

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**REFİK HALİD KARAY'IN PEYÂM-SABAH GAZETESİNDEKİ
(11327-897/11534-1104) YAZILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**A RESEARCH UPON REFİK HALİD KARAY'S ARTICLES İN
PEYÂM-SABAH NEWSPAPER (11327-897/11534-1104)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Zehra Nur YÜKSEL

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Seda ÖZBEK

GİRESUN-2022

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**REFİK HALİD KARAY'IN PEYÂM-SABAH GAZETESİNDEKİ
(11327-897/11534-1104) YAZILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**A RESEARCH UPON REFİK HALİD KARAY'S ARTICLES İN
PEYÂM-SABAH NEWSPAPER (11327-897/11534-1104)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Zehra Nur YÜKSEL

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Seda ÖZBEK

GİRESUN-2022

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün .... tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Zehra Nur YÜKSEL 'in Refik Halid Karay'ın Peyâm-Sabah Gazetesindeki (11327-897/11534-1104) Yazıları Üzerine Bir Araştırma başlıklı tezini incelemiş olup aday ... tarihinde, saat... da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Doç. Dr. Ramis KARABULUT	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Adem ÖZBEK	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Seda ÖZBEK	

ONAY

...../...../2022

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdür V.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Refik Halid Karay’ın Peyâm-Sabah Gazetesindeki (11327-897/11534-1104) Yazıları Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12/05/2022

Zehra Nur YÜKSEL

ÖN SÖZ

Türk edebiyatında dönemin ekonomik, siyasi, edebî, içtimai meselelerinin ve zihniyetinin doğru bir şekilde anlaşılabilirdiği ve incelenebildiği en önemli araçlar süreli yayınlardır. Süreli yayınlardan bilhassa gazeteler, dönemin sosyal ve siyasi nabzını tutmaktadır.

Kurtuluş Savaşı döneminde yayımlanan Peyâm-Sabah gazetesi savaşa ve Millî Mücadele'ye muhalif tavrıyla ön plana çıkar. Gazetecilik yönü kuvvetli olan mizah yazarı Refik Halid Karay'ın, Peyâm-Sabah gazetesinde kaleme aldığı yazıları da bu muhalif tarzdan uzak değildir. Karay'ın 1920 - 1921 yıllarında Peyâm-Sabah gazetesinde yazdığı yazılarının henüz Latin harflerine aktarılmamış olması külliyatı için büyük bir boşluk oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, 1 Haziran 1921 - 31 Aralık 1921 tarihleri arasında Peyâm-Sabah gazetesinde [(11327 - 897) ve (11534 - 1104 sayıları) arasında] yedi ay boyunca yayımlanan ve Refik Halid Karay'ın kaleminden çıktığı tespit edilen Arap harfli metinleri Latin harflerine aktarmaktır. Böylelikle bu metinler aracısız bir şekilde okurla buluşması amaçlanacaktır.

Gazetenin 1921 yılında yayımlanan sayıları Millî Kütüphanenin dijital arşivinden tarama yoluyla elektronik ortamdan temin edildi. Gazetenin eksik sayısı yoktur fakat gazete bazı günlerde yayımlanmamıştır. (9 ve 10 Haziran 1921; 16 - 18 Ağustos 1921; 14 Eylül 1921; 15 Kasım 1921; 21 Aralık 1921) Gazetenin yayımlanmadığı günlerde gazetenin sayısı bir önceki günün numarasından devam etmiştir. Millî Kütüphaneden temin edilen yıpranmış veya okumanayan sayfaların sayıları (Haziran: 11328-898, 11332-902, 11334-904, 11335-905, 11339-909, 11340-910, 11344-916, 11351-921; Temmuz: 11362-932, 11369-939, 11376-946, 11382-952, 11385-955; Ağustos: 11388-958, 11390-960, 11391-961, 11393-963, 11394-964, 11395-965, 11400-970, 11401-971, 11403-973, 11404-974, 11406-976, 11408-978, 11410-980; Eylül: 11417-987, 11420-990, 11426-996, 11428-998, 11429-999, 11430-1000, 11432-1002, 11436-1006, 11443-1013; Ekim: 11445-1015, 11446-1016, 11448-1018, 11450-1020, 11463-1033, 11465-1035, 11467-1037, 11469-1039, 11471-1041, 11473-1043; Kasım: 11475-1045, 11476-1046, 11478-1048, 11481-1051, 11482-1052, 11483-1053, 11484-1054, 11485-1055, 11487-1057, 11488-1058, 11493-1063

11499-1069, 11500-1070; Aralık:11518-1088, 11519-1089, 11521-1091, 11524-1094, 11525-1095,11526-1096, 11527-1097, 11529-1099, 11532-1102) Atatürk Kitaplığı'nın dijital arşivinden temin edildi.

Çalışmamız “Giriş” hariç iki ana bölümden oluşmaktadır. “Giriş” kısmında Peyâm-Sabah gazetesi hakkında genel bilgi verilmiş ve konuyla alakalı daha önce yapılmış lisanüstü çalışmalar üzerinde durulmuştur. Daha sonra Refik Halid Karay'ın Peyâm-Sabah gazetesindeki yayımlanan metinlerine dair genel bir çerçeve çizilerek çalışmamızın amacı, sınırlılıkları ana hatlarıyla anlatılmıştır.

Çalışmamızın “Birinci Bölüm”ünde Refik Halid Karay'ın Peyâm-Sabah gazetesinde 1 Haziran 1921 - 31 Aralık 1921 tarihleri arasında yedi ay boyunca kaleme aldığı metinler “Toplumsal”, “Siyasi”, “Sanat ve Edebiyat” ve “Diğer Yazılar” olarak dört grupta içeriğine göre tasnif edilmiştir. Karay'ın, toplumsal konularda kaleme aldığı metinleri genellikle eğlence hayatı, ekonomi, eğitim, muhacir meseleleri ve devamlı olarak çıkan yangınlar ve bu yangınlardan etkilenen vatandaşlar üzerinedir. Bu konular haricinde Peyâm-Sabah gazetesi ile aynı dönemde neşredilen birkaç gazete ve gazete yazıları için kaleme alınan eleştiri yazıları vardır. Siyasi konulardaki metinleri savaşın etkileri, siyasi usulsüzlükler, devlet adamlarının işgüzarlıkları, memurların işlerine hile karıştırmaları ve siyasi kişiler hakkında kaleme alınmıştır. Sanat ve edebiyat konularında ise edebî şahsiyetlerle hatıraları ve Fecr-i Âti ile ilgili yazıları vardır. Fakat bu yazılardan bağımsız bir şekilde kaleme aldığı hikâye ve tiyatro türündeki yazılara da bu başlık altında yer verilmiştir. Bu bölümde yer alacak metinler seçilirken öncelikle gerek konu başlığı gerek içerikle alakalı önemli olduğu düşünülen metinler tercih edilmiştir. Adı geçen konularla ilgili olmayan ve bir başlıkta yer almayan metinlere ise diğer yazılar kısmında yer verilmiştir.

Çalışmamızın “İkinci Bölüm”ünde Refik Halid Karay'ın Peyâm-Sabah gazetesinde Arap harfleriyle yayımlanan, Peyâm-Sabah gazetesinin sayfalarında kalan metinler Latin harflerine harflerine aktarılarak gün ışığına çıkmıştır.

Metinleri Latin harflerine aktarırken birtakım usuller izlenilmiştir:

1. Metinler Latin harflerine aktarılırken günümüz imla kuralları tercih edildi. Günümüzde kullanılan kelimer için TDK'nin güncel sözlüğü; günümüz

Türkçe'sinden çekilmiş kelimeler için İsmail Parlatır'ın Osmanlı Türkçesi Sözlüğü ve Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedi Lûgat'ı esas alındı. Ayrıca Lexiqamus (<https://www.lexiqamus.com/tr>), Lügga Osmanlıca Türkçe Sözlük (<https://www.luggat.com/>) Kubbealtı Lügati (<http://lugatim.com/>), Osmanlıca Sözlükler (<https://www.osmanlicasozlukler.com/>) ve Kamusitürki (<https://www.kamusiturki.com/>) adlı çevrimiçi sözlüklerden yararlanılmıştır.

2. Arapça ve Farsça tamlama ve ibareler dönemin imla kurallarıyla verildi.
4. Doğru okunduğundan emin olunmayan özel isimler ve kelimeler parantez içinde soru işareti (?) ile gösterildi.
5. Silik, yırtık, katlı vb. sebeplerle okunamayan kelimeler metindeki orijinal haliyle gösterildi ve metin tamiri yoluna gidilmedi.

Beni bütün ilgim ve dikkatimi celp eden çalışma konuyla buluşturan, karşılaştığım veya karşılaşılabileceğim zorlukları aşmamı sağlayan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Seda ÖZBEK, ders dönemimdeki katkılarından dolayı Dr. Öğr. Üyesi Adem ÖZBEK ve Osmanlı Türkçesi çalışmak hususunda beni yüreklendiren Dr. Öğr. Üyesi Fikret USLUCAN'a teşekkürlerimi borç biliyorum.

Varlığımı hissettiğim günden bu yana, üyesi olmaktan gurur duyduğum canım aileme, maddi ve manevi desteklerini daima hissettiğim, varlığına sonsuza kadar şükür ve dua ettiğim biricik annem Nurcan KISA, canımın özü babam Ahmet KISA'ya ve sevgili eşim Yücel YÜKSEL'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitim sürecini birlikte tamamladığımız, tüm dünyevi hırslardan uzak keyifle çalıştığım arkadaşım Sinan ÖZDEMİR ve çalışmanın son halini almasında katkıları olan Gamzenur MORTEPE'ye teşekkür ederim. Ayrıca tam bitti derken teknik bilgileriyle çalışmama yeniden kavuşmamı sağlayan değerli öğretmenim Göktürk TEMEL'e teşekkür ederim.

Son olarak çalışmamın yegâne kaynağı olan neredeyse yüzyıllık bu gazete sayfalarının günümüze ulaşmasını sağlayan, isimli isimsiz kahramanlara, sayfaları dijital ortama aktaranlara, Millî Kütüphane ve Atatürk Kitaplığı çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Zehra Nur YÜKSEL

23 Nisan 2022

Giresun

ÖZET

Çalışmamızda, 1 Haziran 1921 - 31 Aralık 1921 tarihleri arasında Peyâm-Sabah gazetesinde [(11327 - 897) ve (11534 - 1104 sayıları) arasında] yedi ay boyunca yayımlanan Refik Halid Karay'ın metinleri orijinal dili korunarak Latin harflerine aktarılmıştır. Bu yazılar çalışmamızın “Birinci Bölüm”ünde muhtevalarına göre incelenirken “Toplumsal Yazılar”, “Siyasi Yazılar”, “Sanat ve Edebiyat Yazıları” ve “Diğer Yazılar” olmak üzere dört ana başlıkta değerlendirilmiştir. “Toplumsal Yazılar” başlığı altında “ekonomi”, “yangın”, “eğitim” gibi konuların yanı sıra çeşitli gazeteler ve gazetelerin imtiyaz sahipleriyle ilgili yazılan eleştiri metinleri için “Matbuat” alt başlığı açılmıştır ve Refik Halid Karay'ın çeşitli metinleri üzerinde durulmuştur. “Sanat ve Edebiyat Yazıları” başlığı altında, edebî şahsiyetlerle ilgili kaleme alınan metni için “Hatıra” başlığı açılmıştır. Edebiyatla ilgili yazıları için “Edebiyat” başlığı aynı zamanda Refik Halid'in tiyatro ve hikâye türündeki yazıları için “Tiyatro” ve “Hikâye” alt başlığı açılmıştır ve bazı metinleri tasnif edilmiştir. “Siyasi Yazılar” başlığı altında ise ilk olarak siyasi yazılarından bazıları tasnif edilmiştir. “Savaşın etkileri” ve “siyasi kişilerle” ilgili yazıları için iki alt başlık açılmıştır ve bazı metinler tasnif edilmiştir. Tezin “Birinci Bölüm”ünde Refik Halid Karay'ın çalışmamızın sınırları arasındaki yazılarının kronolojik ve alfabetik fihristi verilmiştir. Ayrıca Refik Halid Karay'ın, Peyâm-Sabah gazetesindeki kaleme aldığı metinler içeriklerine göre tasnif edilmiştir. “İkinci Bölüm”ünde ise Karay'ın Peyâm-Sabah gazetesindeki eski harfle yayımlanan metinleri Latin harflerine aktarılmıştır. Bu çalışmada Refik Halid'in kaleminden çıktığı tespit edilen metinleri edebiyat dünyasına ve okuyucuya aracısız bir şekilde ulaştırarak hem Refik Halid Karay külliyyatına ilavelerde bulunmak hem de bu metinlerin, araştırmacıların çalışmalarına kaynaklık etmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Peyâm-Sabah, Refik Halid Karay, nesir, gazete, mizah, hikâye

ABSTRACT
A RESEARCH ON REFİK HALİD KARAY’S ARTICLES ON
PEYÂM-SABAH GAZETTE (11327-897/11534-1104)

In our study, texts, determined to be written by Refik Halid Karay, published in *Peyâm-Sabah* gazette for seven months between 1 June 1921 and 31 December 1921 [between (11327 – 897) and (11534 – 1104 issues)], were transcribed into Latin letters by preserving their originality. These articles were classified according to their subjects under four titles as “Social”, “Literary”, “Political” and “The Other Articles”. Under the title of “Social Matters” beside the matters as “economics”, “fire”, and “education”, a “Gazette” subtitle was created for critical reviews written about various gazettes and Refik Halid Karay’s several articles were discoursed. Under the title of “Literary Matters” along with literary issues “Theatre” and “Story” subtitles were formed for his plays and stories. At the same time Karay’s some articles on the subject were sorted. Under the title of “Political Matters”, two subtitles were constituted for articles about “affects of war” and “with political figures” and some of them were classified. In the first section of the thesis, Refik Halid Karay’s articles written on *Peyâm-Sabah* gazette were classified according to their content. In the second section Karay’s articles on *Peyâm-Sabah* gazette published with Arabic alphabet were transcribed into Latin letters. In this study, it’s aimed both to add to the corpus of Refik Halid Karay and to make these articles sources for studies of researchers by delivering the texts determined to be written by Refik Halid to literary world and readers without intermediaries.

Key Words: *Peyâm-Sabah*, Refik Halid Karay, prose, gazette, humor, story

KISALTMALAR

Ağus.: Ağustos

Ey.: Eylül

Haz.: Haziran

KE: Kânunuevvel

Nu: Numara

s.: Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

TE: Teşrinievvel

Tem.: Temmuz

TS: Teşrinisani

v.b: Ve benzeri

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	I
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR	VII
İÇİNDEKİLER	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	11
REFİK HALİD KARAY'IN PEYÂM-SABAH'TAKİ (11327-897 / 11534-1104) YAZILARININ KRONOLOJİK FİHRİSTİ	11
LATİN HARFLERİNE AKTARILAN METİNLERİN ALFABETİK LİSTESİ	30
1. TOPLUMSAL YAZILAR	34
1.1 İçtimâî.....	34
1.2 Ekonomi	35
1.3 Yangın	37
1.4 Eğitim	38
1.5 Matbuat.....	39
2. SİYASİ YAZILAR	40
2.1 Savaşın Etkileri.....	43
2.2 Siyasi Kişiler	44
3. SANAT ve EDEBİYAT YAZILARI	46
3.1 Hatıra	46
3.2 Edebiyat.....	46
3.3 Tiyatro	47

3.4	Hikâye	48
4.	DİĞER YAZILAR	51
	İKİNCİ BÖLÜM	54
1.	MÜSTERAH	54
2.	MEKTEP FARKI	57
3.	AKILSIZ İŞİ.....	59
4.	HER GÜN BAYRAM.....	61
5.	LOKMAN RUHU	63
6.	BÖYLE OLMASAYDI.....	66
7.	BEŞ YÜZÜ BÖYLE	68
8.	AHVALE DAİR.....	70
9.	HESAPSIZLIK.....	75
10.	İDRAK MESELESİ	78
11.	DOĞRU SÖZ	80
12.	İNTİBAH!	82
13.	AYNI TERANE	84
14.	PROJELER.....	86
15.	DENECEK SÖZ.....	88
16.	BİR DOST DAHA	90
17.	BİRLEŞTİLER!.....	92
18.	TALİHSİZLİK	94
19.	GÜLCEMAL DEDİ Kİ	96
20.	BİR MEFHUM.....	100
21.	HAKLI BİR LAĞV	102
22.	İKİ AKILLI	104
23.	BİR İSTİRHAM	106

24.	CAYIR CAYIR !.....	108
25.	LEZÂİZ-İ HARB	110
26.	BİR İTİRAZ	114
27.	BİR DÂHİ	116
28.	SERMAYE.....	118
29.	KÂRLI İŞLER.....	120
30.	SEBZELERE DAİR	122
31.	YAZIK OLMUŞ.....	126
32.	PARASIZLIK.....	128
33.	BİR MÜTALAA	130
34.	KESTİRME YOL.....	132
35.	MEĞERSE	135
36.	BEDBİNLİĞE NİKBİNLİĞE DAİR	137
37.	BİR DERS	143
38.	ŞENLİKLER	145
39.	FAZLASI.....	147
40.	MEVSUK HABERLER	150
41.	BESLE KARGAYI	152
42.	EĞLENCE.....	154
43.	AŞK-I MURARRİB	156
44.	ANLAMİYORUM ANLAMAYACAĞIM	158
45.	SANCI.....	163
46.	BOZUKLUK	165
47.	ÖZENMEYELEİM	167
48.	HASET	171
49.	İKAZ	173

50.	HALİMİZ	175
51.	YAZIK OLDU!	177
52.	BİR NEVİ DE BU	181
53.	GİZLİ FİKİR	183
54.	YANGIN VAR!	187
55.	BİR İNTİKAM	189
56.	BAYRAM	191
57.	ÇIKAR YOL	194
58.	FASILA-İ SEFER	196
59.	MÜSİBET Mİ? SAADET Mİ?	199
60.	SAKAL.....	201
61.	DOSTLARI TAHATTUR.....	204
62.	AFET	209
63.	ANKARA YANGINI.....	211
64.	MAZERET	216
65.	ACELE ETMEYELİM.....	218
66.	HALİMİZ!	220
67.	İLMİN CEZASI	222
68.	ALİ KEMAL BEY'E DAİR.....	224
69.	MÛSUKÎ İLE TEDAVİ	230
70.	İKİ İDDİA	232
71.	DELİ SİYASETİ	234
72.	SAHTE DELİL.....	236
73.	FECR-İ ÂTİ'YE DAİR...	239
74.	MANTIĞIN ZARARLARI.....	243
75.	FECR-İ ÂTİ'YE DAİR... 2	245

76.	NASIL SÖYLEYİYİM	249
77.	KIŞ.....	251
78.	GELECEK SENE.....	253
79.	KOLAYLIK VE UCUZLUK.....	255
80.	MUHASEBE-İ HAYAT	260
81.	OLMASA İDİ NE OLURDU?.....	262
82.	YARDIM.....	267
83.	BİR KAHRAMAN.....	269
84.	BALAYI SOHBETİ.....	271
85.	İNTİHAR SAHTEKÂRLIĞI	277
86.	CANIMIZI ESİRGEMEMELİYİZ	279
87.	BİR EKŞİĞİNE.....	285
88.	HESAPSIZ İŞLER	287
89.	ALLAH'A EMANET.....	289
90.	ON ÜÇ SENE MEKTEP TATİLİ.....	291
91.	SAAT VE HESAP.....	296
92.	CİNAYET BOLLUĞU	298
93.	GEZİNTİ	300
94.	BİR MÜDAFAA NAME	302
95.	HAVYAR KÂSESİ.....	305
96.	İKİ MADDE.....	311
97.	GÜLCEMAL MÜNASEBETİYLE	313
98.	ALDANMIŞ!.....	315
99.	KAVUKLULAR	317
100.	AHLAKNAME.....	320
101.	ACABA SAĞLAM MI?.....	325

102.	YAĞMUR.....	327
103.	HÜRRİYET BUNLAR İÇİN.....	333
104.	ZİRAATPERVERLİK.....	336
105.	YAŞANACAK MEMLEKET	339
106.	BİR İSTANBULLUNUN YİRMİ DÖRT SAATİ 2.....	342
107.	FUZULİ BİR DÜŞMAN	347
108.	BİR MÜLAKAT.....	349
109.	ÇİNGENE KIZI.....	352
110.	HAYDİ YALLAH.....	358
111.	SULH GAZİSİ.....	364
112.	(ŞARL) NASIL DÜŞÜNMELİ İDİ?	366
113.	SHERLOCK HOLMES GİBİ.....	370
114.	TIMARHANEYİ İMAR.....	372
115.	ACI BİR DERS.....	374
116.	TASFİYE	377
117.	İHSAN SİYASETİ	379
118.	ÜÇ EKSİK	381
119.	CEVABIM	384
120.	MAYERLİNG FACİASI.....	386
121.	MEHMETÇE BEYLE MUHAREBE.....	391
122.	KORKU	397
123.	MÜTÂLAAT	401
124.	NELER DENDİ? NELER SÖYLENDİ?.....	403
125.	AĞLAMAK FASLI.....	407
126.	YIKANIRKEN	409
127.	BİR TESELLİ DAHA	413

128.	KISA SÖZLER.....	415
129.	ODUN EMANETİ.....	419
130.	BİR TARAFTAR.....	421
131.	ZEHÎ TASAVVUR-I BÂTİL.....	423
132.	BİR KURBAN DAHA.....	425
133.	ARSLANLA KURT VE TİLKİ.....	427
134.	TASFİYE-İ AHLAK.....	429
135.	TASFİYE.....	431
136.	DAYAK ATMAK HEVESİ.....	433
137.	KADINLARIN HAKKI.....	435
138.	ÜÇ DAVA.....	437
139.	KİRLİ YAZILAR.....	439
140.	İKBAL SEVDASI.....	441
141.	ACARLIK.....	443
142.	YAPMA ÇİÇEK.....	445
143.	SULU MEŞE.....	447
144.	ANADOLU'NUN KIŞI.....	449
145.	KARAYELİN MÜDAFAASI.....	453
146.	ZAVALLI KARAGÖZ.....	455
147.	KÖPRÜ BELASI.....	457
148.	ÜMİT VE TESELLİ.....	459
149.	EDEBÎ KOMİTECİLİK.....	461
150.	ENVER'İN İSTİKBALİ.....	463
151.	KARNİMİZİN MEVCUDU.....	465
152.	AKILLI BALIKLAR.....	467
153.	BİR İNSAFSIZ.....	469

SONUÇ	471
KAYNAKÇA	474
EKLER	476
EK 1: PEYÂM-SABAH'TAN ÖRNEK SAYFALAR	476
ÖZGEÇMİŞ	480

GİRİŞ

Sürelî yayımlar toplum hayatını aksettiren aynalardır. Bilhassa gazeteler dönemin nabzını tutan önemli yayın organlarıdır. Bu gazetelerden biri 1920-1922 yılları arasında yayımlanan Peyâm-Sabah'tır.

Ali Kemal Bey'in çıkardığı Peyâm gazetesi ile Mihran Efendi'nin çıkardığı Sabah gazetesi 1 Ocak 1920 yılında birleşerek bir müddet Peyâm-Sabah adıyla yayın hayatına devam eder. Genel olarak Millî Mücadele'ye muhalif yazılarla ön planda olan gazetenin başyazarı Ali Kemal Bey'dir. Peyâm-Sabah gazetesinin ortak yayımlanma süreci 14 Eylül 1922 günü sona erer. Bu tarihten sonra Sabah gazetesi Mihran Efendi'nin imtiyazında yayın hayatına devam eder.

Toplamda 965 sayı yayımlanan Peyâm-Sabah gazetesinin adı araştırmacılar tarafından "Peyâm-ı Sabah", "Peyam-ı Sabah", "Peyam-Sabah" şeklinde zikredilmiştir. Bu adlandırmaların arasında en yaygın olanı Peyâm-ı Sabah'tır. Bu ifade, kelimelerin anlamı da düşünüldüğünde "sabah habercisi" anlamına gelmektedir. Oysa, gerek Peyâm gerek Sabah gazetesi kimliklerini kaybetmeden bir araya gelmiştir. Bunun en büyük delillerinden biri gazetelerin birleşmeden önce kaldıkları sayıdan devam etmeleridir. Dolayısıyla yeni gazete bir terkip değil özellikle maddi imkânsızlıkların sonucu olarak zaruri bir tercihtir. Nitekim iki farklı gazetenin yollarını aynı sütunları paylaşarak birleştirmeleri sonucu oluşan ortak yayının adı Peyâm-Sabah'tır. Hadiye Yılmaz, "Ali Kemal Bey'in Baş Yazarı Olduğu Gazete "Peyam-Sabah" Mı "Peyam-ı Sabah" Mı?"¹ Adlı makalesinde Peyâm-Sabah olarak adlandırılması gerektiğini şöyle sıralar:

Gazetenin 4. Sayfasının sonunda iddiamızı doğrulayan şu ibareye yer verilmiştir:

Sabah Sahib-i İmtiyazı

Peyam Sahib-i İmtiyazı

Mihran

Ali Kemal

¹ Hadiye Yılmaz, "Ali Kemal Bey'in Başyazarı Olduğu Gazete "Peyam-Sabah" Mı "Peyam-ı Sabah" Mı?", Mütferrika Kitabiyat, Sayı 46, Kış, 2014.

Görüldüğü gibi, Sabah ve Peyam gazeteleri bağımsız varlıklarını korumakta, bu nedenle Peyam-Sabah gazetesinin iki sahibi olduğunun belirtilmesi yerine Sabah ve Peyam'ın dün olduğu gibi bugün de ayrı ayrı imtiyaz sahiplerinin bulunduğu dikkat çekilmektedir. (...)

Üçüncü kanıt, Peyam-Sabah'ın yayın hayatına girişinden sonra nüsha numaralarının tek bir gazete gibi ve 1'den başlayarak ilerlemiş olmamasıdır. Gazetenin künyesinde, Sabah ve Peyam gazetelerinin birleşmesinden önceki numaralarının ayrı ayrı devam ettirilmiş olduğu görülmektedir.

Sabah: Numro 10823-Otuzbirinci Sene

Peyam: Numro 393-151-Yedinci Sene

Dördüncü bir kanıt olarak, gazetenin isim klişesindeki “Peyam” ve “Sabah” isimleri altına düşülen ilk çıkış tarihleri gösterilebilir. Burada da yine iki gazetenin birleşmesiyle ortaya çıkmış bir gazetenin değil, iki ayrı gazetenin varlığını vurgulayacak şekilde, her iki gazetenin ilk çıkış tarihleri verilmiştir. “Peyam”ın altında “1329”, “Sabah”ın altında “1307” yazmaktadır.

Sabah 1307

Peyam 1329

Peyâm-Sabah gazetesiyle ilgili şimdiye kadar yapılmış çeşitli lisansüstü çalışmalar mevcuttur.² Bu tezler Peyâm-Sabah gazetesi üzerine odaklanan ve daha ziyade gazetenin edebî ve siyasi çehresiyle ilgili çalışmalardır:

² Hadiye Yılmaz, “Peyam-Sabah Gazetesinde Millî Mücadele”, (Yayımlanmamış Doktora) Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırma Enstitüsü, İstanbul 2014, Onur Çakmur, “**Liberal Criticism Toward The Unionist Polices During The Great War: Ali Kemal And The Sabah/Peyam-ı Sabah Newspaper**”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans) Sabancı Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018, Yunus Sürücü, “**Cenab Şehabeddin'in Peyam-Sabah'taki Kültür-Dil-Edebiyat Konulu Makaleleri**”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans) Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2018, Aslı Zeynep Ortakan, “**Refik Halid'in Peyam-Sabah Gazetesindeki Yazılarının İncelenmesi (1920-1921)**”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans), İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, Burak Kodal, “**Peyam-ı Sabah (11306-11786 Sayılar İnceleme ve Seçilmiş Metinler)**”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans) Niğde Ömer

Burak Kodal, lisansüstü tezinde Peyâm-Sabah gazetesinin 11 Mayıs 1921 ve 14 Eylül 1922 tarihleri arasında yayımlanan sayıları inceleyerek çeşitli yazarlar olmak üzere toplamda 42 adet metni Latin harflerine aktarmıştır.³ Salih Çetinkaya, “Peyâm-Sabah Gazetesinde Edebî Faaliyet” isimli yüksek lisans çalışmasında Peyâm-Sabah gazetesindeki 1920 ve 1922 yıllarında kaleme alınan edebî yazıları tasnif ederek incelemiştir⁴.

Peyâm-Sabah gazetesiyle ilgili çalışmalar dışında Refik Halid Karay ile ilgili çeşitli çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalarda daha ziyade yazarın edebî faaliyetleriyle ilgili incelemeler yapılmıştır:

Şerif Aktaş “Edebiyatımızın Zirvesindekiler Refik Halid Karay”⁵ isimli çalışmasında Refik Halid Karay’ın biyografisi, akademik hayatı ve sanatıyla ilgili bilgiler mevcuttur. Refik Halid Karay’ın edebiyatımızdaki yeri ve edebî kişiliğinin anlatıldığı çalışmada onun, hikâye, roman ve diğer yazı türlerinde kaleme aldığı eserlerinin tasnifi de yapılmıştır. Aynı zamanda eserlerinden kısa örneklere de yer vermiştir.

Yenal Ünal’ın, “Refik Halid Karay’ın Eserlerine Yansıyan Düşünce Dünyası” isimli basılmış doktora tezinde Refik Halid Karay’ın romanları, hikâyeleri, mizah ve anı türündeki eserleri hakkında inceleme yapılmıştır. Çalışmasında, Refik Halid Karay’ın 1908-1911, 1918-1922, 1938-1940, 1945, 1948-1955, 1964 yılları arasında “Resimli Kitap”, “Servet-i Fünûn”, “Tercüman-ı Hakikat Gazetesi”, “Kalem Dergisi”, “Cem Dergisi”, “Yeni Mecmua”, “Zaman Gazetesi”, Sabah Gazetesi”, Âlemdar Gazetesi”, “Peyâm-Sabah Gazetesi”, “Aydede” “Modern Türkiye” “Tan Gazetesi”, “Yenigün Mecmuası”, “Akşam Gazetesi”, “Hafta”, “Her Kalem Cep Gazetesi”,

---

Halisdemir Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2019, Zinnur Akçasulu, “**Hâkimiyet-i Millîye ve Peyam-ı Sabah Gazetelerine Göre Büyük Taarruz**”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans), Pamukkale Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 2019, Salih Çetinkaya, “**Peyam-ı Sabah Gazetesinde Edebî Faaliyet**”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans), İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, Selma Reis, “**Peyâm ve Peyâm-Sabah Gazetesi Üzerine Bir İnceleme**”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans) Giresun Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun 2021.

³ Burak Kodal, “**Peyam-ı Sabah (11306-11786 Sayılar İnceleme ve Seçilmiş Metinler)**”, 2019.

⁴ Salih Çetinkaya, “**Peyam-ı Sabah Gazetesinde Edebî Faaliyet**”, 2019.

⁵ Şerif Aktaş, “Edebiyatımızın Zirvesindekiler Refik Halid Karay”, Akçağ, Ankara 2004.

“Resimli Yirminci Asır”, “Yeni İnci”, “Aydabir” ve “Yeni Tanin”, isimli dergi ve gazetelerde yayımlanmış yazılarının künyesi verilmiştir.⁶

Yapılan lisansüstü çalışmalar arasında üzerinde durulması gereken (dikkat çeken), Refik Halid ve Peyâm-Sabah’ın ortak paydasında bulunduğu Aslı Zeynep Ortakan’ın “Refik Halid’in Peyam-Sabah Gazetesindeki Yazılarının İncelenmesi (1920-1921)” isimli basılmamış yüksek lisans tezidir⁷. Bu önemli çalışmada Refik Halid Karay’ın 1920 ve 1921 yılında Peyâm-Sabah gazetesinde kaleme aldığı yazılar tasnif edilmiştir. Tezde, “Refik Halid”, “Aydede” ve “R.Hı” müstearlarıyla yazılan 368 adet yazıdan 10 tanesi Latin harflerine aktarılmıştır⁸. Latin harflerine aktarılan metinlerin sekiz tanesi “R.Hı” imzasıyla yazılmış hikâyelerdir; bir tanesi “Aydede” imzasıyla diğeri ise “Refik Halid” imzasıyla yazılmış tiyatro eseridir. Geriye kalan 358 metnin bazıları özetlenerek okuyucuya sunulmuş ve çeşitli metinlerden alıntılar yapılmıştır. Ayrıca Refik Halid’in “On Üç Sene Mektep Tatili”⁹ adlı yazısı bu tezde yer almamaktadır.

Refik Halid Karay’ın 1 Haziran 1921 - 31 Aralık 1921 tarihleri arasında Peyâm-Sabah gazetesinde [(11327-897) ve (11534-1104 sayıları) arasında] yedi ay boyunca yayımlanan eski harfli metinlerin 153 adetinin henüz Latin harflerine aktarılmış olmaması yazarın külliyatında eksiklik yaratmaktadır. Mizah yazarı olarak Türk edebiyatında önemli bir mevkiye sahip olan Karay’ın bu metinleri Arap harflerinden Latin harflerine aktararak yazarın külliyatına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Refik Halid Karay’ın, Peyâm-Sabah gazetesinde 1921 yılının Haziran-Aralık olmak üzere yedi ay içerisinde (11327-897/11531-1101 sayılar arasında) toplam 183 yazısı bulunmaktadır. Refik Halid Karay gazetede yazılarında “Refik Halid”,

⁶ Yenal Ünal, “**Refik Halid Karay’ın Eserlerine Yansıyan Düşünce Dünyası**”,(Yayımlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012. Çalışma daha sonra kitaplaştırılmıştır. Künyeler kitaba dâhil edilmemiştir. Bilgi için bk. Yenal Ünal, **Yakın Dönem Türk Tarihinde Refik Halid Karay**, 2013

⁷ Aslı Zeynep Ortakan, “**Refik Halid’in Peyam-Sabah Gazetesindeki Yazılarının İncelenmesi (1920-1921)**”, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019.

⁸İlgili yazıların künyesi şu şekildedir:

“**Havyar Kâsesi**”, R.Hı, nu: 11455-1025, 12 Ekim 1921 s. 3; “**Yağmur**”, R.Hı, nu: 11463-1033, 20 Ekim 1921, s. 3; “**Çingene Kızı**”, R.Hı, nu: 11471-1041, 28 Ekim 1921, s. 3; “**Haydi Yallah**”, R.Hı, nu: 11473-1043, 30 Ekim 1921, s. 3; “**Acı Bir Ders**”, R.Hı, nu: 11479-1049, 5 Kasım 1921, s. 3; “**Mayerling Faciası**”, R.Hı, nu: 11484-1054, 10 Kasım 1921, s. 3; “**Korku**”, R.Hı, nu: 11487-1057, 13 Kasım 1921, s. 3; “**Yıkanırken**”, R.Hı, nu: 11493-1063, 20 Kasım 1921, s. 3; “**Gizli Fikir**”, Refik Halid, nu: 11397-967, 12 Ağustos 1921, s. 3 “**Maymunun Marifeti**” Aydede, nu: 11271-841, 6 Nisan 1921, s. 3.

⁹ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**On Üç Sene Mektep Tatili**”, nu: 11447-1017, 4 Ekim 1921, s. 1-2.

“Aydede” ve “R.Hı” olmak üzere üç farklı imza kullanmıştır. Yazıların 118 tanesi “Aydede” imzasını, 57 tanesi “Refik Halid” imzasını, 8 tanesi ise “R.Hı” imzasını taşımaktadır.

“Refik Halid” imzasını kullandığı yazılar fıkra türünün örneğidir. Bu müstearıyla kaleme aldığı günlük tarzında yazılmış fıkralar ve tiyatro türünde yazıları da vardır. Bu yazılar genellikle güncel ve siyasi konularda eleştirel ve mizahi bir üslupla yazılmıştır.

Refik Halid Karay’ın “Aydede” imzasıyla kaleme aldığı fıkra türündeki yazıları ise “Nakş-ı Berâb” sütununda yayımlanmıştır. “Nakş-ı Berâb” sütunundaki metinlerin muhtevasını İttihat ve Terakki, Millî mücadele muhalifliği, Kurtuluş Savaşı, Enver Paşa, Talat Paşa, Cemal Paşa; İstanbul ve Anadolu’da çıkan yangınlar ve yangınzedeler; belediye usulsüzlükleri, memurların kayırılması ve işini hakkıyla yapmayan memurlar oluşturur. Refik Halid Karay, “Aydede” imzasını kullandığı metinlerinde diğer metinlerine nazaran daha eleştirel ve alaycı bir üslubu tercih eder.

Yazar, çalışmamızda yer alan toplam 9 hikâyesinin birinde “Refik Halid”, diğerlerinde ise “R.Hı” imzasını kullanır. Bunlar, 2 adet tekemmülî hikâye, 5 adet küçük hikâye, 1 adet tarihi hikâye ve 1 tane de Henri Lavedan’dan çevirdiği hikâyeden oluşmaktadır. Hikâyeler gazetenin üçüncü sayfasında sağ tarafta yayımlanmıştır.

“Nakş-ı Berâb” sütunundaki yazılar genellikle gazetenin Haziran-Ekim aylarında 3. sayfada yer almaktadır. 2 Ekim 1921 tarihinden sonra bu sütun 2. sayfada yayımlanır. Yazarın “Refik Halid” imzalı yazıları ise çoğunlukla 2. sayfadadır. Bu yazılar 11 Ekim 1921 tarihinden sonra 3. sayfada yayımlanmaya başlamıştır. Karay’ın “Refik Halid” imzalı yazıları çoğunlukla sayfanın en sağ köşesinde yayımlanmıştır. Fakat “Nakş-ı Berâb” sütunu için aynı değerlendirmeyi yapmak mümkün değildir. Hikâyeleri ise genellikle üçüncü sayfanın sağ tarafında yer almaktadır.

Refik Halid’in yazılarında kullandığı imzalar, gazetenin yayımlanmadığı veya yazarın yazısının olup olmadığı tarihler aylık olarak aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Ay	Yazı Adedi	İmza	Açıklama
----	------------	------	----------

Haziran	27	18'i Aydede (Nakş-ı Berâb) rumuzuyla 9'u Refik Halid imzasıyla	4 Haziran 1921'de yazısı yoktur. 9 ve 10 Haziran 1921'de gazete çıkmamıştır.
Temmuz	28	18'i Aydede (Nakş-ı Berâb) rumuzuyla 10'u Refik Halid imzasıyla	2, 14, 25 Temmuz 1921'de yazısı yoktur.
Ağustos	26	19'u Aydede (Nakş-ı Berâb) rumuzuyla 7'si Refik Halid imzasıyla	11 ve 29 Ağustos 1921'de yazısı yoktur. 16, 17, 18, Haziran 1921'de gazete çıkmamıştır.
Eylül	22	13'ü Aydede (Nakş-ı Berâb) rumuzuyla 9'u Refik Halid imzasıyla	1, 2, 8, 12, 21, 25, 29 Eylül 1921'de yazısı yoktur. 14 Eylül 1921'de gazete çıkmamıştır.
Ekim	29	17'si Aydede (Nakş-ı Berâb) rumuzuyla 8'i Refik Halid imzasıyla 4 R.Hı imzasıyla	8, 27, 29 Ekim 1921'de yazısı yoktur.
Kasım	27	14'ü Aydede (Nakş-ı Berâb) rumuzuyla 9'u Refik Halid imzasıyla 4'ü R.Hı imzasıyla	3, 12, 19 Kasım 1921'de yazısı yoktur.
Aralık	24	19'u Aydede (Nakş-ı Berâb) rumuzuyla 5'i Refik Halid imzasıyla	5, 19, 21, 25, 29, 30, 31 Aralık 1921'de yazısı yoktur.

Refik Halid Karay'ın Peyâm-Sabah'taki 183 metni onun çeşitli kitaplarında aynı yahut başka bir adla yayımlanmış olabileceği ihtimali göz önünde bulundurularak yazarın mizah ve kronik eserlerinin olduğu kitaplar incelendi.¹⁰ Tüm bu incelemelerin ardından Refik Halid Karay'ın külliyyatında birtakım eksiklikler olduğu tespit edildi.

Refik Halid Karay'ın 11327-897. ve 11531-1101 sayıları arasında 1 Haziran-31 Aralık 1921 yılında neşredilen Peyâm-Sabah gazetesindeki toplam 183 yazısının 9 tanesi Aslı Zeynep Ortakan'ın hazırladığı tezde Latin harflerine aktarılmıştır. 30 adet yazı ise Refik Halid Karay'ın çeşitli kitaplarında yer almaktadır. Bunlar “Ago Paşa'nın Hatıratı”¹¹, “Ay Peşinde”¹², “Guguklu Saat”¹³ ve “Tanıdıklarım”¹⁴ adlı kitaplarıdır.

¹⁰ Refik Halid Karay, **Bir Avuç Saçma**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2009, Refik Halid Karay, **Bir İçim Su**, İnkılap, İstanbul 2009, Refik Halid Karay, **İlk Adım**, İnkılap, İstanbul 2009, Refik Halid Karay, **Makyajlı Kadın**, İnkılap, İstanbul 2009, Refik Halid Karay, **Tanrı'ya Şikâyet**, İnkılap, İstanbul 2009, Refik Halid Karay, **Ago Paşa'nın Hatıratı**, İnkılap, İstanbul 2017, Refik Halid Karay, **Ay Peşinde**, İnkılap, İstanbul 2009, Refik Halid Karay, **Deli**, İnkılap, İstanbul 2017, Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, İnkılap, İstanbul 2009, Refik Halid, Karay **Kirpinin Dedikleri**, İnkılap, İstanbul 2018, Refik Halid Karay, **Sakın Aldanma, İnanma; Kanma**, İnkılap, İstanbul 2009, Refik Halid, Karay **Tanıdıklarım**, İnkılap, İstanbul 2019.

¹¹Refik Halid Karay, **Ago Paşa'nın Hatıratı**, İnkılap, İstanbul 2017.

¹² Refik Halid Karay, **Ay Peşinde**, İnkılap, İstanbul 2009.

¹³ Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, İnkılap, İstanbul 2009.

¹⁴ Refik Halid Karay, **Tanıdıklarım**, İnkılap, İstanbul 2019.

Peyâm-Sabah gazetesinde yayımlanan metinler ve yayımlandığı kitaplar şöyledir:

“Ago Paşa’nın Hatıratı”¹⁵nda yer alan metinler:

“Ago Paşa’nın Hatıratı 1-2-3”¹⁶, s. 7-24; “Meyvelere Dair”¹⁷, s. 38-45; “Yemeklere Dair”¹⁸, s. 46-51; “Tesadüfe Dair”¹⁹, s. 90-98; “Hiç”²⁰, s. 112-117; “Patlıcan Meselesi”²¹, s. 118-123.

“Ay Peşinde”²²de yer alan metinler: “Ne Zannedirdim?...”²³, s. 33-37; “Üç Nehir”²⁴, s. 39-44; “Hiçten Saadetler”, s. 45-50; “Hiçten Felaketler”, s. 51-54; “Çay Belası”, s. 55-59; “Hürmet Görenler”, s. 61-66; “Canlı Vesikalar”, s. 67-72; “Zavallı Boğaziçi”, s. 97-102; “Ayrılık Gayrılık”, s. 117-122; “Üzüm ve İpek”, s. 123-128.

“Guguklu Saat”²⁵de yer alan metinler: “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 1”, s. 14-20; “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 2”, s. 21-27; “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 3”, s. 28-33; “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 4”, s. 34-40; “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 5”, s. 41-47; “Bir Mahalle Bakkalının Gördükleri 1” s. 48-55; “Bir Mahalle Bakkalının Gördükleri 2”, s. 56-60; “Yaz Hakkında”, s. 92-97

“Tanıdıklarım”²⁶da yer alan metinler: “Bir Avrupa Düşkünü”, s. 64-71; “İki Davet”, s. 72-77; “Cemiyet Hayatı”, s. 104-110; “Gazeteciliğe Dair”, s. 111-116

Refik Halid, süreli yayınlardaki metinlerini kitaplaştırırken yazıların başlıklarında ufak değişikliklere gittiği görülmüştür. Peyâm-Sabah gazetesinde

¹⁵ Refik Halid Karay, **Ago Paşa’nın Hatıratı**, İnkılap, İstanbul, 2017.

¹⁶ Refik Halid, “**Ago Paşa’nın Hatıratı I**”, Peyâm-Sabah, nu: 11355-925, 1 Temmuz 1921, s. 3, Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Ago Paşa’nın Hatıratı II**”, 11357-927, 3 Temmuz 1921, s. 3 Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Ago Paşa’nın Hatıratı III**”, 11359-929, 5 Temmuz 1921, s. 3.

¹⁷ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Meyvelere Dair**”, nu: 11366-936, 12 Temmuz 1921, s. 3.

¹⁸ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Yemeklere Dair**”, nu: 11413-983, 31 Ağustos 1921, s. 3.

¹⁹ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Tesadüfe Dair**”, nu: 11329-899, 3 Haziran 1921, s. 1-2.

²⁰ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Hiç..!**”, nu: 11348-918, 24 Haziran 1921, s. 3.

²¹ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Patlıcan Meselesi**”, nu: 11401-971, 19 Ağustos 1921, s. 3.

²² Refik Halid Karay, **Ay Peşinde**, 2009.

²³ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Ne Zannedirdim...**”, nu: 11380-950, 26 Temmuz 1921, s. 3.

²⁴ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Üç Nehir**”, nu: 11383-953, 29 Temmuz 1921, s. 2.

²⁵ Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, 2009.

²⁶ Refik Halid Karay, **Tanıdıklarım**, 2019.

“Tanıdıklarım 10”²⁷ ismiyle yayımlanan metin, “Tanıdıklarım”²⁸ isimli kitapta “Bir Avrupa Düşkünü” başlığı ile yer almaktadır.

Peyâm-Sabah’ta “Üzüm ve İpek Beldesi”²⁹ adıyla yayımlanan yazı, “Ay Peşinde”³⁰ kitabına “Üzüm ve İpek”³¹ adıyla alınmıştır.

Peyâm-Sabah’ta “Bir Mahalle Bakkalının Müşâhedatı I”³² başlıklı metin “Guguklu Saat”³³ kitabında “Bir Mahalle Bakkalının Gördükleri 1”³⁴ başlığıyla alınmıştır. Aynı şekilde gazetede “Bir Mahalle Bakkalının Müşâhedatı II”³⁵ adlı metin aynı kitapta “Bir Mahalle Bakkalının Gördükleri 2”³⁶ başlığıyla yayımlanmıştır.

Refik Halid’in “Guguklu Saat”³⁷ kitabında “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati” adlı seri yazı vardır. Bu seri yazı, gazetede 21 Ekim 1921-20 Aralık 1921 tarihleri arasında yazılmış 6 adet metinden oluşmaktadır. Fakat Refik Halid, bu metinlerden bir tanesine kitabında yer vermemiştir³⁸. Diğer metinlerin numaralarıyla oynanarak “Guguklu Saat” adlı kitapta 5 adet yazı serisi olarak şu şekilde yayımlanmıştır:

Yazarın, “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 1”³⁹ başlıklı yazısı “Guguklu Saat” kitabında “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati I”⁴⁰ şeklindedir. “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 3”⁴¹ adlı yazı kitabında “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati II”⁴² adıyla yer almaktadır. “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 4”⁴³ adlı yazı kitabında “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati III”⁴⁴ adıyla yer almaktadır. “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 5”⁴⁵ adlı yazı “Guguklu Saat” kitabında “Bir

²⁷ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Tanıdıklarım 10**” 11331-901, 5 Haziran 1921, s.1-2.

²⁸ Refik Halid Karay, **Tanıdıklarım**, İnkılap, İstanbul 2019 s. 64-71.

²⁹ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Üzüm ve İpek Beldesi**”, nu: 11419-989, 6 Eylül 1921, s. 2-3.

³⁰ Refik Halid Karay, **Ay Peşinde**, İnkılap, İstanbul 2009.

³¹ Refik Halid Karay, **Ay Peşinde**, 2009, s. 123-128.

³² Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Bir Mahalle Bakkalının Müşâhedatı I**”, nu: 11491-1061, 18 Kasım 1921, s. 2.

³³ Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, İnkılap, İstanbul 2009.

³⁴ Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, 2009, s. 48-55.

³⁵ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Bir Mahalle Bakkalının Müşâhedatı II**”, nu: 11498-1068, 25 Ekim 1921, s. 2.

³⁶ Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, İnkılap, İstanbul 2009, s. 55-60.

³⁷ Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, İnkılap, İstanbul 2009.

³⁸ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 2**”, nu: 11468-1038, 25 Ekim 1921, s. 3.

³⁹ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 1**”, nu: 11464-1034, 21 Ekim 1921, s. 3.

⁴⁰ Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, İnkılap, İstanbul 2009, s. 14-20.

⁴¹ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 3**”, nu: 11479-1049, 5 Kasım 1921, s. 3.

⁴² Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, İnkılap, İstanbul 2009, s. 21-27.

⁴³ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 4**”, nu: 11505-1075, 2 Aralık 1921, s. 2.

⁴⁴ Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, İnkılap, İstanbul 2009, s. 28-33.

⁴⁵ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 5**”, nu: 11512-1082, 9 Aralık 1921, s. 3.

İstanbulunun Yirmi Dört Saati V”⁴⁶ adıyla yer almaktadır. Son olarak “Bir İstanbulunun Yirmi Dört Saati 5[2]”⁴⁷ başlıklı yazısı ise “Guguklu Saat” kitabında “Bir İstanbulunun Yirmi Dört Saati IV”⁴⁸ başlığıyla yer almaktadır.

---

⁴⁶ Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, İnkılap, İstanbul 2009, s. 41-47.

⁴⁷ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Bir İstanbulunun Yirmi Dört Saati 5[2]**”, nu: 11523-1093, 20 Aralık 1921, s. 3.

⁴⁸ Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, İnkılap, İstanbul 2009, s. 34-40.

BİRİNCİ BÖLÜM

REFİK HALİD KARAY'IN PEYÂM-SABAH'TAKİ (11327-897 / 11534-1104) YAZILARININ KRONOLOJİK FİHRİSTİ

	Eser Adı	İmza	Numara	Tarih	Sayfa	Tür / Muhteva	Açıklama
1)	Müsterah (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11327-897	1 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(İsmail Faik Bey'in işlediği suç üzerine çarptırıldığı 90 günlük hapis cezasıyla ilgili yazı)
2)	Mektep Farkı (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11328-898	2 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Şimdiki mekteplerle eski mekteplerin karşılaştırılmasıyla ilgili yazı)
3)	Tesadüfe Dair	Refik Halid	11329-899	3 Haz. 1921	1-2	Fıkra / Toplumsal	(Tesadüflerle ilgili yazı)
4)	Tanıdıklarım/ 10	Refik Halid	11331-901	5 Haz. 1921	1-2	Fıkra / Toplumsal	(Çoğunlukla muhalefet ruhlu, sürekli bir şeyleri eleştiren Hâdi isimli Beyefendi ile ilgili yazı)
5)	Akılsız İşi (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11332-902	6 Haz. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Ramazan ayında yapılan gereksiz harcamalarla alakalı yazı)
6)	Yaz Hakkında	Refik Halid	11333-903	7 Haz. 1921	1-2	Fıkra / Toplumsal	(Yaz mevsimlerinin eski zamanlara nazaran daha çok maddi imkânsızlıklar sebebiyle hayat mücadelesi içinde geçtiği ile ilgili yazı)
7)	Her Gün Bayram (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11334-904	8 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Bayramların savaşın etkisiyle eskisi gibi olmayışıyla ilgili yazı)

8)	Lokman Ruhü (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11335- 905	11 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Bekir Sami Bey'in Anakara Hükümeti tarafından istifaya zorlanmasıyla ilgili)
9)	Böyle Olmasaydı (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11336- 906	12 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Dönemin siyasi çehresinin böyle olmasaydı ne olurdu ihtimalleriyle alakalı yazı)
10)	Beş Yüzü Böyle (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11337- 907	13 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Rus muhacirlerinin ülkeye geldikten sonra her işle alakadar olmalarıyla ilgili yazı)
11)	Ahvale Dair	Refik Halid	11338- 908	14 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Ankara hükümetinin yaptığı işlere muhalif yazı)
12)	Hesapsızlık (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11339- 909	15 Haz. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Fuzuli harcamaları sonucu bütçe hesaplaması yapan bir ailenin ekonomik sıkıntılarıyla ilgili yazı)
13)	İdrak Meselesi (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11340- 910	16 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Ankara hükümetinin politikalarıyla ilgili yazı)
14)	Cemiyet Hayatı	Refik Halid	11341- 911	17 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Meşrutiyetten sonra adet haline gelen kulüp, cemiyet toplantıları hakkında yazı)
15)	Doğru Söz (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11342- 912	18 Haz. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(İstanbul gazetecilerinin haber anlayışlarının ve dönemin siyasetinin eleştirildiği yazı)
16)	İntibah (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11343- 913	19 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Savaş ticareti yapan varlıklı kimselerin eleştirildiği yazı)

17)	Aynı Terane (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11344- 914	20 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Bolşeviklerle iş birliği yapılmaması gerektiğiyle ilgili yazı)
18)	Gazeteciliğe Dair	Refik Halid	11345- 915	21 Haz. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Gazetecilikle ilgili yazı)
19)	Projeler (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11346- 916	22 Haz. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Tulumbacıların ve itfaiye takımlarının eksik veya bozuk olmasıyla ilgili yazı)
20)	Denecek Söz (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11347- 917	23 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Yunan ordusu ve Kralı ile ilgili yazı)
21)	Hiç..!	Refik Halid	11348- 918	24 Haz. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Hiçbir şey yapmadan geçirilen zaman ve harcanan ömürle ilgili yazı)
22)	Bir Dost Daha (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11349- 919	25 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Eski Maarif Nazırı Şükrü Bey'in Ankara'ya gitmesi üzerine eleştirildiği yazı)
23)	Birleştiler (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11350- 920	26 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Önceden Enver Paşa'yı eleştiren ve öven gazetelerin şimdilerde fikir birliğinde olmasıyla ilgili yazı)
24)	Talihsizlik (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11351- 921	27 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Kore'den dönen esir askerlerimizin evlerine dönemeyişleriyle ilgili yazı)
25)	Gülcemal Dedi Ki:	Refik Halid	11352- 922	28 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Gülcemal isimli vapurun kişileştirilip dönemin siyasi çehresini anlatmasıyla ilgili yazı)
26)	Bir Mefhum (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11353- 923	29 Haz. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(İttihat ve Terakki'nin usulsüzlükleriyle ilgili yazı)

27)	Haklı Bir Lağv (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11354- 924	30 Haz. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Yangınzedeler için yapılan evler ve haksız yere toplanan yardım para)
28)	Ago Paşa'nın Hatıratı- 1	Refik Halid	11355- 925	1 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(İktidarın istikrarsızlığı ve toplumla ilgili yazı)
29)	Ago Paşa'nın Hatıratı-2	Refik Halid	11357- 927	3 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(İktidarın istikrarsızlığı ve toplumla ilgili yazı)
30)	İki Akıllı (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11358- 928	4 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(İstanbul'dan Rodos'a yerleşme planı yapan Halil Bey ve Rahmi Bey ile ilgilidir.)
31)	Ago Paşa'nın Hatıratı-3	Refik Halid	11359- 929	5 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(İktidarın istikrarsızlığı ve toplumla ilgili yazı)
32)	Bir İstirham (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11360- 930	6 Tem. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Yangınzedeler için toplanan yardım parasının kesilmesiyle ilgili yazı)
33)	Cayır Cayır ! (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11361- 931	7 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Ülkedeki cayır cayır işleyen faaliyetlerle ilgili yazı)
34)	Lezâiz-i Harp	Refik Halid	11362- 932	8 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Lezaiz-i Aşk isimli oyunla harbin bağdaştırıldığı savaşın etkileri üzerinde durulan yazı)
35)	Bir İtiraz (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11363- 933	9 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(İttihatçılar ve itilafçılar hakkında eleştiri yazısı)
36)	Bir Dâhi (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11364- 934	10 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Celaleddin Arif'in Paris'te verdiği röportajdaki bilgilerin doğruluğunu eleştiren yazı)

37)	Sermaye (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11365- 935	11 Tem. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Yangınzedelere yardım parası ödemek istemeyenlere karşılık gişe memurlarının fazla para almasına tahammül edenleri eleştirdiği yazı)
38)	Meyvelere Dair	Refik Halid	11366- 936	12 Tem. 1921	3	Fıkra / Diğer konular	(Meyvelerin şekli, rengi, lezzeti hakkında yazı)
39)	Kârlı İşler (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11367- 937	13 Tem. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Hem fazla para alan gişe memurları hem de yangınzedelere yardım etmek istemeyenlere çözüm önerisiyle ilgili yazı)
40)	Sebzelere Dair	Refik Halid	11369- 939	15 Tem. 1921	3	Fıkra / Diğer konular	(Sebzelerin rengi, lezzeti gibi her hususuyla ilgili yazı)
41)	Yazık Olmuş (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11370- 940	16 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Şöhret kazanmak uğruna kitap çevirileri yapan bazı İttihatçılarla ilgili yazı)
42)	Parasızlık (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11371- 941	17 Tem. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Maddi imkânların yetersizliği ve iflas eden esnaflarla ilgili yazı)
43)	Bir Mütalaa (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11372- 942	18 Tem. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Sahte paralarla dolandırıcılık yapmaya çalışanların dolandırılmasıyla ilgili yazı)
44)	Ayrılık Gayrılık	Refik Halid	11373- 943	19 Tem. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Kadınları ve erkekleri birbirinden ayıran yasakla ilgili yazı)

45)	Kestirme Yol (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11374- 944	20 Tem. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Yangınzedelere için toplanan paralar ve seyrisefain idaresiyle ilgili yazı)
46)	Meğerse (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11375- 945	21 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Bolşeviklerin görüldüğü gibi olmadığıyla ilgili yazı)
47)	Bedbinliğe Nikbinliğe Dair	Refik Halid	11376- 946	22 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Bedbinlerin muhalif, nikbinlerin İttihatçı olarak nitelendirildiği bu iki kavramla ilgili yazı)
48)	Bir Ders (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11377- 947	23 Tem. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Gazetelerin asılsız haber yapımlarıyla ilgili yazı)
49)	Şenlikler (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11378- 948	24 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Daha önce zafer şenlikleri yapan milletlerle ilgili yazı)
50)	Ne Zannedirdim...	Refik Halid	11380- 950	26 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Düşma askerlerinin Anadolu'nun iç kısımlarına kadar ilerlemesiyle ilgili yazı)
51)	Fazlası (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11381- 951	27 Tem. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Gazetelerde muhlifliğin ve yandaşılığın yapılması ve aynı zamanda abartılmasıyla ilgili yazı)
52)	Mevsuk Haberler (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11382- 952	28 Tem. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Anadoludaki gelişmelerin Türk gazetelerinden çok ecnebi gazeteler tarafından takip edilmesiyle ilgili yazı)
53)	Üç Nehir	Refik Halid	11383- 953	29 Tem. 1921	2	Fıkra / Siyasi	(İşgal altındaki Menderes, Sakarya, Kızılırmak ile ilgili yazı)
54)	Besle Kargayı (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11384- 954	30 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Bolşeviklikle ilgili yazı)

55)	Eğlence (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11385-955	31 Tem. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Eğlenmek için evini yakan küçük kızın İttihat ve Terakki'ye reis yetişebileceğine ilgili yazı)
56)	Aşk-ı Muharrib (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11386-956	1 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Vatanperverliği n farklı şekillere sokulduğunu ve anlamından uzaklaştığıyla ilgili yazı)
57)	Anlamıyorum Anlamayacağım	Refik Halid	11387-957	2 Ağus. 1921	2-3	Fıkra / Siyasi	(Bolşeviklerle iş birliği halinde olunamasının eleştirildiği yazı)
58)	Sancı (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11388-958	3 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Lütfi Fikri Bey'in kendisini müzmin sancılar gibi ara sıra saplanarak kendisini unutturmamasıyla ilgili yazı)
59)	Bozukluk (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11389-959	4 Ağus. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Yardım paralarının küsürlü bozuk paralara denk gelmesiyle ilgili yazı)
60)	Özenmeyelim	Refik Halid	11390-960	5 Ağus. 1921	2-3	Fıkra / Siyasi	(Bolşeviklerin kendi kendilerini yakıp yıkmaları üzerine ders alınması gerektiğiyle ilgili yazı)
61)	Haset (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11391-961	6 Ağus. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Hizmetçilik mesleğinin haset duyulacak durumda olmasıyla ilgili yazı)
62)	İkaz (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11392-962	7 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Sulh istemelerinin eleştirilmesiyle ilgili yazı)
63)	Halimiz (Nakş-1 Berâb)	Aydede	11393-963	8 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Türk gazetelerinin eleştirildiği yazı)

64)	Yazık Oldu	Refik Halid	11394-964	9 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Refik Halid'in, İttihatçı olmadığı için onlar gibi haksız kazanç sağlamayarak gençliğine yazık olduğunu ifade ettiği yazı)
65)	Bir Nevi De Bu (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11395-965	10 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Vatanperverlik ve şikempverliklere ilgili yazı)
66)	Gizli Fikir	Refik Halid	11397-967	12 Ağus. 1921	3	Tiyatro / Siyasi	(Tek kişilik ve tek perdelik, koyu bir İttihatçının monologları üzerine gelişen, tiyatro metni)
67)	Yangın Var (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11398-968	13 Ağus. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Emraz-ı Zühreviye Hastanesinde çıkan yangınla ilgili yazı)
68)	Bir İntikam (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11399-969	14 Ağus. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Gazetelerin sütunlarında Enver Paşa'nın boy boy fotoğraflarına yer vermesi ve yancılık yapması üzerine şartlar değiştiğinde tam tersi hal almalarının eleştirildiği yazı)
69)	Bayram (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11400-970	15 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Savaş sebebiyle bayramların eskisi gibi olmamasıyla ilgili yazı)
70)	Patlıcan Meselesi	Refik Halid	11401-971	19 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Memlekette yaşanan siyasi afetlerin patlıcanla ilişkilendirildiği yazı)

71)	Çıkar Yol (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11402- 972	20 Ağus. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Memleketteki yolların çok bakımsız olmasına rağmen bazı devlet büyüklerinin evlerinin önünden geçen yolların tertemiz ve bakımlı olmasıyla ilgili yazı)
72)	Fasıla-i Sefer (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11403- 973	21 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Vatanperverlik adı altında Anadoluya gidenlerin sefahat bittikten sonra geri dönmeleriyle ilgili yazı)
73)	Musibet mi? Saadet mi? (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11404- 974	22 Ağus. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Rus Muhacirlerinin ülke topraklarında bulunması hakkında yazı)
74)	Sakal (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11405- 975	23 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Lütfi Fikri Bey'in Bolşevikliği savunmasıyla alakalı yazı)
75)	Dostları Tahattur	Refik Halid	11406- 976	24 Ağus. 1921	3	Fıkra / Edebî	(Refik Halid'in Ankaradaki dostları ve ülkenin durumuyla ilgili yazı)
76)	Afet (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11407- 977	25 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(İttihatçıların memleketin başındaki en büyük afet olduğuyla ilgili yazı)
77)	Ankara Yangını	Refik Halid	11408- 978	26 Ağus. 1921	2-3	Fıkra / Toplumsal	(Ankara'ya sürgün edildiği zamanlarda çıkan büyük Ankara yangını hakkında yazı)
78)	Mazeret (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11409- 979	27 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(İttihat ve Terakki'nin yaptığı usulsüzlüklerin bir şekilde kılıfını bulmasıyla ilgili yazı)

79)	Acele Etmeyelim (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11410-980	28 Ağus. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(İttihatçıların erken sevinişleriyle ilgili yazı)
80)	Halimiz (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11412-982	30 Ağus. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Memleketin halinin Rusya'dan farksızlaşmadığıyla ilgili yazı)
81)	Yemeklere Dair	Refik Halid	11413-983	31 Ağus. 1921	3	Fıkra / Diğer konular	(Bir takım yemekler ve lezzetleriyle ilgili yazı)
82)	İlmin Cezası (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11416-986	3 Ey. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Askerlik kadar sanatkârlığa ve diğer mesleklere de önem verilmesi gerektiğiyle ilgili yazı)
83)	Ali Kemal Bey'e Dair	Refik Halid	11417-987	4 Ey. 1921	2-3	Fıkra / Siyasi	(Bir İttihatçının Ali Kemal Bey'e yazdığı mektupla Ali Kemal Bey'in anlatıldığı yazı)
84)	Mûsikî İle Tedavi (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11418-988	5 Ey. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Müziğin ruhu okşamaması, kavgaları dahi son buldurmasıyla ilgili yazı)
85)	Üzüm ve İpek Beldesi	Refik Halid	11419-989	6 Ey. 1921	2-3	Fıkra / Toplumsal	(Muharebelerin Bilecik'deki üzüm bağlarını harap edilmesi ve ipek böceklerinin tahrip edilmesiyle ticaretinde etkilenmesi hakkında yazı)
86)	İki İddia (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11420-990	7 Ey. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Kuva-yı Milliye ordusunu gereğinden fazla yüceltenlerle fazla eksik ve güçsüz bulanların iddialarıyla ilgili yazı)

87)	Zavallı Boğaziçi	Refik Halid	11422-992	9 Ey. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Savaşın etkisiyle Boğaziçi semtinin eskigibi olmadığıyla ilgili yazı)
88)	Deli Siyaseti (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11423-993	10 Ey. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Atıf Efendi adında bir kişinin emekli maaşlarının yatmaması üzere sunduğu teklifler hakkında yazı)
89)	Sahte Delil (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11424-994	11 Ey. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Tasvir-i Efkar sahibi Ebuzziya'nın eleştirildiği yazı)
90)	Fecr-i Âti'ye Dair 1	Refik Halid	11426-996	13 Ey. 1921	3	Fıkra / Edebî	(Fecr-i Âti topluluğu ve bir araya gelişiyile ilgili yazı)
91)	Mantığın Zararları (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11428-998	15 Ey. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Memlekette yapılan işlerin mantığa sığmadığıyla ilgili yazı)
92)	Fecr-i Âti'ye Dair 2	Refik Halid	11429-999	16 Ey. 1921	2	Fıkra / Edebî	(Fecr-i Âti topluluğunun dağılışıyla ilgili yazı)
93)	Nasıl Söyleyeyim (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11430-1000	17 Ey. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Refik Halid'in sözlerinin yanlış anlaşılmasıyla ilgili yazı)
94)	Kış (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11431-1001	18 Ey. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Kış mevsiminin gelmesiyle odun, kömür gibi ihtiyaçlarla ilgili yazı)
95)	Gelecek Sene (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11432-1002	19 Ey. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Çeşitli gazetelerin önümüzdeki yılda da savaş hakkında aynı haberleri yazacağıyla ilgili yazı)
96)	Kolaylık ve Ucuzluk	Refik Halid	11433-1003	20 Ey. 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(İnsan öldürmenin ne kadar kolay ve insan hayatının ne kadar ucuz olmasıyla ilgili yazı)

97)	Muhasebe-i Hayat (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11435-1005	22 Ey. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Refik Halid'in ömrünün savaşın etkisiyle geçirdiği yıllarının heba olmasıyla ilgili yazı)
98)	Olmasa İdi Ne Olurdu?	Refik Halid	11436-1006	23 Ey. 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Harp olmamış olsaydı bu zamana kadar neler olabileceğiyle ilgili yazı)
99)	Yardım (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11437-1007	24 Ey. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Anadolu'ya yeterli ilgi gösterilmemesi ve yardım edilmemesiyle ilgili yazı)
100)	Bir Kahraman (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11439-1009	26 Ey. 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Savaşla şöhret kazanılmamasıyla ilgili yazı)
101)	Balayı Sohbeti (Tekellüm-i Hikâye)	Refik Halid	11440-1010	27 Ey. 1921	2	Hikâye / Siyasi	(İttihat ve Terakki'nin himayesi altında yaşayan bir çifle ilgili hikâye)
102)	İntihar Sahtekârlığı (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11441-1011	28 Ey. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(İntihar teşebbüslerini artması ve çoğunun kof çıkmasıyla ilgili yazı)
103)	Canımızı Esirgememeliyiz	Refik Halid	11443-1013	30 Ey. 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Kadınların lüks hayatlar, kumaşlar, kıyafetlerle ilgili sohbeti üzerine savaşan askerlerin durumu ve yardıma muhtaçlığıyla ilgili yazı)
104)	Bir Eksliğine (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11444-1014	1 TE 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Misak-ı Milli ile ilgili yazı)
105)	Hesapsız İşler (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11445-1015	2 TE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Baca temizliği tasarısı hakkında yazı)
106)	Allah'a Emanet (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11446-1016	3 TE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(İtfaiye takımının işlevsizliği hakkında yazı)

107)	On Üç Sene Mektep Tatili	Refik Halid	11447-1017	4 TE 1921	1-2	Fıkra / Toplumsal	(Refik Halid'in harp sürecinde okulların çeşitli bahanelerle sürekli tatil edilmesiyle ilgili yazı)
108)	Saat ve Hesap (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11448-1018	5 TE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Vapur saatlerinin değişmesiyle ilgili yazı)
109)	Cinayet Bolluğu (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11449-1019	6 TE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Cinayetlerin çoğalmasıyla ilgili yazı)
110)	İki Davet	Refik Halid	11450-1020	7 TE 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Refik Halid'in davet edildiği alafanga ve alaturka iki davetle ilgili yazı)
111)	Gezinti (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11452-1022	9 TE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Mağarada ders işlemeye götürülen bir öğretmen ve eğitim sistemine eleştiri yazısı)
112)	Bir Müdafaname (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11453-1023	10 TE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Hizmet-i Umumiyecinin Aydede'ye hapisneden yazdığı mektupla ilgili yazı)
113)	Canlı Vesikalar	Refik Halid	11454-1024	11 TE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Refik Halid'in vapur seyahatinde yaptığı toplum gözlemleriyle ilgili yazı)
114)	Havyar Kâsesi	R.Hı	11455-1025	12 TE 1921	3	Hikâye / Siyasi	(Muhacirlere yardım eden mavenet heyetinin esir kalmasıyla ilgili yazı)
115)	İki Madde (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11456-1026	13 TE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Cinayet artışlarından sonra silah taşıma hususunda düzenleme gelmesiyle ilgili yazı)

116)	Hürmet Görenler	Refik Halid	11457-1027	14 TE 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Toplumun kötü insanlara daha çok hürmet etmesiyle ilgili yazı)
117)	Gülcemal Münasebetiyle (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11458-1028	15 TE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Gülcemal isimli vapurun yurtdışına seyahet edecek olmasının abartıldığıyla ilgili yazı)
118)	Aldanmış (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11459-1029	16 TE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Ermeni kızlarının esir tutulduğuyla ilgili yalan haber hakkında yazı)
119)	Kavuklular (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11460-1030	17 TE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Gazetelerde yayımlanan fotoğraf hakkında yazı)
120)	Ahlakname	Refik Halid	11461-1031	18 TE 1921	1-2	Fıkra / Siyasi	(Amerikalıların Ahlakname yazması üzerine Refik Halid'in kendi ahlaknamesini yazdığı yazı)
121)	Acaba Sağlam Mı? (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11462-1032	19 TE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Ankara hükümetinin siyasetinin eleştirildiği yazı)
122)	Yağmur	R.Hı	11463-1033	20 TE 1921	3	Hikâye / Toplumsal	(Kadın erkek ilişkileri üzerine hikâye)
123)	Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 1	Refik Halid	11464-1034	21 TE 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Bir memurun günlüğü)
124)	Hürriyet Bunlar İçin! (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11465-1035	22 TE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(İşlediği suçlara rağmen sürekli serbest kalan suçlu ile ilgili yazı)
125)	Ziraatperverlik (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11466-1036	23 TE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Ziraate ve ziraat mesleğine önem verilmesi gerektiğiyle ilgili yazı)
126)	Yaşanacak Memleket (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11467-1037	24 TE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(İtihatçıların gözünden memleketin haliyle ilgili yazı)

127)	Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 2	Refik Halid	11468-1038	25 TE 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Zengin bir beyefendinin günlüğü)
128)	Fuzuli Bir Düşman (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11469-1039	26 TE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Almanların Türklere duyduğu düşmanlıkla ilgili yazı)
129)	Bir Mülakat	Refik Halid	11471-1041	28 TE 1921	1	Fıkra / Toplumsal	(Adını paylaşmadığı katille yapılan mülakatı gazetelerde okuyan Refik Halid'in, katile gösterilen hürmeti eleştirdiği yazı)
130)	Çingene Kızı	R.Hı	11471-1041	28 TE 1921	3	Hikâye / Diğer konular	(Belediye başkanının oğlunun bir çingene kızına duyduğu aşkla ilgili hikâye)
131)	Haydi Yallah	R.Hı	11473-1043	30 TE 1921	3	Hikâye / Diğer konular	(Eskiden çok varlıklı olan bir adamın şimdilerde fakirleşip gezgin olması hakkındaki hikâye)
132)	Sulh Gazisi (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11474-1044	31 TE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Savaşın ve etkilerinin devam etmesinin eleştirildiği yazı)
133)	Şarl Nasıl Düşünmeli İdi?	Refik Halid	11475-1045	1 TS 1921	3	Fıkra / Siyasi	(Avusturya ve Macaristan'ın kralı Şarl ile ilgili yazı)
134)	Şerlok Holmes Gibi (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11476-1046	2 TS 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Geçim sıkıntısı çeken bir ailede gerçekleşen intihar vakası hakkındaki yazı)
135)	Tımarhaneyi İmar (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11478-1048	4 TS 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Tımarhanedeki doktorların şikâyetleriyle ilgili yazı)
136)	Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 3	Refik Halid	11479-1049	5 TS 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Bir hanımın günlüğü)

137)	Acı Bir Ders	R.Hı	11479-1049	5 TS 1921	3	Hikâye / Diğer konular	(Yüzbaşı Ahmet Efendi'nin çektiği vicdan azabıyla ilgili yazı)
138)	Tasfiye (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11480-1050	6 TS 1921	2	Fıkra / Siyasi	(İttihat ve Terakki karşıtlığıyla ilgili yazı)
139)	İhsan Siyaseti (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11481-1051	7 TS 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Ankaradaki siyasi şahsiyetlerin eleştirildiği yazı)
140)	Üç Eksik	Refik Halid	11482-1052	8 TS 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Toplumun ekonomik durumuyla ilgili yazı)
141)	Cevabım (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1483-1053	9 TS 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Yeni Şark gazetesinin Refik Halid ile ilgili yazdığı yazısı karşılığında yazılmış yazı)
142)	Mayerling Faciası	R.Hı	11484-1054	10 TS 1921	3	Hikâye / Diğer konular	(Tarihi cinayet vakası üzerine yazılmış hikâye)
143)	Mehmetçe Bey'le Muhabere	Refik Halid	1485-1055	11 TS 1921	3	Fıkra / Diğer konular	(Refik Halid'e tehdit mektubu yazan Mehmetçe ile ilgili yazı)
144)	Korku	R.Hı	1487-1057	13 TS 1921	3	Hikâye / Diğer konular	(Korku duygusunun tehlikeli olduğuyla ilgili hikâye)
145)	Mütâlaat (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1488-1058	14 TS 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Landru adında seri katille ilgili yazı)
146)	Neler Dendi? Neler Söylendi?	Refik Halid	1489-1059	16 TS 1921	1-2	Fıkra / Toplumsal	(Refik Halid hakkında söylenen sözlerle ilgili yazı)
147)	Ağlamak Faslı (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1490-1060	17 TS 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Refik Halid'in vapurda yaptığı toplum gözlemleriyle ilgili yazı)
148)	Bir Mahalle Bakkalının Müşahedatı 1	Refik Halid	1491-1061	18 TS 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Mahalle bakkalının bakış açısıyla toplum yapısı hakkında yazı)

149)	Yıkılırken	R.Hı	1493-1063	20 TS 1921	3	Hikâye / Diğer konular	(Sen nehrinde boğulan Musevi Volan ile ilgili hikâye)
150)	Bir Teselli Daha (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1494-1064	21 TS 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Belediyenin ve memleketin durumu karşısında Refik Halid'in kendi durumuna şükretmesiyle ilgili yazı)
151)	Kısa Sözcükler	Refik Halid	1495-1065	22 TS 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Söylenen kısa sözcüklerle sosyolojik betimlemelerin yapıldığı yazı)
152)	Odun Emaneti (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1496-1066	23 TS 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Memurlara dağıtılan odunlarla ilgili yazı)
153)	Bir Taraftar (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1497-1067	24 TS 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Enver aleyhtarlığıyla ilgili yazı)
154)	Bir Mahalle Bakkalının Müşahedatı 2	Refik Halid	1498-1068	25 TS 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Mahalle bakkalının bakış açısıyla toplum yapısı hakkında yazı)
155)	Zehî Tasavvur-u Bâtıl (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1499-1069	26 TS 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Ahlaksızlığa karşı çıkarılan tasarıyla ilgili yazı)
156)	Bir Kurban Daha (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1500-1070	27 TS 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Refik Halid'in edebiyat hocası Süleyman Fehmi Bey'in uğradığı süikastle ilgili yazı)
157)	Arsıllarla Kurt ve Tilki (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1501-1071	28 TS 1921	2	Fıkra / Siyasi	(İttihatçıların yalaka davranışlarıyla ilgili yazı)
158)	Çay Belası	Refik Halid	1502-1072	29 TS 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Gösteriş ve lüks uğruna borca giren kısm hakkındaki yazı)
159)	Tasfiye-i Ahlak (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1503-1073	30 TS 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Peyâm-Sabah gazetesinin taşlanmasıyla ilgili yazı)
160)	Tasfiye (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1504-1074	1 KE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(İşe usulüzlükleriyle ilgili yazı)

161)	Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 4	Refik Halid	1505-1075	2 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Yaşlı, zengin ve güzel bir hanımın günlüğü)
162)	Dayak Atma Hevesi (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1506-1076	3 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Gençlerin asabileşmesi ve kavgacı olmasıyla ilgili yazı)
163)	Kadınların Hakkı (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1507-1077	4 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Seri katil Landru'nun idama mahkûm olmasıyla ilgili yazı)
164)	Hiçten Saadetler	Refik Halid	1509-1079	6 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Küçük şeylerle mutlu olmakla ilgili yazı)
165)	Üç Dava (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1510-1080	7 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Cinayet vakalarıyla ilgili yazı)
166)	Kirli Yazılar (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1511-1081	8 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Karagöz gazetesiyle ilgili yazı)
167)	Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 5	Refik Halid	1512-1082	9 KE 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(İflas eden bir savaş zengininin günlüğü)
168)	İkbal Sevdası (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1513-1083	10 KE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Sait Halim Paşa ile Enver Paşa'nın ahirette yaptığı kurmaca konuşmayla ilgili yazı)
169)	Acarlık (Nakş-ı Berâb)	Aydede	11514-1084	11 KE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Enver Paşa ve hempalarıyla ilgili yazı)
170)	Yapma Çiçek (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1515-1085	12 KE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(General Papulas'a eleştiri yazısı)
171)	Sulu Meşe (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1516-1086	13 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Memurlara dağıtılan yaş meşe odunlarıyla ilgili yazı)
172)	Anadolu'nun Kışı (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1517-1087	14 KE 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Anadolu'da geçirilen çetin kışlar ve odun eksikliğiyle ilgili yazı)

173)	Karayelin Müdafası (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1518-1088	15 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Yakın zamanda yaşanan fırtınanın üzerine eski püskü tamir gereken yapıların yıkılmasının isabet olmasıyla ilgili yazı)
174)	Zavallı Karagöz (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1519-1089	16 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Karagöz gazetesiyle ilgili eleştiri yazısı)
175)	Hiçten Felaketler	Refik Halid	1520-1090	17 KE 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Küçük şeylerin abartılmasıyla ilgili yazı)
176)	Köprü Belası (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1521-1091	18 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Köprüden geçiş ücretleriyle ilgili yazı)
177)	Bir İstanbulunun Yirmi Dört Saati 5	Refik Halid	1523-1093	20 KE 1921	3	Fıkra / Toplumsal	(Bekar bir beyefedinin günlüğü)
178)	Ümit ve Teselli (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1525-1095	22 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Bir adamın yolda bulduğu yüklü miktardaki parayı kaybetmesiyle ilgili yazı)
179)	Edebî Komitecilik (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1526-1096	23 KE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Edebiyat camiasında yandaşların eserlerinin beğenilmesi ve muhaliflerin eserlerinin eleştirilmesiyle ilgili yazı)
180)	Enver'in İstikbali (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1527-1097	24 KE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Enver'in sözde Bolşevik aleyhtarı olmasıyla ilgili yazı)
181)	Karnımızın Mevcudu (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1529-1099	26 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Cinayet vakalarıyla ilgili yazı)
182)	Akıllı Balıklar (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1530-1100	27 KE 1921	2	Fıkra / Toplumsal	(Ankara hükümeti yanlılarının eleştirildiği yazı)
183)	Bir İnsafsız (Nakş-ı Berâb)	Aydede	1531-1101	28 KE 1921	2	Fıkra / Siyasi	(Bir adamın bin tlyi harcayıp ortadan kaybolmasıyla ilgili yazı)

LATİN HARFLERİNE AKTARILAN METİNLERİN ALFABETİK LİSTESİ

1. Acaba Sağlam Mı?, Aydede, nu: 11462-1032, 19 TE 1921, s. 2
2. Acarlık, Aydede, nu:011514-1084, 11 KE 1921, s. 2
3. Acele Etmeyelim, Aydede, nu:11410-980, 28 Ağustos 1921, s. 3
4. Acı Bir Ders, R.Hı, nu:11479-1049, 5 TS 1921, s. 3
5. Afet, Aydede, nu:11407-977, 25 Ağustos 1921, s. 3
6. Ağlamak Faslı, Aydede, nu:11490-1060, 17 TS 1921, s. 2
7. Ahlakname, Refik Halid, nu: 11461-1031, 18 TE 1921, s. 1-2
8. Ahvale Dair, Refik Halid, nu:11338-908, 14 Haziran 1921, s. 3
9. Akıllı Balıklar, Aydede, nu:11530-1100, 27 KE 1921, s. 2
10. Akılsız İşi, Aydede, nu:11332-902, 6 Haziran 1921, s. 3
11. Aldanmış, Aydede, nu:11459-1029, 16 TE 1921, s. 2
12. Ali Kemal Bey'e Dair, Refik Halid, nu:11417-987, 4 Eylül 1921, s. 2-3
13. Allah'a Emanet, Aydede, nu:11446-1016, 3 TE 1921, s. 2
14. Anadolu'nun Kışı, Aydede, nu:11517-1087, 14 KE 1921, s. 3
15. Ankara Yangını, Refik Halid, nu:11408-978, 26 Ağustos 1921, s. 2-3
16. Anlamıyorum Anlamayacağım, Refik Halid, nu:11387-957, 2 Ağustos 1921, s. 2-3
17. Arslanla Kurt ve Tilki, Aydede, nu:11501-1071, 28 TS 1921, s. 2
18. Aşk- ı Muharrib, Aydede, nu:11386-956, 1 Ağustos 1921, s. 3
19. Aynı Terane, Aydede, nu:11344-914, 20 Haziran 1921, s. 3
20. Balayı Sohbeti, Refik Halid, nu:11440-1010, 27 Eylül 1921, s. 2
21. Bayram, Aydede, nu:11400-970, 15 Ağustos 1921, s. 3
22. Bedbinliğe Nikbinliğe Dair, Refik Halid, nu:11376-946, 22 Temmuz 1921, s. 3
23. Besle Kargayı, Aydede, nu:11384-954, 30 Temmuz 1921, s. 3
24. Beş Yüzü Böyle, Aydede, nu:11337-907, 13 Haziran 1921, s. 3
25. Bir Dahi, Aydede, nu:11364-934, 10 Temmuz 1921, s. 3
26. Bir Ders, Aydede, nu:11377-947, 23 Temmuz 1921, s. 3
27. Bir Dost Daha, Aydede, nu:11349-919, 25 Haziran 1921, s. 3
28. Bir Eksliğine, Aydede, nu: 11444-1014, 1 TE 1921, s. 3
29. Bir İnsafsız, Aydede, nu:11531-1101, 28 KE 1921, s. 2
30. Bir İntikam, Aydede, nu:11399-969, 14 Ağustos 1921, s. 3
31. Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati 2, Refik Halid, nu:11468-1038, 25 TE 1921, s. 3
32. Bir İstirham, Aydede, nu:11360-930, 6 Temmuz 1921, s. 3
33. Bir İtiraz, Aydede, nu:11363-933, 9 Temmuz 1921, s. 3
34. Bir Kahraman, Aydede, nu:11439-1009, 26 Eylül 1921, s. 3
35. Bir Kurban Daha, Aydede, nu:11500-1070, 27 TS 1921, s. 2
36. Bir Mefhum, Aydede, nu:11353-923, 29 Haziran 1921, s. 3
37. Bir Müdafaname, Aydede, nu: 11453-1023, 10 TE 1921, s. 2
38. Bir Mülakat, Refik Halid, nu:11471-1041, 28 TE 1921, s. 1
39. Bir Mütalaa, Aydede, nu:11372-942, 18 Temmuz 1921, s. 3
40. Bir Nevi de Bu, Aydede, nu:11395-965, 10 Ağustos 1921, s. 3
41. Bir Taraftar, Aydede, nu:11497-1067, 24 TS 1921, s. 2

42. Bir Teselli Daha, Aydede, nu:11494-1064, 21 TS 1921, s. 2
43. Birleştiler, Aydede, nu:11350-920, 26 Haziran 1921, s. 3
44. Bozukluk, Aydede, nu:11389-959, 4 Ağustos 1921, s. 3
45. Böyle Olmasaydı, Aydede, nu:11336-906, 12 Haziran 1921, s. 3
46. Canımızı Esirgememeliyiz, Refik Halid, nu: 11443-1013, 30 Eylül 1921, s. 3
47. Cayır Cayır!, Aydede, nu:11361-931, 7 Temmuz 1921, s. 3
48. Cevabım, Aydede, nu:11483-1053, 9 TS 1921, s. 2
49. Cinayet Bolluğu, Aydede, nu:11449-1019, 6 TE 1921, s. 2
50. Çıkar Yol, Aydede, nu:11402-972, 20 Ağustos 1921, s. 3
51. Çingene Kızı, R.HI, nu:11471-1041, 28 TE 1921, s. 3
52. Dayak Atmak Hevesi, Aydede, nu:11506-1076, 3 KE 1921, s. 2
53. Deli Siyaseti, Aydede, nu:11423-993, 10 Eylül 1921, s. 3
54. Denecek Söz, Aydede, nu:11347-917, 23 Haziran 1921, s. 3
55. Doğru Söz, Aydede, nu:11342-912, 18 Haziran 1921, s. 3
56. Dostları Tahattur, Refik Halid, nu: 11406-976, 24 Ağustos 1921, s. 3
57. Edebî Komitecilik, Aydede, nu:11526-1096, 23 KE 1921, s. 2
58. Eğlence, Aydede, nu:11385-955, 31 Temmuz 1921, s. 3
59. Enver'in İstikbali, Aydede, nu:11527-1097, 24 KE 1921, s. 2
60. Fasıla-i Sefer, Aydede, nu:11403-973, 21 Ağustos 1921, s. 3
61. Fazlası..., Aydede, nu:11381-951, 27 Temmuz 1921, s. 3
62. Fecr-i Ati'ye Dair..., Refik Halid, nu:11426-996, 13 Eylül 1921, s. 3
63. Fecr-i Ati'ye Dair... 2, Refik Halid, nu:11429-999, 16 Eylül 1921, s. 2
64. Fuzuli Bir Düşman, Aydede, nu:11469-1039, 26 TE 1921, s. 2
65. Gelecek Sene, Aydede, nu: 11432-1002, 19 Eylül 1921, s. 3
66. Gezinti, Aydede, nu:11452-1022, 9 TE 1921, s. 2
67. Gizli Fikir, Refik Halid, nu:11397-967, 12 Ağustos 1921, s. 3
68. Gülcemal Dedi Ki:, Refik Halid, nu:11352-922, 28 Haziran 1921, s. 3
69. Gülcemal Münasebetiyle, Aydede, nu:11458-1028, 15 TE 1921, s. 2
70. Haklı Bir Lağv, Aydede, nu:11354-924, 30 Haziran 1921, s. 3
71. Halimiz, Aydede, nu:11393-963, 8 Ağustos 1921, s. 3
72. Halimiz!, Aydede, nu:11412-982, 30 Ağustos 1921, s. 3
73. Haset, Aydede, nu:11391-961, 6 Ağustos 1921, s. 3
74. Havyar Kâsesi, R.Hı, nu:11455-1025, 12 TE 1921, s. 3
75. Haydi Yallah, R.Hı, nu:11473-1043, 30 TE 1921, s. 3
76. Her Gün Bayram, Aydede, nu:11334-904, 8 Haziran 1921, s. 3
77. Hesapsız İşler, Aydede, nu: 11445-1015, 2 TE 1921, s. 2
78. Hesapsızlık, Aydede, nu:11339-909, 15 Haziran 1921, s. 3
79. Hürriyet Bunlar İçin!, Aydede, nu:11465-1035, 22 TE 1921, s. 2
80. İdrak Meselesi, Aydede, nu:11340-910, 16 Haziran 1921, s. 3
81. İhsan Siyaseti, Aydede, nu:11481-1051, 7 TS 1921, s. 2
82. İkaz, Aydede, nu:11392-962, 7 Ağustos 1921, s. 3
83. İkbâl Sevdası, Aydede, nu:11513-1083, 10 KE 1921, s. 2
84. İki Akıllı, Aydede, nu: 11358-928, 4 Temmuz 1921, s. 3
85. İki İddia, Aydede, nu:11420-990, 7 Eylül 1921, s. 3
86. İki Madde, Aydede, nu:11456-1026, 13 TE 1921, s. 2
87. İlmî Cezası, Aydede, nu:11416-986, 3 Eylül 1921, s. 3
88. İntibah, Aydede, nu:11343-913, 19 Haziran 1921, s. 3

89. İntihar Sahtekârlığı, Aydede, nu:11441-1011, 28 Eylül 1921, s. 3
90. Kadınların Hakkı, Aydede, nu:11507-1077, 4 KE 1921, s. 2
91. Karayelin Müdafaası, Aydede, nu:11518-1088, 15 KE 1921, s. 2
92. Kârlı İşler, Aydede, nu:11367-937, 13 Temmuz 1921, s. 3
93. Karnımızın Mevcudu, Aydede, nu:11529-1099, 26 KE 1921, s. 2
94. Kavuklular, Aydede, nu:11460-1030, 17 TE 1921, s. 2
95. Kestirme Yol, Aydede, nu:11374-944, 20 Temmuz 1921, s. 3
96. Kısa Sözler, Refik Halid, nu:11495-1065, 22 TS 1921, s. 2
97. Kış, Aydede, nu:11431-1001, 18 Eylül 1921, s. 3
98. Kirli Yazılar, Aydede, nu:11511-1081, 8 KE 1921, s. 2
99. Kolaylık ve Ucuzluk, Refik Halid, nu: 11433-1003, 20 Eylül 1921, s. 2
100. Korku, R.Hı, nu:11487-1057, 13 TS 1921, s. 3
101. Köprü Belası, Aydede, nu:11521-1091, 18 KE 1921, s. 2
102. Lezâiz-i Harp, Refik Halid, nu:11362-932, 8 Temmuz 1921, s. 3
103. Lokman Ruhu, Aydede, nu:11335-905, 11 Haziran 1921, s. 3
104. Mantığın Zaraları, Aydede, nu:11428-998, 15 Eylül 1921, s. 3
105. Mayerling Faciası, R.Hı, nu:11484-1054, 10 TS 1921, s. 3
106. Mazeret, Aydede, nu:11409-979, 27 Ağustos 1921, s. 3
107. Meğerse, Aydede, nu:11375-945, 21 Temmuz 1921, s. 3
108. Mehmetçe Bey'le Muhabere, Refik Halid, nu:11485-1055, 11 TS 1921, s. 3
109. Mektep Farkı, Aydede, nu:11328-898, 2 Haziran 1921, s. 3
110. Mevsuk Haberler, Aydede, nu:11382-952, 28 Temmuz 1921, s. 3
111. Muhasebe-i Hayat, Aydede, nu: 11435-1005, 22 Eylül 1921, s. 3
112. Musibet mi? Saadet mi?, Aydede, nu:11404-974, 22 Ağustos, s. 3
113. Mûsikî İle Tedavi, Aydede, nu:11418-988, 5 Eylül 1921, s. 3
114. Müsterah, Aydede, nu:11327-897, 1 Haziran 1921, s. 3
115. Mütâlaat, Aydede, nu:11488-1058, 14 TS 1921, s. 2
116. Nasıl Söyleyeyim, Aydede, nu: 11430-1000, 17 Eylül 1921, s. 3
117. Neler Dendi? Neler Söylendi?, Refik Halid, nu:11489-1059, 16 TS 1921, s. 1-2
118. Odun Emaneti, Aydede, nu:11496-1066, 23 TS 1921, s. 2
119. Olmasa İdi Ne Olurdu?, Refik Halid, nu:11436-1006, 23 Eylül 1921, s. 2
120. On Üç Sene Mektep Tatili, Refik Halid, nu:11447-1017, 4 TE 1921, s. 1-2
121. Özenmeyelim, Refik Halid, nu:11390-960, 5 Ağustos 1921, s. 2-3
122. Parasızlık, Aydede, nu:11371-941, 17 Temmuz 1921, s. 3
123. Projeler, Aydede, nu:11346-916, 22 Haziran 1921, s. 3
124. Saat ve Hesap, Aydede, nu:11448-1018, 5 TE 1921, s. 2
125. Sahte Delil, Aydede, nu:11424-994, 11 Eylül 1921, s. 3
126. Sakal, Aydede, nu: 11405-975, 23 Ağustos 1921, s. 3
127. Sancı, Aydede, nu:11388-958, 3 Ağustos 1921, s. 3
128. Sebzelere Dair, Refik Halid, nu:11369-939, 15 Temmuz 1921, s. 3
129. Sermaye, Aydede, nu:11365-935, 11 Temmuz 1921, s. 3
130. Sulh Gazisi, Aydede, nu:11474-1044, 31 TE 1921, s. 2
131. Sulu Meşe, Aydede, nu:11516-1086, 13 KE 1921, s. 2

132. Şarl Nasıl Düşünmeli İdi?, Refik Halid, nu:11475-1045, 1 TS 1921, s. 3
133. Şenlikler, Aydede, nu:11378-948, 24 Temmuz 1921, s. 3
134. Şerlok Holmes Gibi, Aydede, nu:11476-1046, 2 TS 1921, s. 2
135. Talihsizlik, Aydede, nu:11351-921, 27 Haziran 1921, s. 3
136. Tasfiye, Aydede, nu:11480-1050, 6 TS 1921, s. 2
137. Tasfiye, Aydede, nu:11504-1074, 1 KE 1921, s. 2
138. Tasfiye-i Ahlak, Aydede, nu:11503-1073, 30 TS 1921, s. 2
139. Tımarhaneyi İmar, Aydede, nu:11478-1048, 4 TS 1921, s. 2
140. Üç Dava, Aydede, nu:11510-1080, 7 KE 1921, s. 2
141. Üç Eksik, Refik Halid, nu:11482-1052, 8 TS 1921, s. 3
142. Ümit ve Teselli, Aydede, nu:11525-1095, 22 KE 1921, s. 2
143. Yağmur, R.Hı, nu: 11463-1033, 20 TE 1921, s. 3
144. Yangın Var, Aydede, nu:11398-968, 13 Ağustos 1921, s. 3
145. Yapma Çiçek, Aydede, nu:11515-1085, 12 KE 1921, s. 2
146. Yardım, Aydede, nu: 11437-1007, 24 Eylül 1921, s. 3
147. Yaşanacak Memleket, Aydede, nu:11467-1037, 24 TE 1921, s. 2
148. Yazık Oldu!, Refik Halid, nu:11394-964, 9 Ağustos 1921, s. 3
149. Yazık Olmuş, Aydede, nu:11370-940, 16 Temmuz 1921, s. 3
150. Yıkanırken, R.Hı, nu:11493-1063, 20 TS 1921, s. 3
151. Zavallı Karagöz, Aydede, nu:11519-1089, 16 KE 1921, s. 2
152. Zehî Tasavvur-ı Bâtıl, Aydede, nu:11499-1069, 26 TS 1921, s. 2
153. Ziraatperverlik, Aydede, nu:11466-1036, 23 TE 1921, s. 2

1. TOPLUMSAL YAZILAR

Refik Halid Karay, 1921 yılının ilk yarısına nazaran haziran ayı itibariyle toplumun her alanında yaptığı gözlerini metinlerine aktaran yazar, içtimâî konulardaki metinlerinin çeşitliliğini arttırmıştır. Halkın yaşayış tarzı, maddi imkânsızlıklar, zevk ve sefaya düşkünlük, toplumun yozlaşmış tabakası, cinayetler, eğitim, ekonomi, İstanbul ve Anadolu’da çıkan yangınlar gibi muhtevalar metinlerinde yer alır. Bu kısımda konu ile alakalı önemli metinler tasnif edilmiştir.

1.1 İçtimâî

“Beş Yüzü Böyle”⁴⁹ adlı metinde, birkaç kazık ve çamurla kendilerine ev yaparak yaşadıkları yeri ticarethaneye çeviren Rusların şehre geldiklerinden beri para kazanabilecekleri her türlü işle ilgilendiklerini anlatılır. Bu durum öyle bir hal alır ki her köşe başında bir Rus tüccarın olmasından, her alışverişimizi Ruslardan yapmak zorunda kaldığımızdan ve tabelaların Rusça olmasından bahseden Refik Halid Karay, bu durumun önüne geçilmezse bize lağımcılığın bile mümkün olamayacağını dile getirir. Bu serzenişle şehre gelen Rusların beş yüz tanesiyle bile baş edemezken savaş halinde eli silahlı beş bin kişilik orduyla nasıl başa çıkacağımızı sorgular.

“Yangın Var”⁵⁰ başlıklı metinde; Şişli’de Emraz-ı Zühreviye Hastanesi’nde çıkan yangını tüm İstanbul’da, telefon, gazete gibi iletişim araçları varken, bekçilerin gece yarısı sokak sokak dolaşarak anlaşılması güç bir şekilde haber verişlerini eleştiren Refik Halid, bu örnekten yola çıkarak sözü siyasete getirir ve asıl yangının İttihatçılık olduğunu anlatır. Emraz-ı Zühreviye Hastanesinde çıkan yangını bütün İstanbul’da duyuruşlarını şu şekilde eleştirir: “*Demiyorlar mı? Üsküdar’daki veya Ada’daki bu adam şu Beyoğlu’nun tutuşmuş çapkınları veya yanmış âlüfteleri için neden ve nereye koşsun? Nasıl yetişsin? Ne halt etsin? Orasını düşünen yok...*” Deniz aşırı uzaklıktaki

⁴⁹ Peyâm-Sabah, Aydede, “Beş Yüzü Böyle”, nu: 11337-907, 13 Haziran 1921, s. 3.

⁵⁰ Peyâm-Sabah, Aydede, “Yangın Var”, nu: 11398-968, 13 Ağustos 1921, s. 3.

Emraz-ı Zühreviye Hastanesinin yangını için bütün İstanbul'a duyurulan bu yangının telaşının manasız olduğunu dile getirir.

“Afet”⁵¹ başlıklı metinde Refik Halid, gazetede okuduğu, Aksaray'da Murat Paşa camisinin avlusundaki çınar ağacının yağmur ve dolu afeti sebebiyle kökünden çıkarak medresenin üzerine devrilmesi, haberi üzerine asıl afetin yağmur ve dolu olmadığını politika dolusu olduğunu yazar. Bu siyasi felaketin verdiği zararı ve belaları hiçbir doğal afetin veremeyeceğini, yağmur ve dolu afetine rahmet okunması gerektiğinden bahseder.

“Kolaylık ve Ucuzluk”⁵² adlı metinde insan öldürmenin ne kadar kolaylaştığıyla ilgili düşüncelerini dile getiren Refik Halid, gazetelerde okuduğu birkaç cinayet ve sebeplerinden örnekler verir. Üç tane yavrusunu boğan annenin intihar ettiği, iş yerinde silahını kontrol eden çalışanın suçsuz bir kadını kazara vurup öldüğü, kendilerine köşe başından geçen on üçüncü kişiyi vurma âdeti edinmiş canilerin sebep olduğu vakalar üzerine herkesin cebinden tabancasını ya da kınından kamasını; cebinden mendil gibi çıkarmasına engel olabilecek önlemlerin alınması gerektiğini vurgular.

Refik Halid Karay'ın sürekli değişen vapur saatleri hakkında kaleme aldığı “Saat ve Hesap”⁵³ adlı metinde bir yolcunun şikâyeti üzerine değişen vapur saatlerini eleştirir. Gün içerisinde değişen saatlerle birlikte sekteye uğrayan seferler ve bu durumdan etkilenen yolculardan bahseder.

“Sulu Meşe”⁵⁴ isimli metinde belediyenin, memurların kapılarına kadar gönderdiği odunların yaş olduğundan hatta ateşi söndürdüğünden bahseder. Refik Halid bu meseleyi susuz söndürülmeye çalışılan yangınlarla ilişkilendirir ve yeni yapılacak evlerin inşaatında bu sulu meşeleri kullanarak olası yangınların engellenebileceği teklifinde bulunur.

1.2 Ekonomi

⁵¹ Peyâm-Sabah, Aydede, “Afet”, nu: 11407-977, 25 Ağustos 1921, s. 3.

⁵² Peyâm-Sabah, Refik Halid, “Kolaylık ve Ucuzluk”, nu: 11433-1003, 20 Eylül 1921, s. 2.

⁵³ Peyâm-Sabah, Aydede, “Saat ve Hesap”, nu: 11448-1018, 5 Ekim 1921, s. 2.

⁵⁴ Peyâm-Sabah, Aydede, “Sulu Meşe”, nu: 11576-1086, 13 Aralık 1921, s. 2.

Refik Halid'in halkın fuzuli harcamalarını eleştirdiği “Akılsız İşi”⁵⁵ başlıklı yazıda Ramazan ayı geldiğinde insanların her zamanki alışkanlıklarının aksine daha lükse yöneldiği ve bulunma ihtiyacı olmasa dahi eğlencelere kapıldığına yönelik bahislerde bulunur. Tiyatro, sinema ve eğlence mekânlarını hep aynı kesimin ‘memurların’ doldurduğunu söyleyen yazar, Ramazan ayı bittiğinde o sokakların yine تنها kalacağını ve gösteriş için eğlencelere gidip hesapsızca yapılan harcamalar sonucunda o kesimin geçim derdine düşeceğinden bahseder.

“Hesapsızlık”⁵⁶ başlıklı metinde yazar, evlerin genelinde yapılan maddi hesaplamaları diyalog yöntemini kullanarak okuyucuya sunar.

-Dün akşamdan kaç liramız kaldı?

-Yedi...

-Yedi mi? Demek dört lira sarf etmişiz, on bir liramız yok muydu? Yazık, hiç de eğlenemedik! Ne ise bununla iki, üç gün idare ederiz!

-Sen o yedi lirayı sayma! Ben onu terziye vereceğim!

Bu hesabı yapan ailenin aynı zamanda zevk ve eğlencesinden de vazgeçemeyişinden dem vuran Refik Halid, metnin sonunda fuzuli harcamalara rağmen maddi zorlukla karşılaştığında yapılan hesap kitap tutma macerasını Ankara'daki hesapsızlığa benzetir.

Yangınzedeler için toplanan yardım paralarının sebepsiz yere ortadan kaldırılmasından sonra geri iade edilmesi gereken kırk liranın biletçiler tarafından iade olunmamasıyla ilgili yazılan “Kestirme Yol”⁵⁷ başlıklı metinde Refik Halid, bilet gişelerindeki memurlara ve Seyrisefâin idaresine eleştirilerde bulunur. Bilet gişelerine geri alınamayan yardım paraları için şikâyette bulunanlara tedbir amaçlı asılan “*harik ianesinin ilgası üzerine birinci mevki bilet ücretinden hâsıl olan fark ücretin gişelerden talep ve ahz olunması ve bu babta şikâyeti olanların işletme müdüriyetine lüzum müracaatları ilan olunur*” yazısı üzerine bu tedbirin şikâyette bulunacaklar için pek de kestirme bir yol olmadığından bahseder.

“Parasızlık”⁵⁸ başlıklı metinde esnafların iflasın eşiğine geldiğinden ve halkın para harcamadan eğlence arayışına girdiği anlatılır. Yazar, vapurda arkadaşlarıyla

⁵⁵ Peyâm-Sabah, Aydede, “Akılsız İşi”, nu: 11332-902, 6 Haziran 1921, s. 3.

⁵⁶ Peyâm-Sabah, Aydede, “Hesapsızlık”, nu: 11339-909, 15 Haziran 1921, s. 3.

⁵⁷ Peyâm-Sabah, Aydede, “Kestirme Yol”, nu: 11374-944, 20 Temmuz 1921, s. 3.

⁵⁸ Peyâm-Sabah, Aydede, “Parasızlık”, nu: 11971-941, 17 Temmuz 1921, s. 3.

yaptığı sohbetinde arkadaşlarının bir gün ölmekten çok öldükten sonra ceplerinden para çıkmayacağı için korktuğundan bahseder.

1.3 Yangın

Refik Halid, “Projeler”⁵⁹ başlıklı yazıda Meşrutiyet’in ilanının haftası dolmadan çıkan yangınlardan bahseder. İstibdat devrinde düzenli bir itfaiye takımı olmadığından, hortumların patlak ve tulumbaların bozuk olmasından bahsedilen metinde birbiri ardına ardına çıkan yangınların hiç birinde tulumbacıların faydalı olamadığı ve dönemin Tulumbacılar Ocağı başkanı Zıçni Paşa’nın etkili olamadığı anlatılır. Söndürülemeyen yangınlarla eş zamanda devlet dairelerinin döşenip süslenişinden, Enver Paşa’nın kendine yalılar almasından bahseden Refik Halid Karay, itfaiyeye bir türlü hortum ve tulumba tedarik edilmediğinden yakınır.

Refik Halid’in Ankara’daki sürgün dönemlerinde çıkan yangını anlattığı “Ankara Yangını”⁶⁰ isimli metinde söndürülmesi kolay ufak bir yangının müdahalesiz kalması sonucunda büyüyerek şehri kaplamasını anlatılır. Evlerin çok sık ve ahşaptan olması aynı zamanda şehirde suyun çok az bulunmasıyla vaziyetin afete dönüşmesi ihtimaliyle sokağa fırlayan Refik Halid, izlenimlerini “*Yanıyordu; hışıldaya hışıldaya, uzana ilerleye, yuta yaka müthiş bir kudretle, bir savlla yanıyordu. Sanki her evin altında bir iri körük işleyerek ateşi üflüyor, şiddetini artırıyor. Buna karşı civar halkı eşyasını kurtarmakla uğraşüyor ve bizim gibi uzak semtlerdeki seyr ile iktifâ ediyordu.*” cümleleriyle anlatır.

“Allah’a Emanet”⁶¹ isimli yazıda Refik Halid, İstanbul Belediyesi’nin yangınları daha masrafsız ve susuz söndürmenin yollarını aramakla meşgul olmasını ve bu hususta çıkarılan on beş maddelik kararları mizah unsurlarıyla eleştirir.

Hani Napolyon’u bir belde de top atmadan karşılamışlar, hiddet etmiş, sebebini sormuş:

-Efendim, demişler, yirmi noksan var, birincisi barut yok!

⁵⁹ Peyâm-Sabah, Aydede, “Projeler”, nu: 11346-916, 22 Haziran 1921, s. 3.

⁶⁰ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “Ankara Yangını”, nu: 11408-978, 26 Ağustos 1921, s. 2-3.

⁶¹ Peyâm-Sabah, Aydede, “Allah’a Emanet”, nu: 11446-1016, 3 Ekim 1921, s. 2.

Onun gibi bize de “Neden yangınlarınız sönmüyor!” diye sorsalar, cevabımız aynıdır:

-Yirmi noksan var, birincisi su yok!

On beş maddelik karara karşılık altı maddelik öneri sunan yazar, evini ve hayatını belediyenin on beş maddelik kararına emanet edip güveneceğine Allah’a güveneceğinden bahseder.

1.4 Eğitim

Yürüyüşü esnasında bir okula rast gelen Refik Halid, şimdiki okullarla kendi zamanındaki okulları karıştırdığı “Mektep Farkı”⁶² metninde gördüğü okulun çok nizami, süslü bahçeli, boyalı, parıl parıl olduğundan bahseder. Kendi dönemindeki okulların bahçesinde saksı çiçeklerinin olmadığından olsa da yolunacağından, sıraların yontulmuş veya isim kazınmış olduğundan, duvarların eski ve boylarının dökülmüş olduğundan da bahseder. Kendi dönemindeki o tahripkâr, yırtmaya, yontmaya, kırmaya ve vurmaya meraklı neslin ortaya İttihat ve Terakki’yi çıkardığından yakınır.

“İlmin Cezası”⁶³ adlı metinde bir öğretmenin arkadaşlarıyla ettiği sohbetinde milletin sadece silahıyla öne çıkmaması, refahı ve gelişmeyi askerlikte aramaması gerektiği ile ilgili sohbet etmesi üzerine ticaret, ziraat, sanat gibi ilmi konulara da dört elle sarılmanın önemi “-Şüphesiz ki askerliğe ehemmiyet vermelidir, askerlik bir milletin bekasını temin eder, fakat aynı zamanda sanatkâr, tacir, gemici, âlim ve amele de olmalı, bu cihete de ehemmiyet vermelidir; verilmezse sade silah devleti izmihlalden kurtaramaz!” sözleriyle anlatılır.

“On Üç Sene Mektep Tatili”⁶⁴ isimli yazıda Refik Halid, mekteplerin devamlı surette yangın, hastalık, tadilat, idman, eğlence gibi sudan sebeplerden tatil edilmesiyle ilgili eleştiride bulunur. Kendi zamanında okulların çok nadir tatil

⁶² Peyâm-Sabah, Aydede, “Mektep Farkı”, nu: 11328-898, 2 Haziran 1921, s. 3.

⁶³ Peyâm-Sabah, Aydede, “İlmin Cezası”, nu: 11416-986, 3 Eylül 1921, s. 3.

⁶⁴ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “On Üç Sene Mektep Tatili”, nu: 11447-1017, 4 Ekim 1921, s. 1-2.

olduğunu söyleyen Refik Halid, on üç yıl boyunca mütareke döneminde haftada bir tatil olan okulların yetiştireceği öğrencilerin nasıl bir nesil oluşturacağını sorgular.

1.5 Matbuat

Refik Halid Karay, “Mevsuk Haberler”⁶⁵ isimli metinde Galata’da bulunan iki tane ecnebi gazetesinin Ankara’daki havadislerin günü gününe, saati saatine takip edildiğini ve Anadolu’ya ilgi ve alaka gösterdiklerini anlatır. Türk gazetelerinin ise bu iki ecnebi gazetenin sütunlarını kendi sütunlarına nakletmesini ve Anadolu haberlerini takip etmemelerini eleştirir.

Refik Halid’in İttihatçı gazetelerin muhalif gazetelere sert sözleri üzerine kaleme aldığı “İkaz”⁶⁶ başlıklı metinde muhalif cephenin, sulh istemelerine karşı, vatan haini, sefil, seni gibi suçlanmasını alaycı bir dille eleştirir.

“Halimiz”⁶⁷ isimli metinde yazar, “İkdam”, “Vakit”, “İleri”, “Akşam”, “Tercüman” “Tevhit” gazetelerinin isimlerini zikrederek Türk gazeteciliğini eleştirir. Vapurda bir ahbabıyla ettiği sohbet üzerinden gazete muharrirlerinin şöhretsiz, tecrübesiz, makamsız ve ehemmiyetsizler elinde olmasını ve yazıların siyasetten uzak olduğunu dile getirir.

“Kırlı Yazılar”⁶⁸ isimli metinde Refik Halid, “Karagöz” gazetesinin son nüshasında yayımlanan edepsizce fıkralar üzerine bu kırlı yazıların hanımefendilerin, çocukların elinde aile sohbetlerinde yerinin olmadığını dile getirir. Müstehcen ifadelerle dolu bu yazıların edep dışı üslubuna karşı ailelerin ve toplumun ses çıkarması ve bu gazetenin toplumdan ayırt edilmesi gerektiğini dile getirir.

⁶⁵ Peyâm-Sabah, Aydede, “Mevsuk Haberler”, nu: 11382-952, 28 Temmuz 1921, s. 3.

⁶⁶ Peyâm-Sabah, Aydede, “İkaz”, nu: 11392-962, 7 Ağustos 1921, s. 3.

⁶⁷ Peyâm-Sabah, Aydede, “Halimiz”, nu: 11393-693, 8 Ağustos 1921, s. 3.

⁶⁸ Peyâm-Sabah, Aydede, “Kırlı Yazılar”, nu: 11511-1081, 8 Aralık 1921, s. 2.

Yazar, “Zavallı Karagöz”⁶⁹ isimli metinde “Karagöz” gazetesini gölge oyunundaki Karagöz’le bağdaştırır. Bursalı Karagöz’ün şanlı ve şerefli adının münasebetsiz adamlar tarafından kirletilmesi üzerine şu sözleri söyler:

Hayır, Karagöz’ün bedbaht ruhu uzaktan, hem pek uzaktan, pek çok uzaklardan şu bayağılıkları seyre mecburdur ve müdahale hakkından, kudretinden de mahrumdur, nasıl yüreği yanmaz? Nasıl kan ağlamaz? Muhakkak ki Hacivat’la karşı karşıya her gün bu felaketten bahsederler ve:

-Haysiyetimizi pay-mâl ettiler!

Diye birbirlerine yanar, yakılır.

Gazetenin yazıları hakkında kaba, adi, ahlaksız ifadelerini kullanan Refik Halid, hayali Karagöz’ün gazeteyle aynı isimi taşıdığı için ahirette kemiklerinin sızladığını ve tüylerinin ürperdiğini söyler.

2. SİYASİ YAZILAR

Refik Halid Karay’ın Peyâm-Sabah gazetesindeki metinlerinin çoğunu siyasi konular oluşturmaktadır. Muhalif kimliğini gizlemeyen ve siyasete eleştirilerini esirgemeyen yazarın, Millî mücadele yanlılarına, Ankara Hükûmetine, İttihat ve Terakki cemiyetine karşı kaleme aldığı birçok eleştiri metni vardır. Siyasetten elini çekmeyen yazar belediye usulsüzlüklerine, memurların işlerini aksatmalarına da değinmiştir. Bu kısımda önemli görülen metinler incelenmiştir.

“Talihsizlik”⁷⁰ isimli metinde yazar, İzmir işgalinde Yunanlıların sebep olduğu katliam ve canilikleri üzerine yapılan işkenceleri asla unutamadığını ve öfkeli olduğunu dile getirir. İlk başta Moskof eline esir düşen askerlerin yakalarını Ruslardan kurtarıp Japonlara esir oluşunu ve o askerlerin memleketlerinden uzak yaban ellerdeki durumlarını anlatır. Yedi sene esir olan askerlerin hallerinin ölmekten beter

⁶⁹ Peyâm-Sabah, Aydede, “Zavallı Karagöz”, nu: 11519-1089, 16 Aralık 1921, s. 2.

⁷⁰Peyâm-Sabah, Aydede, “Talihsizlik”, nu: 11351-921, 27 Haziran 1921, s. 3.

olduğundan bahseder ve esir oluşun sekizinci senesinde askerlerin vapurla dönerken Boğaz'ı geçemeyip bir de Pire Denizi'nde esir oluşlarını anlatır.

Meşrutiyetin doğurduğu iki kavram üzerine yazılan “Bedbinliğe Nikbinliğe Dair”⁷¹ metinde yazar, İttihatçıların ve muhaliflerin oluşturduğu iki cepheyi nikbinlik ve bedbinlik olarak sınıflandırır ve siyasi duruşunu ortaya koyar. “*Hadisat karşısında nihayet millet esaslı iki kitle ve iki fırkaya intisap etti: Bendinler ve nikbinler... Bedbinler muhaliflerdir, nikbinler İttihatçılar... Ben bedbinim!*” Kendisini hayatın her alanında muhalif olarak addeden Refik Halit, nüktedan bir üslupla muhalif tavrının hayatında ne gibi avantajlar kazandırdığından bahseder. Nikbin ve bedbin kavramlarının arasındaki farklardan da bahseder. “*Nikbin ile bedbin, ikisi de habbeyi kubbe yaparlar; fakat birisi kendi lehinde olanı, diğeri aleyhindekini...*” Refik Halit Karay’a göre nikbinler, daima olumlu düşüncelerin kötü neticelerinde bile olumlu cihet ararlar bedbinler ise olumlu düşüncelerine karşılık netice olumlu dahi olsa olumsuz bir yanının olduğunu düşünür.

Nikbin şöyle düşünür:

-Gider bir tavuk alır, altına elli yumurta koyar, kuluçkaya yatırırım; bir hafta sonra o elli yumurtadan elli civciv çıkar, haftasına yumurtlamaya başlarlar, tekrar yatırırım, ay sonuna yüz tavuğum olur!

Bedbin ise şöyle der:

-Gider bir tavuk alırım, altına on yumurta koyarım, fakat ya tavuk kuluçka değilse, ya yumurtalar çilk çıkarsa, ya civcivler hastalanırsa, ya kümese sansar girirse...

Neticede nikbinin eline o yüz tavuk yerine ekseriya bir cılız piliç girer:

-Ne düşündüm, ne çıktı!

Diye hiddetlenir; bedbin ise altı pilice malik oldu mu sevinir:

-Bunlarda çıkmayabilirdi!

Bolşevik sergerdesi Maksim Gorki'nin Avrupa'daki müttefiklerden merhamet dilenmesi üzerine yazılan “Besle Kargayı”⁷² adlı metinde Bolşevikliğin Rusları ne hale getirdiği anlatılır. “*O Rusya ki buğday, un ve ekmek hazinesiydi; dünyayı zahire ve nevaleye boğardı; şimdi ise bir dilim ekmeğin dilencisi...*” Refik Halit, bu haberlere

⁷¹ Peyâm-Sabah, „Refik Halit, “**Bedbinliğe Nikbinliğe Dair**”, nu: 11376-946, 22 Temmuz 1921, s. 3.

⁷² Peyâm-Sabah, Aydede, “**Besle Kargayı**”, nu: 11384-954, 30 Temmuz 1921, s. 3.

rağmen hakikatin farkında olmayan toplumu eleştirirken Bolşevikliği beslememek ve desteklememek gerektiğinin üzerini çizer.

Refik Halit, “Anlamıyorum Anlamayacağım”⁷³ adlı metinde Yunanlıların istilasından kurtulmak için çareyi Kızıl Ordu’da arayan İttihatçı zihniyeti eleştirir.

“Hülasa Bolşevik dostluğundan ve Kızıl Ordu ittifakından memleket yalnız zarar görebilir. Bereket ki artık onlar da değil bize yardıma gelmek için, kendilerini ayakta tutabilmek için bile mecal kalmadı. Kelden köseye yardım mı olur? Yılandan vefa, zehirden şifa beklenir, fakat Moskof’tan Türk’e yardım beklenmez...”

Kızıl Ordu’nun Anadolu topraklarına yayılmasının vatan için bir felaket olacağını dile getirir. Bolşeviklerin koca Rusya’yı tarumar ettiğini söyleyen yazar, bu durumun memleketi ne hale getireceğini sorgular ve bu işleri anlamadığını, anlamayacağını söyler.

“Mantığın Zararları”⁷⁴ isimli metinde Refik Halit, memlekette yapılan işlerin ve ya alınan siyasi kararların mantıkla ilişkilendirilmediğinden bahseder.

Zira mantıki düşünmüş, akıllıca hesaplara girmiş, boşa koymuş, doluya koymuş, böyle bir sergüzeşte anılmaktan bir türlü makul bir cihet bulamamıştım. Bulamamıştım ama yine yanılmış, aldanmış, yanlış düşünmüş oluyordum. İşte size mantıki muhakemenin mazarratına ait üç misal... Bundan sonra ne denirse mümkün, ne iddia olursa kabil görüp herkese uymaya bakmalı... Bu suretle hem daha az çene çalmış, daha az zahmet çekmiş, hem de daha fazla hürmet görüp daha çok dost kazanmış olacağım. Acı tecrübelerden sonra anladım ki rahat etmek ve âleme uymak için insanlar kafalarındaki mantıki derin uyumak için çalar saatin çingırağını kırar gibi, çıkarıp atmaya bakmalıdırlar.

Mantıklı düşünenin her yolunun çıkmaz sokak olduğunu söyleyen yazar, her kimse hangi konuda az düşünür, üzerinde ne kadar az yüzeysel kalırsa o kadar haklı çıktığını ve hak kazandığını söyler. Aynı zamanda mantıklı düşünüp neyi olmaz veya imkânsız olarak görürse o olay gerçekleşir. Tüm bunlar sebebiyle Refik Halit, mantığın aleyhtarı olduğunu da söyler.

⁷³ Peyâm-Sabah, Refik Halit, “Anlamıyorum Anlamayacağım”, nu: 11387-957, 2 Ağustos 1921, s. 2-3.

⁷⁴ Peyâm-Sabah, Aydede, “Mantığın Zararları”, nu:11428-998, 15 Eylül 1921, s. 3.

2.1 Savaşın Etkileri

“Her Gün Bayram”⁷⁵ isimli metinde yazar, Meşrutiyet’in ilanından bu yana bayramların eskisi gibi olmadığını, on iki senedir toplumun bayramları zehir katılmışçasına kutladıklarını anlatır. İstanbul’un orta halli bir ailesinden örnek veren Refik Halid, bayramların eskiden nasıl da bütün aile mutluluk içinde kutlanıldığını anlatırken şimdi o aynı evin erkek torunlarının cephede, oğullarının kimi hastalıktan ölmüş, kızlarının kimi kötü yola düşmüş şekilde tasvir edilir. Memleketi bu hale getirenleri deliye her gün bayram sözleriyle eleştirir.

“Böyle Olmasaydı”⁷⁶ başlıklı yazıda memlekette bu zamana kadar yapılan idari hareketler ve alınan kararlarla dönemin siyasi portresini okuyucuya anlatır:

Mesela bidâyet-i meşrutiyetten beri İttihat ve Terakki öyle, bildiğimiz şekilde idare-i umur edeceğine harp ve darp siyasetinden el yumsa, Arnavutluk’ta isyanlar, Rumeli’de iğtişâşlar çıkarmasa, o (süngü), o (top) gazetelerine revaç vermese, intihabatı sopa kuvvetiyle yapmasa, Almanya’ya bağlanmasa, Harb-ı Umumiye girmese, bunca nüfusu heba, bu kadar memleketleri viran etmese, şu içinden çıkılmaz vaziyete düşmese, sükûndan, salâhdan ayrılmasa idi ne olurdu? Ne mi olurdu? Kan dökülmezdi, suistimal yapılmazdı; muhacir dolmazdı; paramız düşmezdi; memleketler gitmezdi; şehirler yıkılmaz; bağlar dağ olmaz, baykuşlar üremez, hastalık, sefalet, müzayaka anamızdan emdiğimiz sütü burnumuzdan getirmezdi.

İfadeleriyle atılan tüm adımların atılmamış, tüm bu felaketler yaşanmamış olsaydı durumun nasıl olacağını anlatır.

Refik Halid, “Bir Ders”⁷⁷ isimli metninde Harb-i Umumi etkisiyle gazetelerin asılsız haber yapmasını eleştirir. Yazar okuduğu haberlerin çoğunu kendine göre hesaplamalar yaparak varsayımlarda bulunduğunu okuyucuya “(Papulas Eskişehir’in işgalini henüz bildirmemiştir) Haberin arkasına şu ilaveyi yapıyorum: Yarın bildirebilir. Fakat o tebliğ gelse de Yunanlılar “Eskişehir’e girdik” deseler, “Bir gün

⁷⁵ Peyâm-Sabah, Aydede, “Her Gün Bayram”, nu: 11334-904, 8 Haziran 1921, s. 3.

⁷⁶ Peyâm-Sabah, Aydede, “Böyle Olmasaydı”, nu: 11336-906, 12 Haziran 1921, s. 3.

⁷⁷ Peyâm-Sabah, Aydede, “Bir Ders”, nu: 11377-947, 23 Temmuz 1921, s. 3.

çıkabilirler de...” diyorum.” sözleriyle anlatır. Yalnızca gazetece muhabirlerinin sözlerinin abartılı ve noksan olmadığını hükûmet istihbaratlarının da hileli sözlerinin olduğunu dile getirir. Hakikatin, savaşın neticelenmesiyle ortaya çıkacağını söyleyen Refik Halid, bir tarafın hezimetleriyle çıkarılacak olan dersin manasız olduğunu vurgular.

2.2 Siyasi Kişiler

Refik Halid, “Birleştiler”⁷⁸ isimli yazısında gazetelerin ve toplumun gözünde Enver Paşa’nın mütarekeden önce ve sonraki durumunu anlatır. İttihatçı gazeteler Harb-i Umumi sırasında Enver Paşa’yı göklere çıkarıp sütunlarında medhüsenalar naklederken muhalif gazeteler Enver Paşa’ya beddualar sarf eder. Yazar, Mütarekeden sonra iki farklı tutumun birleştiğini ve eskisi kadar Enver Paşa’ya övgülerin azaldığını söyler. *“İşte İttihat ve Terakkinin eski aleyhdarlarıyla bugünkü milliciler aynı fikir üzerinde tamamen birleşmiş oldular. Bugünün muhalifleriyle yarının millici veya istiklalcileri de kim temin edebilirki yarın yine böyle, bağız kahramanlar üzerinde er veya geç birleşmiş olmayacaklar!”* Kahvehane, meyhane, kumarhane gibi işletmelerin hemen hemen hepsinde Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa’nın resmi asılıyken, herkesin dilinde Enver Paşa’ya övgüler varken artık o dillerin sustuğunu vurgular.

Refik Halid’in eski Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey’le eski İzmir Valisi Rahmi Bey’in Malta dönüşünde aralarında geçen kurmaca konuşmayı naklettiği “İki Akıllı”⁷⁹ adlı metinde iki arkadaşın İstanbul’dan gitme planlarını anlatır:

-Evet, nerede? Öyle bir yer olsun ki hem İstanbul’a hem Anadolu’ya yakın bulunsun. İcabetinde derhal yola çıkıverelim ve matlup olan mahale vasıl oluverelim!

-Aynı zamanda pek pahalı bir yer de olmasın!

-Asıl mühimi emniyetli bir memleket olmasıdır!

⁷⁸ Peyâm-Sabah, ,Refik Halid, “**Birleştiler**”, nu: 11351-921, 26 Haziran 1921, s. 3.

⁷⁹ Peyâm-Sabah, ,Refik Halid, “**İki Akıllı**”, nu: 11358-928, 4 Temmuz 1921, s. 3.

Metinde idam edilmediklerine şükreden iki arkadaş, kaybettiklerini mevkilerini bekleyiş için en uygun yer olarak Rodos'u seçerler.

“Yazık Olmuş”⁸⁰ isimli yazıda Refik Halid, eline imza atmaktan başka bir iş için kalem almayan Cahit Bey'in (Hyppolyte Taine)nin altı ciltlik İngiliz Tarihi Edebiyatı'nı, Vali Muammer Bey'in iktisadi eserleri, Fethi Bey'in ve Hoca Fehmi Efendi'nin de çeşitli eserleri lisanımıza çevirmesini eleştirir. Varlıklarının bile topluma zararlı olduğunu söyleyen yazar, bunca işinin ehli yazar ve sanatkâr varken yazma sanatının onların elinde olmasını alaylı bir üslupla kaleme alır.

Refik Halid, “Enver'in İstikbali”⁸¹ başlıklı metinde Enver Paşa'nın Bolşevik aleyhtarı olmasından bahseder. “*Ben, demiş, Orta Asya'nın istiklalini ilan ettim, sakın tanımamaklığa kalkışmayınız, vuruşuruz!*’ Ne yaman bir serdarsın! Anan seni böyle günler, böyle yerler, böyle emirler, böyle nehyeler için doğurmuş...” Enver Paşa'nın bu zamana kadar edindiği siyasi tutumdan tam tersine yönelişinin akıllıca bir hamle olduğunu söyleyen yazar, Bolşeviklerle el ele vermektense dünya ile el ele verip Bolşevikliğe karşı gelmenin faydalı olacağını da söyler.

İttihatçıların bakış açısıyla Peyâm-Sabah gazetesi başyazarı Ali Kemal'in anlatıldığı “Ali Kemal Bey'e Dair” isimli metinde bir İttihatçının Avrupa'daki kafadarına yazdığı sözde mektup yer alır.

-Hain! Şeni! Satılmış! diye hitap ediyoruz. O olmasa, o olmamış olsaydı, olmayacak olsaydı biz bu yaptığımızın on mislini yapardık; düşün be birader, o olmasaydı içimizde muhalif bir tek gazete kalmayacak, bir tek falso ses çıkmayacak, bu pişmiş aşa bir damla soğuk su katılmayacaktı! İstanbul, Harb-i Umumideki ve ondan evvelki gibi kaskatı bir tesanüt, bir İttihatçılık gösterecekti!

Mektuba göre Ali Kemal, İttihatçıların korkulu rüyasıdır. Onun ne yazdığını takip etmek için her sabah gazeteye sarılan İttihatçılar sayesinde Ali Kemal'in bolluk ve rahat içinde yaşadığını söyler.

⁸⁰ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “Yazık Olmuş”, nu: 11370-940, 16 Temmuz 1921, s. 3.

⁸¹ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “Enver'in İstikbali” nu: 11527-1097, 24 Aralık 1921, s. 2.

3. SANAT ve EDEBİYAT YAZILARI

Refik Halid Karay'ın Peyâm-Sabah gazetesinde kaleme aldığı metinler arasında sanat ve edebiyat yazıları da bulunmaktadır. Fecr-i Âti'ye Dair yazı serisi araştırmacılar ve meraklıları için önemlidir. Bu kısımda yazarın tiyatro türündeki metnine ve hikaye örneklerine de yer verilmiştir.

3.1 Hatıra

“Dostları Tahattur”⁸² isimli metinde Refik Halid, Ankara'daki eski dostlarının hatırına gelmesi üzerine hem dostlarının durumu hem de ülkenin durumundan bahseder. Metinde adı geçen dostları arasında Halide Hanım, Ruşen Eşref, Yakup Kadri, Şehbender Mersum(?), Adnan Bey, Mahyeddin, Yunus Nadi, Tunalı Hilmi Bey vardır. Yazar uzunca Halide Hanım'ın Ankara'daki yaşamından ve savunduğu fikirlerden bahseder. Diğer dostlarından da kısaca bahsederek bu ahbabları en ince ayrıntısına kadar sadece kendisi düşündüğü söyler. Refik Halid, vatanın istiladan kurtulmasına karşı ahbablarının yerine oraya gitmek fikrini tercih ettiğini de söyler.

3.2 Edebiyat

Emin Lami'nin ölümü üzerine anılarını yâd eden Refik Halid, Fecr-i Âti edebiyatı hakkındaki yazılarını “Fecr-i Âti'ye Dair”⁸³ isimli metinde kaleme alır. İlk olarak edebiyat topluluğunun nasıl oluştuğunu anlatır.

(Fecr-i Âti) 31 Mart'tan evvel, meşrutiyetin akabinde, ilk hürriyet güneşiyle yerden mantar gibi fırladı, çıktı. Edebiyata susamış bir kabile-i gençlerden ibaretti. Aradan bugün on üç yıl geçtiği için söylemekte bir mahzur tasavvur etmiyorum, hepsi de, hepimiz de hayli cahil, pek dik başlı, çok kendine güvenmiş tecrübesiz çocuklardık.

⁸² Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Dostları Tahattur**”, nu: 11406-976, 24 Ağustos 1921, s. 3.

⁸³ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Fecr-i Âti'ye Dair**”, nu: 11426-996, 13 Eylül 1921, s. 3.

Daha sonra Fecr-i Âti topluluğunun işleyişini anlatır. Topluluğun ilk reisi olan Fazıl Ahmet'in bilginliği ve kişiliğine hayran olduklarından bahseder. Fazıl Ahmet'in yerine geçen Hamdullah Suphi'den de bahseder. *“Hamdullah Suphi ilk hitabet, idare tecrübelerini orada, aramızda yapmaya başlamıştı: Bizi eski bir mektep hocası, bir küçük zabıt dîrüşüsüyle yürütmek, çocuk intizamına sokmak, arzusuna ram etmek isterdi.”* Bu sebepten ötürü Hamdullah Suphi'ye muhalefet ettiğini söyleyen yazar, bu münakaşalar uzadıkça asıl amacından uzaklaştığını ve edebi faaliyetlere sıra kalmadığını da söyler.

“Fecr-i Âti'ye Dair 2”⁸⁴ adlı metinde Fecr-i Âti topluluğunun birden bire şöhret olduğunu ve adını dört bir yana duyurduğunu söyleyen Refik Halid Karay, topluluğun nasıl dağıldığını ve dağıldıktan sonra neler olduğunu anlatır:

Artık (Fecr-i Âti) dağılmıştı. Maişet kaygısı, makam ve mevki arzusu, hayat-ı hakikiye bizi hayalat sahasından çekip çıkarmıştı. (Fecr-i Âti)nin cemiyet halinden ayrılması faydalı olmuştu. Zira bir kısım azasının matbuat ve edebiyat sahasında muammer olamayacağı zaten tezahür etmiş, birçok şairler ve nasirler rağbetsizlikten unutulmaya başlamıştı; fakat buna mukabil beş, altısı tedricen kendilerine sağlam bir kaide-i istinat ve şöhret kurmaya, maaruf ve mergup olmaya, sanatlarının kuvvetiyle isimlerini artık genç edebiyat meraklıları zümresinden kurtarıp halk arasında da tanıtmaya, her sınıf ahali nezdinde de okunur ve sevilir bir dereceye götürmeye muvaffak olmuşlardı..

Yazar, topluluğun kimi mensuplarının gerçek sanatkârlıklarını ortaya koyarken bir yandan da işin, Servet-i Fünûn'un enkazını kaldırmaya yönelmesiyle, asıl amacından saptığından bahseder. Ahmet Samim'in vurulması topluluktaki gençler için bir uyanış vesilesi olur. Bazıları yönünü cemiyete yanaşırken Refik Halid kendisinin bu yanaşmaya karşı olduğunu dile getirir. 30 kişi çıkılan bu yoldan ancak beş kişi muzaffer olmuştur. Diğerleri ise kendilerine başka sanat ve meslek arayışına girmiştir.

3.3 Tiyatro

⁸⁴ Peyâm-Sabah, Refik Halid “Fecr-i Âti'te Dair 2”, nu: 11429-999, 16 Eylül 1921, s. 2.

Refik Halid'in çalışmamızın sınırları içerisinde olan tek tiyatro eseri “Gizli Fikir”⁸⁵ adlı metindir. Tek kişilik ve tek perdelik olan eserin kahramanı İttihatçı biridir.

Hiç şüphe yok ki on dört senedir takip ettiğim siyasetten daha faydalısını kabil değil bulamazdım. Cemiyeti medh ü senadan müdafaa ve muhafazadan alimallah bir dakika, bir lahza, bir an geri kalmadım; rüesasına ayrı ayrı hâkipay oldum; söz aramızda, ne koz kırsalar, ne çam devirseler, hangi baltayı taşa vursalar ve ne haltetseler “Ala! Rana! Müstesna!” diye alkışlamaktan avuçlarımı patlattım; bu uğurda dövüşe, vuruşa, kesişe, her türlü mücadele ve münazaaya hazırdım.

Koyu İttihatçının monologları üzerine gelişen metinde yazar, İttihatçıların siyasi çehresini ortaya koyar. *“Yok! Yok! On dört senedir taş üstüne taş koymamışız, bir çivi kakmamışız, bir karış yer kurtarmamışız... Sade tahrip etmişiz, sade yıkmışız, sade yakmışız!...”* Bu şekilde itiraflar üzerine İttihatçıların vatan için aslında faydalı faaliyetlerinin olmadığını vurgulayan yazar, İttihat yanlılarının torpil ve kayırmayla hakettiklerinin ve kazançlarının mislini kazandıklarını, lüks ve refah içinde şöhret kazandıklarını dile getirir. *“Bütün bunları böyle yapmakta isabettim ve mükâfatını da aldım: Dört başım mamur oldu, görmediğimi gördüm, yemediğimi yedim, içmediğimi içtim, giymediğimi giydim, hülâsa hiç ümit yokken adam olup meydana çıktım...”* İttihatçı kahraman bu gibi konuşmalarının sonucunda Ali Kemal gibi düşündüğünü itiraf eder. Ne zaman kendi kendine kalsa muhalifler gibi düşündüğüne ve onlar gibi konuştuğuna hayret eder. Tereddütlerinin sonucunda muhalif olmaya hakkının olduğuna kanaat getirir. *“Peki ama, nasıl da susayım? Hiç olmazsa içimden geçiririm de biraz ferahlarım: Bizimki de artık saçma... Zırva tevil götüremez derler, bu yapılan işlerin de tevil götüreceği yeri kalmadı! Birdenbire, bir taraftan patlak verecek diye ödüm patlıyor.”* Sözlerinin üzerine telefon sesine irkilen İttihatçı özündeki muhalif düşüncelerden sıyrılarak bütün o söylediklerini unuttur ve eskisi gibi konuşmaya devam eder.

3.4 Hikâye

⁸⁵ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “Gizli Fikir”, nu: 11397-967, 12 Ağustos 1921, s. 3.

“Balayı Sohbeti”⁸⁶ adlı hikâyeye, Britanya sahillerine doğru balayına giden karı koca arasında geçen bir sohbet üzerinedir. Mösyö Venizelos ve Madam Venizelos Manş Denizi üzerinde seyreden yatta kadehleri dolu tatlı tatlı sohbet ederken Madam, Mösyö Venizelos’a başarılarının sırrını sorar. Konuşma bu minvalde ilerlerken Mösyö başarılarının ve maddi kaynağının İttihat ve Terakki komitesi olduğunu dile getirir. Yazar, metinde İttihat ve Terakki’nin Mösyö’ye yaptığı yardımlarından hareketle dönemin siyasi haritasını çizer.

“Havyar Kâsesi”⁸⁷ isimli hikâyede Refik Halid, Muhacirlere yardım için Kırmasti taraflarına giden muavenet heyetinin, geri dönüş yolunda bir gece konakladıkları köye Rum eşkıyalarının saldırmasıyla eski bir jandarma karakolunda mahsur kalışlarını anlatır. Hikâyede yürekleri ağızlarında kurtarılmayı bekleyen altı kişilik heyet üyelerinin biri kadın beşi ise erkektir. Dört gündür mahsur kaldıkları karakolda yankılanan yaylım ateşi sesleri eşliğinde birbirine güç kuvvet olmaya çalışan heyetin umutları tükenme noktasına gelmiştir. Rum eşkıyalarının Müslüman köylerinde yaptığı işkence ve katliamları gördükten sonra kendileri için tek kurtuluş yolunun Türk askerlerini beklemek olduğu kanaatine varmışlardır. Umutları iyice tükenen heyet, kurtarıldıkları gün yemek üzere sakladıkları yarım kiloluk havyar kâsesini yeme kararı almıştır. Heyetin tek kadın üyesi Saime Hanım dışında herkes havyarı yerken istenmedik bir şekilde yiyenler fenalaşır. Ne olduğunu anlamaya çalışan Saime Hanım’ı, Doktor Fazlı Bey aydınlatır: “*Kızım, dedi, keşke sen de havyardan yeseydin... O zaman ne bu halleri, ne de bundan sonrakileri görecektin... Zira kâseye ben zehir koydum, “siyanür”... Anlıyor musun?*” dedi. Doktor Bey’in düşman eline geçmek ve Rumların işkencelerini çekmek yerine ölmeyi tercih etmesi ve ettirmesi üzerine dışarıdan Türkçe emir sesleri gelir. Heyeti kurtarmaya gelen Türk askerlerinin sesini duyan Doktor Bey son pişmanlıkla birlikte gözlerini yumar.

Refik Halid Karay, “Yağmur”⁸⁸ isimli tekemmülî hikâyesinde karı-koca ilişkileri üzerinde durur. Metin mütemadiyen kocasının kendisine ilgisiz olmasından yakınan kadın ve sırf karısının asabi olmaması için eğlencelere katılmak isteyen eş

⁸⁶ Peyâm-Sabah, R.Hı, “Balayı Sohbeti”, nu: 11440-1010, 27 Eylül 1921, s. 2.

⁸⁷ Peyâm-Sabah, R.Hı, “Havyar Kâsesi”, nu: 11455-1025, 12 Ekim 1921, s. 3.

⁸⁸ Peyâm-Sabah, R.Hı “Yağmur”, nu: 11463-1033, 20 Ekim 1921, s. 3.

arasında geçen diyaloglar üzerine gelişir. Hanımefendi biraz olsun ilgi görmek ve yağmurlu havada sıkılmamak için eşinin kıskanacağı yalanlar uydurur.

Gerçek bir cinayet ve aşk hikâyesi hakkında yazılmış “Mayerling Faciası”⁸⁹ isimli tarihî hikâyede yazar, Fransuva Jozef’in oğlu ve evli Arşidük Rudolf ve dayızade Batacı’nın Mary isimli kadına aşkı ve bu aşk uğrunda yaşananları anlatır. Zengin bir eş bulma hayalinde olan Mary genç ve güzel bir kadındır. Bu güzel kadına âşık olan erkek yalnız Rudolf değildir. Rakiplerini çeşitli sebeplerle şehirden uzaklaştıran Rudolf’un tek rakibi dayızade Batacı kalmıştır. Mary ve Rudolf arasında geçen bir sohbet esnasında Mary ile evlenmek istediğini söyleyen Arşidük, bu amacı için gerekirse eşinden boşanacağını dile getirir. Mary’yi mutlu eden bu amaç üzerine ikisinin arasındaki ilişki tutkulu bir hal alır. Rudolf gün geçtikçe matmazele daha da âşık olur. Aralarındaki aşk kuvvetlenirken genç kadın evlilik konusunda aşığına baskı yapar ve bu baskılar sonucunda Rudolf ailesine bu amaçtan bahseder fakat sert tepkilerle karşılaşır. *“Nihayet izdivaç emelinden feragata mecbur olmuştu. (Mary) bir zamanlar ümit ve hülyalar içinde kendisine pek yakın gördüğü, ayağını bastığına hükmettiği Avusturya- Macaristan tahtından bu suretle, kalbi ilelebet cerihadâr olarak ayrılmıştı.”* Bu olanlar üzerine Mary, Batacı ile nişanlanır. Bu sırada ailesiyle arasını düzelten Rudolf kendisini resmî işlere adar fakat bir türlü aşkını unutamaz. Mayerling civarındaki av şatosunda düzenlenen ziyafete Mary ile aşk yaşamak hayaliyle saraydan gizlice gelen Rudolf orada Batacı’nın da olduğunu görür. Rakibini kıskanan ve kıskandırmaya çalışan Rudolf haddini aşan hareketlerde bulunur.

Saadetini tebrik ederim, yavrum, demişti, (Mary) gibi bir kızla izdivaç kimseye müyesser olmaz, düşün ki az daha imparatoriçe ve kraliçe olacaktı.. Şayet kendisine lazım gelen hürmeti ve sadakatini gösteremezsen seni bir mücrim telakki eder ve bir mücrim gibi de cezalandırırım!

(Batacı) alınmıştı:

-Merak etmeyiniz, fehamet-meab, zevcemin saadetini temin edebilirim!

Demişti ama sararmıştı. Bunu gören Prens (Hiyuz):

-Kıskançlık ha! Şimdiden?

⁸⁹ Peyâm-Sabah, R.H1 “Mayerling Faciası”, nu:11484-1054, 10 Kasım 1921, s. 3.

Diye ortaya bir söz atmıştı. Bunu işiten (Rudolf) birdenbire, herkesin gözü önünde bir elini (Mary)nin beline dolamış, diğeriyle kollarını tutmuş ve başını kızın göğsüne, memelerinin ortasına sokarak:

-Haydi, kıskan bakalım!

Diye haykırmıştı. (Mary) nişanlısına:

-Kurtar beni! Kurtar beni!

Olaylar bu şekilde gelişirken Prens Hiyuz, genç kızı kutarmak isteyen yaşlı Batacı'ya engel olmak olmaya çalışırken genç Batacı'yı bıçaklar. Bıçaklanan Batacı hiddetle eline geçen şampanya şişesini Rudolf'un kafasına fırlatır ve paramparça olan şişe Rudolf'un kafatasını parçalar. Bu sırada gümüş silahıyla Rudolf'u vurmaya çalışan Mary, kurşunun dönmesiyle kendisini vurur.

Refik Halid'in Henri Lavedan'dan çevirdiği "Yıkanırken"⁹⁰ isimli hikâyede dördüncü sınıf Tıp Fakültesi öğrencisi Musevi Volan'ın nehirde boğuluşu anlatılır. Musevi Volan dört yıl önce Paris'e hayatını kazanmak üzere büyük umutlarla gelmiştir. "Gamlar, kederlerle örülmüş bir hayat... Acaba doğduğundan beri neşe tatmış, birazcık neşe nedir, görmüş müydü? Bundan çok evvel, birkaç saniye için tattığından başka, hayır! Gam, kasavet kuyusu kesilmişti; ne yeisli bir ömür sürüyordu..." Sıcak ve kuşların cıvıllı cıvıllı öttüğü öğrencilerin kıpır kıpır olduğu bir günde sınıf gözetmeni Musevi Volan sessizliği sağlamaya çalışırken öğrencilerin isteği üzerine Sen Nehri'ne yıkanmaya giderler. Öğrenciler nehir yolunda eğlenirken ailesini ve büyüdüğü yerleri düşünen Volan nehre girdiklerinde ürkerek suya girer. Fakat öğrencilerden onu suya düşürür. Suda bir müddet çırpındıkça sonra gözden kaybolur. Kenardaki kayıkçı Musevi Volan'ı kurtarmaya çalışsa da bu amacında başarısız olur.

4. DİĞER YAZILAR

Metinlerini hudut belirlemeden yazan Refik Halid Karay'ın sınıflandırdığımız başlıkların altına dâhil edemediğimiz dikkat çekici yazıları da bulunmaktadır.

⁹⁰ Peyâm-Sabah, R.Hı "Yıkanırken", nu:11493-1063, 20 Kasım 1921, s. 3.

Çeşitli sebzelerle alakalı yazılan “Sebzelere Dair”⁹¹ adlı metinde Refik Halid, sebzelerin renginden, lezzetlerine, yapılan yemeklere ve faydalarına kadar geniş örnekler ve edebî tasvirler vardır. Sebzeler arasında en çok övgüyü ve betimlemeyi patlıcan için tercih eder.

İşte patlıcanlar... Patlıcanın hasenâtını ta'dâda sütunlar yetişmez, meyvelerin şahı üzüm demiştik; sebzelerinki de patlıcandır... Patlıcanın evvela rengi, sâniyen teni, salisen eti başlı başına şayan-ı temaşadır. Acaba hangi çiçekte bu renk, hangi Lahor şalda bu yumuşaklık, hangi mücevherde böyle şanjanlı bir morsu vardır? Ya eti... Biraz kıvılcıml külde kaldı mı, yağsız, kabsız derhal bir hazır yemek oluverir, hem ne leziz, ne nefis! Patlıcanın cilasındaki o şakraklık, o iltimâ ve o şaşaa ancak bazı sedeflerde bulunur... Patlıcaların kabuklarındaki o parlaklığı, bu pürüzsüz, kayıcı cilabi sedef kabuklarından başka hangi mahluk veya hangi masnûda bulmak mümkündür? Parıl parıl, gıcır gıcır, ne tatlı bir teması vardır!

Dolmalık biber, patlıcan, domates, lahana, kabak, pırasa, barbunya, bamyaya, havuç, şalgam, kereviz, dereotu, maydanoz, yeşil salata, turp, salatalık, soğan gibi sebzelerin adını zikreden yazar, sebzeleri bazen bir siyasi şahsiyete bazen edebî şahıslara benzetir. Çeşitli benzetmeler ve kişileştirmelerle anlatımını süsler.

Bamyaya sebzelerin en gülüncüdür; ne dense bana Karagöz'ün Bebe Ruhi'sini hatırlatır: kısacık boyundan, külahından veya çakşıra benzeyen kuyruğundan dolayı mı, nedir?... Fakat, bilmem siz de dikkat ettiniz mi, bamyaya sebzelerin en zeki çehrelisidir. İnsanla alay eder gibi bir duruşu, bir mizah-ı âşina bakışı vardır ki bana karşımda bir hiciv yapıyormuş tesirini bırakır. Bamyalar kanbur Nazifleri, kanbur Mehmetleri, böyle sakat, fakat alaycı, şakacı, sulu komikleri de tahattur ettirirler; hülâsa manzara cihetinden eğlenceli ve lezzet itibarıyla ise bi-emsal olan yegane neşeli sebze bamyadır.

Sebzeler hakkında bu benzetmeleri yaparken zaman zaman siyasete yönelir. Savaşın etkileriyle pahalanan manav ve etçi dükkânlarındaki fiyatları da eleştirir. *“Lakin sebzelerin en mühimi bu saydıklarımın hiçbiri değildir; ben bir sebze bilirim ki şayet insanlar onu keşfetmemiş olsalardı yemeklerdeki şu tenevvünün ve şu lezzetin binde biri husul bulmazdı: Soğan!”* Sözleriyle metnin sonunda övgüyle bahsettiği patlıcanın yerine sebzelerin en mühiminin, her yemeğe konulması ve lezzeti hususunda, soğan olduğundan bahseder.

⁹¹ Peyâm-Sabah, Refik Halid, “Sebzelere Dair” nu: 11369-939, 15 Temmuz 1921, s. 3.

“Mehmetçe Bey’le Muharebe”⁹² isimli metinde Refik Halid, şahsına Ankara’dan kendisini Mehmetçe olarak takdim eden kişinin yazdığı tehdit mektubunu paylaşır ve mektuba verdiği alaylı cevap yer alır. Mehmetçe, mektubunda Refik Halid’in kendisi için cani benzetmeleri üzerine Refik Halid’e tehditler savurur. *“Vatanım uğruna sizi değil senin beşiktelekilerini bile güle güle, tatlı tatlı doğramak günah mıdır. Efkâr-ı Umumiye’ye karşı ayıp mıdır? Mesela siz günün birinde hanenizde itlaf edilseniz sizin için fırkanızdan fırka namına ağlayan olur mu? Hayır, belki en yakın arkadaşların sevinir ve gülerler.”* Refik Halid’i öldürmek kendisi için bir şeref olacağını dile getiren Mehmetçe, onun bedeninin kendi hakkı olduğunu da dile getirir. Refik Halid, cevap muktubunda Mehmetçe’nin geç cevap verdiği için açıklama yapar hatta cevap vermemenin nezaketsizlik olacağını söyler. Sonrasında Mehmetçe’nin yazdığı mektuptaki yanlışlıkları düzeltir.

Fakat evvela şu ciheti arz edeyim ki bir mektup mukaddimesi olarak (daha mı benden bahsedeceksiniz?) cümlesini doğrusu pek damdan düşer gibi, pek yakışıksız buldum... Geçen ki iltifat nameniz daha zarifane, daha çelebice yaklaşıyordu. İnsan sonunda ne diyecek olsa başlangıçta itidalini muhafaza etmeli, huşunet göstermekten, renk vermektan çekinmelidir. Her ne ise size de kâtip, muharrir, çelebi bir zat demiyorlar a, bu gibi kusurlarınız mazur görülmelidir

Devamında Mehmetçe’nin tehditlerine karşılık veren yazar, bu tarz tehditlere göz yummadığını mizahi bir üslupla dile getirir. *“Benim hiciv, sizin kurban ettiğiniz insanların adedî hemen hemen müsavi olsa gerektir. Kalem de silah gibi idman ister!”* Mehmetçe’nin şahsına savurduğu tehditleri vatan sevgisiyle ilişkilendiren Refik Halid, vatanperverliğini katillikle göstermek yerine vatana faydası dokunacak çiftçilikle göstermesi gerektiğini dile getirir. Metnin sonunda evinin sokak kapısının kilidinin kırık olduğunu söyleyerek korkmadığını ve her şeyden önce Allah’a güvendiğini dile getirir.

⁹² Peyâm-Sabah, Refik Halid, “**Mehmetçe Bey’le Muhabere**”, nu: 11485-1055, 11 Ekim 1921, s. 3 .

İKİNCİ BÖLÜM

Nakş-ı Berâb

1. MÜSTERAH

İşte şimdi bir geniş (oh!) çekebildi, şimdi başını dinleyebilecek, şimdi vücudu rahat yüzü görebilecek! Meğerse ne hafif cezası varmış... Ceza değil, bir senedir mütemadiyen didişen, uğraşan, harap olan bir iş adamı için adeta mükâfat! Kalbim tam doksan gün, sakın bir odada tek başına oturacak, bol uyuyacak, bol yiyecek, zihnini ve çenesini yormadan mütemadiyen, doksan gün, istirahat görecek... Muhakkak oradan yanakları penbe penbe, gözleri parıl parıl, karnı torbalıysa, tombalaysa dolgun ve sahneye çıkacak!

Evet, meğerse cezası ne hafif imiş, doksan günceğiz yatacak ve sonra çıkacakmış. Dün gazeteler böyle yazıyordu: “Hizmet-i Umumiye müessesinin Müslüman ailelerin harabisini⁹³ intaç⁹⁴ iden iflası üzerine İsmail Faik Bey icra kanununun 131 ve 134 üncü maddelerine tevfikân⁹⁵ hapis edilmiştir. Doksan gün sonra mûmâileyh⁹⁶ serbest kalacaktır.” Yani benim gibi, sizin gibi, her günahsız, cürmsüz⁹⁷ bir masum gibi serbest! Bana kalırsa kanun mûmâileyhi tahliye eder etmez ona parasını yutturmuş ne kadar bi çare, dul, müteâkid⁹⁸ ve eytam⁹⁹ varsa onları da darülacezeye kaldırırmeli, artık müesses-i sabıkın bila-lüzum izaç edilmesine¹⁰⁰ meydan verilmemelidir! El-ihsan bi't-tamam.¹⁰¹

Bu doksan gün, zannederim ki, müdür-i umuminin hayatında en mesut bir devreyi teşkil edecektir. Zira mahbesten evvelki günlerini bir düşünelim. O ne dedikodulu, ne uğraştırıcı, ne usanç verici hayattı... Sabahtan akşama kadar (Yeni Sahne)nin, (Payitaht)ın, boya imalathanesinin bir türlü yoluna girmeyen işleri... Tiyatro müşterisiz, gazete satışızsız, boyalar revaçsız¹⁰², hülasa¹⁰³, bütün o zahmetler ve

---

⁹³ Haraplık.

⁹⁴ Sonuçlandırmak.

⁹⁵ Uyarak, bakılarak.

⁹⁶ Adı geçen, sözü edilen (kimse).

⁹⁷ Suçsuz.

⁹⁸ Aralarında sözleşme, yapan taraflardan her biri.

⁹⁹ Yetimler.

¹⁰⁰ Rahatsız etme.

¹⁰¹ Bir iyilik edilince tam edilmeli.

¹⁰² İtibar.

¹⁰³ Özetle.

hizmetler dipsiz ve kâmsız¹⁰⁴ idi. İkrâz edenler eksilmiş müstakrizler¹⁰⁵ çoğalmış, borcunu ödeyen kalmamış ve hücumlar ve dedikodular her taraftan birden başlamıştı. Bunların arasında müdür-i umumi neler çekmiyordu, ne hallere girmiyordu, tepeden tırnağa kadar asap kesilmiş, mütemadiyen söylüyor, çırpınıyor, haykırıyor, aldatmaya, meram anlatmaya uğraşıyordu. Bunu iflas haberleri, alacaklıların hücumu, hakka vesile sahneleri takip etti; muhacimlerin¹⁰⁶ önünde zavallı iş adamı tiril tiril titriyor, tokat yiyor, azar işitiyor, kan ter içinde kalıyordu. Arada bir de adliyeye gitmek, istintak¹⁰⁷ olunmak vardı. Artık bu hayat tahammülsüz idi; vücudu derin bir istirahatete muhtaçtı. Bu taarruz hücumlardan masun bir mahalde ikametine ihtiyaç-ı şedit¹⁰⁸ baş göstermişti. O zaman düşündü: İşte icra kanununun 131 ve 134 üncü maddeleri ceza şeklinde iki halaskar gibi kendi arzusuna tabi bekliyordu. Şayet borçlarının itfası¹⁰⁹ hakkında bir sûret-i tesviye¹¹⁰ götürmezse doksan gün tevkif edilecek ve sonra serbest bırakılacaktı!

Müstantik¹¹¹ sordu:

-Efendi, borçlarımızın sûret-i tesviyesi için ne gösteriyorsunuz?

İş adamı bir işgüzarlık daha yaptı:

-Hiç, dedi, yok bilmiyorum, gösteremem!

Öyle ise mevkufsunuz¹¹²! Tam doksan gün!

-Sonra?

-Sonrası serbest!

Şimdi, müdür-i umumi alacaklı taarruzlarından muhafaza için polis, gardiyan himayesinde, sakın bir halde, senelerden beri ilk defa olarak endişesiz, sefayı hatırla oturuyor, bir iyi dinlenip kanuna dua ediyor. Ve kendi kendine şaşıyor:

-Sanki bu kanunu bilhassa kendim için ben yaptım, o kadar lehimde!
Diyor.

Aydede

¹⁰⁴ Maksatsız.

¹⁰⁵ Ödünç alan.

¹⁰⁶ Saldıran.

¹⁰⁷ Sorguya çekm.

¹⁰⁸ Şiddetli ihtiyaç.

¹⁰⁹ Yatıştırma.

¹¹⁰ Hal çaresi.

¹¹¹ Sorgu, yargıcı.

¹¹² Tutuklu.

[**Peyâm-Sabah**, nu:11327-897, 1 Haziran 1921, s. 3]

2. MEKTEP FARKI

Geçen gün civarda bir mûtat¹¹³ işsiz güçsüz, sağa sola bakarak, ağır ağır dolaşıyordum. Meğerse insan uzak uzak semtleri ve başka mahalleleri kendi sokaklarından ve kendi civarından daha iyi tanımış... Yoğurtçu'ya doğru iniyordum, yepyeni boyalı, parıl parıl camlı, zarif bir ev, bir çiçekli bahçe nazar-ı dikkatimi celb etti¹¹⁴. Üzerinde ufacık bir levha asılıydı, acaba ne idi? Bir kulüp, bir moda salonu, bir terzihane mi? Hayır, hayret içinde kaldım: Bir mektep! Mektep mi? Böyle boyası yerinde, bahçesi saksılı, camları temiz, balkonlu, daracalı, bir lâne-i sevda¹¹⁵ gibi mektep mi olur!... Mektep deyince göz önüne koca bir bâr-hane gelir, kaplamaları çökmüş, direkleri eğri, çerçeveleri harap, bahçesi viran... Soba boruları mermerleri salkım saçak lekelenmiş; tellerinden kopmuş, havada sallanıyor; kırk tepe camlarından kırlangıçlar ve kumrular girip tavanlarda, kovuklarda mekân tutmuş, ötüşüyor; merdivenler gacırcı gucur, duvarlar sarı badanalı, kurşun kalem tebeşir resimleriyle her taraf mülemma ve havasında teskin ve tahaffüf¹¹⁶ edilmez bir hela kokusu. İçinden ise dışarıya taşan medid¹¹⁷, müteheyyiç¹¹⁸ ve yeknesak bir gulgule¹¹⁹... Biz mektepleri zamanımızda böyle bilirdik, hâlâ da öyle görüyoruz. Mekteplerle belediye dairelerinin işgal ettiği binalar, nedense tersine hep böyle olurdu: Muzırüssiha ve sakil¹²⁰-i nazar... Daha eskiden, mahalle mektepleri elbette bunlardan bir derece daha iyi imiş, hiç olmazsa cami ve türbe kenarlarında, dut ve çitlenbik ağaçları altında serin, gölgeli ve hoş bir yerler imiş...

Şimdi karşısında durup seyrettiğim ne eskilere, ne yenilere benziyordu. Başımı uzattım, pencerelerinden baktım; cilalı ufacık sıralar, duvarlarda yağlı boya levhalar, yazı masalarında çiçek vazoları, her yeri özenli ve zarif... Çit yok... Bahçenin saksıları yeni sulanmış, çiçek ve serinlik içinde... Bizim zamanımızda kabil mi ki sıra dediğin muttasıl¹²¹ çatlatmasın, cam dediğin kırılmasın... Vazo mu? Bakır leğen konsa

¹¹³ Alışkanlık hâline gelmiş, âdet edinilmiş, alışılmış.

¹¹⁴ Dikkat çekmek.

¹¹⁵ Sevda evi.

¹¹⁶ Hafif.

¹¹⁷ Uzayıp giden, çok süren, uzun.

¹¹⁸ Heyecanlı.

¹¹⁹ Dalga dalga ortalığa yayılan gürültü.

¹²⁰ Hoş olmayan, yakışmayan.

¹²¹ Aralıksız, yan yana olan.

parçalardık... Saksı mı? Kurşundan yapılsa kırardık... Çiçek mi? Başına nöbetçi dikilse yolarlık; hülasa¹²² biz bu tarzda, yola kıra, parçalaya kopara talim ve terbiye görür, böyle yetişirdik.

Önümdeki süslü, zarif, sakin binaya baktıkça çocuk olup içinde ders almadığıma ve yahut mektebe gidecek yaşta çocuğum olup da gönderemediğime acıyordum. Ah, muhakkak ki o eski mekteplerde çakı elde sıra yontarak, duvar yıkarak, ağaç yolarak büyüyen bizler büyüklüğümüzde de bulunduğumuz yerleri öylece yontmaya, yıkmağa ve yolmağa mahkûm idik, o mektepler ortaya bir İttihat ve Terakki çıkarmıştı; tahripkâr, kavgacı bir unsur... İnşallah, şu gözümün önünde duran zarif, temiz ve itinalı mektepler taammüm eder¹²³ de istikbale zevkiselim¹²⁴ sahibi, çiçekten anlar, tahrip nedir bilmez, intizam ve sükûna¹²⁵ düşkün bir unsur çıkarır... Bir unsur-ı vifak¹²⁶ ve müsâlemet¹²⁷!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11328-898, 2 Haziran 1921, s. 3]

¹²² Özetle.

¹²³ Genişleme, yayılma.

¹²⁴ En doğru mükemmel zevk.

¹²⁵ Rahat, iç huzuru.

¹²⁶ Barış unsuru.

¹²⁷ Barış içinde olma durumu.

3. AKILSIZ İŞİ

Ramazanda halkın fuzuli olarak sinema, tiyatro, çayhane vesaireye sarf ve israf ettiği para acaba hususi aile bütçesinin hangi faslında mukayyettir, nereden tedarik olundu ve bunun altından nasıl kalkılacak? Benim buna da aklım ermiyor... Otuz gecede ancak iki defa İstanbul'da kalabildim; girdiğim oyun –gazeteci sıfatıyla- bedava olmakla beraber baktım ki dondurmasına arabasına, tramvayına, nasılsa, ne dense yine üç lira sarf etmişim; insan keyfi için sokağa çıktı mı kabil değil mümsik¹²⁸ olamıyor, ille herkesi yer, içer, güler ve gezer görünce cumhura kapılıyor, gayr-i irade bir israf ve istihlâk¹²⁹ merakına düşüyor. Mesela her zaman Bafra sigarası mı içersiniz, o gece en aşağıdan bir Yenice almak hevesi duyuyorsunuz... Dondurmacının önünden mi geçiyorsunuz, demin iki portakallı yemenize ve hararetiniz olmamasına rağmen bir de çilekliden tatmaya kalkışıyorsunuz... Tramvayı kalabalık görünce on dakika beklemeye ve sıkışmaya tahammül bulamayarak hemen bir arabaya atlıyorsunuz ve bir mecidiye aşağı veya yukarı, ehemmiyet bile vermiyorsunuz... Tiyatroda en pahalı loca ve ya koltuğa oturmak, lokantaya girecekseniz en iyi ve binaenaleyh¹³⁰ en pahalı yemekleri yemek icap ediyor. Gezme psikolojisi bunları âmir¹³¹... Nasıl oluyor da müzayaka¹³², ihtiyaç ve sefaletten dem vuran ahali bu kanun-i rûhîye mukavemet¹³³ edebiliyor, bu kadar para bulup bu işin altından kalkabiliyor? Hem gezginciliğin bir fena ciheti daha varsa pek çabuk mutâd¹³⁴ haline girmesidir. Üç gece birteviye¹³⁵ oyuna veya eğlenceye giden bir adam dördüncü gece evinde kalırsa o ev kendisine zindan olur, saatler bir türlü geçmez ve eski meşguliyetleri, okumak, yazmak ve ya fal açmak, artık ona bir eğlence gibi görünmez, zamanı tatlı tatlı geçirmez! Zaten -müdavimlerinin rivayetine göre- tiyatro ve sinemaları hep aynı halk, aynı eşhas dolduruyormuş ve bunların kısm-ı küllisi de memur imiş!... Yaşasın yine memuriyet! Bu meslekteki keramete akıl ermiyor; en az ve en çıkmaz maaşında bile bir bereket var! Memuriyetten ayrılmış olanların hali herhalde memurlardan çok farklı... Daha

¹²⁸ Cimri.

¹²⁹ Tüketim.

¹³⁰ Bundan dolayı.

¹³¹ Emreden.

¹³² Darlık.

¹³³ Karşı koyma.

¹³⁴ Alışkanlık hâline gelmiş.

¹³⁵ Durmadan.

henüz yeni tuttuğu işten memnun bir müteâkid ve ya mâzul¹³⁶ veyahud da kadir ve harici memura rast gelmedim!

İşte ramazanı böyle fuzuli bir masraf içinde, çal oynasın vur patlasın geçirdink; nereden nasıl, ne fedakarlıkta bulduksa bulduk, zevkimizi yerine getirdik; şimdi bayramı da bu arada çıkaracağız... Fakat sonrası? O ciheti sormayalım, pek dehşetli olsa gerek... İnsanlar zaten sefahat müddetince yalnız bir şey düşünürler: sefahati devam ettirebilmek... Onun gibi ramazan gezgincileri de galiba hep bunu düşündüler: “Hele ramazanı şöyle, keyfimizce geçirelim, sonrası ah kerim!” dediler. Fakat bayramın üçüncü günü ikindi topları atılırken yüreklere bir hüzündür çökecek ve o gece sokaklar kapkara, تنها ve sessiz kalınca bu gezginci başları bir hesap, bir para ve geçinme derdidir alacak! Eminim ki o akşam yatağına giren Direklerarası müdavimlerinden yüzde doksanının gözüne uyku girmeyecektir!

Bir ay mütemadiyen eğlenceden bunalıp şafak atmadan yatağına girmemek, sonra on bir ay mütemadiyen sıkıntı ve müzayakadan patlamak ve evde beş parasız pinekleme akıllı kârı bir iş olmasa gerektir!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11332-902, 6 Haziran 1921, s. 3]

---

¹³⁶ İşten çıkarılmış.

4. HER GÜN BAYRAM

On iki yıldır bu millete endişesiz bir bayram idrak edebilmek müyessir¹³⁷ olamadı. Vaktâki¹³⁸ meşrutiyet ilan edildi, dert, kasavet de beraber başımıza çöktü; ilk bayramı şöyle, böyle, eskisi gibi geçirdik, fakat ondan sonrakiler pek gamlı, pek kaygılı oldu, evvela bir harîk-zedeler¹³⁹ sınıfı vücut buldu ki İstanbul'un bayramlarına zehir kattı; sonra tensikzedelerin kasaveti bayramlarımızın neşesini bozdu; bunu menfâzedelerin ahı takip etti... Ya harp? Trablus Harbi bir bayrama, Balkan Harbi de ötekine tesadüf etti; derken Harb-i Umumi bayramları, Çanakkale'nin hal ile yeksân¹⁴⁰ olduğu devirlere isabet eden o felaketli bayramlar başladı; bundan sonra da mağlubiyet haberleriyle tatsızlanmış şekersiz bayramlar geldi... Mütarekeyi müteakip idrak edilen bayramlar ise sulh konferansının verdiği yaşlı kararlarla kapkara geçti, bu yıl ise yine harp bayramı... Eskişehir Zaferine rağmen yine gönlümüze haşyet¹⁴¹ veren ve endişeyi dimağlarımızdan silemeyen bir üzüntülü bayram...

On iki sene mütemadiyen bayramlarına zehir katılmış hangi hükümet vardır? On iki yıldır hangi bayramda eski bayramların neşe ve ferahlığını duyabildik? Bayram zade bile iki bayramdır parasızlıktan yas tutuyormuş... Evvelleri bayram dendi mi, hemen hemen her aile bir dam altında toplanabilir, bayramı bir arada geçirebilirdi. On senedir yüzde beş aileye bu nimet müyessir olamadı. Efrat darmadağınık birer tarafta kaldı; kimi Avrupa'ya kaçtı, kimi zindana girdi, kimi menfâyı boyladı, kimi cephede bulundu, kimi şehit oldu, kimi idam edildi... Dertsiz, elemsiz hiçbir dam altı kalmadı.

İstanbul'un orta halli bir ailesini misal olarak alsak, mesela on odalı bir evi olan memuriyetten yaşlı bir zat... Bundan on iki sene evvel o ev bayramın ilk günü nasıldı? Muhakkak düğün evi gibiydi... Bir kere evlat ve akrabadan kim varsa arife gününden gelirler, bayram sabahına hazırlanırlardı. Erkekler namazdan döndü mü çoluk çocuk kalkmış, giyinmiş, istikbal için kapıya dizilmiş bulunurdu. Sokakta davullar çalınırdı ve bu davul o zamanlar ahz-ı asker¹⁴² davulunu hatırlatmadığı için halka ananevi bir neşe verirdi. Aile reisinin eli öpülürdü. O yaşlı adam bakardı ki oğulları, kızları refah

¹³⁷ Kolayca yapabilen.

¹³⁸ Ne vakit ki.

¹³⁹ Yangından zarar görmüş kimse.

¹⁴⁰ Temelinden yıkılıp harap olmak.

¹⁴¹ Korkma.

¹⁴² Asker şubesi.

içinde yaşıyorlar, torunların hiç eksigi yok; ev, elbise, para mebzul¹⁴³... Köşesinde o manzara-i refahı seyreder ve Allah'a hamdüsena eylerdi. Derken hediyeler, mendiller ve çil paralar dağılırdı. Sonra ziyaretler başlardı. Harpten, tensikat¹⁴⁴, harîk ve muzâyakadan¹⁴⁵ bahsederlerdi ki... Zira harp, tensikat, harîk ve muzâyaka nedir; hemen hemen bilmezdik. Yemekten, gezmekten masumane ve tıflâne¹⁴⁶ zeminlerden bahis açamıyorduk üzücü, uyku kaçırıcı, neşe bozucu lakırdılar etmek için lüzum ve sebep bulmazdık. İşte bayram o evde tam manasıyla bir ıyd¹⁴⁷ olurdu.

Şimdi aynı evi nazar-ı muayeneden geçirelim: Yaşlı zat muzâyakadan iki büklümdür, on iki sene evvel birer gülbüz çocuk olan torunların kimi Kafkas Cephesinde, kimi Çanakkale'de şehit düşmüş, oğullardan kimi tıfısten ölmüş, kızlardan kimi maceralara karışıp kötü yollara düşmüştür. Otuz azalı o pür-refah aileden şimdi altı kadit¹⁴⁸, altı bedbaht kalmış; ev hacirde¹⁴⁹, borç gırtlakta, eşya satılmış, mücevherat emniyet sandığında!

İşte dünkü ve bugünkü bayram!

Fakat memleketi bu hale sokanlara sordunuz:

Varlığımızı şimdi gösterdik, artık bundan sonra bize her gün bayram! Diyorlar, doğru, deliye her gün bayram!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11334-904, 8 Haziran 1921, s. 3]

¹⁴³ Esirgemedi harcanmış.

¹⁴⁴ Düzenlemeler.

¹⁴⁵ Darlık, sıkıntı.

¹⁴⁶ Çocukça.

¹⁴⁷ Bayram.

¹⁴⁸ Çok zayıf.

¹⁴⁹ Bir kimseyi, kânûnun kabul ettiği bir sebeple kendi malını ve haklarını istediği gibi kullanmaktan menetme.

5. LOKMAN RUHU

Telaş etmeyiniz! Heyecana lüzum yok! Boş yere üzölmeyiniz! Yüreginizi ferah tutunuz! Kuru patırtıya pabuç bırakmayınız! Aldırmayınız! Aldanmayınız! Ne var ki... Nedir bu heyecan? İşte gazeteler meydanda... Henüz bugönküleri -bittabi-okuyamadım, ne ziyarı var, bilirim, ikisinden gayrı hepsi gayet ruh-nevaz¹⁵⁰ begayet¹⁵¹ tesliyesaz¹⁵² makaleler yazmış olsalar gerektir; tatlı tatlı, hoş hoş, cilveli şiveli cümlelerle aynı mealde, muhakkak, diyorlar ki:

-Değişmiş bir şey yoktur; ufk-ı siyasetimiz¹⁵³ yine revnaktardır¹⁵⁴; şarktan hulul¹⁵⁵ ve tulu¹⁵⁶ eden güneşin ilk hüzmeleri işte, her dakika biraz daha kuvvetli olarak, başımızın üstünde şaşaaapaş¹⁵⁷.. Araya iki kara bulut girmiş, olur a, pek yakında bunlar da zail olacak ve şems-i tâban istiklal eskisinden kuvvetli bir şuleyle gecelerimizi gündüz edecek, nur ve ziyası yüreklerimizi dolduracaktır!

Bu siyasi mütalaaları¹⁵⁸ bir takım haberler, istihraçlar¹⁵⁹, istidraklar¹⁶⁰ takip edecektir, hepsi ruhlara su serpecek... Hepsi -on iki yıldır olduğu gibi- hep nikbinane¹⁶¹... İşte, bakınız, Bekir Sami Bey memuriyet-i mahsusa¹⁶² ile Avrupa'ya gidiyormuş, Ankaradakiler maceraperst siyasetten, ah için, uzakmışlar, karîben borçlu devlet-i mesail muhtelif-i pahayı¹⁶³ hal ü fasl edecek, görüşüp sözleşecek, yeni mukaveleler, muahedeler¹⁶⁴ akdedip muazzezen, mutayyeben¹⁶⁵ avdet eyleyecekmiş.

Henüz muhakkak bir mesele mevcut değilmiş, Anadolu Kabinesinin malum olan devr-endişeliği şu buhranı da kökünden temizleyecek, Bekir Sami Bey bu defa da deruhte¹⁶⁶ ettiği işin uhdesinden mükemmelen gelecekmış!

---

¹⁵⁰ Ruh okşayan.

¹⁵¹ Aşırı.

¹⁵² Teselli edici.

¹⁵³ Siyasi anlayış.

¹⁵⁴ Çekici, parlak, gösterişli.

¹⁵⁵ Bir şeyin içine işleme.

¹⁵⁶ Doğma.

¹⁵⁷ Parıltı saçan.

¹⁵⁸ Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

¹⁵⁹ Çıkarım.

¹⁶⁰ Anlaşılmasını isteme.

¹⁶¹ İyimser.

¹⁶² Özel memur.

¹⁶³ Kıymet, fiyat.

¹⁶⁴ Sözleşme.

¹⁶⁵ Hatırı hoş edilerek.

¹⁶⁶ Üstlenme.

İyi, iyi ama bu devr-endiş¹⁶⁷ zat şimdi Paris ve Londra'da ne tarzda beyan-ı fikir edecek ve ne şekilde bir hüsn-i kabul görecektir? Onu hayalen yer düşünelim; bir gün müşarünileyh¹⁶⁸ çat çat kapı Paris ve Londra Kabinelerine baş vuracak:

-Ben geldim, diyecek, ben, Bekir Sami, sabık Hariciye vekili ve Sulh Heyeti reisi...

-Oo, sefa geldiniz, tekrar görüştüğümüze memnun olduk, buyurunuz, nasılsınız, iyi misiniz inşallah!

-Teşekkür ederim!

-Sebep-i teşrifiniz? Galiba beraberce yaptığımız muahedeleri¹⁶⁹ meclise ba'deltasdik¹⁷⁰ iade için geldiniz... Muvaffakiyetinizi ve hükümetiniz nezdindeki nüfuzunuzu tebrik ederiz. Hamil olduğunuz evrakı lütfedin de tescil edelim!

Bekir Sami Bey'e muhaverenin¹⁷¹ bu kertesinde bilmeceburiye hatta kekelemek mutadı¹⁷² bile olmasa, bir rekâket târî¹⁷³ olacaktır:

- Hayır... Şey... Şu var ki...

Gibi bağzı edatlar, isimler ve nidalar sarf edecek ve nihayet diyecektir ki:

- Ben artık Hariciye vekili değilim!

-Neden?

Yine kekelemeye başlayacak ve neden sonra:

-Zira, diyecektir, meclis benim hareketimi tasvip etmedi, mukaveleleri beğenmedi, üzerine yürüdü, (Satıldık!) diye haykırdı; istifaya mecbur oldum!

-O halde? Şimdi ne için geldiniz? Firara mı? İltica için mi?

-Hayır, memuren... Tekrar görüşmek ve tekrar bir mukavele akd etmek ve işleri tekrar yoluna koymak için...

Bilmem buna ne cevap alır, her halde pek nazikane olmasa gerektir... Bana kalırsa böyle birbirine uymaz, altı üstünü tutmaz, çürük çarık teşebbüslerle vakit geçirmek abestir. Mamafih¹⁷⁴ benim bu gibi ince siyasetlere aklım ermez; ben

¹⁶⁷ Zamanı düşünen.

¹⁶⁸ Adı geçen.

¹⁶⁹ Antlaşma.

¹⁷⁰

¹⁷¹ İki kişi arasında yapılan konuşma.

¹⁷² Alışılan.

¹⁷³ Birdenbire

¹⁷⁴ Bununla birlikte.

bedbin¹⁷⁵ bir adamım; teselli, avunmak, aldanmak lazımsa işte İttihatçı gazeteler...
Siyasette lokman ruhunu bunlar icat ettiler, dünya alt üst olurken bir satır oku, bin:

- Oh!

Pek... Ameliyat masasında “flor ve krom” ne ise bunlar da odur... On iki senedir vücut-ı devletden neler kesildi de acısını bize duyurmadılar. Tatlı bir hülya içinde uzanmış, müteselli¹⁷⁶ yatıyoruz.

Tatlı, müjdeli, fakat dipsiz lafların kurbanı olduk!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11335-905, 11 Haziran 1921, s. 3]

---

¹⁷⁵ Kötümser.

¹⁷⁶ Avunan.

6. BÖYLE OLMASAYDI

Keşke bu son işler, böyle, bildiğimiz şekilde olacağına Allah Ankara müteneffizane¹⁷⁷ dirayet ve kiyaset ihsan eyleseydi; mesela Bekir Sami Bey Londra'dan avdetinde kürsü-i hitabete çıkıp da:

Efendiler! Silahımızın kudretini gösterdik, artık sıra fetânet-i siyasiye¹⁷⁸ ibrazine¹⁷⁹ geldi; atıp tutma, vurup kırma, yakıp yıkma ile, dünyaya meydan okuyarak ve kabarıp horozlanarak bu devleti kurtaramayız; işte ben Avrupa ile münasebetinizi yoluna koydum, müzakereye kapı açtım, hüsn-i kabul dahi gördüm, hatta bazı vaatler de aldım, aradaki gerginlik zail olmuştur; şimdi bu münasebeti teyit ve bu rabıtayı¹⁸⁰ tespit sizin vazifenizdir. Konferansda İstanbul ile de anlaştık, öpüşüp koklaştık. Hem milletimize hem de Avrupa'ya karşı şu ikiliği izale¹⁸¹ artık bir mecburiyet halini aldı; haydi, himmet ediniz, elele verelim ve aklımızı başımıza devşirelim, memleketi sulha nail edelim!

Deyince millet meclisi bu makul sözleri taktir etse ve kâilini¹⁸² alkışlasaydı; bütün Anadolu gazeteleri yekdil¹⁸³ ve yekzeban¹⁸⁴ olarak mûmaileyhin¹⁸⁵ ve işbu siyasetin lehine makaleler yazsaydı ve Kilikya, üsera¹⁸⁶ mukaveleleri kabul olursa idi ve Bekir Sami Bey imzalanmış mukaveleleri hamilen tekrar payitahtlara dönse ve Anadolu'yla İstanbul'da müzakereye girişseydi... Bundan başka İngiliz vapuruna tecavüz edilmeseydi ve edilmiş bile olsa müsebbipleri tecziye¹⁸⁷ olunsaydı ve o Hintli idama mahkûm bile edilse müebbet göre ki tahvil¹⁸⁸ olunsaydı, Fransa ve müttefikleri bu süratle ayrı ayrı memnun edilseydi, memnun bile edilse şikâyetlerine meydan verilmeseydi ve bir taraftan da Yunan'ın tenkili¹⁸⁹ için istihzârâta¹⁹⁰ germi verilse,

¹⁷⁷ İtibarlı ve sözü geçen kimseler.

¹⁷⁸ Siyaset anlayışı.

¹⁷⁹ Ortaya koyma.

¹⁸⁰ İki şeyi birbirine bağlayan nesne.

¹⁸¹ Giderme.

¹⁸² İlgi, ilişki.

¹⁸³ Aynı dili konuşan.

¹⁸⁴ Başkaları ile aynı fikri, aynı düşüncüyü paylaşan.

¹⁸⁵ Yukarıda adı geçen.

¹⁸⁶ Esirler.

¹⁸⁷ Cezalandırma.

¹⁸⁸ Değiştirme.

¹⁸⁹ Kovma, kovuşturma.

¹⁹⁰ Hatırlatmalar.

hülâsa¹⁹¹ böyle dirayetli, fetanetli bir siyaset takip olursa, bir de böylesi tecrübe edilse idi acaba ne kaybederdik?

Fakat, on iki sene hep böyle olmadı mı? Mesela bidâyet-i meşrutiyetten¹⁹² beri İttihat ve Terakki öyle, bildiğimiz şekilde idare-i umur¹⁹³ edeceğine harp ve darp siyasetinden el yumsa, Arnavutluk'ta isyanlar, Rumeli'de iğtişâşlar¹⁹⁴ çıkarmasa, o (süngü), o (top) gazetelerine revaç vermese, intihabatı sopa kuvvetiyle yapmasa, Almanya'ya bağlanmasa, Harb-ı Umumiye girmese, bunca nüfusu heba, bu kadar memleketleri viran etmese, şu içinden çıkılmaz vaziyete düşmese, sükûndan, salâhdan ayrılmasa idi ne olurdu? Ne mi olurdu? Kan dökülmezdi, suistimal yapılmazdı; muhacir dolmazdı; paramız düşmezdi; memleketler gitmezdi; şehirler yıkılmaz; bağlar dağ olmaz, baykuşlar üremez, hastalık, sefalet, müzayaka anamızdan emdiğimiz sütü burnumuzdan getirmezdi.

Bittabi Yunanistan'da Anadolu'ya bir tek asker gönderemez, Venizelos dahi siyaset kesilemez, fakat yeni, eski hiçbir Enver de aramızda dikiş tutturamazdı!

İşte olanlar böyle olmasa idi memlekette böyle olmaz idi! Olacaklar da böyle olmayacak olsa idi artık başımıza belalar da gelmez idi!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11336-906, 12 Haziran 1921, s. 3]

---

¹⁹¹ Özetle.

¹⁹² Meşrutiyetin başlangıcı.

¹⁹³ İşlerin görülmesi.

¹⁹⁴ Karışıklık, kargaşa.

7. BEŞ YÜZÜ BÖYLE

Lakin bu Ruslar ne yaman adamlar, ellerinden her iş geliyor, en kabasından en naziğine kadar... Mesela geçen sabah baktım ki bizim eve civar boş bir arsaya iki kişi birkaç sıruk dikeyor, kenarda da bir miktar çamur karıştırıyorlar, akşamüstü ne göreyim? Zemin katı bir ev! Badanasına kadar yapılmış, içerisine taşınmışlar bile... Lambalarını yakmış, karı koca oturuyorlar, taam¹⁹⁵ ediyorlar; üstünde bir de levha: Çamaşırhane!

İç Anadolu'nun hiçbir köyünde ben bu kadar rahat, geniş, hoş bir kulübe, daha doğrusu bir ev görmedim. Hem tarz-ı inşası da ne basit: Kazık dikip ortasını çamurla dolduruyorlar. On saatte bir ev hazır olup bitiyor; ondan sonra da hemen bir ticarethane halini alıveriyor!

Ya satış kulübeleri? Kadıköy'ünde boş köşe ve fener altı kalmadı, hepsinde bir sergi ve ortasında mısır püskülü gibi tatlı sarı saçlı, henüz hamamdan çıkmış gibi ter ü taze çehreli, beşuş bir kadın alışverişle meşgul... Vapura giriyorum, bir musikidir başlıyor. Bakıyorum iki Rus delikanlısı konser yapıyor ve sonra dolaşip parsa¹⁹⁶ topluyor. Köprüye çıkıyorum önüme bir kutudur uzanıyor, bakıyorum iki Rus madamı rozet iliştiriyor ve sonra iane¹⁹⁷ alıyor.

Bizim evden iskeleyle kadar tam üç tane Rus saatçi dükkânı saydım... Dükkân levhalarının üçte biri de Rusça... Sokaktaki satıcılardan da onda biri şimdi Rus... Köprü'nün üstü ise Petrograd'dan numunenüma firketeden deftere, çikolatadan oyuncuğa kadar alışverişimizi artık onlardan yapıyoruz, meğerse yapılarda da onlar çalışıyormuş, hem bizim rençberden çok eksiğine, ekmek parasına... Ayakkabı tamiri, ceket tebdili¹⁹⁸ gibi işleri de onlar deruhte¹⁹⁹ ediyor, su taşıyan da onlar! Rençberliğinden saatçiliğe kadar ellerinden gelmeyen iş yok... Ya, geçen gün Beyoğlu'nda tesadüf ettim, Mekteb-i Sultaninin parmaklık taşlarına bir sıra resim dizmişler, ne hiçten şeyler, fakat ne hoş, ne şık... Az daha alacaktım! Sonra, rivayete nazaran zabıta işlerinde de büyük bir kiyâset²⁰⁰ gösteriyorlarmış, hususi bir heyetleri

¹⁹⁵ Yemek.

¹⁹⁶ Bir izleyici topluluğu önünde yapılan gösteriden sonra toplanan para.

¹⁹⁷ Yardım.

¹⁹⁸ Değiştirme.

¹⁹⁹ Üstlenme.

²⁰⁰ Akıllılık.

varmış, takip ve derdest hususunda mucib-i hayret²⁰¹ neticeler elde ediyorlarmış... Hülâsa²⁰² yapmadıkları yok, onlar dururken, bundan böyle, biz mahalle kahvesi bile açamayacağız, bize lağımcılık bile müyessir²⁰³ olmayacak! Hulûl-ı muslihane²⁰⁴ ile giren eli silahsızları işte böyle: Beş yüz ile başa çıkamıyoruz; artık eli silahlı beş yüz bininin memlekete ne pahalıya mal olacağını varsın dört gözle bekleyenler düşünsün!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11337-907, 13 Haziran 1921, s. 3]

---

²⁰¹ Hayret gerektiren.

²⁰² Bir şeyin olmasını, yapılmasını, elde edilmesini kolaylaştıran.

²⁰³ Barış yoluna erişen.

²⁰⁴ Muslih bir kimseye yakışır tarzda, barış yoluyla.

8. AHVALE DAİR

Hoş bir fıkra vardır:

Gayet sefih²⁰⁵ bir adam vefat etmiş, fakat oğlu daha sefih, daha müsrif çıkmış, elinde akar²⁰⁶ ve îrad²⁰⁷ su gibi akar gidermiş; bir gün ona sormuşlar:

-Peder merhuma taş diktiniz mi?

Mecliste hazır bulunan biri:

-Hayır, demiş, taş dikmediler, bilakis taş çıkardılar!

Onun gibi millîci siyasyunda İttihatçı siyasilere bu gidişle mazallah taş çıkaracaklar! Yine işler içler acısı... Ahval-i havaîye bile dâhil olmak üzere ne namda, ne şekilde ahval varsa, ahval-i ziraiye, ahval-i ticariye, ahval-i maliye, ahval-i dâhiliye, alelhusus²⁰⁸ ahval-i siyasiye ve hariciye bu esnada yine pek çatalaştı, pek çorbalaştı. Ankara zimamdararı²⁰⁹ işgüzarlığa geri verdiler; yaptıkları işlerin akıl ve mantıkla münasebeti benim bakkal ve kasapla olan münasebetim kadar gittikçe azalıp eksiliyor, şeker renk oluyor. Mehdi bir gün ser-tabibiyle otururken parmağını hekiminin cübbesinde gördüğü yırtığa sokmuş, mütemadiyen karıştırır ve deliği büyütürmüş; o sırada sormuş:

-Siz mecnunu ne zaman zincire vurursunuz?

Hekim cübbesinin yırtığına şöyle bir bakmış da:

-Ne zaman tabibin elbisesini bir karış yırtarsa...

Demiş... Galiba siyasi mecnunları da limanlarına uğrayan ecnebi gemilerindeki bayrakları ne zaman bir karış yırtarlarsa o zaman zincire vurmak lazım geliyor. Yedi düvele karşı hasmâne nümayişlerde²¹⁰ Harb-i Umumi bizi yiktirmemişsa hiçbir harp yiktiramaz. Tam beş sene bu kabil hoppeliklerden gına geldi. Yunus Nadi'nin ne bıkmaz, ne yorulmaz kalemi varmış ki bin beş yüz gün mütemadiyen savurduğu o atıp tutmalar ve sövüp saymalar onu bezdirmemiş hala aynı havada, Avrupa siyasetini aynı akıl ve aynı üslup ile takbih²¹¹ ve tenkitte bir devâm... Vukuat ne kadar aksini ispat etse ve ne kadar hilafını²¹² söylesek o yine bildiğinden şaşmıyor:

²⁰⁵ Zevk düşkünü.

²⁰⁶ Kazanç.

²⁰⁷ Birikmiş.

²⁰⁸ Özellikle.

²⁰⁹ Yöneten.

²¹⁰ Gösteri.

²¹¹ Çirkin görme.

²¹² Zıt.

Birinin bir mankafa uşağı varmış, mahalle bakkalına iki de bir gittikçe (Mehmet Ağa) diye hitap edermiş; hâlbuki bakkalın adı Mustafa Ağa imiş... Yine bir gün dükkândan içeri girmiş:

-Mehmet Ağa iki okka pirinç ver!

Demiş. Bakkal artık dayanamamış:

- Benim adım Mehmet değil, Mustafa'dır!

Demiş; uşak oralarda mı? Yine:

-Pek ala Mehmet Ağa! Demiş, sen hele şu pirinci ver!

Bakkal, ikinci defa, çıraklarına tembih etmiş, “Şu herif kapıdan girer girmez bana Mustafa Ağa diye sesleniniz!” demiş; nitekim de öyle olmuş, uşak görününce çıraklar:

-Mustafa Ağa! Mustafa Ağa!

Diye ustaya haykırmışlar, fakat o biri yine anlamamış:

-Bir okka şeker tartıverir misin Mehmet Ağa?

Dememiş mi? Bakkal pür-hiddet uşağı tutmuş:

-Ben doğduğum zaman kulağıma imam ezan okumuş ve üç defa (Mustafa! Mustafa! Mustafa!) diye seslenmiş, yani adıma Mustafa koymuşlar, anladın mı?

Demiş. Uşak başıyla tasdik etmiş:

Anladım, Mehmet Ağa!

Demiş ve şekerini alıp gitmiş... Bakkal ne yapsın, nasıl anlatsın, üçüncü defasında yine (Mehmet Ağa) hitabıyla gelince herifi karşısına almış, kafasına Mustafa ismini sokmak için demiş ki:

-Ben küçükken çok yaramaz imişim, haşarılık edince annem: “Mustafa rahat dur!” der ve vururmuş; babam: “Mustafa! Edebini takın!” der ve vururmuş; amcam: “Mustafa! Sen adam olmazsın!” der tokatı indirirmiş... Hülasa²¹³ Mustafa der, kemiklerimi kırarlarmış...

Uşak dinlemiş, dinlemiş de sonunda:

- Vah, vah! Acıdım sana Mehmet Ağa!

---

²¹³ Özetle.

Demiş... Onun gibi Yunus Nadi'yi de dediğinden çevirmenin imkânı yok, başına ne soktuysa ondan şaşmıyor. Mamafih sade onu değil, bütün refikasını da doğru yola sokmak mümkünsüz... Vaktiyle Bağdat'ta biri her gün kendisine bir melek zahir olduğundan bahisle nübüvvet²¹⁴ edasına kalkışmış, fakat halife huzuruna getirtip bakınca anlamış ki biçarenin açlıktan dimağına zaafdarı olmuş:

-Alın, mutfağa götürüp hapsedin, istediği gibi yesin, yutsun! Emrini vermiş.

Bir hafta sonra da tekrar huzuruna çağırtmış:

-Nasılsın, demiş, yine melek görünüyor mu?

-Evet, demiş, hem şimdi iki defa geliyor!

-Peki, ne diyor?

-Yerini bulduk, sakın buradan bir yere kııldama! Diyor.

Mütarekeden sonra memuriyetten, anafor ve âlâyışinden²¹⁵, o eksi haşmet ve debdebesinden²¹⁶ mahrum kalan İttihatçılar da Ankara'da tekrar mesnet ve mensuba konup borularını öttürmeye ve karınlarını şişirmeye başlayınca o mütenebbî²¹⁷ gibi:

-Yerimizi bulduk, sakın fikrimizden dönmeyelim, bildiğimizden şaşmayalım ve yerimizden kııldamayalım! Diyorlar.

İşte memleket bu dört kişinin rahat yaşamasına, meydan bulup atıp tutmasına kurban! En aykırı siyaset makbul ve en menfuru²¹⁸ memduh²¹⁹ oluyor. Hani adamın biri hocaya gelip danışmış:

-Gusül için dereye girdiğim zaman ne tarafa teveccüh²²⁰ edeyim?

Diye sormuş. Hoca da:

-Elbiselerini koyduğun tarafa!

Cevabını vermiş; onun gibi biz de:

-Hükümete girince ne tarafa teveccüh edelim?

Diye bir hoca-i siyasete sorsak bize vereceği cevap muhakkak şudur:

-İstanbul tarafına!

Hâlbuki biz ona arkamızı çevirip gözümüzü Turan çöllerine dikiyoruz. Bu yanlış teveccühle korkarım onsuz da kalacağız! İşte ahval-i hariciye bu merkezde...

²¹⁴ Peygamberlik.

²¹⁵ Gösteriş.

²¹⁶ Görkem.

²¹⁷ Peygamberlik iddiasında bulunan kimse.

²¹⁸ Nefret edilen.

²¹⁹ Övülen.

²²⁰ Bir yere yönelmek.

Ahval-i maliyeye gelince: Hani bir fikra anlatırlar, tramvayda parasını çaldıran bir kadın zabıtaya şikâyet etmiş, sormuşlar:

-Yolda hiçbir kimse elini sokup üstünüzü karıştırdı mı?

-Evet, demiş, biri karıştırdı ama onu bana muhabbet ve iltifat zannettim!

Biz de İttihat ve Terakki nazırları maliyemizi karıştırdıkları için kendimize iltifat farzetmiştik, ne olduğunu şimdi, dört yüz milyonluk borçtan sonra anladık. Gırtlığına kadar borca giriftar²²¹ olan bir müflis²²² hastalanmış:

-Aman Allah'ım, dermiş, canımı alıp da beni borçlu yatırma, yaşayıp ödeyim!

Bunu işiten bir alacaklısı:

-Sen başka türlü bir dua bul, zira bin yıl yaşasan bu akıl ile yine ödeyemezsin!

Demiş, bizimki de hemen hemen o hal!

Parasızlık herkesi huysuz ve yüzüstü etti. Birisinde bir yeni mendil görsek gözümüz kalıyor, evveleri elbisesine bile bakmazdık: Vaktiyle bir cinayet maddesinden dolayı iki Yahudi'yi tevkif ve birini tahliye edip diğerini idama mahkûm etmişler. Mahkûm siyasetgaha götürülürken bakmışlar ki öbür Yahudi de ardından geliyor:

-Canım, demişler, buralarda ne arıyorsun, belki şüphelenip seni de asarlar!

-Arkadaşımın arkasından çıkacak eskileri almadan nereye gidebilirim ki...

Biz de şimdi öyle olduk, iki hayreti, bir pırtıda gözümüz kalıyor; on iki senelik siyaset-i maliye bizi eskiciye çevirdi... Mamafih²²³ eytama²²⁴, etfale²²⁵, muhacirine iane²²⁶ hususunu da ihmal etmiyoruz, etmiyoruz ama bu mürüvvet²²⁷ bana şu hikâyeyi hatırlatıyor: Fakir adamın biri iki çürük elma alıp evinde çocuklarıyla yerken kabuklarını da götürüp ocağa atarmış; karısı meraka düşmüş, sebebini sormuş; adamcağız demiş ki:

-Gökyüzünde anka denen bir kuş vardır, elma kabuğunun dumanıyla taayyüş²²⁸ eder, onu besliyorum!

Kadın kızmış:

²²¹ Tutulmuş, yakalanmış.

²²² İflas etmiş kişi.

²²³ Bununla birlikte.

²²⁴ Kimsesiz çocuklar.

²²⁵ Çocuklar.

²²⁶ Yardım.

²²⁷ İnsanlık.

²²⁸ Yaşama, geçinme.

-Be adam, demiş, yerdeki piçlerin doydu da gökteki kuşlar mı kaldı?

İşte ahval hep böyle, bu merkezde, bu saydıklarına müşabih²²⁹... Mahzâ²³⁰, diyorlar ki, inşallah, bu günlerde, Bi-hükümeten Allahu Taâlâ işler yoluna girecek, ahval düzelecekmiş... O düzelsin, biz de düzgününü yazarız!

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11338-908, 14 Haziran 1921, s. 3]

---

²²⁹ Benzeyen.

²³⁰ Yalnız.

9. HESAPSIZLIK

Bu esnada, tahminime nazaran, galiba her evde sabahları şöyle bir muhavere cereyan ediyor:

-Peki, onları da verdikten sonra cebimizde ne kalıyor?

-Üç lira... Daha ayın dördü (veya sekizi, onu, on üçü) hem sütçünün, hizmetçininki de bunda dâhil değil...

-Ya su kumpanyasınınki²³¹? On beşine veririz demiştik, şakası yok kesiverirler!

Eczacıya da on beşinde gel dememiş miydin?

-Evet, ama ben geçerken söylerim, yirmisini bekle derim!

-Yirmisinde nereden vereceksin? Alacağın bir paramı var?

-Yoo! Bakalım, belki bir yerden...

-Hep böyle diyorsun ama hiç de çıktığı yok... Bir de, unuttuk ama, kirayı veremezsen...

Canım, onu aybaşına düşünürüz; şimdi müstacel²³² olanlara bakalım!

Tam bu esnada kapı çalınır:

-Kimdir gelen?

Kim olacak, hava gazı tahsildarı...

-Ay, bak onu hatırımızdan büsbütün çıkarmıştık, sen o üç liranı ona ver...

-Biz ne yaparız? Ne ile geçiniriz?

-Hele ben bir çıkayım, bir taraftan on lira bulurum, bulurum zannederim...

-Ya bulamazsan?

-Artık orasını düşünemem, ölecek değilim a!

Sabahleyin muhavereyi yapanları akşama tiyatrodâ, sinemada, gazinoda, hülâsa²³³ bir gezme, eğlence yerinde süslü püslü giyinmiş, kol kola, masraf ederlerken görürseniz şaşmaz mısınız? Efendi, o gün, bir yerden, bin müşkülâtle beş lira bulmuştur ve evine dönerken o beş lirayı veya bir miktarını borcuna vereceğine

²³¹ Kurulduğu zaman Terkos suyuna verilen isim.

²³² Acele olmasını istenen.

²³³ Özetle.

eğlencesine sarf etmeyi tercih etmiştir. Artık gel de bu tarz hayattan bir hüsn-i netice²³⁴ bekle!

Mamafih aynı aile iki de bir, başı sıkıştıkça kalemi kâğıdı eline alıp bir bütçe ihzarına bir iktisat hülyasına kapılmaz da değildir:

-Hah, şimdi şuraya da ne kadar borcumuz varsa yaz!

-Yazdım: üç yüz kırk dört lira...

-Ona üç yüz de... Kırk dördünü bırak! Buraya da alacağımızı yaz!

-Yazdım: Yüz yetmiş yedi lira...

-Sen ona iki yüz de... Yirmi üç liranın ehemmiyeti yok!

-Peki, açık ne kadar?

-Yüz lira!

-Bir şey değil yahu! Hizmetçinin birini savarız, yemeklerin bir kabını da kaldırırız, ben cigarayı günde bir pakete indiririm, sen o jarse ceketten vazgeçsen, olur, biter!

Olur mu dersiniz? Nerede? Ertesi gün iki misafir davet olunur, Bey Yenice yerine Boğaziçi alır, Hanım jarse ceketini çarşafa tahvil eder ve zaten hakikatte yüz değil, yüz yetmiş lira olan açık iki yüz elliye baliğ²³⁵ olur! Sabahları da aynı muhavere²³⁶ devam eder:

-Dün akşamdan kaç liramız kaldı?

-Yedi...

-Yedi mi? Demek dört lira sarf etmişiz, on bir liramız yok muydu? Yazık, hiç de eğlenemedik! Ne ise bununla iki, üç gün idare ederiz!

-Sen o yedi lirayı sayma! Ben onu terziye vereceğim!

Tam bu esnada kapının çingırağı öter:

-Kimdir o?

Ayın yirmisine gel dememiş miydin?

Eczacının çırağı geldi!

-Vay! Artık bu sefer yalancı çıkamayız, hele şu beşini ver!

-Ben ne yapayım, Marika öğleye gelecek!

-Yarına bırak!

²³⁴ Güzel sonuç.

²³⁵ Ulaşan.

²³⁶ Karşılıklı konuşma.

-Yarın nereden bulacaksın?

-Allah kerim!

Yediden baki kalan iki lirayı da akşama araba gezintisine verirlse hiç şaşmaym!

İşte yaşayışımız! Bunun sonu nereye varacak? Bu hesaplar nasıl düzelecek? Bu hal daha ne kadar sürecek? Bunu benim aklım almıyor,almıyor ama bakıyorum iki senedir öylece devam edip gidiyor. Bu asırda, ne dense hesaba uymayan, akıl almayan işler akla sığınarlardan, hesaplılarından daha devamlı, daha muvaffakiyetli:

Ankara'daki maceralar dahi akıl alır, hesaba gelir şeyler değil ama pekala hükmünü yürütüyor. Hesabı, kitabı düşününce ne mesnette kalma, ne de haricinde yaşamaya imkan yok; fakat mazallah korkuyorum ki bir gün bu hesapsızlıkla hesabımızı toptan görmeye kalkışmasınlar!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11339-909, 15 Haziran 1921, s. 3]

10. İDRAK MESELESİ

Muhallifler yine hak kazandı, muhaliflerin yine dediği oldu, hâdisat ve vukûat yine muhaliflerin fikirlerindeki asabiyeti teyit etti. Muhalifler ne diyorlardı:

-Garba karşı dikine hareket doğru değildir; düvel-i itlafına²³⁷, hasseten²³⁸ İngiltere ile hoş geçinmek iktiza eder; öyle vapurları limanlara sokmamak, imzalanan mukavelelere riâyet etmemek, bayrakları parçalamak, zorla gemilerden yolcuları aşağı almak gibi hareketlerin sonu gelmez; devlete muzır olur; Yunan'ı takviye eder. Ateşli nutuklar, keskin makaleler, coşkun telgraflar siyaset-i hariciyemize uygun düşmez. Memleketimize soktuğumuz düşmanı sade silahla değil biraz da siyasetle dışarı atabiliriz, bu siyasette itilaf perverlikle, nezakete ve imzaya riayetle, hülasa²³⁹ ağır, ciddi hareketlerle temin olunur!

İşte böyle diyorduk. Nihayet Ankaradakiler de sözüümüze geldiler, hatalarını anladılar, dışlarından demeseler bile içlerinden:

-Sahih, muhaliflerin hakkı varmış, dediler, biz imzamızı hiçe saymak, esirleri iade etmemek, gemileri limanlara sokmamak gibi akılsızca hareketlerimizde devam edemeyiz. Geliniz, Bekir Sami Bey'i tekrar Avrupa'ya gönderelim, hatta yeni Hariciye Nazırı da gitsin, aramızı bulsunlar, Londra konferansından sonraki o güzel vaziyeti bize iade etsinler! Çabuk esirleri de bırakalım! Antalya'daki emniyet müfettişini de azl edelim! Apışalım! Uyuşalım!

Bu tebeddül²⁴⁰, bu dirayet, bu çıkar yola rücû²⁴¹ doğrusu pek ziyade şâyan-ı memnuniyettir. Ankara'da İttihatçıların yerine muhalifler de olsalar böyle yapacaklardı, bu siyaseti takip edeceklerdi. Geç, güç millîciler muarızlarının²⁴² politikasındaki isabeti takdir ettiler. Aferin bizlere! Aferin onlara!

Fakat ne olurdu Allahım, iş bu kerteye gelmeden, tehdit ve şiddete maruz kalınmadan, kendiliğinden, efendilik bizde kalarak yapılsa, böyle ultimatomlar üzerine değil, dost sözü, nazikane teklifler dinlenerek tatbik olunsa idi!.. Temsilde hata olmaz, bu hal bana şu hikayeyi hatırlattı:

²³⁷ Devletlerin katline.

²³⁸ Özellikle.

²³⁹ Özetle.

²⁴⁰ Değişme.

²⁴¹ Dönme.

²⁴² Muhalefet eden kimse.

Avamdan birinin kızına bir zatın oğlu aşık olmuş, ailesi bakmışlar ki oğullarının hayatı sevgilisiyle izdivacına merbut²⁴³, pederi gidip istemiş:

-Rica ederiz, demiş, Kerime hanım efendinin mahdum²⁴⁴ bendeleriyle izdivacına müsaade buyurunuz; lütuf sizden; hâkipayınıza²⁴⁵ bu istirhamı ref²⁴⁶ için geldim! Her iki ailenin de saadeti namına inâyetinizi bekleriz!

Öbürü öfkelenmiş:

-Olamaz! Veremem! Yapamam!

Diye haykırmış ve adamı kapı dışarı etmiş. Peder ne yapsın, ağlar, çırpınır. Bunu haber alan biri nasihat etmiş:

-O öyle istenmez, demiş, hemen atına bin, git evin önünde bir nara at, icap ederse bir de kuru sıkı silah patlat, “ver kızını, hemen, şimdi, ne duruyorsun!” diye de haykır, işin olur!

Peder bu sefer öyle yapmış, öteki de:

-Ha, şöyle söylesene, şimdi anladım!

Demiş ve her teklife rıza göstermiş...

Onlar da ancak şimdi anladılar, şimdi rıza gösterdiler... Mamafih buna da şükür!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11340-910, 16 Haziran 1921, s. 3]

²⁴³ Bağlı, bağlanmış.

²⁴⁴ Erkek evlat.

²⁴⁵ Ayağın bastığı toprak.

²⁴⁶ Yükselme.

11. DOĞRU SÖZ

Anadolu'dan gelen bir arkadaşla görüştüm; bana dedi ki:

“-Hak el insaf söylemeli, odadakilerin faaliyetine parmak ısırılmamak kabil değil, arı gibi çalışıyorlar, yorulmak, bezmek, bıkmak nedir bilmiyorlar... Yokluk, hiçlik içinde neler, ne harikalar vücuda getiriyorlar, gidip de bir görmeli! Siz burada laf ebeliği ediyorsunuz, onlar orada iş doğuruyorlar. Hem emin olunuz ki sade sizin gibi muhaliflerini değil, muvafık görünenlerini de istihkar²⁴⁷ ediyorlar. Hani o şaşaalı, medhli baş makaleler, o boylu boyuna resimler, o toplu tüfekli çerçeveler, o şiirler, o hamâsetnâmeler, o alkışlar yok mu, şöyle bir göz gezdirip atıyorlar:

Satışı temin için bu İstanbul gazetecileri de ne yapacaklarını bilmiyorlar, bizim ahval ve muvaffakiyetimizin parsasını onlar topluyorlar!

Diyorlar; bilseniz sizinle ne kadar az meşgul oluyorlar, hülaseten diyorlar ki:

-Ah, bırakın şunları, o keskin, coşkun, parlak ve pür-hamiyet yazıları yazıp mertebahaneye bıraktıktan sonra gittikleri yerler, kol kola girdikleri kimseler, el ele verdikleri adamlar ve muhitler bizce malum... Çal oynasın, vur parlasın Taksim ve Tepebaşı bahçelerinde, Rus lokantalarında bizim karşı karşıya silah silaha geldiğimiz adamlarla diz dize, yan yana, hatta kadınlarıyla kucak kucağa yaşamıyorlar mı? İçleri hakikaten böyle ateşli ve yürekleri muhabbet ve hamiyetle dolu olsa kabil mi ki o hayata tahammül etmesinler, burada toplar patlarken çalgılı gazinolarda rakı içebilsinler ve hudutlarda kan gövdeyi götürürken Ada'da, Moda'da veya Tarabya Deniz'e giren güzelleri seyredibilsinler? Bunun fiilen imkânı yoktur. Ruhlarını bize, bizim bu ıssız, çorak yerlerdeki harika-nüma celadet²⁴⁸ ve hamasetimize öyle yazdıkları derecede raptetmiş²⁴⁹ olsalar orada durabilirler miydi? Farz edin ki biz bir maşukayız, onlar aşığımız, her gün bir name yazıyorlar, her saat bir firaklı²⁵⁰ (ah!) çekiyorlar, methüsenamızı ediyorlar, adımızı dillerinden düşürmüyorlar, âlâ, fakat neden bizimle vuslat ve telafi için buraya gelmiyorlar; âğuşumuza²⁵¹ can atmıyorlar? Hiç biz bu sahteliklere ve bu sahtekârlara aldanır mıyız? Orada matbaası işleyen, satışı

²⁴⁷ Hor görme.

²⁴⁸ Boyun eğilmemesi gereken yerde gösterilen şuurlu cesaret

²⁴⁹ Bir yere bağlamak.

²⁵⁰ Dokunaklı, tesirli.

²⁵¹ Kucak.

yürüyen, iradı geçinmesine kâfi gelen âşıklarımızdan hangi biri koşup geldi? İnebolu'ya haftada bir veya iki muharrir varıp çıkıyor; o muharrir ve o edipler ki düyûna²⁵² müstağrak²⁵³ gazetesiz ve maaşsız kısımdan... Kimini alacaklılar kovalıyor, kiminin evi işgal olmuş, kiminin yazısı para etmiyor... Neden, mesela, onların yerine bir gün, ezkaza, bir evli barklı, îradlı²⁵⁴ akarlı, mesnetli memuriyetli edip gelmiyor. Bakınız şimdi burada yaz mevsimi geldi, güneş her tarafı kavurmuş, yollar ağaçsız, şehirler bahçesiz; deniz ve gazino, buzlu bira ve konser, ipek etek ve ince çorap yok... Orada bu zevklerden tadabilen, tiyatro ve tenezzüh²⁵⁵ hepsini bitamâmihâ²⁵⁶ yapabilen üdeba ve şuara sade kalemleriyle ateş saçıyorlar ve bununla vazifelerini yapıp bitirmiş farz ediyorlar. Yağma yok, bunu anlamayacak kadar biz ferasetsiz ve idraksiz değiliz. Yarın işler yoluna girince bize: [Sizin için biz İstanbul'da az mı uğraştık, az mı kalem oynattık, az mı kafa patlattık, aramızda ne fark var?] diyecekler, hâlbuki bir fark, büyük bir fark var: biz burada odun yardık, onlar ötede (hınk) dediler! Binaenaleyh²⁵⁷ paranın da hikâyede olduğu gibi sesini almaları iktiza eder. Muhaliflere gelince biz her baltayı vuruşumuzda (bir çam daha devirdiler!) dediler. Pek yakında o eski çamların bardak olduğunu görünce akılları başlarına gelecek ama başları kalırsa..."

Arkadaşım sustu. Doğru söze ne denir? Tasdik için başımı eğdim! Eninde, sonunda zaten egecek değil miyim?

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11342-912, 18 Haziran 1921, s. 3]

²⁵² Borçlar.

²⁵³ Dalmış.

²⁵⁴ Gelir.

²⁵⁵ Eğlence için yapıla gezinti.

²⁵⁶ Tümüyle.

²⁵⁷ Bundan dolayı.

12. İNTİBAH!

Harb-i Umumi sonlarına doğru biz kemal-i harâretle:

-İnşallah muharebe bitiyor, sulh olacak! Dediğimiz zaman levazım²⁵⁸ müteahhitleri²⁵⁹, harp tacirleri, ada sakini, anaforcular²⁶⁰ ve dalavericiler pek ziyade kızarlar, içlerinden:

-Diliniz tutulsun şom ağızlılar! Diye bize, harp fıkrasına lanetler okurlardı. Bazısı da insafılı davranırdı:

-İsmarladığım vagonlar hele bir gelsin, ondan sonra isterse sulh olsun! Derdi. Meğerse bizlerden ziyade onların duası müstecap²⁶¹ oldu ki harp elan²⁶² devam ediyor ve sulh, yüzünü hala göstermiyor. Fakat lafının eksik olduğu yok... Anadolu'dan gelen arkadaşımın rivayetine nazaran Ankara'nın levazım müteahhitleri, harp tacirleri ve anaforcular da bu sırada sulh korkusu içindeymişler; harp bitecek diye uykuları kaçıyor ve Yunan kaçacak diye de ödleri patlıyormuş:

-Harbe devam, hem de şiddetle devam... Bizi bu kurtarır, hem sade Yunanla değil, hamileri²⁶³ ile de! Türk hamiyet, hamaset²⁶⁴ ve kabiliyetini ancak harbe devam suretinde ispat edebilir ve istiklalini ancak bu tarzda kazanır! İcap ederse on sene daha harp etmeli!

Diyorlarmış; yani:

-On sene daha harp devam etsin ve silah, cephane kaçakçılığından hissemize on sene daha milyonlar düşsün! Temennisinde bulunuyorlarmış. Dostum diyor ki:

“-Harb-i Umumi'den iyi dersler aldık; eski hatalarımızı tashih²⁶⁵ ettik; şimdi daha usta, daha mahiriz. Mesela bir Amerikan bezi münakasası²⁶⁶ anlatayım. Ankara'daki lâhik-i levâzım reisi²⁶⁷ İstanbul'daki sabık levazım reisinin eski muavinidir. Gazetelere şöyle bir ilan gönderiyor:

²⁵⁸ Değişik iş kollarında gerekli olan şeyler, araç ve gereçler.

²⁵⁹ Bir işi üzerine alan.

²⁶⁰ Beleş.

²⁶¹ Duası kabul olunan.

²⁶² Şimdi.

²⁶³ Koruyucu.

²⁶⁴ Yiğitlik.

²⁶⁵ Düzeltme.

²⁶⁶ Eksiltme.

²⁶⁷ Tayin edilen malzeme reisi.

“-Beş bin top Amerikan bezi alınacağından Menekşe markalı cinsinden olmak şartıyla taliplerin müracaatı”

Taliplerin başvurmadığı ticarethane kalmıyor, Menekşe markalı Amerikan bezi hiçbir yerde yok... (A) markalı var, (Terazi) markalı var, (Arslan) markalı var, fakat (Menekşe)lisi kabil değil bulunmuyor. Fakat bakıyorlar ki tacirlerden biri o beş bin top menekşe markalı bezi getirmemiş mi?... Eh, ne diyeceksiniz, ihalesi icra olunuyor ve bu açık göz iş adamı binlerce lirayı der-ceb ediyor... İşin iç yüzüne gelince, meğerse (Menekşe) markası dünyada mevcut olmayan bir markaymış... Evvelceden kararlaştırılan bir plana tevfikten himaye görenlerden biri İstanbul'a gelmiş, Amerikan bezlerini almış, üzerlerine birer menekşe damgası vurdurmuş ve:

-Hazır!

Diye öteye bildirmiş ve münakasada o suretle ilan edilmiş... Nasıl, Harb-i Umumi'deki o apaçık, aşikâr ve aleni dalaverelere nazaran bu daha ustaca, daha mahirane değil mi?”

Hakikaten öyle... Mubayaa²⁶⁸ işinde gösterilen bu maharet inşallah her hususta gösterilmektedir.. İntibah²⁶⁹ ve terakki²⁷⁰ yoluna girdiğimiz anlaşılıyor... Fakat şer tarafından!

Bu mahirane kazançlar devam edip giderse harp taraftarlarının mağlubiyetine inanmak saflık olacak... (Menekşe) damgası sulh ümitlerimi alt üst etti!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11343-913, 19 Haziran 1921, s. 3]

²⁶⁸ Satın almak.

²⁶⁹ Uyanma.

²⁷⁰ İlerleme.

13. AYNİ TERANE

Harb-i Umumi'de şöyle konuşurduk:

-Koca Almanlar! O ne kudret! O ne şevket! O ne intizam! İnsan hayret içinde kalıyor...

-Evet, Muhayyirülükûl!²⁷¹ Bu gidişle az zamanda itilaf ordularını perişan edecekler, bahr ü berre²⁷² hâkim olacaklar!

-Ona ne şüphesiz... Küre-i arz²⁷³ sahibi artık Almanlar!

-Ya bize teveccühleri?

-Cihan-ı kıymet..., candan dost!

-Hem menfaatsiz, riyasız bir dostluk...

Adeta fisebilillah! Maksatları İtilaf Devletlerinin tahakkümünü izale etmek ve dünyaya bir devre-i saadet²⁷⁴ bahş eylemek!

-Ne yüksek bir gaye!

-Ne ulvi bir mefkûre²⁷⁵!

-Bu ittifakı takdis edelim!

-Hele zafer-i nihaiye bir nail olsun, bak mazlum milletleri nasıl tahlis edecek ve dünyaya şimdiye kadar görmediği bir intizamı nasıl verecek!

-Bizi bu ittifak-ı saadet, istiklal ve refaha isal edecek!

-İnşallah! Yaşasın Almanlar! Yaşasın Hindenburg!

-Maşallah! Yaşasın bu ittifak!

Bu beklediğimizin hiç biri çıkmadı... Alman kudret ve şevketinin yerinde yeller esiyor. Orduları perişan oldu, ne bahrde²⁷⁶ ne berrde²⁷⁷ ufacık bir nüfuzları kalmadı... Daha fenası o cihan-ı kıymet dostluktan da bir eser görünmüyor; bilakis Talat Paşa'nın katili berat etti, Liman Von Sanders hatıratında hakaret ve istikrah²⁷⁸ ile bizi yâd ediyor, diğer cezalıları ve rical²⁷⁹ dahi aynı havada... Lehimize bir ses

²⁷¹ Akıllara durgunluk veren.

²⁷² Deniz ve kara.

²⁷³ Dünya.

²⁷⁴ Saadet devresi.

²⁷⁵ Ülkü.

²⁷⁶ Deniz.

²⁷⁷ Kara.

²⁷⁸ İğrenme.

²⁷⁹ İleri gelen devlet adamları.

çıkmadı ve o bütün dünyaya saadet ve felâh²⁸⁰ bahşedecek olan ulvi mefkure bitamâmihâ suya düştü... Hala o, biz ve diğer müttetiklerimiz harp, müzayaka²⁸¹, felaket içinde yuvarlanıp gidiyoruz!

Mamafih şimdi de böyle konuşuyoruz:

-Koca Bolşevikler! O ne kudret! O ne faaliyet! O ne gayret! İnsan hayretlere gark oluyor!

-Evet, harikulade! Bu gidişle az zamanda muhâsım²⁸² orduları zîr ü zeber²⁸³ edecekler, bahr ü berre²⁸⁴ hâkim olacaklar!

-Ona ne şüphe... Arz artık onların malı!

-Ya bize teveccühleri?

-Cihan-ı kıymet... Candan dost!

-Hem menfaatsiz, riyasız bir dostluk...

Adeta fisebilillah! Maksatları emperyalizm tahakkümünü izale etmek ve dünyaya yeni bir devre-i saadet bahşetmek!

-Ne ulvi bir gaye!

-Ne yüksek bir mefkûre!

-Bu ittifakı takdis edelim!

-Bizi saadet, istiklal ve refaha bu ittifak îsâl edecek!

-İnşallah! Yaşasın Bolşevikler! Yaşasın (Lenin)!

-Maşallah! Yaşasın bu İttifak!

Bir devlet için, tıpkı fertler gibi, dostunu düşmanını tanımak ne dil-hıraş²⁸⁵ bir felaket imiş! İttihatçı tek başına bir felaketken artık Bolşevikle birleşince ne yapar, nasıl memleketin ocağına incir diker, onu siz bir düşününüz ve ona nazaran bu ittifaktan bir hayır ve netice bekleyiniz!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11344-914, 20 Haziran 1921, s. 3]

²⁸⁰ Kurtuluş.

²⁸¹ Sıkışmak, daralmak.

²⁸² Aralarında kavga ve düşmanlık bulunanlardan her biri.

²⁸³ Altüst.

²⁸⁴ Deniz ve kara.

²⁸⁵ Yürek parçalayan.

14. PROJELER

Vaktâki ilan-ı meşrutiyete müteakip, haftasına varmadan, o çır çır hariki serzede-i zuhur oldu, hepimiz:

-Kahrolsun devr-i istibdat! Bir itfaiye takımı yapmamış... Hortumlar patlak, tulumbalar bozuk!

Diye haykırıştık. Bağı açık, sesi tiz, heyecanlı hatipler ve kalemi ateşli, nasiyesi²⁸⁶ parlak, kudretli muharrirler ise:

-İşte otuz üç senelik devr-i menhusun²⁸⁷ ihmaline, teseyyübüne²⁸⁸, hamiyetsizliğine bir delil daha! Artık, bundan sonra, devlet milletinin hukukunu gözetecek, itfaiyesini de, hepsi gibi yoluna koyacaktır! Yaşasın hürriyet!

İran'da nutuklar irad ve makaleler tahrir ettiler. Derhal Zıçni Paşa raporlar verdi, ait olduğu şubelere havale olundu.

Derken Beyazıt yangını zuhur etti. Bu defa biraz daha pesten haykırdık:

-Hep istibdat seyyieleri²⁸⁹! Artık bunları tamir ve ıslah sırası geldi! Dedik. Zıçni Paşa tekrar raporlarını yazdı.

Fakat baktık ki Fatih yangınında da hala hortumlar patlak, tulumbalar aksak... Sesimiz bir derece daha pes çıktı:

-İhmal edilecek mesele değil... Şu itfaiyeye himmet olunsa! Diye yazdık. Zıçni Paşa yeniden raporlar takdim etti.

Lakin yine gördük ki Kumkapı yangınında da statükoya²⁹⁰ helal gelmesin; eski hamam, eski tas sesimiz bir fısıltı gibi duyuldu:

-Acaba itfaiyenin ıslahına bir çare bulunamaz mı? Diye söyleştik. Zıçni Paşa baştan raporlar tanzim etti.

Ama yine faydası olmadı ki Vefa harik-i kebirinde²⁹¹ de hortumlar çürük ve tulumbalar çatlak çıktı. Divan-ı Harp korkusundan öksürmeye korkuyorduk, kendi kendimize şöyle mırıldandık:

²⁸⁶ Alın.

²⁸⁷ Uğursuz.

²⁸⁸ Kayıtsızlık.

²⁸⁹ Kötülük, fenalık.

²⁹⁰ Yürürlükte bulunan antlaşmalara göre olması gereken durum.

²⁹¹ Büyük yangın.

-Ah, ne olur, biraz itfaiye ile meşgul olsalar!... Dedik. Zıçni paşa tekrar ael tekrar raporlar yazdı. Bu esnada da devâir-i devlet süslendi. Parkelerle döşendi; maroken koltuklar, Amerikan yazım hanelerle doldu. Her nazırın bir, veya birkaç otomobili oldu. Enver Paşa yalılar yaptırdı, ormanlar aldı; bir Batum seyahatinde lokanta için seksen bin lira sarf edildi. Moda ve Büyük Ada'ya iskeleler yapıldı. Tahsisat-ı mestureden milyonlar yutuldu. Lakin itfaiyeye bir türlü hortum, tulumba alınamadı. İstanbul'un yarısı yangın yeri olmuştu, harikzedeler için ianeler²⁹² toplandı, evler yapılmaya başlandı, fakat itfaiyeye mebzûlen²⁹³ hortum almak, tulumba getirmek bir türlü kabil olamadı.

Dün, gazetelerde şu havadisi okudum:

“İtfaiye kumandanlığı Şehir Emanetine müracaatla mevcut hortumların istimale gayr-i salih olduğundan bahsetmiş ve beş bin metre hortum mubayaasını talep etmiştir. İşbu hortumun mübâyaası için lazım gelen altı bin liranın emanetince tedarikine imkân bulunamadığından paranın Dâhiliye Nazarınca temini hususi tezekkür olunmuştur.”

O tezekkür edile görsün, kabak ve patlıcan kızartmasının hasarı bu yaz acaba yine ne miktara, kaç bin ebniyeye²⁹⁴ baliğ olacak?.. Biz Mekatip-i Sultaniye ıslahatına, veremle mücadeleyle, tensikat²⁹⁵ lahiyasına, hülâsa²⁹⁶ projelere bakalım... O şanlı şerefli, büyük projelere!...

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11346-916, 22 Haziran 1921, s. 3]

²⁹² Yardım.

²⁹³ Bol bol.

²⁹⁴ Binalar.

²⁹⁵ Düzenleme.

²⁹⁶ Özetle.

15. DENECEK SÖZ

Halimden pek de memnun değilim ama herhalde Yunan kralının yerinde olmaya tercih ediyorum... Cihan cihan olalı hiçbir devirde ve hiçbir milletin tarihinde bu kadar manasız, münasebetsiz, gülünç ve çirkin bir serencam²⁹⁷ kaydolmamıştır. Öyle tahmin ediyorum ki Konstantin İsviçre'deki menfasını şimdi hatırladıkça yüreği sızlar, o rahat gözünde tüter, lehine rey verenlere lanet okur. Odasında yalnız kaldıkça:

-Keşke gelmeseydim, keşke tahta tekrar geçmeseydim!

Diye acı acı mırıldandığından şüphe yoktur. Onun İzmir'deki hali bana ilanlar, reklamlar yaparak, yaygaralar kopararak, davullar, düdükler çaldırarak halkı tiyatroya toplayan ve fakat bir türlü sahneye çıkmaya cesaret edemeyen bir oyuncuyu hatırlatıyor. Ahali sabırsızlıkla tepinip ıslık çaldıkça koşup bir defa çingırağı yakalıyor:

-Başlıyor!

Diye haykırıyor, fakat heyecandan eli, ayağı zıngır zıngır titrediği ve çenesi kilitlendiği için sahnede mıhlanmış gibi duruyor, perdenin ipini çekmeye bir türlü kudret bulamıyor. Derken tekrar gürültüler kopuyor, bir daha çingırağa koşuyor, yine:

-Başlıyor!

Diye bağırıyor; lakin yine başlamaya muktedir olamıyor. Hoş başlasa da, başlamasa da netice birdir: Yüzüne gözüne bulaştırmak ve arka kapıdan kaçıp gitmek!

Bu ne bitmez, tükenmez hazırlık...

Yunan kralı her taarruza kalkıp da mağlup olmaya başlayınca:

-Hazırlığım noksan, hele ıslah edeyim de gösteririm!

Diye dönüyor, tekrar hücum ediyor, tekrar yeniliyor, tekrar:

Islahatımı ikmal lazım!

Diyerek avdet edip yeni bir taarruz ümidiyle tekrar yerine oturuyor. Bana kalırsa ordusunu ıslah ile uğraşacağına -mümkünse- baştan bir yenisini yapsa ve ya serdarlıktan vazgeçse daha iyi olur... O çürük yüreklerin ıslah kabul eder yerini ben görmüyorum!

²⁹⁷ Macera, olay.

Hoş bir hikâye vardır: Gayet korkak, fakat kavgacı bir adam, ikide birde; haklı haksız yolda şuna buna çatar, niza çıkarır, fakat yenileyeceğini anlayınca, mertlik kendisinde kalsın diye:

-Allah beni ıslah etsin!

Diyerek uzaklaşır, gidermiş... Yine bir gün böyle, kavga çıkardıktan sonra bakmış ki çattığı adam kafasını gözünü patlatacak, rezil edecek, bir mutak²⁹⁸:

-Allah beni ıslah etsin!

Diye uzaklaşmaya hazırlanırken öteki dayanamamış:

-Allah seni ıslah edeceğine bir başkasını yaratsa daha iyi eder!

Demiş. Onun gibi bu defa ki taarruzda da kral yenileceğini anlayıp da:

-Allah beni ıslah etsin!

Diyerek çekilirse Anadolu ordusu kumandanı da ona:

-Allah seni ıslah edeceğine yerine bir başkasını yaratsa daha iyi eder!

Dese pek isabet etmiş olur!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11347-917, 23 Haziran 1921, s. 3]

---

²⁹⁸ Alışılan.

16. BİR DOST DAHA

Düinkü gazetelerde şu haber vardı:

“Maarif Nazır-ı Esbakı Şükrü Bey Ankara’ya gitmek üzere İnebolu’ya vasıl olmuştur.” Anadolu, işte, seciyesi tam, mükemmel ve emsalsiz bir mücahit daha kazandı. Harb-i Umumi esnasındaki çifte nezaretlerinde müşarünileyh²⁹⁹ bu milletin az duasını mı almış, az şükranını mı kazanmıştı... Ne ağır başlı, ne pür-vakar, ne âlim ve ne haluk bir zattı! Zevk ve sefahatten, irtikab³⁰⁰ ve irtişadan³⁰¹, her türlü menhiyattan³⁰² müçtenip³⁰³, sade, temiz bir hayat geçirir, hep makul icraat ve esaslı teşkilatla bulunduğu dairelere feyz ve ümran bahşederdi. Yaptırdığı, tamir ve termîm³⁰⁴ ettiği ebniye-i cesime³⁰⁵ hala meydandadır... İnsan, yerli ve ecnebi, ne zaman Moda, Bebek sahillerinden geçse fazıl-ı müşarünileyhi o âlî binalara bakarak hayr ile yâd etmekten geri kalamıyor... Bu gibi inşaat-ı azimeye³⁰⁶ milyonlar sarf ederek memleketine devamlı binalara nail etti... Etrafına ne mütefekkir, ne fâzıl-ı zevatı³⁰⁷ celb etmiş, postahane de ise kavli muâmelatında³⁰⁸ ne adamları karuna çevirmişti. Gecelerini hep amelî tettebbularla³⁰⁹ geçirir, kumar, içki vesaire denen seyyiatin³¹⁰ küh³¹¹ ve mahiyetini bizzat tetkik eder. Uykusuz, istirahatatsız yaşardı. Kesret-i meşguliyetten son zamanda artık gözlerine amâ bile târî³¹² olmuştu, öyle doymaz, bıkmaz bir iştihayı fikri ve ilmiyesi vardı. Ya sonraki hayatı, o ticaret alemine şeref ve şan salan teşebbüsât ve faaliyeti... Az zamanda, sırf zekası, vukufu³¹³ sayesinde altınlara gark olmuş, hatta şeker vagonları işinde artık matbuat bile taktirini, hayretini kemal-i tantanayla sayfalarına geçirmekten geri kalamamıştı. Öyle tanınmış, öyle maarruf ve meşhur olmuştu; öyle bir vatanperver, öyle bir milletperver idi!

²⁹⁹ Adı geçen.

³⁰⁰ Kötü bir işi, bir kötülüğü yapma.

³⁰¹ Rüşvet alma.

³⁰² Dinin yasak ettiği.

³⁰³ Sakınan.

³⁰⁴ Onarma.

³⁰⁵ Büyük binalar.

³⁰⁶ Büyük inşaat.

³⁰⁷ Ahlaklı zatlar.

³⁰⁸ Karşılıklı davranışlar.

³⁰⁹ Etraflıca inceleyip araştırma.

³¹⁰ Kötülükler.

³¹¹ Asıl, öz.

³¹² Birden bire ortaya çıkan.

³¹³ Anlama.

İşte bu zat dahi Anadolu'ya vasıl olmuş.. Kim bilir yine ne faydalı projeleri, ne şâyan-ı hayret tasavvurları vardır. İşte Anadolu hals'ülayar mücerreb³¹⁴, müstesna ve seciyeli bir dost daha kazandı. Fakat bana kalırsa gerek Anadolu ve gerek Mustafa Kemal Paşa da, (Voltaire) gibi, aynen şöyle düşünse gerektir:

-Yarabbi! Sen beni dostlarımın elinden kurtar, ben düşmanlarımla nasıl olsa başa çıkarım!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11349-919, 25 Haziran 1921, s. 3]

---

³¹⁴ Denenmiş.

17. BİRLEŞTİLER!

İttihat ve Terakki'ye ve Harb-i Umumiye muhalefet eden kimseler, muharebe esnasında ve ba'delmütareke³¹⁵ Enver için ne derlerdi? Ne yazdılar?.. “- Allah Enver'in cezayı sezasını versin! Enver'de ne hamiyet, ne diyanet, ne gıyaset, ne de iktidar vardır. Enver memleketini hiçbir zaman sevmemiş, düşünmemiş, belki Almanlar'ın arzusuyla çok iyi telif ettiği ihtirasat-ı şahsiyesi için Türkleri kullanmış ve feda etmiştir. Enver vatanını sevseydi (Marine) önlerinde ve (Mazury) bataklıklarında Almanya'yı tazyik eden İngiliz ve Rus kuvvetlerini üstüne davet etmez, İran'da, Mısır'da, Galiçya'da, Romanya'da yüz binlerce Anadolu evladını kurban vermezdi. Mütareke günlerinde bu memleket onun sebebine can çekişirken Enver çantasını alıp Avrupa'ya gitmişti. Enver dört sene kumanda ettiği orduyu, dört sene hükmüne ram ettiği vatani kan içinde yüzüstü bıraktı ve başını çevirmeden Almanya'ya gitti. Orada ne yaptı? Berlin civarında güzel bir sayfiye³¹⁶ kiraladı, oturdu, rahatça ömür sürdü. İşte hürriyet kahramanı ve Harb-i Umumi arslanı olan Enver'in hülasa³¹⁷ hayatı!...”

Muhafifler böyle düşünür ve böyle yazarken İttihatçılar, İttihatçı gazeteler Harb-i Umumi esnasında onu göklere çıkarırlar, medh ü senasına sütunlar, sayfalar hasrederlerdi³¹⁸. O ne resimler, ne çerçeveler, ne tabasbuslar³¹⁹, ne huluskârlıklar³²⁰ idi. Enver bu memleketin hârisi³²¹, müesses-i sâlisi³²², hakiki kahramanı, zeka, fırsat, iktidar, cesaret ve fazilet-i itibarıyla yegane recülü/recülü, kumandan ve sahibiydi. Resminden herkese gına gelmişti; hiç bir kahvehane, aşçı dükkanı, meyhane ve kumarhane yoktu ki Enver'in tasvirini baş duvara asmış olmasın! O zamanda bir ucuzlar destesi moda hükümündeydi: Ortada al yanak ve burma bıyık Enver, sağda ablak Talat, solda sık sakal Cemal bir teslis-i siyasi³²³ hükmünde her evde ve her mekanda cânîşin³²⁴ olurdu. Aynı gazeteler ve aynı zevat mütarekeden sonra Enver'den

³¹⁵ Mütarekeden sonra.

³¹⁶ Yazlık.

³¹⁷ Özetle.

³¹⁸ Yalnız bir şey için ayrılmak.

³¹⁹ Yaltaklanma.

³²⁰ Dalkavukluk.

³²¹ Gözcü, muhafız.

³²² Osmanlılar'da askerî rütbelerden binbaşıya denk mülkî rütbe.

³²³ Siyasi üçleme.

³²⁴ Birinin yerine oturan.

zahiren bahsetmezlerdi, fakat için için -ne olur, ne olmaz diye- yine mütebasbısı³²⁵, meddah idiler... Derken yeniden yeniye kahramanlar vücut bulup eskileriyle aralarında post kavgası çıkınca şimdi ağızlar değişti. Ne diyorlar. Biliyor musunuz? Vaktiyle İttihat ve Terakki'ye ve Harb-i Umumiye muhalefet edenlerin dediklerini... Yukarıda muhaliflere atfen kavis³²⁶ içinde naklettiğimiz cümleler Ankara'da çıkan (Hakimiyet-i Millîye) gazetesinden naklen bir resimli gazetenin derc ettiği makaledir. Enver için binbir medih, binbir sena, binbir resim bulmak içinde aynı gazetenin Harb-i Umumi kolleksiyonunu bir defa karıştırmak kâfidir!

İşte İttihat ve Terakkinin eski aleyhdarlarıyla bugünkü Millîciler aynı fikir üzerinde tamamen birleşmiş oldular. Bugünün muhalifleriyle yarının Millîci veya İstiklalcileri de kim temin edebilir ki yarın yine böyle, bazı kahramanlar üzerinde er veya geç birleşmiş olmayacaklar!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11350-920, 26 Haziran1921, s. 3]

---

³²⁵ Yaltaklanan, dalkavuk.

³²⁶ Parantez.

18. TALİHSİZLİK

İnsanlar acayıptır, ekseriya bir baston darbesini, bir tokatı, hatta bir bıçak ve ya kurşun yarasını affeder, unuttur, küçük ve ehemmiyetsiz bulur da sonra bir müstehzi³²⁷ bakışın, bir dudak büküşünün, bir dil şakasının acısını yüreğinden çıkaramaz, bir türlü kinini unutamaz, husumetini bastıramaz. Ben de Yunanlılar hakkında böyleyim: O İzmir işgallerinden, o kanlı hadiseler ve katliamlardan, o muhacir kabileleri ve kasaba harabelerinden ziyade üzerimde aksâ-yı şarktan³²⁸ avdet eden Türk esirlerine reva gördüğü muamele tesir etti; bunu düşündükçe içim kin ile, dimağım buhran ile doluyor, çıldırmışa dönüyor, hiddetinden ve acizinden bunalıyor, boğuluyorum.

Son zamanlarda bundan elim, feci bir sergüzeşte³²⁹ tesadüf etmedim; yeis yüreğime çöküyor, gözlerim yaşla doluyor... İşi bir hülâsa³³⁰ edelim: Harb-i Umumi başlangıcında, mesela o tüyler ürpertici Kafkas hezimetinde Moskof eline esir düşüyorsunuz; sizi alıp her merhalede biraz daha soğuğu artmak şartıyla şehir şehir, odun yardırarak ve ya maden ocağında çalıştırarak tedricen Sibirya'ya gönderiyorlar, tipi, buz... Elleriniz şişmiş, yüzünüz mosmor, ilikleriniz donmuş, fırtınalar içinde, ucu bucağı bulunmaz bir kıtayı, pür-zulüm ve eza çekiyorsunuz; lisan bilmezsiniz, düşman kavi³³¹, tali' zebun³³², dost yok, palaspâre beduş³³³ kâse bekef bu kar sahralarında çekmediğiniz çile kalmıyor... Neden sonra, nasılsa, yakanızı Rusların elinden kurtarıyor, Japonlara nasip oluyorsunuz ve(Viladivostok) da ne acayip bir beldeye düşüyorsunuz. Öyle bir beldeki ne adamlarını adama benzetebiliyorsunuz, ne lisanını lisana, ne yazısını yazıya... Çinliler, Korelilerle dolu! Anadolu'lu bir Türk neferinin orada hürriyetini, yeisini bir tasavvur ediniz... Memleketi gözünde nasıl tüter! Ağaçlara bakar, vatanının ağaçları değil; kıyafetleri görür, bildiği kıyafetler değil; kırlarda câbecâ³³⁴ boynuzlu köşkler, putlu ibadethaneler; sokaklarda araba geçen baldırı çıplaklar ve şemsiye tutan uşaklar; ipek ve işleme elbiseli erkekler ve buruşuk yüzlü genç kızlar... Ne meram anlatabilirsin, ne firar edebilirsin, sorarsın: İstanbul

³²⁷ Alaycı.

³²⁸ Uzak Doğu.

³²⁹ Macera.

³³⁰ Özetle.

³³¹ Güçlü.

³³² Güçsüz.

³³³ Omuz omza.

³³⁴ Yer yer.

nerede? İstanbul mu? Orası nerenin arka tarafında, burada gündüzken orada gece... Aman Allah, o ne üzüntü, ne tahassür³³⁵ ve ne hicran! Böyle, bu halde yıllar geçer... Ara sıra tek tük, yalan yanlış haberler: Mütareke olmuş, esirler dönecekmiş, ha bugün, ha yarın, belki mayısa, yahut eylüle... Parmaklarıyla hesaplırsın: Aradan yedi sene, evet, yedi sene geçmiş! Yedi yıldır buz sahralarında ve garabetler memleketinde sürünüp duruyorsun... Keşke, bir kurşunla sen da ana toprağında vurulup kalsaydın!

Nihayet, sekizinci senesi doğru bir haber ve bir emir: Esirler dönüyor, vapur hazır! Biniyorsun, aylarca coşkun sular ve dağ parçası dalgalar üstünde, tayfunlar yiyip sıcaklardan bunalarak dünyanın en garip diyarlarını göre göre memleketine yaklaşıyorsun: İşte Şap Deniz'i, işte Kanal, işte Kıbrıs, Antalya sahilleri, İzmir ve günün birinde, sekiz yıl sonra Boğaz! Neredeyse İstanbul. Artık anavatana ayak basmak için bir gün, sekiz on saat kaldı. Ne sevinç Yarabbi, ne tatlı heyecan!

Vapur yolunu kırıyor, Gelibolu göründü, artık geldiniz, kurtuldunuz sayılır... Fakat hayır işte şimdi de şu önünüze çıkan torpidonun esiriniz! Yine esirsiniz! Bu sefer de Pire'de, deniz üstünde, kim bilir ne kadar, kaç hafta, kaç ay sallanıp duracak, yeni bir mütareke, yeni bir sulh bekleyeceksiniz! Ne diyeyim, İnşallah bu defa, artık hayırlısıyla arızasız, hal-i harpsiz boğazdan girmek bu tali'sizlere nasip olur!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu: 11351-921, 27 Haziran 1921, s. 3]

---

³³⁵ Özlem.

19. GÜLCEMAL DEDİ Kİ

Pazar günü, saat üç buçuğa doğru köprüden geçerken baktım ki dertli (Gül Cemal) Galata rıhtımından ayrılmış, çifte bacasından dumanlar yayarak denize ağır ağır açılıyor. Kendi kendime:

-Zavallı gemi, dedim, cebren işe sokulmuş bir esire gibi ne kadar isteksiz, neşesiz duruyor; belli ki ne sahibinden ne seyahatinden memnun!

İçime, birden bire, bir hüznün doldu. Parmaklıklara dayandım, birkaç küfeci, ayak satıcısı ve sokak çocuğu ile beraber, ben de onu, acıklı bir oyunun iftirâk³³⁶ sahnesini seyreder gibi, dalgın ve sessiz temaşaya koyuldum. O kadar kendimden geçmişim ki nerede, kimlerle ve ne halde bulunduğumun farkında değildim; belki de yüksek sesle konuşmuş, bazı asabi hareketler yapmış, yanımdakileri ürkütmüştüm. Zira (Gül Cemal) vapur şeklinden çıkararak nazarımda bir insan surati ve insan seyrini almış, karşıma dertli bir muhacir kadını gibi çömelerek bana şunları söylemiş, şöyle itap³³⁷ etmişti:

-Ah İttihatçılar, demişti. Hem bize, hem kendilerine, hem memleketlerine ettiler... Ne vardı devleti Harb-i Umumi'ye, en ters tarafından birden bire gırtlığına kadar sokacak?.. Bu hüsamesiz daldırma hareketi hepimizi dertlere, felaketlere boğdu. Halbuki şayet o cihan harbinde bitaraf kalsaydık şimdi ne halde, ne zengin, ne şerefli, ne şaşalı vaziyette bulunurduk? Bunu hiç tafsilatıyla düşündünüz mü? Evvela benim gibi nice (Gül Cemal) ler, hem de dede oğullarına, (Panayota Kassiopilere?) kapılmadan, satılmadan, kıçlarında Osmanlı bayrağı dalgalana dalgalana Amerika ile muntazam postalar yapacaklar, sancağımızın şerefini yeni ve eski dünyanın her noktasına salacaklardı. Memleket baştan başa, şimdiki gibi bir harabe değil, bir mamure halini alacak, nüfus artmış bulunacak, servet ceplerden, heybelerinden taşacaktı. Parasız adam kalmayacaktı; bugün paralısı kalmadığı gibi... Maaşlar muntazaman çıkacak, top sesi işitmeden, yaralı görmeden, muhacir nakil etmeden, iane³³⁸ toplamadan bu beş sene emsalsiz bir refah, sükun, servet ve saadet içinde geçecekti. Tehcir³³⁹, taktıl³⁴⁰, tifüs nedir bilmeyecektik. Bugün İstanbul'da boş arsa,

³³⁶ Ayrılık.

³³⁷ Azarlama, çıkışma.

³³⁸ Yardım.

³³⁹ Göç ettirme.

³⁴⁰ Katletmek.

hali³⁴¹ arazi, yangın yeri kalmamış olacak, yeni yeni caddeler, yeraltı ve hava tramvayları, cesim binalar, rahatlık ve kolaylık şehre medeni, muazzam ve metin bir manzara verecekti... Asıl mühimi bu harbe girmemek İttihat Cemiyeti için faydalı olacaktı? Mesela şimdi sadarete elan³⁴² Talat Paşa bulunacaktı... Gazetelerde bugün şöyle okuyacaktık: “Sadrazam Talat Paşa hazretleri refakatlerinde tabib-i hususileri doktor Adnan Bey bulunduğu halde bir ay istirahat dünkü Haydar paşa Kayseri sürat katarıyla Kütahya’daki (Billur Köşk) senatoryumuna azimet³⁴³ etmişlerdir.” Evet, bu altı, yedi senelik harp, tahrip ve imha siyasetine bedel bir sulh, imar³⁴⁴ ve ihya siyaseti hüküm sürmüş olacak, İstanbul’dan doğru trenle sekiz saatte Kayseri’ye gitmek ve ertesi günü dönmek, Kütahya tepelerinde ise İsviçre’dekilerden noksansız bir darütedavi ve istirahat bulmak kabil olacaktı. Talat böyle, pür-keyf ve sefa yaşayacağına harbe girmekle ne yaptı, ne buldu? Beyninden vurulmuş, şimdi (Berlin)in kara topraklarında yatıyor!

Enver ise yepyeni şoseler üzerinde kah Erzurum’a, kah Diyarbakır’a bir otomobil kafilesiyle muttasıl gidip gelecek, ordu tensikiyle³⁴⁵ gönlünü avutacak, şaşaa ve debdebe³⁴⁶ içinde ihtirasını teskin edecekti. Halbuki el’an Kafkas illerinde Veysel Karani, her taraftan matrut³⁴⁷ ve menfi kaçak bir nefer gibi dağdan dağa dolaşüyor, kin ve hırs gözünü bürümüş, kah Moskova’ya, kah Batum’a saldırıyor!

İaşe nazaretinde sakallı Kemal nargilesini hopurdatmakta devam edecek, daha ne kantariye şirketleri, ne ekmekçiler cemiyetleri, ne şekerciler dernekleri kuracaktı. Harbe girilmeseydi elmastraş nargilelerin kolleksiyonunu yapabilir, otomobilinde bile yeni bir usul bularak marpucunu elinden bırakmazdı. Biçare cezire-nişîn³⁴⁸ iki senede belki de bir nefes tenbâkû³⁴⁹ çekemedi!

Nâzır-ı maarif de yerleşecek, Ankara’da, Konya’da, Kastamonu’da daha üç darülfunun açacak, erafında İttihatçı muallimler el pençe divan, bir devre çıktı mı mektep çocukları neşîdeler³⁵⁰ okuyup bayraklar sallayarak istikbaline bin bir evlad-ı

³⁴¹ Boş.

³⁴² Şimdi.

³⁴³ Gitme, yola çıkma.

³⁴⁴ Bayındırlık.

³⁴⁵ Düzeltme.

³⁴⁶ Görkem.

³⁴⁷ Kovulmuş.

³⁴⁸ Ada’da oturan.

³⁴⁹ Nargile ile içilen bir tütün çeşidi.

³⁵⁰ Bir toplulukta okumaya değer şiir.

vatana koşacaktı. Halbuki bugün Almanya'da bir kalpazan gibi tebdil-i şekil ve nam ile serseri serseri, tek başına dolaşiyor, korkuyor ve titriyor!

Ya Bahaeddin Şakir? Merkez-i Umumi elli misli tevsi³⁵¹ ve Duyun-u Umumiye gibi bir binaya nakledilmiş olacağından azametinden büsbütün ayrılamamış ve kabarmış gibi görünecek, hafî³⁵² içtimalara ve gizli kararlara germî vererek³⁵³, gırtlığına kadar ısrara, hafâyâya³⁵⁴ ve komiteciliğe boğulu, hayatının en mesut, en şaşaalı devresini sürecekti. Bugün Berlin kahvehanelerinde başı eğik, yüreği viran, işsiz güçsüz sürtünüyor!

Cemal Paşa için de şöyle bir haber okuyacaktık: “Karadeniz filusunun ilkbahar manevralarında hazır bulunan ve dün avdet eden Bahriye Nazırı şerefine bu akşam kalenderdeki (Turan) otelinde (Millî Edebiyat) mahfeli³⁵⁵ tarafından mükellef bir ziyafet keşide³⁵⁶ edilecektir. İşbu ziyafette vükela³⁵⁷ ve rical-i devletinden³⁵⁸ mâada³⁵⁹ muharririn³⁶⁰ ve üdebadan birçoğu ber-mutad³⁶¹ hazır bulunacaklardır. İstihbaratımıza nazaran Hamdullah Suphi Bey bir nutuk irad edecek, bunu bazı acele şuaranın methiyeleri, kasideleri takip ettikten sonra Ruşen Eşref Bey de eğlenceli taklitler yapacaktır.”

Eyvah ki Cemal Paşa bugün kalenderde mayonezli levrek yiyeceğine Buhara Çölllerinde susuzluktan bunalmış, tükürüğünü yutuyor üdeba ile muhat³⁶² şiir dinleyerek ömür süreceğine Özbek fukarasıyla hemhal, kaba ve manasız bir lisan işitip pürhûn oluyor!

Şayet harbe girilmeseydi şimdi İttihat kulüpleri büsbütün şaşaalı bir hal alacak, bütün makamat ve menâsıb öz evlatlar elinde bulunacaktı. İttihat mensupları azil nedir, menfa³⁶³ ne kelimedir, Bekir Ağa Bölüğü nasıl yerdir, parasızlık neye derler asla ve kat'a bilmeyecekler, dert, meşakkat yüzü görmeyeceklerdi. Bütün cihan, cihan-ı siyaset ve medeniyet, yek-dil ve yek-avaz:

³⁵¹ Genişletme, yayma.

³⁵² Gizli.

³⁵³ Hızlandırmak.

³⁵⁴ Gizli işler.

³⁵⁵ Toplantı yeri.

³⁵⁶ Tertip etme.

³⁵⁷ Vekiller.

³⁵⁸ Devlet büyükleri.

³⁵⁹ -dan başka.

³⁶⁰ Yazarlar.

³⁶¹ Alışıldığınca.

³⁶² Çevrilmiş.

³⁶³ Sürgün yeri.

-Aferin Şu İttihatçılara! Ne akıllı, ne ferasetli adamlarmış, hem kendilerini kurtardılar, hem memleketlerini ihya ettiler!

Diyecek, parmak ısırarak, boyun eęecek, tabasbus ve műmâŐat³⁶⁴ edecekti. Nafianın bekleme salonu imtiyaz ve iŐ iŐin gelmiŐ silindir Őapkalılarla lebaleb³⁶⁵ dolu bulunacak, maliye kasası ise bűtűn borçlarını űdemiŐ olduktan baŐka aęzına kadar da taŐmıŐ duracaktı. Cavit Bey perestűde-i millet gibi yollarda geŐerken alkıŐlanacak, halka hem altın faiz, hem de neŐeli selamlar daęıtacaktı! (Tanin) ise (Tan) ve (Times) le hem ayar olacaktı.

Ahali (Hizmet-i Umumiye)lere, (ikrazat sandık)larına tenezzűl mű edecekti? Bankalar hesab-ı carilerle, kasalar elmas ve műcevherlerle dolacak, sekene³⁶⁶ buhranı yerine, yeni inŐaatlar dolayısıyla, evler yok pahasına satılacak ve bâd³⁶⁷ havasına geri alınacaktı! Adalara yeni vapurlar yirmi dakikada gidecek, Ŭskűdar'a kűprűler kurulacak, İstanbul sahilleri rıhtımlar ve elektrikli fanuslarla donanacaktı ve bűtűn bu imarat, inŐaat, ıslahat űstűnde (İttihat ve Terakki) damgası parlayacaktı! Bugűn ise aynı damga mevcut... Fakat harabeler, viraneler, enkaz ve felaket űstűnde!

Ben de o zaman çoktan seyr ű seferden çekilmiŐ, bu dede kűlahları gibi eziyetlere uęramadan pűr Őan ve Őeref yerimi daha bűyűk, daha seri-űl hareke³⁶⁸, daha muazzam vapurlara bırakarak Haliç'de istirahataya varmıŐ bulunacaktım...

Ah bu İttihatçılar, hem bize, hem kendilerine, hem de memlekete kıydılar!

Kendime geldięim zaman yanımı seyircilerden boŐalmıŐ buldum; (Gűl Cemal), İstanbul'un űzerinde sergűzeŐti³⁶⁹ kadar kara, feci ve karıŐmıŐ, halka halka bir duman tabakası, matemli bir iz bırakarak ufukta kaybolmuŐtu.

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11352-922, 28 Haziran 1921, s. 3]

³⁶⁴ YoldaŐlık.

³⁶⁵ Tıklım tıklım.

³⁶⁶ Bir yerde oturanlar.

³⁶⁷ Rűzgâr, yel.

³⁶⁸ Hızlı giden.

³⁶⁹ Macera.

20. BİR MEFHUM

Aferin İttihat ve Terakkiye! (Hükûmet) mefhumunu³⁷⁰ halka, avama iyi öğretmiş... Geçen günkü Şah İsmail muhâkemesinde şühut-ı miyânından³⁷¹ bir memur resmi-i tadad-ı seyyiat³⁷² ediyor, diyor ki:

-Bu adam Manyas Gölü civarında on dokuz kişiyi öldürmüş, bir çiftlik yakmış, bâdehu³⁷³ yine o civarda Yusuf, Arnavut Ali, Kürt Yusuf ve İsmail namında kimseleri de o vurup ayrıca yüz bin liralık da zaiyat verdirmiştir. Merkurum³⁷⁴ bunlardan başka kendisini Mihaliç'te davet eden bir zatı, Haşim Efendi namında da diğer birini, Müftü Şevket Efendi'yi, Belediye Reisi Hüsnü Bey'i, dava vekili Ahmet Bey'i, Mehmet Bey'i, Ethem Ağa'yı da şehit eylemiştir. Mahkeme reisi bu ithamat üzerine maznuna³⁷⁵ dönüp soruyor:

-Sen ne dersin? Öbürü cevap veriyor:

-Bu kadar şeyi yapmak için bir hükûmet lazımdır derim!

Aman Yarabbi, hükûmetin yapacağı şeyler kanunlar, nizamlar, mektepler, hastahaneler, yollar, vapurlar, şirketler gibi hep imarat, ıslahat değil midir? Nasıl oluyor da mücrimin³⁷⁶ biri tadat edilen³⁷⁷ seyyiatı dinledikten sonra bu cevabı verebilsin, "Bunları yapmak için bir hükûmet lazımdır!" diyebilsin? Fakat hiç hayret etmemeli, der, diyebilir, hakkıdır; zira İttihat ve Terakki bir zamanlar bu memlekette bu gibi seyyiatı³⁷⁸ yapmak, öylece sürü sürü adamlar vurmak, çiftlikler yakmak, zararlar, hasarlar, katiller ve işkenceler icra etmekle maruf idi, meşhur idi. Hatta uzağa gitmeye, şühut³⁷⁹ ve delil aramaya ne hacet, Zeki Bey'in muhâkemesine ait gazeteleri okumak, orada sayıp dökülen seyyiatı hatırdan geçirmek kâfi gelir... Bu muhâkeme esnasında pek güzel sâbit olmuştu ki Talat hükümeti resmen kendi memurlarına adam vurdurur, çiftlik yaktırır, hatta sıriğe geçirtip muarızlarının ateşte kebabını yaptırtırdı. Anlaşılan o menâkıb, o seyyiat ile kulağı dolan maznun, galiba okuması, yazması da

³⁷⁰ Kavram.

³⁷¹ Bir şeyin ortası.

³⁷² Kötülükler.

³⁷³ Ondan sonra.

³⁷⁴ Yazılmış.

³⁷⁵ Sanık.

³⁷⁶ Suçlu.

³⁷⁷ Sayılan.

³⁷⁸ Kötülükler.

³⁷⁹ Şahitler.

kıt olduğundan zannetmiş ki kendine atfedilen ceraimin³⁸⁰ kesret ve dehşetine nazaran onları yapsa yapsa bir hükûmet yapabilir... Bereket ki mahkeme reisi bu fikri çarçabuk tashih etmiş:

-Hükûmet değil, hükûmetsizlik lazımdır. Demiş... Allah'a çok şükür ki bu defa sayıp dökülen seyyiatın³⁸¹ arkasında resmî bir heyet, bir komite yok! Fakat (Berlin) den bu muhakemeyi dinleyen Doktor Nazım'la Bahaeddin Şakir'in ağzı kulaklarına varacağına şüphe etmiyorum. Hele Talat Paşa sağ olsaydı, muhakkak takdir-hân olur.

-Aferin şu fedaiye, benim resmî salahiyetle³⁸² yaptırdığımı bir başına yapabilmiş!

Der, şaşar, parmak ısırır ve keyfe gelirdi!

Aydede

(Peyâm-Sabah, nu: 11353-923, 29 Haziran 1921, s. 3]

---

³⁸⁰ Suçlar.

³⁸¹ Kötülükler.

³⁸² Yetki.

21. HAKLI BİR LAĞV

Harikzedeler için inşa olunan binaları dünden itibaren gezmeye başladım... Az zamanda hakikaten ne eserler, ne cesim³⁸³, ne müferrih³⁸⁴, ne sıhhî malikâneler vücuda getirmişiz! İstanbul'un üçte birini perişan eden o büyük yangınların bütün hasarı, ziyanı temin ve telafi olunmuş... Evvela kemal-i şükran ve memnuniyetle gördüm ki yangın harabelerinden şehrimizde artık eser kalmamış, Şehir Emanetinin himmetle³⁸⁵ vücuda gelen o mükemmel haritalara göre açılan geniş yolların iki tarafı yepyeni boyalı, hep kârgir³⁸⁶, zarif, metin evlerle donanmış... Halk içinde mesut bir hayatı refah geçiriyor! Ya o câbecâ³⁸⁷ meydanlar, parklar, gölgeli yaya kaldırımları, sulanmış sokaklar, o canlara can katan ümran ve nezafet³⁸⁸... Tarif ve tasvir edilir gibi değil ki... Fakat en mühimi fukarayı harikzedegan³⁸⁹ için yapılmış olan apartmanlar, hanlar, pavyon ve köşkler... Hepsinin önünde bahçeleri var ve kapılarında eski Babıali hademeleri gibi yakaları altın zırhlı, önleri ilikli, çuha-ı setre³⁹⁰ kapıcılar bekliyor. Birisine sordum:

-Beni gezdirir misiniz, müsaade var mı?

Dedim; muhatabım Kemal nezaketle:

-Hay hay efendim, dedi, gezebilirsiniz, istiyoruz ki arzu eden görsün, sarf edilen şu himmet-i muâveneti³⁹¹ bizzat takdir ve tahsin etsin!

Çakıl döşeli bahçeyi geçip mermer merdivenleri ağır ağır çıktık, henüz işgal edilmemiş bir daireye dâhil olduk; ah ne ferah, ne sıhhî odalar! Tap taze boya, cila ve kireç kokuyor. Burasını gördükten sonra kendi evim bana zindan gibi geldi; harikzedelere gıpta ettim. İçimden: "Bir hayli meşakkat çektiler ama işte nihayet eskisinden bin kat rahat meskenlere kavuştular!" diyordum. Her dairede Terkos suyu, elektrik ve hamam var... Üst katta oturan bir yaşlı kadın ben böyle hayran ve takdirhan dolaşırken yanıma geldi:

³⁸³ Büyük geniş.

³⁸⁴ İç açıcı.

³⁸⁵ Yardım.

³⁸⁶ Taş veya tuğladan yapıt.

³⁸⁷ Yer yer.

³⁸⁸ Temizlik.

³⁸⁹ Evi yanmış olanlar.

³⁹⁰ Çuhayla dikilmiş ceket.

³⁹¹ Yardım gayreti.

-Allah millete zeval vermesin, dedi, sayesinde saray gibi binalarda yaşıyoruz!
Kapıcıya sordum:

-Artık, dedim, o hamamlarda, külhanlarda, cami avlularında ve harabelerde hiç harikzede kalmadı mı? Hepsi yerleşti, rahata kavuştu mu?

-Evet, dedi, kimse kalmadı, bütün harikzedeler yerleşti, binaenaleyh³⁹² hükûmetde vapur biletlerinden alınan yirmi para harik³⁹³ ianesini³⁹⁴ geçen günden itibaren lağv etti³⁹⁵!

Hakkı da var ya, mademki ortada harikzede ve hariklerden emare bile kalmadı, fuzuli yere ahaliden yirmi para almakta devam etmek haksızlık, usulsüzlük olmaz mı? Fakat şurasını min gayr-i haddin³⁹⁶ arz edeyim ki bu iane lağv edileli beri, dört gündür bana gidip gelme yirmi kuruşluk bileti on dokuza almak müyesser olmadı. Biletçiye lira, elli kuruşluk, yirmi beş kuruşluk ve ya Mecidiye, çeryek, ne uzatsam:

-Kırk param yok, siz altmış para verin de bir yüzlük vereyim!

Diyor, o altmış para bende bulunmuyor, vapurda harekete hazır, düdük çalıyor, vazgeçmeye mecbur oluyorum. Anlaşılan o yirmi paralarımızla harikzedeleri refaha malik ettik, şimdi de biletçileri sefaletten kurtaracağız! Keşke muhacirler için, muhacirler de iskan olununcaya kadar yine bilet ianesinde devam etseydik!... Zira binlerce harikzede için toplanmakta olan bir meblağı sekiz, on biletçiye hasretmek fuzuli bir ihsan olmaz mı? Eminim ki, dört gündür, her kişide fazla hasılat yani maaştan gayri gündelik kazanç birkaç bin kuruşu aşmakta, her akşam bilet memurlarının gözlerinde birteviye sevinç şimşekleri çakmaktadır!

Bu, o küçücük deliklerde senelerden beri çile çekmenin bir mükâfatı olsa gerek!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu: 11354-924, 30 Haziran 1921, s. 3]

³⁹² Bundan dolayı.

³⁹³ Yangın.

³⁹⁴ Yardım.

³⁹⁵ Hükümsüz bırakmak.

³⁹⁶ Gayri ihtiyari.

22. İKİ AKILLI

Sabık Meclisi Mebusan Reisi Halil Bey’le Esbak İzmir Valisi Rahmi Bey, Malta dönüşü, aralarında şöyle konuşmuş, şöyle sözleşmişler, Halil Bey demiş ki:

-Azizim Rahmi, gel, seninle vapurun şu tenha tarafına çekilelim, feslerimizi önümüze koyalım, akıllıca bir düşünelim. İşte hayatımızın ceza kısmına ait en büyük merhalelerinden birini daha, tahminimizden çok az bir zamanda, ikmale muvaffak olduk... Artık tekrar hırz³⁹⁷!

Kim derdi ki mütarekeyi müteakip o Harb-i Umumi seyyi’atinden dolayı ağır bir ceza görmeden, hesabımızı vermeden, zindanlar, darağaçları, katliamlar görmeden kurtulmaya muvaffak olacağız...

Haritada türlü tehlike vardı; mesela öyle bitaraf rical-i devlet³⁹⁸ mevki iktidara geleceğine ilk ağızda canı yanmış muhalifler Babıali’ye geçiverir ve bizleri, bir gecede, vaktiyle bizim yaptıklarımız gibi, muhakeme edip sabahına idam ediverirdi; bunu atlattık; atlattık ama o kadın, erkek seyirciler dolarak cinayet mahkemelerinde teşhirimiz de pek hoş bir sergüzeşt³⁹⁹ değildi... Bundan ötesi ise daha firaklı idi; nereye, niçin gidiyorduk? Bilmiyorduk... Her dakika ölüme hazır bir halde, korku içinde ne elim bir ömür sürdük! Şimdi bu tehlikeler bir taraf oldu, fakat kim temin edebilir ki İstanbul’da veya Anadolu’da tekrar bazı muhtıralar mevcut olmasın?

Rahmi Bey arkadaşını tasdik etmiş, demiş ki:

-Hakkın var, bak Ankara’da İttihat ve Terakkinin bir kısmına, Enver grubuna karşı şiddetli bir husumet var. Olabilir ki bu husumet artar ve orada da aleyhimize bir galeyan baş gösterir. Hem Anadolu’ya gitsek ne yapacağız? Henüz benim vilayeti kurtaramadılar, tutup da Bitlis valisi olamam a...

-Ya benim kürsi-i riyaset?... Şimdilik boşalmasına imkân yok, o halde benim için de şimdilik intizar icap ediyor!

-İntizar... Fakat nerede?

-Evet, nerede? Öyle bir yer olsun ki hem İstanbul’a, hem Anadolu’ya yakın bulunsun.. İcabetinde derhal yola çıkıverelim ve matlup olan mahale vasıl oluverelim!

³⁹⁷ Emin yer.

³⁹⁸ Devlet büyükleri.

³⁹⁹ Macera.

-Aynı zamanda pek pahalı bir yer de olmasın!

-Asıl mühimi emniyetli bir memleket olmasıdır!

İki arkadaş derin bir tefekküre dalarlar; nihayet Halil Bey'den elli misli kurnaz olan Rahmi Bey:

-Buldum, diye haykırır, Rodos!

Öbürü tasvip eder:

-Evet, Rodos... Orada ahvalin alacağı şekli kemal-i emniyetle, portakal ve limon ağaçları altında, pür-huzur bekleriz!

-Bekleriz; istikbal bizimdir!

-İstikbal cemiyetindir!

İşte bu mühim muhavereyi müteakip, gazetelerde okuduğumuz vecihle⁴⁰⁰, Halil ve Rahmi Beyler şu müphem⁴⁰¹ zamanda ne Anadolu'ya, ne İstanbul'a uğramak ihtiyatsızlığına kapılmadan Rodos'a yerleşirler. Bir vapur dolusu Malta yârânı⁴⁰² içinde anlaşılan yalnız iki akıllı varmış!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11358-928, 4 Temmuz 1921, s. 3]

---

⁴⁰⁰ Yüz, çehre.

⁴⁰¹ Belirsiz.

⁴⁰² Dostlar.

23. BİR İSTİRHAM

Vapur biletlerinden kırk para harik⁴⁰³ ianesi⁴⁰⁴ lağv edileli⁴⁰⁵ beri her günüm heyecan, hiddet ve esef içinde büsbütün rahatsız geçmeye başladı. Kendimi bildim bileli bu memlekette iki hayırlı iş yapılmıştı: Biri mevki-i vapur bileti alanlardan harikzedeler için yirmi para fazla ücret-i istifa edilmesi; diğeri vapur biletlerinin beş kuruş, yedi buçuk, on kuruş gibi küsürsüz bir hadde iblağ olunması... Hayır ve hasenat, muavenet ve insaniyet, suhulet ve sürat itibariyle bu iki karardan daha muvafık ve münasibini bulmak hemen hemen imkansızdı. Evvelleri o altı otuz para, sekiz on para gibi bilet ücretleri hem müşterileri, hem müessese ve şirketleri tahammül edilmez müşkülata uğrattır, gişe önlerinde niza, izdiham ve münakaşadan bir defa olsun azade kalınmazdı. Bir gün baktık ki bilet mahalleri saat gibi intizam ve suhuletle tıkr tıkr işliyor, ne kavga var, ne lafazanlık... Zira ücretler küsürsüzleşmiş, yuvarlak hesaba uydurulmuştu. Diğeri cihetten harikzedeler için iane derç etmenin en makul, en sade bir şekli bulunmuştu: Mevkiye binecekler sefer başına yirmi para vereceklerdi... Ne kutu, ne kadın, ne rozet, ne çiçek, hülasa⁴⁰⁶ en kestirme, en müsmir⁴⁰⁷ ve en asude bir şekil! İşte iki karar bu iki hayrın da temelini yıktı, hem harikzedeler ianeden mahrum kaldı, hem biletler yine küsüre inkılap etti. Binaenaleyh⁴⁰⁸ gişelerin önlerinde yine nizalar, münakaşalar, izdihamlar baş gösterdi... Bundan başka benim gibi titiz adamlar için de bir asabiyet ve heyecan devresi açıldı: Her gün gişeye endişeli, helecanlı bir halde yanaşıyordum; yirmi paramı kurtarmak düşüncesi ta evden beni işgale başlıyor, mesele halloluncaya kadar devam ediyor... Bazen ben altmış para tedarik ediyorum, mecdiyenin üzerine bir de yüzlük almak için... Bazen altmışlık bende bulunmuyor, biletçi elime, üzerinde (on paralık bilettir) ibaresi yazılı birkaç çürük, kirli kâğıt uzatıyor; öyle bir acayip para ki ne bakkal alır, ne sucu, ne de köprücü... Düşününüz, onlardan kırk tanesini biriktireceğim de bir gün, kısmetse, aynı kampanyadan bir bilet alabileceğim! Kabil mi? Her yelek ve pantolon cebimde üç, dört tanesi kalıyor, nihayet bıkip iğrenip yırtıyor, atıyorum! Ekseri ne zaman ise, aceleye,

---

⁴⁰³ Yangın.

⁴⁰⁴ Yardım.

⁴⁰⁵ Hükümsüz kılmak.

⁴⁰⁶ Özetle.

⁴⁰⁷ Verimli, iyi bir sonuca ulaştırın.

⁴⁰⁸ Bundan dolayı.

dalgınlığa geliyor, biletçiye bu yirmi ve ya kırk parayı bağışlamaya mecbur oluyorum... Oluyorum ama hatırladıkça hiddetlenmekten de geri kalmıyorum!

Bütün bu düşünceler, yorgunluk ve müşküller ne için? Harikzedelere yirmi ve ya kırk para vermemek için... İşte bu ciheti benim aklım almıyor! Neden yananlara muavenet⁴⁰⁹ etmemek için günde birçok halk kırk parasını biletçiye bağışlasın ve ya sokağa atsın? Evet, harikzedelere bu garimiziz, bu düşmanlığımız nedendir ki paramızı onlara vermemek için hem yoruluyor, hem sıkıntı çekiyor, hem de bîluzum bir müsriflik yapıyoruz?

İşte bunun için, bu meseleden dolayıdır ki iki dizüstü gelip hükûmetten istirham ediyorum, mesnet, mansıb⁴¹⁰, tavsiye ve ya iltimas istemiyorum, şahsım ve nefsim için de ricacı değilim: Allah aşkına, yirmi para harik⁴¹¹ ianesini⁴¹² vermekte devam edelim! Eğer muhakkak bir şey kesmek, üzerimizdeki yüklerden, resm⁴¹³ ve ya vergilerden birini azaltmak, lağv etmek⁴¹⁴ lazımsa daha faydalısı, daha münasipleri ve daha muvafıkları var: İnşallah yakın zamanda hayırlısıyla harp vergisini kaldırırınız, o zaman bütün memleket duacınız olur! Bula bula bu biçare harik ianesini mi buldunuz? Onu vermemek, bizim için, vermektен daha güç! Yoksa yoksa bunun için mi ilga⁴¹⁵ edildi?

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11360-930, 6 Temmuz 1921, s. 3]

---

⁴⁰⁹ Yardım.

⁴¹⁰ Makam

⁴¹¹ Yangın.

⁴¹² Yardım.

⁴¹³ Vergi.

⁴¹⁴ Hükümsüz kılmak.

⁴¹⁵ Ortadan kaldırma

24. CAYIR CAYIR !

Kadıköyü'nün sesi büyük ve küçük, Müslüman ve Hristiyan herkesin hoşuna giden bir münadisi⁴¹⁶, maruf bir ilancısı, bir akbaba Suat Bey'i vardır; lisanını ilk öğrenmeye başlayan ne kadar beyler varsa muhakkak bu sesi ve bu ahengi taklit ederler ve o geçerken pencereye koşup dikilirler, beraberce teganni⁴¹⁷ ederler. İşte bu şöhretli reklamcı sabahları gazete satar:

-Cayır cayır yazıyor, Apollonda oynuyor! Der ve sonra ilave eder:

-Cayır cayır oynuyor!

Bu cayır cayır kelimesindeki fevkaladeliği, kuvvet ve vusât⁴¹⁸ ifadeye daima zihnim takılır, kalır... Cayır cayır yazıyor, cayır cayır oynuyor... Yani gayet sert, gayet sühûletli, gayet çabuk, fakat sudan yazıyor ve esassız oynuyor demek! Bu sabah o sesi dinleyerek şöyle düşündüm:

-On üç seneden beri mi bu memlekette hakikaten her işte, her hadisede, her harekette bir cayır cayırlık, bir telaş, bir şiddet, bir sürat ve bir sudan hal var... Cayır cayır bir Meşrutiyet ilan ettik, sekiz, on telgraf, bir, iki kurşun ve beş, on blöf ile! Derken cayır cayır bir irtica oldu, arkasından cayır cayır Hareket Ordusu geldi, Meclisi Mebusan cayır cayır toplandı, cayır cayır müzakerelerde bulundu, cayır cayır kanunlar yaptı. Ya o cayır cayır Arnavutluk harekâtı, o cayır cayır süikastler, cayır cayır intihabat... Daha sonra da Enver'in sekiz, on avenesiyle⁴¹⁹ cayır cayır Bâb-1 Âli vakası, cayır cayır kararlar ve cayır cayır cezalar... Cayır cayır Sinop sürgünleri, cayır cayır ilan-ı harpler ve Sarıkamış, Kanal ve Suriye'de cayır cayır verilen esirler ve telef edilen askerler... Bana öyle geliyor ki ne kadar İttihat rüesası⁴²⁰ varsa bu tabir ile iş görürlerdi:

-Cayır cayır yazarız; cayır cayır azl ve cayır cayır nasp⁴²¹ eder, cayır cayır nutuklar söyleriz! Derlerdi.

⁴¹⁶ Kamuya duyurulmak istenilen şeyleri yüksek sesle haber vermeyi iş edinmiş olan kimse.

⁴¹⁷ Şarkı söyleme.

⁴¹⁸ Geniş.

⁴¹⁹ Yardakçı.

⁴²⁰ Başkanlar.

⁴²¹ Tâyin etme.

Hakikaten de öyle olurdu, cayır cayır teşkilat, cayır cayır ıslahat yapılırdı, devamsız ve saçma... Cayır cayır tensikatlar⁴²² ve cayır cayır yangınlar oldu.

Nedense, esaslı ve sağlam işlerden fazla cayır cayır yapılan işlere bir inhimakımız⁴²³ var; cayırtıdan, ne derece boş olsa, yine haz ediyoruz. Fakat bu cayır cayır tabiri en ziyade matbuata yakışıyor, gazetelerden bahisle:

-Cayır cayır yazıyor!

Demek gazetelerin o dünyaya meydan okuyan makalelerini, o bomboş fikirlerini, o alelacayıp resimleri ne güzel, ne belîğ bir tarzda ifade ediyor. Mesela ekser⁴²⁴ makaleleri okuduktan sonra:

-Muharrir Bey cayır cayır yazmış!

Dememek kabil mi? Cayır cayır tabirinde (kimseyi dinlemeden, kimseye ehemmiyet vermeyerek, alabildiğine, cahilane, kuru bir azametle, kof, boş ve hiç) manaları mündemiç⁴²⁵ değil midir? İşte bu itibar ile on şu kadar senedir olan biten vukuata bakarak ben de:

-Cayır cayır ne işler gördük, ne işler açtık!

Demekten kendimi alamıyorum. Son senelerin tarihi kocaman bir cayırtıdan ibaret! Gözümü kapayıp maziyi düşündüm mü kulağıma yapılan işlerin sesi aksediyor: Yıkılan, yırtılan bir şeyden çıkan medid⁴²⁶, canhıraş ve mahuf⁴²⁷ bir cayırtı! Hülasası⁴²⁸: Cayır cayır yırttık, cayır cayır yaktık ve çatır çatır yaktık!

İnşallah bundan sonra cayırtılı işlerden vazgeçer, güzel güzel yazar, güzel güzel yaparız ve akbaba Suat Bey de bir gün ahvalin aldığı bu yeni şekle bakar, kani⁴²⁹ olur da gazetelerini ve oyunlarını şöyle ilan eder:

-Güzel güzel yazıyor! Güzel güzel oynuyor!

Aydede

(Peyâm-Sabah, nu:11361-931, 7 Temmuz 1921, s. 3

⁴²² Düzenlemeler.

⁴²³ Bir şeyin üzerine büyük bir istekle düşme.

⁴²⁴ Çok fazla.

⁴²⁵ İçinde yer alan.

⁴²⁶ Uzun süren.

⁴²⁷ Korkunç.

⁴²⁸ Özetle.

⁴²⁹ İnanmış.

25. LEZÂİZ-İ HARB

Vaktiyle udhûke-perdaz-ı şehir⁴³⁰ Abdi, Hamdi ve ya Hasan (Lezaiz-i Aşk⁴³¹) isminde bir oyunu vardı, gidip görmemiştim ama, nedense, ünvan hoşuma gider, zihnimde lezzetli lezzetli, tatlı tatlı, bayılıcı ve rahiyalı bazı müphem⁴³², fakat müessir tesirler uyandırır. Galiba bu tesiri bozmasın, berbat etmesin diye de seyrine gitmez; yalnız ismin uzaktan uyandırdığı hatıra ve ihtisaslarla iktifa ederdim. Lezaiz-i aşk... Ah, hiç şüphesiz aşkın lezzetli kısımları da vardır, kısa, az, nadir, fakat lezzetli... Ezalı ve cefalı kısımları ise galiba lezaizlerine galiptir.... Aşk biraz da keçiboynuzuna benzer: bir dirhem bal yutmak için yüz dirhem odun yemeli! Her ne ise, ihtisasım olmayan meseleleri uzun uzadıya, lakin yine yarım yamalak mevzu bahis ederek - ekseri ilmi ve içtimai muharrirler gibi- karilerimi laf yığınıyla yormak istemem; bana hafif desinler, razıyım; ağır demelerine tahammül edemem. Hafüfü'r-ruh⁴³³ addedilmek bu zamanda ne mazhariyet! Kimsede, cismani, ne ruhani yük taşımaya tahammül yok...

Evet, (Abdi)de bir (Lezaiz-i Aşk) oyunu vardı, [Menakyan'da] (?) da bir (Aşk-ı Muharip) olduğu gibi... Meğerse harp dahi aşka benzemiş, (Harb-i Muharip) olduğu gibi bir de (Lezaiz-i Harp) varmış... Allah'a hamdüsena olsun ki ne aşkın, ne de harbin ne muharribinden, ne de lezaizinden fazla miktarda nasibim oldu! Mamafih aşktaki lezzetleri bir derece aklım alıyor; aşk adeta bir mesnet, bir ikbal, bir tahakküm⁴³⁴, bir iktidar lezzetindedir; bilirim... Harpte öyle imiş, öyle olurmuş, işte bu ciheti bilmezdim... Bana, geçen gün bir ihtiyat⁴³⁵ zabıtı onu da anlattı, onu da ananesiyle öğretti, dedi ki:

-(Lezaiz-i Harp)i ben nefesimde tattım; tehlikesine rağmen, hala harp senelerimi hatırladıkça, lezzetinden insanı bayıltan bir münasebet-i âşıkaneyi yâd edermişim gibi, gönlüm neşe ve minnetle dolar, tahassür⁴³⁶ ve hicran yüreğimi yakar, ister istemez ağızımdan ahlâr, eninler⁴³⁷ çıkar... Filvaki⁴³⁸ bu nimet herkese nasip olmaz, bir tali' meselesidir, aşkta olduğu gibi... Fakat bahtın yar olup da harbin bir

⁴³⁰ Şehirde gülünecek şeyler tertip eden.

⁴³¹ Aşkın zevki.

⁴³² Belirsiz.

⁴³³ Hafif ruhlu.

⁴³⁴ Baskı yaparak hükmetme.

⁴³⁵ Sakınma.

⁴³⁶ Özlem.

⁴³⁷ İnilti.

⁴³⁸ Doğrusu.

lütfuna nail olduk mu lezzetini ömrün oldukça unutamaz, bu zevki bir daha hiçbir ikbal ve hiçbir servette tadamazsın!

Dinle:

Ben harpten evvel ne idim? Evinde hizmetçi, uşak bile kullanmamış fakir bir ailenin oğlu! Vergi şubelerinin birinde de dört yüz kuruşlu bir mukayyet⁴³⁹ ... Odacıya, hademeye beş paralık ekmek ve on paralık peynir aldırmaq için bin niyaz, bin istirham eder:

-Kuzum Ağa, canım Ağa, ne olur, işim çok, lütfet, ölmüşlerinin başı için bana şunu alıver!

Diye yalvarırdım. Herif homurdana, söylene güç hal ile ricamı is'af ederdi⁴⁴⁰. Hiçbir yerde, hiçbir vesileyle sözümü geçiremez, hükmümü yürütemez, emrimi icra ettiremezdim! Derken, bu sıralarda, bir gün seferber olduk; üç ay talimden sonra ben artık bir zabıt, bir emir, bir hâkim, pür-kudret idim. Harbin ilk lezzetini bana apoleti taktığım gün ilk selam veren neferin temennası⁴⁴¹ tattırdı. Bu, adeta, (Lezaiz-i Aşk) da maşukanın ilk selamı, ilk iltifatı yerine kaim olabilir. O gün kıtamda hizmetime bir nefer tayin edildi:

-Hasan! Aç şu kapıyı!

Kapı, bâtinıma⁴⁴² derhal açılırdı.

-Hasan! Kapa şu pencereyi!

Pencere, yine bâ-selam⁴⁴³, hemen kapanırdı.

-Hasan! Canım Karaköy poğaçası istedi, git getir!

Yirmi dakika sonra börek önümde hazır...

-Hasan! Mehmet'i, Ahmet'i, Ali'yi, Veli'yi yanına al, bizim eve gidiniz, sandıklarımı alıp buraya getiriniz!

Sandıklar gelir:

-Götürünüz!

Gider!

Baktım ki lezzeti günden güne artıyor. Bir gün İstanbul'a veda ettik; her kilometre uzaklaştıkça nüfuzum çoğalıyordu. İstasyonlardan birine memur oldum,

⁴³⁹ Bağlı, kayıtlı.

⁴⁴⁰ İsteği kabul etmek.

⁴⁴¹ Arzu.

⁴⁴² İç taraf.

⁴⁴³ Selamlı.

Anadolu'nun ücra bir köşesinde ufacık bir istasyon... Lakin her kudret bende, oraların, o dağların, o bağların, o tarla ve o derelerin şahı benim. Hattın bir tarafından diğer tarafına istediğim geçer, istemediğim geçmez... Sekiz saat öteden tatlı su getirtmek bir emrime tabi! İçimden derdim ki:

Neredesin vergi kalemi hademesi, karşımdaki bakkaldan beş paralık peynir almak için beni yalvartır mıydın? Gelde seni şimdi şu uzaktaki sivri dağa su getirmeye göndereyim!

Mamafih, kudret elimde olmakla beraber asla suistimal etmezdim. Yapmak, yaptırmak iktidarını hâizdim⁴⁴⁴ ya... Bu kadarı kâfi idi, o civarın ahali si dudaklarımdan çıkacak bir kelimeye hayatlarını uydurmaya mecbur idiler, velev ki işlerine gelmese, arzularına ve menfaatlerine uymasa bile:

-Al! Desem alacak:

-Ver! Desem verecekti... Bu kudretin bahşettiği lezzet ve zevki artık sen bir tasavvur et! Kadir beni bu istasyondan aldı, nereye götürse beğenirsin? Ta Medine çöllerine... Eyvah, kim bilir ne eziyetler çekmiş, ne mahrumiyetlere katlanmışsın diyeceksin, değil mi? Hayır, azizim, hastahanelere ve ordu sıhhiye kumandanlığına civar bir yerde idim, Sahra'nın göbeğinde huzur ve refaha müstağrak⁴⁴⁵ yaşıyordum. Çadırlar elektrikle ziyadar idi; buz makineleri tabaka tabaka buz parçaları imal ediyor ve önümüze sürüyordu. Tatlısıyla, tuzlusuyla her öğün dört kap yemek yiyordum... Sonra çöllerin o yıldızlı, serin geceleri, o deve kabilelerinin hüznü, o kıpkızıl gurûplar⁴⁴⁶ ve o kum fırtınalarındaki heybet... Bunları, bu şerait⁴⁴⁷ bu refah içinde seyredebilmek için milyonlara malik olmak lazım gelirdi; lordlar, milyarderlerdi ki ancak şu menazırı bu emniyet ve bu huzur içinde temaşaya muvaffak olabilirdi... Mesela o gün, çölde canım iki gün uzaktaki kasabadan bir ehemmiyetsiz şey istese hemen neferlerimden biri hecîn-i süvar olarak ve tozu dumana katarak koşar, gece gündüz demez, mesafeleri ok gibi geçip bana o istediğimi ertesi sabaha yetiştirebilirdi. Bundan büyük kudret, bunun fevkinde lezzet olur muydu?

Sonra ailem İstanbul'da, şayet asker olmasa idim, kim bilir benim o cüzi maaşımla ne zahmet, ne müzayaka çekecekti; hâlbuki şimdi şekerinden kahvesine

⁴⁴⁴ Sahip olmak.

⁴⁴⁵ Batmış, gömülmüş.

⁴⁴⁶ Gün batımı.

⁴⁴⁷ Şartlar.

kadar, ne lazımsa, suhuletle tedarik ediyor, herkese nispetle naz ve nâim⁴⁴⁸ içinde ömür sürüyordu. Nüfuzum bu çölleri aşarak onları payitahta bile himaye ve sahabet ediyordu. Derken Karpat'lara gittim, ateşin çöllere buzlu dağlara... Fakat, yine talihin bir cilvesi olarak muhtelit⁴⁴⁹ heyetin refakatinde idim: Soğuk yemek tatmak müyesser olmadı... Kar sahraları ortasında mutfaklar tütüyor, mahfuz⁴⁵⁰ odalarda hararet adamı bunaltıyordu. Kendimi (Jul Verne)nin (Kutbu Şimaliye Seyahat)indeki tiplerden biri addeder, zevk ve lezzet içinde, müteselli yaşardım. Ben, vergi dairesinde kalsa idim Avrupa'nın bu buzlu ormanları arasındaki şu müreffeh, kibar ve mükemmel hayatı nasıl ve nerede görecektim, kabil miydi?

İşte, efendim, (Lezaiz-i Harp) hakkında sana ufak bir fikir verebildim, mamafih, emin ol ki, çölde buz bulmak nerede, bir matara su dahi tedarik etmenin ve karlar ortasında altı ay sıcak çorba yüzü bile görmenin arkadaşlara da sorsak yine harp devresini lezzetle yâd ettiklerini öğrenirsin... En naçiz⁴⁵¹ bir neferi için bile kahraman olmak ihtimali bulunan bir yerde lezzet herkes için daima mevcuttur. Bana harbin refah ve nimeti hoş geldi, başkalarına mihnet ve cefası...

Her aşk gibi, harp aşkının cefasında da lezzet vardır... Belki de nimetlerinden fazla bilhassa cefasında, yarasında ve ölümünde!... Harpte sayısız lezzetler bulunmasaydı bunca senedir bu kadar insanlar o yolda takım takım kurban olur ve cenk devirleri hala devam edip gider miydi? Dünya yüzünden harbi kaldırmak isteyenler evvela harbin içinden harbin verdiği lezzet ve keyfi tecrit edebilmelidirler; buna ise imkân göremiyorum; binaenaleyh⁴⁵² "Lezaiz-i Harp"i bütün asırlar ve bütün nesiller tatmaya mecburdur!

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11362-932, 8 Temmuz 1921, s. 3]

⁴⁴⁸ Bolluk.

⁴⁴⁹ Karışık.

⁴⁵⁰ Korunan.

⁴⁵¹ Önemsiz.

⁴⁵² Bundan dolayı.

26. BİR İTİRAZ

-Olur şey mi efendim, bu memlekette hala bu adamlar ekmek bulsunlar, mesnetlere geçsinler, yaşamaya hak kazansınlar, himaye ve sahabet görsünler... Çıldırılmak işten bile değil, elbette siz de hayretle, esefle haber almışsınızdır, Recep Efendi [ve ya Şaban Efendi, Ahmet Efendi, Mustafa Efendi] bir hizmete kayırılmış!

-Duymadım! Hem ben bu zatı tanımadım da... Galiba azılı bir İttihatçı olmalı ki ba'dema memlekette hak hayatı olamayacağını iddia buyuruyorsunuz. Filvaki⁴⁵³ hakkınızda var, o devr-i seyyiatın iç yüzüne karışmış, elini her çukura sokmuş, cinayet ve habasetlerine bulaşmış maruf ve malum eşhasın hala bu memlekette gezip tozması, himaye görmesi insanın gücüne gidiyor... Acaba dediğiniz bu adam teşkilat-i mahsusa çetecilerinden miydi? Yoksa men-i ihtikârda dolaplar mı çeviriyordu?.. Yoksa Bedri'nin, Azmi'nin adamlarından, can yakmış, kan dökmüş, işkence yapmış zalimlerinden miydi? Öyle ise hiddetinizi muhakkak görürüm...

-Hayır, efendim, öyle bir adam, bir İttihatçı değil, bilakis...

-Ha... Şu Yunan hizmetine giren, vatanına karşı düşman saflarında muharebe eden şerirlerden...

-Öyle de değil, şey... Bir...

-Bildim: Bir yabancı... Türklükle, Müslümanlıkla alakası olmayan bir vatansız!

-O da değil... Bırakmıyorsunuz ki söyleyeyim: Benim bahsettiğim ne muhtekirdir, ne işkencecidir, ne Yunan hizmetine girmiştir, ne de yabancıdır, bilakis su katılmamış bir Türk, sağlam bir Müslümandır, fakat bir aralık Hürriyet ve İtilafta bulunmuştu da... Onun için söylüyorum!

-Ya? Demek muhaliflerin zamanında büyük mesnetlere geçti, mühim roller oynadı, vazifesini süistimal etti, belki de irtikapda, irtişada da bulundu, onun için tekrar kayırılmasını hoş bulmuyorsunuz... Bu cihetden de bir derece haklısınız!

-Hayır, bu adam mesnete hiç geçmedi...

-O halde?... Ha, anladım, mazisi itibarıyla... Eski devirde belki de hafiyeliği, falan vardı!

---

⁴⁵³ Hakikaten.

-Öyle de değil, zaten devr-i istibdatta ömürünü taşralarda geçirmişti, devr-i meşrutiyette de senelerce menfada⁴⁵⁴... Lakin...

-Durunuz, azizim, şimdi işi sezdim, galiba birdenbire, on, onbeş bin kuruşla ali bir mevkiye çıkarıldı da o cihete itiraz ediyorsunuz!

-Yok, bu da değil: Ayda bin beş yüz kuruşluk bir vazife!

-Resmi mi?

-Hayır, muvazene-i umumiye dahil devair-i devletten birinde de değil...

-Öyle ise, herzevekillik⁴⁵⁵ ediyorsunuz!

Evet, herzevekillik ediyorlar, bu muhak... Hürriyet ve İtilafa mensup bulunmuş diye bir adama memlekette cüzi bir hakk-ı hayat vermeyecek derecede azılı, koyu, kör İttihatçılık yapmak için biraz daha neticeye intizar icap eder. Muhalif gazeteler dahi tutup her hizmete geçen biri için yanına fırkasının, yani İttihat ve Terakkinin ismini yazmaya kalkarsa herhalde son yekûn diğer taraf için fazla ağır basar. İttihat ve Terakkinin damgası ise Hürriyet İtilafından herhalde daha şin-aver⁴⁵⁶ daha da'i-i mahcubiyettir.

İttihatçılar yaptıklarından, İtilafçılar ise yapamadıklarından mesuldürler ve bundan mahcup olmalıdırlar!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu: 11363-933, 9 Temmuz 1921,s. 3]

⁴⁵⁴ Sürgün yeri.

⁴⁵⁵ Üstüne vazife olmayan şeylere karışan.

⁴⁵⁶ Kusur getiren.

27. BİR DÂHİ

Ankara seramedanından⁴⁵⁷ Celalettin Arif Bey (Paris)de bir gazete muhabirine demiş ki:

“-Ben Anadolu’da yirmi beş kişiyle idare olunur bir adliye nezareti vücuda getirdim! Hem de herhangi bir işin çıkması yirmi dört saati geçmiyordu!”

İşte dâhiyane bir eser, emsalsiz bir numune-i zekâ buna derler... Yirmi beş kişicik ile yirmi dört saatte her işi intaç⁴⁵⁸ edilen bir adliye nezareti! Aman Allah’ım, sen nelere kadir değilsin, bize, son günlerde, durup durup, birdenbire ne dâhiler ihsan ediyormuşsun! Yirmi beş kişilik, son süratte bir adliye heyeti... İnsanın adeta inanamayacağı geliyor; fakat, bereket ki söyleyin zat-ı sıdk ve ihlasıyla, mekarim⁴⁵⁹ ve mezâyâsıyla⁴⁶⁰ maruf bir zattır, inanmamak kabil mi? Muhakkak doğrudur, muhakkak bu, böyle olmuş, ve bu yirmi beş memur koca Anadolu adliyesini, Avrupa’ya, Amerika’ya oranın teşkil edecek bir tarzda, bir tarz sâlimde idare etmişlerdir.

Madem ki bu, böyledir, bu zat bu harikalara kadirdir, ne duruyoruz, eline eteğine, hatta, dizine, ayağına kapanalım, yalvaralım, nezdine göndereceğimiz bir heyet vasıtasıyla ona şöyle ref’-, istirahat edelim:

“-Gel ey dâhi! Gel ey müneccî⁴⁶¹! Gel ey rehakar⁴⁶²! Gel ey halaskar! Birkaç ay içinde bize, İstanbul’a gel... Biz de senin yabancın, hasmın değiliz; ne olsa, er geç barışacak, birleşecek, öpüşecek, koklaşacağız; ne olur? Bugünden lütfet, perişan bir haldeyiz, devair-i devlet fazla memur ile dolu... İşler yüzüstü kaldı... Yirmi beş kişi ile yirmi dört saatte değil, yirmi beş bin kişi ile yirmi beş ayda işleri çıkaramıyor, bizler, bir türlü, bu ıslahatı temin, bu mükemmeliyeti tatbik edemiyoruz. Gel ey adliyecilerin cihan şampiyonu... Muhakkak ki bu unvan, şu hizmet ve şu tefevvukundan sonra senin hakkındır... Avdetinde buraya da uğra, bütün İstanbul istikbaline koşsun, yollara halılar serilsin, üzerine çiçekler dökülsün, memlekette

⁴⁵⁷ İleri gelenler.

⁴⁵⁸ Sonuçlandırma.

⁴⁵⁹ Kerem, şeref.

⁴⁶⁰ Üstün vasıflar.

⁴⁶¹ Kurtarıcı.

⁴⁶² Kurtarıcı.

şenlikler yapılsın, sırasıyla her dairede birkaç hafta âram⁴⁶³ et, ıslahatını yap, yirmi beşer kişi ile yirmi dört saatte her işi intaç edecek bir halde nezaretleri görülmemiş, işitilmemiş bir mükemmeliyete isal eyle...

Bir gün, bakalım ki, mesela evkaf, maliye, adliye, marif, bir nezarete girdiğimi o yirmi beş kişiden birincisine elimizdeki kâğıdı gösterelim:

-İşte bir iş, diyelim, saat şimdi ikiyi tam otuz geçiyor...

O adam da desin ki:

-Yarın aynı saatte elifi elifine işiniz intaç edilmiş bulunacaktır!

İkinci memurdan ikiyi otuz beş geçe ayrılısak, üçüncüsünü ikiyi elli beşte kendine ait olan kısmı ikmal etse, dördüncüsünü üç saat on iki dakikada bizi beşinciye gönderse, üçü yirmi üç geçe altıncıdan yedinciye uğrasak, hülasa⁴⁶⁴ bu minval, bu intizam, bu mükemmeliyet dairesinde ertesi günü ikiyi yirmi dokuz geçe nazırın, yani sizin odasına girsek, kaleminizi hokkaya batırıp bir (mucibince) çekseniz ve tam o saniyede saat:

-Dan!

Diye buçuğu çalıverse... Ve bize dönüp deseniz ki:

-Nasıl, beğendiniz mi maharet mi? İşte yirmi beş kişi ile yirmi dört saatte her işin intaç olunduğu bir daire!..” Fakat, ah bizler, bu bedbin⁴⁶⁵ muhalifler, ister misiniz ki şimdi buna da inanmayalım, bu söze de itimat etmeyelim; yirmi beş kişi ile yirmi dört saatte her işi görülen bir adliye heyeti tesis edebildiğinize kanmayalım? Halbuki inanılmayacak bunun nesi var?.. Olmaz olmaz deme olmaz olmaz!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu: 11364-934, 10 Temmuz 1921, s. 3]

⁴⁶³ Durma, dinlenme.

⁴⁶⁴ Özetle.

⁴⁶⁵ Kötümser.

28. SERMAYE

Harik⁴⁶⁶ ianesinin⁴⁶⁷ vapur biletlerinden lağvına⁴⁶⁸ itirazen yazdığım fıkralar üzerine şifahi ve tahriri her gün şu şikâyet ve şu teklife maruz kalıyorum:

-Canım efendim, diyorlar, biz harikzedeler için her gün kırk para vermeye can ve gönülden razıyız... Verelim, vereceğiz, vermeliyiz diye ter ter tepiniyoruz, işte alenen haykırıyoruz, istiyoruz: İane vermektan bizi Allah aşkı için menetmeyiniz!

Hâlbuki nedense, ne hükûmete mebnî⁴⁶⁹ ise harikzedelerin iane almasına, yardım görmesine içimizde aleyhtarlar var:

-Hayır, diyorlar, olamaz, yangında evleri barkları yanmış, cami avlularına sığınmış, bu biçare adamlara muavenet edilemez, edilmesi muvaffak olamaz, ayıptır, maslahata mugayirdir,⁴⁷⁰ Hikmet-i hükûmete münâfidir⁴⁷¹!

Neden? Niçin? Harikzede olmak bir cürm müdür? Orasını bilemiyoruz:

-Biz ianeyi kaldırdık, iane usulü ba'dema mülğadır⁴⁷²!

-Fakat sokaklarda kutulardan, rozetlerden geçilmiyor...

-O gayri resmi ianedir, isteyen verir, isteyen vermez!

-Fakat harikzedeler muavenete muhtaç bir halde...

-Olabilir, onlar için başka bir çare düşüneceğiz!

-Fakat keşke⁴⁷³ o çareyi bulduktan sonra bunu lağv etseydiniz...

-Lağv kolaydır, bir emirle olur, çare bulmak için uğraşmak, düşünmek iktiza eder, henüz vaktimiz olmadı!

-Fakat bu para bizden yine çıkıyor, biletçilere kısmet oluyor!

-Vermeyiniz, üst tarafını isteyiniz!

-İstiyoruz ama para yerine on paralık bilet veriyorlar, başka yerde geçmiyor.

-Biriktiriniz!

-Biriktirmek huyumuz değil, biz ya yeriz, ya anarız... Ne olur, bari bu bilet yerine köprü memuriyesi ve ya nikel onluklar verseler, piyasada mebzulen mevcut!

⁴⁶⁶ Yangın.

⁴⁶⁷ Yardım.

⁴⁶⁸ Hükümsüz kılma.

⁴⁶⁹ İstinaden.

⁴⁷⁰ Aykırı.

⁴⁷¹ Karşı.

⁴⁷² Kaldırılmış.

⁴⁷³ Keşke.

-Ey, ne geveze adamlarsınız, on para ver söylet, yirmi para ver sustur! İşler, işte bu mecrada gidedursun mevki-i bilet gişelerinde fazla-i hasılat teraküm ettikçe ediyor. Benim asıl şaştığım cihet mesela vapur memurlarından kapıda ve ya iskelede bilet kesenlerle münhasıran mevkisiz bilet gişelerinde duranların bu mevki-i biletçilerine nasıl tahammül edebilmeleri, arkadaşlarının bu kârına nasıl göz yummalarıdır... Fakat galiba harik⁴⁷⁴ ianesinin⁴⁷⁵ terakümatını⁴⁷⁶ paylaşmak için bir kampanya, bir teşkilat vücuda getirmiş olacaklar ki ses, seda çıkamıyor... Belki de, ne malum, bir gün bakacağız ki sırf vapur memurlarından mürekkep⁴⁷⁷ ortaya koca bir sosyalist fırkası daha çıkmış, hem de zengin mi zengin... Üç ay görev yapmışlar kendi kasalarından maaşlarını temin edebiliyorlar... Acaba bu servet, bu sermaye nereden temin edilmiş, diyeceğiz, nereden bulmuşlar?

-Nereden olacak, harik ianesi terakümatından! Yananlardan esirgedik, bunlar ya mevlasını alsınlar diye...

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11365-935, 11 Temmuz 1921, s. 3]

---

⁴⁷⁴ Yangın.

⁴⁷⁵ Yardım.

⁴⁷⁶ Birikme.

⁴⁷⁷ Birleşik.

29. KÂRLI İŞLER

Seyrisefâin⁴⁷⁸ ile Şirket-i Hayriyeye, yirmi para harik⁴⁷⁹ ianesinin⁴⁸⁰ lağvı⁴⁸¹ dolayısıyla, ben gayet krlı bir kazanç yolu daha buldum: Mevki bileti veren gişelere aylıkla memur tayin edileceğine muayyen bir meblağ mukabilinde bunların, acentelik gibi, bilmünakâsa ashabına tevdiği⁴⁸²... Öyle ya, idare tutsun memuruna hem üç, dört bin kuruş maaş versin, hem de yevmiye birkaç yüz liralık avanta... Bu müzayaka, bu zarar, bu kesat zamanı bu israf doğru mudur? En iyisi benim teklifimdir, yarın gazetelere şöyle bir ilan göndermelidir:

“Seyrisefâin ve Şirket-i Hayriye mevki-i bilet gişeleri -harik ianesinden lağv edilen yirmi para müşterinin sızıltısına meydan vermemek şartıyla kendisine ait olmak üzere- mahiye-i muayyen⁴⁸³ bir ücret mukabilinde iltizama verileceğinden talip olanlar bu babda fazla izahat almak üzere idareye müracaatları...”

Ertesi gün, mesela ben, gidiyorum ve soruyorum:

-Bu iş hakkında izahat istemeye geldim, lütuf buyurulur mu?

-Hay hay... Size misal olmak üzere Kadıköy hattının köprü mevki-i bilet gişesini göstereceğiz. Malum-ı aliniz yaz münasebetiyle günde on yedi seferimiz var. Bir bir üzerine her vapura bin kişi girse bunun sekiz yüzünü muhakkak mevkide oturanlar teşkil eder. Şimdi hesap edelim: On yedi defa sekiz yüz ne eder? Yedi kere sekiz: Elli altı, bir kere sekiz: Sekiz: Etti yüz otuz altı... O güne iki de sefer koyalım, on üç bin altı yüz, demek günde yüz otuz altı liralık bir meblağ... Bunun otuz altı liralığını müşterinin ısrarı üzerine diyelim ki iade ettiniz, geriye muhakkak yüz lira kalıyor, yüz liralık bir kâr...

-Hakikaten öyle...

-Hah, işte sizden biz bu oynak yüz liraya mukabil her gün elli lira talep edeceğiz, yani elli lirası sizin, ellisi bizim... Bu suretle ayda bin beş yüz elli lira müştereken kârımız olacak demektir...

-Doğru...

⁴⁷⁸ Gemilerin yol haritası.

⁴⁷⁹ Yangın.

⁴⁸⁰ Yardım.

⁴⁸¹ Hükümsüz kılmak.

⁴⁸² Emanet etme.

⁴⁸³ Belirli maaş.

-Doğrudur ya... Hâlbuki sizin elli liranın altmışa, yetmişe çıkması ihtimalleri fazladır: Mesela Pazar, Cuma günleri, bayramlarda, Paskalyalarda, ilh⁴⁸⁴... İlle biraz da yüzü pek adamlar bulur, gişeye oturtursanız yetmişten aşağı düşürmezsiniz! Nasıl, kârlı bir iş değil mi?

-Peki ama, gazetelerden biri bu ianenin⁴⁸⁵ lağvına⁴⁸⁶ aleyhtar, mütemadiyen yazıp duruyor, ya nazar-ı dikkate alırlardı tekrar iade ederlerse...

-Korkma birader, harikzedelerin talihi olsaydı evleri yanmazdı; iade ihtimalini hatıra getirme! Nerede biçarelerde o talih...

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu: 11367-937, 13 Temmuz 1921, s. 3]

---

⁴⁸⁴ Ve diğerleri.

⁴⁸⁵ Yardım.

⁴⁸⁶ Hükümsüz kılma.

30. SEBZELERE DAİR

Bir sebze ve etçi dükkânı bir manav sergisinden acaba daha az mı güzeldir?
Asla...

Dün geçerken bilhassa durup baktım: Dolmalık biberin acı yeşil, patlıcanın koyu mor ve domatesin ateşî kırmızı renkleri yan yana rast gelmiş ve birbirlerine aksetmiş de dükkânın loşluğu içinde değme demetlerde bulunmayan ve değme eleğimsağmalarda görülmeyen ne canruba bir manzara teşkil etmiş... Sırasıyla, aynı mesâhede⁴⁸⁷ yanyana dizilmiş olan bu sebzeler renkleriyle Harb-i Umumiden sonra şurada, burada zuhur eden yeni hükümetlerin ve yeni cumhuriyetlerin bayraklarından daha zarif, daha mütenasip ve daha mütenâzır bir sancak vücuda getirmişlerdi. Zaten doğrusunu isterseniz ben sebzelerdeki renkleri meyvelerinkine, hatta çiçeklerinkine tercih ederim. Zira, ekseriya, sebze renkleri daha kibar, daha ciddi ve daha esaslıdır. Mesela o beğenmediğimiz mübtezel lahananın, tabir-i marufuyla lahana yapraklarının rengindeki fevkaladeliği, o hususiyet ve istisnaya yakından baktınız mı? Hamı ayrı güzeldir, olmuştur ayrı güzel... Çiyi başka latif, pişmiş başka zarif... Sararışında bile ben hoşluk bulurum, ille turşu kavanozuna girince rengi, teni değme kamelya ve manolyalardan daha ziyade nezaket ve tarâvet⁴⁸⁸ hasıl eder... Adeta, salonunda sezlonga uzanmış bir kibar ve müteverrim kadına döner, sarı, solgun mütehayyil!

Geliniz, beraberce bir sebze ve etçi dükkânına girelim. Bulduklarımızı birer birer gözden geçirelim: İşte patlıcanlar... Patlıcanın hasenâtını tadata⁴⁸⁹ sütunlar yetişmez, meyvelerin şahı üzüm demiştik; sebzelerinki de patlıcandır... Patlıcanın evvela rengi, sâniyen⁴⁹⁰ teni, salisen⁴⁹¹ eti başlı başına şâyan-ı temaşadır. Acaba hangi çiçekte bu renk, hangi Lahor şalda⁴⁹² bu yumuşaklık, hangi mücevherde böyle şanjanlı⁴⁹³ bir morsu vardır? Ya eti... Biraz kıvılcıml külde kaldı mı, yağsız, kabsız derhal bir hazır yemek oluverir, hem ne leziz, ne nefis! Patlıcanın cilasındaki o şakraklık, o iltimâ ve o şaşaa ancak bazı sedeflerde bulunur... Patlıcaların kabuklarındaki o parlaklığı, bu pürüzsüz, kayıcı cilabi sedef kabuklarından başka

⁴⁸⁷ Ölçüm.

⁴⁸⁸ Tazelik.

⁴⁸⁹ Sayım.

⁴⁹⁰ İkinci.

⁴⁹¹ Üçüncü.

⁴⁹² Lahor'da üretilen yumuşak kumaşla ünlü bir şal.

⁴⁹³ Yanar döner.

hangi mahluk veya hangi masnûda⁴⁹⁴ bulmak mümkündür? Parıl parıl, gıcır gıcır, ne tatlı bir teması vardır! Asıl şâyan-ı hayret olan cihet patlıcanların ne biber gibi kırıncı gözlere ve buruna kendisini hissettiren bir müfrit çeşni, ne de lahana gibi fazla nâfiz⁴⁹⁵ bir râhiyası olmadığı halde biraz ateş görür görmez o bildiğimiz ve bayıldığımız lezzeti, o nefis çeşniyi ihraz⁴⁹⁶ edebilmesidir. Öyle bir çeşni, öyle bir lezzet ki acılığın da, tatlılığın da, rayihanın da fevkinde ve haricinde... Ancak mantarlarda tesadüf edilen gayr-i kâbil-i îzâh bir esrarengiz çeşni! Patlıcan, tıpkı meyvelerden incir gibi, diğer sebzelere tek başına meydan okuyabilir:

-Terazinin bir gözüne ben geçeyim, öbür gözüne siz, hepiniz... Hiç şüphe yok ki galebe bende kalır!

Diyebilir. Kemal-i safvetle, samimiyetle iddia ediyorum ki patlıcanın medhinde, kalemim izhâr-ı acz ediyor ve içimde öyle bir coşuş⁴⁹⁷, bir heyecan duyuyorum ki patlıcan hakkında (Hatırat-ı Sait Paşa) hacim ve sikletinde muazzam bir eser meydana koyabilirim. Patlıcan kızartmasının tarifi, tasvir ve medhi bir koca bâba güç sığar... Öte tarafını kıyas ediniz!

Sebzelerden domates, meyvelerden üzüm gibi, bütün sene işe yarar; nasıl üzümün sirkesi, şarabı, rakısı, pekmezi olur ve bir yıl evlerde bize keyif, lezzet verirse domates de ezme ve pelte haline girerek her yemeğe tam bir sene mükemmel bir çeşni sokar... Domates şaşılmayacak bir fide midir? Diktiğin zaman yalnız iki defa su verir, çapalar, ötersen... Yazın o rubetten mahrum kup kuru toprağında ne yapar, ne çare bulur da yaşar, büyür ve o sup sulu meyveleri yetiştirir, buna bir türlü aklım ermez! Cefakar, faydalı, kanaatkar bir sebzedir ki bana hayvanat arasında -bu itibarla- mürekkebi hatırlatır! Fakat acaba domates bir sebze midir, yoksa elma gibi meyve mi? İşte münâza'un-fih bir mesele... Bunu Cevat Rüştü Bey biraderimiz, inşallah, izah eder. (İkdam) için bundan daha layık, ciddi, ilmi, ziraî bir makale mevzu olur mu? Arkasından, muhakkak, sahib-i imtiyazda İsviçre'deki irilerinden bahisle ve ihtisâs-ı tam ile baş makalede söze karışır!

---

⁴⁹⁴ Sanatla yapılmış.

⁴⁹⁵ Etkileyici.

⁴⁹⁶ Kazanma.

⁴⁹⁷ Coşmak.

Biber pek kıvrak, pek sevimli bir sebzedir; yeşilliğinde öyle tatlılık ve bedeninde öyle bir körpelik vardır ki kendisini, acılığa rağmen, bize çiy çiy yedirir. Fakat biberler son demlerinde Bolşeviklikde karar kılarlar: Nihayet kıpkızıl kesilirler ve girdikleri ağızları yakarak öyle mahvolurlar!

Sakız kabakları beyaz tenli, fazla yumuşak ve çok soğuk insanlar gibidirler; bakarsınız ki kusursuzdurlar, fakat ne sohbetleri, ne huzurları adama zevk verir... Ben sakız kabaklarının yerinde olsam patlıcan çıkar çıkmaz hasedimden çatlar ve mutabıklara girmekten utanırdım... Onun da kızartması olur, fakat koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdürrahman Çelebi dedikleri kabilden... Asma kabağını hiç hatırlatmayınız: Çardaklara çıkıp terbiyesiz, terbiyesiz bacaklarını uzatan bu haylaz, şımarık sebze yi canım yemek değil, koparıp parçalamak ve sonra da, Nasrettin Hoca'nın layıkıyla yaptığı gibi:

-Şimdi sebze ye benzedik!

Demek ister... Et, yağ, soğan değil a, dünyanın harcını içine koysan yine lezzet kabul etmez bir nankör ve acayip sebzedir. Halbuki yine böyle iri ve uzun boylu bir sebze vardır ki ne çardağa tırmanır, ne küstahlık eder, ne de içine giren harcı inkar eder: Pırasa! Pırasa filvaki⁴⁹⁸, boyundan dolayı olacak, dükkanlarda ve küfelerde biraz ahmak yüzle durur, pala bıyık, cahil, eski zabıta neferlerine benzer ama sahnede kibarlaşır, çeşnisi nefis ve manzarası zarif olur.

Fasulyeler kıvrık kıvrık, yassı ve ya kabarık, enli veya dar, hoş, eğlenceli sebzelerdir; lakin irice bir mevkileri, bir marufiyet ve şahsiyetleri yoktur; bi taraftırlar; içlerinde bir barbunya vardır ki penbe rengiyle kendisine ayrı bir mevki ayırabilmiştir. Fakat yaş iken değersiz olan bu sebzeler kuruyunca bir nimet olurlar... Kuru fasulyenin sade suda haşlanması bile lezzetle yenmesi için kafi gelir. Fasulyelerin kadrini bilmemiz icap eder; yarın, kış gelince, ne patlıcan kalacak, ne bamya... Çeşni, lezzet ve gıdayı bize ancak onlar, bir de ağniyâ⁴⁹⁹ ve fukara dostu bi hemtâ⁵⁰⁰ patates verecek!

---

⁴⁹⁸ Hakikaten.

⁴⁹⁹ Zengin.

⁵⁰⁰ Eş, benzer.

Bamya sebzelerin en gülüncüdür; ne dense bana Karagöz'ün Bebe Ruhi'sini hatırlatır: kısacık boyundan, külâhından veya çakşıra benzeyen kuyruğundan dolayı mı, nedir?... Fakat, bilmem siz de dikkat ettiniz mi, bamya sebzelerin en zeki çehrelisidir. İnsanla alay eder gibi bir duruşu, bir mizah-ı âşına bakışı vardır ki bana karşımda bir hiciv yapıyormuş tesirini bırakır. Bamyalar kanbur Nazifleri, kanbur Mehmetleri, böyle sakat, fakat alaycı, şakacı, sulu komikleri de tahattur ettirirler; hülâsa⁵⁰¹ manzara cihetinden eğlenceli ve lezzet itibarıyla ise bi-emsal olan yegane neşeli sebze bamyadır.

Kış sebzelerinden havuç tuhaftır; bana daima gülüyormuş gibi gelir... Şalgam aptaldır; bön bön bakar, durur... Kerevizin kıvraklığı hoşta gider; hem sevimlidir, hem temiz, hem de kibar... Dereotu, maydanoz da kıvrak, kadın kadıncık, temiz kokulu sebzelerdendir. Yeşil salatalarda da böyle kıvraklık, temizlik ve sevimlilik vardır. Turpa gelince: Kırmızısı zarâfetin timsalidir, [bayır] kabalığın... Bunlar iki kardeştir ki hassaları bir olmakla beraber şekilleri ve şahısları tamamen zıttır; biri tezine, telebübü meraklı, ufak tefek, al yanak, penbe dudak bir hemşire... Öbürü hantal, şişman, mintanlı bir ağabey! Hıyar ise [Karilerimden biri hıyarı meyve addetmek hatasında bulunarak geçen defa unuttuğumu bana hatırlatmıştı] rayihâsı itibarıyla sebze, salata ve meyvelerin en kibarlarıyla hem-ayardır; hatta belki de üstündür; fakat şekli-i cihetinden adiliğin ve kabalığın müşahhas misalidir, ille yamru yumruları ve sararmışları...

Lakin sebzelerin en mühimi bu saydıklarımın hiçbirisi değildir; ben bir sebze bilirim ki şayet insanlar onu keşfetmemiş olsalardı yemeklerdeki şu tenevvünün ve şu lezzetin binde biri husul bulmazdı: Soğan!

Soğan mutabıkların ruhudur. Hububatta buğday ne ise sebzelerden soğan da odur. Şaşarım ki neden edebiyat-ı atika salikleri⁵⁰² soğanı (Nan-ı Aziz) gibi, basal-ı aziz diye eserlerinde kemal-i hürmetle yad ve tahrir etmezlerdi... İlle harpten beri et bahaya çıkmalı soğan başımıza taç oldu! Bugün mutfaklarımızda ve hatta evlerimizde ne lezzet, ne çeşni kaldı ki... Soğandan gayrı!

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11369-939, 15 Temmuz 1921, s. 3]

⁵⁰¹ Özetle.

⁵⁰² Eski edebiyatın yolunda gidenler.

31. YAZIK OLMUŞ

Himmatleri var olsun... Ağaoğlu Ahmet Bey'in rivayetine nazaran cezire nişin İttihatçılar kendilerini tamamıyla tettebbu, talim ve tercümeyle hasretmişler. Mesela altı nesedir eline banknot imzalamaktan başka bir iş için kalem almayan Cahit Bey (Hippolyte Taine)nin altı ciltlik muazzam İngiliz Tarih-i Edebiyatı bitamâmihâ⁵⁰³ lisanımıza nakletmiş... Vali Muammer Bey de cilt cilt iktisadi eserler tercüme etmiş...

(Duma)nın felsefe-i hazırası, **(فوييه نك)** tarih felsefesi de yine Maltadakilerin zât-ı gayretiymiş... Paşalar da tercüme etmedikleri hiçbir askerî hatırat bırakmamışlar: (Ludendorff'un, Hindenburg'un, Hoffmann'ın)(?) ve General Hamilton'un asarını ikmal eylemişler... Ya Fethi Bey? **(كه بنس ك)** Sulh Konferansı nam-ı maruf kitabını haşiyelerle⁵⁰⁴ müzeyyen bir surette mükemmelen tercüme etmiş... Hoca Fehmi Efendi de Kur'an-ı Kerimi açık Türkçe ile ana dilimize nakl eylemiş... Daha bunun gibi ne muazzam, ne mühim mücellerat⁵⁰⁵ orada ihzar ve ikmal olunmuş..

Hem düşünüyorum ki bunlar bu derece gayrete gelmiş ve cilt cilt kitaplar vücuda getirmiş iseler Celal Nuri Bey acaba kaç yüz ve ya kaç bin cilt meydana koymuştur? Öyle tahmin ediyorum ki İstanbul matbaaları geceli gündüzlü iki sene mütemadiyen çalışmak şartıyla yine tabını temin edemeyeceklerdir, o kadar muazzam ve kesirdir⁵⁰⁶!

Mamafih sade bununla, telif ve tercüme ile de iktifa⁵⁰⁷ etmemişler, ecnebi lisanlarına da merak salmışlar, her biri bir lisanda mütebahhir⁵⁰⁸ olmuş... Hülâsa⁵⁰⁹ komitacılığı, işgüzarlığı bırakmışlar, hem nefeslerine, hem memleketlerine faydası dokunacak ciddi işlere, ilmi mesaile vakf-ı zihin etmişler! Demek ki ikballeri millete muzır olan bu zevattan idbar⁵¹⁰ devrinde istifade edilmiş... Menfa⁵¹¹ olanları tarik-i hakka, tarik-i salâh ve âleme iade etmiş! Öyle ise memleket ve âlem namına

⁵⁰³ Tamamen.

⁵⁰⁴ Bir sayfanın kenarlarına veya altına, metnin herhangi bir noktasıyla ilgili olarak yazılan açıklama ve ekleme.

⁵⁰⁵ Ciltlenmiş.

⁵⁰⁶ Çok, bol.

⁵⁰⁷ Yetinme.

⁵⁰⁸ Bir ilim dalında engin bilgiye sâhip bulunan.

⁵⁰⁹ Özetle.

⁵¹⁰ Talihsizlik.

⁵¹¹ Sürgün yeri.

tahlilyelerine acımamak kabil değil... İki senede böyle maarifimize yüz ciltlik bir kütüphane kazandıran bu zevat demek ki on iki sene kalsalardı binden fazla muazzamat eseri hatim ve tercüme edebilecek, millî kütüphanemize misli görülmemiş bir feyiz, bir tekâmül, bir celadet verebilmiş olacaklardır! Hâlbuki şimdi başıboş kalınca ne yapabilirler? Kabil mi ki memleketlerine daha faydalı bir hizmette bulunabilecek olsunlar? Kimi İtalya'da zevke, kimi Anadolu'da cenge dalacak; kimi mülga-i meclis reisliğine, kimi Sivas valiliğine göz dikecek; kimi Enver partisini tutacak, kimi Bolşevik tarafını iltizam edecek, hülasa⁵¹² yine safaya ve ya siyasete, ikbale ve ya servete vakf-ı hayat ederek bize fayda yerine zarar verecekler, hizmet yerine fenalık edecekler! Onun için, millî maarifimiz namına bu tahliye keyfiyetine teessüf etmemek elden gelmez... Muhakkak ki vatan şu tahliye i sebilden zarar etti!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu: 11370-940, 16 Temmuz 1921, s. 3]

---

⁵¹² Özetle.

32. PARASIZLIK

Moda çayırına kurulan çalgılı Rus gazinolarından biri nihayet kapandı. Öbürlerinin de eli kulağında... Sinemalar da aynı vaziyette, bir bir usta zarar, iflas terek-i işgal ediyorlar. Lokantalar, tam manasıyla, sinek avlıyor... Birahaneler bomboş... Ticarethanelerde ise satıcılar bol bol uyuklamaya vakit buluyor... Halk, şimdi, bad-i hava seyirlere, parklara, çayırlara ve kırlara çıkıyor, metelik sarf etmeden eğlenmeye bakıyor. Arabacılar zamanlarını bekleme yerlerinde geçiriyorlar, kayıkçılar iskele başlarında... Hülâsa⁵¹³ para bu yaz, Terkos'dan evvel, suyunu çekti... Kuru bir musluk gibi içimiz harhara ile dolu! Akşamüzerleri, bakıyorum, kâğıt helvacıların kutuları lebalep duruyor; dondurmacılar gece yarısına kadar sokak sokak haykırıyorlar da yine mallarının yarısını tüketemiyorlar. Ya sokak satıcıları... Avazları artık feryat ve figan halini aldı... Çağırılmamaya o kadar alışmışlar ki geçen gün içlerinden birini çağırdığım zaman adamcağız kulaklarına inanamadı:

-Beni mi? Diye alık alık sordu ve yüzüme baktı. Bu günlerde hiç balık pazarından geçtiniz mi? Ahali belediye müfettişi gibi sade fiyat soruyor ve yürüyüp geçiyor; alanı parmakla gösteriyorlar; artık ianeye⁵¹⁴ yanaşan da pek kalmadı... Dün vapurda yanıma bir samimi ahbabım oturdu:

-On kuruşu güç tedarik ettim, bakalım akşama nasıl döneceğiz!

Dedi; solumdaki tanımadığım bir zat:

-Ben de öyle...

Demesin mi? Allah'a hamdüsena ettim: Zira ben biletimi gidip gelme alabilmişim! Bir gün, mesela tramvaylardan ve ya vapurlardan birini durdurup da herkesin cebini yoklayıverseler ekseriyeti liradan aşağı servetliler teşkil edecek... Bir arkadaşım:

-Gece yolda bir hırsıza rast geleceğim diye yüreğim helecanda...

Demişti de sormuştum:

---

⁵¹³ Özetle

⁵¹⁴ Yardım.

-Paramı alır diye mi?

-Hayır, umduğunu bulamaz da hiddetinden canımı alır diye...

Bir başkası, daha hassas ve daha mağruru da şöyle söyledi:

-Otomobil altında ezilmekten öyle korkuyorum ki...

-Canın pek mi kıymetli?

-Hayır, üzerimi arayıp da yüz paradan başka nakit çıkmayınca “isabet olmuş!”
diyecekler diye...

Bunun sonu nereye varacak? Bilmem ama, hani meşrutiyetimizi kan dökmeden
ilan ve tesis edebildik diye dünya bize şaşmıştı.

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11371-941, 17 Temmuz 1921, s. 3]

33. BİR MÛTALAA

Gazetelerde kemal-i hayretle okudum: Naib Efendi namında ahmak bir Bandırmalıyı Tatavlı iki açığöz palikarya tek banknotu çift yapan bir makine dalaveresiyle iki bin beş yüz lira dolandırmışlar; zabıta dolandırıcıları tevkif etmiş ve bittabi Naib Efendiyi de serbest bırakmış! İşte ben bu cihete, Naib Efendi'nin serbest bırakılmasına muterizim⁵¹⁵ hem pek ziyade haklı olarak... İzah edeyim: Palikaryalar ona ne demişlerdi? Şöyle değil mi?:

-Biz bir makine icat ettik, tek banknotu çift yapıyor, sağ tarafından at, manivelayı bir kere çevir, sol tarafından ikiz olarak al... Ellilik atsak yüz lira oluyor, yüzlük atsak iki yüz... Hülasa⁵¹⁶ iki saat içinde milyoner olmak işten bile değil! Fakat makinenin noksanı var, iki bin beş yüz lira verirsek tamamlar ve bu işe beraber girer, ortak oluruz!

O da buna kanmış, yani piyasaya çift numaralı lâyuad⁵¹⁷ sahte banknot sürmek kararıyla işe girişmiş... Şimdi zabıta ve ya mahkeme bu adamı çağırırsa ve sorsa:

-Efendi şayet makine yapılsa ve işlese idi o kalıp paraları piyasaya sürecektir değil miydi?

-Evet!

-O halde senin kabahatin ötekilerden daha mühim! Zira sen ne düşünüyordun: Bütün âlem-i ticareti felce uğratmayı, devletin maliyesini düşürmeyi, piyasayı alt üst etmeyi... Şayet, hakikaten böyle bir makine yapılsaydı da, muvaffak olsaydık borsa hercümerce uğrayacak, binlerce halk binlerce lira mutazarrır olacaktı. Hâlbuki ötekilerin hareketi, netice itibarıyla, senin beş on lirana zarar veriyordu, sen ise dünyanın itibarına, maliye ve ticaretine kastetmiştin! Haydi bakalım hapishaneye... Onlara altışar ay ceza veriyoruz, sana ise altı sene!

Olabilirdi ki Naib Efendi'nin avukatı şu müdafaada bulundu:

---

⁵¹⁵ Reddetmek.

⁵¹⁶ Özetle.

⁵¹⁷ Sayısız.

-Hâkim Efendiler müvekkilimin humk-ı tam ile ahmak olduğuna şu hareketinden büyük delil olur mu? Şuuruna sahip değildir, idam mesuliyetini talep ederim!

Buna cevaben şöyle söylenebilirdi:

-Peki ama müvekkiliniz cemiyet-i beşeriye için muzır bir ahmak... Bu defa banknot makinesiyle ticaret âlemini hercümerce kalkıştı, yarın -yine kesb-i servet hülyasıyla- hem de ciddi bir şekilde suikaste, kundakçılığa girmeyeceği ne malum? O derece ahmak ki yarın iki kişi karşısına geçip de: “Şu adamın karnında beş bin lira saklı, vur bıçağı, al!” deseler kanacak ve bıçağı saplayacak... O halde hapishane olmazsa hastahane ve ya tımarhaneye girmesi icap eder!

Evet, bu adamın yeri ya hapishane, ya hastahane ve ya tımarhanedir... Fakat bu kadar incisini adalet-i beşeriye düşünemiyor, hatta zabıta ve mahkeme belki de Tatlalılarının üzerinde o iki bin beş yüz liradan bakiye kalan para varsa ona iade bile etmiştir, hem de kemal-i nezâketle itizarlar⁵¹⁸ ederek:

-Affedersiniz, tamamını bulamadık... Diyerek... O adama ki iş dolandırıcılık meselesi olmayıp da elli liralık sahte banknotları gibi ciddi bir iş olsa idi şimdi zabıta peşinde yakalamaya koşacaktı!

O, bu işe dolandırılıyorum diye değil, dolandıracağım diye girmemiş miydi?

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11372-942, 18 Temmuz 1921, s. 3]

---

⁵¹⁸ Özür dileme.

34. KESTİRME YOL

Seyrüsefâin⁵¹⁹ idaresi ne kadar ismini, damgasını, iskelesini, vapurunu ve ya müdürünü değiştirse, bakıyorum, yine o eski idare-i mahsusa... Harik⁵²⁰ ianesi⁵²¹ olup bilasebep laęvedilen⁵²² yirmi kırk paranın biletçiler tarafından iade edilmemesi üzerine vuku bulan şikâyetler için nasıl bir tetbir bulmuş ve nasıl bir merci göstermiş olsa beğenirsiniz? Gişelerin yanına, hem hayli yüksekçe bir yerine el ayası kadar bir kâğıt yapıştırmış ve üstüne de karınca kadar yazı ile [Harik ianesinin ilgası⁵²³ üzerine birinci mevki bilet ücretinden hâsıl⁵²⁴ olan fark ücretin gişelerden talep ve ahz⁵²⁵ olunması ve bu babda şikâyeti olanların işletme müdüriyetine lüzum-ı müracaatları ilan olunur.] diye yazmış... Düşününüz ki mesela Kalamış, Kartal, Kınalı Ada'daki gişe memuru sizin yirmi ve ya kırk paranızı iade etmezse İstanbul'a incek, Galata'yı geçecek, rıhtımı bu sıcakta boylayacak, seyrüsefâin idaresini soracak, daha sonra da işletme müdürünü arayacak, yanına girmeye muvaffak olacak ve o mürtekip⁵²⁶ memurdan şikâyet edeceksiniz... Herkese elverişli kolay, kestirme bir yol değil mi? Mesela kadın, kız, çocuk da böyle yapacak, sokak sokak dolaşarak bir daire-i resmiyeye başvuracak ve bir müdürün karşısına çıkacak, şikâyetini söyleyecek... Bu, adeta, hani masallarda vardır, bilhassa yapılmaması için muhâlat⁵²⁷ kabilinden bazı mutâlebât-ı dermeyan edilir⁵²⁸ de nihayet bir keloğlanın himmet⁵²⁹ ve ferasetiyle⁵³⁰ elde edilir, onlar gibi insanın zihnine durgunluk ve vücuduna fütur⁵³¹ veren imkânsız teklifat kabilinden! Köprü üstündeki ve ya her iskeledeki ser-memura şikâyet hakkınız sizden nez' ediliyor⁵³², neden? Müşkûlat göstermek ve şikâyete mani olmak için olsa gerek... Daha garibi hasseten⁵³³ tertip olunmuş bir nevi uçar mürekkeple mi basılmış ve ya

⁵¹⁹ Osmanlı Devleti'nde gemi işletme işiyle meşgul olan kuruluş, Denizyolları.

⁵²⁰ Yangın.

⁵²¹ Yardım.

⁵²² Hükümsüz kılmak.

⁵²³ Ortadan kaldırma, hükümsüz bırakma, lağv ve feshetme.

⁵²⁴ Husûle gelen, olan, meydana çıkan.

⁵²⁵ Alma, alış.

⁵²⁶ Rüşvet alan, rüşvet yiyen (kimse).

⁵²⁷ Olması, gerçekleşmesi, yapılması mümkün olmayan, imkânsız.

⁵²⁸ İstekler ortaya koyulur

⁵²⁹ Çaba göstermek

⁵³⁰ Hemen anlama, çabuk kavrama.

⁵³¹ Bikkınlık.

⁵³² Çekip koparılma.

⁵³³ Özellikle

yazılmış nedir, o ilanların üç günde renkleri soluyordu, bu sabah yazmak için bir çaryek⁵³⁴ hicâladım⁵³⁵ ve çabaladım da galiba yine aynen istinsaha⁵³⁶ muvaffak olamadım! Burası da ayrıca şâyân-ı taaccüp⁵³⁷... Zaten şikâyet ihtimali kendinden zâil⁵³⁸ oluyor, biletçiler usulünü bulmuşlar: On kuruşa verip bileti alır ve yürüyüp geçiverirseniz iade etmiyorlar, Fakat bileti aldıktan sonra avucunuz açık kalırsa yirmiliği -fakat para olarak değil ha, bilet olarak- iade ediyorlar. Geçen gün bilhassa gişe başında bekledim: Kadınlarla çocuklara suret-i katiyede⁵³⁹ yirmilikler geri verilmiyor... Onlar elan ianeyeye⁵⁴⁰ tabi!

Size daha acayibini söyleyeyim: İdare, geçenlerde, artık alenniyete⁵⁴¹ varan dört mürtekip⁵⁴² gişe memurunu tecezziye⁵⁴³ lüzmunu hissetmiş, zira şikâyetler ayyuka çıkmış, fakat ne yapsa dersiniz: Birer aylık maaşlarını kat etmiş... Yani onlara demiş ki:

-Uzun etmeyiniz, bu ay aylığınız beş yüz lira tuttu, işte otuz lirasını kesiyoruz, yine siz kârlısınız!

Onlar da içlerinden, bittabi demişlerdir ki:

-Zıyanı yok. Biz o parayı bir günde çıkarırız! Anafor hesaplarında otuz liranın esamesi mi okunur?

Mamafih diğer gazeteci arkadaşların bu sarîh-i irtikab⁵⁴⁴ ve süistimal meselesindeki sukut-u amik daha ziyade hayret ve tahaccüp mü mucip oluyor... Acaba bu işte de muhalefet ve muarazaya⁵⁴⁵ düşmekte hata mı ettim? Keşke biletçiler tarafını tutsaydım, onların partisi daha kuvvetli... Belki de o zaman bad-i hava gidip gelmek bile kabil olacaktı... Hâlbuki şimdi hem parayı veriyor, hem üzülüyor, hem de memurların kin ve husumet saçan gözleri önünden korka korka geçiyorum... Hayır, fenası ayağım karada değil... Şakası yok, deniz üstündeyim. Yangında yananları kurtarayım diye suda boğulmak garip olur!

Aydede

⁵³⁴ Çeyrek.

⁵³⁵ Hicvetmek.

⁵³⁶ Bir metnin, bir kitabın elle bir nüshasını yazma.

⁵³⁷ Şaşırmak.

⁵³⁸ Devamlı ve kalıcı olmayan, sona eren, yok olan, ortadan kalkan.

⁵³⁹ Mutlakada.

⁵⁴⁰ Yardım.

⁵⁴¹ Göz önünde olma.

⁵⁴² Kötü bir iş yapan.

⁵⁴³ Bölünme.

⁵⁴⁴ Kötü bir işi, bir kötülüğü yapma.

⁵⁴⁵ Muhalefet.

[**Peyâm-Sabah**, nu: 11374-944, 20 Temmuz 1921, s. 3]

35. MEĞERSE

Bolşevik foyası, nihayet, son perdede tamamen meydana çıktı. Aferin (Lenin) lere, (Troçki)lere... Yaman haydutlarmış; bir kervanı, bir hanı, bir evi, bir adamı değil, dünyanın en vasi⁵⁴⁶ ülkelerinden birini soyup soğana çevirmenin yolunu ne güzel bulmuşlar! Bilmem son Bolşevik haberlerini ehemmiyetle okudunuz mu? Okumadıysa benden dinleyin: Rusya'da (Hakk-ı Mülkiyet) yeniden tesis ve kabul edilmiş... Yani artık orada da resmen sahip-i servet olmak, ebniye⁵⁴⁷ arazi, nakit, mücevher vesaireye vaziyet⁵⁴⁸ etmek, sâ mânını⁵⁴⁹ bankalara yatırmak, iratlarını⁵⁵⁰ toplamak, almak ve satmak, hülâsa⁵⁵¹ bizim gibi yaşamak usulü mera olmaya başlamak! Şimdi meselenin künhüne⁵⁵² vardınız mı? Meğirse Bolşevik rüesası⁵⁵³ milyonlara konmak için ne hayret-efza⁵⁵⁴ bir dolap kurmuşlar... Anlaşılan yirmi otuz azılı müflis⁵⁵⁵ Rus inkılabından evvel bir araya gelmişler, şöyle hasbihal etmişler:

-Bu iş böyle yürümez, metelik tutmuyoruz servet sahibi olmanın çaresini arayalım!

-Evet, arayalım; fakat öyle aza kanaat etmeyelim, vurgunumuz cüsselice olsun!

-Şüphe mi var... Mesela bir posta arabasını vuralım!

-Az!

-Bir mücevher dükkânını soyalım!

-Yetmez!

-Bir banka kasasını kıralım!

-Kâfi gelmez!

⁵⁴⁶ Geniş.

⁵⁴⁷ Binalar.

⁵⁴⁸ El koymak.

⁵⁴⁹ Zenginlik.

⁵⁵⁰ Gelir, kazanç.

⁵⁵¹ Özetle.

⁵⁵² Öz.

⁵⁵³ Başkanlar.

⁵⁵⁴ Arttırıcı.

⁵⁵⁵ İflas etmiş, sefil.

-Bir şehri yağma edelim.

-Değmez!

-O halde ne yapalım?

-Bütün Rusya'yı soymanın usulünü bulalım!

Düşünmüşler, düşünmüşler, nihayet bulmuşlar:

Bolşeviklik ilan edecek, ashab-ı servet tamamen kılıçtan geçirilecek, kimsenin mal ve menal sahibi olmasına izan verilmeyecek, memlekette nakit ve dinar namına ne varsa ortalara dökülecek ve bir gün, artık iş falso yapmaya başlayınca memleket hakkı yeniden tesis edilerek meydanda duran milyarlar cumburlop edilecek! Hem de felsefi, ilmî, insanî bir gaye perdesi altında... İşte bu suretle, bir gün, koca çarlar Rusya'sının bakiye-i serveti de tamamen bu müflislerin ve ya adamlarının eline girmiş bulunacak!

İşte Bolşevikler'de hakk-ı mülkiyetin tekrar kabulü bence bu demektir. Zaten bu neticeyi tesit⁵⁵⁶ için olsa gerektir ki, yine gazetelerde okuduk. Bolşevik rüesası⁵⁵⁷ cenubi Rusya'ya Yalta'lara, Bahçesaraylara inmişler, kaplıcalara girerek civarın en dilruba kızları kollarında zevk ve sefa ile ömür sürüyorlar, vur patlasın çal oynasın. Geceli gündüzlü keyif getiriyorlarmış!

Aramızdaki bazı kokoz-ı ekâbir-i İttihat⁵⁵⁸ tevekkeli Bolşeviklik için can vermiyorlarmış... Onlar bu oyunu, bu dolabı, bu nükteyi bizden çok evvel anlamışlarmış... Onu bekliyorlar, bizde de aynı soygunculuğu özlüyorlarmış!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu: 11375-945, 21 Temmuz 1921, s. 3]

⁵⁵⁶ Kutlama.

⁵⁵⁷ Başkanlar.

⁵⁵⁸ Parasız büyük İttihatçılar.

36. BEDBİNLİĞE NİKBİNLİĞE DAİR

Bazı kelimeler vardır ki birbirini doğurur; (meşrutiyet) de biz de (bedbinlik⁵⁵⁹)le (nikbinlik⁵⁶⁰)i doğurdu. Ne biz, ne eslafımız⁵⁶¹, ondan evvel bu iki şekilsiz kelimeyi bilmez, şunu bedbin ve ya bunu nikbin diye ayıramazdık. Hadisat karşısında nihayet millet esaslı iki kitle ve iki fırkaya intisap etti⁵⁶²: Bendinler ve nikbinler... Bedbinler muhaliflerdir, nikbinler İttihatçılar... Ben bedbinim!

Evet, bedbinim; öyle yaratılmış, o huyda doğmuş; ne yapsam, nasıl düşünsem, hangi muhitte ve hangi mevkide bulunsam kendimi bir an olsun bedbinlikten kurtaramıyor, bir türlü aldanamıyor, avunamıyorum. Her işte fena olmak, sarpa sarmak ihtimalini aklımdan çıkarmak kabil olamıyor. Hatta en basit, en ehemmiyetsiz şeyler için bile... Farz edelim ki bugün canım -mevsim itibariyle- bir kaz türlü sü yemek istedi; tavukçulara uğradım, besili bir palaz aldım... Biliyorum ki bu kaz yavrusu körpe ve yağlıdır; yine biliyorum ki aşçım o kabil yemeklere pek mahirdir; patlıcanın en alası ve yağında halisi alınmıştır; elbette türlü çok nefis, çok leziz olacaktır; bu hususta en ufak bir şüpheye bile mahal yoktur... Fakat, hayır, benim için öyle değil... Çatalım yemeğe dalıp lokmam ağzıma girinceye kadar içim şüphe, tereddüt ve korku ile doludur... Öyle addederim ki ya suyu çok, ya ateşi keskin, ya yağı az geldi de palaz türlü sü istenildiği kadar iyi pişemedi; hatta bazen, daha fena ihtimallere bile kapılıyorum: Tam kıvamını bulmuşken yanmak ve ya tam sofraya otururken devrilmek gibi... Sonunda, bakarım ki, endişelerim hakikaten bi-lüzüm imiş: Türlü nefis ve leziz... Oturur, büyük bir sevinç ve memnuniyetle onu yerim. Fena cihetlerini düşünüp de kazı önümde bu derece lezzetli bulmak da derin, çifte bir lezzet vardır. Hâlbuki ya masaya emniyetle, katiyetle oturup da türlü sü yavan, yahut da, yanmış bulsaydım... O zaman iki kat üzülecektim: Hem yiyemediğime, hem aldandığıma!

İşte bedbinlik faydalarını ben buralarda, neticelerde görürüm. Şayet o türlü sü fena pişmiş olarak ortaya konsaydı ben ne diyecektim:

⁵⁵⁹ Kötümser.

⁵⁶⁰ İyimser.

⁵⁶¹ Geçmiş.

⁵⁶² Oraya mensup duruma gelme.

-Hah, işte korktuğum oldu, ne tadı var, ne tuzu... Aşçı bunu beceremeyecek diye söylemiyor muydum?

O zaman türlüyü lezzetle yiyemediğime yanacaktım; fakat bu ciheti evvelceden kestirebildiğim cihetle biraz da böbürlenecek, sözü çıkmışlara mahsus bir memnuniyet duyacaktım; binaenaleyh⁵⁶³ teessüfüm tadile⁵⁶⁴ uğramış olacaktı. Fakat nikbinlik⁵⁶⁵ edip de:

-Efendim bir nefis kaz aldım ki emsali yok... Aşçım ise mahir midir mahir... Hele türlüünü yapısın da bir görünüz, acaba meselini ömrünüz de yediniz mi? Demiş, güvenmiş, aldanmış olsa idim de tabağa göz atınca daha renginden işin neye vardığını anlamış bulunsaydım kim bilir teessüfüm ne nâgâh-zuhur⁵⁶⁶, binaenaleyh ne şiddetli ve ne dehşetli olurdu... İşte bu (türü) keyfiyetini her hususa teşmil edebilirsiniz;

-Ne? Mehmet Paşa mı? Bu asrın yegâne dâhisidir, dâhi-i siyasi, dâhi-i askeri, dâhi-i millî... Dünya hayranı... Namı cihanı tuttu, işte nihayet, bir hâris-i vatan⁵⁶⁷ bize de nasip oldu!

Demem, diyemem, demeye kadir olamam; zira ben bedbinim⁵⁶⁸. Bakarız ki sahih öyle, nikbinin dediği gibi, Mehmet Paşa ama parlak işe başlamış, atıyor, tutuyor, koşuyor; nutuklar, hitabeler; beyannameler; muvaffakiyetlerin haddi hesabı yok... Nikbinler, yani İttihatçılar, bedbinlere yani muhaliflere diyorlar ki,

-Nasıl ağalar, gördünüz mü Mehmet Paşa'yı... Biz size demedik miydi ki hâris-i vatandır, bi-mesel menenttir⁵⁶⁹, cihanın sartaç-ı ibtihâcıdır⁵⁷⁰, şimdi anladınız mı?

Fakat bir gün, birden o Mehmet Paşa öyle bir falso yapar, öyle bir koz kırar, kendini de, memleketi de öyle bir berzaha⁵⁷¹ sokar ki bedbinler -maalesef- hak kazanırlar, nikbinler ise hayretten dillerini yutar!

⁵⁶³ Bundan dolayı.

⁵⁶⁴ Değiştirme.

⁵⁶⁵ İyimser.

⁵⁶⁶ Birdenbire.

⁵⁶⁷ Vatan muhafızı.

⁵⁶⁸ Kötümser.

⁵⁶⁹ Benzersiz.

⁵⁷⁰ Sevinç tacı.

⁵⁷¹ Dar geçit.

Bedbinler⁵⁷² için fikir mağlubiyeti yoktur; bedbinler neticede yüzde doksan dokuz hezimete mahkûmdurlar. Bendinlik demek fikir sahasında hata ricatını daima sağlam tutmak ve müdafaada kalmak demektir. Ben bunu tercih edenlerdenim. Nikbin⁵⁷³ bir zat işte veya siyasette olsun, daima zararlı çıkar ve zarar verir; mesela bir ev yaptıracak, kalfasına güvenir, planlara inanır; zannederim ki o kalfa o planı tatbik mukteditir ve o kalfa o plan dâhilinde yapılan ev zarif, sağlam ve ucuz olur. Nihayet ev meydana çıkar, fakat ne zariftir, ne sağlam, ne de ucuz... O kadar tatlı ümitler ve heyecanlı hülyalarla beklediği bina, üstüne tüy dikilmiş bir enkaz yığındır. Aynı nikbin adam memuriyet ve siyaset hayatında da öyle muvaffakiyetsizliklere uğrar. Tutar yeni yeni usuller sokmaya, teşkilat yapmaya, icraat göstermeye kalkar... Muttasıl söyler, medh eder, neticenin parlaklığından dem vurur:

-Hele, der, şu teşkilatı bir ikmal edeyim, görürsünüz işler nasıl yürüyecek, nasıl intizama girecek, ne faydalar elde edilecek!

Hâlbuki teşkilat büyük bir intizamsızlık, bir kargaşalık, bir mazarrat⁵⁷⁴ tevlid⁵⁷⁵ eder. Öyle bir netice ki hezimetten farksız... Ancak nikbinlerdir ki üç günde bir Kanun-ı Esasi yapabilirler ve bu üç günlük kanundan menfaatler beklerler... Bedbin için, değil üç günde, üç yılda vücuda gelen bir kanun bile tam değildi. İttihat ve Terakki bizde bir nikbinler alayıydı. Onlar için Yemen'e müteallik bir layiha iki gecede hazırlanabilir ve iki günde tatbik olunarak iki ayda da neticelerini verebilirdi.

Bir kiliseler ve çeteler kanunu Rumeli'yi bir kalemde derhal asayışe nail edebilirdi. Trablus'ta harp etmek onlar için mümkün görünürdü:

-Şöyle mühimmat gönderir, şöyle asker sevk eder, şuradan girer, buradan çıkar, elli sene o yerleri elimizden bırakmayız!

Derlerdi. Fakat Yemen o layiha sayesinde bir türlü ıslah edilemez,

O Kiliseler Kanunu Rumeli'de kabil değil asayışi kurtaramaz, Trablus'ta asla mukavemet olunamazdı. İttihat ve Terakkinin nikbinane⁵⁷⁶ siyaseti şöyle hülasa⁵⁷⁷

⁵⁷² Kötümser.

⁵⁷³ İyimser.

⁵⁷⁴ Zarar.

⁵⁷⁵ Doğurma.

⁵⁷⁶ İyimser.

⁵⁷⁷ Özetle.

edilebilir: Lafla peynir gemisi yürütebilirim... Fakat yürütemezdi! Bedbinlerinki⁵⁷⁸ ise şudur: Yelken ve buharla peynir gemisini yürütmek kabildir ama bir arıza çıkmazsa!...

Harb-i Umumi nikbinlik siyasetinin en parlak zâde-i felaketidir: İttihat ve Terakki: “Kanalı geçeceğim!” der demez millet isyan etmeli, hükûmeti böyle düşünebilenlerin elinden almalıydı. Demeliydi ki:

-Galata’dan İstanbul’a geçmek için daha henüz bir kırık köprümüz var! Oraya dört tane demir geçit ne zaman kurabilirsiniz öteye geçebileceğinize de biz bir nebze inanabiliriz!

Netice hüsrân olduktan sonra bidâyette⁵⁷⁹ gösterilen harikaların ezip de suyunu içmelidir. Seli görmeden paçaları sıvayanlar lüzumsuz yere kendilerini baldırı çıplak dolaşmaya mahkûm ederler. Bizde nikbin için, zannımca, adem-i muvaffakiyet⁵⁸⁰ ve mağlubiyet yoktur; İttihatçılar daima:

-Galibiz!

Diye haykırdılar, hatta mütarekeyi imzalarken bile...

Nikbin ile bedbin, ikisi de habbeyi kubbe yaparlar; fakat birisi kendi lehinde olanı, diğeri aleyhindekini... Mesela nikbin der ki:

-Düşmanın uzun menzilli topu var ama benim kamam keskindir!

Öbürü:

-Benim uzun menzilli topum var ama düşmanın kaması keskindir!

Nikbin şöyle düşünür:

-Gider bir tavuk alır, altına elli yumurta koyar, kuluçkaya yatırırım; bir hafta sonra o elli yumurtadan elli civciv çıkar, haftasına yumurtlamaya başlarlar, tekrar yatırırım, ay sonuna yüz tavuğum olur!

Bedbin ise şöyle der:

⁵⁷⁸ Kötümser.

⁵⁷⁹ Başlangıç.

⁵⁸⁰ Başarısızlık.

-Gider bir tavuk alırım, altına on yumurta koyarım, fakat ya tavuk kuluçka değilse, ya yumurtalar çılık çıkarsa, ya civcivler hastalanırsa, ya kümese sansar girerse...

Neticede nikbinin⁵⁸¹ eline o yüz tavuk yerine ekseriya bir cılız piliç girer:

-Ne düşündüm, ne çıktı!

Diye hiddetlenir; bedbin⁵⁸² ise altı pilice malik oldu mu sevinir:

-Bunlarda çıkmayabilirdi!

Der. Bendin bir adamı bundan on sene evvel, bol paralı zamanımızda maliyeye koysaydık:

-Fena, derdi, parasızız!

Hâlbuki nikbin için bugün bile:

-Filvaki⁵⁸³ öyle görünüyorsa da şöyle yapar, böyle edersek muvaffak olunabilir!

Demek işten bile değildir. Bedbin: İyi olmasını bekleyerek fena cihetleri düşünün ve iyi semereler aldıkça bile tarz-ı tefekkürünü değiştirmeyen bir adamdır. Nikbin ise iyi olmasını bekleyerek hep iyi cihetleri düşünün ve meydana fena cihetler çıktıkça onların da iyi cihetlerini görebilen bir adamdır. Mesela bedbin bir Yunanlı bugün:

-Eskişehir'e giren ama ya ötesine geçemez, ya ilerisinde mağlup olur, ya Uşak'a kadar geri çekilirsek...

Der, ortada kendi lehine ne kadar esbap görse yine zihnini endişeden kurtaramaz. Pek de isabet eder. Fakat bunun nikbin⁵⁸⁴ için:

-Uşak'a da dönsek şöyle, yandan bir hareket daha yapar, bu sefer de Konya üzerinden dosdoğru Ankara'yı alırız!

---

⁵⁸¹ İyimser.

⁵⁸² Kötümser.

⁵⁸³ Hakikaten.

⁵⁸⁴ İyimser.

Demek ihtimali, bu teselli vardır. Bedbinler elbise sırta, lokma ağıza, para cebe, gelin gerdeğe girdikten sonra, giyindiklerine, yediklerine, aldıklarına ve evlendiklerine inanırlar; hem de soyulmak, kusmak, boşanmak ihtimallerini de daima hatırdâ tutarak... Nikbinlere ise, bunlar için, terzi camekânı, aşçı dükkânı, sarraf çekmecesî, mahalle imamı görmek kâfidir; daima kendi kendilerine gelin güveyi olurlar.

Ben fena düşünüyüm, iyi çıksın... Lakin ya iyi düşünürde fena çıkarsa... O zaman iki defa üzölmüş, iki darbe yemiş olmaz mıyım? Bunun için ben huyumdan memnunum! Bu bedbinliğimle⁵⁸⁵ ne kendimi aldatmış olurum ne de başkalarını...

Refik Halid

[**Peyâm-Sabah**, nu:11376-946, 22 Temmuz 1921, s. 3]

---

⁵⁸⁵ Kötümser.

37. BİR DERS

Bakınız ben gazeteleri bu günlerde nasıl okuyorum:

Atina, 20 (Kronos) –Kütahya Cephesinde esir düşenlerin miktarı yirmi bin kişiye baliğ olmuştur. [Binini tay ediyorum, yirmi kalıyor].

Kara Mürsel, 21 (kaymakamın telgrafı)- Eskişehir’le muhabere etmekteyiz. [Eskişehir’in yerine Eskişehir civarı diyorum].

Bursa, 21 (Tahidromos)- Kütahya’da 168 top tadat edilmiştir⁵⁸⁶. [Yüz altmışını siliyorum, sekizini ipkâ⁵⁸⁷ ediyorum].

(Ümit) vapurunun yolcu haberindeki “düşmanın ricate başladığı” tebşirini⁵⁸⁸ de [Düşmanla harbe başlanmak üzere] şekline irca ediyorum.

(Papulas Eskişehir’in işgalini henüz bildirmemiştir) haberinin arkasına şu ilaveyi yapıyorum: Yarın bildirebilir. Fakat o tebliğ gelse de Yunanlılar “Eskişehir’e girdik” deseler, “birgün çıkabilirlerde...” diyorum. Yine Yunan gazeteleri (Ankara) ya doğru ilerlediklerini yazarlarken ben “Uşak’a doğru gerileyebilirler de...” mütalaasında⁵⁸⁹ bulunuyorum. Sonra Anadolu haberlerinde “düşman dört yüz maktul bırakmıştır” cümlesini Yunan haberlerindeki “dört yüz maktul saydık” ibaresiyle karşılaştırıp “sıfıra sıfır, elde var sıfır” diyorum. Hülasa⁵⁹⁰ bütün o kara veya ak haberleri hiçbir zaman oldukları gibi kabul etmiyorum malum ya Harb-i Umumi bize harp zamanında gazeteler nasıl muhakeme ve nasıl mütalaa edilmelidir, bu ciheti pek mükemmel anlattı: Evvela mütaalat-ı askeriye nin hiçbir kıymet ve ehemmiyeti yoktur; gazete idarehanelerinden nakıs-ı malumat ve nakıs-ı haritalarla yazılan bu pür-taksir düşünüşler ve indî⁵⁹¹ hesaplar ekseriyetle çarşıya uymaz; insanın zihnine teşvişten⁵⁹² başka bir işe yaramaz!

⁵⁸⁶ Sayılmıştır.

⁵⁸⁷ Sürekli ve daimî kılma.

⁵⁸⁸ Müjde verme.

⁵⁸⁹ Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

⁵⁹⁰ Özetle.

⁵⁹¹ Herkesin kabul edeceği bir temele dayanmayan, sâdece bir kimsenin kendi kanâatına, kendi görüşüne göre olan.

⁵⁹² Karıştırma.

Gazete muhabirlerinin telgrafları da daima mübalağalı veya noksandır; harp eden hükûmetlerin istihbarat kalemleri ise birer müdafaa ve propaganda vasıtasıdır; binaenaleyh⁵⁹³ hakikatten uzaktır. Tebliğ-i resmîlere gelince ara sıra onlarda da tabiri hud'alarına⁵⁹⁴ tesadüf mümkündür; o “şimal-i şarkiye çektik, cenûba aldık” ibarelerinde ekseriyetle ne mağlubiyetler ve ne muvaffakiyetsizlikler saklanır... İşte bu sebeplerden dolayı harp zamanında inanılacak yalnız bir (netice) vardır; yani harp neticelenemedikçe hiçbir mana ifade etmez. Kumar masasından ancak kalkarken kâr veya zararın belli olması gibi... Şayet Harb-i Umumiden Alman tebligat ve istihbaratına inanıp kanmamız iktiza etse ve bu haberlere nazaran (netice) istihsal edilmiş olsaydı şimdi Kaiser⁵⁹⁵ cihan hükümdarı olması icap ederdi. Hayır! Harp devam ettikçe zafer veya hezimet diye bir şey yoktur. Fakat bir gün, bir saat gelecektir ki artık şek⁵⁹⁶ ve şüpheye mahal kalmayacak, vaziyeti anlamak için ne tebliğ resmîlere ne telgraf haberlerine, ne istihbarat kalemlerine, ne mahalle bekçilerine ihtiyaç görünecektir işte galebe veya mağlubiyet o zaman yani telgrafla haberlere ihtiyaç görülmediği gün anlaşılır! Her taraf bila-tereddüt öğrenir, anlar ki bir taraf yenilmiştir; isterse artık hiçbir telgraf veya tebliğ verilmemiş olsa da...

İşte Harb-i Umumiden aldığımız bu dersi tatbik edelim, (netice)ye varıncaya kadar haberlerin yüzde seksenini daraya çıkaralım yalnız (netice) dirki esaslı vaziyeti ifade eder. Allah bizimde neticemizi hayır etsin!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu: 11377-947, 23 Temmuz 1921, s. 3]

⁵⁹³ Bundan dolayı.

⁵⁹⁴ Hileli tabirlerine.

⁵⁹⁵ Kaiser, Almanca "imparator" kelimesine karşılık gelen ifadedir.

⁵⁹⁶ Şüphe.

38. ŞENLİKLER

İşler artık havadis vermek şeklinden çıktı da bir yalancılık müsabakasına bindi. Sanki galebe en fazla yalan icat eden tarafta kalacakmış gibi kizb⁵⁹⁷ ve dürûğün⁵⁹⁸ haddi, hesabı yok... Ahvale bakan zannederim ki saha-i harp gazete sütunları, asker-i hurufat⁵⁹⁹ ve cephanede mürekkep... Mamafih şayet uydurmayla zafer temin edilebilecekse galebe muhakkak Yunanlılarındır; şimdiden bihakkın bu hususta bize tefevvuklarını ispat ettiler. İlle dün Yunan yalancılığı en büyük zaferini kazandı:

Atina bankası kapısının üstüne (Mustafa Kemal esir edildi) diye yazdı. Keşke daha evvel hareket etseydik de Papulas'ın esir düştüğünü biz yazsaydık! Aman yarabbi... Bu hoppalıklara, bu münasebetsizliklere ne lüzum var? Bunlar ne fayda temin eder? Kâğıt üstündeki ileri ve ya çevirme hareketleri esirler, ganâim⁶⁰⁰ ne kazandırır? Yarın yalan olduğu sabit olmayacak mı? Esir edildiği söylenen o Türk ve ya Yunan kumandanını üç gün sonra imzasıyla bir tebliğde bulunmayacak mı? Bazen aklıma bir durgunluk gelir: Bakıyorum Galata'da Rumlar şenlik yapıyor, aynı zamanda Bab-ı Ali caddesinde bizler zafer-i terennüm⁶⁰¹ ediyoruz! Bırakalım Yunanlılar ne yaparlarsa yapsınlar, ne yaygara koparırlarsa koparsınlar, ne yalanlar uydururlarsa uydursunlar, biz ciddiyet, itidal⁶⁰² ve vakar gösterelim; hafiflik ve hoppalık bizden uzak kalsın! Onların bu çılgınlıkları ayrıca kendileri için bir mağlubiyet olacaktır; gazetelerimiz âzemi bir vakar dairesinde emin olmadıkça yazmayarak, sağlam göremedikçe ballandırmayarak şâyan-ı itimat⁶⁰³ bir ciddiyet almalı, indî⁶⁰⁴ muhakemelerden mümkün mertebe sütunlarını muhafaza etmelidir. Evvel ahir ben o arslanlı fareli, tekmeli pervaneli resimlerin, o gazete boyu fotoğrafların aleyhinde idim, şimdi görüyorum ki şu çekilme hareketimiz üstüne hiçbir gazetede onları tekrar etmek gayreti kalmadı... Mecbur olmadan yapmak elbette mecbur olup yapmaktan daha hayırlıdır. Harbin devamı esnasındaki zaferler ve ya mağlubiyetler büyük sevinç ve büyük kederlere layık değildir. Yunanistan, geçen

---

⁵⁹⁷ Yalan.

⁵⁹⁸ Yalan.

⁵⁹⁹ Harfler.

⁶⁰⁰ Ganimetler.

⁶⁰¹ Dile getirme.

⁶⁰² Aşırı olmama.

⁶⁰³ Desteklemek.

⁶⁰⁴ Herkesin kabul edeceği bir temele dayanmayan.

defaki taarruzundaki gösterdiği o mecnunane nümâyişler⁶⁰⁵ ve eblehane⁶⁰⁶ serverlerden⁶⁰⁷ sonra nasıl mahcup düştü... Neticeye kadar sevinç ve keder hep esassızdır. Hatta harpten uzakta duranlar, bizler için, zafer ve ya mağlubiyet ne çıkarsa, yüz kızartmayacak yegâne hareket: Ağır başlılıktır.

Biz temkinli duralım, hatta en büyük bir muzafferiyetin bile musâlahaya⁶⁰⁸ kadar itidaliyle tesiti⁶⁰⁹ icap eder. Harb-i Umumi esnasında zafer şenliklerini en fazla Almanya yaptı, fakat musâlaha şenliğini talih-i harp müttefiklere nasip etti. İnşallah bizde de, bu sefer harp esnasında en çok şenlikleri Atina yapar, fakat musâlaha şenliği İstanbul ve ya Ankara'ya nasip olur!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11378-948, 24 Temmuz 1921,s. 3]

---

⁶⁰⁵ Gösteri.

⁶⁰⁶ Bön bön, ablak.

⁶⁰⁷ Önder.

⁶⁰⁸ Barış.

⁶⁰⁹ Kutlama.

39. FAZLASI...

Yunan ordusu Ankara üzerine yürüdüğü bir sırada, gazetelere bakıyorum, her zamankinden daha fazla nikbin⁶¹⁰ görünüyorlar... Biz hiçbir vakit bu derece nikbin olmamıştık. Trablus Muharebesi İstanbul'u yeis ve dehşete gark etmişti; matbuat feryat ediyordu; evlerimizi matem bürümüşü; istikbalden korkuyor ve İttihat ve Terakkiye lanet okuyorduk. Onların resmi, o zamanlarda, ne çerçevenip camekânlara konuldu, ne gaz boyamalarına sarılıp hanlara, hamamlara asıldı. Zafer-i Nihai tabiri bile meçhulümüzdü; süngüsünü uzatıp düşman neferini kovalayan hayali muzafferiyet resimleri bile revaç bulmuyordu.

Derken Balkan Muharebesi koştı; ciğerimiz yandı, fakat sulh zamanı geldiğini söyleyebildik; mağlubiyetimizi itiraf kabil olabildi; kahramanlar icat etmedik, şüphedarlar yaratmadık, Zafer-i Nihai hülyalarına dalmadık; temkinli ve vakur durabildik.

Bunu İttihatçılığın kuvvetli bir hükûmeti takip etti ve işte o zaman bir nikbinlik siyasetidir tutturduk. Harb-i Umumi bunu derece-i kusvâsına⁶¹¹ çıkardı; (harp sahasında mağlubiyet, fakat kâğıt üzerinde galebe) diye bir usul, bir nikbinlik usulü icat edildi ve buna umumi bir unvan takıldı: Zafer-i Nihai... (Zafer-i Nihai) tabiri kadar şümûllu⁶¹², hudutsuz, miktarsız miyatsız bir kelime ben ömrümde görmedim. Ne zaman? Nereye kadar? Kaç yıl sonra ve nereleri kaybettikten sonra? Bunun hududu, tarihi yoktu. Vatan haritası ufaldıkça ufalıyor, daraldıkça daralıyor, yandıkça yanıyor, lakin bunu bir zafer, bir muvaffakiyet tarzında göstermek hususunda gazeteler şâyan-ı hayret bir kudret, bir zekâ gösteriyorlardı. Enver'in resimleri harita küçüldükçe büyüyor, ordu ufaldıkça gazetelerdeki nefer tasviri irileşiyor, bayrağımız kalelerimizden indikçe sütunlardaki muhayyel resimlerimiz çekiliyordu. İttihat ve Terakki böyle bir usul tutmuştu: Azami zaman mevkinde kalabilmek için azami bir nikbinlik göstermek...

---

⁶¹⁰ İyimser.

⁶¹¹ Uzak.

⁶¹² Kaplama.

Kaleler verilebilirdi, şehirler terk olunabilirdi, ordular çekilebilirdi, bunlar hep bir plana, bir fena tatbikken yapabilirdi, hiçbir ehemmiyeti yoktu, her (sukut⁶¹³) kelimesinin yanına bir (istirdât⁶¹⁴) ihtimali koymak, her (ricat)ı bir (taaruz) kelimesiyle azaltmak ve her yaz mağlubiyetini bir muhtemel kış gelebesiyle ehemmiyetsiz göstermek mümkündü ve vakit kazanmak kabildi ya... İşte Harb-i Umumi böyle, bu teraneler, bu muhtemel istirdat ve muhtemel Zafer-i Nihayilerle bildiğimiz tarzda devam etti ve neticelendi. (Sulh!) diyenlere:

-Bekle! Zafer-i Nihai var!

Dedik ve bu nikbinlik⁶¹⁵ siyasetiyle harap, türap⁶¹⁶ olduk.

Şimdi de -Allah benzetmesin- İttihatçılık bize aynı usulü tatbik ettiriyor; yine (harp sahasında muvaffakiyetsizlik, fakat kâğıt üzerinde muvaffakiyet), yine istirdat ihtimalleri, muhtemel kış taarruzları, plan mucibince ricat, Zafer-i Nihai vesaire... Gazeteler bununla dolu! İnşallah bu defa bunların hepsi olur, lakin (sulh!) diyenlere:

-Bekle! Zafer-i Nihai var!

Demeyelim; Zafer-i Nihai ihtimali olduğu kadar bir muvaffakiyetsizlik ihtimali de vardır a...

Sulhperverler harp edenlerin elini tutmasın; fakat bu sefer olsun sulhperverlere muharebe taraftarları da mümanaata⁶¹⁷ kalkışmasın... Zararın neresinden dönülürse kârdır; İttihatçılığın miras yedi siyasetine artık tahammülümüz yok... Öyle (ya devlet başa, ya kuzgun leşe) gibi mecnunane laflar siyasete sığınamaz; İttihat ve Terakki bakiyesi Anadolu'nun bir köşesinde barınacak diye memleketin bakiyesi de ateşe atılamaz!

Maalesef bakıyorum ki gazeteler bugün her harptekinden, o Trablus, Balkan ve Harb-i Umumidekinden daha nikbin... Hatta Anadolu tebliğlerinden, Fevzi Paşa'nın beyanatından bin kat fazla!... İşte bu kadarını aklım almıyor! Hatta belki şu saatte bunu

⁶¹³ Düşme.

⁶¹⁴ Geri alma.

⁶¹⁵ İyimsen.

⁶¹⁶ Toprak.

⁶¹⁷ Önlemek.

Anadolu kumandanlarının da aklı almıyordur ve (Yunus Nadi) Bey bile hayran kalıyordur!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu: 11381-951, 27 Temmuz 1921,s. 3]

40. MEVSUK HABERLER

Ve mine'l-garaib⁶¹⁸... Galata'nın iki ecnebi gazetesi var ki öyle bizim gazeteler, hükûmet mahâfili⁶¹⁹ ve mahâfil-i ecnebiye gibi Anadolu havadisi almak hususunda hiç de müşkülli yok... Bunlar adeta Ankara'ya telli ve telsiz müteaddit⁶²⁰ telgraflar ve telefonlarla sıkı sıkıya merbut bulunuyorlar; orada olan biten işleri, Harekât-ı Harbiyeyi, azl ve tayinleri, içtimaları, hülasa⁶²¹ bütün esrarı günü gününe, saati saatine, hatta ekseriya dakikası dakikasına ahz ü zapt edebiliyorlar. Mesela muharrirlerinden bir Panayotaki⁶²² telefon başına geçiyor:

-Alo! Alo! Neresi?

-Ankara!

-Burası (Bosphorus) gazetesi [ve ya] (Jurnal Durian) Panoyotaki muhibiniz!

-Emir buyurunuz!

-Nasıl? Ne haldesiniz? Bize biraz haber verir misiniz?

-Hay hay! Size vermeyip de kime vereceğiz... Azizim, ordumuzu Sakarya arkasına çekiyoruz, nehri de fennî usullerle feyezân⁶²³ ettireceğiz, niyetimiz o tarafta tecemmu ve tahaşşüt etmek⁶²⁴ ...

-Peki, İsmet Paşa ne fikirde?

-Kendisi burada olsaydı bizzat görüşürdünüz,

-Ya? Ey başka tebeddülleri⁶²⁵ var mı?

⁶¹⁸ Gariplikten.

⁶¹⁹ Toplantı yeri.

⁶²⁰ Çok sayıda.

⁶²¹ Özetle.

⁶²² Nüfuzlu Rum tercümanların ilki Panayotaki Nikisios Efendidir.

⁶²³ Haddiden fazla olma.

⁶²⁴ Toplamak.

⁶²⁵ Başka şekle girme.

-Var! Durunuz listeye bakayım da size okuyayım: Muhiddin Paşa ilave-i memuriyet olarak Bahr-ı Siyah⁶²⁶ sevâhili kumandanlığına tayin edildi. Kazım Karabekir Paşa merkez ordusuna nakil olundu. Nihat Paşayı ipka ettik.

-Başka?

-Şimdilik bu kadar.. Ha, az daha unutacaktım. Sahil ahalisini geri çekmeye başladık... Şu saatte mecliste hal-i içtimaide, Fevzi Paşa diyor ki: “Kış harbine karar verdik!”... Bir de, durunuz bakayım, bir dakika bekleyiniz!

-Ne var? Yeni bir haber mi?

-Evet, Kazım Karabekir Paşa şuanda Ankara’da bulunuyorlar!

-Mersi, başka bir şey yok mu?

-Yok! Akşama doğru bir mühim haber olursa hemen arz ederim!

İşte bu iki gazete, bu minval üzere, Anadolu’yla daima hal-i temastalar... Mösyö (Panayotaki?) telefonu eline aldı mı planlarımızı, tayinlerimizi, kuvvetimizi, şevkülceş⁶²⁷ noktalarımızı, hepsini, bütün esrarımızı derhal öğrenebiliyor ve ertesi günü de gazetesine sıcağı sıcağına yazıyor. Asıl acayibi bizim gazetelerimiz dahi bu telsiz telefon haberlerini aynı aynına, hem de inanmış görünerek sütunlarına geçiriyor! (Jurnal Durian)ın Anadolu’dan aldığı haberlere nazaran... Kuva-yı Millîye erkan-ı askeriyesinden bir zatın (Bosfor) gazetesine vaki olan beyanatına göre... Düşününüz ki devletler, sefaretler, Bab-i Ali, Avrupa matbuatı, Türk gazeteleri, hiçbiri Anadolu’dan haber alamıyor ve mülakat temin edemiyor, fakat bunlar, Yunan muzafferiyetlerini altı sütun üzerine sahifelerine geçiren bu aleyhdar gazeteler hem havadis alabiliyorlar, hem de mülakatlar temin edebiliyorlar... Galiba Anadolu ajanslığını (Bosfor) deruhte etti⁶²⁸. Yazık öyleyse (İkdam)a, (Akşam)a ve ya (İleri)ye... Meğerse bunlar Anadolu nazarında (Bosfor)dan daha az şâyan-ı itimat etmişler! Kim bilir şu dakikada (Panayotaki?) telsiz telefonuyla (Ankara)dan ne taze, ne canlı haberler almakta, yeni planlarımıza ne suhuletle agah olmaktadır:

-Alo! Neresi? (Ankara) mı? Burası (Bosfor)! Yeni bir haber var mı?

-Var... Fili bir yılan yuttu!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11382-952, 28 Temmuz 1921, s. 3]

⁶²⁶ Karadeniz.

⁶²⁷ Asker gönderme.

⁶²⁸ Üstlenmek.

41. BESLE KARGAYI

Meşhur âlim Rus muharriri ve Bolşevik sergerdesi Maksim Gorki Avrupa'daki müttefiklere şöyle yalvarıyor:

“-Merhamet! Diyor, Rusya'da açlıktan her gün yüz bin kişi can veriyor. Bize buğday, un veya ekmek hülasa⁶²⁹ ziftlenecek bir şey gönderin!”

O Rusya ki buğday, un ve ekmek hazinesiydi; dünyayı zahire ve nevaleye boğardı; şimdi ise bir dilim ekmeğin dilencisi... İşte Bolşevikliğin memlekete verdiği fayda, işte Bolşevikliğin Zafer-i Nihaisi! Kolera, veba, tifüs, açlık, idam, isyan gibi ne felaket, ne maraz, ne zarar varsa orada toplanmış, yollar cesetle dolu, kan gövdeyi götürüyor ve halk karnını doyurmak için evet bütün tarlalara birbirini çiğneyerek koşuyor... Mamafih bizdeki Bolşevik kafalılar buna inanmıyor:

-Yalan, diyorlar, orada her zamankinden fazla bolluk var; bu haberleri Avrupa'nın sermayedar gazeteleri uyduruyorlar!

Evet ama (Maksim Gorki) sergerdesinin şu hitabına, istimdadına⁶³⁰ ne diyelim? İsveç ve Norveç'ten merhameten Moskof ülkelerine hibe ve ihsan olunan ringa balığı kurularına ne buyurursunuz? Geçen gün (Norveç) yine beş yüz bin mark kıymetinde ringa çirozu göndermiş ve bu kokmuş nevaleye Ruslar ciğere kavuşmuş aç kediler gibi gözleri çeşmhanelerinden fırlayarak atılmışlar! Dünyada hiçbir zaman, hiçbir kıtada, hiçbir millet bu hale, bu vaziyete düşmemiştir. Bolşevik'in ayak bastığı yerde ot bitmez, bereket gider ve arz ü hayâdan eser kalmaz! Onların yerine haricî ve dâhilî harpler, isyanlar, yağmalar kaim olur. İttihatçılığın gaye-i asliyesi de bu değil midir? Elde silah, sırtta sehpa sonuna kadar yakma ve yıkma...

Evet, (Maksim Gorki) imana gelmiş:

-Bir dilim ekmek!

Diye Avrupa'ya yalvarıyor, fakat bu beşeriyet düşmanlarına hiçbir taraftan esaslı bir cevap gelmiyor.

⁶²⁹ Özetle.

⁶³⁰ Yardım isteme.

Çivi çiviği çıkarırmış... Belki de Moskof çivisi Yunan çivisini çıkaracak... Fakat sonra onu kim çıkaracak? Aç ayı oynamaz derler, biz de Moskof ayısının evvela karnını doyuracağız, sonra bize bir oyun oynayacak ki bu günü (Maksim Gorki) sergerdesi gibi yarın da bir (Yunus Nadi) müflisi Avrupa'dan yana yakıla:

-Bir dilim ekmek!

Diye dilenmeye mecbur olacak... Filvaki⁶³¹ denize düşen yılanı sarılır, fakat yanında cankurtaran simidi gibi iyi kötü sulh dururken yılanı sarılmaya aklım ermez. Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak, çekirge sürüsünü dağıtmak için memlekete fil sürüsünü davet etmek, İzmir'i almak üzere İstanbul'u da Ruslara peşkeş çekmek siyasice bir düşünüş olmasa gerektir. Bu delice politikalar yüzünden korkuyorum ki Girit inadı bir zamanlar Rumeli'yi elden çıkardığı gibi İzmir sevdası da maazallah bu gün memleketin kalanına mal olmasın! Böyle en zayıf, en bitkin zamanında kadit⁶³² Bolşevik kargasını besleyenlerin yapsa yapsa o karga nihayet gözünü oyar!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11384-954, 30 Temmuz 1921,s. 3]

---

⁶³¹ Hakikaten.

⁶³² Çok zayıf.

42. EĞLENCE

Müstakbel İttihat ve Terakkiye eşsiz, emsalsiz, yaman bir reis yetişiyor!

Ceza mahkemesine evvelki gün on iki yaşlarında bir kız çocuğu çıkarmışlar; töhmeti kundakçılık! Yanındaki eve gazlı paçavralar sokarken cürmümeşhut⁶³³ halinde yakalanmış, şimdi bu faaliyetten dolayı hakime izahat veriyor.. Fakat gerek kabahatini tahfîf, gerek kendisini müdafaa için ne derse beğenirsiniz? İnsanın tüyelerini ürpertecek bir soğuk kanlılıkla şöyle söylüyor:

“-Yangını çok severim; ne yapayım, hoşuma gidiyor ve içimde sıkılıyordu, yaptım!”

Bu cevaba, bu cevaptaki dehşet ve vahşete ne buyurursunuz? Düşününüz ki bir gün bir kız çocuğu evde oturup esnerken kendi kendisine:

-Canım sıkılıyor, ne yapsam acaba? Misafirligimi oynasam, bebek mi, yoksa dikiş mi dikip derslerime mi çalışsam... Hayır en iyisi mahalleyi ateşe vermek... Alev alev evler yanarken hem iç sıkıntım def olur, hem de pek sevdiğim ve çoktan beri görmediğim yangına kavuşmuş olurum.

Diyor, ağır ağır aşağı iniyor, biraz paçavra buluyor, bunları gaza buluyor, sonra götürüp komşunun kaplamasına sokup kibriti de çakıyor... Artık sıra, keyfe hazırlanıyor, bekliyor! Allah aileleri muhafaza etsin, bu kız çocuğu değil, bir afet... Ya erkek olsaymış, demek ki şimdiye kadar iç sıkıntısıyla birkaç kişinin çoktan kanına girmiş, birkaç mahalleyi çoktan yakmış olacaktı! İttihat ve Terakki'ye bu mahluktan münasip reise zannetmem ki bulunsun... Bana kalırsa cemiyet şimdiden onu velisinden almalı, istikbalin harik⁶³⁴, harp, idam ve yağmalarına yavaş yavaş hazırlamalıdır. Talat Paşa ile doktor Nazım'ın ve Bahaeddin'nin yerini bu kız herhalde dolduracak, hatta belki de onlara rahmet okutacaktır. Hani bazı cani ve siyahi romanlarda okuruz, Amerika'da veya Hindistan'da bazı hunhâr kabileler vardır da taş kalpli ve canavar ruhlu bir kadının maiyetinde bin türlü feza⁶³⁵ icra ederler,

⁶³³ Suçüstünde.

⁶³⁴ Yangın.

⁶³⁵ Korkudan dolayı inleyip sızlama.

yapmadıklarını bırakmazlar, işte onlar gibi cemiyet de bunun zîr-i idaresinde herhalde en parlak bir devrini idrak eder! Neron iç sıkıntısıyla ve hoşuna gittiği için Roma'yı yakıyordu, bu kızcağz da birkaç saatlik zevki için az daha İstanbul'u ateşe atacaktı! Allah için söylemeli, cemiyete reise olarak tam çekirdekten yetişiyor mu? Mamafih benim asıl tüylerimi ürperten cihet o değil, mahkemenin kararı... Sinnenin⁶³⁶ dîn⁶³⁷ olması yüzünden beraat kararı vermiş ve bu elli ayaklı seyyar kundağı ahşap ve zaten dört köşesinden yanmış olan İstanbul'un içine bırakıvermiş...

Demek ki şehrimizin bir defa daha kül, kömür olup olmaması meselesi hanım kızımızın keyfine, içinin sıkılıp sıkılmamasına tabi! Bana kalırsa onun ikametgahı civarındaki yedi mahalle ahalisi, mallarının mahfuziyetini⁶³⁸ temin için aralarında her ay muayyen bir iane⁶³⁹ toplamalı ve kundakçı yavruya vererek:

-Aman, sakın sıkılma, işte sana tiyatro, sinema, hokkabaz ve Karagöz parası!

Demelidir. Ancak bu sayededir ki belki bir afetin önüne geçilebilir!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11385-955, 31 Temmuz 1921, s. 3]

---

⁶³⁶ Yürek.

⁶³⁷ Aşağılık, düşük.

⁶³⁸ Korunmuşluk.

⁶³⁹ Yardım.

43. AŞK-I MURARRİB

İttihatçılar bu diyarda vatanperverliği şu şekle soktular:

Vatanperver o adama denir ki sulh sözü anılınca tüyleri diken diken olsun, gözleri yerinden oynasın ve kan başına fırlayıp: “Hain! Hain-i vatan!” diye feryada başlasın! Vatanperver için sulh olamaz, harp vardır; hem ne harp? Neticesi gelmez, durmaz ve dinlenmez, ebedi bir harp, bir harb-i daim... Ama çekile çekile sırtımızı memleketin son bir dağına dayamış ve önümüze vatanın son bir nehrini almış olsak bile... Harp, yine harp, daima, ilelebet, bi-nihaye bir harp! Vatanperverin harp haricinde bir düşüncesi, harpten başka bir vasıtası, harpten gayrı gayesi yoktur. O sade mecbur kaldığı zaman bile değil, esbap bularak daima harbe sokulmakla, harbe girizgâh aramakla, ona vusuluyla⁶⁴⁰ mükelleftir. Haricen harp edemezse dâhilen icada kadar varır, isyanlara sebep verir, tenkillere kalkar, silahını elinden hiçbir an ve hiçbir mekân atmaz! Asıl vatanperverin mağlubiyet cihetini düşünmeye, bu ihtimali hatırdan geçirmeye de hakkı yoktur, hatta bir mütareke ve ya musâlaha⁶⁴¹ akdetse ve memleketin dörtte üçünü verse bile... O “yenilmedim, yenilmedim, yenilemem!” diyecek, daima bir zafer bekleyecek, bir çevirme veya bir yarma hareketi ümidiyle yaşayacaktır. Mesela vekil-i vatanperverin şöyle bir mütalaa⁶⁴² yürütmesine ihtimal verilemez:

-Canım, on üç senedir harp etmekten ne kazandık? Harbe devam ne fayda temin etti? Daha büyük ordularla, daha muntazam vesaitle, daha kuvvetli müttefiklerle yapamayacağımızı bu yorgunluk, bu vasıtasızlık ve bu kargaşalıkla nasıl yaparız? Hem ya galebe edilemez, ya maazallah katî bir mağlubiyete uğrarsak... Evvelleri elden gidecek olan Arnavutluk, Arabistan ve ya Bulgaristan idi, bugün Türk’ün can evi!

Hayır, bunu söyleyince hain-i vatan olursun hatta hakiki vatanperver böyle diyenlerin üzerine atılacak ve bağıracaktır:

-Satılmış! Casus!

⁶⁴⁰ Ulaşmak.

⁶⁴¹ Barışma.

⁶⁴² Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

Hülasa⁶⁴³ vatanperverliğin sulhperverlikle alakası olamaz. Dünyanın her mağlubane sulhunu imzalayanlar hain-i vatandırlar; sulh hıyanet-i vataniyyenin esasını teşkil eder. Vatanperver “son kişi kalıncaya kadar, son karış toprak verilinceye kadar...” diye bir büyük söz tutturur, bağırını açar, yırtınır, çırpınır, etrafa mütemadiyen ümitler, hülyalar serper... Fakat sonunda nihayet ne yapar, bilir misiniz? Bir karanlık gecede, deniz kenarında ise bir motora, kara yolunda ise bir otomobile atlar ve sulh-ı daimiye mazhar İsviçre gibi bir diyara çekilir ve zevkine bakar! Öbürü, sulh isteyen hain-i vatan ise delik, deşik edilmiş harita-i vatan üstünde ve istila ordularının yüreğe ok gibi saplanan cihangirane bakışları karşısında açlıkla didişir, hakaretlerle dertlenir ve mest ü medhuş⁶⁴⁴ inler!

İşte vatanperverle hain-i vatanın bizim diyardaki akıbeti... Fakat bana öyle geliyor ki vatanın elimizde kalan her parçası ayrı ayrı “beni sevmeyiniz!” diye feryat ediyor. Zira zavallı yurt bu her dem silahlı vatanperver aşkından harap oldu; kötürüm, çolak, âmâ ve kadit⁶⁴⁵ kaldı! Biraz da silahla gayr-ı vatanperverane sevmeye muntazır.. Anladı ki vatanperver aşkı bir aşk-ı muharrib!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11386-956, 1 Ağustos 1921, s. 3]

⁶⁴³ Özetle.

⁶⁴⁴ Sarhoş ve ürkmüş.

⁶⁴⁵ Çok zayıf.

44. ANLAMİYORUM ANLAMAYACAĞIM

Hemen Allah saklasın!

...Fakat Anadolu'ya Kızıl Ordunun şöyle bir yayılışı gözümün önüne geliyor da tüylerim diken diken oluyor, aklım başımdan çıkıyor, yüreğimin ateşi duruyor. Bundan mahuf⁶⁴⁶ ne manzara ve ne felaket tasavvur edilebilir? Bir kıta kadar büyük olan Rusya'yı beş senede etinden suyuna kadar kemirip sömüren başıbozuk Moskof serserileri elde silah, ırzdan, hayâdan bi-nasip, gözü kanlı bir halde zavallı vatanın içine bir defa daldı mı artık o topraktan ve o milletten ne hayır kalır ki... İttihatçılara nazaran bu hadise şöyle sakınane vuku bulacak:

Rusya'dayken, eline geçirdiği kadına salan, bulduğu malı yutan, girdiği evi yıkan ve ne görürse yakan Bolşevik neferi Anadolu'da bir kuzu gibi masum kalacak; beş senedir alıştığı o kötü tabiatları terk edecek, gözü yerde, başı eğik, her emre muti⁶⁴⁷ ve her fedakarlığa hazır, dünyanın en mütemeddin⁶⁴⁸ ve en haluk bir askeri gibi koşup, fisebilillah, Yunan'la harp edecek ve bizi bir defa muzaffer edip Misak-ı Millî mucibince Zafer-i Nihaiye nihayet nail etti mi:

-Nasıl, arkadaşlar işte elimden gelen iyiliği yaptım, şimdilik Allah ısmarladık, hoşçakalınız!

Diyerek bir kılımaza bile hata vermeden çekilip gidecek! Evet, böyle olacak, kızıl neferler, hükûmet huda, Erzurum'u geçer geçmez ıslah- halledecekler, yıkılmış iken tarlalarına bakıp:

-Bereketli olsun!

Diyerek dua edecekler, sahibinden izin almadan yere düşmüş bir başağa bile dokunmayacaklar, çapada çalışan köylü kadınlarımıza yan gözle bile bakmayacaklar; parasını saymadan bir cimbakuka⁶⁴⁹ karpuz, bir ham ayva bile almayacaklar; zabitlerinin çizdiği yoldan bir adım bile harice çıkmayacaklar, bir karıncaya bile basmayacaklar, bir sineğin bile kanına girmeyecekler, hülasa⁶⁵⁰ melekler gibi

⁶⁴⁶ Korkunç.

⁶⁴⁷ İtaat eden.

⁶⁴⁸ Medeni.

⁶⁴⁹ Biçimsiz.

⁶⁵⁰ Özetle.

yemeden, içmeden, üzmeden ve kirletmeden kemal-i nezaket, rikkat ve mülayemetle kalacaklar ve nihayetinde de tereyağından kıl çeker gibi sıyrılıp memleketlerine dönecekler! Öyle olacak ki Zafer-i Nihaiyi müteakip Türk köylüsü, kahvesinde bağdaş kurup nargilesini höpürdetirken:

-Aha, neydi be o Bolşevik askeri, kız gibi utangaçtı, yüzüne baksak kızar, elini tutsak terler, laf etmeye sıkılırdı!

Diyerek bu halaskarlarını medh ve takdir edecek! İşte İttihatçı aklınca bu böyle olacak, o ordunun arasında İhtilalciler karışmayacak, halkı Bolşeviklikle tergib⁶⁵¹ etmeyecek... Hatta bilakis, bir takım harareti Moskof hatipleri halkı başlarına toplayacak:

-Sakın ha Bolşeviklikliğe yanaşmayın! Herkesin malına hürmet edin! Cana kıymayın! Paranın kıymetini, malın değerini bilin! Yıkmayın! Yakmayın! Bu gibi itisafattan⁶⁵², vahşiliklerden ve hayvanlıklardan geri kalın!... Bile diyecekler, dine fart-ı mülazemeti⁶⁵³, nikâh, veraset gibi esâsata fart-ı riayeti bile tavsiye edecekler. Hatta, şayet Türklerden bazı baldırı çıplaklar Bolşevikliğe niyet ederlerse bunlar geri çevirecekler:

-Olamaz, bile bile, elimizle, gözümüzün önünde sizi de ateşe atamayız, bu fecaate meydan veremeyiz!

Dahi diyecekler. Onlar Anadolu'ya sırf Yunan'la harp ve bizi nihai zafere isal⁶⁵⁴ için gelecekler!

Bolşeviklik patlayalı beri daha hiçbir millet kendi arzusuyla kendi memleketini bu rezalet pîşdarlarına⁶⁵⁵ açmadı; bu kanlı serserilere “Buyurunuz!” demedi: kaht u galâ⁶⁵⁶ ve ihtilal ve iğtişâşî⁶⁵⁷ isteye isteye vatanına aşılıamadı! İlk defa olarak bunu biz yapmak istiyoruz; istiyoruz ki Anadolu'da da artık hayâdan, dinden, maldan, menalden eser kalmasın, halk birbirini parçalasın ve kan gövdeyi götürsün!

⁶⁵¹ İsteklendirme.

⁶⁵² Doğru yoldan sapma.

⁶⁵³ Haddinden fazla bağlanma.

⁶⁵⁴ Ulaştırma.

⁶⁵⁵ Öncü.

⁶⁵⁶ Kıtlık ve pahalılık.

⁶⁵⁷ Karışıklık.

Meğerse Alman ittifakı, Bolşevik ittifakına nazaran, amber-i sârâ⁶⁵⁸ imiş! İttihat ve Terakki bizi en ümitsiz zamanında, mağlubiyet âsarı görünürken tuttu Almanların kucağına attı... Ne için? Moskof istilasından kurtarmak için... Şimdi de, Kuva-yı Millîye ismi altında aldı, tam izmihlal âsarı görünürken Moskofların kucağına fırlattı... Ne için? Yunan istilasından kurtarmak için... İki, üç sene sonra Moskof istilasından tahlis için bu sefer de diğer bir müflisin kucağına atmayacağı ne malum? Biz böyle kucaktan kucağa daha ne kadar atılıp sürüneceğiz, bunun sonu ne zaman gelecek?

Haydi diyelim ki Bolşevikler Anadolu'yu yakmayacak, yıkmayacak, sömürmeyecek, kesip biçmeyecek, canımıza, malımıza elini sürmeyecek, çoluğumuza çocuğumuza hor gözle bakmayacak... Âlâ fakat kadını da sokmayacak mı? Kendimizi altı ay sonra mesela Amasya, Çorum, Kayseri veya Kenger'ine uğrayan bir yolcu farz edelim; akşamüzeri bir hana ineceğiz arabacıya soruyoruz:

-Hangisine ineceğiz? Ben dört sene evvel Peltek Ali'nin hanında gecelemişim!

-O hanı şimdi Moskoflar tutuyor, çalgı var, rakı var, karı oynuyor...

-Amma yaptın ha, hamam böceği de oynuyor mu?

-Yok, kehle⁶⁵⁹ oynatıyorlar, kehle yarışları var!

Derken araba duruyor, bakıyorsunuz ki kahvenin camlarında ayırık bacak, tombul göğüs tombala ilanları... O peştamal önlüklü ve eli maşalı kahveci çıraqları yerlerini dar fistanlı ve kısa etekli Moskof kızlarına bırakmışlar, herkesin ağzında bir:

-Haraşo⁶⁶⁰!!!

Dır gidiyor; ahali artık şalvarlı, poturlu değil, Rus kılığında, ayakta bir dar pantolon, sırtta bir keten gömlek, ve votka içiyor ve mide bulandırıcı Rus mezeleri yiyor... Kaba ve kirli çingene kızlarına para yedirmeye alışmış olan kasabalı artık bu penbe yüzlü, al dudak ve servi endam Moskof dildarelerine ne yedirmez?..

⁶⁵⁸ Kokunun özü.

⁶⁵⁹ Bit.

⁶⁶⁰ Rus kadını.

Sonra bakıyorsunuz ki pazardaki satıcılar hep Rus... Yağı, balı, yoğurdu ve yemişi Rus erkekleri ve Rus kadınları satıyor, tarlalarda da onlar çalışıyor! Türk ev satıyor, arsa, öküz, davar, bağ satıyor ve bunları hep Ruslar alıyor. Anadolu artık bir Rus ülkesi! Moskof çarlığının harp ile yapamadığını Rus Bolşevikliği sulhen ne mükemmel vücuda getiriyor! Artık bu tatlı ballı, oyunlu eğlenceli, kadınlı kısraklı istila karşısında sen harsdan⁶⁶¹, millî terbiyeden işin yoksa var, bahset!...

Zafer-i Nihainin manası ezeli Moskof düşmanını memlekete sokmak olmasa gerektir; velev ki diğer bir düşmanı çıkarmak için bile olsa... Hem bize kim temin eder ki Bolşevikler muzaffer olacaklar ve Yunan'ı sürüp çıkaracaklar... Onlar da bozulursa bu yorgun Moskof serserilerini malikanemizden nasıl atarız? Hem Bolşevik neferinin askerî terbiyesine güvenilir mi? Muzaffer olduğu farz edilse bile artık onu yerinden oynatmanın imkanı var mıdır? Neşe-i zaferle Anadolu'yu cebren veya kahren⁶⁶² Bolşevik etmeden, kendine benzetmeden hiç tasını, tarağını toplar ve kıtlık içinde inleyen memleketine döner mi? Sonra, bu yabancı ve ihtilalci ordu bir defa kuvvetleşti mi artık ne kadar büyük, büyük, büs büyük bile olsa millet meclisini dinler, Tunalı Hilmi Bey'ine veya Besim Alatay'a, yahut da Ziya Gökalp'ine metelik verir mi?

Korkuyorum Öküz ve Küp hikayesinde olduğu gibi bu işte hem küpü kırmayalım, hem de öküzün kafasını kesmeyelim... Yunan ordusunu çıkaralım derken içeriye iki yabancı ordu girmiş oluyor; sakın bizim sırtımızın üzerinden el ele vermesinler ve yarı yarıya söz kesmesinler?

Kim ne derse desin ben Bolşeviklerin salâbet-i fikriyesine güveniyorum ve bana öyle geliyor ki eninde, sonunda Bolşevikler yine Moskof olarak biteceklerdir: Yani bizi bitirmek gayesiyle!

Hülasa⁶⁶³ Bolşevik dostluğundan ve Kızıl Ordu ittifakından memleket yalnız zarar görebilir. Bereket ki artık onlar da değil bize yardıma gelmek için, kendilerini ayakta tutabilmek için bile mecal kalmadı. Kelden köseye yardım mı olur? Yılandan vefa, zehirden şifa beklenir, fakat Moskof'tan Türk'e yardım beklenmez...

---

⁶⁶¹ Kültür.

⁶⁶² Zorla.

⁶⁶³ Özetle.

Belanın biri kafidir: Dünyaya feyz ve ümran veren meşrutiyet bile bizi şu hale getirdi; artık düşününüz, koca Rusya'yı tarumar eden Bolşeviklik memleketi neye çevirir? Ben bu delice işleri anlayamıyorum ve bu kafayla da galiba anlayamayacağım da... Keşke ufak, tefek bir zafer-i ibtidaiye nail olsa idik... Zira görüyorum ki Zafer-i Nihaiyeyi ele geçirinceye kadar memlekette taş üstünde taş, omuz üstünde baş kalmayacak!

Refik Halid

[**Peyâm-Sabah**, nu:11387-957, 2 Ağustos 1921, s. 2-3]

45. SANCI

Anlaşılan Lütfi Fikri Bey bugünlerde şöyle düşünmüş:

“-Yahu! Ne kadar zamandır yine adım sanım unutuldu, kıyamet kopuyor, bana “Fikrin nedir?” diyen yok... Bu böyle devam edemez, şaşalı bir kolpo daha yapmak lazım... Fakat acaba ne yapsam? Öyle bir şey ki yine o saçlı sakallı ve iri dudaklı heybetli resimlerim gazetelere geçsin, büyük puntolarla ismim baş sayfalarda yer tutsun, vapurlarda, trenlerde ahali:

-Gördünüz a Lütfi Fikri Bey’i, bir iş yapmış ki...

Diye günlerce söylenip dursun; çoktan beri yanıma yaklaştıma lüzum görmeyen adamlar tekrar koşusun ve kimi elimi sıkıp:

-Tebrikler ederim!

Desin, kimi de suratını asıp:

-Oldu mu ya? Diye mırıldansın... Hülasa⁶⁶⁴ bereket ki İstanbul’da yine pek büyük bir tesir yapsın! Mebusluktan istifamdan ve müsalemet ittifakını tesisten biri mahâfil-i siyasiye ve âlem-i matbuat beni amade ve hamal etti... Şimdi, bir mutat⁶⁶⁵, birden bire bir patlayı vereyim de görsünler, ister istemez ismimi kalemlerine dolamaya mecbur olsunlar! Fakat acaba ne yapsam, evet ne oyun bulsam?”

İşte Lütfi Fikri Bey bu niyet ve bu kararlarla günlerce düşünmüş, ne yediğini bilmiş, ne içtiğini... Nihayet bulmuş:

“-Buldum, diye haykırmış, ben ki ihtilal ve kargaşalık aleyhtarım, ben ki [(
 (پهريو ره - وولوسبونر) ك]] muarızı ve düşmanım, şimdi ihtilal ve kargaşalığın en şiddetli ve en muzırına taraftar olayım, diyeyim ki; “Türkler Bolşeviklerle birleşmelidir!” Bittabi İstanbul’un İttihatçı gazeteleri bundan hoşlanacaklar, muhakkak sayfalarını şu fikrime ve şu yazıma uzun uzun tahsis edeceklerdir. İstanbul matbuatında ekseriyet İttihatçılardadır, ancak İttihatçı

⁶⁶⁴ Özetle.

⁶⁶⁵ Alışılmış.

gazetelerdir ki bol resim koyabilirler ve bol yaygara koparabilirler; binaenaleyh⁶⁶⁶ onları okşayacak bir fikir lazımdır; hâlbuki onlara zıt bir fikirle meydana atılsam onu nerede neşredebilirim ve propagandasını nasıl yaptırabilirdim? Resim bile basamayan (Sabah) ile bu iş olur mu? İyisi mi “Bolşevikliğe istinattan başka çare yoktur!” Muhalifler hiddetlerinden köpürürler, benim de bu iki zıddiyet arasında ismim ayyuka çıkar, haftalarca, sokaklarda geçerken:

-Lütfi Fikri demiş ki... Lütfi Fikri Bey'in iddiasına nazaran...

Gibi lakırdılar duyar, şu şöhret ihtiyacımı temin eder, sükûn bulur ve tam yine ismim unutulmaya başlarken yeni bir hareketle tekrar başlarım!”

İşte bu planla Lütfi Fikri Bey o makalesini yazıp (İleri) ye göndermiş ve - planında isabet etmiş ki- şu benim nakşım ile peyâm-ı eyyam münakaşa ve reklam kapısını açmış, unutulmaya razı olunamayan ismi gazetelere tekrar sokmuştur! Lütfi Fikri Bey müzmin sancılar gibi ara sıra muhakkak matbuatın böğrüne saplanıyor ve:

-Buradayım ha, unutmayın!

Diye her buhran esnasında bir defa kendisini hatırlatıyor!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11388-958, 3 Ağustos 1921, s. 3]

---

⁶⁶⁶ Bundan dolayı.

46. BOZUKLUK

Evvelki gün, akşama doğru köprü, Kadıköy ve Boğaziçi iskelelerinde müthiş, mahuf, muharrib⁶⁶⁷ ve mühlik⁶⁶⁸ bir haber dolaşmaya başladı... Acaba sahi miydi? Yoksa bir blöf mü? Merak ve heyecandan memurlar dokuz doğuruyorlardı; son günlerde ne Eskişehir'in sukutu, ne Kütahya'nın zabıtı, ne maaşın çıkması, ne de drahminin düşmesi o civarda böyle bir tesir yapabilmişti; adeta havada bir felaket kokusu dolaşıyordu. Derken bir telefon öttü; ser-memur pür-helecan ahizeyi kulağına yaklaştırdı:

-Alo, emriniz?

-Evvelce lağv edilen⁶⁶⁹ yirmi para harik⁶⁷⁰ ianesini⁶⁷¹ hükûmet tekrar zımmetti!

-Eyvah!

-Binaenaleyh⁶⁷² yarından itibaren...

-Bittik desenize!

Evet, şayet bir buçuk aylık fazla-i vâridâtı⁶⁷³ harcayıp tüketmedilerse hakikaten bittiler demektir; zira dün akşam kasa hesabına bakarken hiçbir biletçiye bir kenarda yüz, iki yüz veya üç yüz liracık anaför semere mi elde etmek müyessir olamayacak, çekmece eskiden olduğu gibi ya kırk para eksigi veya kırk para fazlasıyla kapanacak... Bundan büyük felaket mi olur? Gişe memurları için o bir buçuk ay adeta harp zenginliği, Harb-i Umumi devresi demektir; dünden itibaren mütareke imzalandı, kazanç da bitti. Artık gişe başında sade aylığa bakarak didişmek adama ne zor, ne acı gelir!

Haydi bu suistimalin önüne geçildi diyelim, fakat aynı çeşitten daha ne türlüleri var... Mesela tramvay biletçilerinin on para, yirmi paradan akşama baliğ olan

⁶⁶⁷ Tahrip edici.

⁶⁶⁸ Helak eden.

⁶⁶⁹ Hükümsüz kılınmak.

⁶⁷⁰ Yangın.

⁶⁷¹ Yardım.

⁶⁷² Bundan dolayı.

⁶⁷³ Kazanç.

anforları! Sonra kantar memurlarının hilesi: Şehremini⁶⁷⁴ yemişçileri dolaşırken bakmış ki bir kantarcı şeftali tartıyor:

-Kaç okka? Demiş.

-Seksen!

-Bir daha tart bakalım!

Tartmışlar, ne çıksa beğenirsiniz? Doksan mı, yüz mü, yüz yirmi mi? Hayır, çıkınız, çıkınız; yüz kırk kesiz buçuk, yani, hemen hemen nısfına⁶⁷⁵ yakın bir noksan! Sonra, daha şâyan-ı teessüfü, geçen gün bir zat Beyoğlu telgrafhanesine gitmiş, Büyükkada'ya on iki buçuk kuruşluk bir telgraf çekmiş, on beş kuruş vermiş, fakat bakmış ki iadeye müteallik⁶⁷⁶ bir hazırlık yok; sormuş:

-Üst tarafı?

Ne cevap alsa beğenirsiniz? Dilenciye verilen cevap:

-Bozukluk yok!

Demişler... Bir:

-İnayet ola!

Sî⁶⁷⁷ eksik!... Tevekkeli, hala, bu maaşsızlığa, muzayakaya ve bu pahalılığa rağmen ekseriyet gül gibi geçinip gitmiyor! Ne şikâyet var, ne sızıltı... Allah on para, yirmi para kapısını kapamasın, aylığın ehemmiyeti yok; ne kâr çıkarsa hep bu bozukluktan çıkıyor! Bozuk paranın yokluğu ahlak bozukluğunun çokluğuna sebep oluyor!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11389-959, 4 Ağustos 1921, s. 3]

⁶⁷⁴ Belediye başkanı.

⁶⁷⁵ Yarı yarıya.

⁶⁷⁶ Dair, ilgili.

⁶⁷⁷ Otuz.

47. ÖZENMEYELEİM

Bugün dünyanın herhangi bir gazetesini açacak olsanız Kızıl Rusya'nın düştüğü izmihlale dair sütun yazılar, muhakemeler ve münakaşalar bulursunuz... Fakat İstanbul'da Anadolu'nun bir kafadaki Türkçe matbuatında Bolşevik Moskoflarını ehemmiyetten düşürecek tek bir satıra bile tesadüf imkânsızdır. Katiller sergerdesi (Lenin'in (Troçki)'nin o mayası habasetten, suyu kandan, salçası işkenceden ve ateşi insan kemiğinden vücuda gelen çorba idaresine toz bile kondurmaya razı olamıyoruz. Şayet yüz bulsak ve Müslümandan korkmasak, utanmasak anlaşılan Bolşevik reislerinin de gazete boyu resimlerini yapıp aylık sayfalarımıza koyacak, başlarına iklîller⁶⁷⁸ yerleştirecek ve altına kasideler derç edeceğiz. Acaba bu aşk ve alakanın sır ve hikmeti nedir? Geçtiği yeri ateşe yakıp kana boyayan ve Bakü'de, Kazan'da, Kafkas'ta milyonlarca Müslüman ve Türk'ün malına ve canına kıyan bu katil idareye karşı zaafımız nereden geliyor? Ne için bu Müslüman devletinde şu yezit ve melun esafil⁶⁷⁹ hükûmetinden hayır bekleyen bir hal var? Bunun sebebi gayet açıktır: İttihat ve Terakki Kuva-yı Millîye şekil ve suretinde belki dikiş tutturamaz diye İttihat ve Terakkiye yeni bir nikâb⁶⁸⁰ ve yeni bir saha-i hayat hazırlıyoruz ve bunu meşru bir kisveye sokmak için de diyoruz ki:

-Avrupa ürksün de hakkımızı versin; bizi onun kucağına atılmaktan men etsinler!

Hâlbuki Bolşevikliğin son demi geldi; Kızıl Orduya son nefesini veriyor... Bizim bu gülünç siyasetimize dünya gülüyor; bostan korkuluğuyla adam korkutmaya, fasulye sırıgına binerek yol almaya, tabanca diye pipo göstermeye kalkışıyoruz; fakat anlamıyoruz ki artık o korkuluğun bir paçavra yığını, o atın bir kuru değnek, o silahın bir tahta parçası olduğunu herkes biliyor ve Bolşeviklik artık tavşanları bile ürkütemiyor!

Avrupa siyaseti yine galebe çaldı: Kaht u galâ Bolşeviklikle on milyonluk bir ordudan daha kuvvetle yendi, karşısında diz çöktürdü. Sovyetler Rusya'sı misli görülmemiş bir felaket, bir acz, bir izmihlal içinde depresip cihana son harharlarını⁶⁸¹

⁶⁷⁸ Taç.

⁶⁷⁹ Çok aşağı ve bayağı kimseler.

⁶⁸⁰ Peçe.

⁶⁸¹ Horultu.

işittiriyor! Tam bu esnada artık bizim muhayyel ittifaklarımızı kim okur, kim dinler? Büyük Millet Meclisi maraz-ı siyasete şifa eylemeyen o nüshanın ezsin de suyunu içsin!

Rusya şûralar idaresi altında bir şûrezâr⁶⁸² oldu!

Gazetelerimiz bu şûrezârı meth edemedikleri için hiç olmazsa zemmden⁶⁸³ el yumuyorlar; ahaliye hakikati anlatmak suretiyle Bolşevikliği elan Efkâr-ı Umumiyyede sıyânete çalışıyorlar. Hâlbuki artık mızrağın çuvala girmesine imkân kalmadı; medet umduğumuz ve taklide yeltendiğimiz Sovyetler Rusya'sı sekerat⁶⁸⁴ mevtime, son mezbûhâne⁶⁸⁵ savletlerini⁶⁸⁶ gösteriyor. İsterim ki karilerimden Avrupa matbuatını takip edemeyenler şu vereceğim izahat ve tafsilâttan⁶⁸⁷ namus ve iman düşmanı Bolşevik idaresinin bugünkü vaziyetini bir derece anlayabilsinler:

Rusya'da otuz milyon köylü, otuz milyon aç insan meskenlerini terk ederek yalın ayak, başıkabak şehirlere doğru sebil gibi akıyor. Öyle bir sebil ki geçtiği yerde habbe bırakmıyor, ne bulursa sömürüyor ve süpürüyor. Otuz milyon açın bu tahripkâr ve mahuf istilasını hele bir düşününüz... O nasıl yayılır, yürür, yıkar, yakar ve tüketir!... Altı ayda Rusya'da üç milyona yakın bir insan kitlesi açlıktan ölmüştür! Açlık! Bu ne müthiş bir afettir; Harb-i Umumide Anadolu yaylalarında bazen yolumuza açlıktan kadide dönmüş kabileler uğrardı; bir deri ve bir kemikten ibaret kalan bu bedbahtların yeis⁶⁸⁸, zaaf ve nevmidi içinde cam gibi parlayan korkunç gözlerini şimdi hatırlayınca vücudum buz kesiliyor ve yüreğim haşyetle⁶⁸⁹ doluyor. Ne hastalarda, ne yaralılarda bu kadar bitkin ve müthiş bir çift göze rast gelmenin imkânı vardır. Diyebilirim ki dünyada en mahuf, en feci manzarayı insan bir aç adamın gözünde görür; ateş, acz ve ihtiyacıyla kendi kendini, zârını⁶⁹⁰, ferini ve beynini tutuşturup için için yanan bu gözler karşısında durup tok karınla yaşamaya ben iktidar bulamaz, muhakkak çıldırırım. İşte böyle, dehşet veren açgözlü otuz milyon Rus şimdi

⁶⁸² Çorak arazi.

⁶⁸³ Kötüleme.

⁶⁸⁴ Sarhoşluk.

⁶⁸⁵ Son bir gayretle.

⁶⁸⁶ Saldırı.

⁶⁸⁷ Ayrıntılı açıklama.

⁶⁸⁸ Umutsuzluk.

⁶⁸⁹ Korku.

⁶⁹⁰ Zırlı zırlı ağlama.

kasabalara doğru, mâniâlarla⁶⁹¹ pençeleşe pençeleşe akıyor, kabarıp önüne geleni yıkıyor, dağıtıyor, tüketiyor ve yine doymak bilmeyerek ileriye, daha ilerilere koşuyor. Şehirler ise bunları top ve mitralyöz ateşiyle karşılayarak hududundan içeri sokmamaya çabılıyor. Mesela bir gün, biraz zahîresi⁶⁹² ve nafakası olan bir kasaba haber alıyor ki elli bin kişilik bir aç ordu uzaktan sövmüş, homurdanarak ve haykırarak mütemadiyen yaklaşıyor. Gelecek ve sizin elinizdekini de alacak, sizi de kendine çevirerek biraz daha büyümüş ve çoğalmış bir halde yoluna devam edecek... Yarın siz de o kabile arasında, o açlarla beraber yolunacaksınız. Nasıl silaha sarılmaz, nasıl bu bedbaht hemcinsinizi öldürmeye koşmaz, can atamazsınız?

Hem gelen kabile sade kaht u galâ getirmiyor: Kolera, tifüs, iskorbüt ve ishalde beraber... Rusya bugün, Kızıllar İdaresi sayesinde, ölümlerin, illetlerin ve afetlerin en vasi surette hüküm sürdüğü bir diyardır. Bir tarafta bakıyorsunuz ki birkaç yüz bin kişi açlıktan kıvranıyor ve tükenip gidiyor; öbür tarafta kolera her gün binlerce adamı eritip bitiriyor; daha ötede tifüs, elinde orağı, insan başı desteliyor ve bütün bunlara zamimeten⁶⁹³ de ihtilal mahkemeleri şüpheleri donatıyor! Sonra memleketin şu felaketli manzarası önünde bir (Lenin) ve ya bir (Troçki) Lehistan'ı ezmekten, Avrupa'yı istiladan dem vuruyor. Bol bol nutuklar, bol bol beyannameler, bol bol gaye ve mefkûre lafları, muhayyel saadetler ve müstakbel refahlar vaadi...

Mesela tutup bir (Kıtlıkla Mücadele Komitesi) yapıyorlar, bizim (Men-i İhtikâr⁶⁹⁴) ayarında bir iş... Fakat elebaşılarda avenelerini⁶⁹⁵ doyurmaktan başka hiçbir fayda temin etmiyor... Ne zahire bulmanın imkânı var, ne ecza ve ilaç, ne de doktor ve hasta bakıcı... Fakat komiserler hükûmeti hala garâbetlerle meşgul... Mesela cemâhir-i mütefakkıha⁶⁹⁶ bir milyon aç çocuğun iaşesini deruhte⁶⁹⁷ etmeye razı gösteriyor:

Fakat, diyor, size de esir olan beş Amerikalıya bırakınız!

Buna cevaben Moskova hükûmeti:

⁶⁹¹ Engel.

⁶⁹² Depolanmış erzak.

⁶⁹³ Ek olarak.

⁶⁹⁴ Yasak vurgun.

⁶⁹⁵ Yardakçı.

⁶⁹⁶ Cumhurların fıkıh âlimi.

⁶⁹⁷ Üstlenme.

-Hayır, diyor, bırakmayız, canınız isterse...

Ve o bir milyon masum bu hunhâr⁶⁹⁸ sergerdenin dik kafalılığına kurban oluyor! İşte cihana huzur, refah, intizam, adalet bahşedecek olan Bolşevik idaresinin bir insani hareketi!... (Troçki) Elan fütûhât ve itisâfat peşinde; nutuklarda diyor ki:

-Ahali zannediyorum ki kıtlık, hastalık ve kargaşalık bizi nihayet mevkilerimizden ayıracak ve Rusya'yı Sovyet idaresinden kurtaracak... Asla! Bu arzudakilerin köküne kibrit suyu ekmedikçe biz şuradan şuraya kımdamayacağız!

Nasıl, parlak değil mi? Öte tarafta da şöyle haykırıyor:

-Polonya bize Riga'da vaat ettiği sözü tutmadı; hem Yunan cezasını vereceğiz, hem de bu suretle o mamur ve münbit⁶⁹⁹ arazide gıda ve hayat bulacağız!

O bunları söylerken kocaman Rusya açlar istilasında son habbesini bitiriyor ve iskorbütten diş etleri meydana çıkmış, koleradan içleri boşanmış ve tifüsten derileri kavrulmuş milyonlarca halk son nefesini veriyor!

Bolşevik sergerdeleri Baltık Denizinden Japon Denzine kadar varan ucu bucağı bulunmaz bir zahire ve servete ülkesini az yılda kasıp kavurdular, harabeye çevirdiler ve milyonlarca tüvânâ⁷⁰⁰ insanı öldürdüler, kadide döndürdüler de hala uslanmadılar, arlanmadılar ve bu çıkmaz yoldan geri sapmadılar... Biz böyle kötü numuneleri kendimize örnek almayalım! Bu meleğe kıymayalım! Allah aşkına buna olsun özenmeyelim!

Refik Halid

[**Peyâm-Sabah**, nu:11390-960, 5 Ağustos 1921, s. 2-3]

---

⁶⁹⁸ Zalimce.

⁶⁹⁹ Verimli.

⁷⁰⁰ Güçlü.

48. HASET

İstanbul'da erkek ve kadın muhacir, milletçi, işsiz ve aşsız dolu... Fakat işçi, hizmetçi ve uşaklık yok! Kimi görsem hizmetçilikten, bahçivansızlıktan ve rençbersizlikten⁷⁰¹ müşteki⁷⁰²... Kime rast gelsem yorgun, asabi ve ümitsiz:

-Hizmetçi bulamıyoruz! Hizmetçi durmuyor! Diyor. Bu hal, bittabi benim başımda da var. Hizmetçi peşinde çırpınmaktan harap düşünüyorum... Ne çeşitlerini gördüm, ne rezaletlerine göz yumdum, ne hakaretlerine tahammül ettim de yine bir türlü hiç birini kendimden razı ve memnun edemedim; iki haftada bir evde yeni bir buhran-ı hademe vuku buluyor, hizmetçi bulması rical⁷⁰³ bulmaktan güç ki bazen bu buhran günlerce sürüyor, günlerce süpürge ile tencere benim elime düşüyor. Hâlbuki hizmetçilikle uşaklıktan rahat ben hiçbir meslek, hiçbir hizmet görmüyorum. Muhassenat ve fezâili gayr-i kabil-i tadât.. En hoşu yeme, içme düşünmemesi! Ev sabahları adeta aşçı ve işçilerin kâhyasıdır; onlar yalnız yapmakla mükelleftirler, ne harcını düşünürler, ne harçlığını:

-Yağ bitti!

Der, geçerler... Umurlarında bile değildir. Hâlbuki efendi bu haberi alınca şaşıra kalır, cinsini, ucuzunu, bedelini, hülasa⁷⁰⁴ hepsini o düşünecek, o temin edecektir. Hizmetçiler hazıra konarlar; ama ev sahibi bakkala borçlu imiş, kasabın önünden geçemiyormuş, maaşını üç aydır alamıyormuş, ehemmiyet bile vermezler ve mütemadiyen:

-Şu yok, bu yok!

Diye noksan sayar, kıtlık haberi verirler. Mesela efendi ile hanım sofraya oturup iki türlü yemek yerken düşünürler ki bu iki çeşit taâmı ne güçlülükle tedarik ettiler; patlıcanına elli kuruş verdiler, yağına bilmem ne kadar... Ya eti? Borç bini aştı, haftaya muhakkak al-el-hesap bir şey vermeli... Bittabi bu gibi acı ve ağır düşüncelerle yenen yemek insana zehir olur; fakat sahan başına hizmetçiler geçtiler mi iştahlarına

⁷⁰¹ Çiftçi.

⁷⁰² Şikâyetçi.

⁷⁰³ İleri gelen devlet adamları.

⁷⁰⁴ Özetle.

kilerler yetişmez... Öyle ya, hem niçin şapır şupur yemesinler? Onlar daima yemeğe davetli misafirler gibidirler, ne parasında, ne de tuzunda elleri, emekleri vardır.

Bu zamanda yemek meselesini düşünmemek, nevale ve gıda cihetini teminden azade kalabilmek ne bahtiyarlıktır! Hizmetçiler adeta evlerimizin pansiyonerleridir; hem de meccânî⁷⁰⁵ pansiyoner de değil de usta para alan kısımdan... Ye, iç, uyu, biraz da iş gör, ondan sonra kalk mevsime göre Çamlıca, Boğaziçi, Ada ve Şişli, dolaş, gez, gönül eğlendir, bundan latif hayat olur mu? Kaç milyonda bir beye bu nimet nasip olabilir? Uşak ve hizmetçi yangını düşünmez, kirayı düşünmez, hırsızını düşünmez, bakkalı düşünmez, vergiyi düşünmez, hülasa⁷⁰⁶ bizim kafa patlattığımız ne işler ve ne dertler varsa hiç birini düşünmez; hizmetkârlık zamanede bir mazhariyet... O kadar ki maişet müşkülâtı içinde bunaldığım zamanlar evimdeki hizmetçiyle uşağa adeta kin ve hasetle baktığım çok oluyor!

O zamaneye ne diyelim ki bizi uşaklarımıza imrendiriyor ve hizmetçilerimize haset ettiriyor!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11391-961, 6 Ağustos 1921, s. 3]

---

⁷⁰⁵ Bedava.

⁷⁰⁶ Özetle.

49. İKAZ

Bir fıkra vardır: Adamın birini köpek ısırması, ne yapsın, elinin altında bir balta duruyormuş, kapınca köpeğin kafasına indirmiş ve öldürmüş. Sahibi hâkime şikâyet etmiş, hâkim demiş ki:

-Canım ne için baltanın sapıyla vurmudun da ağzıyla vurdun?

-Adam şu cevabı vermiş:

-Eğer köpek beni kuyruğuyla ısırması olsaydı ben de baltanın sapıyla vururdum, fakat öyle yapmadı, ağzıyla ısırды, ben de ağzıyla mukabele⁷⁰⁷ ettim!

Buna akan sular durur. İttihatçı gazetelerden azılları son günlerde adet edindiler, harp ve darp, taktıl⁷⁰⁸ ve tahrip ve Bolşeviklik aleyhindeki neşriyata, gazetemizin neşriyatına mukabil savlet⁷⁰⁹ ediyorlar, binaenaleyh⁷¹⁰ bize de baltanın ağzıyla cevap vermek icap ediyor, ediyor ama baltacılık elimizden gelmiyor, elimizin altında olduğu zaman bile...

Sulha taraftarlığımızın uğradığı şu cevap ve şu kelimelerle bakınız, aynen iktibas ediyorum: “Hainler! Şeniler! Sefiller! Vatansızlar! Vatanın namuslu evladı arasında yaşama hakkı olmayan caniler!”

Evet böyle diyorlar, üzerimize bu galiz⁷¹¹ kelimelerle hücum ediyorlar; onlar ki muhalefet balta elinde olduğu vakitlerde bile bu keskin aleti üzerlerinde denemeye, bu tarzda mukabeleye tenezzül etmediydi. Hatta etmek isteyenleri de men’e, hem de ikbalini tehlikeye koyarak men’e kalkıştırdı... Bana kalırsa yarının ne doğuracağı hiç de belli olmayan böyle bir çapraşık devirde yüksekte atıp tutmak akıllane bir hareket olmasa gerektir. İnsan fikrini daha az kaba, daha çok insafı, hülasa⁷¹² terbiyeli kelimelerle de ifade edebilir. Hem bu derece ateşliliğe de hacet yok: Mademki Anadolu İstanbul gazetelerinin topunu birden hududundan sokmuyor, mademki bu

⁷⁰⁷ Karşılık.

⁷⁰⁸ Katletme.

⁷⁰⁹ Saldırı.

⁷¹⁰ Bundan dolayı.

⁷¹¹ Kaba ve çirkin.

⁷¹² Özetle.

gayretkeşlik luzumî derece işe yaramıyor ve tesirini göstermiyor, o halde daha insafli davranmak ve kelimelerini daha dikkatli tartmak münasip olmaz mı? Zannettim ki:

-Sulh cihetini de biraz düşünsek, siyaseten de biraz çalışsak!

Diyenler hakkında bir (hain), (sefil) ve (şenî) kelimeleri kullanılabilsin... Bu kelimelere bir gün mukabele etmek için baltanın ağzına müracaat edenlere, yukarı fıkradaki hâkim gibi artık:

-Niye sapıyla vurmadin?

Demeye kimsenin yüzü olamaz. Binaenaleyh⁷¹³ kalemlerini bila-sebep gibi kullananlar baltanın sapına değil, ağzına uğramaya daima maruzdurlar ve bunu göze almalıdırlar!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11392-962, 7 Ağustos 1921, s. 3]

---

⁷¹³Bundan dolayı.

50. HALİMİZ

Geçen gün bir mahcup oldum ki...

Vapurda ahbablarıma matbuatın kıymetinden, ehemmiyet, nüfuz ve itibarından dem vuruyordum, o sırada karşımda oturan bir zat, adını bilmediğim halde on seneden beri mütemadiyen selamlaşıp hal ve hatır sorduğum bir aşına çehre söze karıştı, dedi ki:

-Bu yazdıklarınız çok doğru ama buraya, bu bizim matbuata göre değil!

-Neden? Diye kızdım, niçin?

-Şunun için ki o her sabah ve her akşam çeşit çeşit resimleri, sütun sütun makaleleri, muhteşem imza unvanlarıyla sokaklara dökülen gazetelerde ben mühim hiçbir şahsiyet-i siyasiyeye rast gelmedim... Yani bizim matbuatımızda bugün kadir ve itibarı cihanca müsellemler bir muharrir-i meşhur bile yok... Bilakis gazetelerimiz şöhretsiz, şahsiyetsiz bir takım yarım yamalak muharrircikler elinde! Öyle muharrir-i ser-sütunlar ki onlarla beş dakika bir siyasi hasbihalde bulunamazsınız; siyasette zerre kadar behreleri⁷¹⁴, memlekette sarı çizmeli Mehmet Ağa kadar bile şöhretleri yoktur!

-Evet ama...

-Eveti, falan yok... Mesela, buyurunuz, işte (İkdam)... Büyük bir gazete Avrupa'da böyle isimsizler elinde midir? Ser-muharriri kimdir? Neler yazar ve neler düşünür? Şimdiye kadar ne dedi ve hangileri çıktı? Rical-i mühimmeden⁷¹⁵, ecnebilere kimlerle düşer kalkar, ne gibi mahâfil ile temas eder? Hiç... Yazısını yazar, şemsiyesini koltuğunun altına alır, evine, uykuya varır! Sonra (Vakit)... Aynı hal... Başında adı, sanı malum bir adam yok! (İleri) ise kimsesizliğin, yoksulluğun timsal-i feci: Kâh kâselis⁷¹⁶ şairler, kâh âteşin⁷¹⁷ delikanlılar elinde bâzîçe-i hevesât⁷¹⁸! Tevhid'e gelince dolu sütunları içinde geniş bir boşluk... Ne kadar arasan üzerinde bir

⁷¹⁴ Pay, hisse.

⁷¹⁵ Önemli devlet adamları.

⁷¹⁶ Çanak yalayıcı.

⁷¹⁷ Ateşli.

⁷¹⁸ Oyuncak hevesleri.

insan izi bulamıyorsun! (Akşam) haşarı gençler, (Tercüman) tecrübesiz bir kâtip elinde...

-Evet ama...

-Hani gazetelerimizin başında, diyar-ı medeniyette olduğu gibi, bir sabık sefir-i kebir, bir nazır-ı esbak, bir mebus-u meşhur, âyandan bir zat nasıl?... Bu ayarda, bu izanda, bu mertebe ve bu makamda biri?.. Hayır, öylesini aramayınız: Gazetelerimiz çocuklar, adsızlar ve makamsızlar elinde! Artık bu yoksulluğa, bu ihtiyaca düşmüş, bu derece bi-nam ve nişan kalmış matbuattan siyasi mütalaat⁷¹⁹ beklemek saflık ve cahillik olmaz mı?

-Evet ama...

-Yok, efendim, bana bir gazeteci gösteriniz ki izanı, irfanı, iktidarı mücerreb, siyaset-aşına, tecrübedide, cihan nazarında maruf bir recül-i kıymettar olsun...

-Evet ama öylesini bulsak daha başka, daha mühim yerlere geçirirdik!

-Ben orasını bilmem, her halde Hüseyin Cahitler, Yunus Nadiler, Eminler ve Celal Nuriler zamanı yine matbuat bir kemiyetti... Bugün onların yerini bile dolduramadınız!

Artık matbuatın böylesinden de siyasi fikir beklemeyiz, bu derece mechuliyete, yoksulluğa ve hiçliğe düşmüş bir kuvvete ehemmiyet ve itibar atfedemeyiz!

Muhatabım kalkıp yürüyüverdi, ben de dönüp kalktım; ah nasıl, ne yüzle diyebilirdim ki (İkdam) ser-muharriri bir recul-i meşhurdur; (Vakit)i bir şahsiyet-i mümtaze çıkarır; (İleri) akıllılar elindedir; (Akşam) sahipleri küçük değildir, (Tercüman) ser-muharriri siyasetten anlar, (Tevhid)e gelince fikirle lebaleptir... Bunları nasıl iddia edebilirdim? Muarızımız gazeteler yüzünden bir utandım, bir yere geçtim ki...

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11393-963, 8 Ağustos 1921, s. 3]

⁷¹⁹ Tetkikler.

51. YAZIK OLDU!

Şimdiye kadar karilerimden hangi fikrimi, hangi hissimi sakladım bunu saklayayım? Filvaki⁷²⁰ itirafından utanmıyor değilim, kalbimde bir titreme, çehremde bir kızılılık, yüreğimde bir üzüntü, hülâsa⁷²¹ nefesimde maddi ve manevi bir tagayyür⁷²², bir hicâb⁷²³ hali var... Var ama, ne çıkar, bir cesaretli adımla bu berzahtan⁷²⁴ kurtulmak, ruhumu açmak ve azabımı azaltmak daha faydalı, daha şifa bahşolacak! Evet, dün, fikren bir günah, bir cinayet işledim: İttihatçı olmadığımı, olamadığımı yandım ve İttihatçı olmaktadır lezzet, fayda ve menfaatleri gözümün önünden geçirerek:

-Eyvah, gençliğimi heba etmişim, gençliğime yazık oldu!

Diye haykırdım, nâle⁷²⁵ ve efgân⁷²⁶ ettim.

Hani bazı genç, güzel kadınlar hayatlarını masumane, afifane, evlerine ve zevcelerine merbut geçirirler, nefeslerini lezaiz-i dünyadan mahrum ederlermiş de sonra saçlarına ak ve yüreklerine fütur düştükten sonra bu heba olan gençliğe yanarak:

-Ah, niçin ömrümü eza, işkence ve tahammülle doldurdum da hafif meşrebane bir tarzda, saz, söz, aşk ve keyif içinde yaşamadım! Derler, aynadaki dertli ve yaşlı çehreye bakarak ağlarlar, hıçkırırlarmış... Benimki de öyle oldu, ben de İttihatçı olup da mevki, servet, seyahat ve debdebeyle⁷²⁷ yaşayacağıma muhalefette kalarak işkence ve eziyetle, parasız ve yoksul ömür sürdüğüme acıdım, buna ağladım. Bazı namuslu tahsildarlar vardır da ellerinden binlerce, yüz binlerce liralara geçer, ilişmezler, götürüp günü gününe yerine verirler ve beş, on kuruş maaşla afifane ve kanaatkarane yaşarlar, sonra bir gün, ufak bir teseyyüpten⁷²⁸ dolayı, yaşlı ve yorgun vücutlarıyla kapı dışarı atılınca:

-Neden o zaman çalmadımdı? Çalıp kaçmadımdı?

⁷²⁰ Hakikaten.

⁷²¹ Özetle.

⁷²² Değişme.

⁷²³ Perde, utanma.

⁷²⁴ Cehennem.

⁷²⁵ İnilti.

⁷²⁶ Feryat, figan etmek.

⁷²⁷ Görkem.

⁷²⁸ İhmalkârlık.

Diye yanarlar... İşte aynı hisle, aynı nedametle⁷²⁹ ve fakat aynı hicâbla⁷³⁰ ben de bugün öyle yandım, öyle pişman oldum.

Hele bir düşünelim, bidâyet-i meşrutiyetinden beri İttihatçı olsam, İttihatçı kalsaydım nasıl bir ömür sürmüş, hayatın nasıl zevkini çıkarmış olurdu.. Bunun tasavvuru bile keyif, heyecan ve lezzet veriyor! Mesela hürriyet ilan olunduğu zaman ben neydim? Küçük bir memur... Hemen mahallemin İttihat ve Terakki şubesine kaydolunur, evimden kanepeler, perdeler aşırarak, yazı takımımı, hokkamı getirerek, çebimdeki harçlığımı vererek ve naralar atıp dövüşler çıkararak azılı bir aza olurdu. Ne derseler: “Hay hay, münasiptir efendim, pek güzel efendim!” derdim; ne verseler: “Allah ömrünüze ömür-i berekatı versin efendim!” diye yerlere kapanırdım. Bir taraftan da bir Ahmet Rıza Bey’e, bir Hüseyin Cahit’e, bir Kara Kemal’e mülazemet eder, sigarasını çıkarırken kibriti çakar veya kapıya varırken paltosunu tutar, belinde koca bir tabanca takıp:

-Size kem gözle bakanı yakarım!

Der, bu vasıtalarla en nüfuzlularına çatardım. Artık bundan ötesi kendiliğinden sükun ederdi. Cahit Emrullah Efendiye bir kelime yazar, darülfünuna muallim olurdu; Ahmet Rıza Talat’a bir selam gönderir, amcamı Konya’ya vali yapardım; Kara Kemal merkeze bir pusula verir, süt biraderimi İzmir’e katib-i mesul diye gönderirdim... Derken muhalefet baş gösterirdi, hemen bir mizaç gazetesi çıkarır, o Arap, Arnavut ve Türk muhalif mebuslarını maskara eder, kimini ayıya, kimini maymuna benzeterek, kiminin burnuna kandil asıp kiminin arkasına kuyruk takarak kaba, galiz hücumlarla mevkimi büsbütün tahkim, tarsin⁷³¹ ederdim. O esnada canım Avrupa’yı bir dolaşmak mı isterdi, derhal Maarif Nazırının yanına çıkar, iki kelime söyler ve Paris’e talebe müfettişi olurdu... Orada yer, içer, gezer, yatar, yapmadığım fisk u fücur⁷³² bırakmazdım; sonra kanımca memlekete döner, bir müddet yine muhaliflere sayar, söver, mükafeten bir sefarete baş katip veya müsteşar olur, bir müddet de Avrupa’da böyle kalır, böyle yaşadım. Para kasaveti hiç de çekmezdim; masamda buzlu şampanya, dudaklarımda neşeli ıslık, cüzdanımda binlik banknot,

⁷²⁹ Pişman olma.

⁷³⁰ Utanma.

⁷³¹ Sağlamaştırma.

⁷³² Allah'a isyan içinde olmak, günah işlemek.

kolumda kokulu kokot⁷³³ eksik olmazdı. Buraya mektuplar yazar, hain-i vatan firari muhaliflerin Avrupa'daki gayretlerini ihbar eder ve kahır, tenkîl, idam ve ihrâk tavsiyelerinden birgün geri kalmazdım. Sonra Cavid'e öyle tabasbuslar, öyle soytarlıklar yapardım ki muhakkak her istikrâzdan hisseme bir meblağ ayırtır, İstanbul'a dönüşümde de her meclis-i idarede bir azalık kapardım. Hülâsa⁷³⁴ yokluk, yoksulluk, iç sıkıntısı, gönül azabı nedir bilmez, hissetmezdim.

Birgün mebusta oluverirdim, mesela bir Malazgirt, bir Ayıntap, bir Karahisar mebusu... Şişli'de mükellef döşeli bir apartmanım, altımda arabam, üstümde kürklü paltom, ne şanlı, ne rahat, ne kaygısız yaşardım... derken Harb-i Umumi patlardı: Gel keyfim Gel! Bir (Yenigün), bir (Vakit), bir (Zaman) veya bir (Eşref Saat)de ben çıkarırdım:

“Ahali! Ahali! Devleti Harb-i Umumi'ye sokağın elleri takdis ediniz! O ellerdir ki bizi umulmadık şereflere mazhar kılacak, o ellerdir ki Türkiye'nin canına can katacak, bayrağımızı üç misli arazi üzerinde dalgalandıracak!” diye yazar, Alman imparatorunun Enver'i kucaklarken, Hindenburg'un Cemal'e sarılırken (Von Kühlmann'ın?) (?) Talat'ı öperken böyle sarmaş dolaş resimlerini basar, methüsenalarında şimdiye kadar gelip geçmiş ne kadar kaside-gûlar, dalkavuklar ve mütebasbıs varsa hepsini fersah fersah aşardım. O zaman iki de bir Berlin'e, Viyana'ya gider, sefarethanelere misafir olur, (Çardaş)ları terennüm ede ede, herkes bir dirhem ekmeğe kul, köle olurken ben havyar kâsesi önümde francele yer ve şampanya içerdim!

Matbuat cemiyetine ben reis olurum... Men-i ihtikarede ben! Brest Litovski'ye siyasi murahhas olarak ben giderdim... Kopenhag'a da sosyalist olarak yine ben! Derken Cemal'den bir telgraf gelirdi: “Buyurunuz, kurduğum Arabistan hükumdarlığını görünüz!” derdi; bir hususi trene biner, Şam'a gider, kâ'ada⁷³⁵ raks seyr eder, çöllerde ahu ve asıl mühimi dönerken de birkaç balya hamule⁷³⁶ alırdım. Bunu Enver işitir, kıskanır, bana: “Geliniz de hududlarda şehâmetimi⁷³⁷ seyrediniz!”

⁷³³ Hafif meşref kadın.

⁷³⁴ Özetle.

⁷³⁵ Ev avlusu.

⁷³⁶ Yük.

⁷³⁷ Yiğitlik.

derdi. O mürsellere⁷³⁸ biner, yedi günde arzuma vasıl olur, şerefine verilen bu taaruzu temaşa ederek zer ü sime müstağrak avdet ederdim ve şöyle yazardım:

“Ahali! Ahali! Devleti Harb-i Umumi’ye sokan elleri takdis ediniz!” (Miloviç)⁷³⁹ benim de dostum olurdu; ben de Kayser’in elini sıkar, ben de (Korup) şatosuna misafir olur, Batum seyahatinde baş köşede ben de bulunurdum; Topal İsmail’in karşısında ayak ayak üstüne ben de otururdum; belki evrak-ı makdiye üzerinde benim de imzalarım olurdu; belki ben de nezâretlere geçer, sefaretlere konardım. Sonra mütareke oldu mu bir müddet, ben de bir köşeye siner, ben de ölü tilki taklidi yapardım ve şöyle bir muhasebede bulunurdum:

-Harp esnasında ama içtim, ama yedim, ama gezdim, ama oynadım, ama kazandım ha! Hak berekat versin harbe!

Derdim. İzmir işgaline müteakip Kuva-yı Millîyeye bittabi ilk önce ben geçerdim; ama Ali Kemal Bey hakkımda “Kaselis! Hain oğlu hain! Zırtapoz!” Dermiş, ben işime bakar, millet meclisine aza olur, vekillerin arasına katılır, hülâsa⁷⁴⁰ yine borumu öttürürdüm, arabamı yürütür, yine murahas olarak Avrupalara gider, Moskovalara koşar, Anadolu’da (Eşref Saat)imi neşrederek mütarekeyi görmemiş ve Harb-i Umumiyi görmemiş dönerdim! On üç senelik devr-i meşrutiyetin memleket ve muhalefet için zübde-i zergüzeşti şu olurdu: Açlık, yangın, zindan, idam, inhizam, istila ve izmihlal!... Fakat benimki ve cemiyetiminki: Mesned, servet, seyehat, eğlence, kumar, kadın, alayış ve debdebe⁷⁴¹!...

Ah muhakkak ki gençliğim heba oldu, bir dakika huzur ve sükun görmeden, mahbeslerde, menfalarda korka korka, inleye inleye, iki büklüm, aç ve parasız tam on üç sene hayatıma zehir kattım, İttihatçı olamadım, artık olamam da... Bu suretle gençliğime kıydım... Gençliğime yazık oldu!

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11394-964, 9 Ağustos 1921, s. 3]

⁷³⁸ Binek hayvan.

⁷³⁹ 1.Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru İstanbul'a gelen Madam Kordi Miloviç adlı operet sanatçısı.

⁷⁴⁰ Özetle.

⁷⁴¹ Görkem.

52. BİR NEVİ DE BU

Vatanperverlik de meğerse huya, tabiata göre değişirmiş... Meğerse vatanperverliğin de müteaddit esbabı olurmuş! Dün bir karpuz sergisi önünde idim, satıcı iştiha-bahş bir karpuzu elinde sallayıp oynadıktan ve oynattıktan sonra bana uzattı:

-Al bunu efendi, götür götür, kan kırmızı, hâlis Tekfur Dağı!

Dedi. Muayene için elimi uzatırken yanımda can-şiken⁷⁴² bir (ah!) işittim; merak ile döndüm, baktım: İri karınlı bir adam, gözleri yaşlı, karpuzla bakıyordu; taaccübümün farkına vardı:

-Ne yaparsın beyim, dedi, kendimi tutamadım, Tekfur Dağı ismi yüreğime dokundu!

-Oralı mısınız?

-Hayır... Fakat...

-Akrabanız, araziniz mi var?

-O da değil... Ben boğazıma düşkün bir adamım da böyle en nefis mahsul veren yerlerin birer birer istila ve tahribe uğraması hüznüme, merakıma dokunuyor, satıcılar isimlerini haykırdıkça kan başıma çıkıyor, gözlerim dolu dolu oluyor!

-Hakkınız var!

-Şüphe mi var? Mesela Silivri yoğurdu... Satıcıların her feryadı yüreğimi deliyor ve düşünüyorum ki sade Tekfur Dağı itibarıyla karpuz değil, kavun cihetinden de Uzunköprü bana dağ-ı derûn oluyor! Ne kadar nefis, leziz mahsulat yetiştiren yerler varsa oraya düşman musallat oldu!

-Mesela daha nereleri?

---

⁷⁴² Can kıran.

-Nereleri mi? Çok... Bursa'nın kestanesi ve şeftalisi; Edirne'nin kaşarı ve dili; Ayvalık'ın zeytinyağı; Mürefte'nin rakısı; Balıkesir'in kavunu; Bandırma'nın kuzusu; Kermati ile Mihaliç peyniri...

-Sahih ne kadar çokmuş...

-Dahası var: İzmit pişmaniyesiyle, Kütahya pekmeziyle, İzmir üzümüyle, Aydın inciriyle, Manisa kavunuyla meşhur, maruf değil midir? Bütün bu leziz mahsuller düşmanlara kısmet!

-Evet, öyle... Allah burunlarından getirsin!

-Şimdi de bir Ankara sözü çıktı... Şimdi de korkuyorum ki Ankara keçilerine bir ziyan olmasın!

Şikemperver müşteri hakikaten vatanperverane bir teheyyüç içinde idi; teselli lüzumunu hissettim: meyas olmayınız⁷⁴³, dedim, siz ibtidaya değil, intihaya bakınız! İnşallah iyi bir sulh bizi o yerlere tekrar nail eder de sizin de kavun, karpuz veya kuzu, keçi yerken lokma boğazınızda kalmaz!

-Amin!

Dedi ve koltuğunun altına iki Tekfur Dağı karpuzu sıkıştırıp memnun, müteselli yürüyüp gitti! Meğerse bir koltuğa iki karpuz sıkışabilmediği gibi bir yüreğe de vatanperverlikle şikemperverlik pek ala sıkışabilirmiş!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11395-965, 10 Ağustos 1921, s. 3]

---

⁷⁴³ Umutsuz olmak.

53. GİZLİ FİKİR

Bir Perdelik ve Bir Kişilik Cemiyet Oyunu

[Perde açılır: Mükellef bir yazı odası –duvarlarda altın yaldızlı çerçeveler, Enver’in, Cemal’in, Talat’ın resimleri– ortada Anadolu haritası –masanın üzerindeki ufak el çerçevelerinde Anadolu kahramanlarının fotoğrafları– Halide Hanım’ın gazeteden kesilip mukavvaya yapıştırılmış atlı resmi –Obüs⁷⁴⁴ parçasından cigara tablaları, mermi kırıklarından mamul lambalar, mavzer fişeği kovanlarından kibritlikler, hilal-i ahmer damgalı yazı kâğıtları, müdafaa-i milliye damgalı kalemler, kadife muhafaza derununda bir cihat yüzüğü– telefon –vakit: Akşam... İttihatçı tek başına, elinde cigara, gözleri halıya dikili derin bir düşünceye dalmıştır]

Bir azılı İttihatçı [Kendi kendine]

Hiç şüphe yok ki on dört senedir takip ettiğim siyasetten daha faydalısını kabil değil bulamazdım. Cemiyeti medhüsenadan müdafaa ve muhafazadan alimallah bir dakika, bir lahza, bir an geri kalmadım; rüesasına⁷⁴⁵ ayrı ayrı hâkipay oldum; söz aramızda, ne koz kırsalar, ne çam devirseler, hangi baltayı taşa vursalar ve ne halt etseler “Âlâ! Rana! Müstesna!” diye alkışlamaktan avuçlarımı patlattım; bu uğurda dövüşe, vuruşa, kesişe, her türlü mücadele ve münazaaya hazırdım. Bütün bunları böyle yapmakta isabet ettim ve mükâfatını da aldım: Dört başım mamur oldu, görmediğimi gördüm, yemediğimi yedim, içmediğimi içtim, giymediğimi giydim, hülâsa⁷⁴⁶ hiç ümit yokken adam olup meydana çıktım... Biliyorum ki bu memlekette baki kalan, kalabilecek olan bir hamiyettir; ondan ayrılmak, uzaklaşmak ve ilca-yı musalihatla onun girdiği yeni şekillere girmemek ve bu yeni şekillere ister Kuva-yı Milliye diyelim, ister Bolşeviklik, kendime destur addetmemek ahmaklık olur. Ne bulursam muhakkak ki İttihatçılıkta bulabilirim... İttihatçılık ne olsa, ne kıyamet kopsa yine zeytin gibi suyun üstüne çıkacak ve efradını bir lokma veya bir hırka, muhakkak yine doyuracak ve giydirecektir! Fakat... Şimdi, biraz da, hakku’l-insaf düşüneyim... Şu odada beni dinleyen ve zihnimden geçirdiklerimi anlayan yok ya... Tek başıma, nefsimle, vicdanımla karşı karşıyayım: Biz yaman adamlarız ki, hala bunca musibetlerden, felaketlerden sonra bile cemiyeti müdafaa için söz bulabiliyor,

⁷⁴⁴ Yüksek ve alçaktan mermi atabilen kısa namlulu top.

⁷⁴⁵ Başkanlar.

⁷⁴⁶ Özetle.

elan halkı avutuyor, aldatıyor ve muhalifleri şaşırıyor, susturuyoruz. Her yeni musibet üstüne evvela bir şaşkınlık devresi geçiriyoruz, “Şimdi ne halt edeceğiz, bu olur iş mi?” diye cemiyete içimizden biraz atıp tutuyoruz, lakin hemen yeni parola, yeni plan imdadımıza yetişiyor: “Şöyle olacak, şöyle idare edilecek!” diye verilen emre harfiyen riayete başlıyor ve -şaşılacak iş- yine hak kazanıyor, yine taraftar buluyoruz! İşte bu ciheti aklım almıyor; diyorum ki: “Canım, nasıl olur, artık aldatacak cihet, bir ümit, bir çare kaldı mı? İşte şurası da gitti, burası da verildi, şu devlet de darıldı, bu hükûmet de kırıldı, bugün hakikatler meydanda durup dururken nasıl olacak da yine biz bunlara birer kulp takabileceğiz ve işin içinden sıyrılabileceğiz?” Filvaki⁷⁴⁷, bakıyorum ki, sıyrılıyor, hem her defasında da kabahati biçare muhaliflere yükleterek...

Lakin, işin doğrusu, şu bizim cemiyetin de on üç senedir memleketin başına getirdikleri musibetlere hadd ü payan⁷⁴⁸ var mıdır? Ne yaptık fena yaptık; hangi işe girdikse yüzümüze bulaştırdık; neye karıştıksa çorbaya çevirdik... Hiçbir mesele olmadı ki biz içinde bulunalım da arap saçına dönmesin, rezil ve mashara⁷⁴⁹ olmasın... Nereye el uzattıkça eller, tutar yerini bırakmadık! Zemden, tenkit, tezyif ve tahkirden başka bir suretle tasvire gelmeyen bütün bu ahvali maşallah medhüsenadan yanımıza yaklaşmıyor. Ortada seyyiatımızla memleket namına iki yanık vilayet kaldı, fakat vatanperverlik, hamiyet ve millet tacı bizim başımızdan aştı. Mesela hala bu diyarda bizden başkalarını bulup da:

-Şeniler! Katiller! Vatan hainleri!

Diye bağırabiliyoruz. Amma müthiş, amma insafsız adamlarız ha! Biri karşımıza geçse de:

-Anladık, cemiyete muhabbetiniz, rabitanız var, bize saysanıza cemiyetiniz şu memlekette hayır, hasenat namına ne yaptı?

Fazlasını istemeyiz, üç eser, üç bina, üç zafer veya üç kanun!

Dese ne cevap verebiliriz? Evet, düşüneyim, böyle hayırlı ve hasenatlı ortaya ne koyduk?

⁷⁴⁷ Hakikaten.

⁷⁴⁸ Uc ve son sınırı.

⁷⁴⁹ Maskara.

[Kafasını kaşıyarak düşünür]

Bulamıyorum ki... Üsküdar'a köprü kuracaktık, projede kaldı! Anadolu'da yollar yapacaktık, olmadı! Kanal'ı geçecektik, geçemedik! Girit'i alacaktık, alamadık! Yahu, ilaca derman, numunelik bir faydalı iş yok mu? Beş paralık bir iş olsun göremedik mi?

[Nizamet ve Hiddetle]

Yok! Yok! On dört senedir taş üstüne taş koymamışız, bir çivi çakmamışız, bir karış yer kurtarmamışız... Sade tahrip etmişiz, sade yıkmışız, sade yakmışız!...

[Duvardaki resimlere yumruklarını sıkarak]

Ah sizler! Sizi gidi kof, cahil, muzır ve münasebetsiz herifler ah! Ne olurdu, sırası gelince "İşte eserimiz!" diyecek bir nesne bırakıp da öyle defolsaydınız... İnsan ölür eseri kalır, hayvan ölür semeri kalır derler, sizin semerinizi bile kalmadı!

[Bu defa küçük çerçevedeki resimlere hitapla]

Bakalım siz ne karıştıracak, ensemizde sizler de ne bozalar pişireceksiniz! Hani, doğrucası, sizden de bir marifet beklemiyorum ya... Dışarıdaki atıp tutmalarına, o nutuklarına, o yazılarına bakmayınız! Odamda böyle yapayalnız kaldım mı, muhaliflerin işitmeyeceğine emin olunca emin olunuz ki ben de...

[Tereddüt eder]

Evet, ben de Ali Kemal gibi düşünüyorum...

[Daha büyük bir tereddütle]

Hatta, hatta... Ali Kemal gibi de söyleniyorum! A hem kel hem fodul çılgın adamlar! Ne vardı bu defa da İtalyanları kıracak, onları gücendirecek? Siz hiç kimseyle, hiçbir devletle altı ay, güzel güzel geçinemez, el ele duramaz, insan gibi sözleşemez misiniz? Nedir o dünyaya meydan okuyuşlar, sonra o geri geri çekilişler? Nedir o Millet Meclisi müzakereleri? Nedir o diktatörlük hazırlıkları? Nedir o şehname gibi hitaplar, o orduyu ve milleti benimsemeler, o tahakküm? Enver kadar olmayınız, öyle bu gibi marifetlerle işin içinden çıkamadı! Korkuyorum ki bu defa, artık, uçuruma...

[Tebdil-i lisan⁷⁵⁰ ile]

Neler söylüyorum? Az daha muhalif ağzı konuşmuş olacaktım, galiba, dalgınlıklakonuştı bile... Bir başıma kalınca, maalesef, bakıyorum hep böyle oluyor, muhalif oluyorum, tövbe! Tövbe!

[Bir müddet susar, sonra tekrar hiddete gelir]

Peki ama, nasıl da susayım? Hiç olmazsa içimden geçiririm de biraz ferahlarım: Bizimki de artık saçma... Zırva tevil götüremez derler, bu yapılan işlerin de tevil götürülecek yeri kalmadı! Birdenbire, bir taraftan patlak verecek diye ödüm patlıyor. Artık dikine gitmesek de şu muhaliflere yer vermeden memlekette biz yerimizi sağlamlasak pek hayırlı olur... Şakası yok, Anadolu hududu gittikçe İstanbul'a uzaklaşıyor; evvelki gibi Çamlıca'yı aşmak kâfi değil! Buradaki bu kadar İttihatçının hayatını, huzurunu düşünmemek de insafsızlık değil midir? Birleşmeli! Barışmalı! İyi, kötü bir sulh yapıp bu defalık bu kadarcık zararlarla iktifa etmeli! Yarın daha başka hasarat ve tahribat yapmak istesek elimizde yer kalmayacak! Bu cihetleri nasıl oluyor da düşünemiyorlar? Vallahi muhaliflerin hakları var, bunlar da pek idraksiz, pek kafasız şeyler!

[Telefon öter. Kendini derhal toplayarak]

Alo! Ha, siz misiniz azizim? Hayırlı pekiyi, şimdi burada Anadolu'dan yeni gelen bir yolcuyla beraberiz, mevsûku'l-kelim bir yolcu... Ordu mükemmel bir haldedir; başkomutanlık ihdası halk üzerinde hüsn-i tesir etmiş, pek yakında büyük bir kuvvetle... Ona ne şüphe. (Misak-ı Milli) dairesinde bir sulh yapıncaya kadar cenge devam... Bir karış yer, bir tek nefer kalıncaya kadar! Bırak canım şu şeni muhalifleri... Biz onlar gibi, o satılmışlar gibi düşünemeyiz, bizim itikadımız, imanımız var: Memleketi biz kurtaracağız!

[Perde iner]

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11397-967, 12 Ağustos 1921, s. 3]

⁷⁵⁰ Farklı bir konuşma dili.

54. YANGIN VAR!

Dün gece sıcaktan ahlaya pohlaya, döne çevrile, bin zorlukla ancak dalabilmişim ki acı, karışık, tüyler ürpertici sayhalarla⁷⁵¹ derhal uyandım: Gür, davudî sesli bekçiler mahalleyi adım adım dolaşarak ve her ev için ayrı ayrı bağıarak bir yangın haber veriyorlardı. Hemen kulak verdim; fakat ömrübillah bu kadar karışık bir yangın nidası işitmemiştim; anlamak kabil değildi: Kânî'den⁷⁵² bir mısra gibi zor ve terkipli, pür-tantana bir mahalle ismi ama nedir, nerededir, fehim ve idrakine imkân bulamıyordum ki... Kalktım, pencereye geçtim ve dikkatle bir, beş, on defa yakınlı uzaklı dinledim, baş tarafı âlâ: Yangın var! Zaten bu ciheti malum... Ondan ötesini de çıkarabildim: Şişli... Fakat daha ötesi kabil-i tefehhüm⁷⁵³ değil! (hı) veya (he)si olan bir uzunca terkip ama ne? Nihayet son tarafı da anlayabildim: Hastahanesi... Lakin ne hastahanesi? Nihayet onu da çıkardım ama çektiğimi ben bilirim:

-Yangın var! Şişli'de Emraz-ı Zühreviye Hastahanesinde!!!

Aman yarabbi, değme okumuş, yazmış adamların bile telaffuzunda güçlük çekecekleri bu terkipli bekçi dayılarımız nasıl bir anda öğrenip bağırabilirlerdi?.. Bittabi, bütün gayretleriyle çalıştıkları halde yine karıştırmaya mecbur oluyorlardı. Hakları da vardı ya: Bana bile “ Çık, bağır!” deseler bu cümleyi fasih bir surette telaffuza muvaffak olamazdım.

Her ne ise, bu münasebetle uykum büsbütün kaçtı; kendi kendime dedim ki:

-Canım Şişli'de Emraz-ı Zühreviye Hastanesi yanmış, yanıyormuş, bundan bana, bu hastalıklarla ve bu hastalarla hiç münasebeti olmayan uslu akıllı adamlara ne? Neden beş on çapkın erkekle beş on aşüfte kadının hastahanesi tutuştu diye ben aziz uykumdan, rahatımdan olayım? Hem farz ediniz ki hastahane bir dostum da var da eteğinden ateş almış, yanıyor... Benim şu onda, şu halde, şu buut⁷⁵⁴ ve mesafede elimden ne gelir? Haydi mesela Makri köyünde oturmak itibarıyla bir araya çıkartayım, bir at tedarik edeyim yahut şu hastalıklı hasba⁷⁵⁵ için aşkı şiddetli ise

⁷⁵¹ Haykırış.

⁷⁵² Ebubekir Kânî Efendi Divan şairidir.

⁷⁵³ Anlama.

⁷⁵⁴ Uzaklık.

⁷⁵⁵ Kadınlar için kullanılan ve hafif bir küçümseme ifâdesi taşıyan söz.

yaya Veli Efendi yolunu tutturayım ve gideyim... Lakin Kadıköy'ünde, Ada'da, Büyükdere'de ve Eyüp'te bekçiler aynı suretle halkı tatlı uykularından uyandırıyorlar ve lisan-ı haliyle:

-Koşunuz! Yetişiniz!

Demiyorlar mı? Üsküdar'daki veya Ada'daki bu adam şu Beyoğlu'nun tutuşmuş çapkınları veya yanmış âlüfteleri⁷⁵⁶ için neden ve nereye koşsun? Nasıl yetişsin? Ne haltetsin? Orasını düşünen yok... Deniz aşırı bir uzak yerde Emraz-ı Zühreviye Hastahanesi yandı diye sen uyanmaya, kafa patlatmaya mecbursun vesselam!

Bunlar kurun-u vustâî⁷⁵⁷, manasız ve idraksız işler... Telgraf, telefon, gazete olan bir beldede bekçinin yangın haber vermesi izaçtan⁷⁵⁸ başka bir mana ifade etmez... Yalnız yangın çıkan mahalle halkını uyandırmayı aklım alır, fakat illetlilerin meskeni yandı diye bir buçuk milyonluk halkı uyandırmak doğrusu mubalatsızlığın⁷⁵⁹ üst perdesidir!

Hepimizin uyanıp ayaklanmamış ve teskinine çalışmamız için bir yangın var ama onu da halka yangın diye değil, İttihatçı gazeteler şenlik diye haber veriyor: Anadolu yangını... İşte bunu bastırmak için artık uyanmaya baksak ve bu yangına körükle gitmekten vazgeçsek isabet olur!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11398-968, 13 Ağustos 1921, s. 3]

⁷⁵⁶ İffetsiz kadın.

⁷⁵⁷ Orta çağ.

⁷⁵⁸ Rahatsız etme.

⁷⁵⁹ Himaye altına alma.

55. BİR İNTİKAM

Başkumandanlık münasebetiyle İttihatçı gazetelerine boy boy, şekil şekil resimlerle donandı. Kumandan-ı Cedidin o askeri ve mülki kıyafetteki tasvirleri ne ise ne... Fakat şu maşlahlı⁷⁶⁰, hırkalı, baş açık hususi fotoğrafı, doğrusu, biraz hafif düşüyor. Hem ötekilerde pek hâyîdeleştî⁷⁶¹, gına geldi, yenileri çıksa, çıkartılıp gönderilse pek isabet olacak! Geçen gün vapurda bu bahsi yürütürken bir ahbab söze karıştı; dedi ki:

“-Mütarekeyi müteakip, şimdiki Millet Meclisi Reisi Pera Palas'ta sessiz, sedasız otururken sık sık ziyaretine giderdim, ne hoş söyler, ne tatlı anlatır, ne munsıf⁷⁶², ne mutedil⁷⁶³ görünürdü... “Paşa, derdim, şu inziva halinden yavaş yavaş sıyrılıp çıksanız, biraz kendinizi gösterseniz, halka isminizi, resminizi tanıtsanız; bakınız elde rical⁷⁶⁴ yok, siz ki cemiyetin, Enver'in ve Cemal'in hasmı, muarızısınız,⁷⁶⁵ bu sıfatla, bu münasebetle ne çabuk ve ne kolay bir surette mevkimizi temine ve bilmünasebe memlekete hizmete muvaffak olabilirsiniz!” kendisi bu tavsiyemi tebessümle dinler: “Bilmezsiniz siz bu gazeteleri, hepsi Enver'in, Cemal'in ve Talat'ın bendeleri, kâselisleridir⁷⁶⁶, beni tutmazlar, bana yardım etmezler!” derdi. Nihayet ikna ettim, elime dört yeni fotoğrafını aldım, birer birer gazeteleri dolaştım. Evvela en fazla resim, çerçeve ve harita koyan bir büyüğüne uğradım.

-Aman, dediler, bırakın şu haris-çah adamı... Bir de başımıza onu mu çıkaralım? Artık kahraman yetişir!

Oradan bir ikincisine uğradım; orada daha samimi davrandılar:

-Enver paşayı kızdırmayız, iyiliğini gördük:

Dediler; üçüncü matbaada ise fena halde surat ettiler:

⁷⁶⁰ Kol yerleri yarık, uzun, geniş, hafif ve sırta geçirilmesi kolay bir kadın üstlüğü.

⁷⁶¹ Ağızlarda dolaşa dolaşa eskimiş.

⁷⁶² İnsafli.

⁷⁶³ İlimli.

⁷⁶⁴ İleri gelen devlet adamları.

⁷⁶⁵ Karşı çıkan.

⁷⁶⁶ Dalkavuk.

-Klişeler iki liraya çıkıyor, bilmediğimiz, tanımadığımız biri, bir mevki düşkününü için bu esnada o masrafa katlanamayız!

Dördüncü gazeteden aynı surette, resim cebimde çıktım. Akşama süklüm püklüm otele uğradım ve macerayı anlattım. Paşa yine tebessüm etti:

-Zıyanı yok, dedi, günü gelir, boyumca resmimi basarlar, hele bir menfaat sezsinler! Dediği gibi de oldu: O iki lira masrafı çok gören gazete bugün on altı lira sarf etti de sütun boyu tasvirini koydu. Diğerleri ise değil benim götürdüğüm formalı veya ceketli resmini, entarilisini bile derç ettiler; daha başka türlüünü de bulsalar basmak için şimdi bana, üstelik elli lira da bahşış verirler! Eminim ki Paşa, Anadolu'da bugün oturup da bu çeşit çeşit, elvân⁷⁶⁷ elvân, boy boy fotoğraflarına baktıkça:

-Hay köftehorlar hay! Bir zamanlar nazlanıyordunuz; şimdi pabucumun resmini bulsanız ilk sayfaya çerçeveleyip koyacaksınız! Sizin ne mal olduğunuzu sanki ben bilmez miydim?

Demekten kendini alamaz... Hatta belki beni bile hatırlar ve gülümser!”

Arkadaşım sözünü bitirdi; (Tevhid)in o günkü nüshasındaki iri boy resme bir nazar attım, hakikaten bu hale gülümser gibi duruyor ve lisan-ı haliyle sanki:

-Nasılmış? Sen misin kahraman isteyen?

Diyordu. Buna ben de gülümserdim; bu tarzdaki kansız, ölümsüz, tatlı intikam benim de hoşuma gitti!.

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu: 11399-969, 14 Ağustos 1921, s. 3]

---

⁷⁶⁷ Rengârenk.

56. BAYRAM

Yine bayram!

... Fakat bayram denildi mi sevinmek, neşelenmek iktizâ⁷⁶⁸ edeceğine bana bir hüzün çöküyor, yüreğimi bir helecân kaplıyor, yesli ve ürkek bir hal alıyor, kalbimin çarpıntısını güç bastırıyorum; kendi kendime diyorum ki:

-Aman Allah'ım bu bayram olsun bir kara haberden bizi sıyânet⁷⁶⁹ et!

Zira on üç senedir her mübarek günümüze zehir katmak adet oldu; bayramı meşrutiyet bir korkulu hengâmeye çevirdi; tehlikeli bir boğazdan geçer gibi bayramları hep korku, üzüntü ve yürek darlığı içinde, kulaklarımız etrafa dikili, gözlerimiz dalgın, acıklı bir halde geçiriyoruz. Rica ederim bana söyleyiniz, şimdi, şu satırları okurken uzaklı yakınlı işittiğiniz davul, bayram davulu hangi birinize neşe, ferah veya memnuniyet verebiliyor? Zaten davul asker toplamaya, bekçi askere çağırmaya yarayalı ne davulun, ne de bekçinin zevki, tadı, neşesi kalmadı ki... Davul sesi duyulunca evlatlarını harpte kaybeden analar:

-Ah, diyorlar, oğlumuz işte bu sesle bir gün elimizden çıktı ve bir daha dönmedi!

Bittabi gözyaşı döküyorlar. Sonra, muharebede sakat kalanlar, kesik bacaklarına, kopuk kollarına veya yontulmuş burunlarına telehhüfle⁷⁷⁰ bakarak:

-Ah, diyorlar, bu sesle sağlam olarak yola çıktık, alil⁷⁷¹ geldik!

Bittabi onlar da iç çekiyorlar. Evvelleri her kurban bayramı evlerinde yedi, sekiz koyun kesen ve fakat bugün yarım okka pirzola almaya iktidarı kalmayan aile reisleri de o eski bayramları hatırlayarak:

-Ah, diyorlar, ne idik? Ne olduk? Daha da ne olacağız?

Bittabi bunlar dahi iç geçiriyorlar. Ankaradakilerin bile çoğu dilhûndurlar⁷⁷²:

⁷⁶⁸ İhtiyaç duymak.

⁷⁶⁹ Koruma.

⁷⁷⁰ Yanıp yakılma.

⁷⁷¹ Sakat, hastalıklı.

⁷⁷² Yüreği kan ağlayan

-Ah, derler, çıkmaz bir yola girdik, güzel İstanbul'dan ayrıldık, dağ yamaçlarında, kaya tepelerinde keçi gibi çetin, arızalı bir hayat geçiriyoruz!

Bittabi o hamiyet-perverânda⁷⁷³ acı bir düşünceye düşüyorlar. Sanki bayram davulunu işitmek fakir düşmüş harp zenginlerini, o bayram zâdeleri⁷⁷⁴ o bulgur palasları, o fazılları veya saireleri yese düşürmüyor mu?:

-Ah, diyorlar, bayram, bayram harp bayramlarıymış, mütareke esnasında bayram mı olur? Kınalı koçlar keserken şimdi düşmanlarımız halimize bakarak sevinçlerinden saçlarına kına koyuyorlar!

Bittabi bunlar da ağlaşıyorlar. Acaba bekçi neşeli mi? Ne gezer:

-Mahallede kurban kesen yok, ben bir tane kessem galiba bütün ahali kulübemin kapısına dolup nöbet bekleyecek! Her mahalle Eyüp'e döndü, artık bu sanattan hayır beklenir, bu müflis halkın bekçiliği karın doyurur mu?

Diyerek bittabi davulunu keyifle değil, hiddetle vuruyor ve öfke içinde sokakları dolaşiyor. İşte bu günün bayramı, ete hasret çeken bir kurban bayramı! Bu bayramı bir defa da yeni gelen muhacirlere sorunuz... Hem şu ciheti de bir düşününüz: Şeker bayramından kurban bayramına kadar geçirdiğimiz iki ayda neler, ne yerler kaybedildi, ne ümitler söndü, ne kâşane⁷⁷⁵ yıkıldı... Bu şerait, bu vaziyet dahilinde bayrama benden paso! On dört senedir bayramlarımızı kana bulayan ve zehre çeviren bayram bozanlarımız ne zaman yakamızı bırakırlarsa işte o zaman iyi kötü bir bayram görebiliriz. asıl bayram o gün, o saattir! Böyle iç çekerek, ah ederek, saç yolarak, lokman ruhu içip limon koklayarak aygın baygın, aç ve bilaç, çırıl çıplak bayram mı olur?

Mamafih:

-Hak beterinden saklasın!

Diyelim hani bir adamı asmak için dar ağacına çekmişler de:

-Hak beterinden esirgesin!

⁷⁷³ Haysetini koruyanlar.

⁷⁷⁴ Doğmuş, evlat.

⁷⁷⁵ Büyük süslü köşk.

Demiş, sormuşlar:

-Ayol, demişler, asılıyorsun... Artık bundan beteri de olur mu?

-Olur, demiş, mesela kazıklanmak!

Onun gibi bizimkinin de beteri vardır: Elli milyon aç halkın birbirini yediği ve kolera ile vebadan döküldüğü Bolşevik Rusya'nın hali! İşte, Allah bundan, bunun gibilerinden sıyânet⁷⁷⁶ etsin! Yine şükredelim bugünkü halimize, hal pür-melalimize!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11400-970, 15 Ağustos 1921, s. 3]

---

⁷⁷⁶ Korunma.

57. ÇIKAR YOL

Bayramda işsiz kaldığım cihetle evden çıktım, ayrı ayrı yollardan ve iç mahallelerden dolaşarak yaya ta Kayış Dağ eteklerine kadar bizim semti gezip tozдум. Evet, gezdim ve alehusus tozдум... Şu avdette içeri alınacak halde değildim; Terkos'un altına girdiğim vakit kendimi boyası akan bir sahte sadakor⁷⁷⁷ topu zannettim: Üstümden akan su sapsarı kesilmişti. Aman Allah'ım, onlar ne bozuk, ne berbat, ne tozlu, ne murdar yollardı... Öyle yerlere, öyle toz deryalarına daldım ki meltem rüzgârı tepemde helezonlar yaparak vücudumu haşır haşır kavradığı zaman hemen oraya çökmek ve hırısından ağlamak istedim. Fakat iyi ki ağlamadım: Gözyaşları çehremi sarılı koyulu çizgililerle adi bir panayır palyaçosuna çevirecekti. İşte bu minval üzere, bin müşkülâtlâ yürürken bir de bakıyordum ki yol birden bire düzeliyor, mükemmelleşiyor; ayaklarım kumu henüz dökülmüş, silindiri yeni çekilmiş bir parke veya şoseye basmaya başlıyordu:

-Hah, diyordum, galiba bundan ötesi artık selamet!

Fakat ne gezer? O güzel yol, tıpkı Fikret'in şiirinde olduğu gibi, sonunda bir uçurumla nihayet buluyordu; şose bir köşkün kapısında hitama⁷⁷⁸ eriyor ve yine toz, toprak deryası başlıyordu. Lakin yirmi dakika ötede ne görsem iyiydi: Yine bir şose, hem de yepyeni... Öbürü gibi bir müddet gidiyor, gidiyor ve bir sokak başında bitiyordu. O zaman yine bana tozlara dalmak düşüyordu. Kendi kendime:

-Acaba, diyordum, neden bu yollar böyle kırık kırık? Bunun hikmeti ne?

Nihayet hikmetini anladım; bir ihtiyar bana bundaki sırrı izah etti:

-O gördüğünüz yeni yapılmış yolların her birinde bir nazır oturur, dedi, bir sabık⁷⁷⁹ nazır...

İlk işleri hemen şehremini ve belediye müdürünü sıkıştırmak olurdu. Keşifti, tahmindir, falan diye ekserisini emanet uzatırdı ama bir kısmı nüfuzlu çıkar, arzusuna

⁷⁷⁷ Düz dokunmuş, açık samanrenğinde bir ipek kumaş.

⁷⁷⁸ Son.

⁷⁷⁹ Eski.

belediyeyi râm⁷⁸⁰ ettirdi. Bakardık ki iki ayın içinde yol, yumurta yuvarlasak kırılmaz bir hale gelmiş... Hâlbuki evveli gülle çevirsek yamrı yumru olurdu.

Muhatabım hoşlansın diye:

-İnşallah olur, hak yardım etsin! Dedim ve ayrıldım. Ayrıldım ama bizim evin köşesindeki o dik, o berbat, o murdar yokuşu düşünerek:

-Allah bizim mahalleden de birini mazhar-ı ikbal eyleye, Amin!

Demekten kendimi alamadım. Bu işin bir başka çıkar yolu yoktu!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11402-972, 20 Ağustos 1921, s. 3]

---

⁷⁸⁰ Boyun eğmek.

58. FASILA-İ SEFER

Bundan iki ay evveline gelinceye kadar bakıyorduk ki tanıdıklarımızdan bir muharrir, bir muallim, bir memur, bir asker veya bir müflisle bir kumarbaz bize vatanperverliğin verdiği bir kuruluş, bir koltuk kabartışıyla şöyle söylüyor:

-Allah'a ısmarladık, yarın gidiyorum!

-Nereye?

-Nereye olur, Anadolu'ya yardıma!

İşte böyle, bu tarzda kabile kabile, fevç fevç, sınıf sınıf ve kısım kısım yüzlerce, binlerce milliyetperveran Bizans'ın mütefessih⁷⁸¹ ve satılmış muhitinden, bu muhit-i riya ve levsden⁷⁸² tahlis-i girîban⁷⁸³ ettiler ve kahraman Anadolu rüesasına⁷⁸⁴ iltihak⁷⁸⁵ eylediler. O zamanlarda Anakara hükümeti bol harcırah verir, muntazam maaş tediye⁷⁸⁶ eder, çeşit çeşit memuriyetler ihdas ederek şem-i milliyet etrafında dönen bu vatanperver pervaneleri mesnet ve makamlara geçirir, beslerdi. Haber alırdık ki İstanbul'dan mâzul⁷⁸⁷, mahbus, mahkûm, matrut⁷⁸⁸, borçlu ve müflis olarak giden zevat orada makbul ve mesrur⁷⁸⁹ olur, izzet ve ikram görür, kâm alır, şan bulurdu. Bu hal, böyle, Ankara'nın şaşası devam ettiği müddet, bila-i inkıtâ⁷⁹⁰ devam etti. İnönü muvaffakiyetine kadar ihtiyatkâr hareket edenler bile artık tereddütlerini izâle ettiler ve koşuştular.

Lakin bir aydır, yani Ankara tam askere, dost eline ve yardıma muhtaç oldu olalı bana:

-Allah'a ısmarladık, Anadolu'ya, hizmete gidiyorum!

---

⁷⁸¹ Kokmuş, kokuşmuş.

⁷⁸² Pislik.

⁷⁸³ Yakayı kurtarmak.

⁷⁸⁴ Başkanlar.

⁷⁸⁵ Katılma.

⁷⁸⁶ Ödeme.

⁷⁸⁷ İşten çıkarılmış.

⁷⁸⁸ Kovulmuş.

⁷⁸⁹ Memnun.

⁷⁹⁰ Kesintisiz.

Diyen vatanperverane rast gelmedim. Gitme lafı kesildi. Bilakis gelenler, dönenler bi-had ve hesap! İki de bir sokakta:

-Ay, diyorum, ne zaman geldin?

-Bir hafta oluyor!

-Neden geldin?

-Mezunen⁷⁹¹ ve bir ay tebdil-i hava⁷⁹²...

Fakat muhatabımda o böbürlenışten eser yok... Hemen süzülüp yanımdan sıvışıyor! Belli ki yakasını dar kurtarmış ve için için şöyle düşünüyor:

-Üç aydır orada da maaş çıkmadıktan sonra gitti yavrusunu taşır gibi damdan dama, şehirden şehre, esaret, ölüm tehlikelerine göğüs gererek yaşamakta mani ne? Ben şahımı bu kadar severim; Sivas ovalarını boylamaya mecalim yok... Hem dört vilayetin hangimiz neresine sığışacağız? Ne olsa açıklar livası⁷⁹³ olacağız, iyisi mi harpten masun olan İstanbul'da kalırım! Hiç olmazsa baskın azgın tehlikesi yok!

Ben o zevata samimi ve halis millîci derim ki şimdi, bu kara günlerde kafiye kafiye, fevç fevç, sınıf sınıf ve kısım kısım Anadolu ordusunun içine katılırlar ve akıbetlerini onun akıbetine bağlarlar. Kimi ihtiyat zâbıtı, kimi muallim-i asker olduğu ve yanaklarından kan damladığı halde İstanbul'da, muhalifler ve satılmışlar gibi, el bağlayıp oturanların cemiyet-i vatanperverlikten dem vurması maskaralıktır. Böyleleri, hiç olmazsa zâhiri kurtarmak için muhalif kisvesine bürünmeli:

-Bu harp siyasetine aleyhtarız!

Demelidir. Böyle diyemeyip de hala harp isteyenlere:

-Peki, gitsenize ve yardım etsenize...

İşte sapa sağlamsınız, sığır gibi yiyor, dana gibi içiyor, ense şişiriyorsunuz!

Denildiği zaman vicdanen verecek cevapları yoktur! Bizimle, harp muhalifleriyle onların, cenk taraftarlarının farkı yalnız dillerde... Hâlbuki dil ile harp

⁷⁹¹ İzinli olarak.

⁷⁹² Hava değişimi.

⁷⁹³ Bayrak.

olmaz, tatlı canını ve aziz nefesini ortaya koymak lazımdır! Su testisi suyolunda kırıldığı gibi harp isteklisi de harp meydanında bulunmalı, harp uğruna kırılmalıdır.

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11403-973, 21 Ağustos 1921, s. 3]

59. MÜSİBET Mİ? SAADET Mİ?

İstanbul'a iltica eden Rus kaçakları hakikaten talihli mahlûklarmış... Geçen sonbaharda vapur limana dolup da Moda önünde tıklım tıklım bekledikleri ve nihayet aç ve bilaç şehre yayıldıkları vakit hepimiz, yek-dil yekzeban⁷⁹⁴ olarak:

-Vah vah, dedik, ne talihsiz adamlar! Evlerinden, barklarından cüdâ⁷⁹⁵ olup perişan bir halde bak nerelere düştüler! Bundan büyük felaket mi olur? Şimdi ne yapacaklar? Nasıl geçinecekler? Zavallılar iş bilmezler, dil bilmezler, yol bilmezler... Sürüm sürüm sürünecekler!

Fakat hiç de bu zannettiğim gibi olmadı; Moskof milletçileri geçinmenin yolunu buldular, İstanbul'a bütün bir kış barları, raksları, kumarhaneleri ve lokantalarıyla neşe, keyif ve lezzet dağıttılar. Biz onları sokak gezerek dilenecekler ve açlıktan köşe başlarında kıvranacaklar zannederdik... Hâlbuki kadınlarının biz dilencisi olduk ve para yetiştirmek için köşelerimizde bizler kıvrandık. Onlar hafif bir melâle, bir geçici hüzne bile kapılmadılar, dudaklarında canlara can katan bir tebessümle bozuk kaldırımlarımızda keklik gibi sektiler, harap evlerimizde kumru gibi seviştiler ve kendilerini bize fıstık üzümle kuzu gibi beslettiler. Bundan güzel talih mi olur? Fakat talihin en parlak ciheti şimdi görüldü: Rusya kıtlık içinde şurezâr⁷⁹⁶ oldu; bir dilim ekmeğe orada bugün can veren var; seksen milyon aç, kursağına iki dirhem dâne⁷⁹⁷ atmak ümidiyle seksen bin kilometre mesafeler tayyederek⁷⁹⁸ toklarla harp etmeye gidiyor; veba, kolera, tifüs de cabası... Hâlbuki burada, İstanbul'da şeytanın kulağına kurşun, ne açlık var, ne hastalık, ne harp... Rus milletçileri içi reçelli halis undan çöreklerine kadar, eksiksiz her istediklerini yiyebiliyorlar, hatta:

-Poğça! Poğça!

Diye sokak sokak gezdirip, meraktan, bize bile yediriyorlar. Bir deniz aşırı uzaktaki millettaşlarının kokmuş çiroz veya küflü kalyata⁷⁹⁹ bile bulamadıkları bir

⁷⁹⁴ Aynı dili konuşan kimseler.

⁷⁹⁵ Uzak.

⁷⁹⁶ Çorak, verimsiz yer.

⁷⁹⁷ Tane.

⁷⁹⁸ Katetmek.

⁷⁹⁹ Osmanlı döneminde ince donanmada kullanılan gemi çeşitidir.

sırada onların burada taze sardalya ile francele yiyebilmelerinden mükemmel daha ne talih olabilir? Bir yesinler, bin şükretsizler ve İstanbul'un toprağını her gün eğilip birer defa can-ı yürekten öpsünler! Ya (Vrangel)⁸⁰⁰ zuhur etmeseydi de Bolşeviklerle harbe tutuşmasaydılar ve ezkaza mağlup olmasaydılar, işte kendi memleketlerinde açlıktan öldükleri gün o gündü.

İşte bu hadise bize şu hakikati bir defa daha ispat etti: Dünyada musibet gibi görünen ne saadetler vardır! İnsanı dünyanın en azılı bir afeti ile, Bolşeviklikle çarpışan şu bir avuç Rus'u Hak burada bolluğa erıştirdi, fakat ötekileri açlığa mahkûm etti. İnşallah Yunan savleti de böyle olur: Musibet şeklinde başlar ve bir talih şeklinde nihayet bulur. Allah belki onu, bizi daha müthiş bir felaketten tahlisi için yollamıştır sonu da hayır olacaktır!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11404-974, 22 Ağustos 1921, s. 3]

---

⁸⁰⁰ Rus komutanı Pyotr Vrangel.

60. SAKAL

Lütfi Fikri Bey'in:

“-Avrupa’ya meydan okumakta devam edebilmek için Bolşevikler’in kucağına atılalım!” tarzındaki teklif-i siyasiyesinden haberdar olabilselerdi bana en çok (Lenin) ile (Troçki) gülerlerdi. Derlerdi ki:

-Bu halimizde bizden medet uman akıllı da kimdir? Kelden köseye yardım mı olur? Aciz, hastayız, perişanız, bitap tüvanız⁸⁰¹ diye bar bar bağıyoruz, kapı kapı dileniyor, bir zamanlar ilanı-ı harp ve husumet ettiğimiz Avrupa ve Amerika’ya avuç açıp “Merhamet!” diye inliyoruz, tam bu sırada bir Türk politikacısı cihana karşı koymak için bizi istinatgâh⁸⁰² yapmak, bizi ileri sürmek arzusu besliyor, bundan bir fayda bekliyor... Meğerse dünya yüzünde bizden daha acayıpları de varmış! Türkiye’nin kara gözleri veya Lütfi Fikri Bey’in kara sakalı için şimdi tutup da yardımımıza koşan Avrupa ve Amerika ile tekrar düşman mı kesileceğiz? Zehî⁸⁰³ akıl ve feraset! Zehî idrak ve irfan!

Şayet haberleri olabilseydi evet böyle derler, böyle şaşarlardı... Nedense Lütfi Fikri Bey adı bir mecliste geçer geçmez veya gözüm ismine bir gazetede tesadüf eder etmez hemen aklıma bir sürü sakal hikâyeleri gelir. Hani koca sakallı bir adama sormuşlar:

- Sakalınızı yorganın altında mı bırakırsınız, üstünde mi?

Demişler de bir daha rahat uyku yüzüne hasret kalmış... İşte bu kabilden sakala müteallik bir hayli fıkralar: Bir kralın gayet münasebetsiz, gayet sevimsiz bir kızıl sakalı varmış; bir gün bahçelerini dolaşırken bakmış ki köse bir bahçıvan işiyle meşgul; herifle alay etmek için demiş ki:

-Hiç böyle sakalsız erkek de görmedim!

Bahçıvan hazır cevapmış:

⁸⁰¹ Güç, kuvvet.

⁸⁰² Dayanacak, güvenecek yer.

⁸⁰³ Ne güzel, ne hoş.

-Efendimiz, demiş, âlem-i ezelde herkese sakal dağıtıldığı zaman bendeniz nasılsa geri kalmışım, herkes beğendiğini alıp gitmiş, ortada yalnız bir acayip kızıl sakal kalmış idi; düşündüm, taşındım, böyle bir sakalı almaktansa köse kalmayı tercih ettim!

Vaktiyle gayet uzun sakallı iki kişi sakalı olmayan bir adamı, bir köseyi karakuşun huzuruna getirmişler, demişler ki:

-Bu adam bizim sakalımızı yoldu!

Karakuş şöyle bakmış, düşünmüş, sonra demiş ki:

-Yalan söylüyorsunuz! O sizin sakalınızı yolmamış, bilakis siz onun sakalını yolup yüzlerinize yapıştırmışsınız ve biçarenin yüzünü cascavlak bırakmışsınız. Binaenaleyh⁸⁰⁴ bu adamın sakalı çıkıncaya kadar sizin hapsiniz lazım gelir!

Bir sakal hikâyesi daha vardır:

Humekâdan⁸⁰⁵ biri eline bir (ilm-i kıyafet) kitabı geçirmiş, okurken bakmış ki “Bir adamın başı küçük, sakalı büyük ve dudakları iri olursa aklı az olur” diye yazılı... Meraka düşmüş, aynaya koşmuş, ne görsün, çehresi tıpkı kitaptaki tarife mutabık...

-Vay, demiş, benim aklım az ha? Acaba nasıl yapsam da yüzümü kitaptaki tarife benzemekten kurtarsam? Başımı büyültmek ve dudaklarımı küçültmek elimde değil... Fakat sakalımı olsun azaltırım ya!

Hemen eline şamdanı almış, sakalının yarısını parmaklarıyla sıkıştırarak uç tarafını aleve tutuvermiş ve bittabi eli yanar yanmaz can acısıyla bırakmış, o canım sakal da -süpürge yanar gibi- çatırdayarak kül olmuş, gitmiş... O zaman kitabı açmış, mahut⁸⁰⁶ fikranın yanına: “Bu maddenin sıhhatini nefesimde icrâ ettiğim tecrübeyle tasdik ederim.” Diye şerh vermiş!

Şayet Lütfi Fikri Bey’in arzusu husul bulsa ve Bolşevikler memleketimizi istila etseydi bu tecrübede onun sakalına mal olacaktı. Zira siyasi-i maruf bilmem vâkıf değil mi, Bolşevikler Rusya’da en evvel çarlık bakiyesi olan böyle azametli ve gösterişli

⁸⁰⁴ Bundan dolayı.

⁸⁰⁵ Ahmaklar.

⁸⁰⁶ Adı geçen.

sakallara düşman... Derhal dibinden kesiveriyorlar! Bu acı tecrübe bize sevgili memleketimizi, ona sevgili sakalını kaybettirecekti!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11405-975, 23 Ağustos 1921, s. 3]

61. DOSTLARI TAHATTUR

Ne olsa, aramızda ne geçse şu kötü, kara, talihsiz günlerde Ankara'daki eski dostları düşünmekten, selametlerine dua etmekten kendimi men edemiyorum. Gönlüm hiçbir zaman istemezdi ki bir düşman ordusu vatanın en mümbit⁸⁰⁷, en kıymettar ve en şerefli beldelerini aşarak galip sıfatıyla gelsin ve Ankara önüne ordugâh kurarak millîci ahbaplara havf⁸⁰⁸ ve telaş versin... İnşallah yakın zamanda yenilir yutulur kabilden bir sulh memleketi de, onları da düşman korkusu ve düşman şerrinden azat eyler, biri çekilir, yurduna döner, öbürleri de tası tarağı toplar, Asya'yı boylar, bu vecihle vatanda ikisinden bir anda halas⁸⁰⁹ olur, selamete, sükûna erer!

...Fakat şu esnada Ankara'nın tahliyesi benim canımı sıkmakta ve yüreğimi üzmemekte bir devam! Oradaki telaş ve heyecan gözümün önünden geçtikçe ve hayalimde canlandıkça asabımın gerildiğini ve nabızlarımın kutlandığını, ateş, nöbet, humma gibi bir sıkıntılı hal ile ezilip bunaldığımı hissediyorum. Kendi kendime:

-Ahbaplar kim bilir şimdi şu benim sakinane oturup yazımı yazdığım bu demde ne raşeli⁸¹⁰, ne telaşlı ve endişelidirler, diyorum. Acaba Halide Hanım itidal demini muhafaza ediyor mu? Acaba Ruşen Eşref hala müteneffizânı⁸¹¹ güldürmek için kendinde şevk bulabiliyor mu? Yakup Kadri fart-ı heyecandan hastalandı mı? Şehbender mersum eşyalarını bağlayabildi mi? Adnan Bey'in öksürüğü arttı ve taninci Muhyiddin'in keyfi kaçtı mı? Yunus Nadi Bey teessürle kendisini içkiye fazla vermiş ve Tunalı Hilmi Bey fart-ı helecandan büsbütün zıvanadan çıkmış olmasın!

Evet, böyle, bu tarzda en hurda teferruatına kadar tanıdıklarımı düşünüyorum, dertleriyle hem dert oluyor, tasalarını ben çekiyorum. İyi dost fena günde belli olur derler, acaba İstanbul'daki ahbaplarından hangisi bugün, bu vecihle onları candan düşünüyor ve bir an evvel selamete ermelerine benim kadar candan dua ediyor? Ah, mesela Halide Hanım'ı nasıl düşünmeyeyim ki Ankara civarında kurduğu o mini mini çiftliğe ve orada geçirdiği hayata burada, kulaktan, âşık olmuştum. İki senedir vatan-ı

⁸⁰⁷ Bol ürün veren.

⁸⁰⁸ Korku.

⁸⁰⁹ Kurtulma.

⁸¹⁰ Titreme.

⁸¹¹ Sözü geçen nüfuzlu kimseler.

anasının meskeni ve darü'l-iştigal⁸¹² olan o mukaddes-i damın pâ-yı istihkâr altında yıkıldığına, velev ki muhalif olsun, hangi yürek razı olur?

O büyük kadın o küçük yuvada ne alayışsız⁸¹³, ne sakin, fakat ne feyzli bir ömür sürüyordu... Bahçesinde sarkık dallı bir koca söğüt vardı ki altında yerli dokumasından yastıklara yaslanıp yerli sazlardan örülmüş serin hasırlara uzanarak, gözleri Haymana Ovası'nda ucu bucağı bulunmaz genişliğine matuf⁸¹⁴, öğle vakti tefekkür ve tahayyül içinde geçirirdi. Sonra kalkar, keçilerini, ineklerini sağar ve sütleri yayığa koyarak ve vatanperverane bir türkü mırıldanarak ayran yapar ve tereyağ döğerdi. Yediği, içtiği bunlardan, bir de tavuklarının taze yumurtalarından ibaretti. Akşama doğru millîci rüesa⁸¹⁵, el-beste, kemal-i tekrîm⁸¹⁶ ve tazimle⁸¹⁷ emirlerini almak üzere ziyaretine geldikleri zaman onlara kuyuda soğumuş buğulu ayran veya kovanlarından eliyle topladığı kokulu bal ikram eder ve söğüdün altında düşündüklerini söyleyerek kahramanları teşci⁸¹⁸ ve tergîp⁸¹⁹ ederdi. Bazen başkumandan acayip bir rüya görür, kalkar, ve bu melek-i haslet vatan anasının önünde diz çökerek tabirini istirham eylerdi:

-Peki, derdi, gel, söğüdün altına otur, bana ilham ve saniha⁸²⁰ veren o mübarek ağaçtan feyz al!

Başına yeşil örtüsünü çeker, rüyayı dikkatle dinledikten sonra bir müddet düşünceye dalar; sonra Firavun'un rüyasını tabir eden Yusuf gibi:

-Yedi yıl harp olacak, yedi yıl da sulh! Harpte ettiklerini sulhta toplayacaksın ve akıttığın kan kadar feyz bulacaksın!

Ayarında bir kehanet ibraz⁸²¹ ederdi. O zaman başkumandan şad ü handan⁸²² cepheye koşar ve "Zafer bizimdir!" diye dört tarafa müjdeler salardı. Ankara

⁸¹² Geçim kapısı.

⁸¹³ Gösteriş.

⁸¹⁴ Yönelik, çevrili.

⁸¹⁵ Başkanlar.

⁸¹⁶ Saygı gösterme.

⁸¹⁷ Hürmet etme.

⁸¹⁸ Cesaretlendirme.

⁸¹⁹ İstek uyandırmak.

⁸²⁰ Fikir.

⁸²¹ Ortaya koyma.

⁸²² Cesur ve neşeli.

ricalinin⁸²³ maneviyatı o söğüdün altında bu vatan anasının ilhamatıyla kesb-i kuvvet eder, nizamlar, kanunlar, müzakereler hep feyzini o yerden toplardı. Çiftliğin içi ise büyük bir zevkiselikle, alaturka, daha doğrusu, millîce döşenmişti. Kapıyı açınca her dem taşları ıslak bir avluya girilirdi; üzerine tertemiz yüzlü tahtalar uzatılmıştı. Naleyinli⁸²⁴ bir ahiretlik, başına yazmasını çekerek gelir:

-Buyurunuz!

Derdi. Fotinlerinizi çıkarır, vücuda serinlik veren ve meşama⁸²⁵ nezafet⁸²⁶ kokusu getiren bir kafesli odaya girerdiniz. Bez şilteler atılmış ve üzerine bembeyaz örtüler çekilmiş olan bu oda insanın ruhunu açar, vücudunu okşardı. Fakat hiçbir eşya bulunmaz, orada cigara içilmez, rakı çıkmaz, çalgı çalınmaz, hülasa⁸²⁷ lehv ü lu'b⁸²⁸ veya şirk ve fesat kabilinden hiçbir iş yapılmazdı. Orası kutsî bir yuvaydı ki bir gün millîci hacıların ziyaretgâh-ı hâs ü âmm olacak, İran'dan, Turan'dan ve bütün tahlis ettiğimiz bilâd-ı saireden huccac gelerek eşiğine yüz, göz sürecekti... İşte Halide Hanım böyle bir meskeni terk ederek gitmeye mecbur olursa buna acınmaz, bunu millî bir felaket olarak telakki etmemek vicdansızlık sayılmaz mıydı?... Maazallah, Ankara'yı tahliye icap edince iki yıldır o kadar şerefli günler geçirdiği bu yeşil yurda kim bilir ne hazin bir nazar atar ve böyle baktığını gören tevabi⁸²⁹ nasıl yese düşer... Fakat o metin, o arslan, o erkek yürekli kadın:

-Vatan bir ülkedir, adı Turan!

Der, etrafına cesaretler, ümitler vererek atını sürer, gider!

-O böyle, ali düşüncelerle meşgulken şehbender mersum? Yazlışı – var mı muhakkak eşya ve mal kaygısında, araba, at arar, denk bağlar ve Sivas'ın, Erzurum'un kıışlarına mukavemet için, Kiev'de sandığa attığı kürekleri harara basardı ve dönüp etrafındakilere derdi ki:

⁸²³ İleri gelen devlet adamları.

⁸²⁴ Bir çift ayakkabı.

⁸²⁵ Burun.

⁸²⁶ Temiz.

⁸²⁷ Özetle.

⁸²⁸ Oyun ve eğlence.

⁸²⁹ Bir kimseye bağlı olanlar.

-Ben ta o zamandan, Harb-i Umumi esnasında bu işlerin bu raddeye varacağını keşfetmiş ve yolumun soğuk beldelere düşeceğini anlayarak şu kürekleri can pahasına sandığıma istif etmişim!

İki tekerlekli bir kağrı arabası üstünde, eşya denklarine çömelerek Kayseri yolunu tutan şebender mersum bilmem İstanbul'daki otomobilli Nafia Nezaretini düşündükçe bir hüzne tutulur:

-Acaba fena mı ettim?...

Diye söylenerek şüpheyeye düşer mi? Onu henüz pek bilmiyorum ama Ruşen Eşref'i şayet:

-Sen gençsin, kuvvetlisin, arabaya, ata lüzum yok, tuttur şu deve izlerini, dosdoğru git, gidebildiğin kadar git, korkma, yolunu kaybetmezsin, güneşe alını vermek şartıyla sevgili turanına varırsın!

Hitabıyla ovaya sipsivri bırakılırsa acı acı düşünmeye varacağına hiç şüphe etmiyoruz, dümdüz, ağaçsız, arızasız bu geniş Anadolu sahrasında bu upuzun boylu merd-i garibin gazel okuyarak gidişi hayli feci bir manzara ve bir ders teşkil eder.

Yakup Kadri, muhakkak bu fırtına esnasında da sığınacak bir dam altı, konacak bir tereke⁸³⁰ veya türküsünü çağırarak bir araba bulmuştur. O şimdi, çoktan emniyette ve rahattadır; fakat için için de kızgındır. Kendi kendine şöyle söylenir:

Kahramanları birer birer dolaşarak ve bol yemek yiyip gıdamı alarak (İkdam)a methiyeler yazıyor ve onların tesiriyle ikramdan ikrama konuyordum; Ankara'ya geldim geleli kaçınıcı ziyafetti... Hem daha iki sene durabilsem davetlerin ardı arası kesilmeyecekti! Ne şeametli⁸³¹ ayağım varmış... Mübarek kademimi bastım basalı burada da dert, vaka eksik olmadı!

Arabalardan birinin köşesine sığınarak sarsıla çalkana Sivas'ı boylayan şu muharrir nezih bir karış uzamış sakalıyla, yorgun yüzü ve bi-mecal vücuduyla gözümün önüne geldikçe hüznüm kabarıyor; kendi kendime:

⁸³⁰ Ölen bir kimseden kalan eşya, mal mülk.

⁸³¹ Uğursuzluk.

-Talihsiz çocuk, geç kaldın, dona kaldın; niye iki sene evvel onlara karışmadık mı? Diyor, esefler ediyorum! İşte Ankara'daki ahbabları böyle, Adnan Bey'in öksürüğünden Tunalı Hilmi Bey'in aklına kadar bu diyarda ayrı ayrı bir ben düşünüyör ve bir ben üzülüyörüm!

Mamafih, gönlüm istiyor ki, bu gidenler, şayet gittilerse, Ankara'ya bir an evvel dönebilirler ve keşke mümkün olsa da muzaffer bir ordu peşinden ta buraya, İstanbul'a gelsinler. O zaman, belki gitmek bana düşer, fakat, ne ziyarı var, eskisi gibi değil a, şurada dört saatlik bir yerde duruyor, aklarını beklerim ve onlar da bir büyüklük gösterirler:

-Affettik!

Derler, süklüm püklüm döner, başım yerde, kalemim kırık, bir köşede mensi⁸³², fakat istiladan kurtulan vatanımı düşünerek müteselli yaşadım.

Ah, keşke böyle olsaydı, giden ben olsaydım!

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11406-976, 24 Ağustos 1921, s. 3]

---

⁸³² Unutulmuş.

62. AFET

Akşam ki Tercüman şöyle yazıyor:

“Dünkü yağmur ve dolu afetinden müteessiren Aksaray’da Murat Paşa cami-i şerifi avlusundaki gayet büyük saldıde çınar ağacı azim bir velveleyle kökünden çıkmış ve harikzedeganın meskûn⁸³³ olduğu medrese üzerine düşmüştür.”

Bunu okuduktan sonra düşündüm ki:

-İşte böyle siyasi bir dolu afeti de şu saldıde büyük devleti, o ulu çınar gibi kökünden çıkarıp meşrutiyetzedegânın meskûn⁸³⁴ olduğu memleket üzerine azim bir velveleyle düşürdü. İttihatçıların her biri bir dolu tanesi, merkez-i umumi bir dolu bulutuydu, yapacağını yaptı, hükümet ağacını devirdi, mevrûatı⁸³⁵ bozdu, yaprakları soydu, filizleri kopardı, fidanları kırdı, damları çökertti ve halkı afetzede, sefil ve perişan etti. Evvelki günkü dolu bu politika dolusunun yanında rahmet etti; ona rahmet okuttu. Belâ-yı asumanî denilen belalar bu belâ-yı hâk-danînin, bu siyasi belanın binde biri kadar bu ülkeye zarar veremezdi. Hilkat-i dünyadan beri gülüp geçmiş, yakıp yıkmış, vurup kırmış kaç tane, kaç bin tane dolu, zelzele, kasırğa ve yangın varsa hepsinin bütün küre-i arzdeki ziyanı, hasarı zannetmem ki bir İttihat Cemiyetinin veya zeylinin⁸³⁶ şu Türk arazisi üzerinde yaptığı zarara müsavi⁸³⁷ olsun! İşkodra’dan Basra’ya varan bir koca ülkeyi hangi biçim, hangi cins, hangi şekil bir afet on üç senelik bir kısa müddet zarfında bu derece perişan ve felaket-dâde edebilirdi? Evvelki günkü kasırğa bize adeta şöyle bir ihtar makamındaydı:

Görünüz, bakınız, benim adıma kasırğa, dolu, afet derler ama İttihat Cemiyetinin yanında bir rahmetim! Benden korkup, benden ürküp de İttihatçılara hala dua edişinize hayret ediyorum!

Fakat bu nükteyi kime anlattırın?

Akşam gazetesi de yine dolu tafsilat meyânında şunu haber veriyor:

⁸³³ Yurt edilmiş yer.

⁸³⁴ İnsan oturan, şeneltilmiş.

⁸³⁵ Ekili bir arâzide yeşermiş.

⁸³⁶ Ek.

⁸³⁷ Eşit.

“Dünkü dolu neticesinde yalnız maliye nezaretinde 244 cam kırılmıştır.” Orada Cavit’in devirdiği camların yanında dolunun kırdığı camların esamesi mi okunur? Evvelki gün şakır şakır camları kırılırken nezaretin ruh-ı maneviyesi:

-İslanmışın yağmurdan pervası mı olur?

Ben ne dolular, ne afetler gördüm geçirdim. Yağ mübarek, yağ! Demiş olsa gerektir!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11407-977, 25 Ağustos 1921, s. 3]

63. ANKARA YANGINI

Ser-levhaya bakıp da son Anadolu vaka-i münasebetiyle bir cinas ve bir telmih yaptığıma zâhip⁸³⁸ olmayınız; ben bu makalemde sadece bir vakayı, fi tarihinde Ankara’da bulunurken şahit olduğum bir (harik-i hâil⁸³⁹)i mevzu bahs edeceğim, icat ve ihtirâ⁸⁴⁰ suretiyle zor ve yorucu bir zemin bulmaya çalışacağıma bugün ben de bir hatıra anlatacağım. Ankara’nın en çok ismi geçtiği şu sırada bir (Ankara Yangını) makalesi hiç zannetmem ki aykırı nâbe-mevsim düşsün!

Ben ki İstanbul’un yangınlara kanıksamış bir gürk-i baran... Hayır, bir gürk-i harik-dîdesiydim⁸⁴¹, doğdum doğalı yangın seyrinden bir an hali kalmamış, alev, duman, enkaz temasına kesb-i ülfet etmiş idim, beni değme harik⁸⁴² ürkütemez, değme afet korkutamazdı... Alel husus ilan-ı meşrutiyetten beri etrafımı hep bir yangın manzarası ardından, yangın ışığında ve tulumbacı naraları içinde görmeye tamamen alışmış olduğum cihetle yangın karşısında bir gurup⁸⁴³, bir şehrâyin⁸⁴⁴, bir sinema seyrederek gibi telaş ve teessüre kapılmayacağım bedihi⁸⁴⁵ idi. Fakat Ankara yangını bildiğim, işittiğim yangınların hepsinden azılı ve azman çıktı; tam iki gün, üç gece sürerek kasabanın dörtte üçünü, hem de en iyi kısmını yaktı, koca bir vilayet merkezini bir nahiye kadar ufaltıp daralttı; köye çevirdi.

Yine böyle, bir Ağustos ayı içinde, yani bir mutat⁸⁴⁶ patlıcan mevsiminde idi. Sıcaktan bunalıp kendimizi yerden yere attığımız bir yakıcı gece yarısı henüz dalar gibi olmuştuk, sokakta sesler ve uzakta çanlar işittik; bizim mahalle erkekleri sürülmüş, fakat kadınları lütfen bırakılmış olan Katolik Ermeni mahallesiydi. Cami sordum ve aşağıda, yarı karanlıkta birbiriyle ürkek ürkek konuşan yassı gölgelere “Ne var? Ne oluyor?” diye sordum.

-Yangın var!

⁸³⁸ Saniya kapılmak.

⁸³⁹ Korkunç yangın.

⁸⁴⁰ İcat etme.

⁸⁴¹ Yangın görmüş.

⁸⁴² Yangın.

⁸⁴³ Batma, batış.

⁸⁴⁴ Gösterişli şenlik.

⁸⁴⁵ Apaçık.

⁸⁴⁶ Alışılmış.

Dediler. Yangın mı? Adam sen de.. Bu yaprak oynamayan durgun gecede onu bastırmaktan kolay ne vardı, biraz sonra söndüğünü haber alacağıma hiç şüphe yoktu. Mamafih, İstanbul'dan çıktım çikalı yangın görmemiştim, görememiştim, itiyat ve merak saikasıyla⁸⁴⁷ taraçaya tırmanmak, üç buçuk senede bir defa olsun iri bir alev ve keskin bir ışık seyretmek arzusuna dayanamadım. Harp ilan edileli beri Anadolu içinde petrol gül yağı pahasına çıkmış, dirhemle satılıyor ve yüreğimiz eriyerek yakılıyordu. Yan taraftaki dolap kapısını açtım, tirbuşon gibi dimdik ve daracık bir merdiveni el ve ayak yordamıyla çıkararak üzeri seyirli dama çıktım: Uzakta, şehrin göbeğinde avuç içi kadar bir alev parçası, Karagöz perdesinin meşaleleri gibi ara sıra tutup iş vererek sakin sakin sallanıyor ve kendi kendiliğinden sönmeye hazır, adeta basılıyor, tükeniyor, kararıyordu.

-Böyle yangın mı olur, dedim, bu bir meşale! İndim ve yattım. Fakat sabahleyin, erken, sokağın şimdiye kadar işitmediğim bir velvelesi içinde uyandım. Yangın hala devam ediyordu; hatta diyorlardı ki şayet bilmem hangi Hacı Misak veya karabet Çakşırıyan konağı tutuşursa önüne geçmek güç olacaktı. Bittabi taraçayı tekrar boyladım; yangın bu sefer yangına benzemişti; simsiyah dumanlar, kıvılcımlar, havanın boşluğunda sallanan alevli tahta parçaları ve bir deniz sesi, bir fırın sıcığı...

Bunu gördükten sonra düşünmeye daldım: Ankara'nın yolları ne kadar dar ve ne kadar îvicaclıydı⁸⁴⁸... Bazen karşı karşıya el uzatabilinecek kadar sık cumbalar⁸⁴⁹ vardı ki altı hiç güneş göremediğinden rutubeti, o sıcığa rağmen Temmuz'da bile kurumazdı. Sonra evler hep ahşap ve bahçesizdi. Daha sonrası da şehirde su hiç yoktu; bir testisine beş kuruş vererek yalvara yakara tedarik edebilir ve ancak yüzümüzü yıkayabilirdik... Yoksuzluk ve bu şeraitle⁸⁵⁰ büyümüş, büyümeye vakit verilmiş olan yangının bir afet kesilmesi ihtimali pek çoktu. Giyindim, sokağa fırladım.

Yanıyordu; hışıldaya hışıldaya, uzana ilerleye, yuta yaka müthiş bir kudretle, bir savlla⁸⁵¹ yanıyordu. Sanki her evin altında bir iri körük işleyerek ateşi üflüyor, şiddetini artırıyor. Buna karşı civar halkı eşyasını kurtarmakla uğraşılıyor ve bizim

---

⁸⁴⁷ Sebep.

⁸⁴⁸ Eğri büğrü.

⁸⁴⁹ Balkon, çıkıntı.

⁸⁵⁰ Şartlar.

⁸⁵¹ Saldırma, atılma.

gibi uzak semtlerdeki seyr ile iktifâ⁸⁵² ediyordu. Zaten ahalinin çoğu bu mevsimde bağlara taşınmıştı. Öyle konaklar yandı ki kapısını açmaya bile vakit bulunamadı; sahipleri bağlardan dönüşte yerini bile bulamadılar. Ankara'nın bu yangından evvelki halini bilmeyenler zannedebilirler ki yanan evler o kaçak damlardan ve eşya ise döküntü şeylerden ibarettir. Öyle değildi; mermer merdivenli yirmi odalı konaklar, kuyruklu piyanolar, giran-bahâ⁸⁵³ halılar ve billur avizeler yanıyordu. Ermeni zenginlerinin senelerinden beri takat-fersa bir gayretle çalışıp elde ettikleri mal ve eşya öyle döküntü şeylere, saç mangallarla ot minderlere inhisâr etmiyordu. Kıymetli ve ağır mallardı.

Kurtarılıp da genişçe bir meydana konulan bu kabil bir eşya yığını bir aralık, kendi kendine, uzaktan, an-ı vâhid tutuşuyordu. Arasında tam on dört piyano saymıştım; on dördü de inleye inleye, feci bir ahenkle yanıp kül oldu. Daracık yollar araba ve eşya denkleriyle dolup tıkanmıştı. Artık sönmek, hatta kaçmak kabil olamıyordu; yangın beş, altı kola ayrılarak adeta seke seke ilerliyor, sanki “Her tarafı birden yakamıyorum, uzuyor, acele edeyim!” diye düşünüyormuş gibi sıcıyor ve garlarda muhtelif istikametlere giden lokomotifler gibi sağa, sola dumanlar tüttürerek, hohluya pohlaya koşuyor, telaş ediyordu.

Derken yaralılar ve ölümler görünmeye başladı. Teskereleri⁸⁵⁴ “Varda! Destur! Kaçılın!” diye haykırarak şaşıyorlardı. İşte bu ana baba gününde, tam bu kızgın ve azgın saatte karşıma İstanbul'dan yeni gelmiş bir ahabap çıktı. Birbirimize sarıldık ve karşılıklı o kadar söyleyeceklerimiz vardı ki la alet ta'yin⁸⁵⁵ bir yere, bir binaya daldık. Burası eski Frerler mektebi, yeni bir hastahaneydi. Tahliye olunuyordu. İki sandalye bulduk ve konuşmaya başladık. Etrafımızdaki yaygaranın, feryadın ve ah ü zarın haddi, hesabı yoktu. O ne telaş, o ne uğultu, o ne sıcak ve ne kıyametti... Fakat biz farkında değildik; o İstanbul'daki İttihatçıların ada rezaletlerini, o dondurma için İstanbul'a gönderilen çatanaları⁸⁵⁶, o kahbelerin yataklarına serilen banknot

---

⁸⁵² Yetinme.

⁸⁵³ Çok değerli.

⁸⁵⁴ Sedye.

⁸⁵⁵ Gelişigüzel.

⁸⁵⁶ Filika büyüklüğünde, buhar makinesiyle çalışan küçük tekne.

destelerini, o ihtikâr, o irtişa ve o fezâyih⁸⁵⁷ nakil ediyor, bütün zihnimi kavrayıp başka bir şey düşünmeme meydan vermiyordu. Bir aralık:

-Yahu! Yanacaksınız, çıkınız!

Diye bir ses oldu, iki kişi kolumuzdan çekti; fırladık; baktık ki bina tutuşmuş, yanıyordu. O zaman yangının daire-i tevessünü⁸⁵⁸ tatik ettim. Ne göreyim, bulunduğum evden dört ev aşırı bir tam çatır çatır yanıyordu... Sağ ve canlı olarak döndüğüm zaman beni enkaz altında kaldı, yaralandı veya yandı diye telaşa düştüklerini öğrendim:

-Aman eşyamızı!

Diye haykırdım, üç buçuk senelik daimi bir sefer, bir yolculuk hayatının verdiği bir mülk ile hemen denklere bağlamaya, halılarımı sarmaya koyuldum. Yirmi dakikada hazır olmuştum. Ahıbbâdan⁸⁵⁹ bir askerî doktor araba gönderdi, yerleştirdik ve atlara:

-Deh!!!

Dedik; ev, bu işareti bekliyormuş gibi derhal çökuverdi. Dostluğunun ilelebet minnettarı olduğum bir zat yangının yetişmesi ihtimali olmayan bir uzak semtteki evini bize, bu münfezede-i harik-dîdelere açtı. Kurtulmuştuk. Fakat yangın yanıyordu; bütün gün yandı, bütün gece yandı. Ertesi gün ve gece de yandı. Ah o ne hal, o ne dehşetti! Daracık sokaklı bu koca şehrin geceli gündüzlü yanışı, o telaş, o ateş ve o velvele bana eski Roma'yı hatırlatıyordu ve vali, bu dehşet karşısında elemsiz bir çehreyle, Neron gibi donuk, arkasında bir mevkib⁸⁶⁰, aheste aheste dolaşıyor ve vakit geçiriyordu. Fakat adamcağızın başka elinden ne gelecekti, ben de olsam öyle yapacaktım...

Yananlar şehrin civarında tarlalara yayılmışlardı; içecek ne bir damla suları, yiyecek ne bir lokma ekmekleri vardı. Eskişehir fırınları o günlerde Ankara için çalıştı

---

⁸⁵⁷ Rezillikler.

⁸⁵⁸ Yayılma.

⁸⁵⁹ Dostlar.

⁸⁶⁰ Takım, alay.

ve ekmek bize üç günlük yoldan geldi. Kasabada dükkân, fırın, han, hamam, hiçbir dam altı kalmamıştı ve hiçbir sanat için alet, edevat bulunamıyordu.

Fakat bu yangın beni Ankara'dan ilelebet tahlise yaradı. O zaman Talat henüz Dâhiliye Nazırı idi; "Evsiz kaldım, Bilecik'e naklime müsaade ediniz!" diye bir telgraf çektim, nasılsa müsaade buyurdu ve ben de, aziz ve tatlı hiç hatıra bırakmayan kapkara, kavruk Ankara'dan bu feci vesileyle yakamı dar kurtardım.

Ankara'yı o derece sevemedim ki siyasi hasımlarım olan Millîciler orasını merkez-i ittihaz⁸⁶¹ ettikleri zaman adeta memnun oldum; "Layığını buldu!" diye sevindim. Meğirse yangından sonra Ankara daha neler görmeye namzetmiş!...

Refik Halid

[**Peyâm-Sabah**, nu:11408-978, 26 Ağustos 1921, s. 2-3]

---

⁸⁶¹ Kabul görme.

64. MAZERET

İttihat ve Terakki her yaptığı yolsuzluk, haksızlık ve kanunsuzluğa karşı harbi bir mazeret makamında kullanabildiği için cenk ve cidale âşıktı. Mesela:

-Canım, bu sansür de nedir? Dediniz mi:

-Harp zamanı her memlekette olur! Cevabını verir;

-Bu asırda angarya çekilir mi? Diyenlere:

-Harp esnasında zaruridir! Mukabelesinde bulunur;

-Bu idamların sonu gelmeyecek mi? Denilse:

-Ordunun rabt ü zabtı için her devlet harp zamanı böyle yapar! Cevabıyla sözünüzü keser, ve tehcirler⁸⁶², taktiller⁸⁶³, tenkiller vesairelerdir ki zulüm ve itisafi⁸⁶⁴ mevzu bahis ettiniz mi:

-Müdafaa-i vatan böyle icap ettiriyor. Harp zamanı ince düşünülmez. Hele bir defa muzaffer olalım, sulh avdet etsin, o vakit kanuna riayet olunur! Derdi.

Yani on üç senelik idaresinde tam on iki buçuk sene Yemen, Grek, Arnavutluk, Trablus, Balkan, Harb-i Umumi ve Harb-i Hazır muhaberelelerini mazeret göstererek yaktı, yıktı, astı, soydu, hepimizi ip kumaş, keçe külah edip bu hale soktu. Kuva-yı Milliyeciler de Konya isyanlarında, Zile kıyamında, Yozgat hadisesinde ve o casusluk, hıyanet-i vataniye muhakemelerinde gösterdiği zulüm ve itisafı:

-Eh, ne yapalım, bu bir ihtilal hükümeti, dünya ile cenk halinde, başka türlü rabt ü zabtı temin edemez, ne yapsa mazurdur!

Diyorlar. Şimdi de bir on numaralı emirname icat etmişler. Memlekette at, araba, öküz, deve, merkeb⁸⁶⁵ ve katır namına ne varsa toplayacaklarmış... Hem ne tarzda? Tekâlif-i Millîye komisyonu bir kasabaya varacak, hem de bittabi en mükemmellerini seçecek, sonra diyecek ki:

⁸⁶² Göçe zorlama.

⁸⁶³ Katletme.

⁸⁶⁴ Yolsuzluk.

⁸⁶⁵ Eşek.

-Bedeli sekiz bin lira tutuyor, bu parayı yine sizin üzerinize tarh ettik,⁸⁶⁶ haydi aranızda toplayınız ve birbirinize taksim ediniz!

Nasıl, iyi usul değil mi? Evvela hayvanatı topluyorsun, sonra da aynı adamlardan parasını topluyorsun, bu parayı dağıtıp borcunu ödemiş oluyor ve çekilip gidiyorsun! Artık bu emsalsiz ameliye-i hesabiye o tarz tasviye üzerine siz o köy, kasaba ahalisinin hayret ve dehşetini bir tasavvur ediniz! Her biri:

-İki öküz, üç eşek, bir deve verdim, üstelik doksan lira da verdim, geri kırk sekiz lira aldım... Ne olduysa bizim hayvanlara bir de kırk liraya oldu!

Diyecek ve Harb-i Umumide aynı surette vesait-i nakliye toplamakla beraber hiç olmazsa üstünde bedelini verdirmeyen İttihat ve Terakkinin temsil-i evlasına rahmet okuyacak!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11409-979, 27 Ağustos 1921, s. 3]

---

⁸⁶⁶ Tanzim etmek.

65. ACELE ETMEYELİM

Seli Görmeden paçaları sıvamak aceleliğinde bulunan bir koyu İttihatçı, İzmit'ten gelen motorun İstanbul'a dağıttığı bazı beşâret-aver haberlerden heyecana gelmiş ve artık her işi olup bitmiş farz etmiş ki dün yüzüme manidar bir nazar attı ve mağrurane yürüyüp geçti. Bu bakışta şu mana vardı:

-Nasıl? Görüyorsun a? Hazırla bakalım bavulu!

Ben de içimden şöyle dedim:

-O cihet kolay, benim iki hayretiyle bir pırtım bohçaya bile sığar, nasıl olsa yakamı Kuva-yı Millîyecilerin dest-i intikamından kurtarırım. Lakin Anadolu'nun düşman istilasından kurtarılması o kadar kolay değil... Daha çok himmete, çok zahmete, çok vakte muhtaç! Bu olsun Yunan askerleri denize dökülsün, muzaffer ordu Çamlıca Tepesi'nde görünsün de ben de, ne olur, bir müddet için terk-i diyar edeyim. İstanbul'da iki yıl fazla duracağım diye Anadolu'nun düşman elinde kalmasına razı olacak kadar da akılsız değilim a... Hem ben neyim? Kimim? Abuk sabuk söyleyip gezen ve hiçbir lafı doğru çıkmayan bir adam değil mi? Hani, vaktiyle Haccâc-ı Zalim⁸⁶⁷ yüzü örtülü dolaşırken bir garibe rast gelmiş:

-Söyle bakalım, demiş, Medine'de ne var, ne yok?

-Sorma birader, haller pek yaman; Haccâc denilen zalimin yapmadığı eza kalmadı, Abdullah Bin Zübeyr'i bile katletti, memleket harabeye döndü. Kan gövdeyi götürüyor!

-Peki ama sen Haccâc'ı tanır mısın?

-O cehennem yüzlü adamı tanımaz olur muyum! Haccâc yüzünü açınca Arap ne görsün, ta kendisi hemen demiş ki:

-Sen de beni tanır mısın?

-Yok!

⁸⁶⁷ Haccâc bin Yûsuf es-Sekafî bilinen adıyla Haccâc-ı Zâlim.

-Ben matuh⁸⁶⁸ ve divane bir adamım, daima böyle abuk sabuk, aykırı, ters laflar söyler, gezerim!

Onun gibi beni de bu abuk sabuk, saçma sapan, asılsız esassız laflarımdan dolayı belki mesul tutmazlar. Şimdiye kadar ne dediyse aksi çıkan bir adamım sözüne artık kim kulak verir ki onun kaleminden, ya dilinden veya tesirinden korkulsun!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11410-980, 28 Ağustos 1921, s. 3]

---

⁸⁶⁸ Bunamış.

66. HALİMİZ!

İyi ki aç Bolşevikler baro reisinin davetine icap etmediler!

Aralarında şöyle görüşmüş olsalar gerek:

“-Doğrusu Lütü Fikri yoldaşın teklif ve daveti pek nazikâne... Daha ne yapsın, memleketi bol keseden bize, seksen milyon aç harife⁸⁶⁹ açiverdi... Fakat Anadolu bizi doyurabilir mi? Haber aldığımızı nazaran karşılıklı iki ordu iliğini emmişler, kemiğini bırakmışlar; bizim Rusya gibi çoğu yeri harabe-zar ve şûre-zar imiş... Hâlbuki daha yakın bir yolda, daha mahsuldar ve daha zengin yerler, mesela Lehistan var; filvaki⁸⁷⁰ o bizi davet etmiyor, nezaketsizlik gösteriyor ama bizim işimize onu ziyaret daha muvafık geliyor! İstese de, istemese de bir defa başımızı vuracağız!”

Şimdi bu karar üzerine hencivar Garp hükümetleri açlar istilasına karşı koymak için silaha sarılmışlar, öyle baro reisi gibi mihmannüvazlığa⁸⁷¹ hiç de yanaşmamışlar. Onlar ne yaparlarsa yapsınlar, bela bizden defoldu ya! Doğrusu daveti kabul ediverseydiler mahcubiyetimizden yerlere geçecektik; zira misafirlerimizi ağırlamaya bir türlü muvaffak olamayacaktık, küllühüm⁸⁷² aç kalacaktık. Evimizde, cebimizde ne kaldı ki... Gıdamızı bakkaldan veresiye aldığımız yüz dirhem yağla sebze ve etçiden çekişe didişe kopardığımız sekiz pathıcan teşkil ettiği bu sefil ve fakir vaziyette aç doyurmak bizim ne haddimize... Kendimiz o kadar az yiyoruz ki iç ve yürek ezintisi denilen o doymamak hali yok mu, üzerimizden eksik olmuyor... Yemek masasından kalktığımız zaman ikinci bir yemeğe “Haydi, buyurunuz!” deseler yüzde doksanimiz icabete hazırır. Şimdi bu halimize bakmadan Allah’ın seksen milyonluk aç serserisini doyurmaya özenmek budalalık olmaz mı? Hem şayet Bolşevikler gelmiş olsaydılar soracaklardı:

-Canım, siz yemeklerinizde hiç et yemez misiniz?

-Yerdik ama şimdi alamıyoruz!

---

⁸⁶⁹ Rakip.

⁸⁷⁰ Hakikaten.

⁸⁷¹ Misafirperver.

⁸⁷² Tamamı.

-Peki, tatlı, börek?

-Ondan da mahrumuz!

-Reçel, tereyağ, pasta, falan?

-Evimize soktuğumuz yok!

-Peki ne yiyip ne içiyorsunuz?

-Sade suya sebze, biraz ekmek, bol su!

-Paranız olsun var mıdır?

-Ne gezer ayol, para dediğin çoktan tükendi!

Aç Bolşevikler bu cevabımız üzerine hiddete gelirler, derlerdi ki:

Be hey adamlar, o halde bizi ne diye çağırırsınız? Sizin haliniz bizimkinden ancak bir gömlek yukarı... Sanki (Lenin) ile (Troçki)nin süt biraderleri de sizi idare etmiş... Bari kalkın da Lehistan'a doğru hep birden yürüelim, bir arada dilenelim!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11412-982, 30 Ağustos 1921, s. 3]

67. İLMİN CEZASI

Sultanî mekteplerinden birinde, bir gün, muallimlerden biri rüfekasıyla⁸⁷³ hasbihal ederken şu mütalaada⁸⁷⁴ bulunmuş:

“-Benim ariz ü amik⁸⁷⁵ tetebuatım⁸⁷⁶ neticesinde şunu anladım ki bir millet yalnız silahıyla beka⁸⁷⁷ bulamaz, aynı zamanda ve aynı derecede ziraat, ticaret, filâhat⁸⁷⁸ vesaire şubat-ı sanata da dört elle sarılmalıdır. Bunları ihmal ederek sade kılıcına güvenen devletler az zaman zarfında izmihlale mahkûm olur. Birçok müelliflere, müverrihler,⁸⁷⁹ siyasilere ve hükemâ⁸⁸⁰ eserlerinde şu nokta-i nazırı edillesiyle⁸⁸¹ ispat ediyorlar!”

İlmî, mutedil⁸⁸² ve dûrendiş⁸⁸³ bir söz değil mi? Ciddi bir muallim ağzından ancak böyle, tettebbua⁸⁸⁴ müstenit⁸⁸⁵ bir sohbet denilebilir; ancak sağlam kafalı ve hür düşünceli kimselerdir ki bu tarzda hasbihal edebilirler ve etrafındakilere istifade verebilirler. Keşke bu kabil-i muallimlerimizin adedi daha kesir olsa ve bu sözleri sade muallimler odasında değil, sınıflarda da işitilse... İşte şâyan-ı istifade bir hoca... Hûlasası⁸⁸⁶ diyor ki:

-Şüphesiz ki askerliğe ehemmiyet vermelidir, askerlik bir milletin bekasını temin eder, fakat aynı zamanda sanatkâr, tacir, gemici, âlim ve amele de olmalı, bu cihete de ehemmiyet vermelidir; verilmezse sade silah devleti izmihlalden kurtaramaz!

-Bu sözde itiraz edilecek ne var, velev ki bizi, kendimizi kastetmiş olsa bile... Elbette bir sivil mektep hocası rüfekasına tutup da:

⁸⁷³ Dostlar.

⁸⁷⁴ Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

⁸⁷⁵ Enine boyuna.

⁸⁷⁶ İnceleme.

⁸⁷⁷ Ölümsüzlük.

⁸⁷⁸ Çiftçilik.

⁸⁷⁹ Tarihçi.

⁸⁸⁰ Hâkimler.

⁸⁸¹ Deliller, rehberler.

⁸⁸² Orta halli.

⁸⁸³ Tedbirli.

⁸⁸⁴ Derinlemesine araştırma.

⁸⁸⁵ Dayanmak.

⁸⁸⁶ Özetle.

-Sakın ha, öyle ticarete, ziraate, filâhata kapılmayın, bunlar lüzumsuz mesleklerdir, bir devletin bekası ancak silahla temin edilir, siz ona ehemmiyet veriniz!

Diyemezdi; derse muâtib⁸⁸⁷ tutulması iktiza⁸⁸⁸ ederdi. Bir hoca dese dese ancak o muallimin dediği gibi iki tarafı da idare ve tevzin⁸⁸⁹ ederek fikrini ifade edebilirdi. Fakat sen misin böyle âlimane, vakıfane, ahrârâne⁸⁹⁰ düşünen... Genç muallim sözünü bitirmiş bitirmemiş oradaki muallimler ayağa kalkmışlar, üzerine yürümüşler ve:

-Alçak! Hain! Hain-i vatan! Bak, karşımıza geçmiş de bu devletin az zaman zarfında izmihlalini temenni ediyor! Bu ne cüret, bu ne şenaat, atın, tutun, vurun!

Diye haykırışmışlar. İş müdüre aksetmiş; müdüre ne yapmak düşer:

-Canım efendim, meslektaşınız bu sözüyle hiçbir zaman devletimizin izmihlalini temenni etmiş ad olunamaz. Umumi suretle bir mesele hakkında, pek doğru, pek ciddi beyan-ı mütalaa⁸⁹¹ etmiş... Sizlere böyle bi-lüzum heyecanlar ve cahilane vatanperverlikler, nümayişler⁸⁹² yakışmaz, yaraşmaz, vazgeçin, barışın, unutun!

Böyle söylemek değil mi? Hayır, o hepsini geçmiş, hepsinden yavuz çıkmış: Hemen nezarete bir tezkere yazmış ve bu “Devletin izmihlalini temenni eden hain-i vatan, namussuz muallimin derhal ihracını” teklif etmiş. Bereket ki nezaret bu işe müteallik bir koca dosyayı, evrak-ı tahkikiyeyi okuduktan sonra o mâlâyutak⁸⁹³ teklife ters bir cevap vermiş, müdürü susturmuş; hatta şu münasebetsizce taşkınlığından dolayı tekdiri cihetini de düşünüyormuş!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11416-986, 3 Eylül 1921, s. 3]

⁸⁸⁷ Azarlayan kişi.

⁸⁸⁸ Gerekme.

⁸⁸⁹ Denkleştirme.

⁸⁹⁰ Hür olanlara, hürriyet taraftarlarına yakışır şekilde.

⁸⁹¹ Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

⁸⁹² Gösteri.

⁸⁹³ Takat getirilmez, dayanılmaz.

68. ALİ KEMAL BEY'E DAİR

-Bir İttihatçının Avrupa'daki kafadarına mektubu-

“..... Evet, iki gözüm kardeşim, işte vaziyet şimdi bu merkezde, görüyorsun a, ümit-bahş bir cihet kalmadı, zahiri kurtarmak için filvaki⁸⁹⁴ gazetelerimiz hala arı gibi çalışıyorlar, bu hususta gösterdikleri o harikulade gayret-i metânete⁸⁹⁵ hayran olmamak kabil değil... Düşman Ankara önüne geldi de yazdıkları makaleleri, illa o askerî mütalaa⁸⁹⁶ sütunlarını görsek tedricen Mora'nın bağına bizim girdiğimize hükmedersin, öyle zannedersin ki çoktan İzmir'den taştık ve denizi aşarak karşı sahile bastık. Eski devirde, ordumuz Teselya'daki Yenişehir'i alıp Atina üzerine yürüdüğü zaman ne halk, ne matbuat bu derece bir şevke kapılmamıştı. Hâlbuki bugün Bursa ötesindeki Yenişehir'de sekiz kişilik bir müfreze⁸⁹⁷ baskın yapsa hepimiz çușuhuruşa⁸⁹⁸ geliyoruz. Bu müthiş neticeyi gazeteci ihvanın himmetine medyunuz. Doğrusu güç sanat... Hakikate karşı bu derece bir cüretle meydan okumak, bu kadar aykırı bir yol tutmak, bu kadar yalan uydurmak ve sonra da vaziyetin fenalığını anlayıp ikaza çalışanları hain-i vatan derekesine⁸⁹⁹ sokmak için yüz, surat ister... Benim becereceğim işlerden değil! Bazen öyle teviller buluyorlar, öyle cümleler icat ediyorlar, yapıyorlar ki saçmalıkları, sahtelikleri her satırında göz çıkarıyor, okurken ben bile -koyu İttihatçılığımıza rağmen- hiddetinden sararıyorum:

-Artık bu kadarı Efkâr-ı Umumiye'yi hiçe saymak, dünyayı ahmak yerine koymaktır!

Diye üzerlerine yürüyorum. O zaman sanata vukufu gösteren bir soğukkanlılıkla gülüyorlar:

-Bırak, diyorlar, bu, böyle götürür, halk avutmayı sever, bu suretle hem onları memnun etmiş hem kesemizi doldurmuş, hem de zaman kazanmış oluruz!

-Peki ama, bunun sonu ne olur?

⁸⁹⁴ Hakikaten.

⁸⁹⁵ Dayanma.

⁸⁹⁶ Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

⁸⁹⁷ Büyük bir birlikten ayrılıp geçici olarak meydana getirilen askerî kol.

⁸⁹⁸ Coşkunluk.

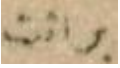
⁸⁹⁹ Aşağı derece, aşağı seviye.

-Ne mi olur? Ne olacak ayol, olsa olsa mütarekedir sonrası gibi olur, yine bir münasip fırsat buluncaya kadar sesimizi pesten çıkarırız, unutulur gideriz!

-Fakat Ali Kemal'i ne yaparsınız?

Bu mukabelem hepsini donduruyor... Zahir ağız alışıklığı, aramızda bile konuşurken inanmamakla beraber ona:

-Hain! Şeni! Satılmış! Diye hitap ediyoruz. O olmasa, o olmamış olsaydı, olmayacak olsaydı biz bu yaptığımızın on mislini yapardık; düşün be birader, o olmasaydı içimizde muhalif bir tek gazete kalmayacak, bir tek falso ses çıkmayacak, bu pişmiş aşa bir damla soğuk su katılmayacaktı! İstanbul, Harb-i Umumideki ve ondan evvelki gibi kaskatı bir tesanüt⁹⁰⁰, bir İttihatçılık gösterecekti!

Hakikaten öyle, aziz kardeşim, o olmamış olsaydı mütarekeden beri cemiyet-i mukaddesimiz çoktan unutulmuş hatta sade unutulmuş değil, hayli zamandır iktisâb⁹⁰¹ ederek makamına geçmiş bile bulunurdu. Ah bu adam... Adam değil dîv⁹⁰²! Koca koca muhalif hükûmetlerin polisiyle, parasıyla, kudret-i menâbiyle⁹⁰³ yapamadığını bir başına, bir tek başına yapıyor. Yani bizim piyasamızı daima bozarak ayağıma köstek vuruyor ve tabanlarımız altına karpuz kabuğu koyuyor... O karpuz kabuğu gibi tam belimizi doğrultup yürümeye başlarken bizleri daima kaydırıp yere kapatan makaleler yok mu, emin ol ki mahbesler ve menfalardan⁹⁰⁴ daha fazla bize zarar verdi ve bizi yıktı. Dedim ya, o olmasaydı bugün İstanbul'da da biz hâkim idik... Vallahi o ön ayak olmasa şu saatte ağzına (İttihatçı), (ocak) veya (çete) kelimelerini alabilenin alnını karışlardım. Çoktan ahali, hatta en yılmaz muhalifler bile dillerini tutmuş ve boyunlarını eğmiş olurlardı.

Mübarek, aleyhimizde nev-icad, ne unutulmaz, söz aramızda, ne hoş da tabirler buluyor: Yanımda ocak kelimesi, velev ki bir ocağın inşası veya tamiri için min-gayri kast⁹⁰⁵ bile telaffuz edilse bir defa irkiliyorum. Ocak kelimesi bize o derece ilim oldu, yakıştı, cemiyetimizi açtı ki aramızda bile bazen konuşurken o hınzır tabir dilimize

⁹⁰⁰ Dayanışma.

⁹⁰¹ Kazanma, edinme.

⁹⁰² Şeytan.

⁹⁰³ Kaynağının gücüyle.

⁹⁰⁴ Sürgün yeri.

⁹⁰⁵ İstemeyerek.

dolaşiyor, biz bile dalgınlıkla kendimizden ocak diye bahsettiğimiz, sürçülisana düştüğümüz oluyor. Seninle benim gibi seramedan⁹⁰⁶ için değil ama, Allah için söyle, şu (İleri)ciler gibi cemiyetin artığıyla geçinen paspaye sınıfı için o (çanak yalayıcılar) tabiri parlak düşmüyor mu? Ya (kâselis) kelimesi oca... Şey, pardon, cemiyet kapılarında tahsisat-ı mestureden bir deste veya bir mesnet dilenen menfaatperest efradımızı pek güzel tasvir etmiyor mu? Mahrem tutmak şartıyla şunu da söyleyeyim, (Zırtop Enver) der demez Enver o bütün hoppalıkları, şımarıklıkları ve delilikleriyle gözünün önüne gelmiyor mu? Ya (cin oğlu cinler) hitabı... Billahi halka her gün bir türlü külah giydiren gazetecilerimizi ve Kuva-yı Millîye şeklinde tekrar meydan alan ihvanımızı, o şeytaniyet ve o marifetleri izah için daha belig, daha müessir bir tabir icadına imkan yoktur. (Mendabur) sıfatı da ikinci sınıf ihvanımız hakkında ekseriye pek yerinde düşüyor.

Ah, bu Ali Kemal, dedim a... Haydi vapurlarda, tramvaylarda gazetesini okumamaya çalışıyoruz, hatta tahkir⁹⁰⁷ maksadıyla yürüttüğümüz bile vaka oluyor, fakat gizli gizli gözden geçirmemek elimizde değil... Monşer⁹⁰⁸, en sağlam alıcısı biziz, İttihatçılarız, “Yine ne demiş, nasıl sövüp saymış?” diye her sabah ilk işimiz (Peyam-ı Sabah)a sarılmak... Muhaliflere, o kokozlara kalsa satış iki binden bir tek nüsha yukarı çıkamazdı. Bereket bize... Lakin en büyük ve en azılı muârizimizin⁹⁰⁹ bizim yüzümüzden ferih⁹¹⁰, fahur⁹¹¹ yaşamasına, can beslemesine sıkılmamak kabil mi? Mübareği kıstık üzümle biz besliyoruz, her sabah üzerimize hücum etsin ve en büyüğümüzden en küçüğümüze kadar eller tutar yerimizi bırakmasın, bizi maskaraya çevirsin diye!... Düşün kardeş, o kırılısı kalemi tutan ele bizim paralarımız derman veriyor, o çürüyesi dimağı bizim paramız işletiyor, o dev âsâ⁹¹² yedini⁹¹³ o iri gövdeyi, o aleyhimiz ve kudurmuş ve köpürmüş akfilli bizim paramız doyuruyor... Hem sövüyor, hem de kendini bize besletiyor... Sabır taşı olsa bu hale dayanmaz... Hatırıma geldikçe öfkemden patlıyorum ve:

⁹⁰⁶ İleri gelenler.

⁹⁰⁷ Hakaret etme.

⁹⁰⁸ Dostum, azizim.

⁹⁰⁹ Karşı çıkan.

⁹¹⁰ Neşeli.

⁹¹¹ Çok övünen.

⁹¹² Gibi.

⁹¹³ Güç, kuvvet.

-Ahdolsun, yarından itibaren ne okurum, ne alırım!

Diyor; diyorum ama sabahleyin, vapurda yanımda oturanın elindeki (Peyam Sabah)a şöyle göz atıp da o (Peyam-ı Eyyam) sütununda:

“Vay hinoğlu hinler! Vay kaselisler vay...” gibi bir mukaddime gördüm mü içim içime geçiyor, aklım orada kalıyor, bir türlü nefesime hükmedemiyorum, ya müvezzi⁹¹⁴ çağırmaya veya veyahud da:

-Bir dakika lütuf buyurulur mu?

Diye iareten almaya⁹¹⁵, buna bile tenezzüle, düşmanımızın gazetesi lehine böyle bir nümayiş⁹¹⁶ ve reklamda bile bulunmaya mecbur kalıyorum. Hoş, okuduktan sonra yüzümü buruşturup muhakkarane bir tavır almıyor, yanımdakini yumuşak bulursam mırıldanır gibi:

-Allah belasını versin, hain! Casus! Demiyor değilim, değilim ama fazlasını da yapamıyorum, bir hayli taraftarları da var, gözlerine dögüşe kadar almışlar... Lüzumsuz yere asmayı üzerime sıçratmakta ne mana var?

Ah azizim, bu bela bizi, mütarekeden beri bilsen ne kadar uğraştırdı, nasıl yordu ve perişan etti... Evvela dost olmaya çalıştık, en yüksek nâsiye-i ecille reculümüz, hatta gazetelerimizin propagandası üzerine ahalice şu saatte düşman safları karşısında mavzerine dayanmış, harbi adım adım takip ettiği zan ve tevehhüm⁹¹⁷ olunan biricik millet anası bile ayağına kadar vardılar, dinledi, dinledi; biz kandı, yuttu, mantara bastı zannettik; o kanaatle rahat bir uykuya vardık; bir de sabahleyin ne görelim, “Ağaçta karpuz bak!” den (tûtî)sine kadar bir kelime noksan yok... Nuh demiş, peygamber dememiş! O zaman hücumla karar verdik, irili ufaklı üzerine saldırdık, hem ne tarzda, ağzımızı açtık, gözümüzü yumduk... Lakin ne dersin bir mukabil taaruza geçti, hepimizi yerlere serdi, hatta sade eskileri değil, ocağa... Şey. Bize yeni iltihak⁹¹⁸ eden şehbender... Pardon Ahmet Ferit gibi Kuva-yı Muaveneyi, fino... Aman ne diyecektim, genç gazetecileri de hep beraber!.. [Görüyorsun a,

⁹¹⁴ Mektup, telgraf, havâle vb. şeyleri ev ev dolaşarak dağıtan kimse.

⁹¹⁵ İdareten almaya.

⁹¹⁶ Gösteri.

⁹¹⁷ Asılsız şüpheye düşme.

⁹¹⁸ Katılma.

merkumun yazılarını kesret-i mütaaladan artık onun tabiratıyla konuşmaya başladık mîrim... Bu hale ne buyurursun?] baktık ki hücum sökmüyor, sükûta karar verdik, “Adını bile anmayalım, kendi kendine sönsün!” dedik, fakat ne mümkün, allemetti, kallemetti, sabır ve aramızı tüketen öyle sözler buldu ki dayanamadık, tekrar cenge başladık.

Cemiyet-i mukaddesemiz bu kadar çalıştı, kursaklarını yağ, bal ile, ceplerini para ile doldurdu, in’am⁹¹⁹ ve ihsana gark etti de, yahu, Ali Kemal’e karşı koyacak bir gazeteci yetiştiremedi. Yunus Nadi’yi sakın söyleme, o hepsinden kâleb⁹²⁰, kof imiş, cüssesine baktık da belki öbürüne karşı bir marifet becerir dedik, ilk hamlede sıfırı tüketti, başladı:

-Adam, vazgeçelim, varsın söylesin, ne tesiri olur?

Diye kaçamak yolları aramaya... Sana işin dosdoğrusunu söyleyeyim mi, bizimkilerin hepsi de ondan tir tir titreşiyorlar, İttihatçıca bir makale yazdılar mı:

-Bakalım Ali Kemal buna ne mukabelede bulunacak?

Diye geceyi adeta kabusla geçiriyorlar ve seher vakti uyanıp gazeteciye bekliyorlar... Anladık, diyelim ki her sahada galibiz, fakat muhallefetin bir gazetesi, daha doğrusu, bir Ali Kemal bizim topumuzun hakkından geliyor! Yuh bize!

Bu adam ne biçim mahluktur, korku bilmez, tehdite gelmez, hücumla aldırılmaz, hastalanmaz, yorulmaz, bıkmaz, susmaz, bir püsküllü bela, bir dallı budaklı dert ki... Galiba cenab-ı hak bize kudretini ispat ve izhar için:

-Size bin bela göndereceğim, başa çıkacaksınız, fakat bir tane göndereceğim ki başınıza binecek! Dedi ve bize bunu musallat etti. Mesela, iki gözüm kardeşim, bazı defa ictimalar yapıyor, cemiyetin mevkinin tahkim edecek teşebüsatta bulunuyoruz, fakat Ali Kemal’in gözünden kaçırmaya muvaffak olamıyor, bir türlü gizli tutamıyoruz ki... Hemen “Vay hinoğlu hinler! Kezzab ibni kezzablar!” hitabeli teşhirnamesi hazır... Amadolu’su, Avrupa’sı derhal bu yeni marifete vakıf oluyor, (Millîyet), (Hamîyet), (Müdafaa-i Vatan), (İstiklal), (Misak-ı Millî) gibi pırıl pırıl

⁹¹⁹Lutuf ve ihsanda bulunma, iyilik etme.

⁹²⁰Kalıp.

yaldızlı haplarımızın mahiyetini öğreniyor. Dedik a... Şayet o böyle olmasaydı, biz şimdi böyle olmazdık!

Asıl mühim ciheti, her dediği de çıkıyor... Bunu itiraf benim gibi bir sadık ve hakiki İttihatçı için oğul sayılsa da -yine nef'-i cemiyet⁹²¹ namına söylüyorum- her tahmininde mahz-ı isabet gösteriyor.. Hülasası⁹²², aramızda yabancı yok a? Ne mal olduğumuzu Allah için biliyor. Onun bilmediği de yok ki... Hepimizin sicili hafızasında menkûş⁹²³... Beyitler, kıtalar, Arapça, Acemce, çeşit çeşit teranelerle her sabah birimizi tefe koyup çalıyor!

Yılan hikayesi gibi bu mektubumda amma uzadı...

Yakında yine yazarım, ha az daha unutacaktım, bizim Lütfü Fikri geçen gün, kararımıza tevfikten Bolşevikler lehine bir makale yazdı, yazdı ama pek bir şeye de benzetemedi... Şimdi Lütfü'nün adı, herkesin, hepimizin ağzında: (Lütfü Fikri Bey oğlumuz!)... Neden diyeceksin değil mi? Neden olacak, bu tabirde onun, Ali Kemal'in icadı... Mübarek, insana bir lakap takıyor ama tam takıyor. Bu koca sakallı oğlumuz dahi payını aldı oturdu. Asıl yandığım cihet elli, altmış İttihatçı muharrir dört ayaklarını bir yere getirip de şu Peyamcıya hala bir lakap takamadılar... Filvaki⁹²⁴ bazı laflar uydurdular ama Efkâr-ı Umumiye tutmadı, bir türlü zebânzed⁹²⁵ olamadı... Onun şıp diye buldukları ise lisana, lügate geçiyor... Ah! Ah! Ah! Derdim çok, başka ne diyeyim:

Seni, beni ve cemi⁹²⁶ amme-i ittihadı Allah şerinden saklasın, Amin!

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11417-987, 4 Eylül 1921, s. 2-3]

---

⁹²¹ Cemiyet faydası.

⁹²² Özetle.

⁹²³ Zihne yerleşmiş.

⁹²⁴ Hakikaten.

⁹²⁵ Dil pelesengi.

⁹²⁶ Tümü.

69. MÛSUKÎ İLE TEDAVÎ

Bir defa vaziyet-i hakikiyeyi iman ve izan ile düşünüp sonra İttihatçı gazeteleri okuduktan sonra ateş püskürmemek kabil mi? Mesela Tercüman gazetesi Anadolu ordusunun ikinci hattı müdafaaya çekilmesinden bahsederken ne diyordu. Biliyor musunuz? “Birinci hatta Yunanlılar mağlup oldu” diyordu. Allah esirgesin, anlaşılın biz hatt-ı harpten çekildikçe mütemadiyen Yunan mağlup olacak ve bu minval ile, maazallah, Ankara’yı terk edeceğiz, daha içeriye gideceğiz, fakat biz galip gele gele, düşman mağlup ola ola... Böyle hafif meşrebane⁹²⁷ nümayişleri⁹²⁸ zannetmem ki akıllı, izanlı vatanperverler münasip ve muvafık görebilsinler! İşte bu bayağı satış hilelerine öyle hiddetlenmiş, öyle coşmuş bir haldeydim ki evde duramadım. Şedit, ateşin bir makale yazmak, kıyamet koparmak arzusuyla matbaaya koşmaya karar verdim. Vapura girdim. Kan başımdaydı. Dünyayı kıpkızıl görüyordum, biri “Oho!” dese kavgaya hazırdım. Denizin serin havası, sabahın letafeti⁹²⁹ bile öfkemi teskin⁹³⁰ edemiyordu. O sırada baktım ki simitçiyle çikolatacı da ötede dil ve el şakasına başlamışlar, beri tarafta iki yolcu da birbirlerine fena halde atıp tutuyorlar. Bugün galiba, herkes, hepimiz fazla asabi ve hiddetliydik.

Tam o esnada, birden, ta yanı başımızda latif bir saz sesi, bir hazin musiki namesi duyuldu. Dilenci güvertede tek telli sazını öttürerek bizi oyalamaya uğraşıyordu. Ne güzel çalıyor, bu gam-âlûd⁹³¹ seda, sabahın hüznü ve denizin sükûtu üstünde ne müessir oluyordu. Derhal simitçiyle çikolatacı kavgadan feragat ettiler; o münakaşacı müşteriler sustular; bana da bir sükûnet gelir gibi oldu. O sazını çaldıkça ben, onlar, herkes, bütün vapur halkı teskin oluyordu. Bir an geldi ki:

-Adam sen de, dedim, şimdi durup dururken gazetelere atıp tutmaya ne lüzum var? Keyiflerine gittiği gibi yazsınlar, ben karışmam!

⁹²⁷ Yaratılış.

⁹²⁸ Gösteri.

⁹²⁹ Güzellik, incelik.

⁹³⁰ Yatıştırma.

⁹³¹ Keder bulaşmış.

Hiddetimden eser kalmamıştı. Köprüye çıktığım vakit o ateşin makaleyi yazmak için matbaaya gideceğime bir sandala atladım ve Haliç'e doğru, tenezzühe gittim.

Hazin sazlar insanı teskin ediyor, kanında kaynayan kavga, cenk ve cidal arzusunu bastırıyor, sulha, sükûna temayül⁹³² hasıl ettiriyor. Onun için, bu tecrübeye ibtinaen, diyorum ki:

-Acaba Büyük Millet Meclisi binasındaki müzakereler esnasında böyle (ehviye-i latife⁹³³)ler terennüm edilse ve başkumandanlık makamında da mütemadiyen hazin sazlar çalınsa harp kâfi görülerek bir sulh arzusu hasıl olmaz mı?

Musikinin insanlar üzerinde değil hayvanat-ı saire üzerinde bile tesiri fenen sabit... Bu itibarla sade bizim karargâhta değil, Yunan karargâhında da saz tecrübesinin müessir olacağına neden itimat etmeyelim?

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11418-988, 5 Eylül 1921, s. 3]

---

⁹³² Meyletme.

⁹³³ Latife havaları.

70. İKİ İDDİA

Harb-i Umumideki mevki ve ikbalini tekrar ele geçirmek için can ü yürekten Kuvâ-yı Millîye taraftarlığı eden bir İttihatçı diyor ki:

-Millî ordu kusursuz, eksiksiz bir ordudur. Rusya'dan alınan son sistem toplar sayesinde artık düşmana karşı silah cihetinden de tefevvuku⁹³⁴ var. Anadolu'da para bol... Askerin maaşı altın akçe olarak veriliyor. Mevcudumuz ise her taraftan gelen Kuvâ-yı Mu'âvenenin inzimamıyla Yunan'ı kahr ve tenkil edecek bir kudret hasıl etti. Malzeme, cephane ise on sene idare eder, öyle mebzuldür... Kumandanlarımızın vukuf, ehaza ve dehâsını izaha lüzum yok, bu cihet malum-ı cihan... Hülâsa⁹³⁵ Kuvâ-yı Millîye hiç yoktan meydana mükemmel, mehib⁹³⁶ bir ordu koydu...

Mütarekeyi müteakip ele geçirdiği mesnede bir daha kavuşmak arzusunda bulunan bir muhalif ise şöyle söylüyor:

-Millî ordu kusur, noksan içindedir. Toplar azdır, bozuktur, hurdadır, işe yaramaz. Para ise suyunu çekti; Bolşevikler top, tüfek, külçe altın değil, bir top bez bile gönderecek halde bulunmuyorlar. Kuvâ-yı Muavene geliyor, geldi, gelecek diye ortaya atılan sözler tamamen bi-asıldır.

Yunanlıların bu iki iddiadan acaba hangisi daha ziyade işlerine gelir?.. Hangi iddia düşmanın ekmeğine yağ çalar? Elbette İttihatçınıninki... Zira Yunan, maazallah beklediği neticeye ererse ne diyecek:

-Biz öyle derme çatma bir ordu, bir başıbozuk alayı, topsuz, tüfeksiz bir askerle muharebe etmedik; karşımızda son sistem silahlarla mücehhez⁹³⁷, her türlü levazımı mevcut, kuvvetli ve çokluk bir düşman vardı... Biz böyle bir düşmanı yendik... Galebemiz pek pahalıya oturdu, şu kadar kişi telef ettik, şu kadar drahmi tükettik, şu kadar adam yaralandı... Biz mehîb bir orduyu yendik... Hem bunları yalnız biz söylemiyoruz, Türkiye'de gazetelere, Efkâr-ı Umumiyenin dediklerine bakınız: İlk

⁹³⁴ Üstün olma.

⁹³⁵ Özetle.

⁹³⁶ Görünüşü çekinme, ürperme ve hayranlıkla birlikte saygı uyandıran.

⁹³⁷ Donanmış.

gününden beri Kuvâ-yı Millîye ordusunun mükemmeliyet, tefevvuk⁹³⁸ ve mehabetinden bahsettiler. Binaenaleyh⁹³⁹ şu kadar yer, şu kadar tazminat istemek hakkımızdır!

İşte bu ciheti nazar-ı itibara alırsak Kuvâ-yı Millîye ordusunu, olduğundan fazla azam⁹⁴⁰ eden İttihatçıların hareketini, muhaliflerinkinden memleket için daha zararlı, daha hatalı, daha hilâf-ı hakikat ve hamiyet⁹⁴¹ addetmemiz icap eder. Veleve ki ikisi de, iki tarafta mevki, ikbal için söylemiş olsa bile...

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11420-990, 7 Eylül 1921, s. 3]

---

⁹³⁸ Üstün olma.

⁹³⁹ Bundan dolayı.

⁹⁴⁰ Çok büyük.

⁹⁴¹ Hakikatın ve hamiyetin zıttı.

71. DELİ SİYASETİ

Telgrafçılıktan mütekait⁹⁴² Atıf Efendi namında biri Allah'ın atıfetine⁹⁴³ uğramış; bir gün dağ, taş gezip, tozar, aç ve bilaç hem kaşınır, hem düşünürken, bir de ne görsün, ayaklarının altındaki toprak parıl parıl yanıyor, sanki yaldızlı rik⁹⁴⁴ dökülmüş:

-Allah, Allah, demiş, sakın bunlar altın olmasın?

Eğilmiş, avcuna almış, güneşe tutmuş, diline sürmüş veya koklamış, her ne ise, altın nasıl muayene edilirse, ben ne bileyim, öyle yapmış, anlamış ki altın.. Safi altın!

-Aman, bu ne hal! Bu ne ihsan! Bu ne bereket! Bu ne talih! Adamcağız filhakika çıldırmaşa dönmüş, eline bir kaya parçası geçirmiş, başlamış taşları da kırmaya, içlerini muayene etmeye... Meğerse onlarda, dağ, taş o yerde altın kesilmemiş mi? Ceviz kırar gibi kaya parçalarını kır, kır, içinden dilim dilim altınlarını al, topla, bir tarafa yığ, sat, ye!... Atıf Efendi, bu atâ Allah'ın mebzülüyyetini⁹⁴⁵ görünce koşa koşa şehre inmiş, ertesi günü dağdaki altın tozundan bir avuç getirmek şartıyla birinden beş kuruş ödünç almış ve hemen Nâfia⁹⁴⁶ Nezaretine [Bu raddeye gelmiş a, ticaret nezaretine müracaatı icap ederdi, vaktiyle bir İstanbul mebusu Bahr-ı Lûd'da "brom" imtiyazını ticaret nezaretinden almıştı] bir istida⁹⁴⁷ göndermiş, şöyle teklifatta bulunmuş:

"1- Madenin yüzde altmışını ümmet-i islamiyeye terk edeceğim.

2- Mütebaki yüzde kırk da şu vecihle⁹⁴⁸ taksim edilecek:

E(lif)-Kendime

B(e)-Osmanlı hükûmetine

P(e)-İngiliz hükûmetine

⁹⁴² Emekli.

⁹⁴³ Karşılık beklemeden verme.

⁹⁴⁴ Kum.

⁹⁴⁵ Bolluk.

⁹⁴⁶ Bir yeri bayındır duruma getirmek için yapılan işlerin bütünü, bayındırlık işleri.

⁹⁴⁷ Dilekçe, arzuhal, istidaname.

⁹⁴⁸ Uygun, layık, münasip.

T(e)-Yunan hükûmetine

3-Bunlara mahsuben bana bir miktar avans itâsı⁹⁴⁹”

İşte teklifat böyle... Hiç şüphe yok ki zavallı Atıf Efendi, Bursa’da dokuz aydan beri verilmeyen tekaüt⁹⁵⁰ maaşları yüzünden bir da’-ül âkile⁹⁵¹ tutulmuş ve çöldeki susuzların menba, göl ve havuz görerek tatlı tatlı ölüşleri gibi, çoğumuza nasip olmayacak, bir saadette çıldırıyormuş... Artık, onun için hayat yer-i tesellidir, bir ümittir, Nafia Nezaretindeki istidasını intaç⁹⁵² ile avunur, yaşar. Fakat benim bu işte asıl hoşuma giden cihet altın madeninin suret taksiminde delinin gösterdiği izan, feraset ve zekâ... Değil böyle yalancı maden, fakat sahihini bile keşfetmiş olsaydı ibraz ettiği ihtilafkârane siyaset sayesinde muhakkak imtiyazını suhuletle der-ceb ederdi. Zavallı deli! Bu hususta, hakiki bir siyaset-i aleyh takip etmiş ve eldeki madenin büsbütün ağyar⁹⁵³ eline gitmesi için bir kısmından -kuvvetliler lehine- feragat etmek lüzumunu çoğumuzdan iyi anlamış!

Şu delinin bu muhayyel maden meselesindeki nezaketini Ankara’daki sahipkırınlar idrak edebilmiş olsalardı Manisa’dan Ankara’ya kadar bir tek düşman neferi Anadolu’ya ayağını basmamış, vatanı istilaya fırsat bulmamış olurdu!

İnsaf ediniz, bizi delilerin hareketinden ders-i siyaset alacak hale düşüren akılsızlara nasıl muhalif kalmayabilirim?

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11423-993, 10 Eylül 1921, s. 3]

⁹⁴⁹ Verme, verilme.

⁹⁵⁰ Emekliye ayrılma.

⁹⁵¹ Hastalık.

⁹⁵² Sonuçlandırma.

⁹⁵³ Gayrılar, başkaları.

72. SAHTE DELİL

Her zaman emsaline rast geliriz, hani bazı nabekârlar⁹⁵⁴ vardır, kendi çehreleri, kendi şekil ve libasları⁹⁵⁵ müsait olmadığından hacı, hoca veya paşa kıyafetine girerek ve suret-i haktan görünerek sanatlarını böyle takma sakal, yapma tavrı ve eğrelti libasla icra ederler, halkı, safdilan ümmeti böyle aldatıp soyarlar... İşte Tasvir-i Efkâr sahibi de bu kısımdandır, bu kısmın ser-firazanıdır⁹⁵⁶; gazeteciliğini bu yola sokmak, kârını böyle çıkarmak yolunu bulmuştur.

Dini kendisine alet edip hep dindar ve muttaki⁹⁵⁷ ahaliyi aldatır, şeytan gibi daima bunların, bu salabet⁹⁵⁸ diniye ve ahlakiye ashabının iğvâ ve ifsatını⁹⁵⁹ kendisine ve vasıta-i sanat ve servet ittihâz⁹⁶⁰ eder. Ebuzziya-zâde, (babası oğlunun, oğlu da babasının iane⁹⁶¹ ve işaretiyle tanılan bu acayip isimli kimse) şöyle düşünmüştür:

“-İstanbul’da ve Anadolu’da bir tabaka var ki salabet-i diniye sahibidirler, bunlara suret-i haktan görünerek hulul etmek işten bile değildir; gazeteme dört, beş sofi makale, beş, on Arapça cümle, bir miktar da dua karıştırmak onları avlamaya kâfi gelir; zaten ismimde müsait, hem (ebu)su var, hem (velid)i... Daha Arabi, daha tarihî isim arasam bulamam. Binaenaleyh⁹⁶² an'anât-ı diniyeye merbut şu nezihü'l ahlak ve saf tabakanın her gün yüzüklerini çekmek ve bu parayla ali yaşamak, Frenk illerinde de ara sıra keyfetmek işten bile değildir!

İşte bu karar üzerine Tasvir sahibi matbaasına kurulmuştur. Öğle üzeri kapı kilitli, eski Balkan şişesi ve Frankfurt sucuğu önünde, taamını Frengane âkil ederken⁹⁶³ heyet-i tahririye müdürünü çağırır:

-Yahu! Diye çıkışır, iki gündür gazete rengini kaybetti, hani o (muhasabe-i ahlakiye ve diniye)nin mabati⁹⁶⁴? Hem niçin dünkü ihtifal münasebetiyle Ayasofya

⁹⁵⁴ Yararsız.

⁹⁵⁵ Elbise.

⁹⁵⁶ Başını yüceltenlerdendir.

⁹⁵⁷ Allah'tan korkan.

⁹⁵⁸ Katılık, sertlik.

⁹⁵⁹ Bozma, fesada uğratma.

⁹⁶⁰ Kabul etme.

⁹⁶¹ Yardım.

⁹⁶² Bundan dolayı.

⁹⁶³ Yerken.

⁹⁶⁴ Devam.

Camii'nin resmini koymadınız? Bir de, size daima söylüyorum, mütalaat-ı askeriye'nin⁹⁶⁵ sonlarını her zaman dua ile bitiriniz... Gazeteyi böyle, alelaide neşre devam edersen satış düşer... Bizim prensibimiz mütedeyyin halka hoş gelecek tarzda yazı yazmaktır, hala anlatamadık mı? Badema her nüshada laakal⁹⁶⁶ üç yüz defa (İslam), (Müslim) kelimesine tesadüf etmezsem tebdilin mukarrerdir⁹⁶⁷!

Bu hiddetle yemeğini yarıda bırakır, kalemini alır:

-Şu iki günlük kusuru örtmek, unutturmak için parlak bir nümayiş⁹⁶⁸, bir nümayiş taassup-kârane⁹⁶⁹ lazım... Nereye, kime dost taarruzumu uzatayım? Hah, buldum: Tesettüre dair ateşin bir fıkra yazmalı, biraz da karî mektubu uydurmalı! Fakat bunu kâfi görmez, telefonu eline alır, dini makaleler muharririne şöyle emir verir:

-Aman, monşer, yarına senden şiddetli bir yazı isterim, tam manasıyla teolojik olsun... Hatta bir (Question Religieuse) ihdas edecek⁹⁷⁰ mahiyette... Anladın a? Tam hoca ağzı...

Zile basar:

-Çağırın bana ressamı!

Ressam gelir:

-Otur şuraya... Hah, al kalemi eline... Bu tarafa bir minare resmi yap!... Ala!... Bu cihete de bir tane Kâbe... Güzel... Şimdi ikisinin arasına bir mahya kur ve üstüne Arapça bir cümle yaz!

-Ne cümlesi?

-Canım, ne bileyim ben? Etlab'ul-ılm⁹⁷¹ mi dersin, yoksa elhamdulillahi ala külli hal⁹⁷² mi, her ne ise, böyle bir şey... Fakat imlası yanlış olmasın ha!

⁹⁶⁵ Askerî tetkikler.

⁹⁶⁶ En azından, asgari.

⁹⁶⁷ Hakkında karar alınmış.

⁹⁶⁸ Gösteri.

⁹⁶⁹ Bir kimseye aşırı taraftar olma.

⁹⁷⁰ Meydana getirmek.

⁹⁷¹ İlim öğrenen.

⁹⁷² Her koşulda Allah'a hamd olsun.

-Yazdıktan sonra size gösteririm!

-Onu ben de anlamam... Ser-mürettibe⁹⁷³ sor!

Tasvir-i Efkâr'ın Müslümanlığı işte bu kabildendir... (Peyam Sabah)tan yediği darbeler üzerine de şöyle düşünmüştür:

-Ali Kemal'e çatmakla bu iş bitmez... Meseleyi bir Müslümanlık – Hristiyanlık şekline sokmalı ve Sabah sahibini dile dolamalı! Bu suretle gazeteye bir mücahede-i⁹⁷⁴ diniyeye girişmiş süsünü vermekte kabil olur... Gelsin satış!

Ebuzziya-zâde'yi ben daima şu şekil ve kıyafette ve şu meşguliyette farz ve tahayyül ederim: İstanbul'a gelen Buhara hacılarına "Size delil olayım!" diyerek ve haçdan, niyazdan bahsederek musallat olan yapma sarıklı açığözlüler vardır, keselerini bitamâmihâ der-cep ettikten sonra

-İşte haçça gitmenin kestirme yolu!

Diyerek onları bir kapıdan tünele bindirirler ve öbür kapıdan sıvışıp giderler; işte öyle, gözü soygunda, bir sahte hacı, bir sahte hoca ve bir sahte delil!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11424-994, 11 Eylül 1921, s. 3]

⁹⁷³ Düzenleyen tertip eden.

⁹⁷⁴ Uğraşma, didinme.

73. FECR-İ ÂTİ'YE DAİR...

(Emin Lami)nin ölümü bana (Fecr-i Âti)yi hatırlattı.

Bizler, muharrirler ve gazeteciler, biraz da imamlar, bekçiler, mezarlıklar ve ıskatçılar gibi ölü yüzünden bir saha-i faaliyet buluruz; ölümlerden ve ölümünden bir kısmı bize zemin-i tahrir, yani bilmünasebe, sebab-i taayyüşte⁹⁷⁵ olur. Mesela harpler, harplerdeki naaşlar ve cesetler gazetelerin satışını artırmak suretiyle sahib-i imtiyazlara bir vesile-i servet teşkil eder. Şu Anadolu harbi bizde bile Akşam gazetelerinin ekmeğine -ister istemez- yağ çalması mı? (Tasvir-i Efkâr) tevekkeli⁹⁷⁶ mi sütunlarını, ıskatçı⁹⁷⁷ başı gibi hep fatiha, dua ile dolduruyor, âmâ hafıza gibi mütemadiyen ilahi okuyor? Bunların bu dua, sena, feryat ve figanın tahtında müstetir⁹⁷⁸ olan hakikat, hakikat-i maddiye yüzlüklerin ta'addi⁹⁷⁹, tekessür-i varidattır⁹⁸⁰. Her ne ise, o ciheti bir gün ayrıca yazar ve o karışık isimli Tasvir sahibinin sahte softalığındaki⁹⁸¹ ve yapma askerliğindeki hükûmeti yine başkaca izah ederiz, şimdi gelelim (Fecr-i Âti)ye:

(Fecr-i Âti) 31 Mart'tan evvel, meşrutiyetin akabinde, ilk hürriyet güneşiyle yerden mantar gibi fırladı, çıktı. Edebiyata susamış bir kabile-i gençlerden ibaretti. Aradan bugün on üç yıl geçtiği için söylemekte bir mahzur tasavvur etmiyorum, hepsi de, hepimiz de hayli cahil, pek dik başlı, çok kendine güvenmiş tecrübesiz çocuklardık. İçimizde ilim ve irfandan en az nasibedar olanı iki kişiydi. Bu iki kişi de, bir müddet sonra ne olsalar beğenirsiniz? Darülfünun hocası, müderris oldular. Fakat birisi kendisini ilme, tettebbuya verdi, öyle okudu ve okuttu ki memleketin vücuduyla, malumatıyla iftihar edeceği bir âlim, bir allame⁹⁸² oldu: Köprülüzade Fuat.. Diğeri ise olduğu gibi kaldı ve cehlinin fazlalığı ötekinin ilminden daha faydalı çıkararak, gel zaman git zaman, Ankara'da maarif vekili, yani maarif nazırı oldu: Hamdullah Suphi...

⁹⁷⁵ Yaşama sebebi.

⁹⁷⁶ Boş yere değil.

⁹⁷⁷ Ölünün ibadet eksikliklerinin ve kusurlarının affi, cezasının bağışlanması amacıyla sadaka toplayan kimse.

⁹⁷⁸ Gizlenen.

⁹⁷⁹ Birinin hakkına tecavüz etme, saldırma.

⁹⁸⁰ Gelirlerin çoğalmasındır.

⁹⁸¹ Yobazlık.

⁹⁸² Çok âlim, çok bilgili, her şeyi bilen.

İlk reisimiz Fazıl Ahmet'ti. Fazıl Ahmet malumatıyla, koltuğunun altındaki o cilt cilt kitapları ve nezaketi, itidaliyle⁹⁸³ adeta bizden değildi, yaşlıydı; ilim ve fen dairesinde kelama âğâz⁹⁸⁴ etti mi hayran kalır, susar, şaşırırdık. Binaenaleyh⁹⁸⁵ bu tefevvukuyla celselerimizi büyük bir intizam dâhilinde mahirane idare ederdi. Sonra çekildi ve yerine Hamdullah Suphi geçti. Hamdullah Suphi ilk hitabet, idare tecrübelerini orada, aramızda yapmaya başlamıştı: Bizi eski bir mektep hocası, bir küçük zabıt dürüştüğüyle⁹⁸⁶ yürütmek, çocuk intizamına sokmak, arzusuna ram etmek isterdi. Bittabi bu arzuları karşısında, hücum itibarıyla, ilk evvel ben muhalefete geçtim ve her muhalefet gibi (Fecr-i Âti)deki muhalefette ekseriyet reisinin sû-i idaresi⁹⁸⁷ yüzünden adeta bir ekseriyete munkalip⁹⁸⁸ oldu ve Hamdullah Suphi'yi riyasetinden düşürdü. Bu dâhili münakaşalar ve nizamname⁹⁸⁹ müzakeresi uzadıkça uzuyor ve bir türlü edebiyata sıra gelmek bilmiyordu. Ya münakaşa, ya müzakere yahut da kendi eserlerimizi kendimize okumaktan soluk almaya vaktimiz kalmıyordu ki.. Doğrusunu isterseniz bu yazılar külliye kıymet-i edebiyeden mahrum ve çocukça şeylerdi ve Edebiyat-ı Cedide taklidi (ah)lar, (oh)lar dolu âşıkane menşur şiirlerden ibaret kalıyordu. Daha o zamanlar bu (Fecr-i Âti) muhalifinde ne Yakup Kadri'nin, ne de benim bir tek satırlarımızı okutmamıştı. Bana ve ona bu velud-ı muharrir arkadaşlar adeta:

-Bunlar da kim? Aramızda ne arıyorlar? Yazdıkları nedir?

Diye bakarlardı. Vaziyetimiz gittikçe müşkülleşiyordu; adeta kabiliyet-i edebiyeden mahrum olduğumuza ve aralarına haksız olarak, tüfeylî⁹⁹⁰ gibi sokulduğumuza zahip⁹⁹¹ olanlarda vardı. Bu zahibi tashih için, ne yapayım, bir gün sekiz, on sayfalı bir deftere bazı yazılar karaladım; mahcubane koynumdan çıkararak reise uzattım:

-Lütfen evde okur musunuz...

⁹⁸³ Aşırı olmama, ne çok fazla ne çok az.

⁹⁸⁴ Başlama, başlangıç.

⁹⁸⁵ Bundan dolayı.

⁹⁸⁶ Sert, katı, kaba, haşin.

⁹⁸⁷ Kötü yönetim.

⁹⁸⁸ Değişmiş, inkılâp etmiş.

⁹⁸⁹ Tüzük.

⁹⁹⁰ Parazit.

⁹⁹¹ Bir düşünceye, bir zanna inanan, uyan.

Diye mırıldandım. Hamdullah Suphi kendine mahsus şiddetli ve ahenktar sesiyle:

-Okurum, azizim, maa'l-memnuniye⁹⁹² okurum, veriniz, veriniz efendim!

Diye aldı. Bir hafta sonra getirdi:

-Çok güzel yazılar azizim, çok iyi... Fakat üslubunuz işlek değil, bir de renk ve hayal noksan!

Dedi. Hâlbuki zaman bu üstat-ı edebin dediği ne ise, onun külliyen zıddını ispat etti: Üslubum işlek ve renk ve hayalim kuvvetli çıktı. Hamdullah Suphi yazılarıma ehemmiyet vermemekle beraber şahsıma ehemmiyet vermek mecburiyetinde kalıyordu. Zira bakıyordu ki iyi bir şair, nâsir değildim ama celselerde sesi çıkan ve sözü geçen bir aza idim. Zaten hepimiz, bütün (Fecr-i Âti) o kadar meçhul dâhiler idik ki yazılarımızı mecmua ve gazetelere kabul bile ettiremiyorduk. Matbuat sahasında henüz Edebiyat-ı Cedide üstatları ferman-ferma⁹⁹³ bulunuyordu ve onların bu mevki ve iktidarı bizde ister istemez bir kin, bir rekabet tevlit ediyordu⁹⁹⁴. Zemin ve mekân bulsak seleflerimize⁹⁹⁵ öyle bir atacak, tutacak idik ki ilk işimiz onların hiçliğini ve kendi varlığımızı ispat ederek yerlerine oturmak olacaktı. Hoş, üstatlarda bize karşı ne kadar lakayt, hatta barit⁹⁹⁶ idiler... Kulaklarımıza her zaman can sıkıcı ve öfke körükleyici sözleri geliyordu; mesela:

-Canım, bu çocuklarda da sade laf, diyorlardı, hani eser?

Filvaki⁹⁹⁷ eser yoktu ve bu haklı tenkit bizi küplere bindiriyordu. Derken (Fecr-i Âti) kütüphanesinin ilk iki cildi neşredildi; neşredildi ama terazinin gözünde hiç de ağır basmadı hala esersiz idik, esersizden farkımız yoktu. Bu kitapların en dolgun tarafı sayfanın başındaki muhayyel Fecr-i Âti kütüphanesinin neşretmek üzere olduğu kitabın esamesiydi. Bir elli kadar hikâye, roman, mensure ismi sayıyorduk; benim bile iki adet kitabım ilan ediliyordu ki henüz muhteviyatından bir satırını yazmamıştım. Fakat, çocukluk bu ya, sanki yazılmış, olmuş bitmiş gibi hepimiz şu mutesavver

⁹⁹² Memnuniyetle.

⁹⁹³ Hüküm süren, emir veren.

⁹⁹⁴ Doğurmak, sebep olmak.

⁹⁹⁵ Yerine geçirilen.

⁹⁹⁶ Soğuk.

⁹⁹⁷ Hakikaten.

kütüphanenin ilanı karşısında şad, müftehir, handan idik. İş şimdi yapılmasına kalmıştı; yani edebiyat vadisinde bir nal bulmuştuk, iş üç nal ile bir ata kalmıştı!

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11426-996, 13 Eylül 1921, s. 3]

74. MANTIĞIN ZARARLARI

Mantıki tarzda düşünmenin şiddetle aleyhindeyim; mantık vukûata sığmıyor... Bundan böyle ne denirse, ne olursa, ne işitirsem katiyen muhakeme etmeyeceğim, bir takım akıllı mütalaarla⁹⁹⁸ o şeyin künh ve mahiyetini, kabil-i icra olup olmadığını, bir fayda temin edip edemeyeceğini düşünmeyeceğim:

-Olur a! Hay hay! Mümkündür!

Deyip kendi işime, rahatıma bakacağım. Mantık insanı çıkmaz yollara sürüyor, mantık alehusus bu diyarda bir türlü sökmüyor; olan biten işlerin mantık ile, akıllıca düşünerek bir sebebe rabtına⁹⁹⁹ imkân yok! İnsan hissî, havai olursa, düşünmezse, derinleştirmese daha haklı çıkıyor, daha fazla hak kazanıyor, hatta daha rağbet, daha hürmet görüyor. Mesela bana biri gelse de şu vaziyet, şu şerait içinde İstanbul'da bir kargaşalık çıkarılacağını söylese idi:

-Olamaz, derdim, buna imkân yok! Zira mantıki düşünürdüm, bu teşebbüsün müşkülâtını, avâkıb¹⁰⁰⁰ ve haymesini idrak ederek kabil-i icra olmadığına hükmederdim. Ederdim ama işte yanılmış, aldanmış, yanlış düşünmüş olurdum. Yine mesela mütarekeden sonra İttihat ve Terakkinin bana basübadelmevtinde¹⁰⁰¹ ve İstanbul'da altı gazete neşrettirecek ve ordular yapıp harplere girecek bir kudret-i iktisap edeceğinden bahis olursa idi, yine:

-Olamaz, derdim, buna imkân yok!

Zira aynı mantıki düşünürdüm, o derece zulümlerden, şenaatlerden o izmihlallerden sonra memlekette bu kanlı çetenin kudret bulmasına ve taraftar kazanmasına mantıken imkân bulamazdım. Bulamazdım ama yine yanılmış, aldanmış, yanlış düşünmüş olurdum. Yine mesela Yunan ordusunun o cephane, top, mühimmat ve vesait-i nakliye bolluğuna rağmen Anadolu'da müşkülata uğrayacağı ve hatta mağlubiyetler göreceği bana söylendiği zamanda:

⁹⁹⁸Tetkik.

⁹⁹⁹Bağlama.

¹⁰⁰⁰Akıbetler.

¹⁰⁰¹Diriliş.

-Olamaz, demiştim, buna imkân yok!

Zira mantıki düşünmüş, akıllıca hesaplara girmiş, boşa koymuş, doluya koymuş, böyle bir sergüzeřte¹⁰⁰² anılmaktan bir türlü makul bir cihet bulamamıştım. Bulamamıştım ama yine yanılmış, aldanmış, yanlış düşünmüş oluyordum. İşte size mantıki muhakemenin mazarratına¹⁰⁰³ ait üç misal... Bundan sonra ne denirse mümkün, ne iddia olursa kabil görüp herkese uymaya bakmalı... Bu suretle hem daha az çene çalmış, daha az zahmet çekmiş, hem de daha fazla hürmet görüp daha çok dost kazanmış olacağım. Acı tecrübelerden sonra anladım ki rahat etmek ve âleme uymak için insanlar kafalarındaki mantıki, derin uyumak için çalar saatin çingırağını kırar gibi, çıkarıp atmaya bakmalıdırlar. şu son hadiseler:

-Mantığa, akla, irfana sığmam!

Diye var kuvvetle bağırırken yine mantıkta sebat etmek¹⁰⁰⁴, bir gün doğru bile çıksa, her halde bugün insana tuzluya oturuyor!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11428-998, 15 Eylül 1921, s. 3]

¹⁰⁰² Macera.

¹⁰⁰³ Zarar, ziyan.

¹⁰⁰⁴ Direşmek.

75. FECR-İ ÂTİ'YE DAİR... 2

(Fecr-i Âti) değerinden fazla, birden bire, bir şöhret iktisap edivermişti¹⁰⁰⁵. Memleketin yedi tepesinde de bir Fecr-i Âti lafıdır gidiyordu. Filvaki¹⁰⁰⁶ bu şöhret daha ziyade tezyif ve istihza kastıyla ortada dönen dedikodulardan çıkmakla beraber yine bir şöhret olmaktan geri kalmıyordu. Bir zamanlar nasıl (dekadanlar) diye Edebiyat-ı Cedide erkânı bir sınıfı, züppe addedilen münevver bir zümreyi ifade ediyor ve pespaye bir güruh nezdinde kalan ve kalemen hakarete maruz kalıyordu ise Fecr-i Âti de aynen böyle dalkavuk ve uşak ruhlu adamların ağzında sermaye-i tecavüz oluyordu. Hatta hiç unutmam, bana dağ-ı derûn olmuştur, bir akşam müteveffa bu Borazan Tevfik, dört tane sarhoş miras yedi Erenköy beyini eğlendirmek için trende Fecr-i Âti'nin bir celsesini taklit ediyordu. O miras yedi beyler -ki şimdi kâselis olup sefil ve makhur¹⁰⁰⁷ sürünmektedirler- bu Borazan Tevfik'e soruyorlardı:

-Ey, söyle bakalım, Fecr-i Âticiler nasıl meclis kurarlar?

O, bayağı bir takım tafsilat vererek kadın sesine benzettiği müstekrih bir sedayla birçok soğuk yaveler naklediyor, vagon kahkahadan çınlıyordu. Ben ise, yirmisini bulmamış bir genç, bu mütecaviz¹⁰⁰⁸ güruha nasıl mukabele etmek lazım geldiğinde mütehayyir, meyûs köşemde ezilip büzülüyor, dişlerimi gıcırdatıyordum. Mamafih zaman o dört züppeyle o zavallı mukallite¹⁰⁰⁹ mukabele etmek için bana sonraları fırsat verdi; birer birer hepsini istifayı kusur ettirdim.

İşte bu minval ile, gördüğümüz fena bir kabule rağmen, biz, atiden ümit var, didişip duruyorduk. (Servet-i Fünûn) bu esnada imdadımıza yetişti ve bize şirin sayfalarını açıp cemiyetimizin zengin bir vasıta-ı neşr-i efkârı oldu. Yavaş yavaş içimizdeki hakiki sanatkârlar kendilerini göstermeye başlamışlardı. Fakat, maalesef ilk gayretimizi yapmaya değil, yıkmaya hasrediyorduk, önümüzdeki Edebiyat-ı Cedide'yi gözden düşürmek, enkazını süpürüp kaldırmak en büyük, fakat en lüzumsuz bir desturumuz olmuştu. Bunu bize öğünen vukuat-i siyasiyesi ilham ediyordu; nasıl İttihat ve Terakki devr-i Hamidiye karşı şedit bir mücadelede devam ediyor ve memlekete sağlamca yerleşmek için onun bakiyesini ortadan kaldırmaya çalışıyordu,

¹⁰⁰⁵ Kazanmak.

¹⁰⁰⁶ Hakikaten.

¹⁰⁰⁷ Yenilgiye uğramış.

¹⁰⁰⁸ Saldırgan.

¹⁰⁰⁹ Taklitçi.

biz de Edebiyat-ı Cedide'yi yerlere sermek ve mazarratını¹⁰¹⁰ göstermek istiyorduk. Lakin İttihat ve Terakki, bu gayeye varmak için nasıl devr-i Hamididen aldığı müstebidane usullerden istifade ediyorsa biz de yazılarımızda Edebiyat-ı Cedide'nin lisanını kullanıyorduk. Daha o zamanlar İttihat ve Terakki gençlere yüz vermiyordu. Yani o tarafa temelluktan, münasebet ve devamdan henüz yirmisini bulmuş olan küçük nesil bir istifade temin edemiyordu. Binaenaleyh¹⁰¹¹ bizler sadece istibdat muarızı idik, cemiyetin esiri değildik. Lakin 31 Mart'ı müteakip işler değişti. Ahmet Samim cemiyete muhalefeti yüzünden vurulup ortadan kalkınca gençlikte bir intibah hâsıl oldu. Filvaki¹⁰¹² Samim'in vefatını müteakip Fecr-i Âti misli görülmemiş bir matem yaptı, haftalarca (Servet-i Fünûn) sayfaları feryadımızla doldu, fakat, bu vazifenin ifasını müteakip içimizden bir kısmı siyasi kanaati olmadan bir sanatkârın bu memlekette edebiyat yapmasına ve geçinmesine imkân bulunmadığını pek güzel anladılar ve yalın kışın cemiyete doğru yanaşmaya koyuldular. (Hak) gazetesinin intişarı¹⁰¹³ bu yangın cereyanı coşturdu ve yatağına, ocağına doğru sürükleyip götürdü. Oraya (Hak)a bir benim hakk-ı duhulüm¹⁰¹⁴ yoktu. Hatta Süleyman Nazif -sonradan müteessir olduğunu söyledi ama- aleyhimde bir baş makale yazdı, bu suretle matbuata daha ilk sene-i duhulümde Hüseyin Cahit'in yazdığı iki baş makaleyle beraber en koyu İttihatçıların resmen mahduhu bir ben olabilmişim. İşte muhalefetteki devam ve sebatımı bu büyük muzafferiyete medyunumdur. Kendi kendime:

-Demek ki bu derece ehemmiyetliyim, bu kadar müessir olabiliyorum, daha ne isterim, bu yaşımda bundan büyük ne mazhariyet olur?

Diye düşünmüş, nasıl arkadaşların birçoğu cemiyete yanaştılarsa ben de artık alenen muarız tarafa dâhil olmuşum. Onlar bu yanaşmanın derece derece mükâfatını, ben de ayrılmanın sene sene cezasını idraka başlamışım.

Artık (Fecr-i Âti) dağılmıştı. Maişet kaygısı, makam ve mevki arzusu, hayat-ı hakikiye bizi hayalat sahasından çekip çıkarmıştı. (Fecr-i Âti)nin cemiyet halinden ayrılması faydalı olmuştu. Zira bir kısım azasının matbuat ve edebiyat sahasında muammer olamayacağı zaten tezahür etmiş, birçok şairler ve nasirler rağbetsizlikten

¹⁰¹⁰ Zarar.

¹⁰¹¹ Bundan dolayı.

¹⁰¹² Hakikaten.

¹⁰¹³ Yayılma.

¹⁰¹⁴ Giriş hakkım.

unutulmaya başlamıştı; fakat buna mukabil beş, altısı tedricen kendilerine sağlam bir kaide-i istinat ve şöhret kurmaya, maaruf ve mergup olmaya, sanatlarının kuvvetiyle isimlerini artık genç edebiyat meraklıları zümresinden kurtarıp halk arasında da tanıtmaya, her sınıf ahali nezdinde de okunur ve sevilir bir dereceye götürmeye muvaffak olmuşlardı.

Otuz kişi kadar girilen bu mücadeleden, sonunda, beş kişi ancak kabul-ı âmme¹⁰¹⁵ mazhar olmuş, muzaffer çıkmıştı. Öbür kısmı kendilerine başka sanat, başka meslek intihap ederek ancak heveskâr bir edebiyat muharriri mevkinin muhafaza edebilmişlerdi.

Fecr-i Âti'nin şöhret vadisinde muzaffer çıkan evladı artık hakiki yolu bulmuşlar ve aralarında siyaseten zıddiyet bile olsa bir dilde, sade lisanla terennüm etmek suretiyle edebiyatta yeni bir çığır, hayırlı ve mesut bir kapı açmaya muvaffak olmuşlardı. Onun için Fecr-i Âti başlangıcı itibariyle bir şaka olmuş, lakin sonunda edebiyata kazandırdığı yeni bir yol ve yeni birkaç şahsiyetle ciddi bir mektep-i edep tesis etmişti. Binaenaleyh¹⁰¹⁶ Fecr-i Âti tarih edebiyatımız da ehemmiyetle kâleya alınmaya değer bir fasl, bir fasl-ı mesuttur.

Şimdi aradan on üç çetin yıl geçtikten sonra o genç arkadaşlarımı, o şen celseleri, o tatlı hülyaları birer birer düşünürken ne sağlam ve ne pak bir neşe duyuyor, o mesut çocukluk ve başlangıç devrelerini nasıl bir tahassürle¹⁰¹⁷ anıyorum. Hayır, onlardan hiç biri için yüreğimde zerre kadar husumet yok... Böyle, uzaktan her birini ayrı ayrı düşündüğüm zaman ruhumda hala muhabbet ve arkadaşlık hislerini beklediği ve memlekete yarım biraz saadet ve talih teveccüh ederse tekrar hepimizin, bunca meselelerden ve bunca muhasamattan sonra, birbirimizi göğsümüzde sıkarak karşılıklı talep-i af¹⁰¹⁸ edeceğimizi ümit ediyorum.

Onlar, (Fecr-i Âti) günleri ne güzel, ne şaşaalı, ne beyaz günlermiş... Hatıramdan geçirirken gözlerim kamaşıyor. İnşallah çocuklarımız da öyle günlere erer!

---

¹⁰¹⁵ Herkes tarafından kabul edilmeye.

¹⁰¹⁶ Bundan dolayı.

¹⁰¹⁷ Özlem.

¹⁰¹⁸ Af talebi.

Refik Halid

[**Peyâm-Sabah**, nu:11429-999, 16 Eylül 1921, s. 2]

76. NASIL SÖYLEYİYİM

Anlamıyorum ki... Ne diyeceğimi, nasıl düşüneceğimi, ne tarzda ifade-i meram edeceğimi şaşırdım. Mesela şimdi tutup da:

-Hah, tam sulh teşebbüsünün zamanıdır, madem ki Yunanistan Sakarya'nın öteki sahiline çekildi (Aman, kızmasınlar, çekilmeye mecbur oldu, perişan oldu diyecektim) işte teşebbüsat-ı sulhiyeye girmeye, bir zemin-i itilaf bulmaya fırsat bulundu demektir; vakit kaybetmeden derhal Avrupa'ya, Londra'ya heyet heyet üstüne murahhaslar, mümessiller göndermeli, işi lehimize, sulhen, daha ilerisine düşmeden hal ü fasl etmelidir!

Desem:

-Vay hain vay! Vay casus vay! Tam zafer neşeleri gönlümüzü kabartırken bize sulhtan, sükûndan bahsediyor, keyfimize zehir katıyor!

Diyorlar; aleyhimde ne söyleyeceklerini, ne tezvir¹⁰¹⁹ ve ne iftira uyduracağımı bilmiyorlar. Yarabbi! Nasıl etmeli, nasıl yapmalı da bu çuşuhuruşa¹⁰²⁰ gelmiş İttihatçılara şu hakikati anlatmalı:

-Evet, arkadaşlar, dayılar, kabadayılar hakkınız var, Yunanlıların Türk askerinin şecaat¹⁰²¹ ve kahramanlığı önünde tekrar, İnönü'nde olduğu gibi, ricata¹⁰²² mecbur olduğu muhakkak... Muhakkak ama, yine nasıl İnönü muzafferiyeti sonunda yaptıysa, öyle, hazırlanıp derlenip bir taarruza geçmesi ve evvelki defa Kütahya ve Eskişehir nasıl düştüyse öyle Ankara'ya da girmesi ihtimali -yüzde bir, beş, on, her ne ise biraz- mevcuttur a... Artık buna meydan vermemek ve gösterdiğimiz şu kudret-i askeriye -ve hatta, işte, onu da söyleyeyim- kudret-i millîye ile bil-iktifa Avrupa'yı ve Yunanistan'ı sulha yanaştırmak, devlet ve millet lehine bir çare-i hal bulmak, elbette, muvafık, münasip, pek güzel ve pek ala olur!

¹⁰¹⁹ Yalan söyleme, yalan, dolan.

¹⁰²⁰ Coşkunluk.

¹⁰²¹ Yiğitlik, yüreklilik.

¹⁰²² Geri dönme.

Allah aşkına söyleyiniz, benim şu mütalaamda¹⁰²³ ne zarar, ne yeis var? Harb-i Umumide sulh sesini çıkarmak, sulhtan bahsetmek yasaktı; daima Zafer-i Nihai teraneleri dillerde gezerdi; fakat bu hal bizi -Çanakkale gibi harika âsâ bir zaferden sonrasıyla- mağlubiyetinden kurtaramadı; o halde harpte sebatan ve sulhtan istinkâftan¹⁰²⁴ korkulmaz, meseleyi daima çıban gibi işletmekten ürkülmez mi? Müsaade buyurunuz, işte, gayet itidal¹⁰²⁵ ile, ikisi ortasını düşünelim, diyelim, farz edelim ki Yunan Eskişehir'den bir karış öteye gidemez, biz de Uşak'tan bir adım ileri yürüyemeyiz, bu işin bu şekilde sonu gelir, bu belalar tükenir, bu halin böylece devamına artık razı olunur mu? Ama Yunan ordusunda ihtilal çıkarmış, şu olurmuş, bu olurmuş.. Filvaki¹⁰²⁶ bu ihtimaller hatıra gelir, gelir ama mesela benim köprüden geçmek için cebimde kırk param olmayınca:

-Belki köprü tahsildarları grev yapmışlardır!

Diye güvenerek, meteliksiz, o tarafa doğru yürümekliğim hesaba, aklıma, fenne sığar mı? Hem “Sulh teşebbüsü yapınız!” demeklikte ne zarar, ne ihanet ve ne hıyanet vardır? Ne denirse, ne söylenirse yapınız, kabul ediniz demek midir? Fakat, rica ederim, daha mutedilâne¹⁰²⁷, daha samimi, daha nazikâne, kimseye taarruz etmeden, kimseye kabahat bulmadan, can ve yürekten nasıl söz söylenir? Nasıl konuşulur? Nasıl ifade-i meram edilir? “Bir defa da sulha başvuralım!” demekte ne fenalık, ne zarar, ne ziyan vardır?

Allah'ım, bu ne haldir ki “Ölmeyelim, vurmayalım, yer kaybetmeyelim, şehir yakmayalım, beyhude telef-i nefes etmeyelim!” diyenler hain ve “sonuna kadar harbe devam, bir karış yer ve bir tek nefer kalmayınca kadar...” diyenler vatanperver oluyor? Anlamıyorum, anlatamıyorum ki...

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11430-1000, 17 Eylül 1921, s. 3]

¹⁰²³Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

¹⁰²⁴Geri durup kabul etmeme, kaçınma.

¹⁰²⁵Aşırı olmama.

¹⁰²⁶Hakikaten.

¹⁰²⁷Ölçülü, ılımlı.

77. KIŞ

İyi haberler birbirini vely ediyor¹⁰²⁸... İşte Yunanlılar Sakarya'da dayağı yedi, ters yüzüne Uşak'ı tutular; diğer taraftan İstanbul'un asayişinde korkulacak bir cihet olmadığı da tebeyyün etti¹⁰²⁹, artık ferih ve fahur¹⁰³⁰ işimize bakabiliriz. Bir müddet için tekrar sükûn ve istirahat... Filvaki¹⁰³¹ Akşam gazetelerinin satışında bir derece tedenni¹⁰³² hasıl olacak ise de bundan bize ve size ne... İşte bu sevinçle dün akşam vapurda yanıma tesadüf eden yaşlı bir ahbaba üst perdeden, şevkli, neşeli söylenip duruyor, beyan-ı memnuniyet ediyordum, birden keyfime zehir kattı, yüreğime yeni bir acı, bir keder ve kafama bir düşünce soktu:

-Evlat, dedi, odun kömür aldın mı? Kış geliyor!

Sahih, bak bu düşmanı, bu tehlikeyi, bu belayı, son günlerin kargaşalığı arasında, tamamen hatırdan çıkarmıştım. Evet kış geliyordu, şimdi de muhtaç-ı hal bir odun kömür, bir soğuk sıcak meselesi vardı ki, şakaya gelmez, mühlik ve muhataralı meselelerden biri de o idi... Hem kış sade odun kömürle bitmez... Onun bir de palto, fanila derdi, ayakkabı, lastik veya muşamba ihtiyacı mevcuttu ki hayli toptan bir paraya eşed¹⁰³³ lüzum gösteriyordu... Yoksa çoğumuza, yine geçen yıl olduğu gibi, sır sıklam ve tiril tiril bir uzun kış geçirmek mukadder olacaktı! Neşemden eser kalmamıştı; şimdi başım önüme düşmüş, gözlerim dalgın ve içim kapanık, bu ihtiyar arkadaşın acı ihtarıyla sersemleşmiş, kasavete gömülmüştüm. Evet kış geliyordu. Akşam ve sabah nasıl da serinler başlamış, geceleri nasıl da, hemen yorgan kendisini aratmıştı. Bir müddet sonra, yaz saati gidecek, kış saati gelecek, uzun, sıkıcı yağmurlar bir gün karayel rüzgârıyla sulu sepkeme derken kara tahavvül¹⁰³⁴ ederek aylarca memleketi döndürecek, soğuk ve ıslak iliklerimize işleyecekti. Ah, o parasız, ateşsiz kap kara, yağmurlu akşamlar, bu akşamların hüznü... Yaz nasıl olsa, bir keten ceket, bir sandal iskarpin, bir tek battaliye¹⁰³⁵ ile geçer, gider, insan barınmanın, avunmanın

¹⁰²⁸Birbiri ardınca gelmek.

¹⁰²⁹ Belli olma, meydana çıkma.

¹⁰³⁰ Rahat rahat.

¹⁰³¹ Hakikaten.

¹⁰³² Gerileme, derecesinden düşme.

¹⁰³³ Daha şiddetli.

¹⁰³⁴ Değişme, bir halden başka bir hâle geçme.

¹⁰³⁵ Eskiden resmî dâirelerde işi biten evrâkın konulduğu torba.

yolunu nasıl olsa bulur, fakat kış? Bu maaşsızlık, bu akar dam, bu boş kiler ve bu boş sandıkla, şu halde, şu hal-i pür-melal¹⁰³⁶ içinde... Aman Allah'ım! Bu mesele nasıl hal olacak? Bundan nasıl kurtulacağız?

Ben bu düşünceyle iskeleden eve suratım çatık, gözlerim yerde, dalgın ve ürkmüş giderken muhakkak bazı pür-refah-ı vatanperveran millet birbirlerine:

-Bak haine, iyi haberleri almış da nasıl yüzünü asmış gidiyor!

Demişler, yine bîgayri hakkın günahıma girmişlerdir! Tok açın halinden anlamaz ki...

Dört yanı mamur olanlar herhalde iyi haberlerin keyfini bizim gibilerden daha iyi, daha uzun çıkarabiliyorlar.

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11431-1001, 18 Eylül 1921, s. 3]

---

¹⁰³⁶ Hüzün dolu.

78. GELECEK SENE

Sulh yine takarrür¹⁰³⁷ edemez, bu defa da iş tekrar silaha kalırsa, öyle tahmin ediyorum ki, ben artık aynı teraneleri dinlemeye ve aynı maceraları işitmeye tahammül edemeyeceğim. Hele düşününüz, farz ediniz ki Yunanlılar Uşak’a kadar geri döndüler ve orada –vaktiyle olduğu gibi- yerleştiler, Anadolu ordusu da karşısında ahz-ı mevki etti... Başlayacak istihzarat¹⁰³⁸ haberleri: Bilmem kaç insanı silahaltına çağırılmış... Gunaris “Bu defaki taarruzumuz berk-âsâ¹⁰³⁹ olacaktır(!)” demiş...

Konstantin istikbalden ümit varmış... İngiliz gazeteleri şu son hareketin neticesinden emin görünüyörlarmış, fakat (Kuriyera de Lasera) Mayıs’tan evvel harbin başlamayacağını iddia ediyormuş, (Tan) ise son nüshasında Yunanlılarca İzmir’in tahliyesini zaruri buluyormuş... Bekir Sami Bey “Anadolu her zamankinden daha kuvvetlidir.” demiş, (Daily Telgraph) muhabiri Ankara’da müzayaka hüküm sürdüğünü haber almış, (Jurnal Durian)ın kavlince millet meclisinde teşettüt¹⁰⁴⁰ baş göstermiş, (İkdam)ın Anadolu muhabiri “İsmet Paşa’nın birer avize-i millîyet olan gözlerinde istikbalin parlak ve şen ziyalarını sezdim ve Refet Paşa’nın tunç yüreğinde Türkiye’nin âhenîn¹⁰⁴¹ menâtık¹⁰⁴² kudretini gezdim!” diye bir şairane telgraf çekmiş... Taarruz bu ayın beşinde başlayormuş... Beşinde değil sonunda imiş... Mart’a kalmış... Nisandan evvel istihzarat-ı hitam¹⁰⁴³ bulamazmış... Anadolu askerleri ufuklarda düşman arıyormuş... Yunan askerleri “Biz soğuğa dayanamayız, sulh isteriz!” diye haykırıyorlarmış... Gunaris düşüyormuş... Venizelos geliyormuş... Amerika ajansı taarruzun başladığını haber almış... Teyit etmemiş... Papilos tebliğinde dört koldan ilerleyen ordusunun Kütahya önlerine vasil olduğunu bildirmiş... On altıncı Yunan fırkası saat on altıyı kırk beş geçe Afyonkarahisar’ına girmiş... Türkler münhezimen¹⁰⁴⁴ firar ediyorlarmış... Eskişehir sukut¹⁰⁴⁵ etmiş... Mustafa Kemal Paşa esir düşmüş... Yalanmış... Papilos maktül olmuş... Yalanmış...

¹⁰³⁷ Karar kılma, yerleştirme.

¹⁰³⁸ Hazırlanma, huzura çağırma.

¹⁰³⁹ Şimşek gibi.

¹⁰⁴⁰ Çatallaşma, dağılma.

¹⁰⁴¹ Demir gibi.

¹⁰⁴² Bölgeler, mıntıkalar.

¹⁰⁴³ Son.

¹⁰⁴⁴ Bozguna, hezimete uğrayarak

¹⁰⁴⁵ Düşmüş.

Kuvâ-yı Millîye Sivrihisar'ı istirdat¹⁰⁴⁶ etmiş... Edememiş, Yunanlılar Sakarya nehrini aşmış... Türkler ikinci hatt-ı müdafaaya çekilmiş... Papihos tebliğinde “Ankara’ya girdik!” demiş... Mukabil-i taarruza başlanmış... Yunan askerleri susuz kalmışlar, ceplerinde arpa taneleri çıkıyormuş... Karamürsel kaymakamı “Ankara ile muhaberedeyiz!” demiş... Beş gündür Yunan tebliğ-i resmîsi gelmiyormuş... (Peyam Sabah) bir tebliğ uydurmuş, o uydurmamış, Tevhid-i Efkâr uydurmuş... İzmit’ten bir haber gelmiş: Yunanlılar ricata başlıyormuş... Anadolu Ajansı “Düşmanı Kızılırmak’tan garba doğru attık, askerlerimiz nehri yüze yüze geçtiler!” diye yazmış... “İnna fetahna leke... Yunanlılar münhezim olmuş, Ankara istirdat edilmiş!”... Düşman Eskişehir’de tutunamayacakmış, bir takip kolu Kütahya’yı geri almış... İngiltere sulh konferansını davet ediyormuş... Konferans toplanmış... Fakat sulhun henüz bâbe-mevsim olduğuna karar vererek dağılmış... Yunanlılar sonbahar taarruzuna hazırlanıyormuş... Gunaris “Bu defaki taarruzumuz berk-âsâ(!) olacaktır!” demiş... (Tan) İzmir’in tahliyesi lüzumunu tavsiye ediyormuş, (Daily Mail) ise Türklerin tükendiğini söylüyormuş... Taarruz başlıyormuş... Başlamış... Kral emir-i yevmisinde: “İleri kahraman Hellas¹⁰⁴⁷ halaskârları,¹⁰⁴⁸ dönmemek şartıyla ileri!” demiş... Theotokis¹⁰⁴⁹ Avrupa muhabirlerini Eylül’ün on beşinde Sivas’ta yemeğe davet etmiş... Yunanlılar Uşak’a girmiş... Eskişehir düşmüş... Ankara alınmış... Mukabil-i taarruz başlamış... Kuvâ-yı Millîye düşmanı takip ediyormuş... Sivrihisar istirdat olunmuş... İlh... İlh...

Eğer yine böyle, gire çıka, ilerleye gerileye, taarruzdan ricate, ricatten taarruza, işgalden istirdata harp devam edecekse aynı teraneleri dinlemeye ve aynı maceraları işitmeye benim tahammülüm kalmadı. Hoş, sade benim değil, buna dağ, taş, Anadolu toprağının da tahammülü kalmadı. Ne olurdu, bari bu uzun facianın birkaç kanlı perdesi de Yunan topraklarında oynasaydı...

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11432-1002, 19 Eylül 1921, s. 3]

¹⁰⁴⁶ Geri alma.

¹⁰⁴⁷ Eski Yunanistan, Yunanlıların Helen Medeniyeti’ne verdikleri isim.

¹⁰⁴⁸ Kurtarıcı.

¹⁰⁴⁹ Yunan komutanı.

79. KOLAYLIK VE UCUZLUK

Ölüm pek ucuzladı ve öldürmek pek kolaylaştı. İnsanların başında bir delilik havasıdır esiyor... Yerli ve ecnebi gazetelerin cinayet sütunlarını dikkatle, merakla okuyorsanız siz de benim gibi, pek yakında, hiçten bir sebeple ya katil veya maktul olacağınıza, maalesef, kanaat hasıl edersiniz. Aman Allah'ım, ne değersiz sebeplerden kan çıkıyor ve ne adi bahanelerle adamlar birbirinin canına kastediyor... Herkes belinden tabancasını veya kınından kamasını cebinden mendil çıkarır gibi ehemmiyetsizcesine çıkarıyor ve karşısındakini, ve bir ninni söyler gibi, gayet sakinane, sade, tabi, zararsız bir iş yapar gibi yere seriyor! Harb-i Umumi dünyayı kana, naaşa, cesede ve ölüme alıştırdı. Elime Frenkçe bir gazete geçip de gözüm vukuat sütununa ilişti mi kafama durgunluk çöküyor ve vücudumu ürpermeler kaplıyor. Kendi kendime:

-Anlaşıldı, çare yok, bu öldürme ve ölme bolluğunda hasta döşeginde can vermek pek kolay bir mazhariyet değil!

Diyorum. Nasıl demeyeyim ki her vaka bu hükmümde bana hak kazandırıyor. İnsanlar işlerini, güçlerini bırakmışlar, adeta birbirlerini avlamaya çıkmışlar. Ben cinayetlerin bu derece bollaştığı bir devreye yetişeceğimi hiç de arzu ve memul etmezdim¹⁰⁵⁰. Şöyle izan ile, iman ile düşünürsek hani her köşe başında dört kişinin düello edip birbirine kıydığı kurûn u vustayı mumla aramaklığımız icap eder. Müsaade ederseniz, daha doğrusu, yüreğiniz dayınlık ve sinirleriniz kuvvetli ise size Avrupa gazetelerinden laalettayin¹⁰⁵¹ bir nüsha açayım ve tesadüf ettiğim cinayetlerden bir kısmını okuyayım... İşte mahuf¹⁰⁵² bir serlevha: Bilmem ne nehrinde kesik iki kadın kolu meydana çıkmış... Balıkçılar bakmışlar ki ağ yüklü... “Galiba iki iri sazan çıkıyor!” diye söylemişler... Çıka çıka iki kesik kol çıkmış... Tertemiz tırnaklı, mini mini elli, mütenasip, genç, zarif iki kadın kolu!... Kimdir? Kim kesmiş? Artık gel bu muammayı hallet... İnsanın gözü önüne derhal müthiş bir manzara geliyor: Erkeğin biri kuytu bir kır evinde gece lambayı yakmış, perdeler inik, masanın üstüne yüreğinden vurulu bir güzel, aşüfte kadını yatırmış, bıçak elinde, her uzvunu ayrı ayrı doğruyor, sonra, karanlıkta, her parçasını bir tarafa serpiyor, dağıtıyor! Ne için? Neye?

¹⁰⁵⁰ Beklemezdim.

¹⁰⁵¹ Rastgele.

¹⁰⁵² Korkunç.

Ne oldu da böyle oldu? O ciheti yarın, öbür gün katil meydana çıkınca anlarız; fakat emin olunuz ki sebep gayet hiçtendir: Mesela kadın o gün erkeğe:

-Bana bir şemsiye al! Demiştir. Erkek:

-Aybaşını bekle! Cevabında bulunmuştur. O zaman kadın:

-Zaten sen ne işe yarıyorsun ki...

Demiş. Erkek de:

-Ne işe mi yararım? Sana akşama gösteririm! Diyerek akşama, hakikaten maharetini ibraz etmiştir.

İkinci bir vaka: Bir ticarethane müdürünü müşterilerden biri ta kalbinden vuruvermiş... Ne için mi? Ne için olacak, pazarlıkta uyuşamamışlar; müdür:

-Yüzde üç tenzil¹⁰⁵³ edebilirim! Demiştir; müşteri:

-Üç buçuk tenzil etmelisin! Diye ısrar etmiş... O zaman müdür "Olamaz!" cevabıyla kalmış, otomobiline doğru yürümüş... Sen misin "Olamaz!" diyen... "Dan! Dan! İki kurşun patlamış ve adamcağız bî-ruh olarak yere serilmiş... Maktul yetmiş beş yaşında, katil ellisini geçkin bir aile babası... Karakolda: "Yazık oldu, diyormuş, isteyerek öldürmedim, öfkelenmiş de..." Ellisinden sonra bu adamın mahkemelerde, mahbeslerde çekeceğini düşününüz... İki makul, müsün¹⁰⁵⁴ ve irfanlı adam arasında pazarlık böyle mi görülür?

Üçüncü cinayet: Tüyle ürpertici bir facia; işte serlevha: (Bir ana üç çocuğunu boğuyor, sonra intihar ediyor)... Evet, öyle olmuş, ana, ne gibi bir hissin, bir hastalığın veya bir zehrin tesiri ile ise biri üç, biri beş, biri sekiz yaşındaki çocuklarını gırtlaklarından sıkarak ve "Anacığım! Anacığım!" feryatlarına kulak bile asmayarak boğduktan sonra gidip kendisini de ipe asmış... Akşama, ahvalden¹⁰⁵⁵ bî-haber, evine dönen babanın dehşetini bir tasvvur ediniz... İnsan değil buna, kendinin boğduğu üç yavruya gözyaşı döker!

¹⁰⁵³ İndirme.

¹⁰⁵⁴ Yaşlanmış.

¹⁰⁵⁵ Olaylar.

Dördüncü facia: Bir ticarethanenin kalem odasında birden bire bir silah patlıyor ve yazı makinesinde çalışan zarif, latif, şuh bir memure beyninden vurulup an ve ehadda¹⁰⁵⁶ can veriyor. Ve vuran bir memur... Fakat diyor ki:

-Yeni aldığım bir silahı muayene ediyordum, kazara ateş aldı ve tesadüfen onu vurdu... Benim memureye karşı bir husumetim yoktur!

Acaba öyle mi? Ayıkla pirincin taşını... Zavallı kızcağız, her şeyden bî-haber, gönlü ümitlerle dolu, işine çalışırken kurşunu yiyince birden nasıl irkilmiş ve ne seri, fakat ne keskin bir yeisle ölmüştür. Şimdi erkeğin çekeceği var: Acaba masum mu? Yoksa melun bir katil mi? Kurtulacak, yaptığı yanına kar kalacak mı?

Beşinci vaka: Bir şimendifer¹⁰⁵⁷ taarruzu... Üç haydut vagonlara girmişler, yolcuları soymuşlar ve mukabele etmek isteyen birini öldürmüşler. Hâlbuki bütün hasılat beş bin franga baliğ olmamış...

O cüretkârane hareket, o kan namuskârane pek kolay kazanılabilen bir para için mi yapıldı ve döküldü? Hem polisin mücrimlerden¹⁰⁵⁸ ikisini meytan¹⁰⁵⁹, birini de hayyen¹⁰⁶⁰ derdest¹⁰⁶¹ etmiş... Yani üç adam bu beş bin frank için mahvolup gitmiş!

İşte o günkü nüshanın mühim ve feci cinayetleri... Fakat garipleri, büsbütün tuhafları da var: Mesela bir damat, münakaşa arasında hiddete gelmiş ve yemek bıçağını kapınca kaynanasının karnını ikiye bölmüş... Nefret ettiği damadının bıçağı altında son nefesini veren bu kaynananın gözlerindeki yeis ve husumeti bir göz önüne getiriniz! Diğer bir cinayet: Bahçeleri yan yana iki komşu bir horoz için kavga ediyorlar; iş o derece büyüyor ki birisi koşup içeriye giriyor, av tüfeğini kapıyor ve hasmının üzerine boşaltıyor... Öbürü iri tavşan saçmalarını ciğerlerine yemesine rağmen kuvvetini topluyor, tabancasını çekiyor ve mukabele ediyor; neticede ikisi de ölüyorlar ve bittabi horoz, yine keyfinde, bu iki ceset şakrak sesiyle mezarda teşyi ediyor horoz değil a, koyun, öküz, deve, fil bile vuruşmaya, ölmeye değer mi?

¹⁰⁵⁶ Tek.

¹⁰⁵⁷ Demir yolu.

¹⁰⁵⁸ Suçlu.

¹⁰⁵⁹ Ölü.

¹⁰⁶⁰ Diri.

¹⁰⁶¹ Tutma, ele geçirme.

Daha tuhafı da var: Köşe başında adamın biri bir diğeri öldürüyor... Katili istintak¹⁰⁶² ediyorlar, “Niçin vurdun? Bir husumetin mi vardı?..” diye soruyorlar:

-Hayır, diyor, köşe başını on üçüncü olarak kim dönerse onu vurmaya kendime taahhüt¹⁰⁶³ ettim de...

Bu saydığım vukuat haricinde ufak tefek daha neler var: Karı kocasını vurmuş, kıskanmış da... Herif metresini öldürmüş, parasını tüketmiş de... On dört yaşında bir çocuk on iki yaşında bir kızını yaralamış, ruy-ı kabul görmemiş¹⁰⁶⁴ de... Sonra bir sürü zabıta haberleri, onları yazmaya lüzum yok, bizimkilerin işi: Meyhane kavgaları ve kadın vakaları... Lakin sütunlar dolusu... Bir yarım elmadan tutunuz da bir kurtlu kestane, bir çürük ayva bile bazen ölüme, kana sebep oluyor. Dört ayrı, geri laf, sonra hemen:

-Dan! Dan!

Bunun sonu, bu minval üzere giderse neye, ne raddeye varacak, vallahi aklım almıyor! Her halde beşeriyet müthiş bir devre, bir devre-i cinayet geçiriyor; başlarımızda bir cinnet havasıdır esip gidiyor. Bunun önüne nasıl geçilmeli, ne tedbir bulmalı, pekiyi bilmiyorum ama ukela-i zaman düşünüp hale çalışsalar hiç de fena olmayacak... Kanunlardaki esbab-ı muhafifeler¹⁰⁶⁵ kaldırılarak mı, yoksa heyet udüller¹⁰⁶⁶ ilga¹⁰⁶⁷ edilerek mi, yoksa “Herhangi kimse herhangi sebeple silah istimal¹⁰⁶⁸ ederse idam edilir.” Diye bütün cihana şamil-i şiddetli madde-i cezaiyeler ilave olunarak mı, her ne ise tabanca, kama, pala müptelası beşeriyetin elinden silahı almalıdır.

Yoksa böyle, memnu-ı silah için beş beşlik cezayla iktifa¹⁰⁶⁹ olunur, kokain koklamış, eter almış, içki içmiş, hiddete gelmiş, kıskançlığa vermiş diye esbab-ı muhafifeler aranır ve nazar-ı itibara alınırsa sizin katil, benim maktul ve yahut da sizin

¹⁰⁶² Sorguya çekme.

¹⁰⁶³ Üstlenme.

¹⁰⁶⁴ Yüz bulamamış.

¹⁰⁶⁵ Hafif duruma getiren.

¹⁰⁶⁶ Yoldan çıkma.

¹⁰⁶⁷ Ortadan kaldırma.

¹⁰⁶⁸ Kullanma.

¹⁰⁶⁹ Önündeki örneğe uyma.

maktul, benim katil olmaklığımız işten bile değildir. Bu şerait altında adeta sokağa her sabah:

-Ya katil olacağım, ya maktul! Diye çıkıyoruz... Ölüm hakkındaki şü kolaylıkla ucuzluğa nihayet vermez isek ya siz, ya ben, elimizden bir kaza çıkmadan kurtulacağımızı kim temin edebilir?

Ben kendime güvenemiyorum!

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11433-1003, 20 Eylül 1921, s. 2]

80. MUHASEBE-İ HAYAT

Dün sabah öksüre aksıra pencerenin önüne geçip de dışarıya baktığım zaman

-Eyvah!

Dedim. Nasıl demeyeyim ki birden bire karakış, camları döven yağmurları, ağaçları kıran fırtınaları, iliklere işleyen ıslaklığı ve kemikleri sızlatan soğuğuyla karşımda idi. (Hoh!) dedim mi nefeslerim derhal buhara, dumana munkalip¹⁰⁷⁰ oluyor ve göz ateş arıyordu. Demek ki yaz, koca yaz, uzun yaz, sıcak, açık, güneşli ve latif yaz geçip gitmiş, tekrar kış gelmişti. Gözlerime inanamıyordum:

-Nasıl olur canım, diyordum, hiçbir tatlı hatıra, bir zevk bırakmadan, bu kadar çabuk ve bu kadar boş yaz geçebilir mi?

Zihnimi yoruyor ve yazı ait hoş, keyifli bir gün, (Oh!) dediğim bir saat, bir endişesiz ve zevkli dakika arıyordum, hayır, yoktu... Bu yaz dahi -son yedi seneki yazlar gibi- heder olup gitmişti. İnsan sade giysisinin hesabını değil, mevsimlerinin de muvazenesini¹⁰⁷¹ tutmalı ve mesela bir bahar sonu:

-İşte hayatımın bir mevsimi daha geçti... Ala! Fakat hele bir düşünüyem, hesabına bakayım, şu bahardan kaç gün istifade etmiş, kaç tatlı hatıra saklamış, insancasına ne kadar gün yaşamışım! Demeli, muhasebe-i hayat etmelidir. Bahtiyar milletlerin muhasebe-i hayatları, muhasebe-i maliyeleri gibi daima kâr bırakır, faydalı ve muvazenedir. Fakat bizim gibi bahtsızlarınki açık bırakır, boş ve zararlıdır. Size sorayım:

-Bu geçen yaz esnasında felekten kaç gün çaldınız? Kaç gün (Oh!) dediniz ve yaşadığınızın zevkini kaç defa duydunuz?

Hemen hemen hiç değil mi? Gözlerinizi kapayıp adam akıllı düşününüz, ta Mayıs'tan beri geçen günlerinizi hatırlayınız ve bana söyleyiniz: Bu yazdan istifadeniz oldu mu? Olmamıştır. Zira işte yüzlerce ahabım, akrabam, komşularım ve tanıdıklarım, hep bir ağızdan, zengini fakiri:

¹⁰⁷⁰ Başka bir duruma veya şekle girmiş.

¹⁰⁷¹ Ölçü ve ağırlık bakımından denk olma durumu.

-Anlamadan yaz geçti!

Diyorlar, yazın tatsızlığından, zevksizliğinden şikâyet ediyorlar. Maişet, maaş ve harp üzüntüleri içinde gam, kasavete gömülü heba olan bu güzel mevsim, düşününüz ki hayatımızda mühim bir devredir, acaba daha kaç yazımız var, biliyor muyuz? Hayır... Heder edilen bu mevsimlerin kıymetini anlamıyoruz ve sürünüyoruz, yaşamıyoruz!

Artık yazı böyle geçen bir senenin kışını, parasız, sefil kışını var kıyas ediniz!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11435-1005, 22 Eylül 1921, s. 3]

81. OLMASA İDİ NE OLURDU?

Bilmem bu ciheti hiç düşündünüz, tafsilatıyla gözünüzün önünden geçirdiniz mi? Faraza¹⁰⁷² meşrutiyet olmasa, ilan edilmeseydi şimdi ne olur, memleket ne halde bulunur, rical-i meşhure-i hürriyet¹⁰⁷³ ne yapar, ne iş görürdü?

Bozuk, rutubetli havaların kazandırdığı bir göğüs nezlesiyle üç gündür pencereden oturup hayâlâta daldığım, hayâlâtıyla avunduğum, eğlendiğim sıralarda bunu, bu ciheti de düşündüm. Öyle ya, otuz üç sene zarfında olmayan bir şey, pek mümkündür ki on üç yıl daha olmayabilsin... İşte o zaman bence zamane meşhurları, meşrutiyet çiçekleri dallarında kuruyup kalmış bulunacak, bugün mâdum¹⁰⁷⁴, meçhul olan kimseler ise büyük büyük mertebeler ihraz ederek izzetüikbal¹⁰⁷⁵ mesnetlerinde ser-ifraz olacaktı!

Bir kısım halk:

-Meşrutiyet ilan edilmeseydi ne Bulgarlar ilan-ı istiklal eder, ne o Avusturya bu sene - herkesi alır, ne Trablus, Balkan muharebeleri çıkar, ne de Harb-i Umumi kopardı... Kabahat hep meşrutiyette!

Diyorlar. Bir kısmı ise:

-Hürriyet buna ne yapsın... Başımıza ne fenalık gelirse hep devr-i sabık belasıdır. Devr-i sabık öyle muzır tohumlar ekmiş, her işi öyle temelinden çürütmüş, berbat etmiş ki bugün ne yapılsa önüne geçilemez, memleket kurtulamaz. Kabahat hep istibdatta!

İddiasında... Birinci iddiada olanlar evlad-ı istibdattır; eski devrin ricali¹⁰⁷⁶, o atıyla, arabasıyla, pür-refah yaşayıp devrin senelerce zevkini süren maruf şahsiyetleri elbette böyle der, böyle düşünürler. İkinci kısım ihvan-ı meşrutiyettir; devr-i sabık yırtık pantolon ve bağlı fesle geçirdikten sonra hürriyetle beraber servete, sâmana¹⁰⁷⁷ konan ve görmediğini gören şübban-ı vatandan¹⁰⁷⁸ ise başka ne türlü fikir beklenir?

¹⁰⁷² Farz edelim ki.

¹⁰⁷³ Meşhur hürriyetin devlet adamları.

¹⁰⁷⁴ Var olmayan.

¹⁰⁷⁵ Saygınlık.

¹⁰⁷⁶ İleri gelen devlet adamları.

¹⁰⁷⁷ Servet.

¹⁰⁷⁸ Vatanın gençlerinden.

Bana gelince, ben iki devirde de ikisi ortası gittiğim cihetle ne hürriyete (Kahrolsun!) ne de istibdata (Beyler yaşasın!) diyorum; (Allah cümlemizi, her türlü devirlerde ıslah eylesin) deyip geçiyorum.

Gelelim mevzumuza:

Evet, ya olmasa, ilan edilmeseydi şimdi memleket ve rical-i zamane¹⁰⁷⁹ ne yapar, ne mevkide bulunurdu? Farz edelim ki bugün devr-i hürriyetin bir günü değil de devr-i sabıktan bir gün ve elinizdeki gazete nüshası da (Sabah)ın hürriyet-i matbuata nail olduğu mesut nüshalarından biri değil de bir mutlakıyet nüshası... Baş makale yerine ilk sütunda bir (Tevcihât-ı resmiye) kısmı... Altında (Nişan)... Daha sonra da (Tebliğat-ı resmiye)... İşte bu üç kısma, aşağılı yukarılı göz gezdirerek -gayet kestirme bir tarikle- rical-i meşrutiyetin şayet hürriyet ilan edilmeseydi nerede, ne mevkide ve ne halde bulduklarını öğrenmiş olacağız:

“İfayı vazife hususunda mesai-i hamiyetmend nesi meşhut¹⁰⁸⁰ olan Selanik Feyziye¹⁰⁸¹ mektebi muallimlerinden rif’atlı¹⁰⁸² Mehmet Cavit Efendi’ye terfiyen rütbe-i salise...” Amma yaptınız ha? Mı diyeceksiniz... Demeyiniz, emin olunuz ki muallim Mehmet Cavit Efendi şayet bir yolunu bulup da saraya çatamamış ise muhakkak böyle olacak, Vilâyat-i salise Müfettiş-i Umumisi¹⁰⁸³ Hüseyin Hilmi Paşa’nın inhasıyla¹⁰⁸⁴ işte bu rütbeye ermiş bulunacaktı. Artık o zaman Paris’teki (Moris) otelinin daire-i mahsusasını, adadaki arabasın köşkün taraçasını, çek defterini, hatta, hatta altın saat kordonunu rüyasında görürdü... Ya Cahit Bey? Bakalım gazete onun hakkında ne diyor: “Vefa Sultanîsi müdüriyetine muavinliğinde bulunan izzetli Hüseyin Cahit Bey’in tayini haber alınmıştır” zannedirim ki on üç senede bir muavinin müdüriyet hakkıdır; bin altı yüz elli beş buçuk kuruşla vaki olan¹⁰⁸⁵ şu terfi ise Cahit Bey’i sevinçten zıp sıçratmış:

-Refaha erdik!

¹⁰⁷⁹ Dönemin devlet adamları.

¹⁰⁸⁰ Gözle görülen.

¹⁰⁸¹ İlmiye.

¹⁰⁸² Osmanlılarda binbaşılar, rütbe-i sâniye sahipleri, rikab-ı hümâyun kapıcıbaşı payelileri ve alay eminleri için kullanılan unvan sözü.

¹⁰⁸³ Genel müfettiş.

¹⁰⁸⁴ Resmî bir daireden bir üst makama bir tâyin veya terfi için yazı yazma, teklifte bulunma.

¹⁰⁸⁵ Meydana gelen.

Diye kanepesinde hop hop hoplatmıştır. Sıra servilerdeki tunç kapılı ve ayna kaplı konağı hatırlından geçirmezdı ya... Biz yine gazeteye bakalım; a ... Bu da kim:

“Paris’te ziraat tahsil etmiş olan aydın Ziraat Müfettişı izzetli Halil Bey’e, tertip eylediği (rehber-i ziraat)i nam kitab-ı fevâid-i nisaptan dolayı tepdilen dördüncü rütbeden Osmanî nişan-ı alisi...” Canım, Halil Bey’i tanımadınız mı? Hani şişmanca, Halil Bey, Hariciye Nazırı Halil Bey, Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey... Harb-i Umumi’de kürsü üzerinden:

-Galip geleceğiz!

Diye bar bar bağırın Halil Bey... İşte o! Bir de kısm-ı askerîye göz gezdirelim:

“Takib-i eşkiya hususunda hüsn-i hizmeti mesbuk olan manastırda aramsaz¹⁰⁸⁶ sekizinci fırkanın dördüncü alayına mensup kolağası rifatlı Niyazi Efendi’nin bir derece terfi-i rütbesi...” Acaba bu Niyazi Efendi’yi kaç kişi tanırdı, bu terfiye kim ehemmiyet verir, kim okurdu... İşte o kabilden bir tane daha:

“Erkan-ı Harbiye binbaşısı Enver bin Ahmet Efendi’ye hidemat¹ hasenesine¹⁰⁸⁷ binaen altın liyakat...” Enver bin Ahmet Efendi nerede, kahraman-ı hürriyet Enver Bey nerede, baş kumandan vekili Enver Paşa nerede?... Ya Cemal Paşa ne alemde olurdu dersiniz, onun için de ceza faslına müracat edelim, hep mükafat olmaz a:

“Kıta-i askerîyesinden firar ve erbab-ı fesedeye¹⁰⁸⁸ iltihak-ı cürümleriyle maznun olarak divan-ı harb-i askerice muhakemeleri icra edilen Binbaşı Cemal ve Kemal Efendilerin haiz¹⁰⁸⁹ buldukları bilumum rütbe ve nişanların ref’i¹⁰⁹⁰... İlah..” Cemal Efendi’yi anladık, şu bildiğimiz Cemal Paşa... Fakat o fesedeye iltihak eden Kemal Efendi de kim? Kim olacak, hani namı dünyaları tutan Anadolu kahramanı Mustafa Kemal Paşa yok mu, işte o! Meşrutiyet ilan edilmemiş olsaydı, düşününüz, memleket böyle bir kahramandan da mahrum olacaktı... Hoş, olacaktı ama Yunan da İzmir’e çıkmış ve Ankara üzerine yürümüş olmayacaktı!

¹⁰⁸⁶ Oturan.

¹⁰⁸⁷ Güzel işlerine.

¹⁰⁸⁸ Fesat çıkarıcılar.

¹⁰⁸⁹ Sahip, malik, taşıyan.

¹⁰⁹⁰ Kaldırma.

Yine (Tevcihât-i Mülkiye) sütununa avdet edelim: **العجوز** kaymakamlığına hısm-ı mansur kaymakam-ı sabıkı rifatlı¹⁰⁹¹ Bekir Sami Efendi, Elbistan livası tahrirat müdüriyetine **العجوز** kaymakamı, rifatlı Lütfi Fikri Bey tayin buyrulmuşlardır.”

Diğer bir haber:

Suphi Paşazade Hamdullah Bey’in bîla-ımtihan darülfünun talebeliğe kayıt ve kabulü...” Malum ya, o devirde bir kısım kibar ve rical-i mehâdimi¹⁰⁹² duhul-i imtihamlarına¹⁰⁹³ girmeden bâ-irade¹⁰⁹⁴ ali mekteplere kayıt olunabilirlerdi. Hamdullah Suphi de on üç sene kadar tahsilsiz gezdikten ve birkaç defalar girdiği halde duhul-ı imtihanını bir türlü vermeye muvaffak olamadıktan sonra nihayet bu vesileyle irfan yoluna girmiş olacaktı demektir. Allah zihin açıklığı versin! Bakalım daha ne tevcihlar var:

“Lahey sefarethanesi ikinci katibi izzetli Ali Kemal Bey Buenos Aries baş şehbenderliğine tayin edilmiştir.” Hak selametler versin, böyle olsaydı her halde hayatını daha rahat, daha asude geçirmiş olurdu... Acaba ben ne olurum? Ne olacağım maliye merkez kaleminde tedricen¹⁰⁹⁵ terfi eder ve nihayet kupon odası mümeyyizliğine¹⁰⁹⁶ ererdim, bir de nişan alırdım:

“Maliye nazareti kupon masası mümeyyizi izzetli Refik Halid Bey’e meşhut olan¹⁰⁹⁷ İkdam ve gayretine binaen üçüncü rütbeden bir kıta-i mecîdî nişan-ı zîşanî ihсан buyrulmuştur.” Ah, keşke böyle olsaydı... Ben öyle olsaydım da memleket böyle olmasaydı... Polis Müdürü Bedri ne halde bulunurdu diye tahmin edersiniz? Okuyalım: “Zabtiye nezareti heyet-i tahkikiye reisi saadetli Bedri Bey Efendi hazretlerine terfiyen rütbe-i evla sınıf-ı evla...” Elbette, ne zannettiniz, bazısı da nabza göre şerbet verir, sahibine göre kişner, yolunu bulur, kendini kurtarır... öyleleri için devir meselesi mevzu bahs olamaz: Mesela, işte, Necmeddin Molla... Muhakkak o zamanda da nezarete, servete nail olurdu... Mamafih benim bu tevcihat¹⁰⁹⁸ sütunumun

¹⁰⁹¹ Yüce.

¹⁰⁹² Devlet adamlarının oğulları.

¹⁰⁹³ Giriş sınavlarına.

¹⁰⁹⁴ İsteksiz.

¹⁰⁹⁵ Derece derece yükselmek.

¹⁰⁹⁶ İyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayıran.

¹⁰⁹⁷ Tanık olan.

¹⁰⁹⁸ Memuriyet tayinleri.

iki devreye de uyan tayinleri vardır; mesela: “Dahiliye Nazırı Reşit Mümtaz Paşa hazretleri” dedik mi devr-i istibdata da yakışır, devr-i hürriyete de... İnsanların öyle talihlileri de oluyor, insan gazete sütunlarına baktı mı on üç yıl evvelisini mi, yoksa bugünü mü okuyor, fark edemiyor.

Size bir havadis daha:

“Sünnetçi başı Doktor Mirliwa¹⁰⁹⁹ Rıza Paşa’ya ehliyet ve maharetine binaen altın imtiyaz...”

Bu da kim? Diyorsunuz... Tanıdınız mı canım... Bizim Rıza Nur Bey! (Fenni hitan¹¹⁰⁰) namıyla yazdığı kitap o zaman saraya kadar taktim olunmuş ve hürriyetperver doktora istikbalin kapısını açmıştı. Aksi gibi mi diyeyim, bilmem, meşrutiyet yetişti ve bu rahat, sağlam planı alt üst etti. Filvaki¹¹⁰¹ müşarünileyh¹¹⁰² Ankara’da maarif vekaletine kadar çıktı ama herhalde eski devrin sünnetçi başılığını buna bin kere tercih ederdi! Acaba öbür doktorlarımız, hani yeni devrin göklere çıkardığı, mesnetlere geçirdiği, baş tacı ettiği etıbbâyı¹¹⁰³ siyasiyemiz neler olurdu? Şöyle bir şeyler:

“Gerede Belediye Tabibi Adnan Bey’le Taşköprü Belediye Tabibi Reşit Efendi’nin becayişleri¹¹⁰⁴ icra olunmuştur.”

Tanıdınız a... Adnan Bey Büyük Millet Meclisi reis-i sâniisi olan zat... Reşit Efendi de Ankara valisi zavallı müntehir Reşit Bey!

İşte bu minval üzere aklınızdan baki kalanları da siz, birer birer geçiriniz; bir müddet eğlenmiş, vakit geçirmiş olursunuz... Ben size yolunu öğrettim a, ötesi zekanıza, hülyanızın vüsatına¹¹⁰⁵ kalır!..

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11436-1006, 23 Eylül 1921, s. 2]

¹⁰⁹⁹ Tuğgeneral.

¹¹⁰⁰ Sünnet ilmi.

¹¹⁰¹ Hakikaten.

¹¹⁰² Adı geçen.

¹¹⁰³ Tabipler.

¹¹⁰⁴ Karşılıklı yer değiştirme.

¹¹⁰⁵ Genişlik, bolluk.

82. YARDIM

Hava bozalı yarın haftası...

Bir haftadır ne yağmurun, ne fırtınanın ardı arası kesilmedi; soğuk ve rutubet iliklere işliyor, kemiklerimiz donuyor. İlk soğuklar daima böyledir, insanı yıldırır ve gözünü korkutur. Fakat bu seneninki pek yaman geldi; kara kışı arattı. Biz burada, deniz kenarında, mutedil¹¹⁰⁶ bir iklimde ve şehir içinde böyleyiz, böyle müşteki¹¹⁰⁷, mustarip ve meyusuz¹¹⁰⁸; ya Anadolu ovasındaki asker, ulu ricat, ulu takip, hatta istirahat halinde olsun, kim bilir ne haldedir, nasıl müşkül¹¹⁰⁹, mizaç, tahammülsüz bir vaziyettir! Bu sabah sırtıma kışlık fanilamı geçirirken bila-ihtiyar içimi çektim... Eskişehir Ovası şimdi bataklık bir haldedir; çamur dizleri geçmiş, kar tepeleri örtmüştür; rüzgâr insanı topaç gibi döndürür ve ıslak adamın kemiklerini çürütür. Bu iklim, bu muhit ortasında karargâhın, kıtanın, serin veya müfrezenin bir gece halini göz önüne getiriniz, insan kendisini sulara kaptırmış gidiyor, boğuluyor farz edebilir ve şevk-i cengâveranesi ne kadar şedit olur ise olsun bir aralık gelir ki sağlam bir dam altı ve sıcak bir yorgan içi tahassürüyle¹¹¹⁰ gözlerinin nemlendiği ve yüreğinin kabardığını hisseder. Alelhusus arkasında biz bir gömlekten ve ayağında çıplak bir yemeniden başka bir güvendiği yoksa... Muhakkak ki bu askerler yardıma muhtaç, yardıma layıktırlar. Bu fırtına bize, İstanbul halkına adeta bir ihtardır¹¹¹¹. Dün gece fırtınanın şiddetiyle bir aralık yatağımda doğruldum, oturdum ve etrafı havf¹¹¹² ve endişeyle dinledim.

Karanlıkta sanki camları bu derece aculâne¹¹¹³ vuran, sarsan, tırnaklayan yağmur taneleri değil, Eskişehir Ovası'nda dizlerine kadar suya batmış olduğu halde harbe devam eden askerin manevi eliydi... Bizi ikaz eden, yardıma, vazifeye davet eden kahraman pençeli bu elin, bu ıslak ve donmuş dost ikazın emrine itaat vazifemizdi. Sanki karanlığın içinde bu eli, camın ardındaki bu mehip¹¹¹⁴ ve mürşit eli

¹¹⁰⁶Orta halde olan.

¹¹⁰⁷Şikâyet eden.

¹¹⁰⁸Ümidi kalmamış.

¹¹⁰⁹Zor, güç.

¹¹¹⁰Özlem.

¹¹¹¹Tehlikeler, korkulu şeyler.

¹¹¹²Korku.

¹¹¹³Acelecilik göstererek.

¹¹¹⁴Görünüşi çekinme, ürperme ve hayranlıkla birlikte saygı uyandıran, pek heybetli.

görüyor ve temasını, heyecan ve şiddetini duyuyordum. Birden aşağıdaki kapının da rüzgârın tesiriyle sarsıldığını işittim. Sanki evimin kapısı ardında da biri, bir hayalet, ıslak ve üşümüş bir yolcu, bir yorgun ve yaralı asker temaşalı duruyor ve tokmağı vuruyor; tahtayı tekmeliyordu. Evet, bu vakitsiz kış, bu soğuk ve bu rüzgâr bir haftadır bize, hepimize camları sarsarak, kapıları vurarak böyle ihtar ediyor, böyle söylüyor:

-Fanila, çorap, don, ne varsa, ne mümkünse verin!

Diyor. Sıcak yataklarımızda fırtınanın ağzından dinlediğimiz bu ihtara icabet edeceğiz. Kabil değil ki camlarınızı fiskeleyen yağmurun sedasında ve kapınızı tartaklayan fırtınanın şiddetinde siz benim bulduğum şu manayı bulmayasınız, gece uyanıp da Eskişehir Ovası'nda sır sıklam koşan, vuruşan Türk neferinin üşüdüğünü düşünmemiş olasınız!

Fakat bunu zaten kışa ürke ürke, korka korka yarı çıplak girenlerden, daha doğrusu erkeklerden ziyade hanımlarımız, şık, müzeyyen, zengin hanımlarımız düşünmelidirler. Bunlar bilmelidirler ki şimdi erkeklerin gözleri yolda üzerlerine iliştiği zaman:

-Şu manto veya kürk bedeliyle acaba kaç yüz nefere kışlık yün çamaşır alınabilirdi?!

Diyorlar, böyle soruyorlar. Gönül arzu eder ki bu kış hanımlarımız altışar yüz liralık yeni mantolarını giydikleri vakit yakalarına Hilal-i Ahmer'in bir makbuzunu ilişirmiş bulunsunlar ve bizlerde orada, uzaktan şöyle okumuş ve şöyle dua etmiş olalım:

“-Altı yüz çift yün çamaşır! Pek ala! Güle güle giysin! Güle güle eskitsin!”

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11437-1007, 24 Eylül 1921, s. 3]

83. BİR KAHRAMAN

Avrupa gazetelerinde bir vech-i ati bir istikbal programı okudum:

[“1- Vapurun limana muvasalatında¹¹¹⁵ belediye reisi ve erkanı tarafından istifsar-ı hatır

2.- Ziyafet ve Nutuklar

3.-Payitahta kadar tren-i mahsus

4.-İstasyonda merasim-i mahsusa ve müşa'şa¹¹¹⁶ [davetlilerden maadası¹¹¹⁷ için binaya hak-ı duhul-ı memnû]

5.-Nutuklar ve fevkalade nümayişler¹¹¹⁸.

6.-İki sıra dizinler belediye çavuşları arasından harita mucibince öyle muâvedet¹¹¹⁹ [ahalinin ifratkârane¹¹²⁰ ibraz-ı muhabbet ve teveccühten ve fazla heyecana kapılmaktan men-i nefis eylemeleri hasseten¹¹²¹ matlup¹¹²² ve mercûdur¹¹²³].

7.-Otelin caddeye nazır olan birinci katı kâmilen müşarunileyhe¹¹²⁴ tahsis kılınmış ve ahaliye beyân-ı teşekkür için de büyük balkon hazırlanmıştır.

8.-En büyük tiyatrolarda localar şimdiden emrine amadedir.

9.-Bütün merasim ve ziyaret esnasında ahalinin muhterem misafiri izaç ve rahatsız etmeyecek surette itidalkârane¹¹²⁵ hareket eylemesi tekrar rica olunur.

10.-Hediye ve buket taktim edilmesi de mercûdur.]

Nasıl, parlak, şaşıalı bir program değil mi? Acaba, diyorsunuz, bu merasim kimin şerefine yapılıyor, gelen, karşılanan kimdir, hangi büyük, maruf, meşhur zattır?

¹¹¹⁵ Bir yere ulaşma.

¹¹¹⁶ Parlayan.

¹¹¹⁷ -den başka.

¹¹¹⁸ Gösteri.

¹¹¹⁹ Bir yere yahut yüz çevirdiği bir şeye, bir kimseye geri dönme.

¹¹²⁰ Aşırı davranmak süretiyle, haddi aşarak.

¹¹²¹ Özellikle.

¹¹²² İstenilen.

¹¹²³ Ümit edilen.

¹¹²⁴ İşaret edilen.

¹¹²⁵ Aşırı olmama.

Kahraman bir ordu kumandanıdır? Yoksa bir recül-i devlet, bir dâhi, bir kral mıdır? Ahalinin fazla teveccüh ve muhabbet ibrazından korkulacak derece sevdiği bu bahtiyar zatın memlekete, yahut beşeriyete ne büyük hizmetler yapmış olması, ne muvaffakiyetler kazanması, neler, ne faydalı aletler icat veya sürümler keşfetmesi lazımdır?

...İnsan şüpheye düşecek değil mi? Hayır bu gelen, karşılanan zat ne bir harp kahramanıdır, ne bir fen adamıdır, ne recül-i devlettir, ne kraldır, hatta ne de, tam manasıyla, eli ayağı düzgün bir insan, bir spor pehlivanı, bir kuvvet ehlidir... Ya nedir? Kimdir? Kim olacak, siz, hepimiz, çoluğumuz, çocuğumuz tanırız, hani (Şarlo) vardır, sinemalarda komik rollere çıkar, elinde bir ince kamaş baston, arkasında yırtık bir bonjur, başında buruşuk bir şapka, yerlere yuvarlanır, çirkeflere girer, topraklara bulanır, yüzünü gözünü reçellere sokar, soba kurumlarına boyar, damdan atlar, bacadan girer, hülâsa seyredenleri güldürmeye çabalar, işte o adam, o palyaço, o maskara...

Bunu gördükten sonra: “İnsanda hakiki, ciddi bir kahraman-ı harp, bir kahraman-ı fen olmaya arzu mu kalır.” Diye düşünürsünüz... Doğru: Maskaralığın bu derece kıymet-i kesp ettiği, takdir gördüğü, servet kazandırdığı bir devirde [zira Şarlo iki senede on üç milyonluk bir paraya sahip olmuştur] bin zahmet, tehlike ve çile mukabili harp meydanlarında hakiki kahramanlığa merak salanlara acımamak kabil değil... Fakat, zannediyorum ki halk böyle düşünmüyor ve (Şarlo)nun güzergâhına canı gönülden atıldığı zaman diyor ki:

“-İşte bir adam ki meşhur olmak için kana girmedi, memleket yakmadı, fenalık etmedi... Sade güldü ve güldürdü... Beşeriyet için bundan zararsız, daha doğrusu bundan faydalı bir kahraman mı olur? Keşke insaniyet hep bu kabil-i kahramanlara nail olsaydı!...”

Ben de bu fikirdeyim... Ben de o memlekette bulunsaydım (Şarlo)yu karşılamaya koşardım!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11439-1009, 26 Eylül 1921, s. 3]

84. BALAYI SOHBETİ

Tekellümî Hikâye

[Manş Denizi'nin öğle güneşi altında ılıklaşmış durgun sularına yaslanarak ağır ağır Britanya sahillerine doğru giden bir mükellef-i tenezzüh¹¹²⁶ yatı -baca, pusula, parmaklıklar, basamaklar, siperler ve kamara kafesleri, hepsi pirinçten, pırıl pırıl yanyor ve şaşaaşı gözler alıyor.- güvertenin arka mevkiinden, kaptanın ve tayfaların nazarlarından uzak mahfi bir köşesinde beyaz yün elbiseler giymiş iki kişi, biri erkek: Mösyö Venizelos; diğeri kadın: Yeni madam Venizelos... Yan yana, birbirlerine sokulmuş, önlerinde viski kadehleri, öğle yemeği için iştihâ olsun diye içiyorlar ve etrafın letafetinden¹¹²⁷ mest, tatlı tatlı konuşuyorlar]

Madam -Artık benden gizli hayatının hiçbir köşesi kalmayacak, beni mahrem-i esrârın, refika-i hayatın addedecek ve benimle siyasi bir muhibin, bir yar-ı vefadârın gibi görüşeceksin değil mi?

Mösyö -Ona ne şüphe...

Madam -O halde söyle bakayım, bana anlat: Bugün bu muvaffakiyetlerini nasıl kazandın, memleketine ki bu vüsatı¹¹²⁸ nasıl verebildin, nasıl bu derece meşhur ve maruf olabildin?

Mösyö -Zekâm sayesinde cicim!

Madam -Malum... Zekâmı inkâr etmiyorum, bunun en büyük numunesi, en yeni ve parlak bir delili işte yanında, avuçlarının içinde duruyor [kendisini işaretle] ben!

Mösyö -[Mağrur ve mütebessim] şüphesiz!

Madam -Fakat elbette sana şu kudret ve muvaffakiyeti temin için bazı kimselerin, bazı vatandaşlarının rüfekayı siyasiyenin de yardımı olmuştur... En çok

---

¹¹²⁶ Gezinti

¹¹²⁷ Hoşluk, güzellik, incelik

¹¹²⁸ Genişlik, bolluk

sana kim muavenet¹¹²⁹ etti, en fazla hangi adama medyun¹¹³⁰ ve hangi fırkaya müteşekkirsin?

Mösyö -[Tereddüt ile]... Şey, elbette bazı arkadaşların, bazı kimselerin yardımını gördüm... Görmedim desem yalan söylemiş olurum...

Madam -Peki ama bana yüreğinin içini açmaya vaat etmiştin, bak daha birinci sualime karşı kekelemeye başladın [işvekâr] söyle bana arslanım! Hayatını sana bütün varlığıyla, ağırlığıyla bağlamış olan zevcenden esrarını nasıl gizleye bilirsin?

Mösyö -[Bir müddet düşünür, sonra kati bir kararla] peki, söyleyeyim... Beni iyi dinle, bu esrarı yalnız sana tevdi¹¹³¹ ediyorum... Evet, yalnız sana!

Madam -[Minnettar] Mersi, mersi!

Mösyö -[Bir buhran-ı siyasiye tutularak hararetli ve müteheyyiç¹¹³²] Bana en çok kim mi muavenet etti, en fazla hangi adama ve hangi fırkaya mı medyunum? Peki söyleyeyim... Zannetme ki bana en çok muavenet eden bir dostumdur, en fazla medyun olduğum adam ve fırka bir Yunanlı veya Yunan fırkasıdır... Onlara, bizim adamlara ve bizim fırkalara kalsaydı emin ol ki bugün dünyada nam ve nişanıma rast gelemezdin, ben bir hiç olurum ve memleketimde olduğu yerde sayar, Teselya'dan¹¹³³ bir karış öteye gidemezdik... Ah, bana her ciheti söyletme: Biz sade kuru gürültü için yaşarız, kuru gürültüden başka bir işe yaramayız, her yaptığımız hata, her işlediğimiz kabahattir. Biz kof, boş, saçma mahlaklarız!

Madam -[Telaş ve endişe içinde] Fakat... Bütün bu muvaffakiyat... Onlara ne diyorsun?

Mösyö -[Güler] Muvaffakiyat... Muvaffakiyat... Lakin azizem, o muvaffakiyatı biz yapmadık, bize yaptırıldılar, cebren, kerhen¹¹³⁴ yaptırıldılar!

Madam -[Merakla] Kimler?

---

¹¹²⁹ Yardım

¹¹³⁰ Borçlu.

¹¹³¹ Teslim etme.

¹¹³² Heyecana gelmiş.

¹¹³³ Dilenme.

¹¹³⁴ Tiksinerek.

Mösyö -Kimler mi? Kimleri zannedersin bakayım?

Madam -Ne bileyim? Avrupa devletleri mi? Yoksa onlardan birisi mi? Amerika'daki zengin Yunanlılar mı?

Mösyö -Hayır! Hayır! Hiç biri değil...

Madam -Peki kim?

Mösyö -Herhalde ne Avrupalılar, ne Amerika'daki, İskenderiye'deki Yunanlılar, ne Averof, ne de, hatta ben... Bizim ekmeğimize düşmanlarımız yağ sürdü, bana İttihat ve Terakki komitesi yol açtı, beni onlar büyüttü, memleketimi onlar yükseltti... Onlar olmasa, onlar gelmese, onlar ülkelerini o derece acemice, şaşkınca idare etmeseydi benim bu mertebeyi bulmak ne haddime idi... Mâdum¹¹³⁵ olur kalır, şimdi Girit'te dava vekilliğinde pinekler dururdum!

Madam -Amma yaptın ha!

Mösyö -[Hitabete dökülerek] Evet, ben şu mevkiimi onlara, onların kuru azamet, koyu cehalet ve katı kafalıklarına medyunum. Beni yoktan onlar var ettiler, her hataları beni bir merdiven daha yükseğe çıkardı ve memleketime bir vilayetlik daha yer açtı... Vaktaki meşrutiyetlerini ilan ettiler, beni bir düşünce aldı; kendi kendime:

-Girye, Venizelos, ya battık, ya çıktık? Dedim. İzan ile, ifran ile, silaha sarılmadan idare-i umura kalkarlarsa bizim için, benim için çare-i irtika¹¹³⁶, çare-i tevsi¹¹³⁷ yoktu. Küçücük Yunanistan'ın küçümencek bir başvekil olarak kalacaktım. Yüreğim telaş, korku ile tak tak atıyordu. Derken ilk alametler belirdi: Rumeli için bir Kiliseler Kanunu yapılıyordu... Bu Kiliseler Kanunu demek o güne kadar birbirini yiyen Sırp, Bulgar ve Yunan halkını bir amel, bir gaye etrafına toplamak demekti. Bunu haber aldığım gün derin bir (Oh!) çektim. Bu üç milleti birleştirmek için milyonlar sarf edilse para etmezdi, ben, benden evvel yedi başvekil, herkes, hepsi buna çalışmışlar, lakin muvaffak olamamışlardı. İttihat ve Terakki buna muvaffak oldu.

¹¹³⁵ Var olmayan.

¹¹³⁶ Yükselme çaresi.

¹¹³⁷ Genişletme çaresi.

Binaenaleyh¹¹³⁸ ilk büyük yardımını ben onlardan, bu firkadan gördüm. Muvaffakiyetimin esasını onlara medyunum! Beni onlar recül-i devlet etti!

Madam -Acayip!

Mösyö -Acayıptır ya.. O zaman İstanbul'daki Rum mebuslar, bakardım ki, Kiliseler Kanununun aleyhinde hükümetle mücadele ediyorlar... Ne ahmaklık! Hâlbuki lehinde bulunmak iktiza ederdi, teshiline¹¹³⁹ çalışmaları lazım gelirdi... Dedim a, azizem, bizlere, bizimkilere kalsaydı işimiz düdüktü!

Ben Bulgarlara, Sırlara:

-Ağalar, orduları henüz nâtamamdır!

Derdim de inandıramazdım, nasıl ispat edebilirdim, Elimde kuvvet yoktu... Derken İttihat ve Terakki bir askerî manevralar hazırlığına başlamasın mı? Üstelik bizleri de seyrine çağırmasın mı? Bir ikinci (Oh!) da o zaman çektim. İstedğim ispatı elleriyle avucuma koymuşlardı. Bir milyon lira cebimden sarf etsem bu fırsatı temin edemezdim! İtalya ile muharebeye tutuşmak ise üçüncü hataları, yani, bana üçüncü himmetleri oldu! Birleşmiş, Balkan muharebesinin kararını vermiştik. O esnada bütün temennim şu idi:

-Aman bir arıza çıkıp da İttihat Komitesi mevki iktidardan çekilmesin!

Aksi gibi Arnavutluk isyanıyla devrilivermesinler mi? Bunu haber aldığım dakika yüreğimden vurulmuşa döndüm. Kâtibim yanıma: (Müjde! Türkiye kabinesi düştü!) diye girince aklım başımdan gitti; hiddetimden kâtibin üzerine:

-Sus baykuş!

Diye saldırmış ve şiddet-i endişeden bayılmışım!

Madam -[Mütezayit¹¹⁴⁰ bir merakla] Sonra!

Mösyö -Bereket ki bu sukut zahiri bir sukut oldu... Kuvvet yine ellerinde kaldı. Biz harbi ilan edince korkuyorduk ki muhalif hükümet Avrupa ile maslahane bir

¹¹³⁸ Bundan dolayı.

¹¹³⁹ Silahlandırma.

¹¹⁴⁰ Artan, çoğalan.

tasviyeye yanaşmasın... Komite harp istedi, nümayiş¹¹⁴¹ yaptı ve muvaffak oldu... İşte bana dördüncü yardımları da budur. Dördüncü (Oh!)... Beşincisine gelince onu esnayı harpte ordularında yaptıkları propagandalarla temin ettiler, efrad-ı mağlubiyete, binaenaleyh¹¹⁴² bizi galebeye sürüklediler! Al, beşinci(Oh!)...

Madam -Çok tuhaf.. Ne garip adamlarmış onlar!

Mösyö -Şüphe mi var... Tevekkeli maharet bende değil demiyorum. Böyle düşmanı karşısında kim bulsa ömrüne dua eder. Binaenaleyh Doktor Nazımla sair komitesi erkânını Manastır'da, Selanik'te esir edince ilk işim, herkesten evvel, izzet ü ikram ile memleketlerine iade oldu. Onlar sefirlerimden ziyade, bin kat ziyade lehime çalışıyorlardı. Bazı kısa düşünceli hemşerilerim: "Canım! Hiç böyle azılı düşman ele geçer de serbest koyuverilir mi?" diyorlardı. "Üste para da verilir de öyle koyuverilir!" diyordum. Söyledim ya, bizimkilere, bize kalsaydı...

Madam -Hakikaten öyle... Haliniz düdükmüş!

Mösyö -Derken efendim Harb-i Umumi patladı. Şöyle düşündüm:

-Ah, Türkiye Almanlarla birlik olsa!

Olmayacak diye çarpıntıdan ölüyordum... Yaşasın komite! Bu istediğimi de baliğan-ma-belağ¹¹⁴³ yaptı, beni, bizi ihya etti. Altıncı (Oh!)u o gün çektim. İşte sevgilim, görüyorsun a muvaffakiyetimi ne zekâma, ne milletime, ne Avrupa'ya, ne de Amerika'ya medyunum: Ötekilere medyunum. Binaenaleyh¹¹⁴⁴ Talat Paşa'nın vefatına en ziyade esef edenlerden biri ben oldum. Ah, yaşasaydı bana daha ne yardımlar edebilirdi!

Madam -O halde biz bugünkü saadetimizi, şu izdivacımızı da onlara medyunuz; onlar seni bu mertebeye çıkarmasa idiler nereden tanışacak, nereden buluşacaktık!

Mösyö -Elbette... Bu yedinci himmetleri oldu. Yedinci (Oh!)... Bari gel, afiyetlerine içelim!

¹¹⁴¹ Gösteri.

¹¹⁴² Bundan dolayı.

¹¹⁴³ Fazlasıyla.

¹¹⁴⁴ Bundan dolayı.

[İçerler. Yat yoluna devam eder.]

Refik Halid

[**Peyâm-Sabah**, nu:11440-1010, 27 Eylül 1921, s. 2]

85. İNTİHAR SAHTEKÂRLIĞI

Gün geçmiyor ki gazetelerde bir intihar haberi göze çarpmasın... Fakat yüzde doksan sekizi kof çıkıyor, intihar edenlerin cesaretsizliği, maharetsizliği veya acemiliği, ne dersiniz deyiniz, hülâsa¹¹⁴⁵ münasebetsizliği yüzünden etraftakiler için biraz telaş ve kendisi için de biraz ıstıraptan sonra mesele kapanıp gidiyor; intihar teşebbüsleri gerek müntehir¹¹⁴⁶ ve gerek hastahane, hâkim, polis ve halk için bir fuzuli üzüntü, zahmet-i vaziyet vesilesi olmakla kalıyor, boşa çıkıyor. Babasından para koparmak, kocasını kendisine celp etmek, aşkının merhametini kazanmak, maşukasının yüreğini çalmak, veya terfi-i mesnet etmek gibi sâiklerle¹¹⁴⁷, göz boyamak için, bıçağı kaba etine sokmak, bir miktar kibrit başı içmek veya yüz elli gemicinin içinde kendisini kaldırıp denize atmak, bu suretle saçma yere halkı ve zabıtayı bî-huzur etmek, doğrusu, tahammül edilir insafsızlıklardan, terbiyesizlik ve münasebetsizliklerden değildir. Bence hükûmetler bu gibi sahtekârlar için [öyle ya, bu da, ölüm taklidi yapmak da bir nevi sahtekârlıktır değil midir?] bazı şiddetli kararlar almalı, cezalar tayin etmelidir. Mesela intihar esnasında intihar faalinin müntehirin taammüden¹¹⁴⁸ gösterdiği zaaf ve maharetsizlik dolayısıyla kuvveden faale tamamen çıkamadığı anlaşılınca o sahtekâr hapse, tazminata mahkûm edilebilmelidir; edilmelidir ki her canı sıkılan, her hiddetlenen, her aşkından ayrılan, her maşukasına küsen tutup da, maksadına ermek için, elalemi, durup dururken helecana, eziyete ve sıkıntıya uğratmamalıdır. Şayet bu intihar teşebbüslerine karşı göz yumup zayıf davranmakta devam edersek, öyle farz ve tahmin ediyorum ki, ahvale nazaran bir müddet sonra hastahaneler öldürmeyecek miktarda süblime¹¹⁴⁹ veya sürur¹¹⁵⁰ içenlerle ve kaba etleriyle omuz başları sakat bile bırakmayacak derecede kurşun işlemiş mecruhlarla¹¹⁵¹, bir sürü intihar sahtekârlarıyla dolacak ve hekimlerle polislere hakiki hastalar ve hakiki vakalarla uğraşmaya vakit kalmayacak! Onun için hükümetler:

---

¹¹⁴⁵ Özetle.

¹¹⁴⁶ İntihar eden.

¹¹⁴⁷ Sevk eden.

¹¹⁴⁸ Önceden.

¹¹⁴⁹ Cıva ile klorun birleşmesinden meydana gelen, çok zehirli antiseptik özelliğe sâhip, eskiden frengi tedâvisinde kullanılan beyaz toz hâlinde madde, aksülümen, sülümen.

¹¹⁵⁰ Sevinç.

¹¹⁵¹ Yaralanmış.

“Esbab-ı hakiki-i ciddiye istinat¹¹⁵² etmeden bazı gayrı müessir ve gari mülhik¹¹⁵³ ecza ve alat-ı vesait ile akraba, ehlibba veya mahafil-i resmiyeyi arzusuna ram için intihara teşebbüs eden kesan-ı hitam¹¹⁵⁴ tedavide cürümlerinin sebep olduğu heyecan, masraf ve zahmetin derecesine göre bir aydan bir seneye kadar hapis olunurlar ve beş liradan beş yüz liraya kadar cezayı nakdîye mahkûm edilirler.”

Tarzında bir madde-i cezaîye kabul etmelidirler. İşte o zaman, emin olunuz ki intihar teşebbüsleri yüzde doksan dokuz azalır ve o yüzde bir ise intihar için öyle bir yol, bir seri, katî, müessir¹¹⁵⁵ ve mülhik-i tarik¹¹⁵⁶ vasıta bulur ki ne kendisi beyhude yere satıcılar içinde aylarca kan kusa kusa eziyet çeker, ne de zabıt ve hekim tedavisi ve tahlisi uğrunda, bîla-fayda, ter döker!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11441-1011, 28 Eylül 1921, s. 3]

---

¹¹⁵² Dayanma.

¹¹⁵³ Öldürücü.

¹¹⁵⁴ Son.

¹¹⁵⁵ Tesir eden.

¹¹⁵⁶ Yol.

86. CANIMIZI ESİRGEMEMELİYİZ

Her ne zaman, ekseriyetini¹¹⁵⁷ hemfikrim olmayan kimselerin teşkil¹¹⁵⁸ ettiği muhtelit¹¹⁵⁹ bir meclise, bir davet ve bir içtima¹¹⁶⁰ gitmek mecburiyetinde kalırsam içime bir hüznün çöker; boynumu büker, bir müddet mütereddit¹¹⁶¹ kalır, düşünürüm, derim ki:

-Şimdi orada ne sohbetler olacak ki esasını hep riya¹¹⁶² teşkil edecek... Sahte hamiyetlilik, sahte vatanperverlik, sahte coşkunluk ve sahte fazilet... Bunları kemal-i sükûn ile, itidal¹¹⁶³ ile dinleyecek, aldanmış görünecek ve hatta, daha ilerisine varıp, tasdik de edeceğim! Bundan büyük azap, ızdırıp mı olur?

İstemeye istemeye hazırlanır, evin kapısına kadar hep dönmek hülyasıyla yürür, sonra, perişan bir halde çingırağı çalar ve azgın bir çehre ile içeri girerim. Artık kurtuluş yoktur; kendimi cereyana terk eder ve dinlerim. Her cümle bana itiraz ve mukabele arzusu verir, her sahte fikre karşı bir atılmak ve haykırmak ihtiyacı duyarım. Şayet terbiye müsaade etse benim mütemadiyen sohbete karışmam, söz kesmem ve ihtar, ikaza kalkmam lazımdır. Naçar¹¹⁶⁴ susar, naçar tasdik-kâr görünür, aldanmış, inanmış çehresi takınırım. Nezaket böyle icap ettirir. Fakat bu tahammül, bu azap beni yorgun düşürür. Kurtulup da sokağa çıktığım vakit yüzüm kıpkırmızı, başım ağrılı, gönlüm hüznüldür. Bir isticvaptan¹¹⁶⁵, istintaktan¹¹⁶⁶ döner gibi halde bir gayr-i tabilik, bir sıkıntı vardır.

Geçen gün de böyle oldu. Kaza ve kader beni bir meclise düşürdü ki kadını erkeği sertapa¹¹⁶⁷ cemiyet, fazilet ve vatanperverliğin timsali idiler. Ben girdiğim vakit çay içiliyordu. Köşede bir hanımefendi heyecana gelmişti; galiba benim vürudumda¹¹⁶⁸ bu heyecanı teşdit¹¹⁶⁹ etti, “Kızım sen dinle, gelinim sen anla”

¹¹⁵⁷ Coşgunluk.

¹¹⁵⁸ Meydana getirme.

¹¹⁵⁹ Karışık.

¹¹⁶⁰ Yapılmak, tertip edilmek.

¹¹⁶¹ Kararsız.

¹¹⁶² Olduğundan başka türlü görünme.

¹¹⁶³ Aşırı olmama.

¹¹⁶⁴ Çaresiz.

¹¹⁶⁵ Sorgulama.

¹¹⁶⁶ Sorgu.

¹¹⁶⁷ Baştan ayağa.

¹¹⁶⁸ Geliş, gelme.

¹¹⁶⁹ Şiddetini arttırma.

fehvasınca¹¹⁷⁰ adeta beni ikaz, beni irşat¹¹⁷¹, bana ima için söz söylüyor, cevabımı beklememekle beraber benimle münakaşa ediyordu:

-Ah, diyordu, rica ederim, bari yardım etmiyorlar, sükût etsinler... Bu büyük, millî, muazzam duanın karşısında başlarını eğsinler ve sussunlar. Orada ne kanlar dökülüyor, ne analar çocuksuz, ne çocuklar babasız kalıyor, ne evler viran oluyor, ne aileler dağılıyor. Bu ulvî manzara-i hamaset¹¹⁷² önünde insan nasıl kendinde itiraz kuvveti bulur, nasıl muhalefet yoluna sapar, nasıl canıyla, başıyla yardımdan geri kalır, aklım almıyor!

Bu parlak ve ateşin hitabeye bir bey devam etti:

-Herkes, dedi, bila-istisna fedakarlığın azami derecesini göstermeye mecburdur, muavenetin azamisini ifa¹¹⁷³ ile mükelleftir. Düşününüz hanımefendiler, beyefendiler, on bir sene bilâinkitâ¹¹⁷⁴ harp eden bir millet, bin türlü yoksuzluk ve yoksulluk içinde, başta yok, ayakta yok, gece demez, gündüz demez, sıcağa bakmaz, soğuğa aldırılmaz, topa karşı yürür, gaza karşı gelir, cehennemî ovalarda ve buzlu sahralarda canını dişine takmış dövüşüyor, bize istiklal vermek için kanını revan ediyor, artık bu fedakârlığın, bu hamasetin itiraz götürür yeri var mıdır? Bunun takdirden, teşciden¹¹⁷⁵ ve yardımdan başka mukabelesi olur mu?

Hanımefendi başıyla tasdik etti:

-Bilmem, dedi, bizim vicdanımıza, bizim aklımıza başka türlü sığmıyor!

Huzzar-ı kiram¹¹⁷⁶ hep birden:

-Elbette, dediler, bizim için can feda edenlerden canımızı esirgememeliyiz... Nerede kaldı ki itiraz!...

Hane sahibesi nezaketen sohbetin macerasını değiştirmek lüzumunu hissetti; o vatanperver, o hamiyetli, o ateşin hanımefendiye hitaben:

¹¹⁷⁰ Anlam.

¹¹⁷¹ Doğru yolu gösterme, uyarma.

¹¹⁷² Yiğitlik.

¹¹⁷³ Bir işi yerine getirme, ödeme.

¹¹⁷⁴ Kesintisiz.

¹¹⁷⁵ Cesaret verme.

¹¹⁷⁶ Yüce kişiler, cömertler.

-Aman, hemşire, dedi, bu ne güzel bir elbise, ne cici şey, ne mükemmel!

Herkes o tarafa baktı ve herkes şöyle mırıldandı:

-Evet ne harikulade şey... Pek nefis, pek kibar!

Öbürü bu takdirden büyük bir haz duydu, belliydi ki içi memnuniyetin sıcak derâguşlarıyla¹¹⁷⁷ sarılmış, ruhu genişlemişti; hakiki bir heyecana kapılarak şimdi izahat veriyordu:

-Kumaş pek hoş değil mi? Diyordu, hem pahalı da zannetmeyiniz!

-Ne kadara... Metresi on iki lira mı?

-Hayır, ona...

-Nereden aldınız? Pek ucuz!

Hanımefendi Beyoğlu mağazalarından birinin ismini verdi. Baktım kimse, hiç kimse ufak bir itiraz sedası çıkarmadı; bilakis methe kalkıştılar:

-Orası öyledir, dediler, hem kumaşların en mükemmelini getirir, hem de ucuz satar!

Ben boynumu büktüm, dinliyordum. Diğer bir hanımefendi elbisenin dikişini gözden geçirdi ve bir Rum terzinin ismini verdi:

-Ona diktirdiniz, değil mi dedi...

-Evet... Biraz fiyatı arttırdı ama...

-Kaça?

-Yirmi dört lira!

-Pahalı da sayılmaz!

Artık sohbet tamamen moda, süs, ziynet mevzuuna dökülmüştü. Bizler, erkekler biraz yana ayrıldık, lakin ben kulağımı oradan ayıramıyordum. Bir çorap bahsidir gidiyordu... Bilmem hangi mağazaya yeni çoraplar gelmiş, ince mi imiş ince,

---

¹¹⁷⁷ Kucaklamak.

ama sağlam mı sağlam... Lakin yedi liradan aşağı vermiyormuş... Beş buçuk liraya üç defa dayanmayacaklarını almaktansa bunları almak daha karlı imiş...

-Siz bu sene mantonuzu neden yapacaksınız?

-Kumaşını aldım bile... Ne yapayım, her sene kürk olmaz a... Bu kış kastor¹¹⁷⁸ taklidi bir kalın kumaş buldum, ama tıpkı kürk... Siyahı da var açığı da... Ben siyahını aldım!

-Nereden?

Hanımfendi diğer bir Rum mağazasının ismini verdi:

-Hemşire, hem de metresi yirmi yedi lira!

-Pahalı!

-Kumaşı görürseniz öyle demeysiniz!

Derken bahis iç çamaşırlarına döküldü; birisi diyordu ki:

-Görerseniz ne ince iş yapıyor, markaları birer harika...

-Kime işletiyorsunuz?

-Marika'ya... Bir kombinezonu on iki liraya işliyor!

-Ne ala!

Biraz sonra bir düğün sözü açıldı; bilmem kimin kızı evleniyormuş, cemiyet pek mükemmel olacakmış... Hepsi davetliymişler:

-Yine bize masraf kapısı açıldı, diyorlardı, vallahi bu kış hesabı şaşıracağız!

Onlar bu minval ile konuşurlarken erkekler kızıl kızıl Rus kadınlarından bahsediyorlardı:

-İki kişi bir yemek, bir şişe şampanya kaç patlıyor biliyor musunuz?

-Kaça?

---

¹¹⁷⁸ Kunduz kürkü.

-Otuz lira..., Bir kere tutulmuş bulunduk, haftada iki kere gitmesem olmuyor!

-Ne zararı var, oyunda kazanıyorsun?

-Bilakis... Bu ay altı yüz liram uçtu!

Birisi ötekine sordu:

-Oo!... Bu ceketini de ne zaman yaptırdın?

-Yeni...

-Kime?

Bir cinsiyeti malum Beyoğlu terzi ismi...

Yetmiş beş liraya... O bir şey değilmiş bilmem hangi mağaza takım erkek çamaşırları getirtmiş, görülecek şeylermiş, insan kıl dokusu zannedermiş, öyle ince yündenmiş...

-Kaça takımı?

-On iki lira... Fakat nefis şeyler ha!

Ayağa kalktım; dedim ki:

-Görüyorum ki hepiniz kışa hazırlanmışsınız... Bittabi Anadolu askerlerinin de hissenize düşen kışlıklarını hazırlamış ve vermişsinizdir!

Salona ufak bir durgunluk çöktü. Demin "Bizim için can feda edenlerden canımızı esirgememeliyiz!" diyen hanımefendi ki yedi buçuk liraya çorap aldığını söylüyordu:

-Süt nineyi gönderdim, Mahmud Paşa yokuşunda doksan beş kuruşa takımlar bulmuş... Hiç de fena değil... Altı kat aldırırım!

Herkes birden:

-Pek ala! Nereden aldıysa adresini veriniz de biz de aldıralım!

Dediler ve tekrar tatlı sohbetlerine daldılar!

Ah hamiyet! Senin namına ne boş boğazlıklar ediliyor!

Refik Halid

[**Peyâm-Sabah**, nu:11443-1013, 30 Eylöl 1921, s. 3]

87. BİR EKŞİĞİNE

Harb-i Umumi'nin, hatırımda kaldığına göre, ikinci senesinden sonraydı, Anadolu'nun kuş uçmaz, kervan geçmez, yılan bağırsağını sürümez bir tarafta yolumuz bir köye uğradı. Orada geceleyecek idik. Beni soktukları odanın duvarlarında bazı alelacayıp şekiller, işaretler, rakamlar ve harfler gördüm, neler dikkatimi celp etti, sordum:

-Geçenlerde bir hoca uğramıştı, o yazdı... Sulh ne zaman olacak diye sorduk da remil¹¹⁷⁹ döktü!

-E, ne zaman olacak dedi?

-İki aya kalmaz dediydi...

-İnşallah!

Hangi iki ay? Hangi iki sene, hangi üç sene, dört sene, beş sene, altı sene? Bu yıl yedinciyi bulduk; yedi senedir harp devam ediyor ve sulh sözü ortalıkta dönüyor... Zaten Harb-i Umumi ile beraber sulh lafı da meydan buldu; daha Alman orduları (Liege¹¹⁸⁰) e girmemişlerdi ki gazeteler, rica-yı siyasiye, rüesa-i askeriye¹¹⁸¹ sulhundan bahse başlamışlardı; kimi kânunlarda¹¹⁸² biter, kimi baharı bulmaz, kimi haftasını geçmez diyorlardı. Ne kânunlar, ne baharlar, ne binlerce haftalar geçti de sulha kavuşulamadı. Bize gelince el-aman¹¹⁸³... (Hüma-yı sulh) her milletin başına kondu, fakat bize yanaşmadı, ta tepemize inerken elde silah ürkütüyor ve

-Kışt! Kışt!

Diye kovuyoruz filvaki¹¹⁸⁴ bize de bir yakışıklısı yanaşmıyor ya... Bu defa ise (Misak-ı Millî) programı müthiş bir sulh korkuluğu oldu, sulh kuşunu ürkütüyor, ülkemize yerleşip yuva yapmasına ve yavru çıkarmasına mani... Fakat, ne olur, şu (Misak-ı Millî) programı Nasrettin Hocanın:

¹¹⁷⁹ Kumda birtakım çizgiler çizerek fala bakma.

¹¹⁸⁰ Belçika'da Valonya'nın Liège ili'nin başşehri.

¹¹⁸¹ Askeriye başkanları.

¹¹⁸² Eski takvimde yer alan kânunusani, kânunuevvel ay adlarında geçen `ateş ocağı` anlamındaki söz.

¹¹⁸³ Aman, imdat.

¹¹⁸⁴ Hakikaten.

-Yüz liradan bir lira aşağı olur ise almam, kabul etmem!

Fıkrasına dönse... Hani hoca odasında yüksek sesle Cenap-ı Haktan yüz lira istermiş ve doksan dokuz olur ise kabul etmeyeceğini söylemiş... Komşusu zengin bir Yahudi işitmiş, torbaya doksan dokuz lira koymuş ve bacadan içeri atmış:

-Bakalım sahih almayacak mı?

Diyormuş... Hoca bir de bakmış ki önüne (Pat!) diye atlas bir kese düşmüş...

Hemen saymış.. Yüzden bir eksik:

Doksan dokuzu veren Allah biri de verir!

Demiş, keseyi cebe atmış. Keşke Avrupalılar da bize:

-Türkler (Misak-ı Millî)nin on dört maddesini [On dört mü, on altı mı, yoksa daha az, daha fazla mı, Kastamonu'da hudut haricine çıkarılan şahıs gibi ben de elifbayı millînin adedinden bî-haberim] Tamamen istiyorlar ve bir maddesi eksik olursa kabul etmeyiz diyorlar, bakalım sahih almayacaklar mı, on üçünü verelim!

Deseler de sulh konferansında bir maroken kaplı defterde önümüze atsalar ve biz de -hoca gibi- derhal:

-On üçünü veren Avrupa bir gün on dördünü de verir!

Desek ve öpüp başımıza koysak fena mı olur?

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11444-1014, 1 Teşrinievvel 1921, s. 3]

88. HESAPSIZ İŞLER

Susuz itfa-yı harik¹¹⁸⁵ marifetnamesinin on beşinci maddesine dikkat buyuruldu mu bilmem...

Aynen nakil edeyim:

(Her mahalle sakinesi hanelerinin gerek baca ve gerekse soba borularını her hafta temizlemeye mecburdurlar.) Galiba bu maddeyi yapanlar ya haftanın ne demek olduğunu bilmiyorlar, yahut da baca ve soba borusu hakkında bir fikirleri yok... Haftada bir, bacaların ve soba borularının temizlenmesi meselesini, arzu ederseniz hesaba müsteniden şöyle ariz ü amik tetkik edelim: Yuvarlak addet, farz edelim ki en aşağıdan İstanbul'da 250,000 ev ve dükkân, emâkin-i resmiye¹¹⁸⁶ vesaire var; her eve, kışlası, nezareti de dahil olmak üzere bir baca ve bir soba borusu isabet ediyor diyelim; demek ki elde her hafta temizlenmesi lazım gelen 500,000 baca ve borumuz olacak... Bir adam, bir sobacı veya ocak süpürücü günde azami 50 soba ve baca temizleyebilir, bu hesaba nazaran 500,000 bacanın tathiri için 10,000 süpürücüye ihtiyaç vardır. [Filvaki¹¹⁸⁷ şehrimizde lehü'l-hamd siyasi ocakçı on binden pek fazla ise de süpürücüsü mütarekeden beri bir tane çıkmadı, bir türlü ocak temizlenemedi; siyasi yangınlara sebebiyet veren o netâmeli ocağın tathiri¹¹⁸⁸ bence daha lüzumludur ya!] 10,000 süpürücüyü nerede bulacağız? Senede bir sobanızı kurdurmaya sobacıyı getirmek için dökmediğimiz dil ve âbirü¹¹⁸⁹ kalmıyor, haftada birini hele düşününüz... Sade bu değil, elbette bir ocak süpürücüye, bir baca ve bir boru için, en aşağı yirmi beş kuruş da mı vermeyeceğiz? 250,000 defa 20 kuruşumuz galiba 6,250,000 kuruş eder; haftada bir sarfi icap etmek itibariyle ayda 25,000,000 (yirmi beş milyon kuruş!) vereceğiz demektir; senede 300,000,000 (üç yüz milyon) kuruş eder; haydi size altı ayı yaz olmak münasebetiyle nısfını bol keseden bağışlayıvereyim, yine yekun 150,000,000 (yüz elli milyon kuruş) yani bir milyon beş bin lira! Ediyor! Nasıl, haftada bir ocak ve baca süpürmenin neye mal olduğu ve ne demek olduğu anlaşıldı ya... İşte on beşinci madde bize bu kestirme, ucuz, ehemmiyetsiz yolu tavsiye ediyor, sade

¹¹⁸⁵ Yangının söndürülmesi.

¹¹⁸⁶ Resmî mevkiler.

¹¹⁸⁷ Hakikaten.

¹¹⁸⁸ Temizleme.

¹¹⁸⁹ Yüzsuyu dökmek; şerefinden fedâkârlık edecek derecede yalvarmak

tavsiye değil ifa ile mükellef ve mecbur tutuyor. Yüz elli milyonluk bir baca temizlenmesi masrafı... Senede yetmiş beş milyonu bulsak şehre, sokaklar da dahil olduğu halde, kalorifer konur ve Terkos suyu her köşeden minare boyu ve adam kalınlığı fişkirir! Komisyon bu cihazları, zahir derin düşünememiş, tıpkı Nasrettin Hoca gibi... Hani yapı yaptırmış da molozu sokak ortasına dökmüş; komşular şikâyet etmişler; başlamış bir çukur kazmaya:

-Bu çukuru ne yapacaksın? Demişler.

-Molozu dolduracağım! Demiş.

-Peki, oradan çıkan toprağı ne yapacaksın?

Hoca bakmış ki çıkılır iş değil:

-Benim o kadar derin hesaba aklım ermez! Demiş... Komisyon da, hoca gibi bu derin hesaba akıl erdirememiş! Asıl şu on beşinci maddeyi okuduktan ve şu hesabı yaptıktan sonra der ki benim:

-Aman Allah, yangın var!

Diye haykıracağım geliyor!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11445-1015, 2 Teşrinievvel 1921, s. 2]

89. ALLAH'A EMANET

Şehremaneti bu esnada mühim, müşkül bir meselenin, bir mesele-i ilmiye ve fenniye haliyle meşgul: Yangınları susuz söndürmenin çaresini arıyor, hatta sade susuz değil parasız, masrafsız da söndürmek ümidinde... Layihalar¹¹⁹⁰, kararlar, talimatnameler, tebligat, vesâyâ¹¹⁹¹ hep bu gayeyi, susuz ve masrafsız yangın söndürmek gayesini istihdaf¹¹⁹² ediyor. Hani Napolyon'u bir belde de top atmadan karşılamışlar, hiddet etmiş, sebebini sormuş:

-Efendim, demişler, yirmi noksan var, birincisi barut yok!

Onun gibi bize de “Neden yangınlarınız sönmüyor!” diye sorsalar, cevabımız aynıdır:

-Yirmi noksan var, birincisi su yok! Su olmadıktan sonra istediğiniz kadar hortum, araba, efrat, teşkilat bulunsun, bu hazırlıkların hiç biri fayda etmez; hoş, biz de, Napolyon'un patlamayan topundaki gibi, bunlar da yok a... Belediye komisyon-ı mahsusunu toplanmış, ona demişler ki:

-Yangınların itfası için bazı tedbirler ittihaz¹¹⁹³ edeceksiniz ve bir talimatname kaleme alacaksınız!

-Baş üstüne!

-.Fakat su ile masraf mevzusu bahsolmayacak ha!

-Baş üstüne!

İşte on beş maddelik o yeni mukarrerat¹¹⁹⁴ böyle şartlı kayıtlı bir emirden doğmuş, binaenaleyhte şu acayip şekli bulmuş!

Yangın dediğimiz afet canlı başlı, elli ayaklı bir mahlûk, bir ejder-i cerîde havan olup da gazetelerde bu susuz ve masrafsız yangın söndürme mukarreratını

¹¹⁹⁰ Herhangi bir konuda bir görüş ve düşüncüyü bildiren yazı, tasarı.

¹¹⁹¹ Vasiyetler.

¹¹⁹² Hedef tutma, amaç hâline getirme.

¹¹⁹³ Düşünme, kurma, alma.

¹¹⁹⁴ Alınan kararlar.

okumuş bulunsa idi o on beş maddenin her birisine ayrı ayrı gülmekten tab ü tüvani¹¹⁹⁵ kesilir, bitkin ve yorgun düşerdi ve derdi ki:

-Su olmadıktan sonra değil böyle kurusıkı on beş madde, yüz beş madde yapsanız kılıma ziyan veremezsiniz!

Masallarda bir takım malayutak¹¹⁹⁶ teklifler vardır, hani ateşsiz su kaynat, kanatsız uç, ağzını açmadan konuş gibi şeyler... Susuz yangın söndürmek için nizamname yap demek de bu kabilden bir şey... Ben o on beş maddeyi yapanların içinde bulunsa idim:

Birinci madde -Yangın söndürmek için bol su lazımdır;

İkinci madde -Suya sağlam hortum lazımdır;

Üçüncü madde -Hortuma buharlı makine lazımdır;

Dördüncü madde -Bu makineye geniş yol lazımdır;

Beşinci madde -Bunlar için de çok para lazımdır;

Altıncı madde -O dahi bizde yoktur; şu halde bakiyesi boş boğazlıktır.

Suretinde işin doğrusunu yazar, imzamin üstüne de “Eyvah bu baziçede bizler yine yandık!” feryadını ilave eder, evimi de emaneten on beş maddelik mukarreratına değil, bir mutat¹¹⁹⁷ Allah’a emanet eyler ve çıkar giderdim!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11446-1016, 3 Teşrinievvel 1921, s. 2]

---

¹¹⁹⁵ Güç, kuvvet, dayanma

¹¹⁹⁶ Dayanılmaz

¹¹⁹⁷ Alışılmış

90. ON ÜÇ SENE MEKTEP TATİLİ

Muharriri: Refik Halid

Bana öyle geliyor ki on üç senedir mektepler tatil, teferrüç¹¹⁹⁸ ve tenezzüh¹¹⁹⁹ halinde... On üç yıldır hiçbir mektebin aylık devre-i tedrisiyesini tatilsiz, nakilsiz, hariksiz¹²⁰⁰ ve istilasız ikmal ve idrak müyesser olamadı; hiçbir şakirt¹²⁰¹ -bizim çocukluğumuzda olduğu gibi- on ay mütemediyen, bayramlar müstesna, mektebine ve derslerine devam edemedi. Meşrutiyetle beraber memleketi allak bullak eden kargaşalıklar, o harp ve ihtilal gibi siyasi, parasızlık ve nakil gibi idari, sâri¹²⁰² hastalıklar ve yangınlar gibi tıbbî ve beledî, fırtınalar, soğuklar ve sıcaklar gibi felekî, sık sık tatiller, teferrüçler, müsamereler ve resm-i kabuller gibi terbiyevî bir çok sebeplerle dersler daima yarım ve mektepler ekseriye mesdud¹²⁰³ kaldı.

On üç yıldan beri tahsil devrinde bulunan bir oğlunuz, bir akrabanız, bir tanıdığınız varsa onu senenin yarısını evde veya eğlencesinde görmüş olmanız icap eder.

-Neye, niçin mektepde değilsin?

Diye sordunuz mu size daima bir sebep, bir sebep-i mecbur gösterir; ya:

-Mektep yandı! Yahut:

-Hastalık çıktı kapandı! Yahut da:

-Hocalar askere alındı! Der. Koleradan, tifüsten, tamirden, nakilden, havadan, hevesten bahseder. Ertesi günü izci gezintisine çıkılacağını, müsamere verileceğini, resm-i kabul yapılacağını, tiyatro oynanacağını, idman talimi yapılacağını, sinematograf oynatılacağını söyler. Hülasa¹²⁰⁴ daima onun evde kalması, kitaplarını ihmal etmesi, mektepten dışarıda ömür geçirmesi için sebepler vardır. Ne mesut çocukluk!... Bizim devre-i tahsiliyemizi düşünüyorum da bu günkü talebeye gıpta ediyorum. Bana, mektep hayatımda, ta iptidaiyeden âlîsine kadar donanma, kandil ve

¹¹⁹⁸ Eğlenmek için yapılan gezinti.

¹¹⁹⁹ Gezinti.

¹²⁰⁰ Yangın.

¹²⁰¹ Öğrenci.

¹²⁰² Bulaşıcı.

¹²⁰³ Kapalı.

¹²⁰⁴ Özetle.

bayramdan maada hiçbir sebep, hiçbir bahane ile Allah tatil lezzetini tattırmadı. Yalnız bir defa, hiç unutmam, Sultanî'de iken bir Pazar akşamı mektebe dönmeyi canım istememişti... Hoş bunu hiçbir Pazar istememiştim ama o Pazar sade istememekle kalmamış, geri de dönmüş ve geceyi akrabadan birinin evinde geçirmiştim. Ertesi Günü yüreğim çarpa çarpa, izinsizliğe uğrayacağıma emin, tam on beş gün bilâinkitâ¹²⁰⁵ tıklamak ve kalmak akıbeta maruz, bitap, perişan bir vaziyette içeri girerken kapıcılar:

-Nereye, demişlerdi, mektep bir hafta tatil!

Kulaklarıma inanmamış, sapsarı kesilmiş, ağzı açık kalmıştım:

-Dünkü kasırğa camları kırdı da...

Diyorlardı. Hem mektepten, hem cezadan kurtulmanın verdiği bir sevinçle eve nasıl döndüğümü, nasıl hopladığımı, nasıl çılgına döndüğümü tasavvur ediniz! İşte ömrübillah, yedi yaşımdan yirmi iki yaşına kadar on beş senede gördüğüm fevkalade cinsinden yegane fasıla-i tedris bu, bu bir haftalık tamir tatili oldu!

Bizim zamanımızda, hikmetinden sual olunmaz, yangınlar öyle yetmiş mahalleyi birden silip süpürecek bir azılı, kudurmuş, mahuf-ı hal¹²⁰⁶ almazdı; aksi gibi tam mektebe iki ev kala basılıp sönerdi. Sonra tifüs, kolera gibi hastalıklar da şehrin semtine uğramaz, uğradığı taktirde de önüne geçilir, aramıza sokulmadan defedilir giderdi.

Harp ilan edilmediği için askere de alınmazlar, içtimalar yasak olduğundan merasim ve ziyafet yapmaya da yanaşmazlardı. Elimizden tutup mektebe başlattıkları gün işimiz bitti demektir; artık serbest, açık, neşeli hava ve hayattan nasibimiz kesilirdi. Eylül başlangıcında, tam on ay, fasılasız¹²⁰⁷, tenezzühsüz¹²⁰⁸ bir değişmez mektep hayatına atılmanın açıklığını ve ezasını yeni nesil nereden bilecek? Geçen gün, ellerinde eşya çantaları, mekteplerine dönen üç Sultanî talebesine rast geldim, yüzleri neşe içindeydi, gülüşüp söyleşiyorlardı. İçimden, hani (Öt bülbül öt... Sultan Murat gibi arkan var!) diyen silahsız avcı gibi ben de:

¹²⁰⁵ Kesintisiz.

¹²⁰⁶ Korkunç hal.

¹²⁰⁷ Aralık.

¹²⁰⁸ Gezinti.

-Ötünüz oğullarım ötünüz, meşrutiyet gibi arkanız var!

Dedim. Öyle ya, on üç yıldır bir hafta mütemadiyen mektepte kalan çocuğu kim görmüş? Yarın tarih hocaları önlerinde ya müzeyi ziyarete, ya Yedikule'yi seyre gidecekler, yahut da bilmem hangi vezir, kumandan, nazır veya ecnebinin şerefine tertip edilen bir müsamerede şiir okuyacaklar, saz çalacaklar, boks oynayacaklar, idman talimi yapacaklardır. Öbür gün ise -maazallah- belki bir yangın çıkacak, belki bir hastalık baş gösterecek, belki bir harp kopacak, bir kargaşalık olacak, bir grev yapılacak, bir nakil icap edecek, hülasa¹²⁰⁹ bir sebep, bir bahane çıkacak, bir hafta, on gün, iki ay, her ne ise bir müddet, bir uzun müddet mektep tatile uğrayacaktır. Hem isterse tatil edilmesin... İçinde geçen hayat bal gibi, misk gibi ya! Oynanan envai, saz, söz, eğlence, hepsi var. Sonra muallimler bizimkiler gibi öyle nemrut şeyler değil... Genç, dinç, güler yüzlü, hoş sohbet, meşrutiyet hocaları... Hikâyeler anlatarak, mülâtafeler¹²¹⁰ yaparak, mübahaseler¹²¹¹ çıkararak talebeyi farkında olmayarak, şaka yapar gibi allame ediyorlar. Ders saatleri kısa kısa, teneffüs saatleri uzun uzun... Cezanın adı yok... Bugünkü mekteplerde her gün bayram! Biz böyle mi gördük? O zaman mektepler kabil değil Haziran sonundan evvel kapanmaz, açılması ise Eylül'ün haftasını geçmezdi... Bu gün tatiller Mayıs'ta başlıyor, dersler ise Teşrinler arasında! Vakta ki Ağustos ortası geldi, cülus donanması geçti mi mektebe dönmek üzüntüsü yüreğimi kaplar, dudaklarımda tebessümden eser kalmazdı; düşünceli bir hal, bir içli kız hali alırdım. Ah, o ilk yağmurlarla beraber, ıslaklık ve karanlık içinde mektebe ilk dönüş! Birinci akşam, dirseklerimi çekmeceme dayayarak caddede öten yanık tramvay borularını ve denizden aks eden meraretili¹²¹² vapur düdüklarını dinlediğim saatte duyduğum hüznün, melal ve ızdırap! Yüreğimin maşa üzerinde ateşe gösterilmiş mantar gibi kavrulup bozulduğunu, yanıp cızladığını hissedirdim. O zamanki mekteplerde, iyi bir, iki arkadaştan başka ruha lezzet veren hiçbir şey yoktu... Edebiyat ve tarih, bu iki zevk, zihnin bu iki içkisi memnu derecesinde mahdut¹²¹³ idi. Önüme coğrafyamı açar, bir de harita serer, aksâ-yı şarkı¹²¹⁴ Japonya'yı veya Polonezya'nın yarı vahşi adalarını hayalimde canlandırarak avunmaya çabalırdım. O ne sinir bozucu, zihin kapayıcı,

¹²⁰⁹ Özetle.

¹²¹⁰ Edep ve nezâket kuralları içinde şakalaşma.

¹²¹¹ Karşılıklı konuşmak.

¹²¹² Acı dolu.

¹²¹³ Sınırlı.

¹²¹⁴ Uzak doğu.

zevksiz bir ömür, bir muttarit¹²¹⁵ mahbes hayatıydı. Hem bizim devrimizde evler, şimdiki gibi, dert, kasavet yuvası, yoksulluk yurdu, fakir ve ihtiyaç ocağı değildi; lokmalar sayılmaz, kiler hesaplarına bakılmaz, ah ü zar ile vakit geçirilmez, iki yakamızı bir araya getirmek için çabalanmazdı... Keyfimiz yerinde idi ve mektep hayatı bu safalı ömrün yanında cehennem görünürdü. Binaenaleyh¹²¹⁶ gözümüz, aklımız hep dışarıda kalırdı. Kocaman duvarlar, demir parmaklıklar ardında ve gözcüler, nöbetçiler elinde yaşamamıza ve hariçle ihtilattan¹²¹⁷ memnu olmamıza nazaran ya biz pek muzır mahluklardık, mahkum bulunuyorduk, yahut dışarıyı müstekrih¹²¹⁸ bir muhitti, siyanet¹²¹⁹ ediliyorduk... Sebep her hangisi olursa olsun yaşamak zevkenden mahrumduk. Kitaplarımız maarif sansürünün mengenesi¹²²⁰ altında kalmış, suyu, lezzeti alınarak posa haline getirilmişti; hiçbir lezzet vemriyordu. Muallimlerimizin ağzına ise nezaret birer bakla vermişti, beş defa çevirmeden lakırtı söylememeleri memnudu¹²²¹, binaenaleyh alimin cahilinden, hoş sohbetinin iç sikanından farkı kalmıyor, dersleri zevkli olmuyordu. Talebeye hüsn-i muamele ise -serbestiye yol vereceğinden- katiyen gayri caiz görüldüğü cihetle sevimlisiyle kim çehresini de beraberinde ayırmak güç oluyor, insan hocalarına ısınmak vesilesini bulamıyor ve -şimdi bazı ruhiyat düşkünün hanımlarımızın kesretle kullandıkları tabiriyle anlatayım- muallimler kürsüleri doldursa bile ruhumuzu doldurmuyor, ruhumuzu okşamıyordu. Bugünkü mekteplerde ise bir edebiyat, bir tarih dersini göz önüne getirelim; bir Namık Kemal öğrenmek, bir Süleyman-ı Kanuni devrini işitmek, bir Alemdar Mustafa Paşa vakayini dinlemek ne zevktir ve insan bunları yazan kitabı, bunları söyleyen muallimi, bunları işittiği binayı nasıl sevmez! Siz bu zevke diğerlerini, ziyafet hazırlarını, merasim günlerini, resm-i kabulleri, nutukları, konserleri, tiyatroları, el işi ve resim sergilerini, âbidat-ı tarihiye ziyaretlerini, kır tenezzühlerini, sinema seyirlerini, fazla fazla tatilleri de ilave ediniz, artık bu zevkli, cümbüşlü hayattan bir şikayetiniz olur mu? İşte bu sebeplerden dolayıdır ki ben son devre-i maarifimize (on üç sene mektep tatili) ünvanını veriyorum. (Jül Verne)nin romanında olduğu gibi talebe on üç yıldır vakai ve hadisat arasında zamanını açıkta ve

¹²¹⁵ Düzenli bir şekilde.

¹²¹⁶ Bundan dolayı.

¹²¹⁷ Karşılaşıp görüşme.

¹²¹⁸ Tiksinen.

¹²¹⁹ Koruma.

¹²²⁰ Bir nesneyi sıkıştırıp istenilen şekilde tutmaya, iki şeyi birleştirmeye veya sıkıp eğmeye yarayan alet.

¹²²¹ Yasaklanan şeyler.

kitaplarından derslerinden ayrı meşguliyetlerle, idman oyunları, merasim eğlenceleri veya felaketli işlerle bunalmış geçiriyor! Zannediyorum ki bu müddet zarfında her şeyi yapmaya vakit buldu, izcilik, askerlik, idmancılık, aktörlük, hatiplik, fakat okumaya vakit bulamadı, okumadan adam oldu!

[**Peyâm-Sabah**, nu:11447-1017, 4 Teşrinievvel 1921, s. 1-2]

91. SAAT VE HESAP

Teşrin-i evvelin birinci günüydü, sabahleyin dokuzda hareket edeceği tarifesinde yazılı olan Kalamış vapuruna gidiyordum, saate baktım, dokuzu on geçiyor, yetişemediğime hükmettim, dönüyordum, bir de ne göreyim, vapur bekliyor... Meğerse o gün tarife değişmiş, memnun oldum, bindim. Fakat binmeden evvel defterime yeni hareket saatlerini yazmayı unutmadım. İşte bu cetvele bakarak Teşrin-i evvelin üçüncü günü köprüden beşi yirmi geçe kalkması icap eden vapura geldim, bir de baktım ki benim gibi elli altmış kişi elleri böğürlerinde iskele üzerinde kalakalmışlar. Meğerse yine tarife tebdil¹²²² olunmuş ve beşi yirmi vapuru tam beşe getirilmiş. Canım sıkıldı, bir memura sordum:

-Canım, dedim, daha iki gün olmadı yeni tarife yaptınız, bu kadar sık değişirmi?

-Efendim, dedi, sabahleyin bir yolcu şikâyet etti de öğleden sonra hemen değiştirmeyi muvafık buldular!

Anlaşılan o günkü beş vapurunda o müşteki yolcu bir başına, geniş geniş seyahat etmiş olacak... Böyle, bir yolcunun hevesine, arzusuna bağlı olarak tarife tebdili de bizim memlekete has garabetlerdendir. Günün gününe vapur saati değiştirilir mi? Bu tarife olmaz, borsa olur zaten Seyrisefâin iskeleleri şimdi borsa hanına döndü. Halk sabah akşam siyah yazı tahtaları önünde defterlerine hiddet ve heyecan içinde tarife yazmakla meşgul... Kadıköyü'nün on ikiyi çeyrek geçe bir vapuru vardı ki bir ay kadar öyle gitti, sonra on ikiyi on oldu, bir müddet sonra da on ikiyi beşe tahavvül¹²²³ etti, bu günlerde tam öğleye rücu etmesi mümkünattandır. İskele tahtalarında her gün yeni yeni tahavvülat vardır: Akşamın yedi yirmisi yedi yirmi beş olmuş... Maltepe hattı kalmış... Hayır, iade olunmuş... Lakin Kartal'a uğrayacakmış... Mamafih yeniden uğraması kararlaştırılmış... Adalarla Anadolu zikzağı lağv edilmiş¹²²⁴... Edilmiş ama dünkü günden itibaren tekrar başlamış... Bu tahavvülatın sonu yok! Bu ne bitmez, tükenmez değişiklik... İnsan akşamdan,

¹²²² Değişme.

¹²²³ Değişme

¹²²⁴ Hükümsüz kılmak.

sabahleyin hangi saatle hareket edeceğini ve kaç vapuruyla döneceği kabil değil kestiremiyor! Bahriye nezaretinin yerinde olsam şu muvakkit¹²²⁵ muamelat durgunluğundan bila-istifade bütün meşguliyetimi Seyrisefâinin ıslahına ve makul bir şekilde idaresine hasrederdim ve kendi kendime derdim ki:

-Madem ki zaman icabı açık denizlerde zırlılar işletemiyorum, bari Seyrisefâin vapurlarını yoluna koyayım, onları işleteyim! Hoş şirket-i hayriyeninki de aynı macera: Ara sıra gazetelerde görüyorum, bir tashih¹²²⁶ tarifesi yapıyor ki içinden çıkmak gayr-i kabil... “Büyükdere’den kalkan Hisar’ı tutacakmış ama Kandilli’ye uğramayacakmış, Kandilli’den kalkan ise doğru İstinye’yi bulacakmış, fakat ona mukabil Kavak’tan gelen Yeniköy’den aşağısını tutacakmış, yukarısına uğramayacakmış... İlh¹²²⁷...” Gel de anla, öğren, kaydet, aklında tut ve ona göre iskelede saatinde bulun! Buna imkân mı var?

Ne dersenez deyiniz, bütün bu misallerden ben şunu anlıyorum: Umran¹²²⁸ ve medeniyetin esasları olan iki mühimmeye bizim aklımız bir türlü yatmıyor: Saat ve hesap!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11448-1018, 5 Teşrinievvel 1921, s. 2]

¹²²⁵ Zamanı hatasız bir şekilde belirleyen tam ayarlı saat

¹²²⁶ Düzeltme

¹²²⁷ İlâh güzel he ile yazılır. Elekh diye okunur bu kelime ve vb gibi anlamına gelir.

¹²²⁸ Bayındırlık

92. CİNAYET BOLLUĞU

Şehrimizde korkunç vakalar gittikçe artıyor. Sabahleyin gazeteyi açtınız mı tüyler ürpertici iki, üç cinayete tesadüf muhakkak... Kesik baş vakasından biri esrarengiz katillerde bir tezayüt¹²²⁹ göze çarpıyor; hatta, istatistiklere nazaran, geçen sene ile bu sene arasındaki cinayetlerde bire üç fazlalık varmış ve onun için de cinayet mahkemesi mücrimlerin¹²³⁰ tecziyesine¹²³¹ kifayet etmiyor, işler sürüncemede kalıyormuş¹²³²... Filvaki¹²³³ son zamanda cinayet namına işitmediklerimizi işitiyor, görmediklerimizi görüyoruz; adeta her mahzenden, her bodrum ve her kuyudan bir ceset veya bir iskelet çıkıyor; her kuytu taraftan birer kesik kol veya birer kopuk bacak zuhur ediyor. O hale geldi ki içinde naaş bulunmayan bodrum, kuyu ve harabe kalmadı gibi... İzbe yerleri biraz eşelediniz mi evvela bir düğme, sonra bir tutam saç, arkasından bir kesik kafa veyahut bir çürük gövde çıkmamasına ihtimal yok... Bir kadın veya bir erkek o topraklarda maktul ve medfündür!¹²³⁴ Güneş gören veya fener ışığı eren mahallelerden başka tarafa göz gezdirmeye, ala hafriyat¹²³⁵ ve taharriyat¹²³⁶ yapmaya hiç gelmiyor, altından bir benli Ayşe veya poturlu Ahmet'in cesedini bulmak, cesedinin tamamı olmazsa da bir parçasını olsun ele geçirmek yüzde elli muhakkaktır! Harb-i Umumi insanları ölüme, öldürmeye alıştırdı; artık mütekabilen¹²³⁷ ahali gözü öldürmekte yaşıyor; alışlarda, verişlerde, aşk ve alakalarda, teşebbüs-i şahsîlerde, olan biten bütün işlerde ehil olan bu... En akla gelmez ehemmiyetsiz şeyler, kanlı bir vaka ile bitiyor, dünya azılı ve kabadayı kesildi. Hani vaktiyle kabadayılardan biri tıraş olmak için berber dükkânına girmiş, mermerin üzerine bir tabanca ile bir beş liralık koymuş.

Eğer demiş, bir tarafımı kesmeksizin beni tıraş edebilersen şu beşi bir arada senindir, fakat bir küçük çizik yaparsan şu tabanca ile beynini patlatırım!

¹²²⁹ Artma, çoğalma.

¹²³⁰ Suçlu.

¹²³¹ Cezalandırma.

¹²³² Boş yere uzamak.

¹²³³ Hakikaten.

¹²³⁴ Toprağa gömülmüş, defnedilmiş.

¹²³⁵ Toprağı kazma işi.

¹²³⁶ Aramalar.

¹²³⁷ Karşılıklı olarak.

Berber teklifi kabul etmiş... Tıraş bittikten sonra herif aynada yüzünü muayene etmiş bakmış ki istediğinden ala...

-Yahu, demiş, korkudan elinin titremediğine şaşım!

Berber demiş ki:

-Ona sen şükret... Zira elim titremeye başlasa idi en evvel ustura ile ben senin gırtlığını ayıracaktım!

O hikâye gibi bu gidişle, galiba, en ufak alışverişte ölümü şart koşmuş kanun hükmüne girecek, atik ve akıllı davranmayanların akıbeti ise parça parça bir bodrumda bitecek!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11449-1019, 6 Teşrinievvel 1921, s. 2]

93. GEZİNTİ

Dün sabah gazetelerden birinde (darümuallimîn talebesi Makri Köyü'nde bir mağarada) serlevhasını görünce:

-Aman yarabbi!

Diye haykırmaktan kendimi alamadım. Son zamanlarda, malum a, bodrum, kuyu, mahzen, sarınç, mağara gibi isimler insana eskisinden kat kat fazla bir korku, bir heyecan, adeta bir dehşet veriyor. Birden zannettim ki masum darümuallimîn talebesini, yahut, talebesinden bir kısmını Makri Köyü civarındaki bir mağarada, Allah esirgesin, boğazlarından ayrılmış, sıra sıra, cansız yatıyor bulmuşlar. Olur mu olur... Şu esnada fenalığa müteallik¹²³⁸ ne duyarsak inanmak için fazla safdil olmamız lazım. Kim bilir, belki bir gece, bir (Karaoğlan), bir (Sarı Kahya), bir (Kızıl Kurt) çetesi mektebi basıvermiş, talebeyi kamyona doldurmuş ve Makri Köyüne kadar götürüp orada mağaraya tıkmıştır; şimdi Maarif Nezareti'nden fidye-i necat¹²³⁹ istiyordur! Yahut da böyle bir eşkıya hadisesi değildir de bir nakl-i hane keyfiyetidir, o dahi olur a.. Baksanıza devâir-i resmîyeyi¹²⁴⁰, kira masrafından kurtarmak için, iç içe sığan yumurtalar gibi birbirinin içine dolduracaklarmış, bu teşkilat esnasında darümuallimine yer kalmamış olabilir, belki o binayı Emraz-ı Zühreviye Hastahanesi yapmak daha muvaffik görülmüş, aranmış, taranmış, şakirdan¹²⁴¹ için Makri Köyü'nde bir geniş mağaranın bilâ-bedel mektep ittihâzı¹²⁴² takarrür¹²⁴³ etmiştir. Doğru ya, yarın oradan çıkacak talebe, muallim olarak Anadolu'ya gönderilmeyecekler mi? Son harplerden beri memleketin büyük bir kısmında köy, kasaba, bina kalmadı, hep yandı, yıkıldı bir müddet için herhalde ahali dağlarda mesken tutacak ve bittabi mektepler dahi mağaralarda tesis olunacak, hoca efendiler şimdiden taş oyuklarında ders okutmanın ve talebe yetiştirmenin usulünü öğrenmiş olurlar! Bereket ki (darümuallimin talebesi Makri Köyü'nde bir mağarada) serlevhası, bu tüyler ürpertici unvan böyle bir vakaya müteallik değilmiş... Mektep müdür-i muavini talebesini bir

¹²³⁸ Ait.

¹²³⁹ Kurtulma.

¹²⁴⁰ Resmî daireleri.

¹²⁴¹ Öğrenciler.

¹²⁴² Kabul etmek.

¹²⁴³ Karar kılmak, yerleşmek.

ay tettebbu (!) ve bir ay tahsil (!) Küçük Burgaz Ada'yla meşhur bir mağarayı ziyarete götürmüş... Bu mağaranın bir ucu güya Tuna'ya varırmış [Biraz gayret etseler (Vistül) nehrine diyeceklermiş, keşke öyle olsaydı da toprağın üstünden gidip Harb-i Umumi'de sularından atlarımıza içirmiş ve Polonya'yı istiklaline mazhar kılmıştık, bu defa da altından gider, biz içer ve biz istiklale nail olurduk] işte talebe bu mağarayı gezecek, gece Halkalı Ziraat Mektebinde misafir kalacak, hülasa¹²⁴⁴ hoşça bir vakit geçirecek, eğlenecekmiş! Mağara tetkikinden evvel yapacak iş, çalışacak ders mi yok? Anlaşılan para derdiyle heyet-i tedrisiyeyi sık sık bir can sıkıntısı kaplıyor, sahralara atılmak, açık havada ferahlamak için vesileler arıyorlar ve talebe arkalarında dağ, tepe gezip tozuyorlar, gam dağıtıyorlar. İyi ama daha mektepler açılalı haftası olmadı, tenezzüh, seyran hususunda bu ne istical!¹²⁴⁵ Muallim efendiler hiç olmazsa bir ay, bir aycağız iç sıkıntısına dişlerini sıkamazlar mı? Bana öyle geliyor ki bu harpler, bu yangınlar, bu parasızlıklar ortasında mağara tetkikine ve kır, sahra gezintisine yeni nesil bâliğan-mâ-belağ-ı vakit¹²⁴⁶ bulacak, girmedeği in, görmedeği çukur, düşmedeği uçurum, hülasa başvurmadıği arızat-ı arziyye¹²⁴⁷ kalmayacak!

Fırsat elimizde iken biraz da derse baksak!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11452-1022, 9 Teşrinievvel 1921, s. 2]

¹²⁴⁴ Özetle.

¹²⁴⁵ Acele etme.

¹²⁴⁶ Bol vakit.

¹²⁴⁷ Toprak arızası.

94. BİR MÜDAFAANAME

Hizmet-i Umumiyece tevkifhaneden¹²⁴⁸ bana uzun, upuzun, sekiz sayfa bir mektup gönderdi. (Nazargâh vefakârilerine) serlevhası, (Azizim Aydede) hitabı ve (Cesaret-İ teşebbüsümü mazur görünüz!) mukaddemesiyle başlayan bu hasbihalnamede (Müşareket-i¹²⁴⁹ fikriye ve siyasiye hasebiyle) hakkımda (muhabbet-i kalbiye-i mahsusa)sı olduğunu kaydettikten sonra macerasına dair bazı izahat veriyor, hülasa¹²⁵⁰ diyor ki:

“-Ben 2 Haziran 327’de iflas ettim. Üç aylık mûşikâfâne¹²⁵¹ tetkik-i hesap neticesinde 80,000 lira 53.000 lira matlubum¹²⁵², 27,000 lira açığım olduğu tebeyyün¹²⁵³ mefratlarımla ashâb-ı matlube¹²⁵⁴ yüzde yetmiş üç verebileceğim tebeyyün etti. Müesese-i acizanemi müteakip iflas eden (Emvâl-i Menkule), (Emanet Bankası), (Ticaret Sandığı), (Teşebbüs-i Millî İnşaat Şirketi), (Temin-i Saadet), (Emanet Sandığı), (Hizmet Yurdu), bunlardan hangisi, sorarım size yüzde yetmiş üç verebiliyor? Hangisi hakkında taksiratlı kararı verildi? Kimi hileli, kimisi firari, şimdiye kadar memleketimizde beşyüze yakın iflas olmuş, yüzde atmıştan fazla konkordato¹²⁵⁵ yapan olmamış! Elminnetülillah diyenlerine ancak yüzde yirmi yedi zarar ettiriyorum, namusum atiyen [bu atiyen tabiri Zafer-i Nihai’ye benziyor] o miktarı da tesviyetye kafildir¹²⁵⁶. Binaenaleyh¹²⁵⁷ bağıryorum: Alnım açık, yüzüm paktır! Yazmakta olduğum ve 225 sayfasını ikmal ettiğim (Mazlumlar Arasında - Pembe Konak Macerası) inşallah saha-i matbuatı çıkarsa o zaman aşk-ı sanat fedaisi bu acizin vaziyeti meydana çıkar; zira zararımın yalnız 13000 lirası tiyatro sanatından ve büyük bir maarifperverliğinden ileri geldi!

¹²⁴⁸ Tutuk evi.

¹²⁴⁹ Ortaklık.

¹²⁵⁰ Özetle.

¹²⁵¹ Bir meseleyi kılı kırk yararcasına büyük bir dikkatle inceleyen.

¹²⁵² Borç verilen ve zamâni gelince ödenmesi istenen alacak.

¹²⁵³ Belli olma.

¹²⁵⁴ Matlub kelimesinin kadını ifâde eden, kadın ismi olarak kullanılan veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli.

¹²⁵⁵ Bir borçlunun ticari durumunun sarsılmış olmasıyla alacaklıların, alacaklarını belli bir plana göre almaları konusunda kendi aralarında vardıkları ve mahkemece onaylanan anlaşma.

¹²⁵⁶ Bir işi üzerine alan, tekeffül eden kimse.

¹²⁵⁷ Bundan dolayı.

Şimdi asıl meseleye geldim: Benim ashab-ı matlubuma¹²⁵⁸ verdiğim zarar yüzde yirmi yedidir, bunun için hapishanelerde müflis¹²⁵⁹ olarak sürünüyorum; halbuki istikraz-ı¹²⁶⁰ dahili tahvillerini göz önüne alınız, on üç buçuk kuruş... Şu halde yüzde (865) zarar bırakıyor. Onun müsebbibleri hala baş tacı, “İzzet ve ikbalde! İnsaf! İnsaf! İnsaf!”

Nasıl müdafaası parlak, muhik¹²⁶¹, meşru değil mi? Anlaşıyor ki Maliye Nazır-ı esbakı Cavit Bey dahi dahil olduğu halde Hizmet-i Umumiye müflislerin en az zararlısı, sermayeyi kediye yükletenlerin en çok iktidarlısı... İflas ettiğine adeta isabet etmiş, zira bu suretle ispat etmiş ki kendisi en şâyan-ı hürmet bir müflistir, hiçbir müflise nasip olmayan bir mazhariyete ermiş, yüzde yirmi yedi zarar vermiş, bunun da nısfı gazeteciliğe, nısf-ı diğeri tiyatroculuğa, hülasa¹²⁶² maarif, sanat ve irfan namına sarf edilmiş. O halde şimdi hükümetin uhdesine¹²⁶³ şunlar tertip ediyor:

1-On üç bin lira cihet maarife-i teberruundan¹²⁶⁴ dolayı kendisine birinci rütbeden bir kıta-ı maarif nişanı itası¹²⁶⁵,

2-Memlekette ilk defa olarak yüzde yirmi yedi konkordato yapmaya muvaffak olduğundan dolayı ticaret mahkemesince bir takdirname ile taltifi¹²⁶⁶,

3-Rical-i maliyemizin ser-ıfrazı¹²⁶⁷ kıyas ettiğimiz sabık bir Maliye Nazırının yaptığı muamele-i maliyeden daha az zararlı bir muamele-i sarrafiye ifasında¹²⁶⁸ gösterdiği ehliyet ve iktidardan dolayı nezarete namzet¹²⁶⁹ addedilmesi,

4-Vaziyet-i hazıra-i maliyenin ıslahına müteallik kendisinden derhal bir layiha¹²⁷⁰ ve bir proje talep olunması.

Gazetecilerin uhdesine düşen ise:

¹²⁵⁸ Borç verilen ve zamânı gelince ödenmesi istenen alacak.

¹²⁵⁹ İflas eden.

¹²⁶⁰ Borçlanma.

¹²⁶¹ Adil, doğru.

¹²⁶² Özetle.

¹²⁶³ Bir işi üzerine alma, yüklenme, sorumluluk.

¹²⁶⁴ Bağışlama.

¹²⁶⁵ Verilme.

¹²⁶⁶ Gönlü hoş etme, gönül alma.

¹²⁶⁷ Ayırmak, bölmek.

¹²⁶⁸ Yapma, ödeme

¹²⁶⁹ Aday.

¹²⁷⁰ Resmî makamlara verilen ve bir konudaki görüş ve düşünceleri dile getiren açıklamalı yazı, tasarısı.

1-Hemen tevkifhaneye muharrirlerini gönderip altının esbab-ı terfi hakkında mülakatlar icrası,

2-(Mazlumlara Arasında - Pembe Konak) nam-ı eserin tefrika ve dercine¹²⁷¹ müsaade talep edilmesidir.

Alacaklıların uhdesine ise şu kalıyor:

1-Yüzde yirmi yediyi dercep edip!

-Şükürler olsun Allah'a ki paramızı kırmızı konağa yatırmışız, ya istikraz-ı dâhiliye yatırsaymışız batırılmış olacakmışız!

Demek ve tevkifhaneye gidip bu büyük maliye recülünün mukaddes sakalını öpsek!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11453-1023, 10 Teşrinievvel 1921, s. 2]

---

¹²⁷¹ Toplama.

95. HAVYAR KÂSESİ

Tatbikan Nakil

Muhasara edildiklerinin dördüncü günü idi; cephane ve erzak artık tükenmiş sayılabılırdi. Bu küçük muavenet heyeti muhacirlere yardım için Kirmasti taraflarında bir müddet dolaşıp çalıştıktan sonra İstanbul'a avdet etmek üzere sahile inerken geceyi geçirdiği boş, metruk bir köyde bidenbire Rum eşkıyanın taarruzuna uğramış ve sığındığı kârgir, bir jandarma karakolu içinde mahsur kalmıştı. Binanın pencere kapakları sacdan ve kapısı demirden olduğu cihetle heyet efradı kendilerine bugüne kadar müdafaa edebilmişlerdi; köy denizden ancak sekiz, on kilometre mesafede bulunuyor, gerek o cihetten ve gerek şarktaki tepelerden her dakika bir muavenet¹²⁷² zuhuruna imkân görünebilirdi. Zira civarda millî kuvvetlerle Yunan askerleri harp ediyorlardı. Ve –birkaç defa olduğu gibi- düşmanın mağlup olarak birdenbire çekilmesi ve bu tarafı tamamen terk etmesi ihtimali daima mevcuttu. Binaenaleyh¹²⁷³ o mesut saate kadar hayatlarını muhafaza etmeye çalışmalarını icap ediyordu. Fakat eşkıya gittikçe hatt-ı muharasını darlaştırıyordu. Şayet bir, iki gün zarfında imdat yetişmezse ellerine düşeceklerine hiç şüphe yoktu. Herkes muavenetin vuku bulacağına kani¹²⁷⁴ görünüyor ve biraz geç kalması ihtimalini hatırandan bile geçirmek istemiyordu.

İstemiyordu ama ümitler gittikçe zayıflıyordu; zira civarda silah sesleri kesilmiş ve tepeler derin bir sükûta dalmıştı. Eşkıya o derece emindiler ki ne olsa elde edecekleri bu bir avuç Türk için canlarını tehlikeye koymak istemiyorlar, uzakta bir muhasara hattı tertip etmek ve aralıkta beş on el silah atmakla iktifa ediyorlardı. Biliyorlardı ki er, geç heyet teslim olmaya mecbur kalacak, pençelerine muhakkak düşecekti. O zaman hiç şüphesiz masum yerli ahaliye, Müslüman köylüsüne yaptıkları zulmü, işkence ve denaeti onlara da yapacaklar, süngü altında vücutlarını delik deşik ederek, uzun süren eziyetli bir ölümle hepsini ifa edeceklerdi, heyet bir aydan beri gezdiği, dolaştığı yerlerde böyle, parça parça edilmiş, kulakları, burunları kesilmiş kaç yüz ceset görmüşler, kaç yüz yaralı tedavi ederek kaç yüz mahuf, müthiş hikâye, sergüzeşt¹²⁷⁵ dinlemişlerdi. Onun için yardım yetişmez, talih imdatlarına koşmazsa

¹²⁷² Yardım.

¹²⁷³ Bundan dolayı.

¹²⁷⁴ İnanmış.

¹²⁷⁵ Macera.

uğrayacakları tüyler ürpertici akıbetin ne olduğunu pekiyi, pek mükemmel biliyorlardı. Marifet ellerine düşmemekti.

Heyet beş erkek ve bir kadından mürekkepti. Evvela bir kaymakam mütekaidi Ahmet Bey vardı ki hayatını Rumeli’nde, eşkıya peşinde geçirdiği için müdafaa-ı zât, bir doktordu; vazifesinden, ilaçlarından ve tedavisinden başka bir işe karışmaz, lakırdıya hiç yanaşmazdı. Sâbit Bey ismindeki genç, dinç, ateşin delikanlı ile Osman ve Kâmil ismindeki hademe, ellerinde silah, binanın müdafaaya kabiliyetli kovuklarında ömürlerini dört gündür gözcülükle geçiriyorlardı. Saime Hanım, genç, güzel bir hasta bakıcı yüreği korku içinde sıkışmış olmakla beraber zahiren cesaretini muhafaza eder görünüyor, hatta beşuş bir çehre takınarak –kendi arzusu ve ibramıyla¹²⁷⁶ katıldığı bu heyet arasında- fazla teheyyüçleri, korkaklıklarıyla bir yük olmak istemiyordu.

İşte bugün mahsur kaldıklarının dördüncü günü, binanın en yüksek penceresinden kemal-i ihtiyatla civarı, uzaktaki tepeleri, imdat geleceğini ümit ettikleri yolları gözleyen Sâbit Bey nefes nefese odaya girdi ve:

-Top sesleri var!

Diye haykırdı. Hep dinlediler, evet, pek uzaktan, lakin şüphe edilmeyecek bir surette vazih top sesleri işitiliyordu. Demek ki iki ordu arasında muharebe vardı; hiç şüphe yok ki Yunanlılar mağlup olmuşlar, çekiliyorlardı. Öyle olmasaydı harp sahası bu kadar yaklaşmış olamazdı. Şu vaziyete nazaran dört, beş saat sonra kurtulmuş bulunacaklardı; zira eşkıya muntazam orduların yaklaştığı yerde dikiş tutturamayacak, defolup gidecekti. Onlar çekildikten sonra bunlar nasıl olsa millî kuvvetler yanaşincaya kadar kendilerini köyde gizleyebilirlerdi. Ah, tam zamanında imdat geliyordu, ne erzak, ne cephane kalmıştı! Binaenaleyh¹²⁷⁷ o sevinçle kaymakam Ahmet Bey:

-Osman Efendi! Çabuk şu havyar kâsesini getir!

Diye haykırdı. Sâbit Bey tasvip etti:

¹²⁷⁶ Israr etme, zorlama.

¹²⁷⁷ Bundan dolayı.

-Sahih, dedi, artık onu okutmak zamanı geldi!

Dört gün evvel şu badireye düştükleri zaman tecrübe diye kaymakam ellerinde mevcut erzağı altı kişiye ayırmış, fakat doktora İstanbul'dan hediye olarak gönderilen yarım okkalık havyar kâsesini bu taksimden hariçte bırakmıştı:

-Onu kurtulduğumuza emin olduğumuz gün yeriz, ihtiyaten dursun!

Demişti. Bugün kuru ekmekten başka gıdaları yoktu, halaskâr top seslerinin işitilmeye, yaklaşmaya başladığı şu mesut saatte artık havyar kâsesinin kapağını açmak lazım gelmez miydi? Lakin Doktor Fazlı Bey esrarengiz ve mahrem tebessümüyle:

-Biraz daha bekleyelim, sabredelim! Dedi.

Herkes itiraz etti:

-Niçin, neden bekleyelim?

-Şunun için ki bizimkilerin gelmesi biraz gecikebilir!

Sâbit Bey atıldı:

-Evet ama, dedi, tepelerde bazı müteharrik gölgeler görünmeye başladı bile... Arkalarından, dört, beş saate kadar, belki daha evvel, bizim asker yetişecektir. Hatta eşkıya bile bunu sezdi ki bakınız işte yine ateş açıyor!

Bina yayılım ateşle sarsıldı, sac pencere kapakları delik deşik oldu; odadakiler ihtiyaten yere kapandılar. Sâbit Bey'le Osman ve Kâmil tabancalarına son fişenkleri yerleştirip hazır durdular. Vaziyet hem ümit-bahş hem ümit-şikentti. Zamanında imdat yetişebilirse, yani birkaç saate kadar, ne âlâ kurtulacaklardı; olmazsa artık eşkıya fazla beklemeyecek, bir hücum tertip ederek binaya muhakkak girecekti. Doktor Fazlı Bey bedbin¹²⁷⁸ görünüyordu; Kaymakam Ahmet Bey:

-Canım, ne var, düşündüğün nedir?

Dedi. o zaman doktor kalktı, kaymakamın yanına yaklaştı. Kimsenin işitmeyeceği gibi konuşmaya başladılar; tıbbiyeli Harbiyeliye diyordu ki:

¹²⁷⁸ Kötümser.

-Açıkça fikrimi söyleyeyim mi? Ben vaziyeti tehlikeli görüyorum bizimkilerin yetişmesi şüpheli, eşkıyanın eline düşmekliğimiz daha muhtemel! Malum a, bir aydır gözlerimizle göre göre iyi öğrendik, işkence içinde, gaddarâne bizi öldüreceklerdir, kurtuluş yoktur. Dört günkü mukavemetimiz herifleri büsbütün iğzap¹²⁷⁹ etti!

-O halde?

-O halde sağ olarak ellerine düşmemeliyiz! Haydi diyelim ki biz elde silah, vuruşarak ölelim, fakat cephanemiz buna kâfi değil. Sonra, Saime Hanım'ı ne yaparız?

-Peki niyetin nedir?

-Söyleyeyim: Ümit büsbütün kesilince hep birarada ölmek... Bunu deruhte¹²⁸⁰ ediyorum!

Sustular. Dışarıdan artık top sesleri gelmiyordu; biraz sonra Sâbit Bey girdi:

-Eşkîya hücum tertibi alıyor!

-Etrafta ümit verecek bir hareket yok mu?

-Hayır, ses seda kesildi...

Kaymakam Ahmet Bey odadan çıktı, tarassut¹²⁸¹ ve teftiş etti, sonra döndü, doktorun kulağına:

-Bittik, dedi, imdat beklemek abes... Yarım saate kalmaz, heriflerin elinde kalacağız!

-Muhakkak mı?

-Suret-i katiyede... Zira eşkıyayı binaya yaklaştırmaktan men edecek elimizde silah yok!

-Peki!

Kaymakam Ahmet Bey birdenbire Saime Hanım'a döndü, yüksek sesle:

¹²⁷⁹ Çok kızdırma.

¹²⁸⁰ Üstlenme.

¹²⁸¹ Gözleme.

-Haydi yavrum, dedi, sofrayı kur, ne olsa birkaç saate kalmaz, bizim asker imdadımıza yetişecektir; kemal-i afiyetle şu havyarı yiyelim! Artık tehlike yok...

Hademe de dâhil olduğu halde sofranın başına geçtiler; ekmeklerine bol boluna havyar sürdüler, iştahla yiyorlardı. Yalnız Saime Hanım:

-Ben havyar ağzıma sürmem! Diyerek kâseye iştirak etmiyordu. Kaymakamla doktor ısrar ediyorlar, “Alay! Lazımdır, kuvvet verir, mukavemeti¹²⁸² artırır!” diyorlardı; fakat kabil değil arzâ ve iknaya muvaffak olamıyorlardı. Sâbit Bey’le Osman ve Kâmil Efendi’ler kaymakamın “Artık kurtulduk! Tehlike kalmadı...” demesine inanmışlardı ve bu teselli ile şimdi neşeli bulunuyorlardı. Saime Hanım ise İstanbul’a dönünce ilk işi Boğaziçi’ndeki halasında bir hafta dinlenmek olacağını söylüyordu. Doktor derin bir teheyyüç içinde ona mütemadiyen:

-Kızım havyar yesene... Havyardan yesene!

Diyor, adeta, zorla ağzına kaşığı sokacak gibi iki de bir elini uzatıyordu. Yemek henüz bitmişti ki birden yaylım ateş tekrar başlamıştı. Herkes yere eğildi. Kâmil Efendi:

-Gözlerim kararıyor! Diye mırıldandı.

Sâbit Bey:

-Benim de öyle... Kulaklarım uğulduyor! Dedi. Osman:

-Önümü göremiyorum, ne oldu bize be!

Diye söylendi... Ateş ediyordu. Saime Hanım Kaymakam Ahmet Bey’e bir aralık: “Ne oldu bunlara?” diye sordu... Fakat cevap alamadı; o, cehresi sapsarı, başı yere sanki uyumuş, hayır, hayır, ölmüştü. Haşyetle döndü Sâbit Bey’e seslendi; ondan da cevap çıkmadı... Dördü de yerlerinde kalakalmıştı. Yalnız doktorun gözleri, başı duvara dayalı, soluk ve halsiz ona bakıyordu.

-Allah aşkına, doktor, bunlara ne oldu?

Diye haykırdı. Fazlı Bey dermansız bir sesle:

---

¹²⁸² Direnç.

-Kızım, dedi, keşke sen de havyardan yeseydin... O zaman ne bu halleri, ne de bundan sonrakileri görecektin... Zira kâseye ben zehir koydum, (siyanür)... Anlıyor musun?

-Demek onları öldürdünüz ha, öldürdünüz!

-Hayır, kurtardım, bir saate kalmaz heriflerin eline düşecektik, yaptıkları zulümleri, işkenceleri gözlerimizle görmedik mi? İşte sizi ondan kurtarmak istedim, alhusus seni... Yavrum, haydi, vakit varken bir kaşık da sen al!

Dışarıda uzaklı yakınli silah sesleri devam ediyor, hatta gittikçe artıyordu. Adeta büyük bir harp oluyordu. Birden kapının vurulmaya başladığı duyuldu; artık muhakkak eşkıya girmek üzereydi. Doktor son kuvvetiyle:

-Bak, işit, geliyorlar, durma, vakit varken kurtulmaya çalış, ye!

Diyebildi. Lakin bu sözleri kızcağıza işitememişti bile: Heyecanın, korkunun tesiriyle yere baygın bir halde yuvarlanmıştı... Doktor şimdi dirseklerine dayanmış dışarıdan gelen sesleri dinliyordu: Fakat ne oluyordu? Bu ne haldi? Çıldırıyor muydu? Yoksa zehrin tesiriyle galat-ı hisse mi düşmüştü? Kapının önünde Türkçe emirler, "Kırınız! Vurunuz!" sesleri işitiliyordu. Hayır, yanlış değildi, bu gelenler, bu girenler Rum eşkıya olamazdı, Türkler Türk müfrezeleri idi:

-Aman Allah'ım ne yaptım, ne halt ettim? Diye haykırdı.

Filvaki¹²⁸³ o gelenler bir akıncı Türk müfrezeleri idi; eşkıyayı dağıttıktan sonra kapıyı kırmış içeri girmişti. Mülazım, imdada yetişmiş ve kurtarmış olmaktan mütevellit bir sevinçle oraya girdiği vakit yerde beş ölü erkek cesedi ve baygın bir kadın bulmuştu. Fakat bu ölülerden biri ulvi bir vazife ikmal edebilmek için en son dermanını toplayabilmişti: Zabıt dehşet ve helecan içinde kapıya sırtına verip durduğu zaman bu ölülerden birinin aksakallı başını yavaş yavaş yerden kaldırarak upuzun, zayıf boyuyla sallana sallana ayağa kalktığını görmüş ve:

-Aman, havyara dikkat ediniz, dokunmayınız!

Diye haykırdığını işitmişti. Tekrar yere düştüğü zaman artık beşinci ölü de oydu.

R.Hı

[Peyâm-Sabah, nu:11455-1025, 12 Teşrinievvel 1921, s. 3]

¹²⁸³ Hakikaten.

96. İKİ MADDE

Artık katil Şevket, [Malum el-amal¹²⁸⁴ gazetelerce Şevket Bey, muallim Şevket Bey, Şevket Bey Efendi] tevkifhanesinde¹²⁸⁵ uyumasın ve gözyaşı döksün, bence hiçbir zaman şâyan-ı merhamet değildir. Zira kardeşinin katilini katl için en ufak bir sebep bile henüz mevcut bulunmuyordu; ne muhkeme beraat kararı vermiş, ne de maznun¹²⁸⁶ diğerinden az cezaya çarpılmıştı; pek mümkündü ki idam kararı alınacak ve bu karar belki de tatbik olunacaktı. O halde bu isticale¹²⁸⁷, bu hoppalığa ne lüzum vardı.

Ben bunda İttihat ve Terakki'nin malum bir kabadayılığını, hani (Biz mahkemede adam vururuz, biz mahkemeden de adam alırız, hem kırk sivil memur ve iki jandarma huzurunda...) iddiasını görüyorum ve bundan dolayı o hadiseyi derin bir nefret ve teessüfle telakki¹²⁸⁸ ediyorum. Şayet heyet-i hâkime, bazı tazyikat altında kalarak [Buna zerre kadar ihtimal yoktu. A] Zeki Bey cinayetinde olduğu gibi hilaf-ı kanun ve vicdan olarak katili tebrie¹²⁸⁹ etselerdi Şevket'in hareketinde bir büyüklük, bir medeni cesaret bulur ve ondan dolayı kendisini kabahatli addetmekle beraber mazur¹²⁹⁰ dahi görürdüm. Fakat bu işte o esbaptan¹²⁹¹ hiç biri yok... Mahkeme alelusul¹²⁹², hatta doğrusunu isterseniz Şah İsmail'e karşı nefretini bile ara sıra hissettirerek vazifesini betaetle¹²⁹³, lakin intizamla ifa ediyordu. Tam bu esnada maktullerden birinin kardeşini vasita-i ittihaz¹²⁹⁴ ederek mahkeme salonunu çevirmek tahammül edilmez bir münasebetsizlik, bir leke, bir şeyindir¹²⁹⁵! Artık silah oyunu, kabadayılık kâfi... Hükümeti resmî ehillerine¹²⁹⁶, hükümleri fermanlı hâkimlere ve tatbikini memurin-i zabıtaya bırakmak zamanı geldi, geçti bile... Her şeyi efrat ve mütegalibe¹²⁹⁷ eline bıraka bıraka, ayıdan da, gölgesinden de korka korka memlekette

¹²⁸⁴ İstekler.

¹²⁸⁵ Tutuk evi.

¹²⁸⁶ Kesin olarak bilinmeyen.

¹²⁸⁷ Acele etmek.

¹²⁸⁸ Görüş.

¹²⁸⁹ Aklama.

¹²⁹⁰ Mazereti bulunan.

¹²⁹¹ Sebepler.

¹²⁹² Gelişigüzel, âdet yerini bulsun diye.

¹²⁹³ Yavaşlık.

¹²⁹⁴ Kabul görme.

¹²⁹⁵ Kusur, ayıp.

¹²⁹⁶ Sahip.

¹²⁹⁷ Zorba takımı.

huzur, sükûn kalmadı... Ciddi, katî, fevkalade himmetler, faaliyetler zamanı geldi: Silah, silah oyunu men edilmelidir. Bana kalırsa bu maksada ermek için iki maddelik bir kanun kâfi gelir; tatbikine başlayalım, ümit ederim ki Avrupa ve Amerika bile semerat-ı nafiasını¹²⁹⁸ görerek bizden onu iktibas¹²⁹⁹ edeceklerdir:

Birinci madde -Her kimin üzerinde silah çıkarsa müebbet kalebent¹³⁰⁰¹³⁰¹ cezası verilir.

İkinci madde -Her kim herhangi sebeple olursa olsun birini katil veya cerh ederse kırk sekiz saat zarfında idam olunur.

Bu kanun hükmünü yürütmeye başlasaydı, bakınız, ne Şah İsmail ikinci adamı vurmaya vakit bulur, ne de muallim Şevket Bey, bu aziz katil o günkü şâyan-ı takbih¹³⁰² hadiselerine sebep olurdu. Görüyorum ki adam öldürmek pek kolay, fakat adam etmek çok zor! Hele benim dediğim kanun tatbik olunsun, hepimiz insana dönmez, artık hükmü hâkime ve idareyi hükûmete bırakmazsak bana adam demesinler!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11456-1026, 13 Teşrinievvel 1921, s. 2]

¹²⁹⁸ Bir yeri bayındır duruma getirmek için yapılan işlerin bütünü, bayındırlık işleri.

¹²⁹⁹ Alıp faydalanma.

¹³⁰⁰ Bir kalede kalma cezasına çarptırılmış kimse.

¹³⁰¹ Bir kale içinde yaşamaya mahkûm olmuş olan.

¹³⁰² Çirkin görme, kınama.

97. GÜLCEMAL MÜNASEBETİYLE

“Görmemişin oğlu olmuş...” meseli¹³⁰³ bizim (Gülcemal)e pek yaraşıyor: Amerika’ya her seferi Kristof Kolomp’un ilk seyahati kadar mühim bir hadise teşkil ediyor. Güya Newyork’a gitmek iki bacalı, koskoca bir vapur, bahr-i muhit vapuru için şâyan-ı hayret, harikulade, acayip âlemden bir iş, meseli görülmemiş bir marifet, parmak ısırtacak bir muvaffakiyet¹³⁰⁴ imiş gibi payitahtın on, on beş gazetesi bu hayretbahş hadise-i bahriyeye müteallik¹³⁰⁵ her gün, hiç olmazsa sekiz on satır, havadis veriyor, bir mütalaa¹³⁰⁶ ve bir fikir beyan ediyor. Laalettayın¹³⁰⁷ bir gazeteyi açımız, orada muhakkak (Gülcemal)e dair bir haber vardır: Ya tarih-i hareketi yazılıdır, ya muvasalatı¹³⁰⁸, ya tehiri¹³⁰⁹, ya tahsisatı¹³¹⁰, ya muhteviyatı¹³¹¹, ya davası, ya sürati, hülasa¹³¹² behemehal¹³¹³ bir ciheti... Adeta gazetelerde bir (Gülcemal) sütunu var; tıpkı tevcihat¹³¹⁴, azl¹³¹⁵ ü tayin, vukuat-ı zabita sütunu olduğu gibi... (Gülcemal) denizle, Amerika veya ticaretle hiç meşgul olmayanları bile meşgul ediyor, sanki bir sefine-i¹³¹⁶ harbiye, mahmudiye ayarında pür-şan ve şeref, gazi bir gemiymiş gibi... Amerika’ya bir vapur gitmiş ve gelmiş, olur a! Gayet basit, tabii, sade bir mesele... Hele bir düşünelim, farz edelim ki İngiltere, Fransa, İtalya, hatta Yunan gazeteleri de böyle bir meraka düşmüşler, yenedünyaya işleyen vapurları hakkında bu derece alakadarlık göstermişler olsalardı netice ne olurdu? Fuzuli yere günde on, yirmi sütun vapur havadisi vermek icap ederdi! Köprüden geçerken görüyorum, halk (Gülcemal gelmiş!) diye pür-hayret siperlerde dayanıp vapuru ne merak, ne tecessüsle¹³¹⁷ seyrediyorlar... Zannediyorum ki (Gülcemal) şu her geminin bilâ-perva¹³¹⁸ gidip geldiği Amerika’ya değil, Kutuplara gitmiş ve bir yeni kıta fethedip öyle gelmiş... Ya

¹³⁰³ Örnek.

¹³⁰⁴ Başarı.

¹³⁰⁵ Ait, alakalı.

¹³⁰⁶ Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

¹³⁰⁷ Rast gele.

¹³⁰⁸ Bir yere ulaşma.

¹³⁰⁹ Gecikme.

¹³¹⁰ Ödenek.

¹³¹¹ Bir nesnenin içinde bulunan şeyler.

¹³¹² Özet.

¹³¹³ Ne olursa olsun, her halde, mutlaka.

¹³¹⁴ Memuriyet tayinleri.

¹³¹⁵ Görevinden alınma.

¹³¹⁶ Gemi.

¹³¹⁷ Aslını görmek için gözetleme

¹³¹⁸ Korkusuzca.

biz Amerika neresidir, onu bilmiyoruz veya vapur denen nesne nerelere kadar gidebilir, bunu anlamıyoruz. Kristof Kolomp'un dört buçuk asır evvel, hem de yolunu bilmeden, ahşap gemilerle ve yelken kuvvetiyle kararlamacasına gidebildiği bir yere 1921 senesinde son sistem bir koca vapurla gitmek neden bu derece mühim, şayan-ı hayret, harikulade bir vaka teşkil etsin?

Yoksa (Gülcemal) bir sefine-i bahriye değil de bir sefine-i havaiye mi? Çanakkale'yi aşınca havalanıyor ve gökte uçarak Amerika'ya varıyor da onun için mi seferlerine bu derece ehemmiyet veriliyor? Almanların oraya suyun dibinden ve İngilizler bulutlarla arasından vardığı bir asırda bahren Newyork'a gitmekte ben bir marifet göremiyorum! Şu lüzumsuz, manasız, gülünç (Gülcemal) alakardarlığını da zannetmem ki icabet-i hamiyetten addolunsun... Mamafih belki böyle der diye, işte yine yutkuna düşüne, korka çekine yazdım. Kim bilir, ne hamiyet perveran¹³¹⁹ mevcut olabilir ki şu muhakkak mütalaamı¹³²⁰ okuduktan sonra bile:

-Vay hain vay, bak ne kadar şerefli işlerimiz varsa küçültüyor, gözden düşürüyor! Diyebilir! Fakat benim ona (şeref) diyebilmekliğim için (Gülcemal) ile nice (Gülcemal)lerin Amerika'ya gidip gitmediğinin farkında olmamaklığımız ve bunu gayet tabi, gayet basit bir iş, bir vazife, bir mecburiyet telakki etmeğimiz icap ederdi! İnsan bir başına henüz basmış olan çocuğunun tıpış tıpış yürümesi ve çıtır çıtır lakırdı etmesi karşısında belki teheyyüce¹³²¹, takdire düşebilir... Lakin iki yaşındaki komşu çocukları ağaçlara tırmanıp söze karıştırlarken on beşini geçmiş oğlanın emeklemesi karşısında bir baba:

-Hele bakınız afacana, ne yaman, ne afacan şey, buna terakki! Peh! Peh! Maşallah! Diyemez, memnuniyet duyamaz! Bilakis: "Ne kadar geri kalmışız!" der, acı acı düşünür!

Biz de (Gülcemal)e baktıkça acı acı düşünsek ve lafını kapatmaya çalışsak, zannediyorum ki, elaleme karşı daha isabet etmiş oluruz!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11458-1028, 15 Teşrinievvel 1921, s. 2]

¹³¹⁹ Yetiştiren.

¹³²⁰ Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

¹³²¹ Heyecanlanma.

98. ALDANMIŞ!

Cemiyet-i Akvam İstanbul'a sade bir mümessil-i siyasi değil, bir de (haremler müfettişesi) göndermeye karar vermiş! Haremler müfettişesi de nedir diyeceksiniz? Bir müfettişe ki Müslüman evlerini birer birer teftiş ve harem dairelerimizde sakladığımız esirlerimizi tahlise¹³²² memur... Bu izahatımı dinleyin hiçbir Türk bu kadar ki kendi kendine:

-Bu da ne demek! Hangi harem, hangi esire? Ne söylüyorsunuz?

Diye hayretler içinde kalmayabilsin... Meğerse yetmiş iki buçuk [Buçuğu Yunanistan'a ait] milletin vekillerinden mürekkep¹³²³ olan bu cemiyette Romanyalı bir şaire, bir gün, birden bire ayağa kalkmış:

-İstanbul haremlerinde inleyen esir ve bedbaht Ermeni kızlarını kurtarmak için bir müfettişe gönderelim! Diye bir teklifte bulunmuş, cemiyette meseleyi tahkike, tetkike, tenvire¹³²⁴ hacet görmeden derhal reyini vermiş:

-Hay hay, münasiptir, pek güzel olur! Diye teklifi kabul etmiş! İşte evvela asıl ben bu cihetten, koca meclisin bir şaire sözüne aldanıp inanışına şaşım! Saniyen¹³²⁵ yetmiş iki buçuk milletin arasında Türkiye'yi tanıyan, İstanbul'u bilen bir kişinin bulunmadığına şaşım! Salisen¹³²⁶ ittihaz¹³²⁷ edilen şu acayip kararın meclişçe kabil-i tatbik¹³²⁸ görünmesine şaşım! Rabian¹³²⁹ umur-ı âlemin bu kadar suratle, bilâ tetkik-i ittihaz karar eden bir heyetin elinde nasıl bırakabileceğine şaşım! Hamisen¹³³⁰ bu

parlak bürhan sonra elan o heyetten medet umanların mevcut olabileceğine şaşım!

Mamafih kızmadım... Bilakis memnun oldum! Bizim için bu kararın derhal mevki-i tatbike konmasından, yani (haremler müfettişesi)nin İstanbul'a bilmürûdu işe

¹³²² Kurtarma.

¹³²³ Birleşik.

¹³²⁴ Aydınlatma.

¹³²⁵ İkinci olarak.

¹³²⁶ Üçüncü.

¹³²⁷ Kabul etme, öyle sayma.

¹³²⁸ Uygulama.

¹³²⁹ Dördüncü.

¹³³⁰ Beşinci.

başlamasından muvafık, hayırlı bir iş olamaz. Zira biz şimdi ne yapsak, ne yazsak, ne kadar haykırırsak, çırpırsak, telaş etsek ve şu iddianın hilafını¹³³¹ ispata kalkışırsak yine, kabil değil; muvaffak olamayız, sesimizi çar köşe-i cihana eriştiremeyiz, işittiremeyiz. İyisi mi o müfettişe, hatta arzu ederiz ki bizzat madam (Vakaresko¹³³²), biran evvel gelsin ve evlerimizi gezsın! O zaman kendi kalemiyle (Cemiyet-i Akvam)a yazacağı layihada muhakkak şöyle idare-i kalam edecektir:

“Hayır, aldanmışım, İstanbul’da harem kalmamış... Türk erkekleri değil birkaç kadını, yalnız bir kadını bile idareden aciz bir hale gelmişler, yeni kadınlar pek yaman yetişmiş, yeni erkeklerde ise eski kudret, yeni servet kalmamış.. Muzayaka son dereceyi bulmuş! Artık Avrupalılar İstanbul erkeklerinden beyhude yere korkmasınlar, asıl tehlike bundan sonra kadınlarında.. Türk erkeği Türk kadını bir defa bu hale getirdikten sonra (harem) hayatını değil yapmaya, hatırından geçirmeye cesaret edemez! Binaenaleyh¹³³³ hiçbir evde ne harem, ne de bir tek fazla kadın bulabildim. Anladım ki aç karnına, sade suya çorba ile harem hayatı yapılamıyormuş! İstanbul’daki ekseri evlerde, muftakta veya işte hep erkekleri meşgul buldum, kadınlar sokakta, memuriyet veya alış verişte idi... Hatta birçok defalar, girdiğim haneleri teftiş ederken, yalnız erkeklerle, baş başa, tek ve تنها kaldım. Biçareler o derece kadından bezgin bir halde, endişe-i maişetle¹³³⁴ yorgun buluyorlardı ki bir ay tecrübe yaptığım şu halklara bile aldırmadılar ve yarı karanlık bir odada yapa yalnız kaldığımızın farkında bile olmadılar! Ah, hayır, bu çökmüş erkeklerin artık Cemiyet-i Akvam nezdinden kadın cihetinden korkulacak hiçbir cihetleri kalmadığına kalıbımı basarım!”

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11459-1029, 16 Teşrinievvel 1921, s. 2]

¹³³¹ Ters, aykırı.

¹³³² 1921’de Cemiyet-i Akvam’da Osmanlı haremının bir kurul tarafından denetlenmesini teklif eden yazar.

¹³³³ Bundan dolayı.

¹³³⁴ Geçim, dirlik.

99. KAVUKLULAR

Evvelki günkü bir gazete (Anadolu’da muzafferiyet-i intibâatı¹³³⁵) serlevhası altında acayip bir fotoğraf koymuş... Güya bu resim bir köyde, bir Anadolu köyünde zafer haberleriyle cuşuhuruşa gelmiş bir halkın sûr-ı sürurunu¹³³⁶ tasvir ediyor! Dünyada Anadolu’yu bilmemenin bundan belîğ¹³³⁷ bir alameti, uydurma fotoğrafın bundan cesurane, mütecasirane¹³³⁸ bir numunesi olamaz. Zira Anadolu köylüsü, öyle hayalhanelerimizde canlandırdığımız gibi her zafer haberiyle bayram eden şehir ve payitaht ahalisi gibi yarı izanlı, hoppa ve serû’l-eser değildir; gayet esaslı ve sağlam düşünür, heyecana kapılmaz, lafügüzafa kanmaz, “Evet, hay hay!” der, inanmış görünür ama içinden ne oyuna getirildiğini daima fark eder. Çıkar işle çıkmaz işi ilk nazarda kestirir. Lakin hükûmet veya mütegalibe¹³³⁹ karşısında fikrini belli etmemenin yolunu bulur.

İşte bunun içindir ki kasaba ve şehirlerde memurların emriyle yapılan ve yaptırılan nümayişlerden¹³⁴⁰, devletin hiçbir mümessili, hatta jandarması bile bulunmayan köylerde eser yoktur. MEsela Sivas, Kengari, Kırşehir kasabalarında davullar çalınır, bayraklar asılır, halk sokaklara dökülür, nutuklar, “Kahrolsun!” sesleri, “Feda olsun!” nidaları ayyuka çıkar, yer, gök oynar, fakat köylerde o derin sükûneti, o vakarı bu tarzda hoppalalıkların hiçbiri ihlal etmez; köy ihtiyarları kemal-i sükûn ve itidal ile konuşurlar. Biri:

-Kasabada bugün yine şenlik varmış! Der; öbürü:

-Neden? Diye meraksızca sorar.

-Düşmanı yenmişiz de...

-Kahve halkı hep birden:

-Hele sonunu görek de...

¹³³⁵ İzlenimler.

¹³³⁶ Düğün sevinci.

¹³³⁷ Etkili, yerinde söylenmiş söz.

¹³³⁸ Yeltenen, cüret eden.

¹³³⁹ Zorba takımı.

¹³⁴⁰ Gösteri.

Derler, büyük bir bedbinlik¹³⁴¹, hayır bedbinlik değil, bir basaret¹³⁴² gösterirler; siz bu basirete isterseniz seciyesizlik¹³⁴³ de diyebilirsiniz... Anadolu köylüsü Avrupa siyasetinin kıymet ve ehemmiyetini değme okumuş yazmışlarımızdan daha iyi idrak eder ve vukuatı gazetecilerimizden bin kat fazla bir ızanla muhakeme eyler. Binaenaleyh¹³⁴⁴ o yerlerde nümayiş¹³⁴⁵, sûr-ı sürur¹³⁴⁶, heyecan, aldatma ve aldanış yoktur; bunlar ancak hükûmetin nüfuzu olan kasaba ve nahiye merkezlerinde mevcut ve mümkün olabilir. Evvelki günkü gazetenin o fotoğrafı işte, evvela, bu hükûmete mebni¹³⁴⁷ idi ki sahte idi... Peki, diyeceksiniz, bilhassa tertip edilerek mi alınmıştı? O dahi değil... Dikkatlice baktım, şunları gördüm, Anadolu köylüsü, ve mine'l-acayip ben görmeyeli, yani mütarekeden beri tebdil-i şekil ve libas¹³⁴⁸ etmiş... Artık potur, cepken, gocuk, fes giymiyor, ecdadımızın kıyafetini kabul etmiş... Başta kallavi¹³⁴⁹ kavuk, sırtta önü kürklü yeniçeri hırkası, ayakta çetik pabuç, belde balta... Bir sıraya dizilmişler ve ellerinde acayip şekilde bir takım musiki aletleri, alaturka, âlâ yeniçerice bir konser veriyorlar! Aferin Kuva-yı Millîyeye... Az zamanda ne marifetler becermiş, Anadolu köylüsünü, iki senede, böyle, baştan ayağa kadar değiştirmeye, millî ve ananevi bir biçime sokmaya nasıl da muvaffak olmuş! Yazık ki o havali¹³⁵⁰ bize memnu ve mesdut¹³⁵¹... Yoksa bu yeni şekil Anadolu köyünü görmek için bir sefer de ben ihtiyar¹³⁵² ederdim. Düşününüz irisinden ufağına, kadından kısrağına kadar iki yüz sene evvelki bir Anadolu manzarası... Kavukları, cübbeleri, pabuçları, zülüflüleri, baltacıları, hülasa¹³⁵³ baştanbaşa yeniçeri kıyafetleriyle! Bundan mükemmel, şâyan-ı temaşa bir kıta mı olur? Gözlerime inanamıyorum... Gazete elimde mütemadiyen şu (Anadolu'da muzafferiyet intibatı) levhasına bakıp duruyordum; evet, yemin ederim ki bu Anadolu köylüsü, dediğim gibi yeniçeri kıyafetiyle bir sıra dizilerek ve bir jimnastik trapezi önünde alaturka konser vererek zaferi tesit¹³⁵⁴ ediyorlardı...

---

¹³⁴¹ Kötümser.

¹³⁴² Kalp gözüyle görme.

¹³⁴³ Yaratılış, tabiat.

¹³⁴⁴ Bundan dolayı.

¹³⁴⁵ Gösteri.

¹³⁴⁶ Düşün sevinci.

¹³⁴⁷ Yapılmış, kurulmuş.

¹³⁴⁸ Elbise.

¹³⁴⁹ İri.

¹³⁵⁰ Yöre.

¹³⁵¹ Kapalı.

¹³⁵² Seçmek.

¹³⁵³ Özetle.

¹³⁵⁴ Kutlama

Jimnastik trapezi de orada ne arıyordu? Olur a, belki sıhhiye vekaleti her köyde mümâresat-ı bedeniye¹³⁵⁵ için birer tane yaptırmıştır, terakki¹³⁵⁶, tekemmül dediğin böyle olur!

Ah, koca sahtekâr gazete, anlamadınız mı, (Anadolu köylüsü zafer tesidinde) diyerek Gülhane Parkı'nda yapılan bir müsamereye müteallik fotoğrafı, mehterhane takımının konser verirken çıkardığı kavuklu pabuçlu resmi koymuştu!

Zavallı bizler, safdil kariler! Anadolu namı altında ne külahlara geliyor, külâh değil ne kavuklar giyiyoruz!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11460-1030, 17 Teşrinievvel 1921, s. 2]

---

¹³⁵⁵ Beden ustalıkları

¹³⁵⁶ İleri gitme, gelişme

100. AHLAKNAME

Muharriri: Refik Halid

Amerikalı bir zengin, Amerikalı çocuklar için bir (Mecelle-i¹³⁵⁷ Ahlak) tertip edecek olan zata beş bin dolar mükâfat vereceğini ilan etmiş... Üç büyük hoca, gelen eserleri tetkik ederek nihayet Mister (Howkins) in on maddelik (Ahlakname)sini muvafık bulmuşlar. Mesela, numune olarak, bu eserden bir maddeyi aynen iktibas¹³⁵⁸ edelim:

[Muhasebe-i Nefs Kanunu

İyi Amerikalı kendini kontrol eder. Nefislerini kontrol edenlerdir ki memleketlerine iyi hizmet edebilirler.

1-Dilimi tutacağım. Kaba ve çirkin sözler söylemeyeceğim.

2-Nefsime sahip olarak hoşuma gitmeyen şeylere veya kimselere kızmayacağım.

3-Amalımı¹³⁵⁹ kontrol edeceğim. Aklın gösterdiği yoldan çevirecek arzuların zihnime gelmesine müsaade etmeyeceğim.]

İşte Amerika (Mecelle-i Ahlakı) bu kabil faydalı nasihatler ve irşatlarla memlu¹³⁶⁰... On bab¹³⁶¹ ve on maddeye ve her maddede lüzumu kadar fasıllara ayrılmış kısa, fakat mücez¹³⁶² ve münakkah¹³⁶³ bir ahlak düsturu... Bundan bahseden gazete bizim çocuklarımız için de öyle bir mecelle tertibinin faydalı olacağını söylüyor. Amenna! Elbette faydalı olur... Lakin nerde o zengin ki bizde de böyle istifadeli¹³⁶⁴ teşebbüslere girişsin ve evladı vatanın menafiine¹³⁶⁵ servetinden bir cüzini feda etsin... Hayır, bizimkiler gidip uçarı semtlerde (Cıncınlı Hamam, kubbesi tamam, bir gelin aldım, babası imam) bilmecesine müşabih¹³⁶⁶ cicili bicili, cıncınlı kubbeli, ne hesaba, ne kitaba, ne arşına, ne mizana sığmaz şeddadkâri binalar kurmaya

¹³⁵⁷ Kitap, dergi.

¹³⁵⁸ Bir söz veya fıkrayı aynen veya anlam olarak kendi söz veya yazısına aktarma.

¹³⁵⁹ Emeller, istekler.

¹³⁶⁰ Dolu.

¹³⁶¹ Kitabın bölümlerinden biri.

¹³⁶² Kısa ve özlü bir biçimde söylenmiş söz.

¹³⁶³ Temizlenmiş.

¹³⁶⁴ Fayda sağlayan.

¹³⁶⁵ Menfaatler.

¹³⁶⁶ Benzer.

meylederler, içinde oturmak ve damını almak nasip olmaz... Yahut Almanya'da hamam halvet eder gibi cafe-i concerst halvet ederler, metres kapatır gibi otel kapatırlar, lakin eğlenmeye muvaffak olamadan iflas ederler... Parayı çarçur eder giderler; hatırlarından böyle hayırlı bir iş geçmez! Ne yazık ki Hizmet-i Umumiyece - tam zenginliğe alışırken- iktisaden mert oldu; yoksa eminim ki o maarifperverliğiyle, işi yolunda gitseydi bu kabil bir hayır işler, bu iş içinde bir beş, on bin lira feda ederdi! Belki de nezdine fakiri çağırırdı:

-Ben Türklerin Amerikalısıyım, Amerikalı gibi, Amerikalı kafasında bir iş adamıyım; haber aldım ki yenedünyada bir zengin şöyle bir hayır yapmış, al sana beş bin lira, çabuk bir (Mecelle-i Ahlak) dahi sen tertip et, göreyim seni!

Hemen evime koşar, masamın başına geçer ve Amerikalının eserini numune olarak yarım saatte bir (Ahlakname) de ben tertip ederdim:

Birinci kanun: Muhasebe-i Nefs Kanunu

1-Velev ki müteveffî Talat Paşa Meclis-i Mebusan huzurunda bile kaba ve çirkin sözler söylemekten çekinmez ve bu sû-i halinden dolayı ufak bir zarar bile görmezdi, bilakis kesb-i nüfuz ederdi, ziyanı yok, ben ona benzemeyeceğim, nazik ve terbiyeli olacağım, küfürden içtinap¹³⁶⁷ edeceğim. Zira ben nazır olmayacağım!

2-Velev ki hoş gitmeyen şeyleri yıkmak ve şahısları asmak firkalar ve büyük zatlarca umur-ı tabîyeden görülsün, ben hoşuma gitmeyen şeylere ve şahıslara kızmayacağım. Zira ben firkacı olmayacağım!

3-Velev ki aklın gösterdiği yoldan gitmemek insanı bir takım münasip, mesanid¹³⁶⁸ ve meratibe¹³⁶⁹ eriştirsın, halka parmak ısırtırsın ve memleketçe insanı halaskar¹³⁷⁰ addettirsın, ben amellerimi kontrol edeceğim ve hayale sığmaz ameller peşinde kırıp kırılmayacağım. Zira ben büyük adam olmayacağım!

İkinci Kanun: Vade-i Sadakat Kanunu

¹³⁶⁷ Kaçınma.

¹³⁶⁸ Mesnetler, dayanaklar.

¹³⁶⁹ Mertebe, rütbe.

¹³⁷⁰ Kurtarıcı.

1-Velev ki devre göre değişmek insanı daima mevki ve servet sahibi eder ve kâh muhalif, kâh muvafık olmak suretiyle makamda beka¹³⁷¹ bulunur, ben ne zarar görürsem göreyim, kanaatim haricinde iş görmeyeceğim, zira bitaraf olmayacağım!

2-Değil mal ve eşya, mesnet ve mansıpların¹³⁷² bile sahibinin müsaadesi olmaksızın alındığı bu diyarda ben aksini yapacağım, ahirin hukukuna el sürmeyeceğim. Zira rüesayı¹³⁷³ milletten olmayacağım!

3-Ve addettiği şeyi yapmamak bir düstur-ı muvaffakiyet ise de ben sözümde duracağım. Zira mebus olmayacağım!

4-Hakikati setretmek¹³⁷⁴ bir lazıme-i siyaset olmakla beraber ben daima doğruyu söyleyeceğim. Zira diplomat olmayacağım!

Üçüncü kanun: Say Kanunu

1-Yapılan işlerin kusurlu olduğunu anlayınca çekilmek adet olmamakla beraber ben beceremediğimi anlayınca o işi bırakacağım. Zira büyük hükümet mesnedine göz atmayacağım!

2-Benden daha iyi yapanlara mevkimi bırakmak safdillik olduğunu bilmekle beraber yine ehline yerimi terk edeceğim. Zira haris-i cah olmayacağım!

3-Bir işte müştereken çalışırken diğerinin işini bozmak ve onu müşkülata sokmak terfi sınıfın yegâne çaresi olmakla beraber ben başkalarına yardım edeceğim. Zira memur olmayacağım!

4-Vazife başında çalışmaktan ziyade yolunu bulup amirlere çatmak daha çok fayda temin ettiğine inanmakla beraber ben işimi görmeye ve bu suretle teferrüt¹³⁷⁵ ve tefeyyüz¹³⁷⁶ etmeye çalışacağım. Zira yükselmeye göz dikmeyeceğim!

Dördüncü kanun: Nezaket Kanunu

¹³⁷¹ Ebedilik.

¹³⁷² Yüksek mevki, makam.

¹³⁷³ Başkanlar.

¹³⁷⁴ Örtmek.

¹³⁷⁵ Yalnız olma.

¹³⁷⁶ Feyiz bulma, ilerleme.

1-İntikam beslemeyeceğim, velev ki intikam uğurunda mahkeme salonlarında mavzerler patlatmak ve köy, kasaba yakmak adet olsa bile... Kızmayacağım, velev ki hiddete gelip kafa göz yarmak usulden sayılsa bile... Gevezelik etmeyeceğim, çok laf söylemek bir miyar-ı feraset¹³⁷⁷ ve vasıta-i muvaffakiyet addolunsa bile... Hiç kimsenin aleyhinde söylemeyeceğim, birine aleyhtarlıkla ötekine hulul-ı kaide¹³⁷⁸ olsa bile...

2-Amal-ı hasenede¹³⁷⁹ bulunmak şer, zulüm yapmak kadar mucip-i feyz olmadığına iman etmekle beraber ben iyilik yapacağım, muhtaç olanlara elindekinin binde birini bile vermek budalalık sayılmakla beraber ben nısfından fazlasını vereceğim.

3-Fazla nezaket eser-i aciz telakki olunmakla beraber ben nazik davranacağım. Vapuru kaçıracağıma, ayakta kalacağıma emin olmağımı rağmen kimseyi itmeyeceğim, ezmeyeceğim, köprüde koşmayacağım, gişeye kolumu havadan uzatmayacağım!

Beşinci kanun: İstikamet Kanunu

1-Velev ki divan-ı harpte beraat bile edeceğime emin bulunsam şükr-i ihtikârî¹³⁸⁰ yapmayacağım, zira harp zengini olmayacağım!

2-Velev ki menfaat uğrunda anasını bile iki parça edip geçmek lazım ise de ben aileme düşkün olacağım; acizlerine selam bile vermek caiz görülmemekle beraber elimden gelen yardımı yapacağım. Zira menfaatperest olmayacağım!

3-Vatanımın kanunlarına itaat neredede, biraz kızınca başka bir tarafa çekilip keyfe göre kanun bile yapmak mubah görülmekle beraber ben kavânîne¹³⁸¹ itaatkâr olacağım. Zira seciyeli olmayacağım.

4-Çalanların keyfinde, yıkanların serbest, yakanların memduh, katillerin muhterem olduğunu görmekle beraber ben çalmayacağım, ben yıkmayacağım, ben yakmayacağım, ben kesmeyeceğim. Hülâsa¹³⁸² ben böyle olmakla bu memlekette

¹³⁷⁷ Bir insanın ahlâkını, yeteneğini yüzünden anlama melekesi.

¹³⁷⁸ Kural.

¹³⁷⁹ İyilik.

¹³⁸⁰ Hor görme.

¹³⁸¹ Kanunlar.

¹³⁸² Özetle.

ömrü billah bir şey olmayacağım, bir şey olamayacağım, zelif¹³⁸³ ve muhakkar¹³⁸⁴ sürüneceğim!

[**Peyâm-Sabah**, nu:11461-1031, 18 Teşrinievvel 1921, s. 1-2]

---

¹³⁸³ Aşağılanan.

¹³⁸⁴ Hakir görülmüş.

101. ACABA SAĞLAM MI?

Hangi işe girsek, ne tutsak, nereye yapışsak, ne tarafa başvursak, kime bel bağlasak, hangi cihete yaslınsak sağlam çıkmıyor vesselam! Zaten, evvela meşrutiyet çürük çıktı; biraz abanır abanmaz gürleyip çöktü. Yar-câl¹³⁸⁵ İttihat... Hiç biri sağlam ayakkabı değilmiş... Bir zamanlar Talat'a, bir aralık da Cemal'e, sonraları da Enver'e güvendik, az günde foyaları meydana çıktı, biraz tutar tutmaz dikişleri açıldı, teyelleri söküldü, elimiz boş kaldı. Ya Almanya'ya bağlanışımız, o rabita hepsinden beter, çürük ve feci oldu. (Goben)le (Braslav)a güvenişimizden, o Karadeniz hâkimiyet-i bahriyesinden de payımızı aldık. Ya Kanal seferindeki Cemal Paşa ordusuna bel bağlayışımız? Dimyat'a pirince giderken filvaki¹³⁸⁶ evdeki, Anadolu'daki bulgurdan da olduk! İaşe nezaretine rabt-ı ümit edenler ve o sayede halkın refahını mümkün'ül-temin görenlerde fena halde aldandılar...

Zaten hangi kanun sağlam bir netice verdi? Bilakis Çeteler Kanunundan tutunuz da Men-i İhtikâr kanununa kadar hepsi zararla bitti. Bir aralık (Wilson)a bağlandık, koptu; bir aralık da Cemiyet-i Akvam'a göz attık, haremler müfettişesi bu pişmiş ümide soğuk su kattı; ümidimiz sağlam çıkmadı... İstikraz¹³⁸⁷ dâhili tahvilleri¹³⁸⁸ hakkında da ne ümitler besler, ne çil çil liralara farz ederek ne salabetler¹³⁸⁹ memul¹³⁹⁰ ederdik... Çürüğün çürüğü imiş! Evrak-ı nakdiyede -altın karşılığına rağmen- meğerse elde tutulacak nesne değilmiş, sekizi bir lira tutuyor, bu dahi çürük çıktı. Şu veya bu recül-i devletten memul edilen sağlam siyasetlerin de yerinde yeller esiyor, "Pof!" derdimiz bu fikirlerde savruldu, gitti... Etrafımda sağlam bir şey göremiyorum: Evlerimizin temelinden vapurlarımızın teknesine kadar! Öyle ya şirket ve seyrisefâin vapurlarına "Sapasağlamdır!" itikadıyla binen adam var mıdır? Bir çürüklüktür gidiyor, iğneden ipliğe kadar... Daha doğrusu halat zannettiklerimiz tire, zincir dediklerimiz sicim kadar bile sağlam çıkmıyor! On üç senedir kimin fikri, kimin işi sağlam çıktı ki.. Ne harp zenginleri dayandı, ne millî müesseseler dikiş tuttura bildi. İşte bu itibarla, bu meseller önümde ve bu deliller elimde iken ben Ankara siyasetinin

¹³⁸⁵ Uçurum tuzağı.

¹³⁸⁶ Hakikaten.

¹³⁸⁷ Borçlanma.

¹³⁸⁸ Değiştirme.

¹³⁸⁹ Katılık, dertlik.

¹³⁹⁰ Umulan, beklenen.

de sağlamlığına kolay kolay iman edemeyeceğim. Alman ittifakından daha kof, daha çelimsiz olan Bolşevik ittifakından ne beklenir? Kelin merhemi olsa evvela kendi başına sürer... Öyle unvan tevcihi, madalya tevzi, zafer tesidi, mehterhane takımı teşkili, nalbant mektebi tesisi gibi işler salabete, sağlamlığa misal olamaz! Kabil değil ben memleketin istikbal ve hayatını Ankara siyasetine bağlayıp rahatıma bakamam:

-Bu gidiş sağlamdır!

Diyerek sırt üstü yatamam; son haberler tutuğumuz şu işin de salabetli çıkacağına şahadet etmiyor. Tıpkı “Deveci püskülün sağlam mı?” hikâyesi gibi.. Malum olsa gerektir ya, hani bir esrarkeş ihtiyar Fatih Camii avlusunda afyonun tesiriyle kendinden geçmiş, o sırada önünden bir deve kafilesi gidiyormuş, bakmış ki gökten bir iri çaylak inmiş ve önünde, merkebin¹³⁹¹ üzerinde oturan devecinin püskülünden yakalamış... Deveci inatçıymış, âlâ fesini kaptırmamak için iki eliyle başına çekermiş; çaylak ise daha inatçı olduğundan âlâ kapıp götürmek istermiş... Nihayet kuş, püskül gagasında, havalanmış ve deveciyi de beraber çekmiş... Bittabi o merkebe, merkep de iplerle develere bağlı olduğundan kafile hep beraber yerden yükselmeye başlamış... Esrarkeş ihtiyar ne yapsın, felaketin önüne geçmek için koşmuş son devenin kuyruğuna yapışıp var kuvvetiyle çekmeye çalışmış... Bir de görmüş ki, kendisi de kafileye devenin kuyruğundan bağlı, havada, bir minare boyu yükseklikte uçmuyor mu? Şayet o ibrişim¹³⁹² püskül ağleb-i ihtimâl¹³⁹³ sağlam dikilse ma-kafile, takımıyla düşmek ve tuz buz olmak yüzde yüz... Gözlerini yummuş mütemadiyen:

-Aman deveci! Püskülün sağlam mı?

Diye haykırmış!.. İşte, ben de öyle bir minare boyu havada hayatımızı bağladığımız şu püsküllü belaya, şu tehlikeli siyasete bakarak:

-Aman Paşa! Kalpağın sağlam mı?

Diye haykıracağım geliyor!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11462-1032, 19 Teşrinievvel 1921, s. 2]

¹³⁹¹ Eşek, binilecek şey.

¹³⁹² Bükülmüş ip.

¹³⁹³ Büyük ihtimalle.

102. YAĞMUR

Tekemmül-i Hikâye

[Büyükada'da denize nazır bir güzel köşk -piyanolu müzeyyen bir salonda beyefendi beyaz faniladan bir şık ev elbisesi giymiş; hanımefendi horozibikleri işlenmiş camgöbeği bir tül tuvalet, üzerinde krep de chine¹³⁹⁴ beyaz yıldırma, elinde tavus kuşu kanadı yağlı boya resimli bir Japon şemsiyesi, beyaz gaz başörtüsü, içeri girer.]

Hanımefendi– Ne o? Daha giyinmediniz mi?

Beyefendi– Niçin giyinecektim ki...

Hanım– Bu elbisenizle çıkacaksınız o başka...

Bey– Bu havada nereye çıkılır?

Hanım– (Pencereye koşarak) Ne? Hâlâ yağmur mu yağıyor?

Bey– Hem de sicim gibi... Bekleyelim de hava biraz açılsın!

Hanım– (Asabi) Bekleyelim, evet, buraya taşınalı bir ay oldu, hâlâ havanın açılmasını bekliyoruz! Her gün, layenkati¹³⁹⁵, bardaktan boşanırcasına yağıyor (eline gazetesini alarak mütalaaya¹³⁹⁶ koyulmak isteyen beyefendiye doğru yürüyerek) Allah aşkına, biraz kıvıldansanız! Size göre ehemmiyeti yok, değil mi? Beyefendiye ne tealluku olacak?

Bey– Hiç de öyle değil, elimde olsa hemen bulutları iter, ayırır, güneşi bulup meydana çıkarırdım...

Hanım– Saçma söylüyorsunuz, sanki bu da söz mü?

Bey– O halde bırak, (Sabah)ımı okuyayım!

Hanım– Ne nefis-perest adamsınız... Adeta bozuk hava keyfinize gidiyor, beni kızdırdığı, sinirlendirdiği için olmalı...

Bey– Rüya mı görüyorsun iki gözüm?

Hanım– Rica ederim, senli benli konuşmaya kalkmayınız!

Bey– Ha, yağmur yağdığı için olacak... Zira başka vakitler hep senli benli oluruz da... Karıcığım, elbette benim canım da gezmek ister, alelhusus seni asabileşmiş

¹³⁹⁴ Kumaş türü.

¹³⁹⁵ Kesintisiz.

¹³⁹⁶ Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

bir halde görmemek için... Fakat elbiselerin pek ince... İşleme horozlarını yağmur ıslak tavuğa döndürecek!

Hanım– Hah şimdi de kıyafetimle alay ediniz...

Bey– Alay mı? Bilakis pek güzel buluyorum, pek kibar... Fakat horozlar, tavuklar itibariyle çok fazla kanatlı, çok Japonkâri... İnsana paravaneleri hatırlatıyor!

Hanım– Bu tatsız lafları gidip de odanızda kendi kendinize yapsanız a!

Bey– Bırak beni yerimde güzelim, şurada sessizce gazetemi okuyayım!

Hanım– Aman, rahatınız bozulmasın, peki ben çıkarım!

[Çıkar, beyefendi mütalaasına¹³⁹⁷ dalar. Biraz sonra hanımefendi bir ev elbisesi giyinmiş olduğu halde geri döner.]

Bey– [Gözleri gazetesinde] Ha, şayet istersen yağmura bakmayalım, biraz dolaşalım!

Hanım– Bu kıyafetle mi? Sizin (Sabah)dan başka bir tarafa baktığınız yok ki. Ben çoktan soyundum!

Bey– [Bakarak] Affedersin, dalmıştım da elbiseni değiştirdiğinin farkında olmadım!

Hanım– [İşittirmek istemekle beraber yavaşça] Zaten neyin farkında oluyorsunuz ki... Ne hayat yarabbi! Bari ev tutacağımıza otele inse idik...

Bey– O zaman yağmur yağmaz mıydı dersin?

Hanım– [Omuzlarını silkerek] Yine soğuk sözler... Orada hiç olmazsa gazeteler vardı, piyano vardı...

Bey– Daha dün (Kamina?)yı aldım, işte (Lavi Parizyen)... İşte moda gazeteleri, işte Ekselesiyor, Figaro... Türkçeler de var... Piyano ise nah, köşede duruyor, hem de otelinkinden alası!

Hanım– Ay, oturup size bir de baş başa piyano mu çalayım? Âşıklar, maşuklar gibi...

Bey– Fena mı? Birlikte bir hayat-ı sevda da biz geçiririz!

¹³⁹⁷ Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

Hanım– Ne zekâ! Ne parlak sözler! [Birdenbire coşarak] Beş senedir, hep aynı hal ha? Benim ak dediğime kara denecek, kara dediğime ak... Ben Nişantaşı'nı severim,siz Cağaloğlu'nu...

Bey– İşime daha yakın da...

Hanım– Öyle ya, evvela işleriniz... Ben sonra düşünüleceğim!

Bey– Peki ama, senin için, senin rahatın, saadetin, refahın için çalışıyorum!

Hanım– Bunları çok işittim... Rahatım, saadetim, refahım... Siz kendinizden, kendi keyfinizden başka şey düşünmezsiniz, varsa nefsiniz, yoksa nefsiniz! Sorarım size,beni tutup da bu dağ başındaki manastır gibi gamlı, kasvetli eve niye saktunuz? Neden otele götürmediniz?

Bey– Güzel karıcığım, evvela düşündüm ki...

Hanım– Soğuk iltifatları bırakınız... Öyle sözler hoşuma gitmez!

Bey– Peki bir daha söylemem... Ben düşündüm ki burada, bu ferah, güneşli köşkte otelin mukassı¹³⁹⁸ odalarından ziyade rahat edeceğiz, asude kalacağız! Otelde, o gelen giden kimdir, bilinmeyen adamlar içinde rahatsız olmaz mıydık? Keşke senin gürültü, yabancı istediğini, şatafattan haz ettiğini bilseydim... Orada bir sürü işsiz güçsüz, serseri, çapkın herifler...

Hanım– Şimdi de kıskançlık devresi başlıyor!

Bey– Hayır, hiç de kıskanç değilim. Ben seni bilmez miyim? Kendini beğendirmek, herkesi karşında şaşırtmak hoşuna gider. Fakat eminim ki elinden bir fenalık gelmez!

Hanım– Bu kadar emniyet beslemekte hata etmiş olsanız gerek...

Bey– Ne demek?

Hanım– Ne demek olacak? Zannediyor musunuz ki senelerden beri mütemadiyen asabıyla oynanan, her dediğinin aksi yapılan, zıddına hareket edilen bir kadına karşı emniyet göstermek, “Eminim ki elinden bir fenalık gelmez!” demek doğru olsun!

Bey– [Alınarak] Yani... Ne söylemek istiyorsun?

¹³⁹⁸ Sıkıntılı.

Hanım– [Şeytanca bir tebessümle, esrarengiz] Demek ki fikrinizce ben nihayet kendimi sade uzaktan beğendirmekle kaldım?

Bey– [Daha fazla merakla] Elbette, öyledir, öyle tahmin ederim!

Hanım– O halde aldanmışsınız!

Bey– Ne dedin? [Yerinden fırlayarak] İzahat veriniz [tepinerek] söyle, anlat!

Hanım– [Tebessümüne] Peki, söyleyeyim [dışarıya bakarak] mademki çıkmaya, dolaşmaya imkân yok! [Orada bir aşağı bir yukarı dolaşan beye hitaben] Hele bir tarafa oturunuz, gidip gelmenizden başım döndü... Size canınızı sıkacak sözler söyleyeceğimden dolayı teessüf ediyorum ama... Ne yapayım, mütemadiyen zıddıma hareketiniz nihayet...

Bey– [Ayağa kalkarak] Fakat, ben, izdivacımızdan beri size bir esir oldum, kölelik ettim, münakaşa bile etmeden her arzunuzu yerine getirdim... Siz...

Hanım– Ama böyle, ikide bir de sözümü keserseniz olmaz [Bey yerine oturur] Pekala bilirsiniz ki ara sıra ahbablarımızdan bazılarına biraz müsadekâr davrandığım olurdu...

Bey– Müsadekâr mı? Niçin?

Hanım– Susunuz ki söyleyeyim! Evet, müsadekâr davrandığım olurdu, mesela Raci Bey’le... Bana pek nazik, pek hoş mektuplar yazardı...

Bey– Hay çapkın herif...

Hanım– [Sözünü keserek] Bırakmıyorsunuz ki ikmal edeyim... Şimdiden hiddete gelirsiniz. Durunuz bakalım, alt tarafı var! [Devamla] Bunlar doğrusu pekiyi, pek şairane mektuplardı, neşredilecek kadar şairane... Ben de cevap vermeye başlamıştım! Bir gün, daha doğrusu bir akşam...

Bey– [Bitik bir halde, homurdanarak] Ne?

Hanım– ... Evet, bir akşam, hani sizin Pera Palas’ta çaya gittiğiniz akşam, Raci Bey, penbe salonda birdenbire ayaklarımın kapandı ve... Mektuplaşmanın artık kendisine kâfi gelmediğini söyledi.

Bey– Sen ne yaptın?

Hanım– Bana muhabere kâfi geldiği cihetle kendisini makul bir yola getirmeye

çalıştım, inat etti, o zaman kapı dışarı ettim!

Bey– Sahih, birkaç zamandır ne eve geliyor ne yazıhaneye... Edepsiz!

Hanım– İkincisi büsbütün canınızı sıkacak... Vedat, hani arkadaşınız, canınız, ciğeriniz Vedat yok mu? İşte o bütün kış musallat oldu, yemekte ayağıma dokunur, çayda elimi sıkar, yapmadığı cüretkârlık kalmazdı. Ben de, nedense, eğlendirdiği için mi nedir, aldırılmazdım!

Bey– Ne? Utanmadan söylüyorsun ha?

Hanım– Yoo! Böyle yaparsanız alt tarafını keserim. Mademki bir defa bütün hakikati olduğu gibi söylemeye karar verdim ve netice ne olursa olsun rıza gösterdim...

Bey– Peki, nihayetine kadar susacağım, sonunda konuşuruz!

Hanım– ...Vedat’la bu kadar kaldı... Derken Şükrü Ziya Bey, hani sizin ısrarınızla yanına çıkmaya başlamıştım, o emniyetli, sadık, eski dostunuz, hani bir gün, bilmem hatırlıyor musunuz, malul gaziler menfaatine verilen bir müsamerede tanıştırmıştınız, işte o yüzüme baktıkça renkten renge girmeye başladı...

Bey– Şükrü’nün rengi değişmez ayol, daima soluktur, sarıdır!

Hanım– Benim sayemde renk değiştirmeye de başladı, alı al, moru mor oluyordu. Adamcağız bana bir tutuldu, bir hale geldi ki... Ben, üç güne gelinceye kadar, fazla bir iltifat göstermiyordum ama...

Bey– Ney, üç günden beri?

Hanım– Salı günü idi, sen kulübe gittin, o buraya geldi... Kabul etmemeliydim ama... Hava da bozuktu, içim de sıkılıyordu, “Buyursun!” dedim, işte burada, baş başa kaldık, o sırada bir fırtına çıktı, yan yana şu deniz üstündeki pencereye sokulduk, dalgalar köpürmüştü, dalmıştım, susuyorduk, birden hissettim ki Şükrü Bey’in eli belimde... İtiraza vakit bulamadan, ani bir hareketle...

Bey– [Koltuğu sıkarak, deli gibi] Söyle! Söyle!

Hanım– Dudaklarını ağızıma... Anladınız a, artık ne söyleyeyim? Ben de bilâ-ihhtiyar, havanın, fırtınanın tesiriyle...

Bey– [Yerinden fırlayarak ve hanımın bileğinden sıkarak] Ne? Aşuften! [Birden kendini toplar] Anlaşıldı, hiddete lüzum yok, Allah’a ısmarladık, bundan ötesini size

tahriren bildiririm!

Hanım– [Kollarından çekerek, gözleri gözlerinde] Ah benim aptal kocacığım! İnanmış ha? Ayol söylediklerimden hiçbirinin aslı yok, hepsi yalan, hepsini uydurdum! Serapa¹³⁹⁹ yalan!

Bey– [Şaşkın ve memnun] Ne? Uydurdunuz mu? Yalan mı?

Hanım– Yalan ya, bozuk hava başka türlü, sıkılmadan nasıl geçirdi? Saatin farkında olmadık!

[Kemal-i muhabbetle zevcinin göğsüne başını dayar, güneş de bulutlardan sıyrılır.]

R.Hı

[Peyâm-Sabah, nu:11463-1033, 20 Teşrinievvel 1921, s. 3]

---

¹³⁹⁹ Baştansona.

103. HÜRRİYET BUNLAR İÇİN

Etrafımda olan işleri biraz anlamaya ve gazeteleri bir derece sökü� çıkarmaya başladığımdan beri, yani, takriben yirmi beş senedir iştir ve okurum, dolandırıcı bir Eyüplü Halid vardır, bu Eyüplü Halid iki, üç ayda bir marifet yapar, bir bakirenin zifafına girer ve birkaç yüz altın çarpar... Gazeteler o vakaları tellerler, pullarlar, isimler zikrederek, telmihler, cinaslar yaparak halka ilan ederler. Hepimiz şaşarız, kızarız, acırız:

-Vay melun herif vay, deriz, sade paraya değil ırza da el uzatıyor, ne yezit¹⁴⁰⁰ mahlûk!

Hakikaten öyledir, bir şehir, bir cemiyet, bir hükûmet için vücudu muzır mıdır muzırdır... Şimdiye kadar ne aileler mahvetmiş, ne hânmanlar¹⁴⁰¹ yıkmış, ne felaketlere, ne zararlara sebep olmuştur! Bütün millet yekdil ve yekzeban¹⁴⁰² olarak aleyhinde söyler, hatta zabıta memurları da elinden el-aman çekeler.. Fakat kimsenin bu Eyüplü Halid'e gücü yetmez, kimse, hiçbir hükûmet, ne mutlakıyet, ne meşrutıyet onu tenkil¹⁴⁰³ ve tedibe¹⁴⁰⁴ muvaffak olamaz! Niçin? Galiba kanun mu müsait değil... Peki ama kanunun müsaidesi haricinde neler, ne tedibler, ne tedmirler¹⁴⁰⁵ görüyoruz. Bir zamanlar, sabıkan¹⁴⁰⁶, ta Fizan'a kadar yol vardı; sonraları, lahikan¹⁴⁰⁷, Sinop seferi açıldı, yüzlerce adam, siyaset yapmış olan eşhas, bilâ-hüküm ve karar senelerce menfâzede oldular. Hükûmetler onlar hakkında merhametsiz davrandı; fakat Eyüplü Halid'i daima serbest bıraktı. Birkaç hafta mevkufiyet, sonra muhakeme, bir, iki ay hapis, ondan ötesi hürriyet... Hapishaneden her çıkışında veya karakoldan her firarında ona adeta:

-Haydi evlat, gözünü aç, bu sefer turnayı gözünden vur!

¹⁴⁰⁰ Hain ve gaddar kimseler için kullanılan sövme sözü.

¹⁴⁰¹ Ev, bark.

¹⁴⁰² Aynı dili konuşan, aynı fikirde olan.

¹⁴⁰³ Kovma.

¹⁴⁰⁴ Terbiye etme.

¹⁴⁰⁵ Yok etme.

¹⁴⁰⁶ Evvelce.

¹⁴⁰⁷ Bir yazıya eklenen kısım.

Dediler, dilediğini işlemekte hür bıraktılar. Beni, sizi, ne mala, ne ırza göz atmamış erbab-ı namusu sürgünlere gönderen, göz hapislerine alan, işkence ve ezalara uğratan ashab-ı iktidar bu iffet, aile, para düşmanı sabıkalı dolandırıcı hakkında neden idari bir karar almazlar, neden şedid bir hüküm veremezler, o azılı herifi şehir içinde neden sere serbest bırakırlar? Meçhul.. Zabıta Nezareti denen kayıt bunun hakkında tatbik edilmez de kimin hakkında yapılır? Eyüplü Halid seferberliğinden, mahbesten, menfadan¹⁴⁰⁸, cezadan kurtulur, habasetini¹⁴⁰⁹ icraya daima zemin ve zaman bulur da bir namuslu adam neden harplerde ölür, yoktan yere menfaları boylar ve senelerce memleketinden uzak, sefil ve ser-gerdan, gurbetlerde inler, ah ü zar eder? Meçhul...

Madam mahbesten kurtulmaması ve Zabıta Nezareti altından çıkamaması icap eden böyle aile felaketcisi ve fazilet katili bir namert, maalesef, ceza görmedikten başka iddiayı hakka, başkalarını tecziye hakkına bile maliktir ve mümkündür ki onu beş, on defa hapse mahkûm eden mahkeme, yarın şu yazımdan dolayı, tarafından bir zem ve kadih şikâyeti olsa beni tecziye! Artık bu böyle olduktan, bu Eyüplü Halid o kadar mesâvî¹⁴¹⁰ ve îtisaftan¹⁴¹¹ sonra yine serbest kalıp istediği aileyi yıkmakta ve aleyhine yürüyen her gazeteciye de kanuna çarpmakta hür, hukuk-ı medeniyesine de bir siyasiden fazla, belağan ma-belağ¹⁴¹² sahip olduktan sonra bütün İstanbul halkını dolandırmaz ve bütün genç kızları kandırıp zifafına¹⁴¹³ almaya çalışmazsa aptallık eder!

Aydede

Hamiş¹⁴¹⁴: Dolandırıcılığın bir yeni şeklini de dün öğrendim: Kiralık ev arayan bir zata, ismi lazım değil, biri arz-ı hizmet eder, “Bizim validenin hanesini bir defa görünüz!” der. Görürler, beğenirler, pazarlık yapılır, kontrat imzalanır, üç aylık da peşin verilir. Ev sahibesinin mahdumu¹⁴¹⁵ gayet nazik: -O para ile biraz tamir yaparız, arzu buyurulursa içini boyatırız da... Diyor; oh, ne âlâ, yeni boyalı bir ev... Hatta mahdum bey daha ileri varıyor: -İsterseniz bir de hamam yaptıralım! Diyor; bu daha

¹⁴⁰⁸ Sürgün yeri.

¹⁴⁰⁹ Kötülük.

¹⁴¹⁰ Fenalık.

¹⁴¹¹ Doğru yoldan sapma

¹⁴¹² Bol bol.

¹⁴¹³ Gerdek

¹⁴¹⁴ Yazının altına düşülen ek bilgi, çıkma, not

¹⁴¹⁵ Oğul

âlâ, hakikaten mükerrerem, asil, kibar bir genç: Yeni kiracı ertesi günü tamirin başlayıp başlamadığını anlamak için eve gidiyor, kimseler yok! Bakkala soruyor, adam müteaccip¹⁴¹⁶:

-Aman bey efendi, diyor, o ev kiralık değildir, hem sahibi de Ermeni'dir, bu işte bir yanlışlık var... Meğerse o mükerrerem, asil, kibar genç anasının evi diye başkasının, hiç tanımadığı bir yabancıнын evini ahiren kiralamamış mı?

Galiba bu yeni yetişmeler Eyüplü Halid'e rahmet okuyacaklar ve dolandırıcılar hakkında kanun merhametli ve zabıta insaflı olmakta devam ederse polis müdüriyetini binasını bile, yarın, babalarının malı gibi kiraya verecekler!

A.D.

[**Peyâm-Sabah**, nu:11465-1035, 22 Teşrinievvel 1921, s. 2]

---

¹⁴¹⁶ Şaşkın.

104. ZİRAATPERVERLİK

“-Bu memleket ne memleketidir?

-Ziraat memleketi!

-Bu memlekette ne olmalıyız?

-Zirai ve çiftçi!

-En karlı iş nedir?

-Ziraat!

Şu harp devri kapanıp da sulh devri açılırsa hangi mesleğe fazla ehemmiyet vermeliyiz?

-Ziraata!

-Çocuklarımızı nasıl yetiştirelim?

-Ziraata elverişli tarzda!

-Memleketin istikbalini nerede görüyorsunuz?

-Ziraatta!

-Ziraat hakkında fikriniz nedir?

-Ah, efendim, ziraat mı? İşte meslek, sanat, ticaret o... Toprak-ı vatan altın olsun; tohum ek, altın topla; Anadolu ucu bucağı bulunmaz bir ziraat kıtasıdır, ziraata kendimizi hazır etsek, ziraatla meşgul olsak, evlatlarımızı ziraata alıştırsak... O ne temiz hayattır, o ne sıhhi ömürdür, o ne nimettir!”

İşte nerede, kime, nasıl sorsanız alacağınız cevaplar daima budur, böyledir... Memleketimizde, elhamdülillah ziraatın kadir ve kıymetini, lüzum ve ehemmiyetini takdir etmeyen bir tek kişi yoktur. “Ah, ziraat! Çiftçilik!” dedik mi akciğerlerimiz görünür, gözlerimiz parlar; el-insaf söylemeli, ziraata hepimiz itikat eder, istikballeri hep ziraatta görürüz. Görürüz, itikat ederiz, takdir ve sitayişten¹⁴¹⁷ geri durmayız ama

¹⁴¹⁷ Övgü.

nihayet koca mülkte tanınmış bir ziraat mektebi vardır, o da senede nihayet beş talebe alır, zira o bir mekteb-i âlîdir, ah bu mekteb-i âlî merakı... (Büyük) ve (Âlî)¹⁴¹⁸ kelimesine amma merak vardır. Posta Mekteb-i Âlîsi, Baytar Mekteb-i Âlîsi, Nalbant Mekteb-i Âlîsi, Çıracık Mektep Âlîsi, Ziraat Mekteb-i Âlîsi, yahut, Büyük Millet Meclisi, Büyük Millet Meclisinin Büyük Reisi...

Büyük ve âlî sıfatı bir defa ismin başına geçti mi artık küçük, şansız, kıymetsiz işler arama! Gözler hep büyük şeylere dikilir, gönüller büyük işler yapmak, yüksekte atmak ister onun için ziraat mektebi de bir müsabaka imtihanı açar ki kazanabilen talebeyi çiftçi yapmak değil, artık götürüp darülfünun medresesi kürsüsüne oturtmak icap eder? Öyle bir talebe ki okuyup yazmaktan, dürus-ı âlîyeye vakf-ı vücut etmekten, göz nuru dökmekten sararmış, solmuş, iki büklüm olmuş, gözlerinde gözlük, sırtında kambur, zihni açılın diye elinde enfiye kutusu, nim-mürde¹⁴¹⁹ bir allame karikatürü... Bu hale gelmedikçe, böyle bitap ve mecal kalmadıkça, gözleri yarı kör, vücudu yarı alil olmadıkça o imtihanı kazanmaya imkân yok ki.. Arkalarından bu çiftçi talebeye baktın mı felsefe kürsüsüne namzed veya dârülhikmeye¹⁴²⁰ aza gider gibi bir sıra, iki büklüm, yaşlı şekiller! Bize böylesi değil, az okumuş, az öğrenmiş, genç, dinç delikanlılar lazım... Öyle delikanlılar ki yayık sapanın başına geçiversin, baltaya sapından sarılı versin, öküzü boynuzlarından tutuversin! Bizim nazarı ziraat isnatlarına, ziraat allamelerine, ziraat filozoflarına ihtiyacımız yok... Bizim fen dairesinde ziraat dersi almış çiftçilere, sağlam bilekli ve açık zihinli vücutlara lüzumumuz var!

Ziraat mektebine girecek talebeye hilkat-ı ademden başlayarak yetmiş iki bin sual sormaya ve mektebin kapısını gençlere kapamak için de akla gelmez müşküller ihdâsna¹⁴²¹ kalkarsak bunun adına ziraatperverlik değil, ziraat düşmanlığı derler. Bana öyle geliyor ki Halkalı heyet-i imtihaniyesi baş başa verip: “Aman! Dikkat! Talebe muvaffak olmasın!” demişler, imtihan kâğıtlarını okurken de her yanlış cevapta bir:

-Oh!

¹⁴¹⁸ Yüksek, yüce, ulu.

¹⁴¹⁹ Yarı ölü.

¹⁴²⁰ İlimle uğraşan akademik kuruluş.

¹⁴²¹ Ortaya çıkarmak.

Çekmişler ve neticeyi, yani ancak o beş kişinin muvaffakiyetini, mensup oldukları makama:

-Müjde! Beş kişi ile meseleyi kapatabildik!

Tarzında müftehirane¹⁴²² bildirmişler!.. Düşününüz, her sene beş kişi de şahadetname alıp çıkarsa nemize yetişmez? Otuz senede üç yüz çiftçi eder!

“-Memleketin istikbalini nerede görüyorsunuz?

-Ziraatte!!!”

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11466-1036, 23 Teşrinievvel 1921, s. 2]

---

¹⁴²² İftihar eden bir kimseye yakışır tarzda, övünçle.

105. YAŞANACAK MEMLEKET

Hiçbir koyu İttihatçı farz etmem ki dünkü gazetelerdeki telgraf haberlerinden bir tanesini okur okumaz derhal cuş u huruşa¹⁴²³ gelerek:

-Gözünü sevdiğimin memleketi, tam yaşanacak yer, millet dediğin böyle olur, cennet böyle yere denir, bravo be!!! diye bir nare-i taktir etmesin, ağzı kulaklarına varıp keyfinden mest olmasın!.. Evet, dünkü o telgraf üzerine azılı İttihatçıların yürekleri hoplamış, gözleri parlamış, kalpleri heves, arzu, iştiha ile dolarak bütün damarlarında bir ateş, bir yakıcı kan dolaşmıştır. Acaba, dersiniz, onları böyle coşturan diyar neresidir? Hangi milleti, hangi yeri bu derece bir ihtiras ve iştiyakla¹⁴²⁴ arzuluyorlar? Hangi sebeple mest oldular? O telgraf nedir? Elbette tahmin edersiniz ki mesela İsviçre için, bu sakin, asude, pür-huzur memleket için bir İttihatçı coşkunluk duyamaz; onun alkışladığı millet bir çiftçi veya işçi millet de değildir. Mesela İsviçre'deki o sessiz, sıhhi, muntazam ve fennî faaliyete, faaliyet-i sulhperveraneye bakıp da yemyeşil meraları, buzlu dağları, ekilmiş, biçilmiş, dikilmiş bahçeleri beğenerek bir İttihatçının takdir içinde kalması mümkünsüzdür. O, Hollanda ve Danimarka'nın sükûnetli hayatını, İsveç ve Norveç'in uslu ruhunu da sevemez. Onu takdire sevk eden ne umran¹⁴²⁵, ne ticaret, ne sükûnet, ne de servet olabilir. Onun:

-Tam yaşanacak yer, cennet böyle yere denir, bravo!!!

-Dediği memleket bir fabrika, sanat memleketi de olamaz. Siz o cümle-İ sitayiş okuyunca zannedebilirsiniz ki havası latif, şehirleri mamur¹⁴²⁶, ahalişi sakin bir diyar-ı mesude, bir hayali beldeye bakarak içini çekiyor, iştiyak ve arzu ile göğsü kabarıyor... Hayır, onun istediği, beğendiği:

-Gözünü sevdiğimin memleketi!

---

¹⁴²³ Coşma.

¹⁴²⁴ Büyük arzu.

¹⁴²⁵ Medeniyet, ilerleme.

¹⁴²⁶ Gelişip güzelleşmiş.

Dediği memleket benim, sizin, birçok insanların hiç istemedikleri, hiç beğenmedikleri ve ara sıra menakıp¹⁴²⁷ ve sergüzeştini¹⁴²⁸ uzaktan haber alarak havf¹⁴²⁹ ve helecan içinde kaldıkları bir acayip memlekettir; bir acayip memleket ki senede laakal¹⁴³⁰ dört kere birer kızılca kıyamet kopar, kan gövdeyi götürür, halk birbirini keser, yağmalar, katl-i amiller yapılır, sonra tekrar başlamak üzere üç ay kadar dinlenebilir, günün birinde yine, yallah, bu bombalar atılır, silahlar patlar, yer gök yerinden oynar. Bu yer neresidir? Bahsettiğim o dünkü telgrafi okursanız anlarsınız:

“Paris 21 -Gazeteler Portekiz’de bir ihtilal zuhur etmiş olduğunu haber veriyor. Başvekilde dâhil olmak üzere birçok nuzzar¹⁴³¹ katl olunmuşlardır. Yağmalar ve sokak muharebeleri vuku bulmaktadır. Yeni kabine teşkil etmiştir.”

Nasıl, on üç senedir kargaşalıkların envai içinde yaşadığı, gırtlığına kadar vukuat-ı faciaya daldığı halde bile hala sükûnet ve huzura düşman olan, hala sergüzeşt¹⁴³² ve hadiseden bıkmayan İttihatçı ruhu şu telgraf alt üst etmez, damarlarına ateş salmaz, yüreğini arzu ve hevesle dolduramaz olur mu? Onun için bundan şâyan-ı takdir ne hareket mevcut olabilir? Bu memleketten münasip, latif ve mükemmel neresi vardır? Aman yarabbi, ne tatlı, ne cümbüşlü, ne keyifli vakalar... Şu telgrafın her kelimesi, gözlerinde ayrı bir ufuk-ı mesut, bir levha-ı saadet açıyor, perde perde birçok menazır-ı latife¹⁴³³, heyecan-bahş manzaralar meydana çıkarıyor. Yaşasın Portekizliler! Yaşasın Lizbon!

İşte bu nükte-i nazırdandır ki dün her koyu İttihatçı, ama sapına kadar sağlam, tam, su katılmamış, keskin İttihatçı bu haberi okur okumaz kendinden geçmiş, mest olmuş ve şu nara-i takdiri, bilâ-ihhtiyar, ağzından fırlatmıştır:

“-Gözünü sevdiğimin memleketi, cennet misin mübarek!!!”

Onun cenneti benimki gibi yeşillikli, çiçekli, sakin, durgun bir çemenzâr-I latif olacak değil a, Eskimolar ahirette mükâfat düşündükleri zaman sımsıcak, cayır cayır

¹⁴²⁷ Menkıbeler, din büyükleri, kahramanlar, târihî şahsiyetler gibi kimselerin üstün yaşayışlarıyla ilgili fıkralar, hikâyeler.

¹⁴²⁸ Macera.

¹⁴²⁹ Korku.

¹⁴³⁰ En azından.

¹⁴³¹ Bakanlar.

¹⁴³² Macera.

¹⁴³³ Komik manzaralar.

yanan sahraYI tahayyül ederlermiş... İttihatçılar da ruy-ı arzda beğene beğene Portekiz'le Meksika'yı buluyorlar. Araya araya insan Mevla'sını da bulurmuş, belasını da... Hani talih gönüllerine göre vermiyor da değil ha! Onlar istediklerini iyi kötü yine buluyorlar, onu hiç bulamayanlar bizim gibi teşnegan-ı sulh ve sükûn¹⁴³⁴!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11467-1037, 24 Teşrinievvel 1921, s. 2]

---

¹⁴³⁴ Huzur ve barışa susamış.

106. BİR İSTANBULLUNUN YİRMİ DÖRT SAATI 2

[Geçen günkü ruznamede ufak bir memurun yirmi dört saatini tasvir etmiştik; bu defaki ruzname zengin addedilen bir genç beye aittir.]

Akşam saat beş –Neredeyim? Ha evimde, yatağımda... Acaba saat kaç? Hayret! Beşi geçiyor, bir uyumuşum ki! Ona rağmen gözlerim cayır cayır yanıyor, başım zonk zonk ötüyor, midem taş gibi... Elbette böyle olur, bütün gece kulüpten bara, bardan lokantaya, bu kafe konser benim, şu ev senin, tâ-be-sabah¹⁴³⁵ gezdim, ya en sonuncu delilik, Büyükdere'ye otomobile gidiş? Galiba adam akıllı soğuk almışım ki kemiklerim sızlıyor, aksırıyor, öksürüyorum. O bir şey değil, bugün salı, bizim mahkemenin günü, muhakkak gıyaben mahkûm olmuşumdur... Hoş, olayım, ne çıkar, ev zaten istidlal¹⁴³⁶, köşk satıldı, eşya da valideye ait, ne mi alacak? Şu çiftlikteki hisseyi Selanik'e bir kapağı atıp satabildim mi, yallah Avrupa'ya... Avusturya pek ucuzmuş, Said Viyana'dan yazıp duruyor, bizim para ile otuz liraya prens gibi geçiniyorum diyor. Haydi otuz olmasın da elli oluversin... İşler yoluna girinceye kadar, iki üç sene misk gibi yaşarım. Ah, canım Viyana! Ne şeker memlekettir o... Temiz mi temiz, eğlenceli mi eğlenceli! Şimdi ucuzluğu da var, daha ne isterim?

Saat altı –Artık hayalat elverir, yataktan kalkmalı... Şadan'a beşte söz vermişim, o geçti, fakat yedide müeyyitle¹⁴³⁷ muhakkak buluşmalıyım, borcunu bugün verecekti; elli lirayı dercep ettim mi bana perşembeye kadar yetişir... Acaba yanımda dün gecedен ne kaldı ki... Ya ceketin cebindedir, ya pantolonun... Belki de yarısı orada, yarısı burada... Hah, işte bir, iki, üç, üç lira, dört mecdiye, biraz da çaryek... Tam sekiz çaryek, iki mecdiye eder. Bak, sarhoşlukla yelek cebine de bir lira atmışım, yekûnu¹⁴³⁸ dört lira kırk kuruş, yani dört buçuk lira, sen beş de, beş lira eder. Şimdi tıraş için sıcak su istesem bir saatte getirmezler, soğuk su ile olurum, olurum ama jilet bıçağı almayı unutmuşum, kör bıçakla yüzümün derisi soyulacak! Of, sürdükçe kan sızıyor, üzerine nejharlin sürerim, evvela da bir kolonya gezdirmeli... Ne giyineyim? Giyinme dedim de hatırıma geldi, terzi artık sabırsızlanıyor, gömlekçi de son yaptırdığım yarım düzinenin parasını muhakkak istiyor, melun Yunanlı, vallahi bunlardan alış verişi kesmeli, bizden ettikleri kârı götürüp ordularına veriyorlar!

¹⁴³⁵ Sabaha kadar.

¹⁴³⁶ Delillerin ışığında yargıda bulunmak.

¹⁴³⁷ Yardım eden, destekleyen.

¹⁴³⁸ Toplam.

Mamafih Sakarya Zaferi herifi yatıştırdı, yirmi gün evvelki isteyle bugünkü arasında dağlar kadar, Ankara dağları kadar fark var... Böyle giderse beni fazla tazyik¹⁴³⁹ edemez, millicilerin ömrüne dua!

Saat yedi –Tramvayda boğuluyorum, geç de kaldım, şu arabaya bineyim! Nişantaşı’ndan Galatasaray’ına bir lirayı beğenmez, mamafih tanıdık arabacıdır, ne versem alır, eskiden aldıklarına saysın, köşkün parasından bir kısmını da o çekmişti. Oh! Bu inişe bayılıyorum, ille akşamüstü, hava böyle rüzgârsızken... Başımın ağrısını adeta hafifletti! Müeyyit işi olmasaydı idi Taksim bahçesini bir dolaşırdım; ha, kolay var, telefon ederim, işte bir icrahane! “Alo! Alo! Gelmedi mi? Gelirse beni muhakkak beklesin, ayrılmasın ama, Niko iyi tembih et!...” oldu... Osman Ağa bahçenin kapısındadır!

Saat sekiz -Hüsnü Paşa ile Lütfullah’a da nereden rast geldim, bir münakaşadır başladı, ne etrafımı görebildim, ne başımı dinleyebildim... Hatta prenses Matofçaka’yı (?) bile geçerken gördüm de yine yanlarından ayrılamadım, ah, ne latif kadın, ne asil çehre, ne ise parayı alırsam yemeği yine orada yer, masama hizmet ederken bol bol seyredirim; bir başıma olur isem yirmi lira ile kapatabiliyorum! Aman bu Lütfullah, ne bedbin¹⁴⁴⁰ adam be! Sakarya muzafferiyetini bile tenkide çabılıyor, yok hezimet değilmiş, muntazam bir ricat¹⁴⁴¹ sayılırmış, öyle olmasa imiş bir buçuk aydır neden Eskişehir alınamamış imiş... Bunlar, dedikleri gibi, hakikaten bedhah¹⁴⁴², hain, hain-i vatan adamlar, yarın soluğu Avrupa’da alacaklar, umurlarında mı? Ha, bak o dahi söylüyor, Viyana sahih pek ucuzmuş, ah, bir İstanbul’dan kurtulsam!

Saat dokuz- Müeyyit elli liraya mahsuben¹⁴⁴³ yirmi lira verdi... Arabacıyı nafiye yere saatlerce bahçede bekletmese idim dört liraya kıymamış olacaktım, sanki çıkınca başka bir araba mı yoktu? Sanki yürüsem nem eksilirdi? Eksilmez, bilakis artardı, şimdi yirmi dört liram olurdu. Mamafih bana iyi, kârlı bir işten bahsetti: Anadoludakilere çorap fanila toplamak için yakında bir muavenet heyeti teşekkül edecekmiş, İstanbul’da fazla miktarda yatkın¹⁴⁴⁴ çorap ve gömlek de mevcutmuş,

¹⁴³⁹ Sıkıştırma, daraltma.

¹⁴⁴⁰ Kötümser.

¹⁴⁴¹ Geri dönüş.

¹⁴⁴² Kötü niyetli.

¹⁴⁴³ Hesaba geçirilmek veya alacağa sayılmak üzere.

¹⁴⁴⁴ Çürük.

bunları şimdi beşer, onar kuruştan toplamak, sonra yüzde yüz kârına elden çıkarmak işten bile değilmiş... Ne var? Ticaret bu! Ticaret açığözlülük demektir; fakat sermayeyi nereden bulsak! Müeyyide Lütfullah'ın o bedhahane sözlerini naklettim, benim gibi o da kızdı:

-Hinzırın suratına iki yumruk aşk edemedik mi? Bunlar satılmış, vatansız herifler!

Diye coştı. Doğrusu kendisi çok hamiyetli çocuktur... Ne ise, şu çorap gömlek işini düşünelim, mademki yatkın malları bugün ucuzca toplamak, yarın fazla fiyatla satmak kabılmış...

Saat on -Ne zaman viskiyi üç kadehe çıkarsam artık ilerisini düşünemem... Manolaki Çingiryan (?) ben, bir de müeyyit üç çaryek poker yaptık, bizim yirmi lira uçtu, hepimiz kaybettik, Manolaki böyledir, daima kazanır, şu Yunan bozuntusuyla bir daha oyuna girmeyim diyorum ama olmuyor. Müeyyet çorap meselesini ona açtı, galiba beraber işe girecekler! Hah, herif bizi yemeğe davet ediyor, geçen gün de biz onu götürmüştük.. Prenses Matoviçka kavuşacağız!

Saat on bir -Vallahi bu Manolaki çapkın, hoş bir ihtiyar, hem Türk dostu¹⁴⁴⁵ da, boyna papulasla alay etti, çorap meselesine de razı oldu gibi.. Yarın görüşmek üzere randevu verdiler! Ne yemekler, ne şarap! Prenses Matoviçka bu gece biraz yorgun. Dudaklarında acı, elim, fakat ne dil-firib¹⁴⁴⁶, ne manidar bir tebessüm var. Masadan uzaklaşırken arkasından bakıyorum, böyle narin, böyle seyyal¹⁴⁴⁷ bir vücut görmedim. Ya bacaklarının tenasübü¹⁴⁴⁸, o ayaklardaki mana, o sıcaklık... Yanımda para olsaydı şampanyaya çağırırdım. Konser de bir mükemmel ki... Bu musiki, bu kadınlar, bu içki, bu salon... Havada pudra, lavanta, daha kestirmesi kadın rayihasıyla mezc¹⁴⁴⁹ olmuş bir şarap kokusu, bir havana dumanı, bir sefahat çeşnisi var, asabım öyle yumuşak, ruhum öyle mest ki..

Saat on iki - Manolaki bizimle şaka ediyor:

¹⁴⁴⁵ Dostluk.

¹⁴⁴⁶ Gönül aldatan.

¹⁴⁴⁷ Akan, akıcı.

¹⁴⁴⁸ Uygunluk, orantı.

¹⁴⁴⁹ Karıştırma.

-Nasıl millîci beyler Ankara'nızda böyle hayat var mı? Diyor, biz de gülüyoruz. Müeyyit geçenlerde gitmişti, anlatıyor, Taşhanda merdiven ayağında yatmış, yemeği aşçı dükkânında yiyormuş... Benim yapacağım işlerden değil! Matoviçka yanıma oturdu, ispirtonun tesiriyle olacak, gözlerim bulanık... Çehresinden yalnız kırmızı bir ağız görüyorum, kıpkırmızı bir ağız... Beni bir alev gibi yakıyor ve çekiyor!

Saat bir –Üç kişi, kol kola, bir Rus birahanesinden öbürüne, bir kumarhaneden berikine dalıp çıkıyoruz.

Saat iki –Hala geziyoruz. Fakat bütün masrafı Manolaki (?) yüklemek doğru değil... Usulcacık bir kenara çektim, kendisinden ödünç yirmi lira istedim: Verdi; fakat bunu hemen ödemeliğim lazım, tehire¹⁴⁵⁰ gelmez, ayıp olur. Neredeyiz? Hangi semtte? Farkında değilim. Fakat yanımda, eli elimde, kırmızılar giymiş bir kadın var; ara sıra pencereye gidip serin hava alıyorum.

Saat üç –Bir bakara¹⁴⁵¹ masasındayım, mütemadiyen kazanıyorum. Manolaki'nin (?) yirmi lirası deste deste çoğaldı, hesabımı tutamıyorum, şaşırdım; beş yüz liradan fazla olmalı, beş yüz lira!! Bütün ufak borçlarımı, yani bana nefes aldirtacak, evimde rahat oturtacak, Beyoğlu Caddesi'nden üzüntüsüz geçirecek münasebetsiz, haysiyetsiz borçları kapatabilir!

Saat dört –Kâr sekiz yüzü geçti zannediyorum. Kırmızılı kadın, yanımda, bana şans veriyor!

Saat beş –Biraz zarara başladım!

Saat altı -Acaba kalksam mı? Galiba tekrar beş yüze indim!

Saat yedi -Oyun bitti. Sabah olmuş be! Bakayım cebimde ne kaldı... Bir, iki, üç, dört, beş, tam beş lira! Bir otomobil parası... Hay aksi şeytan hay, keşke kalksaydım, bu münasebetsiz yere de nereden düştük! Başım müthiş ağrıyor, kırmızılı kadın amma musallat oldu, beni galiba paralı zannediyor; lakin hoş bir mahluk daha! Ne toparlak, ne kabarık, ne Van kedisi gibi bir şey... Taze ekmek gibi sıcakık, yumuşak, iştihâ-bahş bir vücudu var. Acaba beraber gitsem mi?

¹⁴⁵⁰ Geciktirme.

¹⁴⁵¹ Fransızlara özgü bir iskambil oyunu.

Saat sekiz –Sabah vakti ah bu Büyükdere inişi! Söylemeyi unuttum, Manolaki yirmi lira daha ikraz¹⁴⁵² etti; kırmızılı kadınla yalnız ben, baş başa Tarabya’da sabah sütü içmeye gidiyoruz, otomobil pekiyi bir marka, sessiz, yağ gibi İstinye bayırından bir kayıyor ki... Boğaziçi henüz uyanmış, ne mahmur, ne latif! O beş yüz, sekiz yüz lira kârla çıksa idim muhakkak bütün günü, belki de bütün haftayı, bu cici Polonez’le otelde geçirirdim. Acaba müeyyit yatkın çorap gömlek işini becerebilecek mi? O iş olursa ahtım olsun sonbaharı Tarabya’da bu kadınla çıkaracağım!

Saat dokuz –Eve döndüm. Merhum pederin kâhyası Hüseyin Efendi kemal-i teessürle bir gazete gösterdi, son sayfasında şöyle bir ilan var:

-“Şadan Bey’in istikraz eylediği (5800) lira-yı osmanî evrak-ı nakdiye mukabilinde Aşçıoğlu Yordan Efendi uhdesinde vekalet-i devriye ile vefaen mefruğ¹⁴⁵³ bulunan Nişantaşı’nda Testere Sokağında atik 7, cedid 17 numaralı hane tesviye-i din edilmemesinden dolayı ilh ...”

Ey, ne yapalım, kabahat bende mi, Harb-i Umumi çıkmasaydı elbette bu evde böyle satılmazdı!

Saat on elli dört –Uyku.

Saat beş –Neredeyim? Ha evimde, yatağında... Acaba saat kaç? Hayret! Beşi geçiyor. Dün gece yine yemediğim halt kalmadı: Yirmişer liradan kırk lira Yunanlı Manolaki’ye (?) borçlandım; müeyyitten aldığım yirmiyi de yedim, ya o kazandığım sekiz yüz lira... O da geri gitti... Hepsi iyi ama tanımadığım murdar karı yanımda, otomobile o Büyükdere seferi de ne idi? O nesi idi?

Bugün ne yapacağım? Nereye, kime başvuracağım?

Ah, ne hayat!

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11468-1038, 25 Teşrinievvel 1921, s. 3]

¹⁴⁵² Borç verme.

¹⁴⁵³ Başkasına verilmiş.

107. FUZULİ BİR DÜŞMAN

Dünyada bir memleket, bir millet, bir ülke var ki Türk'e bütün milletlerden ve bütün memleketlerden daha düşman... (Türk!) der demez kan başına çıkıyor ve gözleri yerinden oynuyor! Evet, o memlekette hiçbir gazete yok ki Yunan harekât-ı askeriyesi telleyip pullayıp iftiharla, takdirle, bire bin katarak sütunlarına derç etmiş olmasın, bizim yorgunluğumuzdan, izmihlalimizden memnuniyetle, sevinçle, güle güle bahsetmesin... Onlara nazaran Türk ordusu artık mevcut değildir, değerli bir Türk kumandanı da kalmamıştır; fakat Yunan ordusu mehi¹⁴⁵⁴, müthiş, kahir bir ordu ve Yunan kumandanları da mütefennin¹⁴⁵⁵, mükemmel, meşhur birer zabıttır. O memlekette her gün aleyhimize yüz türlü haber intişar eder: Enver 30 bin esir vermişiz; 168 top zayi etmişiz, Ankara zapt olunmuş, kahkarî ricatler¹⁴⁵⁶ başlamış, firarilerin adedi hesaptan efun¹⁴⁵⁷, verilen ganâim-i harbiyenin¹⁴⁵⁸ miktarı ise, eski donanma kandilleri gibi, bi-şümâr¹⁴⁵⁹ ve miktarı düşvâr¹⁴⁶⁰ imiş! Orada bir yerliye rast gelen Türk daima:

-Nasıl, artık mağlup, perişan oldunuz ya!

Diye bir acı suale veya itâba¹⁴⁶¹ maruz kalır; o diyarda iyiliğimizi istemek ayıp, muvaffakiyetimize dua haramdır. En ziyade taraftar olanların ağzından bile ancak şöyle yarım yamalak bir temenni çıkar:

-Ne diyelim, arzu ederiz ki kazanasınız, fakat...

Orada Yunan zaferi için eski ve yeni rical¹⁴⁶² birbirlerine temenniyatta bulunurlar, açık mektuplar neşrederler, ayinler yaparlar, ianeler¹⁴⁶³ toplarlar. Hülasa¹⁴⁶⁴ o memleket bizim en yaman, en keskin, en akur, en kindar bir hasmımızdır.

¹⁴⁵⁴ Heybetli, korkunç.

¹⁴⁵⁵ Fenle uğraşan, teknik alanda bilgili olan.

¹⁴⁵⁶ Geri dönme.

¹⁴⁵⁷ Fazla.

¹⁴⁵⁸ Harp ganimetlerinin.

¹⁴⁵⁹ Sayma.

¹⁴⁶⁰ Zor, güç.

¹⁴⁶¹ Azarlama.

¹⁴⁶² İleri gelen devlet adamları.

¹⁴⁶³ Yardım.

¹⁴⁶⁴ Özetle.

Hatta sinemalarında öyle filmler gösterirler ki Türkler kabâil-i vahşiye¹⁴⁶⁵ kılığında, donlu gömlekleli bir takım iptidai¹⁴⁶⁶ insanlardır; yollarda başı boş develer, çıplak çocuklar, murdar¹⁴⁶⁷ dilenciler, yara bere içinde hastalıklı mahlûklar, miskinler dolaşır... Halk bunları seyreder, ettikçe aleyhimize yürür!...

Şimdi, düşünelim: Bu hasm-ı memleket acaba hangisidir? Bizi bu derece tanımayan zalim ve kör ahali dünyanın ne tarafında sakindir? Bu liyakatsiz halkın adı nedir? Bu düşmanımızın ismi ne olabilir? Söyleyeyim: Almanya! Evet Almanya ve Almanlar... Evet, onlar! Bütün bu saydığım aleyhtar hadiseler orada, dünkü müttefikimizin ülkesinde, hani ismini ağzımıza aldıkça akciğerlerimizin görüldüğü yerde oluyor, Kostantin'e muzafferiyet temennisinde bulunan dönek ve bayağı ruhlu adam da sabık¹⁴⁶⁸ Kayserdir!¹⁴⁶⁹ Ah, hâlbuki biz onun uğruna ne kanlar dökmüş, ne yerler kaybetmiş, ne hallere, bu hallere düşmüştük! Bir bu eski müttefikimizin gazetelerine, bir de eski hısımlarımızın gazetelerine, Fransız, İtalyan ve hatta İngiliz gazetelerine bakınız ve Harb-i Umumiye Alman lehinde girdiğimize kabilsen yanmayınız!

Haydi, muhalifler her hususta yanılmış olsunlar ve yanılmakta bulunsalar, fakat Alman aleyhtarlığından dolayı ne kadar iftihar etseler yeri vardır. Onlar böyle iftihar ettikçe hala kursaklarında Alman parası, Alman danesi ve koleksiyonlarında Alman dalkavukluğu, Alman meddahlığı dizili duran gazetecilerimiz şu rezaletlere seyirci oldukça her gün, beşer, onar kere hicaplarından¹⁴⁷⁰ yere geçmelidirler!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11469-1039, 26 Teşrinievvel 1921, s. 2]

¹⁴⁶⁵ Vahşi kabileler.

¹⁴⁶⁶ İlkel.

¹⁴⁶⁷ Kirli, pis.

¹⁴⁶⁸ Eski.

¹⁴⁶⁹ Hükümdar.

¹⁴⁷⁰ Utanma, sıkılma.

108. BİR MÜLAKAT

Muharriri: Refik Halid

Gazetelerimizden birinde dün gayet mühim, meraklı, hoş bir mülakat okudum. Fakat istiyorum ki bu mülakatın kiminle ve nerede yapıldığını söylemeyeyim... O mülakatnameden iktibas¹⁴⁷¹ edeceğim bazı cümle ve fıkralara bakarak karilerim hakikati, ziyaret edilen o zat ile ziyaretgâhı keşif ve tahmin etsinler. Acaba olur mu? Hele bir kere tecrübe edelim:

“Bulduğum odaya geldi ve pek mültefit¹⁴⁷² çehresiyle beni selamladıktan sonra:

-Safa geldiniz efendim, şöyle buyurunuz!

Diyerek iskemleden birisini bana uzattı. Henüz bir kelime söylememiştim. Odada bizden başka kendisini görmeye gelen bir takım ziyaretçiler daha vardı.”

Anlar gibi oldunuz galiba... Öyle ya mültefit çehreli bir zat, odası ziyaretçilerle dolu, size yer gösteriyor, nazik davranıyor... Muhakkak bu bir nazır, yeni bir nazır olmalı, tebrik ve ziyaret günlerinin birinde! Fakat emin olunuz ki değil... Zira kendisinin tarifi nazır tarifine benzemiyor: “Zayıf ve dar omuzları üzerinde taşıdığı çok saçlı başı yorgun bir halde...” Ha, anlaşıldı, bu bir şair olsa gerek, bir yeni şair veya piyes muharriri... Acaba (Eski Rüya) muharriri Reşat Nuri Bey mi dersiniz? O da zayıftır, saçları da çokcadır, başı da yorgun bir haldedir... Muhakkak o, zira aşağıda:

“Asabi rahatsızlığının delili olabilecek pek çok hareketleri vardı:

-Cigara içiyorum ve cigara bazen en iyi arkadaştan daha iyidir derler, ne doğru söz bilseniz! Diyordu.”

Şeklinde bir cümle daha var; Reşat Nuri Bey de biraz asabi hareketler yapar, bol cigara içer, işte bildik gitti... Fakat yine bilemediniz, zira başka bir yerde ona muharrir:

¹⁴⁷¹ Bir söz veya fıkrayı aynen veya anlam olarak kendi söz veya yazısına aktarma.

¹⁴⁷² İlgili, güler yüzlü.

“-Sihhatinize ve vücudunuza itina ediyor musunuz?”

Diye soruyor, o da:

“Bilseniz kardeşim, diyor, vücudum o kadar yorgun ki... Kuvvetsiz ve zayıf midem bu gibi zamanlarda büsbütün zayıf düşüyor!”

Gibi bir cevap veriyor. Demek ki bu zatın sıhhati pek ziyade şâyan-ı dikkat, afiyeti gayet mültezem¹⁴⁷³, “Aman kendinize iyi bakınız!” deniyor. Acaba vücudu, sıhhati bu derece iltizam olsan şu büyük, mühim kimse nedir, necidir, şair midir, zabıt mıdır? Bakalım, anlamaya çalışalım.

“-Nasıl burada istirahatiniz temin ediliyor mu?”

-Birader, burada azami hüsn-i muameleyi görüyoryi, istirahatim imkân dairesinde temin olunuyor. Ha, demek ki bu zat bir muhterem, muazzez misafir... Azami hüsn-i muamele görüyor ve istirahati de, imkân-ı müsait olduğu kadar temin ediliyor. Acaba bir şikâyeti de var mı? Var, dinleyin:

“Bir şikâyetim varsa o da hafif rutubettir. Yalnız bir odam var.”

Vah vah, yalnız bir oda, nasıl olur, o da hafif rutubetli... Lakin uzun etmesin:

“Odam güneşe karşı, sabahleyin Marmara’yı gören penceremi açıyorum. O zaman denizle baş başayım, bol hava bana oradan geliyor.”

Ne ise, demek ki manzarası fena değilmiş, deniz havası da alıyor, o halde kesb-i afiyet etmesi yakındır. Bu zata, bu hasta veya bu şaire muharrir:

“-Sizi yordum kardeşim!”

Diyor. Anlaşıyor ki bu bir kazada bir mecruh¹⁴⁷⁴ zabıt veya bir yaralı tayyareci... (Kardeşim) hitabıyla ne kadar candan tevkir¹⁴⁷⁵ olunuyor ve sıhhatinin muhafazasına ne derece dikkat ediliyor, adeta millî bir kahramanla mülakat, bu zat bir

¹⁴⁷³ Gerekli.

¹⁴⁷⁴ Yaralanmış.

¹⁴⁷⁵ Karşısındakini yüksek tutma.

kahraman olsa gerek... Zira gazeteci ondan böyle, ne sitayiş¹⁴⁷⁶ ve ne muhabbetle bahsediyor; adeta elini sıkmasıyla müftechir¹⁴⁷⁷:

“Kendisini fazla yormamak için müsaade istedim. Beni kapıya kadar geçirdi, o bütün bu yorgunlukları azami bir metanetle karşılıyor ve sıkı sıkı tuttuğu elimi sarsarak:

-Arkadaşlarıma pek çok selamlar götürünüz. Sizi daha sonra sık sık görmek isterim, şimdi yorgunum ve bu zamanlarda fazla konuşmak beni bir hayli yoruyor!

Dedi” diyor.

Aman fazla konuşmasınlar, fazla yormasınlar, değil mi? Size bile bir rikkat¹⁴⁷⁸ geldi. Dahası var, muharrir diyor ki:

“Elimin içinde duran ateşli eli daima titriyordu!”... Evet ama mahkemede, şah İsmail’i vururken hiç de titrememişti! Artık anladınız a, şu nazik, mültefit, ihtiramlı¹⁴⁷⁹ ve acıklı mülakat bu yeni kahramana aitti!

Adam öldürmek galiba hürmet ve muhabbet görmenin en kısa yolu!

[**Peyâm-Sabah**, nu:11471-1041, 28 Teşrinievvel 1921, s. 1]

---

¹⁴⁷⁶ Övme.

¹⁴⁷⁷ Övünen.

¹⁴⁷⁸ İncelik.

¹⁴⁷⁹ Saygı.

109. ÇİNGENE KIZI

Nakil: R:H(1)

Öğle yemeğinin sonuna doğru babam, çingenelerin her seneki gibi yine kasaba kenarına gelip çergilerini kurduklarını haber verdi. Şevkidil halam bunu işitince gümüş tatlı takımlarını kilit altına saklamak lazım geldiğini ifade eder gibi eliyle bir hareket yaptı. Ben kıpkırmızı kesildim; bir hafta evvel, bağ bozumu günü toplayıp şimdi azar azar, ihtiyat ve idare ile sofraya konulan o canım üzümü bile tabağımda unutmuştum. Bağlar bozulduğu esnada o nekes Şevkidil halam da beraber gelir ve bir lahza ayaklarımın dibinden ayrılmayarak ziyankârlık etmeme mâni olurdu. Elinden gelse merhum amcamın çilek toplarken yaptırdığı gibi bana mütemadiyen ıslık çaldırmaya bile kalkardı. Ah, bu usul! Çileği ağza atınca ıslığı kesmek ve ıslığı kesince de amcamın nazar-ı teftişini celp etmek icap ederdi, ne kadar üzüldür, eziyet çekerdim.

Şevkidil halam:

Birader, sebzevatlığın çiti tamir oldu mu? Diye sordu.

Babam: Oldu, fakat, hemşire nafile telaş etme, bunlar çingenelerin hayırsız kısmından değildir!

Diyordu; fakat halam inat ediyor:

Sen istediğin kadar söyle, ben mallarımı bilmez miyim, onlar ne bulsalar aşırırlar; işleri, güçleri, sanatları bu, ayol!

Diye söyleniyordu. Babam, alaya vuruyor, kahvesini şapırdatarak:

-Ne yapınlar, onlar da Allah'ın kulu, geçinmek lazım!

Diyordu. Halam adeta hiddetleniyor:

Birader, sen bu akla hizmet eğersen şimdiden pılıyı pırtıyı toplayalım, elin çingelerine malımızı elimizle verip kurtulalım!

Diyordu. Babam artık kalkmış, sigarasını yakmıştı:

-Ben belediyeye gidiyorum, diyordu. Haydi, küçük, benimle geleceksin arş!

Cevap vermediğimi ve belediyeye gitmek hususunda şevksiz durduğumu görenhiyanet halam beni sokmaya, ısırma kalkmıştı:

Mahalle çocuklarıyla beraber alt alta, üst üste çingene çergeleri etrafında

dolaşmak, oynaşmak dururken belediyeye hiç gidilir mi?

Dedi. Babam bereket imdadıma yetişti:

-Adam bırak çocuğu, bugün de istediği gibi eğlensin, yarın mektep açılıyor (İzmir)i boylayacak! Diyerek çıkıp gitti.

Hakikaten her sene çingenelerin gelişi mektebin açılışına, yani eylülün başına tesadüf ederdi. Bu son serbestlik günü, o hiçten eğlencesi, zevk ile hassas vücudumda bir asabiyet, bir teheyüç¹⁴⁸⁰ hasıl ediyordu. Hem bugün, sözüm ona, kasabada Hristiyanların Paskalyası da vardı. Zaten çingenelerin bu vesileyle oynamak, türkü çağırmak suretiyle beş, on para fazla koparacaklarını hesap ettikleri için daima aynı günde gelirlerdi. Hoş bu Paskalya öyle vilayet merkezindeki gibi şaşaalı, debdebeli¹⁴⁸¹ olmaz, meydanlıkta atlıkarıncalar ve sandallı salıncaklar kurularak hokkabazlar, paskallar oynamaz, zilli davullar, borazanlar çalınmazdı. Zaten Hristiyan olarak nâhiyemizde kaç kişi vardı? Onlar da giyinirler, kuşanırlar, yemekler yaparak ırmak kenarına inerlerdi. İşte orada kıbtî¹⁴⁸² çocukları yanaklarını şişirip (Hampur! Hampur!) yaparak, mâni okuyarak ve kadınları fala bakıp niyet açarak akşama kadar meşgul olurlardı.

Bu çingene simaları içinde bir tanesi hafızamda ne kadar derin, biraz kederle karışık ne hoş bir iz bırakmıştır... Bu esmer ve şirin bir çingene kızı simasıydı; öyle bir esmerlik ki insana ömründe hiç yıkanmamaktan ileri gelmiş zannettiriyor, lakin o bembeyaz dişler, o ala ve keskin gözler, o masum, halavetli, azimkâr tavır... Bunlar bizi hayran bırakırdı. Fala bakmanın, mâni okumanın envainı öğrenmişti; o basmakalıp manasız sözleri tekrar ederken biz, erkek çocuklar, karşısında dizilip dünyanın en latif, en meraklı bir masalını dinler gibi kendimizden geçerdik. Sarı başörtüsü, kırmızı dallı geniş şalvarı, dar yeleğiyle rüyalarımıza girer, hülyalarımızda gezerdi. Hatta nâhiye delikanlıları Esmâ kırıla döküle, bin işve ile salınp geçerken birbirlerini dirseklerler, şakalaşırlar, söz atarlardı.

Üzerimdeki mekteb-i sultani elbisesi Esmâ'nın nazar-ı dikkatini celp etmiş ve belediye reisinin oğlu olmak sıfatı geçen yıl beni birkaç işvekâr göz süzmelerine, iltifatlı bakışlarına nail etmişti. Öyle göz süzüşler ve öyle bakışlar ki tecrübesiz, ufak

¹⁴⁸⁰ Heyecanlanma.

¹⁴⁸¹ Görkem.

¹⁴⁸² Çingene.

bir çocuğun, bir vakitsiz müptedinin başını nâra yakabilir... Bu sene on dördüne basmışım; artık aşktan tatmak, biraz çapkınlığa başlamak hakkımdı ve ben buna azmetmişim.

Binaenaleyh¹⁴⁸³ Esmâ'yı çergenin önünde, köpekle horoz arasında hindi bağı ayyıklar görünce şiddetli, derin bir memnuniyet, bir sevinç duydum. Fakat zihnimden geçirdiğim o gizli emelin mahcubiyeti, ürkekliği ile ikindiye kadar uzakta kaldım, yaklaşmaya cesaret edemeyerek civarında dolaştım. Nihayet sular kararır gibi olurken biraz sokuldum. Söze Esmâ başladı:

-Ağacığım, sefa geldin, buyurun! Dedi. Ben beceriksizce elimi başıma götürdüm, selam verdim. O devam etti:

-Bıldırdan beri o nazik hatırın hoştur a İhsan Beyciğim!

İsmimi bilecek kadar bana gösterdiği şu alaka, şu nezaketli istifsar hatır bana cesaret vereceğine nedense, aklımı büsbütün allak bullak etti. Kavak ağacına yaslandım; kendi kendime diyordum ki:

-Haydi, göreyim seni İhsan, gün bugün, saat bu saattir, hani mektepteki Feyzi söylerdi, "Gözünü yum, beline sarıl!" derdi, sen de öyle yap, birdenbire belinden kavra, (Şap!) yanağından öpüver!

Fakat maalesef, yalnız değildik, meydanlıkta, halkın gözü önünde böyle bir cüret zararlı kaçırdı. Konuşmakta devama karar verdim:

-Sen benim adımı nereden biliyorsun, kız! Dedim.

-Bilmez olur muyum diyordu. Sizin evi de bilirim, nah, şu uzakta kulesi görünentaş konak değil mi? Siz orada oturmuyor musunuz? Reis Bey'in evinde...

Esmâ'nın taş konak dediği bina on altı odalı gösterişli bir evceğizden ibaretti.

-Evet, dedim, orada oturuyoruz, reisin ben oğluyum!

-Bilmez miyim ayol!

Kızın, Reis Bey derken kaşları çatılmıştı. Acaba neden? Merak oldu, hemen ilave ettim:

-Ama benim babam fena bir adam değildir!

---

¹⁴⁸³ Bundan dolayı.

Esmâ surâtı astı:

Öyle ama neden bu sene, bildir olduğu gibi bizi bu çayırda oturtmuyor. (Şevkidil) halâmın bu melanette bir parmağı olduğunu derhal anladım:

-Bilmiyorum, dedim, size çok kişi burada düşman... Fakat babam aleyhinize değildir, hem bu işlere başkası karışamaz, o nasıl isterse öyle yapar!

-Nazlı Paşacığım, sen bizden yana mısın?

-Elbette!

Ah Feyzi neredesin, işte cesaret gösterecek sıra gelmişti, lakin bir türlü gözümü kapayıp içimdekini dışarıya vuramıyordum. Neden sonra, başım eğik, titrek, ürkek bir halde yavaşça şöyle bir şey mırıldandım:

-Hem istersen sizden yana olduğumu sana, تنها bir yerde ispat edeyim...

Mırıldandım ama ne mana ile söylediğimi kendim bildiğim için kıpkırmızı kesildim. Esmâ ise o manadan hiç de havf ve telaşa, hicaba düşmedi:

Tenhaca baş başa mı nazlı beyim, canıma minnet, dedi, akşama, buraya gel... Ama sizin evde bir yer olsa daha âlâ olur!

-Olur, hay hay!

Deyi vermişim... Sonradan münasebetsizliğimi fark ettim ama, acemilik, artık dönemedim. Şimdi Esmâ'ya evin planını tarif ediyordum: Benim odam alt kattaydı, oraya hem bahçe tarafından hem de kümesin yanından küçük bir merdivenle girilebilirdi. Çingene kızı bu tariftten pek memnun kaldı: “Sen beni arka kapıda bekle, yatsıdan sonra gelirim, iki kere tak, tak vurdum mu hemen aç!” dedi. Sözleştik.

Aman yarabbi, birdenbire, çapkınlık âleminde ne terakki ne hayret-âver¹⁴⁸⁴ birmuvaffakiyet göstermişim...

Yatsıya müteakip yerime çekildim ve bekledim. Derken Esmâ işareti verdi, açtım ve elinden tutarak gacıır gucur öten köhne bodrum merdiveninden bin korkuyla çıkarıp çingene kızını yatak odama soktum. Esmâ içeri girer girmez, gayet laubali, alışkın bir tavırla her tarafı karıştırmaya başlamıştı. Nasılsa ağzımdan kaçtı; ta çocukluğumdan beri açmadan sakladığım bir kumbaram olduğunu söylemiş bulundum. İstediyim ve bana, kutuyu kırmadan, bir sicim sokup ilmik yapmak suretiyle

¹⁴⁸⁴ Hayret veren.

paraların nasıl çıkarılabildiğini göstermeye koyuldu. Hakikaten ne güzel, ne kolay çıkarıyordu... Biraz sonra kutu bomboş kalmış, bütün mevcudu Esmâ'nın koyna aşmıştı. Fakat ben öyle hovarda hareket ediyordum ki ufak bir keder bile göstermiyordum. Esmâ, dar yeleşikle, tatlı gülüşüyle aklımı alıyordu.

Birdenbire burnu bir rayiha, bir meyve kokusu almıştı. Yan odadan nefis bir üzüm kokusu geliyordu, halis İzmir razakısı... Halam anlaşılın kilerin kapısını kilitlemeyi unutmuştu. Esmâ hemen o tarafa daldı: İplere en pişkin, en nefis, en iri salkımlar bin itina ile dizilmişti. Çingene kızı bunlardan en parlağına, halamın misafir ağırlamak için ayırdığı iri, doldun, ballı bir salkıma elini attı. Pek beğenmişti ki bunu müteakip ikinci, üçüncü, dördüncü salkımlarda birer birer, çabuk çabuk yenmiş, bitmişti. Neden sonra gırtlığına kadar doydun, o zaman benimle biraz, pek az, teşekkür makamında şakalaşmaya koyuldu. Sonra birden gitmeye karar verdi:

Sağlıcakla kal!

Diyerek haşın bir tavırla arka kapıdan çıkıp karanlığa karıştı, gitti.

Ben gece yarısına kadar yerlere dökülen üzümleri toplamak ve çöpleri meydandan kaldırmakla, odaya çeki düzen vermekle meşgul oldum; güya ortada iz, alamet bırakmayacaktım. Neden sonra yattım; fakat tâ-be-sabah¹⁴⁸⁵ helecan, üzüntü ve kederden gözümeye uyku girmede. Nihayet dalmışım. Kalktığı zaman öğle olmuştu. Babam yüzümeye baktı:

Ne o evlat, dedi, seni biraz sarı, solgun görüyorum, uyuyamadın mı, ne oldu? Hemen halam öteden atıldı:

-Hah, dedi, şimdi de haylaza acı bakalım, dün gece yediği haltı biliyor musun?

Ben bir cisim camda cism-i câmide donmuşum, yüreğim durmuştu, adeta ölmüşüm, ötesi yok...Başım eğilmiş, öyle sessiz bekliyordum. Halam devam etti:

Oğlun, dedi, haylaz oğlun dün gece kilerin kapısını açık bulmuş, içine girmiş, tam on okka üzüm ziflenmiş, hem de en iri salkımları... Sararıp solmaz da ne olur!

Babam bana baktı, fakat müşfik bir nazarla:

Demek miden bozuldu ha, dedi, pekiyi olmuş, bir daha halanın üzümlerini

¹⁴⁸⁵ Sabaha kadar.

yememeyi öğrenirsin?

Ben ne dediğimi bilmiyor, sade:

-Evet, baba... Evet, baba!

Diye mırıldanıyordum. Ah gidi çocukluk ah!

[**Peyâm-Sabah**, nu:11471-1041, 28 Teşrinievvel 1921, s. 3]

110. HAYDİ YALLAH

Bir ihtiyar– Elli ile altmış yaş arasında

Bir genç– Yirmi ile otuz arasında

[Yangın yerlerinden birinde, soğuk bir bahar gecesi, ikisi de kapısı yanmış bir çukur, dar, rutubetli bodruma iltica etmişler, yere uzanmış, yatıyorlar; üzerlerinde yırtık pırtık, paçavralaşmış elbiseler, titreşiyorlar.]

İhtiyar– Ha, evlat, geceleri biraz ayaz yapıyor değil mi?

Genç– Ne diyorsun, ayaz da söz mü?

İhtiyar– Öyle uzakta durursan ısınamazsın, hele şu sırtını bana daya...

Genç– Seni rahatsız ederim.

İhtiyar– Teşrifata lüzum yok, böyle yerlerde böyle zamanda nezaket sökmez.

Genç– Eksik olma, işte sokuldum.

İhtiyar– Nasıl, şimdi daha rahat değil mi? Ciğerlerin olsun ısınır...

Genç– Sahih, öyle, tanımadığım bir adama, yaptığın şu iyilik... Allah razı olsun!

İhtiyar– Tanışmaya lüzum var mı ya? Alafrangaca şöyle, ev sahibi bizi birbirimize prezante mi etsin istiyorsun? Vay beyim vay! O salonlarda olur!

Genç– Maşallah, neşen yerinde...

İhtiyar– İstersen keder et, kaç para eder. Ben surattan haz etmem, tevekkeli “Mihneti zevk etmededir âlemde hüner, gam u şâdî-i felek¹⁴⁸⁶ böyle gelir böyle gider” dememişler, işte ben de böyle yaparım, neşeye vurum. Alelhusus soğuk böyle keskin olursa... Elbette tanıdığım bir adam değilsin, sen de benim kulağıma adıma koymadın a... Fukaralıkta bu cihetlere bakılmaz, mademki bir yolun yolcusuyuz, uyuşmaya, dertleşmeye bakalım!

Genç– Hakkın var.

İhtiyar– Hoş, haline bakıyorum da, galiba yersiz yurtsuz kalalı çok olmamış, öyle anlıyorum... Zaten viranelerde daha sana hiç rastlamadım...

Genç– Evet, sokağa düşeli az oldu...

İhtiyar– Demek işi çakmışım, daha pek acemisin... Kaç gün oldu?

Genç– On beş...

İhtiyar– On beş mi? Pek az. En sıkıntılı günlerde bulunuyorsun, başlangıçta çok ağır gelir... Canım, fukaralığa yazılmak için çok fena bir mevsim seçmişsin!

Genç– Ben seçmedim ki... Öyle geldi, elimde olsaydı...

İhtiyar– Ne, anlat bakalım başından geçeni!

Genç– Neye yarar, uzun... Bir başka vakit naklederim.

İhtiyar– Bir iş tutmuyor musun?

Genç– Buldun işi... Sürünüyorum be, ağzıma atacak bir habbe yok... Asmaya götürseler üzerimde metalik çıkmaz!

İhtiyar– Gelsin öyleyse hayâlât! Hülyayla besleniyorsun denese!

Genç– Öyle...

İhtiyar– Fakat hülyayla karın doymaz, sen onu bırak da bir çıkarına bak!

Genç– Çıkarı mıkarı, elbette bir şeye benzeyecek, böyle sürmez a?

İhtiyar– Sürer, sürer, merak etme, hep öyle dedikti, öyle zannederdik ama... Alışırın!

Genç– Açlık nedir, anlar mısınız?

İhtiyar– Daniskasını... Ona da alışılır!

Genç– Ama alışmak kısmet olmadan geberirsen!

İhtiyar– Kim demiş? Öyle değil... Keşke açlıktan geberilse!

Genç– Karnım şu dakikada zil çalıyor, boş mu boş...

İhtiyar– Talihin varmış, sana bir ziyafet çekeyim.

Genç– Sahih mi söylüyorsun?

İhtiyar– Sahih de laf mı be? Şimdi görürsün!

Genç– Ekme mi?

İhtiyar– Ekmeğin lafı mı olur! Daha alası, şekerleme!

Genç– Alay ediyorsun!

İhtiyar– Alay değil, nah, al, ömrünü kestane şekeri yemekle geçirmedin a... Cebimde dört tane çiğ kestane kalmış, biraz ıslanmış, küflenmiş ama ziyarı yok, iyisini sana vereyim! Elbette bunun yerine bir hindi dolması, bir Çerkez tavuğu, bir suböreği ikram etseydim daha memnun olurdu! Nasıl bunlar da fena değil, ha?

Genç– Hiç değil...

İhtiyar– Değildir ya, ne zannettin, hâlis Bursa kestanesi, bal gibi... Hacı Bekir'in kestone şekerini niyetine yutmaya bak! Sen galiba Hacı Bekir'i, kestone şekerlemesini falan bilmiyorsun, pek görgülü değilsin!

Genç– Bizimki ne olacak, fakat, maşallah sen görmüş geçirmişe benziyorsun!

İhtiyar– O da söz mü? Ben hayatın her türlü sefasını sürdürdüm, her rengini boyadım. Evlat! Şu halime bakma, ben zengin bir adamdım, bir bey, bir beyefendi...

Genç– Laflarından belli...

İhtiyar– Elbette bellidir... Kış oldu mu samur kürk sırtımda, altın baston kolumda, kehribar tespih elimde bir gezişimi, arabama kurulup bir piyasaya çıkışımı görseydin... O devirde kışa bayılırdım... Yirmi beş sene evvel! Kupamın içine, ayaklarımın altına sıcak su dolu şişeler koyarlardı, üşümeyeyim, soğuk almayayım diye... O zamanlarda bana kar az yağıyor, çabuk eriyor gibi gelirdi, ille don olup da yağmur oluklarından buzlar sarktı mı seyrine doyamazdım. Şimdiyse... Ya, evlat, ben neler gördüm, ne sobalı salonlar, ne pembeli yanaklar, ne kadınlar, ne kumarlar... Ah, o kumar! Bin lira, bin beş yüz lira, amma sarı lira kaybettiğim olurdu. Bir gün gelip de böyle, buralara, bu hale düşeceğim hatırımdan geçmezdi!

Genç– Başka kalmadı mı?

İhtiyar– Ne?

Genç– Kestane...

İhtiyar– Oo! Tadı damağında kaldı galiba... Ne gezer, kabuğu bile kalmadı... İki cebim doluydu, bitti. Geçen hafta balık pazarında dolaşırken evine masraf düzen bir bey merhametinden bir okka da bana alıverdi, otuz kuruş... Sekiz gündür onu yiyorum.

Genç– Yalnız kestone mi yedin?

İhtiyar– Hemen hemen onun gibi bir şey... Geç canım, başka lafa bakalım, adın nedir hele?

Genç– İzzet!

İhtiyar– Kimin nesi olduğunu sormayayım...

Genç– Niçin?

İhtiyar– Ben kimim, onu söylemeyeceğim de ondan... Bana sade Baba Hamdi

veya Hamdi Baba de... Terbiyeli bir çocuğa benziyorsun. İster misin beraber gezelim, beraber yaşayalım. Ben daha tecrübeliyim, sana kılavuzluk ederim.

Genç– Hay hay!

İhtiyar– Fakat evvela sorayım: Bacağına güvenir misin?

Genç– Güvenirim!

İhtiyar– Öyleyse kolay, bu işin uhdesinden gelebilirsin!

Genç– Ne gibi?

İhtiyar– Ne gibi olacak, yürüyerek... Fukaralık yürümek işidir. Boyuna yürüyeceğiz, ben sana: “Haydi, yallah!” dedim mi düşmelisin öne, sürt Allah’ım sürt! Durmaya gelmez, polis şüphelenir, enseler... Onun için, böyle bir bodrum, bir mahzen buluncaya kadar yürürsün... Hatta, doğrusunu ister misin, en iyisi köylere çıkmaktır. İstanbul içinde polis ikide bir, serseri der, dilenci der, muzleme-i su’ der alır karakollara tıklar... Parktaki kanepelerde yatar görse kaldırır, yangın yerlerinde rastlasa şüpheyeye düşer, kovar, hülasa¹⁴⁸⁷ insanı rahat bırakmaz. Onun için ben bir usul tuturdum: Üç, dört ay şehirde gezip tozup ölçümü aldım mı mesela Edirne kapısı’nı geçer, Makri köy yolunu tutarım; oradan Ayastefanos, Çekmece, Hadımköy, falan köy derken Edirne’ye kadar gidiyorsun...

Genç– Peki Edirne’den sonra?

İhtiyar– Selanik di çek¹⁴⁸⁸! Laf değil, hep şenlikli kasabalar, Drama’lar, Kavala’lar, Dedeğaç’lar ben böyle, mütemadiyen sürterek Rumeli’yi iki defa karış karış dolaştım. Köyden köye gezmekten iyisi mi olur? Gündüz karnın doyar, gece yatacak yer bulursun! En âlâ usul budur, anladın mı evlat!

Genç– Peki ama parasız insanın karnı nasıl doyar?

İhtiyar– İstanbul haricinde bundan kolay ne var? “Garibim, seyyahım, yolcuyum, fakirim!” dedin mi aç torbanı, içi dolsun... Ah, o köy ekmekleri... Ne besleyici, ne çeşnili, ne tok tutucu ekmektir, buranın kiler hava, eriyiveriyor, ne kadar yesen bana mı demiyor!

Genç– Eh, yatmak için ne yaparsın?

¹⁴⁸⁷ Özetle.

¹⁴⁸⁸ Hadi git!

İhtiyar– Her köyde bir oda vardır, misafir odası... O bile olmazsa arabalık, ahır, samanlık, herhalde sıcak, kapalı bir yer bulunur. Kovulduğun nadirdir. Bazı çapulcu herifler şunu, bunu aşırarak gözlerini korkutmamış olsaydı müşkülata hiç uğramazdık ya!

Genç– Yani, hülasaten, şöyle böyle insan karnını doyuruyor ve yatacak yer buluyor desene...

İhtiyar– Şöyle böylesi var mı, misk gibi... Hem o canım saman, kupkuru, parıl parıl, ipek gibi saman yok mu vallahi, şu murdar çamura nispetle pufla şilteden âlâdır be!

Genç– Peki Yunan zaptiyelerine, polislerine rast gelirse bir şey yapmazlar mı?

İhtiyar– Yuva yoluna gittikten sonra... “Nereye gidiyorsun? -Kavala’ya!- Nereden geliyorsun? – Drama’dan!” Sen yürümeye bak, hepsinin cevabı hazırır.

Genç– Âlâ! Âlâ!

İhtiyar– Fakat, iki kişi olmak şarttır. Başka türlü adamın canı sıkılır, hususiyile yağmurlu günlerde, o tenha, uzun, bitmez tükenmez yollarda...

Genç– Öyleyse beraber gidelim. Ne zaman?

İhtiyar– Yarın, ikindi üzeri...

Genç– Niçin sabahleyin, erkenden çıkmıyoruz?

İhtiyar– Zira ayakkabım yok; Şişli’de bir zengin beyin kâhyası vardı, senede bir defa, bana bir çift fotin verir, eski fotinlerini... Ayakları da tam benim ayaklarımın ölçüsünde... Laf değil, uzun yol alacağız, uzun sefere çıkıyoruz. Artık biraz uyku kestirelim. Zaten benim hekim de öyle tavsiye ediyor, “Uyumalısın!” diyor.

Genç– Ay, hekiminde mi var?

İhtiyar– Ne zannettin beyim, var ya, hem İstanbul’un en meşhuru... Malum a, gurebâ hastanesinin doktorları mükemmeldir... Şaka yetişir, daya sırtını bana, Allah rahatlık versin, yarın sana “Haydi, yallah!” dedim mi düşersin önüme, Edirne’dir tuttururuz!

R.HI

111. SULH GAZİSİ

Avrupa'dan sulh ümitleri belirmeye başlarken Anadolu'dan harp haberidir yayıldı; “Kati Darbe-i”, “Tasfiye Darbesi”, “Son Mücadele”, “Niha-i Harp”, “Zafer-i Kati” gibi ser-levhalar altında yeni bir taarruzun alametleri dört tarafa saçılıyor... İnşallah artık bunlara hacet kalmaz, (Gounaris ?) Paris, Roma ve Londra'dan gördüğü istiskal¹⁴⁸⁹ üzerine sulha, bizim istediğimiz sulhe yanaşır ve askerini Anadolu'dan çekip çıkarır. Zaten bence marifet iyi bir harp yapmaktan ziyade iyi bir sulh yapmaktadır. Binaenaleyh¹⁴⁹⁰ Kuvâ-yı Millîye rüesası¹⁴⁹¹ arzu olunur ki sulhu yapsınlar. Buna muvaffak olsunlar. Hani müezzinin biri minareye çıkmış, ezan okurken bir de bakmış yanında mahallenin adlı, sanlı, azgın salar bir delisi... Gözleri yerinden oynamış:

-Haydi, beraber şuradan aşağıya atlayalım! Diyor. Aşağıya mı atlamak? Maazallah, şaka değil tam bir minare boyu... Fakat çığına bu ciheti anlatmak, tehlikeyi göstermek, mantıkla onu tarik-i makule getirmek ne mümkün... İtiraz etti mi zorla seni de yakalar ve çekip şerefeden aşağı fırlatır... Biçarenin aklı başından gitmiş, ne yapsın, ne çare bulsun:

-Birader, demiş, marifet buradan aşağıya atlamak değil, onu herkes yapar, inelim de yerden buraya, minarenin tepesine atlayalım!

Deli bu teklifi daha münasip bulmuş, inmişler, müezzin de tabanları kaldırmış, yakasını beladan kurtarmış! Onun gibi, bana kalırsa, Gazi Paşa da Ankara'da mütemadiyen harpten dem vuran zümreden, minareden atlamak kadar tehlikeli olan bu delice muharebe taraftarı kadim ve günahkâr İttihatçı zümresine artık:

-Beyler, marifet harp etmekte değil, onu herkes, hatta Yunan bile yapar, sulh yapalım, sulh... Sulhu kazanalım!

Dese ve sulha ayak basar basmaz da milletin yakasına artık bu şerefli fakat kanlı beladan kurtarmış olsa hakikaten isabet eder!

¹⁴⁸⁹ Yüz vermeme, aşağılama.

¹⁴⁹⁰ Bundan dolayı.

¹⁴⁹¹ Başkanlar.

Biraz da sulhu kazanalım, bir defa da sulh gazisi olalım... Bu bize Kaynarca muahedesinden¹⁴⁹² beri müyesser olmadı, hâlbuki o zamandan beri ne harp gazileri gördük, nice harpler kazandık fakat sulhu kazanamadıkdı!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11474-1044, 31 Teşrinievvel 1921, s. 2]

---

¹⁴⁹² Antlaşma.

112. (ŞARL) NASIL DÜŞÜNMELE İDİ?

Harb-i Umumide büyük müttefikimiz bulunan Avusturya ve Macaristan'ın o büyük ve şanlı imparator ve kralı zavallı Şarl'ın başına gelen küçüklükler ne kadar eğlenceli, ne kadar gülünç... Sanki bu günkü vukuat arasında yer bulmuş bir sergüzeşt¹⁴⁹³ değil de kurûn-ı vustâ-i bir macera¹⁴⁹⁴ ve hatta bir masal! Bereket ki henüz kanlı ve facialı bir safhaya girmedi fakat (Habsbourg) hanedanına taalluk¹⁴⁹⁵ eden her macera ve her serencamın¹⁴⁹⁶ muhakkak facia şeklinde, ölümler, cesetler ve felaketlerle nihayet bulması azılı bir talihsizlik, bir şeamet iktizâsından¹⁴⁹⁷ olduğu cihetle, öyle tahmin ediyorum ki şu şimdiki gülünçlükler ve hoppalıklar ardından acıklı ve korkunç bir safha başlamak üzeredir. Zira (Habsbourg)ların son senelerdeki akıbetlerini gözden geçirirsek görürüz ki felaket ve matem bu ailenin ayrılmaz bir yoldaşı, aman vermez bir düşmandır. Mesela bu hanedana mensup olanlardan imparatoriçe Elizabeth, Fransuva Joseph zevcesi, İsviçre'de anarşistin karnına soktuğu bir eğe¹⁴⁹⁸ ile ölmüştü; onun hemşiresi (Şefkat Pazarı) binasında yanmıştı; Meksika kralı Maksimilian (Quere¹⁴⁹⁹taro) da kurşuna dizilmişti; Bavyera kralı ikinci Lui gölde boğulmuştu; arşidüşes¹⁵⁰⁰ Mathilda muhterifen vefat etmemişti; Kont Dö Trani intihar etmişti; Avusturya'nın birinci veliahtı Rudolf katl olunmuştu, ikinci veliaht ise, hepimiz biliyoruz, [hem ne unutulmaz bir surette!] Bosna'da vurulmuştu... İşte (Habsbourg)lar böyle, bu tarzda, kanlı ve acıklı bir surette itmam-ı hayat etmeye¹⁵⁰¹ mahkûm bulunuyorlardı. Bana kalırsa kral Şarl, uzaktan yakından pekiyi tanıdığı şu ölümler kafilesini gözlerinin önünden geçirerek kendi kendisine:

-Ben netameli¹⁵⁰² bir ailedenim, nemelazım tehlikeli işlere girmek... Uslu akıllı otururken bile başımda bin bela dolaşüyor, iyisi mi hazır İsviçre'ye çekilmiş, sakın bir hayat sürüyorum, istirahatime bakayım!

¹⁴⁹³ Macera.

¹⁴⁹⁴ Ortaçağda bir macera.

¹⁴⁹⁵ İlişik, ilgi.

¹⁴⁹⁶ Başa gelen hal, olay veya olaylar zinciri, macera.

¹⁴⁹⁷ Gerekme.

¹⁴⁹⁸ Maden, taş gibi şeyleri işlemekte, yontup düzeltmekte kullanılan ince dişli, yüzü çizgi çizgi olan, sert çelik alet.

¹⁵⁰⁰ Avusturya – Macaristan imparatorluk ailesinden olan prenseslere verilen ünvan.

¹⁵⁰¹ Ölmeye.

¹⁵⁰² Başa iş açacak nitelikte olduğu sanılan, gizli tehlikesi bulunduğu inanan, zararı dokunma ihtimali olan.

Diyeli, öyle taht ve taç peşinde, tayyarelerden trenlere, trenlerden otomobillere atlayarak, Amerika zabıta dramı filmlerinde olduğu gibi arızalı, tehlikeli, muhayyirü'l-ukûl¹⁵⁰³, na-kâbil-i husul¹⁵⁰⁴ sergüzeştlere¹⁵⁰⁵ atılmamalı idi. Hem akıl var, fikir var... Onun bu esnada, hem-civar devletler bilhassa Macaristan'a ait bir ittifak akdederek ilk işarete dört taraftan hududu geçmeye hazır oldukları bir sırada aslen ve nisben hiçbir hakkı, alakası bulunmayan bir yabancı tahta göz atması, yerleşip dünyaya meydan okuması ihtimali ne kadar zayıf, ne kadar azdı... Hem şöyle, şu tarzda da düşünebilirdi:

-Macaristan bugün ne halde? Perişan bir halde... Velew ki muvaffak olsam dahi uğraşmak, didişmek, yenmek ıztırarında¹⁵⁰⁶ kaldığım ne kadar sual-i muğlaka var? Binlerce... Ya Romanya muvaffakiyet etmezse... Ya Sırbistan istilaya kalkarsa... Ya yine müttetik devletler ihracımı isterse... Ya dâhili bir ihtilal koparsa... Ya bir bomba, bir tabanca da benim kafamda patlarsa... Bütün bu feci, dil-hıraş¹⁵⁰⁷, çaresiz ihtimallerin hepsi, hepsi olmasa da biri veya bir kaçı mevcut a... Peki buna karşı, ne ile, neyimle, hangi para, hangi silah, hangi kuvvetle mukabele edeceğim? Kimin dostluğuna, kimin maharet ve kiyasetine¹⁵⁰⁸ güveneceğim? Hayır, budalalık etmeyeyim, bu derece arızalı, dikenli, püsküllü belalı bir taç peşinde koşmak akıl karı değildir!

Maalesef Şarl böyle düşünmedi, bir sıçradı, iki sıçradı, nihayet yakayı ele verdi. Şimdi, Tuna'da, bir zırhlı mahbes içinde süklüm püklüm oturuyor. Belki yegâne tesellisi bu saatte Napolyon gibi (Saint Helena) adasına sürülmek hülyasıdır. Bu hülya ile koltukları kabarmış:

-İşte ikinci bir dahi aynı akıbete uğruyor!

Der, için için bir gurur duyar. Onun teslisi de bu olur! Hâlbuki (Şarl) hiçbir ciheti düşünmese, hiç fena bir ihtimali nazar-ı dikkate almasa bile (Konstantin'in

¹⁵⁰³ Akılları hayrette bırakan, akıllara durgunluk veren.

¹⁵⁰⁴ Oluşu kabul edilmeyen.

¹⁵⁰⁵ Macera.

¹⁵⁰⁶ Çaresiz kalma.

¹⁵⁰⁷ Gönül parçalayan, çok acıklı.

¹⁵⁰⁸ Uyanıklık.

akıbetine bakmak, onun uğradığı müşkülâtı göz önünde tutmak mecburiyetinde idi. Diyecekti ki:

-İşte Konstantin.. Maymunun lütfuna uğradı, milleti rey¹⁵⁰⁹ verdi, alkışlarla karşılanıp tahtına geçti, oturdu. Acaba o saatten beri beş dakika rahat etti mi? Beş dakika dertten halas, yeisten aman buldu mu? Ne gezer... Çırpınıp duruyor, zayıflayıp bitiyor. Her gün yüreğinde şu korku: Aman acaba bugün mü feragat¹⁵¹⁰ teklif edecekler, yoksa yarın mı?... Zira hiçbir hafta geçmiyor ki gazeteler kralın çekilmeye mecbur kalacağından bahsetmesinler... Vükelası¹⁵¹¹ Avrupa'da hangi kapıya başvursalar istiskal¹⁵¹² görüyorlar:

-Kral Konstantin hala tahtında mı? Öyle ise kalınıkta diyorlar, onlardan yüz çeviriyorlar. Ya benim vükelam böyle bir teşebbüste bulunsa... Zannederim ki itile kakıla kapı dışarı edilmeleri işten bile değildir. Hayır, hayır, hafif meşrepliğe lüzum yok... Konstantin ordusuyla, donanmasıyla, parasıyla, puluyla Yunan tahtında rahat edemedikten, yerleşemedikten sonra benim kup kuru, bomboş, tam takır Macar tahtına geçip, dâhili ve haricî milyonlarca düşmana rağmen, eli kolu bağlı, çakısız meteliksiz, öksürük ve aksırıkla hükümran olmaklığıma imkân yoktur!

Keşke Şarl böyle düşünse idi de elaleme gülünç olduktan başka bir de benden bile şu acı ve müstehzi¹⁵¹³ sözleri işitmese, şu derekeye¹⁵¹⁴ düşmese idi... Alelhusus¹⁵¹⁵, dediğim gibi, Şarl için ilk düşünce şu olacaktı:

-Ben (Habsbourg)lardanım, binaenaleyh¹⁵¹⁶ akıbetim zaten korkuludur, korkunçtur. Harb-i Umumiye bilâ-tehlike atlattım. İsviçre'ye kapağı dar attım; bizim aile için bundan büyük nimet, mazhariyet, saadet mi olur? Macar tahtına isterse şeytan geçsin, benden paso!

¹⁵⁰⁹ Görüş, oy.

¹⁵¹⁰ Hakkından isteyerek vazgeçme.

¹⁵¹¹ Vekiller.

¹⁵¹² Yüz vermeme, aşağılama.

¹⁵¹³ Alaycı.

¹⁵¹⁴ Aşağı derece, aşağı seviye.

¹⁵¹⁵ Özellikle.

¹⁵¹⁶ Bundan dolayı.

Zavallı sabık büyük şanlı müttefikimiz... Bir zamanlar onunla bir safta, bir emelde bulunduğumuzdan dolayı şimdi hicap¹⁵¹⁷ duyuyorum, ne kadar, ama ne kadar düşüncesizmiş!

Refik Halid

[**Peyâm-Sabah**, nu:11475-1045, 1 Teşrinisani 1921, s. 3]

---

¹⁵¹⁷ Utanma, sıkılma.

113. SHERLOCK HOLMES GİBİ

Evvelki akşam garip bir intihar vakası hadis olmuş: Vefa’da ikamet eden şoför İsmail Efendi namında biri çocuğu ve zevcesiyle beraber güzel güzel oturup akşam yemeğini yerken birden bire yerinden fırlamış, konsolun gözünü açmış ve içinden çıkardığı tabancayı ağzına sıkarak düşüp derhal vefat etmiş... Müteveffanın¹⁵¹⁸ ne borcu varmış, nede derdi... Boşta olmadığı gibi haremiyle de hüsn-i münasebette bulunmuş... Şimdi zabıta esbab-ı intiharı¹⁵¹⁹ arıyor, fakat bir türlü bulamıyormuş; bittabi ani bir cinnete atfediyormuş!

Vaka benim de merakımı celp etti ve kendi kendime şöyle düşündüm:

-Hani, dedim, (Sherlock Holmes)ler, (Nat Pinkerton)lar, falanlar ve filanlar vardır ki böyle acayip, esrarengiz işlere karışarak zabıtayı tenvir¹⁵²⁰ ve vakayı hal ederler, nice nice karışık meseleler, mahirane cinayetler, sebebi meçhul intiharlar bunların dirayet, kiyaset¹⁵²¹ ve zekâları sayesinde yumak gibi çözülür, tabak gibi meydana çıkar ve güneş gibi aşikâr olur.. İşte ben de, bakayım, bir tecrübede bulunayım; şu merak-âver¹⁵²² vakanın hakikatini keşfe çalışayım!

Bu maksatla üşenmedim, havaya, soğuğa ehemmiyet vermedim, yakam kalkık, ağzımda pipo, tıraşım parlak, kolumda cüzdan, dudaklarımda manidar bir tebessüm ve çehremde esrarengiz bir işmîzâz¹⁵²³, tıpkı bir Sherlock Holmes gibi maha-i vakaya vardım. İlk işim şunu sormak oldu:

-Müntehir yemekte ne yiyordu, ne pişiyordu?

Atideki¹⁵²⁴ cevabı aldım:

-Fakir adamlar ne yer ki efendim... Evvela bir bulgur aşı pişirmiştım, Köyden bulgur göndermişlerdi de... Onu yedi, sonra da bir gözleme yapmışım, üzeri toz şekerli, onu yiyordu!..

¹⁵¹⁸ Ölü.

¹⁵¹⁹ İntihar nedeni.

¹⁵²⁰ Aydınlatma.

¹⁵²¹ Uyanıklık, anlayışlılık, akıllılık.

¹⁵²² Sonuna gelen kelimeye veren anlamı katarak birleşik sıfat yapar.

¹⁵²³ Yüzünü ekşitme, yüzünü buruşturma.

¹⁵²⁴ Gelecek.

Kendi kendime:

-Hay, dedim, ipin ucunu yakaladım gibi, vaka tenevvür¹⁵²⁵ ediyor!.. Derhal şu suali irat¹⁵²⁶ ettim:

-Peki, acaba müteveffanın çehresine dikkat ettiniz mi? Mesela bulguru görünce ne yaptı, ne dedi?

-Dikkat ettim, evvela şaşırılmış göründü, sonra suratı asıldı, daha sonra da söylenmeye başladı!

-Şekerli gözlemede ne yaptı?

-Dalgın kaldı... Düşündü, düşündü ve birden kalkıp tabancasını ağzına çekti!

Bu isticvap¹⁵²⁷ kâfi gelmişti, mesele tavazzuh¹⁵²⁸ etmişti, esbab-ı intiharı anlamıştım, evet, anlamıştım: Şoför o gün sabahleyin Nişantaşı'ndan Eminönü'ne Harb-i Umumi'nin şeker kralını taşımıştı, akşamüstü de Sirkeci'den Koca Mustafa Paşa'ya Bulgur Kralını... İçinden: "Ah, Bunlar değil mi bize dört sene bulguru seksenden, şekerini üç yüz elliden yedirenler... Hala başımızın tacı, burunlarının kılına hata gelmedi!" Diye söylenmiş, hiddetlenmiş, akşam evine yorgun, argın gelip de önünde yine bulgur aşu bulunca ve şekerin altmışa fırladığını da düşününce kafası tahammül edememiş, derin bir fütur, bir yeis-i istikbalden bir nevmidi¹⁵²⁹ duymuş:

-Lanet olsun bu hayata!

Diyerek hayatına hatime çekmişti!

İşte intiharının sebebi bu idi!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11476-1046, 2 Teşrinisani 1921, s. 2]

¹⁵²⁵ Aydınlanma.

¹⁵²⁶ Söyleme.

¹⁵²⁷ Sorguya çekme.

¹⁵²⁸ Ortaya çıkmak.

¹⁵²⁹ Ümitsizlik.

114. TIMARHANEYİ İMAR

Evvelki gün matbaaya beni aramak üzere müctemian¹⁵³⁰ dört, beş kişi gelmiş... Ne kadar cesur olsam, gürültüye ne derece pabuç bırakmasam yine müctemi¹⁵³¹ dört, beş kişilik heyetin beni sorması, benim izimde dolaşması hoşuma gitmedi. Derhal, son günlerde yazdığım yazıları gözden geçirdim, bunların içinde etliye sütlüye karıştır, fincancı katırlarını ürkütür kısmından bir şiddetlisi yoktu; acaba ne olmuştu? Bunlar kimlerdi? Benden ne istiyorlardı? Sordum:

-Tımarhane doktorları idi!

Cevabını almayayım mı? Benzim kül kesildi; filvaki¹⁵³² servetli bir adam değildim ki varislerim parama vaz'-ı yed¹⁵³³ etmek, hacr-i vaz'¹⁵³⁴ eylemek üzere hakkımda sahte bir mecnun raporu almış olsunlar ve peşime beş deli doktoru koymuş bulunsunlar... Fakat husemâyı¹⁵³⁵ siyasiyemin böyle bir kestirme yol bulmaları mümkündü; hem biraz da hakları olabilirdi: Memlekette en büyüğünden en küçüğüne kadar cümle âlem Kuvâ-yı Millîyeci kesilmişken benim hemen hemen fisebilillah, yok parasına, tek başıma gibi sipsivri muhalefette devam keyfiyeti akıl ve zekâmdan şüphe götürür bir alamet addolunabilirdi, her halde garip, şüpheli bir vaziyette kalmıştım. Birden bire kapı açılarak içeriye beş kişi birden girecek, üzerime, hücum edecek ve başımdan aşağı deli gömleği geçirerek çalyaka beni Toptaşı'na götürecek gibi içimde bir korku, bir helecan vardı. Bereket iş çabuk anlaşıldı, bu deli doktorlarının bir şikâyetleri varmış, fakat benden değil, delilerden de değil, akıllılardan...

Tımarhaneye girmeye müstait¹⁵³⁶ olanlara halisane¹⁵³⁷ tavsiye ederim: Biraz dişlerini sıksınlar! Zira Mazhar Osman Bey vazifesinden çektilmiş, mecnunları o nazikâne, o âlimane, o pederane tedavi usulü ilga¹⁵³⁸ olunmuş, yani tımarhanede de

¹⁵³⁰ Toplu olarak.

¹⁵³¹ Toplu.

¹⁵³² Hakikaten.

¹⁵³³ El koyma.

¹⁵³⁴ Koyma, konulma.

¹⁵³⁵ Hasımlar, düşmanlar.

¹⁵³⁶ Doğuştan yetenekli.

¹⁵³⁷ Samimiyetle.

¹⁵³⁸ Hükümsüz bırakma.

usul-i meşrutiyet lağv¹⁵³⁹ olunarak istibdat¹⁵⁴⁰ tam ilan edilmiş, zincir, sopa, işkence idaresi yeniden başlamış!

Ah, akıllıları on sene İttihat idaresinde zulüm, işkence ve sû-i muameleden kurtaramamıştık, şimdi, haydi akıllılara yine elimiz ermiyor, bari delilere yardım etsek, delileri rahat ettirsek, sayemizde deliler olsun rahat görse...

Demek ki bunlar da, şu buhran geçinceye kadar aklımıza sahip olmak hususunda her zamandan fazla müteyakkız¹⁵⁴¹ davranmalıyız, deliliğin sırası değil, deliliğe vurmaya gelmez, deli dolu işlerden sakınalım, Toptaşı'na su koy verdiler mi bir habbe¹⁵⁴² akılın kaldıysa onu da zorla kafandan çıkaracaklar!

Hem bana kalırsa -ahvalin aldığı şekle nazaran- ufak, büyük hepimiz tımarhaneyi ıslah, imar ve fennî bir surette ihzar¹⁵⁴³ hususunda var kuvvetimizle çalışmak mecburiyetindeyiz, menfaatimiz bunu icap eder; zira akıbetimiz taht-ı tekeffülde değil ne olur, ne olmaz, ihtiyaten Toptaşı'nı benimsemeli, Toptaşı'na karşı şedit bir alaka göstermeli, Toptaşı'nı el birliğiyle kendi meskenimizmiş gibi özene bezene tanzim etmeli, şenlendirmeliyiz. Tıp böyle emrediyor! Görüyorum ki fennî, asrî¹⁵⁴⁴ ve vâsi darüşşifa teşkilinden istifademiz olacak! Kendi elimizle kendi kuyumuzu kazmayalım. En büyük delilik bu olur: Yani müttefikimizi elimizle baltalamak, kendi zararımıza kendimiz çalışmak!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11478-1048, 4 Teşrinisani 1921, s. 2]

¹⁵³⁹ Hükümsüz kılmak.

¹⁵⁴⁰ Diktatörlük.

¹⁵⁴¹ Dikkatli.

¹⁵⁴² En ufak şey.

¹⁵⁴³ Hazır etme, huzura getirme.

¹⁵⁴⁴ Çağdaş, modern.

115. ACI BİR DERS

Nakil R.Hı

Hüseyin Çavuş'a Yüzbaşı Ahmet Efendi:

Haydi çavuş, düş önümüze, Bozkırlar isyan etmiş, Milet Meclisini tanıımıyormuş, şunlara hadlerini bildirelim!

Dediği zaman onu düşünceli buldu. Hüseyin Çavuş ki on dört senedir gazadan, mücadele ve faaliyetten bir an geri kalmamış, ta hareket ordusundan başlayarak Arnavutluk, Yemen, Grek isyanlarında, Balkan ve Harb-i Umumi muharebelerinde ön safta çalışmış, kan dökmüş, nam almıştı. Acaba neden dolayı bu defa istek göstermiyor, durgun duruyordu... Yoksa artık eski cesareti, eski yüreği kalmamış mıydı? Şimdi zabıt onu sıkıştırıyor, sebebini soruyordu.

Hüseyin Çavuş nihayet dayanamamıştı:

Peki söyleyeyim beyim, demişti, dinleyin: Pekâlâ bilirsiniz ki 31 Mart Vakası üzerine İstanbul'a giren hareket ordusunda benim çok yararlığım görülmüştü; şehre ilk girenlerin başında ben bulunuyordum ve asileri acımadan tepelemek için can atıyordum. Sıcak bir sabah vakti, arkamdaki beş, on neferle Taşkıyla yanındaki yokuştan inmiş, Fındıklı istikametinde yürüyordum. Birden önümüzdeki ufak karakoldan bir silah patladı, hemen vaziyet aldık; fakat benim askerim oldukça acemi, yanaşma, talimsiz çocuklardı, sağlam bir harbe tutuşsak yarıdan yarıya kırılacaklardı... Derken silahlar daha muntazam, daha sık atılmaya ve aramızda korku vermeye başladı. Olduğum yerden iyice görüyordum, karakoldaki asi askerlerden biri önüne emniyetli bir siper bulmuş, kılına hata gelmeden bizi birer birer temizlemeye hazırlanmıştı... İş onu devirmekte, bir azılı düşmanı ortadan kaldırmakta idi. Fakat aramızda güveneceğim hiçbir arkadaş yoktu; gönüllü ve acemi askerler çoktan birer tarafa kaçışmış, bodrumlara, dükkânlara, deniz kıyısına saklanmıştı. Karakoldakiler ise beş, on dakika mukavemetten sonra arka duvardan sıvışmışlardı. Şimdi meydanda iki kişi kalmıştık, onunla ben... Ne o ne ben yerimizi bırakmıyor, çekilemiyorduk. Zaten hangimiz biraz kımıldansa kurşunu yiyecekti, bir aralık sokağın öte başından sesler işitildi; muhakkak bir müfreze geliyordu; fakat acaba kime, hangi tarafa yardım edecekti? Hareket ordusuna mı mensuptu, yoksa asi

askerlere mi? Karakoldaki nefer galiba bizim tarafa imdat geldiğine hükmederek ne olur ne olmaz beni temizlemek ve kaçıp kurtulmak lüzumunu hissetti, birden kalktı ve uzandığım siperin ardından kafamı nişan alarak ân-ı vâhitte¹⁵⁴⁵ tüfeğini patlattı, kurşun ta şakağımın yanından geçti, hemen tetiğe dokundum, herif yere yuvarlandı. Ben kurtulmuştum. Kurtulmuştum ama askerler bizden değildi, başları fesli yıldız askerleriydi. Artık bir tarafa sokulmaktan, saklanmaktan başka çare kalmamıştı. Yüzükoyun, yılan gibi kayarak karşıki tarafa geçtim ve kocaman bir gübre yığınının içine gömüldüm. Bulduğum yerden karakolun avlusunu ve ortada yatan ölüyü görüyordum. İnsanın öldürdüğü adamı seyretmesi hoş bir manzara değil... Baktıkça kötüleşiyordum. Biçare adam, yan tarafına yatmış, uyur gibi duruyordu; oldukça yaşlı, babayânî suratlı, pos bıyıklı bir jandarma çavuşuydu. Yer kan kesilmişti. Fesi on adım öteye fırlamış, rüzgâr estikçe saçları, kırçıl, yumuşak, seyrek saçları kımıldanıp sallanıyordu. Tam bir saat hareket ordusu o tarafa yerleşinceye kadar yerimden kımıldayamadım, jandarma çavuşunu seyrederek bekledim. Neden sonra geldiler, ben de aralarına katıldım, kurtuldum.

Aradan üç sene geçti.

İstanbul'a yerleşmiştim, çalışıyor, beş on para da kazanıyordum. Gençlik hali, sizden saklamaya ne lüzum var, başım biraz havalanmıştı; mahallenin içinde bir kötü ev vardı ki ara sıra oraya kaçamak yapardım. Bir akşam yine gittim; bana bir kız buldular, ama ne uslu ne terbiyeli... Yüreğime dokundu:

-Kız, dedim, sen niçin bu yerlere düştün?

Ağlamaya başladı, yetim kalmış, babası üç sene evvel vurulmuş, muharebede vurulmuş... Acaba hangi muharebede? Serde askerlik var a, merak oldu, sordum:

-İstanbul'da, dedi, 31 Mart'ta, hani Rumeli'nden asker geldi ya, o zaman...

Yüreğim attı, sapsarı kesilmiştim, güç hal ile "Nerede? Ne tarafta?" diye sorabildim:

-Fındıklı Karakolu'nda jandarma çavuşuydu, orada!

Demesin mi? Bu kız benim vurduğum, öldürdüğüm adamın kızıydı, o pos

---

¹⁵⁴⁵ Bir anda.

bıyıklı, babayânî suratlı zavallı kırçıl adamcağızın... Yüzünü tarif ettim.

-Evet, dedi, ta kendisi, tanıyor muydun?

Odanın ortasında şaşırıp kalmıştım; kafam patlayacak gibi vuruyordu. Kız bu halimden bir şey sezmeyerek babasının ölümünden sonra nasıl yokluk çektiğini, nasıl süründüğünü, hizmetçiliğe başlayarak orada kazaya nasıl uğradığını ve nasıl buralara düştüğünü anlatıyordu, bütün bu hallere sebep bendim, ben bu kızın babasını öldürmüş, onu bu kötü yola düşürmüştüm.

Şimdi ne yapacaktım?

Elinden tuttum, “Düş önüme!” dedim... Artık ona bakmak bana vazife olmuştu. Doğru mahalle imamının evine götürdüm ve... Nikâh kıydırdım. Kızcağız namuslu, işgüzar, bir kadın çıktı, köyüme kadar geldi ve ben muharebedeyken tarlalarımı o sürdü, davarlarımı o baktı.

İşte, efendim, bu sebepten dolaydır ki ben kendi cinsime karşı artık bir daha silah çekemem... Bana ne dersiniz yapayım, isterseniz bir başıma Yunan ordusuna karşı koyayım, fakat ayaklarınızdan öpeyim oraya, Türk’e karşı beni göndermeyin, bana bu fenalığı etmeyin!

Bu fenalığı yapmayalım!

[Peyâm-Sabah, nu:11479-1049, 5 Teşrinisani 1921, s. 3]

116. TASFİYE

Artık bize söz düşmez oldu.

Bugünlerde hangi gazeteyi açsanız içinde bir İttihat ve Terakki aleyhtarlığıdır. Gidiyor. Baş makaleler ateş püskürüyor. Resimler, fıkralar, tarizler¹⁵⁴⁶, telmihler, hepsi yerinde... “Sanâdîd-i¹⁵⁴⁷ İttihat memleketimizi şahsi ihtiraslarına feda ederek bî-muhâbâ izmihlal ve inkıraza¹⁵⁴⁸ götürmüşler, ya kendileri soymuşlar veyahut avenelerine¹⁵⁴⁹ yağma ettirmişler, velhasıl vatana ve millete karşı tarihimizin en muzlim¹⁵⁵⁰ sayfalarını teşkil eden şenaatleri¹⁵⁵¹ işlemişlerdir.” Den başlayarak ne “Enver ve hempaları¹⁵⁵²” kaldı, ne alçaklıkları, ne de kara cahillikleri... İttihat ve Terakki bir laşeymiş, iki de bir de hortlamak istidadı¹⁵⁵³ gösteriyormuş, millet namına Büyük Millet Meclisi onlardan hesap istemekle mükellef imiş, şöyle imiş, böyle imiş, gönüllerini kazmalı, vücutlarını kaldırmalı imiş!

Ala, diyecek yok... İşte üç senelik bir tereddüt, müdafaa ve on senelik bir temellük ve müdâhene¹⁵⁵⁴ siyasetinden sonra hepimiz bir fikirde birleştik: İttihat ve Terakkiden –o gazetelerin dedikleri gibi- yaptığı “Şenaat, denaet¹⁵⁵⁵, kıtal¹⁵⁵⁶ ve yağmaların” hesabı sorulmak, mesuller¹⁵⁵⁷ tecziye¹⁵⁵⁸ edilmek iktiza eder.

Eh, haydi başlayalım:

Evvela, gelsin İttihat ve Terakki merkez-i umumi azaları değil mi? Hayır, bunlardan yalnız birisini mostralık¹⁵⁵⁹ alacağız: Küçük Talat Bey’i... Yani, en az zararlı, en az mücrim¹⁵⁶⁰, en az müttehim olanını... Küçük Talat Bey ne idi? Bir jandarma zabıtı idi, edebiyat meraklısıydı, (Yeni Mecmua’yı) çıkarırdı, ne ihtiraz

¹⁵⁴⁶ Dokunaklı söz söyleme, dokundurma.

¹⁵⁴⁷ İleri gelenler.

¹⁵⁴⁸ Bitip tükenip yok olma.

¹⁵⁴⁹ Kötü işlerde ona yardımcı olanlar.

¹⁵⁵⁰ Karanlık.

¹⁵⁵¹ Kötülük.

¹⁵⁵² Kötülük arkadaşı.

¹⁵⁵³ Yetenek.

¹⁵⁵⁴ İkiyüzlülük.

¹⁵⁵⁵ Alçaklık.

¹⁵⁵⁶ Vuruşma.

¹⁵⁵⁷ Sorumluluk.

¹⁵⁵⁸ Cezalandırma.

¹⁵⁵⁹ Göstermelik, numunelik.

¹⁵⁶⁰ Suçlu.

sahibiydi, ne servet düşkünü, ne de mal ve menal¹⁵⁶¹ meraklısı... Harb-i Umumi esnasında şekerî halk gibi ucuza bakkaldan alır, evinde iâşe ekmeği yer, yakasının iki ucunu bir araya getiremezdi. İşte merkez-i umumi namına mücrim¹⁵⁶² olan bu... Öbürleri ya Avrupa'da keyif ve sefalarında, ya Anadolu'da izzet ü ikbalde!

Saniyen, gelsin hükûmet erkânı değil mi? Hayır, bunlardan da Enver'le Cemal mostra, yani zaten elimiz enselerinde olmayanlar... Öbürleri Anadolu kasabalarında davulla dümbelekle karşılanıyor, şerefine bayraklar asılıyor! İttihat ve Terakki'den meydanda yalnız beş mücrim var, beş kişi: Enver, Cemal, Küçük Talat, Nazım ve Halil Paşa! Diğerlerinden kimisi (Kabil'e) sefir, kimi orduya kumandan, kimi vali, kimi reis...

Kabak bunların başına patladı!

Ah ne olurdu (Hürriyet ve İtilaf)ın da şu minval, şu numune, şu tarz üzere hesabına bakılsaydı da beş kurbanla ötekilerden de günah gitse, böyle bir tasfiye de orada yapılırsa idi...

O zaman on kişiden başka mecmu-ı Türkiye'de¹⁵⁶³ biricik bile siyasi müttehim¹⁵⁶⁴, mesul ve mücrim kalmamış olurdu!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11480-1050, 6 Teşrinisani 1921, s. 2]

¹⁵⁶¹ Mal, mülk.

¹⁵⁶² Suçlu.

¹⁵⁶³ Türkiye'de toplanan.

¹⁵⁶⁴ Suçlayan, itham eden.

117. İHSAN SİYASETİ

Şu Anadolu'daki politikacıardan bir kısmına imrenmemek kabil değil... Çat burada, çat kapı arkasında. Ömürleri seyahatte, seferde, gezgincilik ve keyifte geçiyor. Bir kısmı mütemadiyen İran ve Turan taraflarına, bir kısmı Moskof ve Kafkas diyarına, bir kısım diğeri de Frengistan'a akın edip duruyorlar. Kâh murahhaslıkla¹⁵⁶⁵, kâh mümessillikle¹⁵⁶⁶, kâh mubayaa¹⁵⁶⁷, kâh müşavere¹⁵⁶⁸ vesileleriyle cepler dolu, azamet yerinde:

-Yaşasın Misak-ı Millî!

Duası ve:

-Ben de geldim yârimin aşkına hey!

Narasıyla trenden vapura, vapurdan kervana, attan otomobile, handan otele, çergiden çadıra bilâfâsıla¹⁵⁶⁹ gezip tozuyorlar. Biz ise burada yerimizde sayıyoruz. İttihatçılığın da, Kuvâ-yı Millîyeciliğın de meziyetleri, faziletleri, nimet ve ihsanları doğrusu gayr-ı kabil-i tadattır¹⁵⁷⁰. Bir kere çattın, hoşlarına gittin, zevklerini okşadın mı artık bırak keyfine... Neden hoşlanırsan, hangi cihete meyleder, iştiha gösterirsen onu temin, tatmin ederler. Siz hiç bol bol paralarla Avrupa'ya seyahate gönderilmiş bir İttihatçı dalkavuşu hatırlıyor musunuz? Asla! Şu dakikada birer birer cümlesini gözden geçirdim, her birini bavulu elinde Sirkeci'den trene veya rıhtımdan vapura binerken gördüm..! İttihat ve Terakki, kendisine çatanların keyfini getirmek için hiçbir fedakârlıktan, lütfkârlık ve ibdalıktan geri kalmayan bir mahluk-ı cilvekâr idi; şimdi Kuvâ-yı Millîye'de aynı yolu tutuyor, aynı izden gidiyor, aynı itada bulunuyor. Hem Ankara'dan Avrupa'ya gitmek İstanbul'dan gitmeye müsavi¹⁵⁷¹ değildir. Bu beş misli bir lütuf, bir lütf-ı alel'alâdır¹⁵⁷².

¹⁵⁶⁵ Deleğelik.

¹⁵⁶⁶ Temsilcilik.

¹⁵⁶⁷ Satın alma.

¹⁵⁶⁸ Fikir alış verişi, danışma.

¹⁵⁶⁹ Aralıksız.

¹⁵⁷⁰ Sayma.

¹⁵⁷¹ Eşit.

¹⁵⁷² İyinin iyisi.

Hele şehbender¹⁵⁷³ mersumu¹⁵⁷⁴ şu dakikada bir tahayyül ediniz, etekleri zil çalar. Şaka değil, on üç yıldır adamcağız (Kiev) den gayrı hudut haricine çıkamadı, menâfiz veya millîyetperver olarak Anadolu'da çekişti, durdu. Hatta az daha Ankara istiklal mahkemesi reisinden mecliste bir de temiz dayak yiyecekti, o hale gelmişti. Biz onu bildik bileli:

-Ah Avrupa! Der, iç çekerdi. İşte muradına erdi. Milletın hazinesinden şu lisan bilmez, Frenkçe'yi kafa göz yarmadan konuşmayı beceremez, şekil, çehre ve kıyafet düşkünü, şansız ve gösterişsiz mesnet harisine kim bilir harcırah-ı tahsisat, maaş, ihsan olarak kaçır bin lira verilecek, bu mümessillik memlekette kaçır mal olacak! Nihat Reşat Paris'te alıkonularak Bekir Sami Londra'da tutulamaz mıydı? Şehbender mersum da ayrıca ne fazilet, ne meziyet vardı? Avrupa nazırlarının süt biraderi veya Paris şarkılarının eski müdavimi, eski güzidesi değildi ya!

Asıl garibi yanına başkâtip olarak bir de eski çömezini takıp gitmesi... Bu iki acemi siyasetçi ve lisan bilmez diplomat bakalım millete ne faydalı işler görecekler!

Yok, artık kurtulmak üzere olduğumuza, doğru yolu tuttuğumuza benim de itikadım¹⁵⁷⁵ var! Kahrolsunlar Enver ve hempaları?

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11481-1051, 7 Teşrinisani 1921, s. 2]

¹⁵⁷³ Konsolos.

¹⁵⁷⁴ Alışılmış, gelenek haline gelmiş.

¹⁵⁷⁵ İnanç.

118. ÜÇ EKSİK

Ben bilet gişesine elimi uzattım, kapak indi. Methale¹⁵⁷⁶ koştum, parmaklık kapandı. Yan taraftaki geçide fırladım, kapı örtüldü. Vapur kalkmıştı, vapura yetişememiştim.

Vakit öğle, hava güneşli, meydan تنها idi. Bir buçuk saat beklemeye mahkûmdum. Nerede? Kadıköy'ünün iskele yolundaki ahşap barakaları, o kahveler, ille ince sazı hiç susmayan o gazino bana girmek, oturmak için hiç arzu vermez... İntizar¹⁵⁷⁷ odası ise loş, rutubetli idi. Canım bol bir güneş, bol bir hava, bir yürüyüş istiyordu. Işık altında parıl parıl yanan çimento yolları aşağı yukarı, ağır ağır, adımlarla arşınıyor, kâh etrafıma bakarak, kâh hayalâne dalarak, kâh bulunduğum yerde, düşündüğüm şeyi de unutarak vaktimi geçirmeye çabalıyordum. O sırada nazar-ı dikkatimi biri, benim gibi dolaşan bir kişi celp etti. O dahi aşağı yukarı yürüyor, fakat, fazla olarak, kendi kendisine de yüksek sesle konuşuyor, hasbihal ediyordu. Aramızda bir fark daha vardı ki ben onun yanında terzi ilanlarındaki şıklar gibi güzel giyinmiş ad dlanabilir ve veresiye verenle peşin ahz ü i'tâ¹⁵⁷⁸ eden iki esnafı gösteren resimlerdeki peşinci kadar da şişman farz edilebilirdim! Bu, sefil, perişan, aç ve parasız bir adamcağızdı. Müzayaka tesiriyle galiba, artık şuuruna da hâkim değildi.

Kim bilir neler söylüyor, ne hülyalar kuruyordu! Yanından geçerken dinlemeye çalıştım; parmaklarıyla hesaplayarak mırıl mırıl:

-Beş olursa... On olursa... On beş olursa...

Diye söyleniyordu. Acaba ne, hangi şey beş, on, on beş olursa bir şeyler olacaktı?... İkinci rastlayışımda durdum dinledim:

-Birini karnıma, ikisini başıma, üçünü içime, dördünü ayağıma, beşini arkama!

Diyordu. Merakım büsbütün arttı. Sormaya niyet ettim ama aklına güvenemediğim cihetle başıma bela olmasından korktum. hizama o üçüncü gelişinde şu suretle adeta bağıriyordu:

-Ya elli olursa, ya elli olursa...

¹⁵⁷⁶ Giriş.

¹⁵⁷⁷ Bekleme.

¹⁵⁷⁸ Alış veriş.

Acaba paradan mı bahsediyor, muhayyel bir parayı mı taksim ediyordu? Muhakkak öyle olacaktı, bu aç, çıplak hasta adam, elde edeceği paraya göre yapmak lazım geldiğini düşünerek, ailemden bî-haber, acı bir lezzetle mütehassıs kendisini avutuyor, o hal içinde bile, hülya sayesinde, hayatın kıymetli bir cihetini yakalamış, keyif duyuyordu.

Kendimi onun yerine koydum.

Ah, kim bilir aç bir adama bu öğle vakti ne kadar feci gelir... Her taraftan yemek kokuları buram buram tüttüğü bu saatte şehirde dolaşmaya mecbur olmak bir işkence teşkil etse gerektir. Bazen meşguliyet, ihmal veya tasarruf gibi ikinci derecede bir sebeple öğle yemeğini geciktirdiğimiz zaman midemizde duyduğumuz bir boşluk, bir iştiha, bir doymak ihtiyacı vardır ki adeta azap verir. Günlerce yememiş bir adamın öğlesini düşününüz: Ona şimdi arabacılarla şoförlerin toplaşıp karın doyurdukları şu aşçı dükkânı ne varılmaz bir cennet gibi görünür. O dumanları tüten çorba, o salçası ağır, kızarmış patates tepsisi, hatta o piyaz tabağı... Üç dükkân aşağıda tavasını kaldırıma koyarak belediyenin birunî dibinde palamut kızartması meyhanecinin yaptığı şu münasebetsizliğe karşı nasıl isyan duymasın? Bu, adeta, ufak cinayet değil midir? İşte, şimdi, cebinde bir lirası olsa, evet bir tanesi olsa bu adam da o dükkânlardan birinin kapısını açabilir, başköşeye oturur ve her istediğinden, hatta o sıcak balıktan bile getirterek bir bardak şarapla ne güzel, ne mükemmel karnını doyururdu. Boş bir mideye kuvvetli bir yemekle karışık keskin bir şarabın inmesi her halde pek keyifli olurdu! Bu adamın sonra canı bir tatlı isteyebilirdi; o zaman kalkar, karşı ki kaldırıma geçer ve muhallebicide bir de ekmek kadayıfı yerdi... Ağza onun yaydığı fazla lezzeti sade bir fincan kahve ile tadil¹⁵⁷⁹ etmek ve üstüne de bir sigara tütürmek için yan dükkânlara, kahve ile tütüncüye uğramak kâfi gelirdi. Bunları müteakip bir de mevki bileti alabilir, vapurun en iyi bir yerine rahatça oturur veya sallanıp bir de kaylule¹⁵⁸⁰ çekerdi.

Bir lira bu saadeti temine kifayet ederdi. Ya iki, üç, beş, on, yirmi ve daha fazla liralari olsa idi... O zaman İstanbul'a iner, bir hazır elbiseçi dükkânına girerdi. Senelerden beri yaz kış taşıdığı bu palaspalelerden kurtulmak, sırtında yepyeni bir

¹⁵⁷⁹ Değiştirme.

¹⁵⁸⁰ Öğle uykusu.

elbise bulmak ve aynada o berbat şeklini değişmiş görmek, hemen hemen karnını doyurmak kadar ehemmiyetli bir zevk, bir keyifti... Ya yağlı, dar püskülsüz fesinin yerine bir kalıplı ve parlağını oturtmak... Muhakkak aklî bile bu tahavvülden haz eder, zevki damağına kadar işlerdi! Sonra sıra ayakkabılarına gelirdi... Ayakkabının eskisinden, patlak ve çürüğünden müziç¹⁵⁸¹ ne vardır? Onu atıp her tarafı sağlam, şekli yerinde bir çift fotin giymekteki saadeti az zannetmemeli... Elbisesi, fesi ve ayakkabısı kusursuz olan bir adamın ruhu bile intizam ve kuvvet kesp eder; pasaportu yerinde bir siyah gibi ona yollar açıktır. Fakat yepyeni bir iç çamaşırının verdiği zevk büsbütün başka, daha samimi, daha muharrem ve daha nazizdir¹⁵⁸². Kim bilir bu biçare adam tenine tertemiz, yumuşacık bir fanila, bir gömlek temas edince nasıl bir keyif duyacaktır... Ya ayaklarını deliksiz bir çift çorap içinde kapalı, muharrem bulursa... Zevki iki kat olacaktır.

Karnı tok, sırtı pek bir hale gelen şu zavallı serseri için artık bir ihtiyaç kalıyor idi: Yatak... Bembeyaz, soğuk ve ütülü çarşafarla örtülü rahat bir yatak! Nice zamandır o bundan mahrumdur; elbiselerini çıkarıp ütüsü üzerinde bol bir geceliğı başından geçirdikten sonra sabun kokulu o yumuşak yatağı girmek, yorganları başına çekmek ve uykuyu beklemek hayatında mühim bir muzafferiyet, büyük bir saadet değil midir? Yüreğı o zaman kim bilir nasıl genişler, ciğerleri nasıl rahat teneffüs eder ve yorgun başı nasıl dinlenir!

İşte vapuru beklerken rast geldiğim bu biçare serseri bana hayatın bu pek az para ile kabil-i temin olan mahrumiyetleri uzun uzun düşündürdü ve yemek, elbise, yatak yokluğunun ne müthiş bir felaket olduğunu, o canlı misaliyle gözümde bir saadet dolaştırdı, söyletti, seyrettirdi.

İçim korku ile dolmuştu.

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11482-1052, 8 Teşrinisani 1921, s. 3]

¹⁵⁸¹ Rahatsızlık veren.

¹⁵⁸² Bir şeyin bir tarafından girip içine işleyerek öbür tarafından çıkan.

119. CEVABIM

(Enver ve hempaları) zümresine bir kabahatli İttihatçı daha ithal¹⁵⁸³ olundu: Ben! Bunu (Yeni Şark) gazetesi söylüyor. (Yeni Şark) gazetesi de nedir? Nerede çıkar? Ne zaman çıkar diye mi soracaksınız... Bu bir yeni gazetedir, İstanbul'da çıkar, akşamları çıkar, Bir aydır çıkıyor, belki bir ay daha çıkar, Fakat satışı çıkmıyor, şimdilik tensikat¹⁵⁸⁴, tenkîhat¹⁵⁸⁵ namına birer birer muharrirleri kapı dışarı çıkıyor, otomobili de mezata çıkıyor... Hoş, bir gazetenin adı fenaya çıkarsa kendisi ister çıksın, ister çıkmassın, o hep bir kapıya çıkar, bir ay, beş ay daha çıkar, nihayet son nefesi, son nüshası çıkar. İşte bu gazete evvelki günkü nüshasında birden bire bana çıkıştı, satışı çıkarmak için olsa gerek... Ne dedi? Diye mi soruyorsunuz... Vallahi (Yeni Şark) muharririnin ne dediğini anlamak zor iştir, mamafih takriben, tahminen şunu anladım, yazısı Türkçeye tahvil olunur ve hülasa¹⁵⁸⁶ edilirse sırasıyla şunları diyor:

1-[(Ay Dede)nin yazıları ratb ü yâbistir¹⁵⁸⁷.]

Ah keşke (Yeni Şark) muharririnin yazıları da ratb ü yâbis, soğuk veya sıcak, tuhaf veya hazin, hülasa bir şey, adı sanı, sıfat ve keyfiyeti malum, belli başlı bir şey olsa idi de benim yazılarım gibi gazetesine kâr verseydi, zarar değil... Biz bu yazılarımızla harp zenginlerinden iane¹⁵⁸⁸ istemeden ve muhtekirlerin¹⁵⁸⁹ mürüvvetine¹⁵⁹⁰ sığınmadan ala külli hal¹⁵⁹¹ geçinip gidiyoruz. Hâlbuki (Yeni Şark) muharririnin kuvve-i kalemiyesine sermaye dayanmıyor. Tarih-i matbuat bu kadar sefih ve bu derece bereketsiz bir kalemi daha ilk defa görüyor. Bir kalem ki sermaye-har, sermayedar değil... Hatta yalnız işinin değil, bilumum harp zenginlerinin serveti, eline gazete masrafı diye verilse eminim ki bu mübarek kalem hepsinin de dibine darı ekmeye kifayet eder!

¹⁵⁸³ Dâhil etme.

¹⁵⁸⁴ Düzenlemeler.

¹⁵⁸⁵ Bir dairede gelirle gideri birbirine uydurmak için memur aylıklarında ve memur sayısında yapılan kısıntılar.

¹⁵⁸⁶ Özetle.

¹⁵⁸⁷ Yaş ve kuru.

¹⁵⁸⁸ Yardım.

¹⁵⁸⁹ Vurguncu.

¹⁵⁹⁰ İnsanlık.

¹⁵⁹¹ Her hal üzere.

İşte bizi ratb ü yâbis olarak kaydeden kalem böyle bir kalem!

2-[(Ay Dede) Küçük Talat Bey'i müdafaa etti; zira ona karşı din şükranı var.]

Ah, keşke (Yeni Şark) muharriri de böyle bizim gibi din şükranı olanları müdafaa etmek faziletini gösterse idi... Biz Küçük Talat Bey'in yalnız maarifesinde ve mecmua-ı edebiyesinde bulduk. Bir de şu cihet var: (Yeni Şark) muharriri (İstiklal)ine sermayeyi Harb-i Umumi ihtikârından müddehar¹⁵⁹² bir paradan seçip aldı, bir harp zengini parasından... Bir muharrir bizi Küçük Talat'tan makale parası almakla nasıl takayyüde¹⁵⁹³ kalkar, anlamıyorum!

3-[(Ay Dede) Cemal Paşa'yı müdafaayı Talat Bey'in müdafaası kadar hafif bulmuyormuş!] Bunda hafiflik, ağırlık meselesi yok... Bu vazife, nimetşinas ise, (Yeni Şark)a düşer!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11483-1053, 9 Teşrinisani 1921, s. 2]

---

¹⁵⁹² Depolanmış.

¹⁵⁹³ Bağlanma.

120. MAYERLİNG FACIASI

Nakil: R.Hı

İşte hakiki bir hikâye, bir tarihî cinayet ve bir kanlı aşk hikâyesi... (Şarl) şimdi, şu saatte kraliçesiyle beraber (Kalas)tan menfasına¹⁵⁹⁴ müteveccihen torpidoya binerken biz de karilerimize (Habsburg) hanedanına ait feci ve hazin bir haileyi¹⁵⁹⁵ nakledeceğiz, meşhur (Mayerling) faciasını:

Fransuva Jozef'in yegâne oğlu ve veliahtı (Arşidük Rudolf) Viyana civarında bir köyde, av için bina edilmiş küçük, münzevi bir köşkte, bir karlı gecede katledilmişti. Bu cinayet nasıl vukua gelmişti? Katil kimdi? Vakada kimler bulunmuştu? Facianın esbabı neydi? Bu cihetler doğru olarak bilinememiş, gayet keşif bir perde bu esrarı halk ve âlim nazarından örtmüş, yalnız (Habsburg)lerce malum bir muamma, bir sır şekline sokmuştu.

(Arşidük Rudolf) evli olmasına rağmen bir kadını delicesine seviyordu.

(Düvesera) isminde bir Macar sefaret memurluğuyla İstanbul'a geldiği esnalarda Sakızlı zengin bir Rum tacirinin kızıyla evlenmiş, bu izdivaçtan iki kız doğmuştu: (Mary) ve (Hanna)... (Vesera) serveti tüketip vefat ediverince karısı kızlarını Viyana'ya götürmüştü; biraderleri orada at ticareti ve banka muamelatıyla¹⁵⁹⁶ iştigal ediyorlardı. Kızlar güzel bir konağa yerleşmişler ve tiyatro ve müsamerelere devama başlamışlardı. Zengin bir izdivaç yapmaya çabalıyorlar, bu ümidi besliyorlardı.

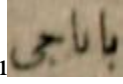
(Mary) güzeldi, öyle, ilk nazarda insanı mebhut eden parlak bir güzellik değil ama baktıkça yüreğe kök salan hüsünlerden... Toparlık bir vücudu, duru beyaz bir teni ve ucu az kalkık irice bir burnu vardı. Fakat asıl ihtişamı, letafet ve fevkaladeliği gözlerindeydi: Gayet hazin iki ala göz ki akıllar alıyor, yürekler yakıyordu.

İşte bu kıza veliaht Rudolf bir gece tiyatroda rast gelmiş ve derhal âşık olmuştu. Aradan bir hafta geçmemişti ki İmparatorzade Deveserelerin konağına ziyarete gelmişti. O sırada (Mary)e asil bir kont ile iki dayızâde dahi âşıktılar... Rudolf, Hükûmetin nüfuzunu istimal ederek pek ziyade kıskandığı bu kontu uzak bir sefaretin

¹⁵⁹⁴ Sürgün yeri.

¹⁵⁹⁵ Çok acıklı olay.

¹⁵⁹⁶ İşlemler.

ateşe militerliğine zengin dayızâdeyi de bî-tehdit ta Amerika'ya göndermişti. Şimdi ortada yalnız diğer rakip, yirmi iki yaşındaki dayızâde, (Batacı) ismindeki genç kalmıştı. Bir gün (Mary) veliahtta şikâyet etmişti:

Benimle izdivaca talip iki zengin vardı, ikisi de Viyana'dan gittiler, beni şimdi kim alacak?

Demişti. Rudolf derin bir aşk ve heyecan içinde derhal:

-Ben! Diye cevap vermişti.

(Mary) hayret, sevinç içinde kalmıştı; acaba mümkün müydü? Bir gün Avusturya tahtına geçecek kadar talih ona yar olacak mıydı? (Rudolf) izahat veriyor, sonuna kadar çalışacağını ve bu arzusuna muvaffak olacağını söylüyordu:

Arşidüşes Stafani'yi boşarım ve babamla annemi de veliahtlık hukukundan feragat tehdidiyle bu işe irzâ ederim!

Diyordu. Onun veliahtlıktan feragatı Avusturya tahtını müşkül bir vaziyete sokabilirdi. (Mary) şaşkın, perişan bir halde mütemadiyen:

-Sahih mi? Bunları yapabilir, benimle evlenebilir misiniz?

Diye sorup duruyor, kulaklarına inanamıyordu. (Rudolf) yemin ederek, namusu üzerine sözveriyordu... Matmazel Devesera kendinden geçmişti; gözleri, o bî-emsal gözleri teheyyüç ve arzu içinde yarı kapanmış, dudakları Arşidük'e uzanmış, ümit, ihtiras, aşk teheyyüçleriyle sarsılan yumuşak, sıcak, tatlı vücudunu ona terk etmişti.

***

(Rudolf) sevgilisinin kolları arasından kendisini çekip kurtaramıyor, bu aşkı, tatmin edilmesine rağmen, silkip atamıyordu. Seviştikçe daha çılgın, daha âşık oluyor, (Mary)den başka bir şey düşünmüyor, bütün siyasî meşgulelerini, vazife ve resmîyetleri ihmal ediyordu. Araya mutavassıt ve yardımcı birtakım kontesler karışmış, evlerini bu gizli aşka tahsis etmişlerdi. (Mary) İkide bir de aşkını sıkıştırıyor, verdiği sözü tutması lazım geldiğini, bir müddet daha cevapsız ve neticesiz kalırsa memleketi terk edip gideceğini söylüyordu.

Arşidük nihayet imparatora yüreğini açmış ve projesinden onu haberdar etmişti.

Fransuva Jozef dinlemiş, dinlemiş, sonunda şöyle söylemişti:

Çıldırın mı oğlum? Sakın bir daha bu bahsi benim yanımda açma, sonra o serseri mahlûku, o sergüzeştçi¹⁵⁹⁷ kadını hudut haricine çıkarmaklığımıza sebep olursun!

Rudolf bu defa annesine derdini dökmüştü. İmparatoriçe daha şiddetli davranmıştı; demişti ki:

-Yapacağın bu iş bir kusur, bir kabahat değil, bir cinayet olur!

(Mary) teşebbüslerinin akamete uğramasından dolayı bitmek bilmez gözyaşları döküyordu... Rudolf ne tarafa başvurursa sert, haşin cevaplar alıyor, mehafil-i siyasiye vesaray hanedanı, erkânı kendisini tahttan ediverirdi.

Nihayet izdivaç emelinden feragata mecbur olmuştu. (Mary) bir zamanlar ümit vehülyalar içinde kendisine pek yakın gördüğü, ayağını bastığına hükmettiği Avusturya- Macaristan tahtından bu suretle, kalbi ilelebet cerîhadar olarak ayrılmıştı. Rudolf, sevgilisinin annesine:

-Harsburgların nüfuzu sayesinde müreffehen yaşarsınız, sizi, maaile servet ü sâmana¹⁵⁹⁸ gark ederiz, (Mary) artık beni unutsun!

Diyordu. Bu sözleri iç salonda duyan (Mary) ise yaşlı mendilini dişleriyle parçalayarak:

-Sefil! Hain!

Diye inliyor, ağlıyordu.

***

(Mary Duvesera) genç dayızâdesi Batacı ile nişanlanmıştı. (Rudolf) babasıyla barışmış, annesinin hatırını etmiş, artık resmî işlerle meşgul olmaya başlamıştı. Fakat aşkı henüz sönmemişti, için için hala yanıyordu.

Bu esnada bir akşam Viyana'ya iki, üç saatlik bir köydeki, (Mayerling)

¹⁵⁹⁷ Macera.

¹⁵⁹⁸ Servet ve zenginlik.

civarındaki av şatosunda hususi bir mülakat tertip olunmuştu. (Rudolf) buraya saraydaki mükellef ve resmi ziyafeti terk ederek gizli bir surette gelmişti. Kar lapa lapa yağyordu. 1889 senesi kânunusanisin otuzuncu gecesiydi.

(Mary) ile bu münzevi binada, böyle mahuf bir gecede bir leyle-i sevda geçireceklerdi; o mutavassıt ve yardımcı konteslerin himmeti sayesinde şu mev'id-i mülakat bin müşkülata temin olunabilmişti. Fakat iki sevdazede henüz buluşmuşlardı kiiki ziyaretçi daha çıkagelmişti; Mary'nin nişanlısı genç (Batacı) ile dayısı yaşlı (Batacı)... Buraya onları kim çağırmişti? Acaba (Mary) mi? Belki... Onlar geldikten sonra artık (Rudolf)un av arkadaşları Prens (Hiyuz) ile (Viladiştayin)i de salona kabul etmemekte maniyoktu. Şimdi, dışarıda kar buram buram yağıyor, rüzgâr kıyametler koparıyordu. Bunlar sıcak yemek salonunda, mükellef bir masanın etrafına toplanmışlar, yiyip içip eğleniyorlardı. Arşidük çok içmişti; sarhoştı. Küçük (Batacı)ya doğru dönmüş:

Saadetini tebrik ederim, yavrum, demişti, (Mary) gibi bir kızla izdivaç kimseye müyesser olmaz, düşün ki az daha imparatoriçe ve kraliçe olacaktı.. Şayet kendisine lazım gelen hürmeti ve sadakatini gösteremezsen seni bir mücrim¹⁵⁹⁹ telakki eder ve bir mücrim gibi de cezalandırırım!

(Batacı) alınmıştı:

-Merak etmeyiniz, fehamet-meab¹⁶⁰⁰, zevcemin saadetini temin edebilirim!

Demişti ama sararmıştı. Bunu gören Prens (Hiyuz):

-Kıskançlık ha! Şimdiden?

Diye ortaya bir söz atmıştı. Bunu işiten (Rudolf) birdenbire, herkesin gözü önünde bir elini (Mary)nin beline dolamış, diğeriyle kollarını tutmuş ve başını kızın göğsüne, memelerinin ortasına sokarak:

-Haydi, kıskan bakalım!

Diye haykırmıştı. (Mary) nişanlısına:

-Kurtar beni! Kurtar beni!

¹⁵⁹⁹ Suçlu.

¹⁶⁰⁰ Yüceliğine sığınan.

Diye bağıyor, çırpınıyordu. Herkes ayağa kalkmıştı. Yaşlı dayı hemşirezâdesini kurtarmak için koşmuştu, lakin prens (Hiyuz) önüne geçmiş, mani olmak istemişti. O zaman dayı duvardaki silahlardan birini çekmiş, bunu gören (Hiyuz) da bir silah kaparak, uzun, sivri bir meç¹⁶⁰¹, onu (Batacı)nın karnına saplamıştı.

Genç (Batacı) silahsızdı ve (Vildaştayn)ın kolları arasından kendisini kurtaramıyordu. Fakat son bir gayretle, birden sıyrılmış, masanın üzerinde duran ağır şampanya şişesini yakalamış ve olanca kuvvetiyle (Rudolf)un kafasına fırlatmıştı. (Rudolf)un başı hala Mary'nin göğsü üzerindeydi. Şişe gelip mahuf bir şekilde ense tarafından hedefe isabet edince yüz parça olmuş ve Arşidük (Rudolf)un kafatasını parçalayarak beynini dışarıya dökmüştü.

Fakat vaka bu kadarla kalmamıştı.

(Mary) aynı saniyede, yanında her zaman taşımak mutadında¹⁶⁰² olduğu gümüşten mamul küçük tabancasını çekmiş ve namlusunu Rudolf'a tevcih etmişti. Lakin Arşidük'ün darbenin şiddetiyle yaptığı ani bir hareketle Rudolf hedefini büsbütün şaşırmış, kurşun dönerek bizzat (Mary)nin yüreğini delmişti.

Şimdi ortada iki ceset ve bir mecruh vardı. İşte (Habsburg)lulardan biri, en mühimi 1889 senesi kânunusanisinin otuzuncu gecesini (Mayerling)te böyle öldürülmüş, o derin vatatin edilemez sevda böyle kanlı, feci bir haile¹⁶⁰³ ile neticelenmişti.

[Peyâm-Sabah, nu:11484-1054, 10 Teşrinisani 1921, s. 3]

---

¹⁶⁰¹ Kılıç.

¹⁶⁰² Alışılan.

¹⁶⁰³ Çok acıklı olay.

121. MEHMETÇE BEYLE MUHAREBE

1

İstanbul'da Peyâm-Sabah idarehanesinde meşahir¹⁶⁰⁴ [1]¹⁶⁰⁵ muharririnden
Refik Halid Bey Efendiye takdim

27 Teşrinievvel 1237 Ankara'dan [2]¹⁶⁰⁶

Refik Halid Bey

Daha mı benden bahsedeceksiniz? [3]¹⁶⁰⁷ Mütareke esnasında gıyabımda yazdığınız yazıları unuttum mu farz ediyorsunuz da bu günlerde yine canilere benzetiyorsunuz? Refik Halid Bey: Sizi unutmak benim için muhâldir¹⁶⁰⁸! Şahsınızı sevmediğimden değil, vatanımı her şeyden mukaddes bildiğimden sizi unutamam! Sizi unutmak vatanıma bilerek hıyanet etmek demektir. Vatanım uğruna sizi değil senin beşiktekilerini bile güle güle, tatlı tatlı doğramak günah mıdır. Efkâr-ı Umumiye'ye karşı ayıp mıdır? Mesela siz günün birinde hanenizde itlaf¹⁶⁰⁹ edilseniz sizin için fırkanızdan fırka namına ağlayan olur mu? Hayır, belki en yakın arkadaşların sevinir ve gülerler. Demek ki beni tahkir eden Refik Halid Bey Efkâr-ı Umumiyece ölüme mahkûmdur. Bu işte ister Mehmetçe vasita olsun ister Hasan Hüseyin, hepsi birdir. Ben senin tahmin ettiğin gibi katil değilim. Bir katli îkâ¹⁶¹⁰ etmiş olsam bile milletin ruhundan ve selametinden kuvvet almadan bir şey yapamam. Sizin mülevves¹⁶¹¹ vücudunuzu ortadan kaldırmak bana nasip olduğu gün milletime, vatanıma bir hizmet-i mukaddese ifa etmiş olduğumu görerek geniş nefes ve rahat uyku almış olurum!

Refik Halid Bey: (.....)e istinaden yapmadığınız rezalet kalmadı. Birden bire arslan kesildiniz. Neden? Felaket-i mütarekeden fırsat buldunuz. Demek ki bunu bekliyordunuz. Aşk olsun sizin gibi bir âlime, edibe! Allah aşkına başkasının elinden ölmeyesiniz. O muzır hayatınızı, canınızı bana saklayınız. Benim hakkımdır.

¹⁶⁰⁴ Şöhretli kimseler.

¹⁶⁰⁵ [1] Gerek adres ve gerek mektuptaki imla ibare yanlışları aynen ipka olunmuştur. [Dipnot metne aittir.]

¹⁶⁰⁶ [2] İşbu mektuptaki imza ile hatt-ı dest(Mehmetçe) Bey'e emniyet umumiyede memur iken mevcut dosyalardaki imza ve yazısının aynıdır; binaenaleyh mektup bizzat kendisininindir. [Dipnot metne aittir.]

¹⁶⁰⁷ [3] Geçenlerde yazdığım (Hürmet Görenler) ünvanlı makalemde zikri cümleleri sebkat etmişim. [Dipnot metne aittir.]

¹⁶⁰⁸ İmkânsız.

¹⁶⁰⁹ Öldürülme.

¹⁶¹⁰ Yapma, işleme.

¹⁶¹¹ Pis, kirli.

Evlatlarınız, aile halkınız [4]¹⁶¹² sizden kurtulmuş olacaktırlar. Bari başkasına minnettar kalmasınlar! Uzak değildir, merak etmeyiniz, benim gibi size kaçmak nasip olacak zannederseniz hata edersiniz ben ne yaptımsa nefsim itimaden yaptım (...)den himaye görmedim. Tahsisat¹⁶¹³ [5]¹⁶¹⁴ almadım vicdanen sizin gibi titremiyorum müsterihim inşallah yakında görüşürüz ben İstanbul'a gelirim devlethanenize misafir olacağım şifahi çok hikayelerim vardır yazıyla uğraşmayalım ben sabırlı bir adamım siz de biraz daha sabrediniz efendim!!

Mehmetçe

2

Ankara'da Hacı Bayram Veli Mahallesinde hamiyet-mendân¹⁶¹⁵ vatandan
Üsküplü Mehmetçe Bey Efendi'ye taktim

11 Teşrinievvel 1327 İstanbul'dan

Mehmetçe Bey,

Bundan evvel[6]¹⁶¹⁶ irsâline¹⁶¹⁷ himmet¹⁶¹⁸ buyurulan tebrik namenize ekseriyet-i meşguliyetten cevap verememiştim. Bu defa vasıl-ı dest-i tekrimim olan iltifat namenizi mukabelesiz bırakmak ise artık hadnâşinaslık¹⁶¹⁹ ve nezaketsizlik olacağından işte derhal cevabını takdim ediyorum. Fakat evvela şu ciheti arz edeyim ki bir mektup mukaddimesi olarak (daha mı benden bahsedeceksiniz?) cümlesini doğrusu pek damdan düşer gibi, pek yakışsız buldum... Geçen ki iltifat nameniz daha zarifane, daha çelebice yaklaşıyordu. İnsan sonunda ne diyecek olsa başlangıçta

¹⁶¹² [4] Aslında (halk) kelimesi evvela (h[1]) ile yazıldığı halde, tashih fikriyle olsa gerek, sonra noktası kaldırılmıştır. [Dipnot metne aittir.]

¹⁶¹³ Bir iş için ayrılmış belli bir para.

¹⁶¹⁴ [5] Aslında (tahsisat)ın (h[1])sindeki nokta -ihtiyaten- belli belirsiz atılmıştır.

¹⁶¹⁵ Hamiyetli.

¹⁶¹⁶ [6] 25 Mayıs 1336 tarihli bu mektubunda mûmâileyh şu suretle iltifat buyurmuşlardı: “İmzam sizi hayrette bırakamaz inşallah! Memuriyet cedidenizi tebrik ederim. Bir zaman bir makalenizde beni İstanbul'a davet etmişsiniz. O vakit icabet edememiştim. Şimdi daha bir defa çağırırsanız geleceğime emin olmanızı temin ve temenni ederim! Ben kaçacak delik buldum, zaman gelecek ki siz sürünürken yine bizimkiler size ya bir okka ekmek parası veyahut İsviçre'de borçlandığımız otel paranızı verecektir. Zaman gelecek ki ailenizin karşısında ağlaya ağlaya deli olacaksınız. Zaman gelecek ki saçlarınızı yolacaksınız. Sizin yazılarınızı velev ki aleyhimde olsa dahi okurdum, sordum, siz yine Ali Kemal'den Refi' Cevat'dan daha mülayimsiniz ve aptalsınız. Kaçmazsanız yakında İstanbul'da daha geniş hasbihal ederiz olmaz mı, İlh ...”[Dipnot metne aittir.]

¹⁶¹⁷ Gönderme.

¹⁶¹⁸ Çaba.

¹⁶¹⁹ Küstahlık.

itidalini muhafaza etmeli, huşunet¹⁶²⁰ göstermekten, renk vermektan çekinmelidir. Her ne ise size de kâtip, muharrir, çelebi bir zat demiyorlar a, bu gibi kusurlarınız mazur görülmelidir. Fedailikle kesb-i şöhret ve servet eden bir Mehmetçe Bey elbette bir Halid Ziya Bey veya Âmedci Bey gibi yazı yazmak hususunda yed-i tûlâ¹⁶²¹ sahibi olamaz, bu ince noktaları bilemez. Fakat sizin bildiğiniz ince, nazik noktalar da vardır: Mektup kâğıdı üzerinde değil, vücud-ı beşer üzerinde... Yed-i maharetinize tevdi¹⁶²² edilen bazı tevkifhane¹⁶²³ arkadaşlarım tırnakla koltuk altındaki nazik, ince, hassas noktalara pek iyi vakıf olduğunuzu hikâyeye ederlerdi. Lehülhamd ki zat-ı alileriyle teşerrüfüm¹⁶²⁴ henüz mektuplaşmaktan ileri geçmedi. Geçmemesi de eltâf-ı sübhânîden¹⁶²⁵ memûldür¹⁶²⁶. Şimdi ye kadar esirgeyen Allah'ım yine esirger! Beni unutmamanın sizin için muhal olması ciheti bir taraftan izzet-i nefsimi okşadı: İyi veya fena, hangi maksatla olur ise olsun unutulmak unutulmuş olmaktan şerefliidir... Fakat, diğer taraftan biraz da canımı sıktı: Tercih ederdim ki sizin yerinize ben daha başka birinin, mesela ille Ankara'dan olacaksa, mesela Halide Onbaşının hayalhanesinde mevki tutmuş olayım... Hiç olmazsa hakkımdaki fena tasavvurlarını o daha münasipçe bir lisanla tefhim eder ve saha-i faaliyete geçmek dahi isterse -harpteki silah endazlığına rağmen- tabancasını daha acemice kullanır, bana belki bir ağırca yara ile kurtulmak imkânını bahşederdi. Hâlbuki sizinle böyle bir ümide kapılmak abes olur! Siz nasıl benim kuvve-i kalemiyemi takdir lütfunda bulunuyorsanız ben de sizin nişancılık kudretinizi min gayr-ı haddin tasdik edenlerdenim. Benim hiciv, sizin kurban ettiğiniz insanların adedî hemen hemen müsavi¹⁶²⁷ olsa gerektir. Kalem de silah gibi idman ister!

Şahsımı sevdiğinizi tenzilen dermeyan¹⁶²⁸ etmenize cidden memnun oldum. Acizleri gibi çehre düşkünlerinin en ziyade hoşlanacağı cihet budur; minnettar ettiniz. Vatani benden fazla sevmenizi tabî buldum; benim yüzümden kazanmadınız a... Refahınızı ona medyunsunuz. Lakin, miri-muhterem, şu vatani biraz da başka tarzda

¹⁶²⁰ Kabalık, sertlik.

¹⁶²¹ Hüner ve sanatında mahâret sahibi kimse.

¹⁶²² Emanet etme.

¹⁶²³ Tutuk evi.

¹⁶²⁴ Şerefliendirme.

¹⁶²⁵ İlahi.

¹⁶²⁶ Umulan, beklenen, ümit edilen.

¹⁶²⁷ Kötülük, fenalık.

¹⁶²⁸ Ortada.

sevsek diyorum... Mesela böyle birbirimizi boğazlayarak isbat-ı sevda edeceğimize daha zararsız bir yolunu bulsak. Ankara kasabasında oturup hakkımda münasebetsizce tasminler¹⁶²⁹ yaparak vaktinizi hülya ile boşuna geçireceğinize bir çiftlik alsanız, ekseniz, biçseniz, biraz da kama ve kargı yerine sapan ve orak kullansanız acaba vatani daha hoşnut etmiş olmaz mısınız?

Beni ve benim beşikteki yavrularımı güle güle, seve seve, doğramak günahtan ve kabahatten daha fazla bir şeydir, bu cinayet olsa gerektir. Sanatınıza taalluk eden işlere ne hafif, ne zararsız tabirler buluyorsunuz! [İhtiyaten şu ciheti arz edeyim: Benim yavrum başka zihniyette.. İki yaşında ama şimdiden “İttihatçı mısın, itilafçı mısın?” diye sorduğumuz zaman: “İttihatçıyım!” Diye haykırıyor. Belki istikbalde cemiyete müfit¹⁶³⁰ bir unsur olur, tahkiksiz, tetkiksiz kıymasanız derim...] Benim itilafım halinde fırkamın ağlayıp ağlamaması bahsine gelince: Fırkamın derd-i vatan ve derd-i müzayaka ile yıllardan beri ağlamaktan gözünde yaş kalmadı. İmam evinde aş, ölü gözünde yaş aranmaz derler. Hem ben ölmeyeyim... Arkamdan fırkam seller gibi ağlasa, mezarımı suya boğsa nebat¹⁶³¹ değilim ki tekrar topraktan fıskırıp çıkayım.. Neye yarar?

Mülevves¹⁶³² olduğunu tahmin yürüttüğünüz vücudumu [Hoş, bu esnada ben de temizliğini fazla iddia edemem, Kadıköy civarında üç aydır sular kesildi, nezafet kesb-i müşkülât etti] kaldırarak bu suretle vatanınıza bir hizmet-i mukaddese ifa edinceye kadar keşke hudut boyunda düşman vücudu kaldırmakla iştigal etseniz... Ben nasıl olsa elinizdeyim, çantada keklik biliniz. Fakat ne yazık ki Anadolu gazeteleri harp kahramanları meyanında¹⁶³³ isminizi zikretmek vesilesini bulamadı. Siz Rumeli tabiri vehc¹⁶³⁴ ile kızan kadar bile olamadınız: Kadınlar onbaşılığa çıktı, siz hala orduda sarı çizmeli Mehmet Ağa kaldınız!

Yazık! Çerkez Ethem'in hiç olmazsa bir zamanlar, kahraman diye Halide ninemiz elini sıktıydı, siz bu nimete de mazhar olamadınız!

¹⁶²⁹ Kesin olarak kararlaştırma.

¹⁶³⁰ Fayda veren.

¹⁶³¹ Bitki.

¹⁶³² Pis, kirli.

¹⁶³³ Meydan.

¹⁶³⁴ Yüz, sebep, ilgi, münasebet.

Garip bir şey arz edeyim mi? Hani “Şundan fırsat buldunuz, buna istinat ettiniz!” falan diyorsunuz a... Yanlış! Fırsat dediğiniz devir ile istinatgah farz ettiğiniz yerden meteliksiz çıktım. Haydi, her fazileti size verelim. Lakin bırakınız çok belasını çektiğim namusuma olsun ilişilmesin! Mal olarak satıp rehine koymadığınız ancak sırtımızda bir biçimsiz balta ile durunmaz da bir eski namus kaldı. Birisiyle kış soğuklarına diğeriyle iftira fırtınalarıyla zor zoruna mukavemet¹⁶³⁵ ediyoruz.

Canımı saklamak hususunda müteyakkız¹⁶³⁶ olacağıma itimat buyurunuz. Lakin size lazım olur diye değil ha... Bana lüzumu var! Neden ben sizin hakkınız oluyor, neden sizin hissenize düşüyorum, anlayamadım. Yoksa orada bedenlerimizin şuyuğ izale¹⁶³⁷ edilip tapu senetlerini mi aldınız? Öyle ise başmuharririmiz kimin tasarrufuna geçti, acaba bildirir misiniz? Bu insan alım satımı da ıslahat cümlesinden olsa gerek... Vefâen ferağ hususi de makbul ise, ihtiyaç bu, size beden-i aciziye bin kâğıt liraya derhal ferağa hazırım. Lakin ucuz düşürdüm diye ber-mutat¹⁶³⁸ tahribe kalkışmayınız, bilakis gönlümü tamir ederseniz insaniyet göstermiş olursunuz. Aile halkım ve evlatlarım selam ederler: Şimdilik benden kurtulmaya arzuları yokmuş, icap ederse vesâtet-i mükrimânelerini rica edeceklermiş!

Titremek cihetinden kati bir şey söyleyemeyeceğim, zayıflık bu... Bende raşe¹⁶³⁹ kesretlice¹⁶⁴⁰ hasıl olur ama vicdandan mı gelir, yoksa soğuktan mı, sebebini düşünmedim! Vicdan... Vicdan... Bu kelimeyi kullanmak da nerede hatırıma geldi?! Fakirhaneye misafir olacağınıza memnun kaldım. Fakat ben sizi öyle İzmit civarındaki geşt ü güzârınızda olduğunuz gibi hindi dolması, kuzu çevirmesi ile ağırlayamam. Hani bir türkü vardır:

Ördek mancasına

Tarhana çorbasına

Misafir olacağım vış!!!

¹⁶³⁵ Karşı koyma, boyun eğme.

¹⁶³⁶ Uykudan uyanmış, uyanık, dikkatli.

¹⁶³⁷ Giderme, yok etme, ortadan kaldırma.

¹⁶³⁸ Alışıldığında.

¹⁶³⁹ Titreme.

¹⁶⁴⁰ Çokluk.

İşte öyle, manca ile çorbadan ötesi yok... Ah, keşke oradan bana böyle acı sözler yazacağımıza bir miktar Ankara balı gönderseydiniz de millîyet ve istikbalin tadına biz de baksaydık... Siz böyle zehir zemberek yazılar yazdıkça bir türlü lezzetine inanamıyoruz!

Sabır ile koruk helva, dut yaprağı atlas olur derler... Bakalım sizler de ne kumaş olacaksınız! Bende sabretmekteyim, bereket para tükeniyor ama sabır tükenmiyor. Bekleyelim! Fakat böyle karşılıklı adavet¹⁶⁴¹ besleyeceğimize bir ahbaplık zemini bulsak olmaz mı, dersiniz? İnşallah bir gün gelir, şu mektuplarımızı okuyan ihvan¹⁶⁴² bizi kol kola köprüden geçerken görürler, görürler de:

-İşte iki kıymetli vatandaş yan yana!

Derler, Allah'ın hikmetine hayran olurlar. Yok, ille husumette devam edecekseniz ben de şu ciheti ilave edeyim: Ufak tefeğim, lakin korkak değilim... Elde kamyş baston, gece, gündüz kırdı, sahrada tek başıma gezer, tozarım. Hatta, size bildirmek doğru değil ama ne çıkar, söyleyeyim: Hizmetçi kadın iki ay evvel sokak kapısının kilidini kırmıştı, hala yaptıramadım, geceleri arkasına destek diye bastonumu dayıyor ve müsterih uyuyorum.

Fakat ona değil, Allah'a güveniyorum.

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11485-1055, 11 Teşrinisani 1921, s. 3]

¹⁶⁴¹ Düşmanlık, hasımlık, husumet.

¹⁶⁴² Candan dostlar.

122. KORKU

Nakil: R.Hı

-Dünyada şakaya gelmeyecek bir şey varsa o da korkudur. “Korku nedir, bilmem!” diyen adama inanmamalı; zira yedi muharebe görmüş, yetmiş vaka geçirmiş, Balkanlar’ı yedi yüz yerinden silahına kuvvet aşmış öyle kahramanlar bilir ki sırası gelince korkmuşlar, korkudan titremişler, korku yüzünden yollarından yüz çevirmişlerdir. Korkmayan adam yoktur; Çakırcalı’dan tutunuz da korkusuz çavuşa kadar eşkıya veya asker, bekçi veya polis, hırsız veya komitacı, hülasa¹⁶⁴³ her meslekte, her tıynette adam yeri gelince korkudan tüylerinin diken diken olduğunu, bacaklarının bağlandığını, dizlerinin çözüldüğünü ve yüreğinin burkulduğu duymuş, bu ızdırabı hissetmiştir.

Korku insanı öldürebilir de...

Bunun, böyle bir vakanın ben bizzat şahidi oldum. Korkmazsanız anlatayım:

On beş sene kadar evvel, tam gençlik çağımda resme merak sarmıştım. Bir de arkadaşım vardı, Hâdi... Hadi dersem yapardı. Boya kutusu boynumuzda, sehpa elimizde İstanbul’u devreder, resme gelir münasip yerler arar ve haftalarca boğazın bir yüksek sırtında veya denizin bir kuytu kenarında çalışır, iyi, kötü bir sürü tablolar vücuda getirirdik.

Bir aralık yolumuz Edirnekapı Mezarlığı’na düştü. Müştereken bir kabristan manzarası tersim edecektik. Bu maksatla mezarlığın en hicri, en kuytu ve en engin bir yerini seçtik, öyle bir yer ki tamamen servilerle, gölgelerle ve yosunlarla örülü... Kuş uçmaz, kervan geçmez, yolcu geçmez bir mahuf mezarlık parçası!

İşte gündüzleri orada çalışır ve akşamüzeri levhamızla fırça ve sehpalarımızı mezarcının kulübesine bırakarak ertesi gün yine iş başına dönerdik. Yine böyle bir gün kemal-i faaliyetle boya serpiştirirken aramızda cin, peri ve ispiritizmiye¹⁶⁴⁴ dair söz açıldı. Hâdi bu gibi gayrı tabii kuvvet ve mevcudiyetlere katiyen inanmıyordu:

¹⁶⁴³ Özetle.

¹⁶⁴⁴ Spiritizm, Hermetistler’in ve Platon ve Pisagor gibi filozofların döneminden 19. yüzyıla dek sistemsiz bir şekilde dalgalanan, reenkarnasyonu kabul eden ruhçuluğun, Fransa’da Allan Kardec tarafından kurulan ilk sistemli biçimidir.

-Evet ama, dedim, inanmamakla beraber şu bulunduğumuz yere gece yarısı gelmeye cesaret edemezsin!

Yüzüme derin bir infial¹⁶⁴⁵ ve asabiyetle baktı:

-Sen öyle zannedersin, dedi, bahse girer misin? Nesine?

-Nesine olursa... Girerim zahir!

-Öyleyse Tokatlıyan'da bir ziyafetine! Dört kişilik şaraplı şampanyalı bir ziyafet!

Kabul ettim. O akşam gazinoda birleşince arkadaşlara meseleyi anlattık; uzun uzadıya konuşuldu, nihayet derhal, o geceden bahsin icrası kararlaştırıldı. Hâdi ucu demir çivili bastonunu resmini yaptığımız mezarın üstüne dikebilirse bahsi kazanmış olacaktı.

Şimdi, önümüze kadehler, yarı keyif, herkes korkulu hikâyeler anlatıyor, kimi (Muhayelat-ı Aziz Efendi)den fıkralar, kimi de (Hoffman)la (Edgar Allen Poe) den hikâyeler naklediyordu. Hâdi bütün bunları dudaklarında gergin ve acı bir tebessüm, biraz müteheyyiç¹⁶⁴⁶, fakat elan metin ve fikrinde sabit bir halde kemal-i vakarla dinliyordu. Kimse evine gitmedi. Yemeği orada yedik ve on bire kadar anlatmadık korkunç hikâye bırakmadık.

Nihayet yola düzıldük.

Dört kişiydik. Köhne bir araba bütün İstanbul mahallelerini sırasıyla sarsa, uyandıra bizi sur haricine çıkarıyordu. Yaya kabristana doğru yürüdük. İri iri bulutlar yıldızları örtmüştü; gece zifiri karanlıktı. Servilerin müthiş, mahuf, raşe-bahş¹⁶⁴⁷ fısıltılarından başka hiçbir ses duyulmuyordu. Yalnız ara sıra tabut gıcirtısını andıran bir acı inilti tüylerimizi ürpertiyordu. Bu, galiba, kuru dalların rüzgârla birbirine temasından ileri geliyordu.

O semtin son ışığını, mezarcının kulübesini de geçtik. Son duyduğumuz seda bir köpek havlaması oldu. Artık mezaristanın içindeydik. Ben bahse giriştiğime çoktan pişman olmuşum. Hâdi'ye:

-Vazgeç, canım, dedim, maksat latifeydi...

¹⁶⁴⁵ Birine içerleme.

¹⁶⁴⁶ Heyecanlı.

¹⁶⁴⁷ Titreten.

Fakat o fazla mütekebbir¹⁶⁴⁸, fazla mağrurdu. Öbürlerinin yanında korkak, cesaretsiz görünmek istemiyordu.

Haydi sen de be, dedi, şimdi görürsün, bak gider miyim, gitmez miyim!

Biz durduk; o yıkık seddi atladı ve karanlıkların içine gömüldü. Acaba sonuna kadar gidebilecek miydi? Şaka değil, hayli yolu vardı; hem ne yol? Devrilmiş taşları, göçmüş mezarları atlaya atlaya, yani ölülerin üstüne düşe kapana... İçimizden biri:

-Korku başladı, dedi. ıslık çalışından belli...

Hakikaten, mezarlıklar arasından, gittikçe uzaklaşan bir ıslık sedası geliyordu; Hâdi İspanyol Marşı'nı çalarak gidiyordu. Biz, üç arkadaş, kulaklarımızı dikmiş, sessiz ve pür-dikkat dinliyorduk.

ıslık kesilmişti. Birden, o derin sükût ve o mahuf zulmet ortasından bir feryat koptu, acı, tüyler ürpertici, vahşi ve ümitsiz bir feryat... Sonra her şey sustu.

Yüreklerimiz sanki durmuştu. Saçlarımızın diken diken olduğunu ve alnımıza soğuk ter damlalarının dizildiğini duyuyorduk. Ne olmuştu?

-Aman, mezarcıyı kaldıralım! Bir fener yaktıralım!

Diye haykırdım. Kulübeye doğru koşmaya başladık. şimdi deli gibi kapıyı tekmeliyorduk. Saniyeler bize bir asır kadar geliyordu. Neden sonra pencereden bir baş uzandı:

-Ne istiyorsunuz be herifler, bu saatte... Defolun!

Diye haykırıyor, küfürler ediyordu. Biz hep bir ağızdan bağırıyor:

-Aç! Aç! Bir fener, çabuk!

Diye hala kapıya tekmeler indiriyorduk. Bizim bu telaşımızdan mühim bir vaka zuhur ettiğine nihayet kani olan mezar bekçisi bir elinde fener, diğerinde tabanca kapıda görüldü. Hemen kolundan yakaladık ve önümüze katarak Hâdi'nin feryadı gelen semte doğru koşturmaya başladık.

Yol ne kadar sürdü? Nasıl gidiyorduk? Nerelerdeydik? Hiçbirimiz farkında değildik. Boyuna koşuyor ve mezarcıya mütemadiyen:

¹⁶⁴⁸ Kibirli.

-Yürü! Yürü!

Diye bağıryorduk. Birden baktım ki gündüzleri resim yaptığımız yere gelmişiz. Tam orada, mezarın üstünde Hâdi gözleri yerinden uğramış, ağzı müthiş bir korku içinde açılmış bî-hareket yatıyordu. Ölmüştü!

Fenerin soluk ziyası altında nihayet bu facianın sebebini anlamaya muvaffak olduk. Biçare genç, mezarın üstüne ucu demir çivili bastonu dikerken yanlışlıkla paltosunun uzun eteğinden geçirmiş ve geri dönmek üzere yürüyünce arkasından çekildiğini, tutulduğunu hissederek zaten akşamdan beri korkunç bir sürü hikâyelerle hal-i teheyüce gelen dimağı tahammül edememiş, bu darbe, berk asa bir beyin inmesiyle ani surette vefatına sebebiyet vermişti!

[Peyâm-Sabah, nu:11487-1057, 13 Teşrinisani 1921, s. 3]

123. MÛTÂLAAT

(Landru)ya ne buyruluyor?

Üç kere evlenip her üçünde de kadın yüzünden çekmediği kalmayan talihsiz bir zevc:

-Aferin harika, sade (10) tanesini değil, keşke iki yüz seksen üçünü de yakıp kül etseydi!...

Dedi. Bu fazla bir husumet... Çapkın bir arkadaşım da:

-283 kadın ha? Vay bahtiyar adam vay!

Diyerek beyan-ı iştihak¹⁶⁴⁹ etti. Bu da fazla bir düşkünlük! Beni sorarsanız yarı yarıya olmak şartıyla her iki mütalaayı¹⁶⁵⁰ da muzip¹⁶⁵¹ bulabilirim, (hayrul'umuri evsatuha¹⁶⁵²)... (10) Kadından yalnız beşini yaksa ve 283ünden yüz kırk bir buçuğuyla bulunsaydı kifayet¹⁶⁵³ ederdi. Zaten 283 kadından 5 tanesi -bu derece ağır olmamakla beraber- elbette cezaya müstahak bir tıyniyette¹⁶⁵⁴ yaratılmış olur! Bana öyle gelir ki kadınlar yüzde iki dara bırakır, erkekler bir...

(Landru) muhakemesi hanımları da meşgul ediyor. Resmine bakan bir yaşlıca, eski devr-i bakiyesi¹⁶⁵⁵ hanım:

-Pekâlâ, kelli felli, sakallı bir adam!

Dedi. Genç bir hanım ise:

-Aman yarabbi, diye bağırdı, 283 kadın bu torba sakalıyla onu nasıl sevmiş!

Biri daha ileri vardı:

¹⁶⁴⁹ Özleme.

¹⁶⁵⁰ Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

¹⁶⁵¹ Çok şaka yapan, insanlara takılmaktan hoşlanan.

¹⁶⁵² İşlerin hayırlısı orta yol (dengede) olanıdır.

¹⁶⁵³ Yeter miktarda olma, yetişme.

¹⁶⁵⁴ Yaratılış.

¹⁶⁵⁵ Geri kalan.

-Cezalarıdır çeksinler... Sakalındaki kıl miktarı kadın yaksa isabet olurdu! Dedi. Bu hanım yeni (spor) kılık ve kıyafetindeki tüysüz (Nesl-i Cedid) tipine meftundu.

Mamafih, doğrusunu isterseniz, bu meselede (sakal) kesb-i ehemmiyet etti. Yalnız bıyık, ille büsbütün tüysüzlük, muvaffakiyet-i âşıkane hususunda, kabil değil şu dereceyi temin edemez, bu rakama yetişemez! İri sakallı zevat badema¹⁶⁵⁶ sakallarıyla ne kadar iftihar etseler yeri var! 283 olmasın da 83 olsa nesine yetişemez?

Fakat (Landru) vakası bir cihetten canımı sıktı. Şayet muhakeme esnasında o on kadının nasıl yakıldığı, kül kömür edildiği tafsilatıyla anlatılırsa başımıza bir de ihrak¹⁶⁵⁷ tarzında cinayetler çıkacak... Bu durumda bulunan cesetler yerine şurada burada öbek öbek küllere tesadüf olunacak!

Anlayabilirsen anla: Bunlar adam külü mü, yoksa odun külü mü? Tahkikat, tahkikat, nihayet bir (Benli Ayşe)nin külü olduğu anlaşılacak...

Zabıtada yeni bir şaibe açmalı: Tahlilatı-ı remâdiyye¹⁶⁵⁸ şaibesi... Külleri eşeleyip dursunlar! Bazısından odun çıkar, bazısından adam...

Ankara'daki benim dostuma gelince(Landru) vakasını okur okumaz muhakkak:

-Hah, diyecektir, ben de onu kül ederim!

Hoş, bu müzayaka devam ettikçe hepimiz kül olacağız ya!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11488-1058, 14 Teşrinisani 1921, s. 2]

¹⁶⁵⁶ Bundan sonra

¹⁶⁵⁷ Yakma

¹⁶⁵⁸ Kül, ateş külü

124. NELER DENDİ? NELER SÖYLENDİ?

Öyle tahmin ediyorum ki Ankara'dan aldığım geçenki mektup İstanbul muhitinde tesirsiz nüfuzsuz kalmadı. İyi veya kötü, az veya çok, lehte veya aleyhte, doğru veya yanlış herkes onu hilkatine¹⁶⁵⁹, zihniyetine, menfaatine ve firkasına göre birer türlü tefsir¹⁶⁶⁰ etti, her taraftan ayrı ayrı sesler yükseldi başka başka mütalaalar¹⁶⁶¹ savruldu, hülasa¹⁶⁶² biçim biçim neler söylendi ve ne lafazanlıklar¹⁶⁶³ edildi... Ben elbette bunları birer birer dinleyemez, işitemezdim. Fakat acaba tahmin dahi edemez miydim?

Niçin edemeyim? Sade beni nev'im¹⁶⁶⁴ değil, nebatat¹⁶⁶⁵ ve hayvanatın bile işbu mektup hakkında neler söyleyip neler düşünebileceklerini kestirmek, bana göre işten bile olmasa gerek... Hele önüme kâğıdı koyayım, kalemi elime alayım ve cigaramı yakayım, elbette sünûhat¹⁶⁶⁶ şu tecrübemde de bazı neticeler elde etmeme yardım eder:

*

Bir muhalif- [Vaktiyle mektup sahibiyle tevkifhanedeki teşrifini hatırlayarak] şakaya gelir iş değil, okurken tırnaklarım sızlıyor!

*

Bir İttihatçı -İstanbul ne adamlardan mahrum kalmış! Yazık! Yazık!

*

Talat (Paşa) -[Ahretten] Yaz be mübarek! Ruhum şad oluyor!

*

Bir valide -[Uyumayan çocuğuna hitaben] Uyu yavrurum, sonra çağırırım ha! Bak, çocukları kapıyormuş...

¹⁶⁵⁹ Yaratılış.

¹⁶⁶⁰ Yorumlama.

¹⁶⁶¹ Tetkik.

¹⁶⁶² Özetle.

¹⁶⁶³ Gevezelik.

¹⁶⁶⁴ Tür, çeşit.

¹⁶⁶⁵ Bitkiler.

¹⁶⁶⁶ Akla, hatıra gelen, içe doğan şeyler.

*

Bir sırtlan -Benim bile tüylerim ürperdi!

*

Şah İsmail -Sağlığında karşı karşıya gelemedik ama burada bir yerde buluşacağımıza şüphe yok! Bari böyle bir gözü kanlısının kurşunuyla ölseydim... Ecelim gözü yaşlısındanmış!

*

Sürüler -[Kargalardan haber alarak] Ölülerden, mezarlardan, tabutlardan korkmayız ama bu altımızdan geçerse biz bile tir tir titreriz!

*

Bir bi-taraf -Hiçbir firkadan olmadığımı ne isabet etmişim!

*

Yam yam kabilesi reisi -Adam yer diye sade bizim adımız çıkmış!...

*

Bir ocakçı muallim -Şu mekrubu (şiddet-i beyan)a numune olarak talebeme yazdırayım!

*

Doktor -Hanımefendi, nedir rahatsızlığınız?

Hasta hanım -Geceleri uyuyamıyorum, uyusam bile karma karışık rüyalar görüyorum, haykıra haykıra uyanıyorum, bana pencereden biri giriyor gibi geliyor!

Doktor -[Kendi kendisine] Allah, Allah! Üç gündür bütün kadın hastalarım böyle söylüyorlar. Bunlar bir şeyden korkmuşlar ama neden?

*

İttihatçı ev sahibi -[Uşağı çağırarak] Mehmet! Mehmet! Çe...

Muhelif misafiri -[Sararak ve sözünü keserek] Ne? Mehmet çe mi?

Ev sahibi -Hayır efendim, “Mehmet! Çekici getir!” diyecektim!

*

İttihatçı Hanım -Bir oğlumun adı (Azmi), ikincisinin (Bedri)... İnşallah yeni doğuracağım olan olursa (Mehmetçe) koyayım!

*

Diğer biri -Ne olurdu, hazır yazmışken bir tanesini de Ali Kemal Bey’e gönderse idi!...

*

Bir zat -Mektup için uydurma diyorlar...

Muhatabı -Onu mürselünileyhin¹⁶⁶⁷ atisinden anlayacağız!

*

Bir polis -Gelse bile herhalde tevkifine¹⁶⁶⁸ beni memur etmeseler derim!

*

Baykuş -Ah, ne olurdu hep insanlar bu kırat¹⁶⁶⁹ olsaydı... Dünya çoktan virane olurdu!

*

(Landru) -Ben yaktıktan sonra defterime yazıyordum, bu yakmadan evvel... Her yiğidin bir yoğurt yiyişi var!

*

Bir sarraf -Senedini gönderdi ama ödeyeceği tarih gayr-i malum... Vadesiz senede itibar edilemez!

*

---

¹⁶⁶⁷ Kendisine bir şey gönderilmiş olan.

¹⁶⁶⁸ Tutuklama.

¹⁶⁶⁹ Değer, ölçü.

Alacaklılarım -[Telaş içinde] Gazetenin Ankara'ya gitmesi on güne muhtaç...
On günde de o gelir... Herhalde şu iki hafta zarfında ne koparacaksak koparmalıyız!

*

Bir hayvan -[Feylasofane] adam dediğin böyle olur!

*

(Yeni Şark) müdürü -[İşgüzarçasına] Ben onu tanırım, sözünden dönmez...
Şimdiden (Ay Dede)nin fotoğrafını bulup klişesini hazırlayalım. İlk önce biz basarız,
belki satışa da tesir eder!

*

Fazıl Ahmet Bey -[İhtiyatkâr] Bu günlerde beraber gezmemeliyim...
(Samim)in de yanında ben bulunmuştum!

Gazeteler -[El oğuşturarak] Susalım! Bekleyelim! Vakaya kadar harf-i vahit
yazmamalıyız!

*

Ben -[Biraz endişeli] ya şakaya kurban gidersem...

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11489-1059, 16 Teşrinisani 1921, s. 1-2]

125. AĞLAMAK FASLI

Dün öğle vapuruyla İstanbul'a inerken hava durgun, yaslı, kapanıktı. İnce, sık ve dinmek bilmez bir yağmur altında her taraf, deniz, sahiller, damlar ve ağaçlar sisli, ıslak, gamlı duruyordu... İnsanlar ise ağlıyor, inliyor ve hayatın yükünü taşımaktan izhar-ı aciz ediyor gibiydi. Bu loşluk, bu keder içinde yemeğin ağırlığı da inzimam¹⁶⁷⁰ ederek uyuklamaya başlamıştım. Çarh dönmesine devam ediyordu, muhakkak ki, o gidişle, rüya bile görmeye başlayacaktım.

Silkindim.

Karşımda iki iş adamı işlerin bozuk gittiğini, batmak üzere olduklarını, bu ayı geçiremeyeceklerini söyleşerek dirleşiyorlardı. Öte yanda iki mütekait¹⁶⁷¹ arkadaş, palaspere beduş öksüre tıksıra (Ah!), (Of!) ediyorlar, onlar da dert yanıyorlardı. Kadınlar da gamlıydı; küskün, nazsız, itinasız duruyorlar, belliydi ki erkek ve aşk düşünmüyorlardı; dimağları müzayaka, geçim ile meşguldü. İşte bir şapkalı kıranta¹⁶⁷² adam... Galiba iflas etmiş bir tacir! İşte bir taşralı zengin... Muhakkak arazisi yabancılar elinde kalmış, kendisi bir parasız! İşte bir sabık memur... Evrakı şûra-yı devlette! İşte bir şık genç... Cebi bomboş! İşte bir Rus güzeli... Sarı solgun, hasta! Hülasa¹⁶⁷³ salonda kim varsa meyus¹⁶⁷⁴, dertli, felaketdide!

Tekrar uyuklamaya başladım.

Birden gözlerimi açıp sıçradım. Keskin bir çocuk ağlaması herkesi bir tarafa baktırdı. Üç yaşında ya vardı, ya yok... Ne güzel, ne tatlı ağlıyor, ne acı, fakat ne latif bir feryat koparıyordu. Galiba anası elinden şekerini, çikolata veya bisküvisini almıştı. Şimdi hepimiz gülüyorduk.

Fakat düşündüm ki yaş farkı, birbirimizden utanma, sır saklama belası olmasa bu salonda hepimiz, hep birden, tıpkı o çocuk gibi ağlayabilir, elimizden gitmiş nimetler için uzun uzun, hüngür hüngür, can ve yürekten, katıla katıla yaşlar döker,

¹⁶⁷⁰ İlave etme.

¹⁶⁷¹ Emekli.

¹⁶⁷² Saçına sakalına kır düşmüş, orta yaşlı.

¹⁶⁷³ Özetle.

¹⁶⁷⁴ Ümidi kalmamış.

feryat figan edebilirdik... En tabî hissimiz, en tabî hareketimiz bu olurdu. Artık bir salon halkının ulumasından ve ağlamasından çıkacak feryadı siz bir kıyas ediniz... Buna bir de, temizlenmeyen ocakları ve kazganıyla günde on beş sefer yapan vapurun feryadını, düdüğünü ilave ediniz, levha o zaman tamam olurdu!

Bizler için ağlamaktan tabî ne olabilirdi?

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11490-1060, 17 Teşrinisani 1921, s. 2]

126. YIKANIRKEN

Henri Lavedan'dan nakil: R.H1

Sınıfın ağır sükûtu içinde Musevi (Volan) önünde iri bir fenn-i tıp kitabı, gerisin arkasına çekilmiş, bilâ-hareket mütalaaya¹⁶⁷⁵ dalmıştı. Mubassırlığının haricinde orada tıp fakültesinin duhul¹⁶⁷⁶ imtihanlarına hazırlanıyordu... Ah, bir kabul edilebilseydi... Ne tatlı ümit! O zaman mektep müdüründen iki ay mezuniyet koparacak -Musevi (Lokafar) bu lütfu ondan diriğ¹⁶⁷⁷ edemezdi- (Şatoru)daki (Chateauroux) ihtiyar ninesini ziyarete gidecekti. Kim bilir o sevimli buruşuk çehreli anne oğlunu göğsünün üzerinde nasıl kuvvetle, uzun uzun sıkacak, sevip okşayacaktı!

İşte dört sene oluyordu ki bir sabah, gözyaşları içinde onu bırakmış ve Paris'e hayatını kazanmaya gelmişti. Hayatı ha? Gamlar, kederlerle örülmüş bir hayat... Acaba doğduğundan beri neşe tatmış, birazcık neşe nedir, görmüş müydü? Bundan çok evvel, birkaç saniye için tattığından başka, hayır! Gam, kasavet kuyusu kesilmişti; ne yeisli bir ömür sürüyordu...

Bugün gök masmavi, parlak ve tamamen bulutsuzdu. Serçeler şad¹⁶⁷⁸ seslerle cıvıldaşıyorlardı. İskemlesinden baktığı zaman ardına kadar açık duran pencerelerden ambarı ve avlunun bir sıra dikilmiş kavruk ağaçlarını görüyordu. Ah, burada, bu çıplak mütalaa-hanede can sıkıntısından boyuna esneyen külhanilerle kapalı kalacağına tahayyülata dalmak, serbest olmak, biraz hava almak için dışarıya atılmak ne hoş olacaktı... Zaten çocuklar da baş açık, saçları rüzgârdan savrulurak kırlarda koşmaya can atıyorlardı. Zavallı yavrular! Bunların çoğu birtakım Brezilyalı, Peruvianlı çocuklardı; uzak denizler, mesafeler aşırırlar de aileleri para kazanmakla meşgul oldukları cihetle onlar da ne zamandan beri analarını görmekten mahrum kalmışlardı. Hakikaten acınacak haldeydiler, tıpkı kendisi gibi... Şayet bu leyli müessese (Asiner)de, (Paris)in bu yemyeşil köyünde olmasaydı, ekmeğini çıkarmak için başka kapılara başvuracaktı, fakat o çıplak kollu kayıkçılar, nehirde söylenen o türküler,

¹⁶⁷⁵Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

¹⁶⁷⁶Giriş.

¹⁶⁷⁷Esirgeme.

¹⁶⁷⁸Sevinçli.

pazar günlerinin o kalabalığı kendisine güzel bir eğlence, bir teselli oluyordu... Birdenbire sınıfın şurasından burasından bir gürültüler ve zorla tutulan kahkaha mukaddimleri işitildi. Musevi (Volan) kâğıt bıçağıyla masanın üzerine vurdu ve gayet halim, sakın bir seda ile:

-Efendiler, sükût ediniz!

Diye seslendi. O zaman bütün eller havaya kalktı:

-Susadım, mubassır efendi!

-Ben de...

-Ben daha evvel istedim!

Musevi (Volan) aynı sakın sedasıyla:

-Hepiniz birden istemeyiniz, birer birer...

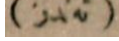
Diyor, fakat çocuklar:

-Öhö! Öhö!

Diye bir ağızdan öksürüyordu. Fırtına kopmuştu. Talebe kalem, kâğıt, defter, mürekkebe batmış ve ağızda çiğnenmiş sünger kâğıdı, her ne olursa masaya doğru mütemadiyen atıyorlardı. O, yerinden kimıldanmıyordu. Biraz sararmış, kolları çaprazvari göğsünde, yalvarmakla iktifa ediyordu:

-Efendiler, efendiler! Diyordu, bana eziyet ediyorsunuz!

Bu hal, böyle devam ediyordu. Derken kampana vuruldu. Mütalaa¹⁶⁷⁹ saati bitmişti. Haydi, yallah, nehre yıkanmaya gidilecekti! (Sen) dört adım ötede akıyordu. Kuş sesleriyle neşelenmiş güzel yollardan talebe, koltuklarının altında deniz donları, gülüşe, söyleşe gidiyorlardı. Mubassır, başı eğik, sıradan uzakta, ağızda bir adi çadır çiçeği çiğneyerek onları takip ediyordu. Gurup eden güneşin altında atlas şapkası parıl parıl yanıyordu.

Sevgili, çilekeş anneciğini, kenarlarında geçen sakın gençliğini, (Musa)yı okuduğu zamanki halini, hani gümrük kulübesinin biraz ilerisindeki iri

¹⁶⁷⁹ Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

ağacın gölgesine yatarak saatler gibi seri ve latif akıp giden nehri seyir ede ede daldığı tahayyülatı düşünüyordu. Hiçbir şey işitmiyordu, ne cıvıltıları, ne dallardaki kanat seslerini, ne küçük Brezilyalıların kahkahalarını, hiç birini... O kadar dalmıştı.

Nihayet su kenarına inilmişti. Çocuklar açıkta acele acele soyunarak müthiş bir neşe infilâkı içinde nehre atılıyorlardı. Yüzmek bilmeyen ve biraz ürkek olan Musevi (Volan) kanguru gibi kısa kısa atlamalarla, korka korka ilerliyordu. Su belini geçtiği vakit dişleri birbirine zil gibi vurarak, dalmaya bir türlü cesaret gösteremiyor, mihlanmış bir halde duruyordu. Talebenin gürültüsü onu büsbütün şaşkın ediyordu. Âlâ üzerine su sıçrattılar mı ensesinden bir titremedir başlıyor, bütün vücudunu dolaşıyordu. Bunun için ceza verebilirdi; fakat ne lüzum var? Kendisini büsbütün acemi, hantal buluyor, gerilemeye de, ilerlemeye de cesaret edemiyordu.

On üç yaşında bir sarışın çocuk, arkasından gizli gizli gelmiş, eğilmiş ve bacaklarından yakalayarak, (Hop!) birdenbire onu suyun içine gömmüştü. Talebe el çırpıyor, kahkahalar koparıyordu ve “Canım, ayakları dibine basarken sudan korkulur mu? Ne çapaçul adam!” diye haykırıyordu. Zavallı mubassır kalkmış, nefes nefese:

-Lakin... Şey... Ceza vereceğim, boğuluyorum!

Diye meram anlatmaya çalışıyordu. Fakat ikinci bir darbe sözünü kesmişti. Bir feryat kopmuş derhal cereyana kapılarak Musevi, (Volan) uzaklaşmaya başlamıştı. Ortada yalnız bir el vardı, mürekkep lekeli bir el... Mütemediyen gidiyordu. Biraz sonra batmış, çıkmış, o el dahi kaybolmuştu.

Su dümdüz akıyordu.

Etrafa korkunç bir sükût gelmişti; çocuklar birbirlerine bakışıyorlardı. Kırlangıçlar suya sürtünerek uçuşuyorlar, hava bulutlanıyor ve fırın havası sıcak bir rüzgâr esiyordu. Mektepliler korkmuşlar, çırılçıplak sahile atılmışlar ve ıslak donları içinde sular serpiştirerek:

Yetişin! Yetişin!

Diye haykırıyorlardı. Koşarak bir kayıkçı gelmişti. -Bizim mubassır Musevi (Volan)... Kayboluverdi, galiba bir derin yere düştü, görünmüyor! Dediler.

-Çok mu oldu?

-On dakika var, yok... Saate bakmadık ki... Belki fazla oluyor!

Kayıkcı hemen suya atılmıştı. Serin hava almaya gelen birkaç kişi, birkaç balık meraklısı kemal-i merakla durup bekliyordular.

Bir beyaz köpek havladı.

Bir dakika sonra, ağır olduğu anlaşılan koca bir yükü kayıkcı suyun yüzüne çıkmıştı. İşte o, mubassır... Şimdiden değişmiş, gözleri donmuştu; şiş karnı her harekette titriyordu. Çocuklar onu, belini kırıp öldürdüğü bir adama bakan at gözleriyle, ahmak vemanasız bir tarzda seyrediyorlardı.

Ufuk pembeleşmiş bir kan rengiyle kıpkırmızı olmuştu.

Kayıkcı bir ördek köpeği gibi silkinerek cesedi muayene etmiş ve "Bitti!" demişti.

Sonra çocuklara dönerek sert, fakat muhabbetkârane, insaniyetkârâne bir sesle:

-Haydi, giyininiz yavrular, bu sizin bakacağınız şey değil!

Diye ilave etmişti.

Lakin çocuklar kenarda bir sıraya dizilmiş, ellerinde fotinleri, havf ve haşyetten¹⁶⁸⁰ dilleri tutulmuş, duruyorlardı. Birkaçı ağlıyordu. Bunu gören hasır şapkalı bir ihtiyar adam:

-Zavallı yavrucaklar... Mubassırlarını amma da seviyorlarmış!

Diyordu.

[Peyâm-Sabah, nu:11493-1063, 20 Teşrinisani 1921, s. 3]

---

¹⁶⁸⁰ Korku ve ürperme.

127. BİR TESELLİ DAHA

Dün sabah gazeteyi açıp da cemiyet-i umumiye-i belediyenin küşadı münasebetiyle şehremininin nutkunu, alehusus vaziyet-i maliyesine müteallik aksamını¹⁶⁸¹ okuyunca derin bir memnuniyet, bir teselli, bir sükûn buldum; ta yüreğimin içinden rahat, geniş, zevkli bir:

-Oh!!

Çıktı, Allah’a şükürler, hamdüsenalar ettim. Şimdi siz bana şaşarsınız:

“-Canım, dersiniz, emanetin vaziyet-i maliyesinde insana ferah, memnuniyet verecek ne var ki... Bundan fenası sağlık! İşte şehremini¹⁶⁸² yana yakıla, tafsilat-ı feciasıyla anlatıyor: “Emaneti der-uhde ettiğim gün, diyor, bütçe berbat bir halde idi. Müzayede¹⁶⁸³ ve münakasalar¹⁶⁸⁴ için alınan depozito akçeleri, harik¹⁶⁸⁵ komisyonundan itfaiye alatı iştirâsı¹⁶⁸⁶ için verilen elli bin lira, elli parası bu uğurda sarf edilmeden, tamamen husûsat-ı saireye sarf edilmiş, tepebaşı bahçesinin iki sene sonra hitam bulacak olan müddet-i icaresinden¹⁶⁸⁷ sonraki zamanlara mahsubî¹⁶⁸⁸ icra edilmek üzere bahçe müstecirinden¹⁶⁸⁹ elli bin lira alınmış, harikzedegan¹⁶⁹⁰ apartmanları müteahhidinin on bin liralık depozito çeki de bankadan ahz olunmuş, hatta henüz emaneten malı olup olmadığı malum olmayan kan ve bağırsaklar bile müzayedeye konularak buna mukabil on beş bin liralık depozito akçesi de tamamen istihlak¹⁶⁹¹ edilmişti.” Ya borç kısmı... Hep yüzer bin liradan aşağı düşmemek üzere yüzlerce fasıl! Yüz bin lira istimlak bedeli, yüz bin lira mübayaa¹⁶⁹² bedeli, yüzbin lira bilmem ne... Sonra kasa bomboş... Hatta şehremîni de diyor ki: “Mesaim deniz

¹⁶⁸¹ Kısım, bölümler.

¹⁶⁸² Osmanlı Devleti’nde Tanzimat’a kadar İstanbul’daki saray ve devlet binalarının tamir ve bakımı ile uğraşan, saraylar için gerekli şeyleri satın alan, harem maaş ve masraflarına bakan, saray vekil harçlığı yapan görevli.

¹⁶⁸³ Açık arttırma.

¹⁶⁸⁴ Açık eksiltme.

¹⁶⁸⁵ Yangın.

¹⁶⁸⁶ Satın alma.

¹⁶⁸⁷ Kira geliri.

¹⁶⁸⁸ Hesaplanmış.

¹⁶⁸⁹ Bir şey veya yeri kira ile tutan.

¹⁶⁹⁰ Yangında evi barkı yanmış kimse.

¹⁶⁹¹ Tüketme.

¹⁶⁹² Satın alma.

kıyısına giderek bir kürekle sahile çarpan dalgaları tekrar denize iadeye çalışan bir adamın mesaisi gibi bî-sûd kaldı!” artık bu hal böyle iken teselli, sükun bulmaya:

-Oh!!

Çekmeye imkân var mıdır? Bu sizinki basbayağı bir taraftarlık!”

Vehle-i nazar da böyle görünür, fakat ben emanet hesabına değil, kendi hesabıma (oh!) çektim... Bahtiyar olmak için insan kendisinden yükseğine, iyisine değil, alçağına, fenasına bakmalı imiş... Dün sabah, elimde defter, hesaplarımı tetkik ediyor, alacaklarımı, borçlarımı tevzine çalışıyor, bütçemle uğraşıyordum. Vaziyet-i maliyemi pek hoş bulmuyordum. Derken gazete geldi, açtım, şehir emanetinin halini okudum, okudukça Allah’a -kendi vaziyet-i maliyemden dolayı- şükürler, hamdüsenalar ettim! İçimden, ister istemez bir:

-Oh!!

Çıktı: Benden bin kat fenası, berbatı da varmış! Hani meşhurdur, birini asmaya götürüyorlarmış, herif boyna:

-Allah beterinden saklasın! Der, şükredermiş... “Canım, bunun beteri de olur mu?” Demişler:

-Olur, demiş, kazıklama!

İşte emanetinki ile benimkinin arasında da böyle bir fark var! Allah hiç birimizi emanete benzetmesin ve şehremîni etmesin, Amin!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11494-1064, 21 Teşrinisani 1921, s. 2]

128. KISA SÖZLER

Ayaklara Dair:

İki arkadaş arasında:

-Nasıl şu hanım güzel değil mi?

-[Ayaklarına bakarak] Evet, harikulade!

*

Biri:

-Şu kadının peçesine bak, ne acayip!

-Neme lazım, ben haddimi bilirim, çizmeden yukarı çıkmam!

*

Bir mütalaa¹⁶⁹³:

-Kadınların da şimdi -apartmanlar gibi- aşağı katları, dize kadar olan kısımları rağbette... Yukarı kısım -tıpkı yine apartmanlarda olduğu gibi- ne kadar daha güzel ve manzarası daha latif bile olsa kimse başını kaldırıp bakmıyor!

*

Bir yaşlı zat:

-Dünya tersine döndü, ayaklar baş oldu!

Genç muhatabı:

-[Önünde giden hanımın ayaklarına baka baka] Hakikaten öyle efendim... Hatta sade baş değil, bu ayaklar baş tacı bile olur!

*

-Üşümezler mi dersiniz? Ta diz kapaklarına kadar açık...

¹⁶⁹³ Düşünme ve inceleme sonucu ortaya çıkan görüş, fikir, kanâat.

-Vallahi bilmem... Fakat ben bakarken titriyorum!

*

İki edebiyat meraklısı:

-Eski zamanlarda bu ayak, bacak ve baldır modası mevcut olsa idi kim bilir şuaraya-yı kadime ne acayip teşbihler yaparlardı!

-Ağzı hokkaya, kaşığı kemana, saçını yılanı benzetişlerine göre bunları da maşaya, kıskaca, kerpetene, hülasa¹⁶⁹⁴ iki ayaklı ve kısırtıcı ne aletlere benzetirlerdi...

-Orası bir şey değil, Ali Kemal Bey de tutup bu yâveleri¹⁶⁹⁵ nakil ederek eslafı¹⁶⁹⁶ methe kalkardı!

*

Köprüde:

-Nedir o canım, başını almış, etrafına bakmadan gidiyorsun?

-Ben mahviyetkâr¹⁶⁹⁷ adamım, gözüm aşağılarda...

*

Bir ispat:

-O erkekler muhakkak kadınların düşmanı...

-Neden anladın?

(Dost başa, düşman ayağa bakar) demezler mi? Bütün erkekler de kadınların ayaklarına bakıyor!

*

-[Sivri ökçeli mini mini, cici kadın iskarpinlerine bakarak] Lakin, hanımlar da bu ayakkabılarla kendilerine işkence ediyorlar!

¹⁶⁹⁴ Özetle.

¹⁶⁹⁵ Anlamsız boş lakırdı.

¹⁶⁹⁶ Bizden öncekiler.

¹⁶⁹⁷ Alçak gönüllü.

-Sade kendilerine değil, bize de!

Anadolu'ya Dair:

-Halide Hanım onbaşı olmuş, şehbender mersum-i sefir¹⁶⁹⁸!

-Keşke Halide Hanım sefir olsaydı şehbender-i mersum onbaşı!

*

-Bu istifalara, azillere ne dersin?

-Maltadakilere yer açılıyor derim!

*

Yazımı Yâbis¹⁶⁹⁹ Bulan Gazeteye Dair

Müvezziler¹⁷⁰⁰ arasında:

(Yeni Şark)dan bugün beş tane sürebildim.

-Nasıl oldu?

-(Yeni Şark) demedim, (Yeni Şarkı) diye bağırdım; mahalle aralarında beş evden yeni çıkmış kanto diye kadınlar aldı!

*

Baba oğluna bir şamar atar:

-Şark!!! Bu eskisi... Yenisinin lezzetini (Yeni Şark) muharririne sor!

*

(Yeni Şark)ın askeri hülyası:

-İlkbahara kadar ben de dayanmaya bakmalıyım. Taarruz başlar başlamaz kari¹⁷⁰¹ sahasında belki biraz mevki kazanabilirim!

*

¹⁶⁹⁸ Elçi.

¹⁶⁹⁹ Kuru, heyecansız.

¹⁷⁰⁰ Mektup, telgraf, havale vb. şeyleri ev ev dolaşarak dağıtan kimse, dağıtıcı.

¹⁷⁰¹ Okuyucu.

Mektepte:

-(Şark) ne tarafa derler oğlum?

-Güneşin battığı tarafa!

-Bunu da nereden öğrendin?

-Babam söylüyordu: (Şark) batıyormuş dediği de...

*

(Yeni Şark) muharriri:

-Başmuharrirlik hoş ama şu yazmak belası olmasa...

*

Kezâ:

-Ah ne dedim de ben de Yunanistan gibi (Şark)ı başıma doladım. Çıkamaz bir yol vesselam!

*

(Yeni Şark) idare müdürü:

-İçinden çıkılır dert değil ki... Sanki bir yeni (Şark Meselesi)!

*

Bir haber:

-Duydunuz mu? (Yeni Şark) muharriri ay başı hesabına bakarken (Şark!!) diye düşmüş, bayılmış!

*

(Yeni Şark) muharriri bilançoyu tetkik ederken:

-Aman Allah'ım (hükûmet)ki kurban olmuşum, sen bana acı!

Refik Halid

[Peyâm-Sabah, nu:11495-1065, 22 Teşrinisani 1921, s. 2]

129. ODUN EMANETİ

Yaşasın yine memuriyet!

Buna hiç şüphe yok, bu memlekette memur olmayanın ne kadri kalır, ne itibarı... Memuriyet dört el ile sarılacak yegâne bab-ı atıfet¹⁷⁰², bab-ı ihsan¹⁷⁰³, bab-ı+ lutf-hüdadır. Sabahleyin gazeteleri açıp da çekisi¹⁷⁰⁴ iki yüz yetmiş kuruştan ikametgâha teslim halis kuru meşe odunu ikramını okuyunca yüreğim cız diye yandı; memur olamadığıma, memuriyette barınamadığıma, memur iskemlesinde bir türlü dikiş tutturamadığıma yüreğim şişe şişe, gözlerim dolu dolu, bin yeisle acıdım, teessüfler, matemler ettim. Hele düşününüz, şimdi memur bulunsa idim, bir gün, bugün mü desem, yarın mı, bu ay mı, yoksa gelecek ay mı, veya gelecek sene mi, hülâsa¹⁷⁰⁵ günlerden bir gün uzaktan “gacıır, gucur!” manda arabasının sâmia-nevâz¹⁷⁰⁶ sedaları işitmeye başlayacak, sokakları döne dolaşa, sarsa, inlete nihayet bu gerdûne-i hararet-bahşa kapımda duracak, bazı kaba, fakat kulağa hoş gelen sesler:

-Mümeyyiz beyin, müdür beyin evi burası mıdır?

Diye soracak, “Evet!” cevabını alınca gürül gürül odunlar avluya yığılacak ve mukabilinde bir kâğıt uzatılacak, imza edildi mi gelenler o cümle-i cihan kıymeti bırakarak kalkıp gidecek... Oh! Gelsin kesiciler... Tam iki gün balta sesi aile efradına musiki-i latifini¹⁷⁰⁷ dinletecek ve o nefis rayiha¹⁷⁰⁸, kesilmiş odun kokusu bütün evi ta'tir¹⁷⁰⁹ edecek... Ondan sonrası da tam bir kış sobalarda şule¹⁷¹⁰ ve odalarda hararet...

-Yaşasın memuriyet!

¹⁷⁰² Karşılık beklemeden verme.

¹⁷⁰³ Bağışlama.

¹⁷⁰⁴ Odun, taş, kireç gibi şeyleri tartmakta kullanılan 250 kiloluk ağırlık ölçüsü.

¹⁷⁰⁵ Özetle.

¹⁷⁰⁶ Kulakları okşayan.

¹⁷⁰⁷ Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sâhip olan.

¹⁷⁰⁸ Güzel koku.

¹⁷⁰⁹ Güzel bir koku ile kokulandırma.

¹⁷¹⁰ Ateş alevi.

Hülyaya benzeyen bu tasavvur, bu tasımim¹⁷¹¹, bu karar doğrusu bana hiç de kabil-i tatbik¹⁷¹² gibi görünmedi. Neden mi diyeceksiniz? Şundan: Nasıl olacak da İstanbul'un bütün memuriyetine bu intizam, bu mükemmeliyet ve bu harikulade faaliyetle odunların tevzi¹⁷¹³ mümkün olabilecek? Beykoz'daki, Bostancı'daki, Eyüp'te veya Ayastefonos'daki bilumum ufak, büyük memur sınıfının hanesine kadar tevziat yapmak çaresi bulunacak?.. Bu, belki yapılabilir. Fakat bunun için evvela bir (Tevzi-i hatıb¹⁷¹⁴) emanet, müdüriyet veya nezareti ihdas¹⁷¹⁵ etmek, iaşe¹⁷¹⁶ nezaretine şebih¹⁷¹⁷ bir daire vücuda getirmek, yüzlerce mavnalar, arabalar tutmak ve binlerce memur, kolcu, muhafız, müvezzi, kassam¹⁷¹⁸ vesaire kullanmak icap eder! Yani odanın bu suretle tevzi bir nezaret ihdasına vabeste¹⁷¹⁹, bütçemize de yüz elli bin lira zımmına mütevakkıftır¹⁷²⁰. Bu bile yapılsa yine faaliyete gelip işe başlaması üç, dört, beş, hatta altı aya ihtiyaç gösterir. Öyle tahmin ederim ki (Tevzi-i hatıb) emaneti Haziran evâsıtında¹⁷²¹ odun irsalatına¹⁷²² bi't tevfiği¹⁷²³ teâlî¹⁷²⁴ mübaşeret¹⁷²⁵ edebilir!

Bu makul ve ciddi hesaba nazaran bana memurîn kışı odunsuz geçirecek gibi geliyor... Hoş ahval böyle giderse ve bu kabil projelere güvenilirse, gelecek seneyi de sade odunsuz değil, donsuz da geçireceğine hiç şüphe etmemeli!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11496-1066, 23 Teşrinisani 1921, s. 2]

¹⁷¹¹ Kesin olarak kararlaştırma.

¹⁷¹² Uygulama.

¹⁷¹³ Dağıtma.

¹⁷¹⁴ Odun dağıtım işi.

¹⁷¹⁵ Kurma.

¹⁷¹⁶ Yedirip içirme.

¹⁷¹⁷ Benzer.

¹⁷¹⁸ Eskiden bir mirası vârisler arasında bölen, yetimlerin hakkını muhafaza ve idare eden şer'i memur.

¹⁷¹⁹ -e bağlı, ancak ... olursa olabilir.

¹⁷²⁰ Olması, gerçekleşmesi bir şeye bağlı olan, bağlı.

¹⁷²¹ Ortasında.

¹⁷²² Gönderişler.

¹⁷²³ Başarıyla.

¹⁷²⁴ Yükselme.

¹⁷²⁵ Bir işe başlama, yapmaya girişme.

130. BİR TARAFTAR

Yo!! Artık kâfi... Enver aleyhtarlığı benim bile kanıma dokunmaya başladı; o kadar ki paşayı müşarünileyhin¹⁷²⁶ fezâilini¹⁷²⁷, meziyet ve kıymetlerini alenen kaydetmekten kalemimi men edemeyeceğim; varsın İttihatçılar ona da, bana da bir dediklerini bırakmasınlar!

Enver Paşa elbette paşa-yı zamaneden daha sevimli, daha yakışıklıydı; ne cici bir çehresi, ne saf ve latif bir bakışı, ne tatlı, cana yakın bir hicabı vardı... Memnûat¹⁷²⁸ ve menhiyattan gayretle uzak yaşardı, fısk¹⁷²⁹ ü fücurdan el yumar, harama yan bakardı. İçmez menakıb-ı¹⁷³⁰ âşıkaneyle yanaşmaz, bila-cinsiyet her türlü muaşakadan¹⁷³¹ nefsinin hakkâ¹⁷³² tenzih eylerdi. Sonra öz bir Türk, Kastamonulu bir Türk, halis bir Anadolu idi; birçok meşahirin¹⁷³³ milliyetleri birbirinden tefrik¹⁷³⁴ olunamadığı, aslı seçilemediği bir demde bu az bir meziyet, bir mazhariyet midir? Daha sonrası dini bütündü; adab-ı islamiyeye candan riayetkâr¹⁷³⁵, müttaki¹⁷³⁶ ve salabetdâr olduğundan etrafına hürmet ve emniyet ilka¹⁷³⁷ ederdi. Hakkında tüyler ürpertici fıkralar, günahla dolu menkıbeler nakline kimse cesaret edemezdi. Onu hayat-ı hususiyesinde herkes iyi bilirdi, hatta bizler, eski muhalifleri bile...

Hem, neme lazım, öyle denildiği kadar zirzop, zırtapozda değildi... Hiç olmazsa bir ittifaka güvenir, bir tarafa yaslanır, öyle dünyaya meydan okur, öyle övünürdü. Teşbih etmek gibi olmasın ama, nasıl bir zamanlar Sultan Hamit Han'a aleyhtarlık etmiş ve ahlafını¹⁷³⁸ gördükten sonra tashih-i zehab¹⁷³⁹ eylemiş isek bunun

¹⁷²⁶ Adı geçen.

¹⁷²⁷ Faziletler.

¹⁷²⁸ Menedilen, yasaklanan şeyler.

¹⁷²⁹ Ahlaksızlık.

¹⁷³⁰ Din büyükleri.

¹⁷³¹ Sevişme, âşıқтаşlık.

¹⁷³² Gerçekten.

¹⁷³³ Teşhir yerleri.

¹⁷³⁴ Ayırma.

¹⁷³⁵ Riâyet eden, saygı gösteren, sayan.

¹⁷³⁶ Günahattan sakınan, çekinen, takva sahibi.

¹⁷³⁷ Koyma, yerleştirme.

¹⁷³⁸ Gelecek nesiller.

¹⁷³⁹ Düzeltmeye gitmek.

için de, mürur-ı zaman¹⁷⁴⁰ ile fikrimizi değiştirmek ve zemminden methine dönmek mümkün olabilirdi!

Düşündükçe -hayır, hayır, düşündükçe değil, aleyhinde İttihatçıların yazılarını okudukça- Enver Paşa nazarımda, gittikçe bir kıymet kesp ediyor, yüreğime bir rikkat¹⁷⁴¹ çöküyor, gönlümde bir muhabbet hasıl oluyor:

Zavallı Enver paşa! Zavallı mağdur!

Tam muhalif benim gibi olur: Mademki Enver Paşa onlara kaka oldu, benim nazarımda cicidir! Onlar zemmettikçe¹⁷⁴² bana methi düşer! Bırakınız yazsınlar, ben de, daha olmazsa, bu günkü muarızlarımı hiddetlerinden köpürtmek için bir sütun-ı mahsus açar ve (Fezail-i Enver Paşa) ser-levhası altında her gün bir methiye yazarım. Bu suretle eskiden beri düşmüşlere, acizlere ve mağdurlara hizmetkâr olan kalemim vazifesinde devam etmiş olur.

Paşa, Paşa! Batum'dan şu sualime cevap isterim: Gün gelip de ekmeğini yiyenlerin sana düşman, silleni yiyenin ise dost olacağını hatırına getirir miydin? Bütün memlekette yalnız bir kişi lehinde buluyor: Ben! O da inat olsun diye!... Artık mevkin nedir, var sen kıyas et!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11497-1067, 24 Teşrinisani 1921, s. 2]

¹⁷⁴⁰ Geçmiş zaman.

¹⁷⁴¹ Acıma, şefkat.

¹⁷⁴² Kötülüğünü söyleme, yerme, çekiştirme.

131. ZEHÎ TASAVVUR-I BÂTİL

Ahlaksızlara son fırsat!

Evet, son fırsat... Şu günlerde, sayılı günlerde ne yapacaklarsa, ne koz kıracaklarsa, ne halteceklerse hemen etmeye, kırmaya, yapmaya baksınlar, fırsattan istifadeye koşsunlar, vur patlasın, çal oynasın, eğlensinler, keyif sürsünler! Yakında çanlarına ot tıkanacak, sefalarına helal gelecek, neşeleri bozulacak, hepsi muzmahil¹⁷⁴³ ve perişan olacak!

-Neden?

Diyeceksiniz... Neden olacak, yakında, pek yakında ahlaksızlık kalkıyor, ahlaksızlık yasak oluyor, memlekette ahlaksızlara meydan kalmıyor, ahlaksızlar cezasını buluyor...

-Nasıl?

Diyorsunuz... Nasıl olacak, pek tabî bir surette, en maruf bir usul sayesinde, gayet sade bir tarzda: Ahlak encümeni bir layiha¹⁷⁴⁴ yapmış, şuara-yı devlete göndermiş, orası da tetkike başlıyormuş, yakında tetkikatını ikmal edecek, bazı cihetlerini tadil¹⁷⁴⁵, tashih¹⁷⁴⁶ ve lisan kanuna uyar bir tarzda ifrağ¹⁷⁴⁷ eyleyecek ve meclis-i vükela¹⁷⁴⁸ da bil-müzakere¹⁷⁴⁹ saha-i tatbik koyacakmış.

Oldu, bitti!

Tatbik edilebilmek şartıyla belki bu iptidai¹⁷⁵⁰, fakat şedit cezalardan bir fayda görülebilir, fakat bunlar haricinde nizamname¹⁷⁵¹, talimat veya kanun ile, yani

¹⁷⁴³ Çökmüş, yıkılmış.

¹⁷⁴⁴ Tasarı.

¹⁷⁴⁵ Değiştirme.

¹⁷⁴⁶ Düzeltme.

¹⁷⁴⁷ Şekillendirme.

¹⁷⁴⁸ Vekiller.

¹⁷⁴⁹ Fikir alış verişinde bulunma.

¹⁷⁵⁰ Gelişmemiş.

¹⁷⁵¹ Usulüne uygun olarak.

lafügüzaf ile, ukalalık ve ilim furuşluk ile ahlaksızlık izale¹⁷⁵² ve fuhuş men olunamaz. Bu, sonra Anadolu zimamdarınının¹⁷⁵³ kumar ve içkiyi menine benzer!

İçimizde böyle ukalaca, işgüzarca, çocukça düşünenler ve iş görmeye yeltenenler varsa işte önümüzde koca bir tecrübe tahtası, tecrübe sahası duruyor: Anadolu... Oraya teşrif ederler ve Büyük Millet Meclisi'nden dört saatte geçirecekleri bir kanunla dilediklerini işlerler!

Bir meclis bu kabil daha ne parlak, ne ilmi esaslar kurmaya kadardır. Ahlaksızlığı cenaze kaldırmak kadar kolay ve kendi meslekleri dahilinde addedenler mevcut olabilir. Fakat bunlarla meşgul olamaz.

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11499-1069, 26 Teşrinisani 1921, s. 2]

---

¹⁷⁵² Yok etme.

¹⁷⁵³ Yöneticiler.

132. BİR KURBAN DAHA

Edebiyat hocam Süleyman Fehmi Bey Arnavutluk'ta bir suikasta kurban olmuş...

Bittabi onu edebiyata karıştığından dolayı değil siyaset hocalığına kalkıştığından dolayı öldürdüler! Zavallı hocam, zavallı siyaset kurbanı... Zaten onun Arnavutluk'a gittiğini haber aldığım gün:

-“Sen de gittin, senin de arkandan... Ağladım, ağladım, harap oldum!” demiş, o zamandan öteki dünyayı boyladığına hükmetmişim. Süleyman Fehmi Bey en çok sevdiğim hocalarımdan ve meziyetini en fazla takdir ettiğim ahbablarından biri idi. Şimdi ta yirmi yıl evveline gözlerimi çevirdiğim zaman onu da, beni ne kadar bahtiyar bir çerçeve dâhilinde, ne asude, ne gamsız bir mevkide buluyorum. Bize şiiri nesre tahvil etmek, imla hatalarımızı düzeltmek, kavaid-i Osmaniye'yi¹⁷⁵⁴ öğretmek gibi basit dersler verirken bu kitabet ve lisan hocasının bir gün gelip de Türkiye parçalanarak yeni doğacak bir Arnavutluk'a reis-i hükûmet olacağını ve orada suikasta uğrayacağını hatıra getirir miydi? O esnalarda bir çingene falcı sınıfa girse ve mütevazı, sakın, sessiz ve haluk kitabet hocamızın önüne baklaları dökerek:

-Büyük ikbal göreceksin... Uzun yol alacaksın... Adeta tahta çıkacaksın... Hemen hemen kral olacaksın... Adeta kral fakat sonunda kurban gideceksin!

Dese idi kendi de dâhil olmak üzere hepimiz gülmekten kırılmıştık veya kıbtî¹⁷⁵⁵ karısına fena halde çıkıştırdık:

-Amma atıyorsun ha, derdik, yalan olursa bu kadar olur, haydi al kuruşu, defol!

Hâlbuki gün geldi, bu mütevazı kâtip, bu küçük memur, bu dâhiliye müdürü, enkaz ortasından sıyrılıp memleketine gitti ve orada en yüksek makamı işgal etti.

Acaba iyi mi etti?

Ne gezer? Şimdi imkân olsa da ona:

¹⁷⁵⁴ Osmanlı Türkçesi kuralları.

¹⁷⁵⁵ Çingene.

-Ne ne lazımdı senin politika ve riyaset-i hükûmet¹⁷⁵⁶... Bütün bu işler böyle olacağına keşke mektepte hocalıkta kalsa idin, bir yiyip bin şükretse idin daha mı fena olurdu?

Diye sorabilse idik muhakkak o bile:

-Keşke, derdi, ah, keşke hoca kalsa idim!

Evet, keşke o kitabet hocası, ben talebe, Talat Paşa müvezzi, Ahmet Rıza Bey firari, Ali Kemal Bey Paris muhabiri ve gayr hem hepimizde olduğumuz gibi kalsa idik, küre-i hareketten, zaman seyrinden, saat işlemekten geri kalsa, dünya tam on üç yıllık bir lahza-i tehhüre¹⁷⁵⁷ uğrasa idi şimdi ne mesut uyanır, ne ferah ve saadet duyardık...

Hatta sade bizler değil, ahvale nazaran, bundan galip ve mağlup bütün Avrupa ve Amerika'da memnun olurdu!

Biçare Süleyman Fehmi Bey! Gün gelecek, dünya o derece berbat bir hale girecekti ki sen bile "suikast"e uğrayacaktın ha? Dünyanın berbatlığına bir numune daha istersen kaldır başını, şakirtine bak: Sana rahmet okuyacağına ölümünü bile tezyife ve laklakiyata vesile ittihaz ediyor!

Şu haliyle bu sefil küre yaşamaya değer mi?

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11500-1070, 27 Teşrinisani 1921, s. 2]

---

¹⁷⁵⁶ Hükûmet başkanlığı.

¹⁷⁵⁷ Gecikme.

133. ARSLANLA KURT VE TİLKİ

Dün sabah tesadüfen, rical-i memurîn ve mâzûlin¹⁷⁵⁸ vapuruna girmişim... Yan köşede bir yer buldum, mahviyyetkarane¹⁷⁵⁹ sığındım. Elimde gazete tatlı tatlı Ahmet Rasim'i okuyordum, etrafımda bir heyecan, bir hararet, bir tatifir-dazlık, bir cesaret hissettim. Öksürükler kuvvetli, hasbihaller yüksek sesli, ağızlar geniş sohbet yerinde, vatanperverlik taşkın bir halde idi. Her tarafta bir fevkaladelik vardı; atıp tutmak yolu açılmış, bu zevata bir hürriyet, bir kuvvet verilmişti. İçlerinden birisi, bir akıl ve izan züğürdü, yanındaki koyu İttihatçı nezdinde kendisini mazur göstermek için elinde tuttuğu (Peyâm-Sabah)ı buruşturarak:

-Müvezzi¹⁷⁶⁰ elime tutuşturmuş, benim de dalgınlığıma gelmiş; almışım, okunur varak-pare mi?

Diyor söylenip duruyordu. Ta ilk satırından ilan sütunlarına kadar tenkit etmek için vesile arıyordu; fakat ne cahilane, ne bayağı bir mahalle kahvesi tenkidi... Mesela:

-Ölmüş adamla uğraşılır mı? Diye başlayarak muttasıl¹⁷⁶¹, saçma sapan sayıp döküyordu. Öbürleri ise ağız kulaklarda zevk ile, keyif ve lezzetle dinliyorlardı.

Bereket ki şöyle göz gezdirdim, (Peyâm-Sabah) sekiz, on elde açılmış okunuyordu. Bu İttihatçı bendesinin şu şımarıklığı nereden geliyor? Nasıl bir haber almış, ne işitmiş, ne müjdelere tebliğ etmişti? Zira ben bilirdim ki o izansız gevezenin dili ancak müsait haberler duyulduğu demlerde uzar, etrafa tenkitler salar, sonra ahvalde tebdil¹⁷⁶² görünce içine çekilir ve selamlarını değiştirir, fikri sorulsa:

-Aman efendim, bu işlerden bir hayır gelmez!

Diyerek bî-tarafılıktan bahis açar, hüsn-i niyetini mevzu-ı makâl¹⁷⁶³ ederdi.

Bugün pek açılmış, pek küşayış¹⁷⁶⁴ bulmuştu. Acaba neden?

¹⁷⁵⁸ İşine son verilmiş.

¹⁷⁵⁹ Alçak gönüllü.

¹⁷⁶⁰ Mektup, telgraf vb. şeyleri ev ev dolaşarak dağıtan kimse, dağıtıcı.

¹⁷⁶¹ Aralıksız.

¹⁷⁶² Değiştirme.

¹⁷⁶³ Söz, lakırdı.

¹⁷⁶⁴ Açılma, ferahlama.

Neden olduğunu akşam gazetelerinden öğrendim: Kleopatra vapuru ile Refet Paşa'nın İnebolu seyahati bu inkişafa¹⁷⁶⁵ vesile olmuştu. Âlâ, diyecek yok... İnşallah hayırlı, esaslı vefalı neticeler elde edilir. Lakin vapurlarda fikr-i siyasi propagandası yapmak için haysiyetli adamlar zannetmem ki böyle vesileler beklesinler... Onlar için: Kleopatra vapurundan haber almaya ihtiyaç yoktur!

Bu sınıf-ı ahlaka baktıkça insanın vatanından, vatandaştan bile soğuyacağı geliyor. Hani bir hikâye vardır: Arslanın ayağına diken batmış, bir türlü çıkaramamış, yardımına kurdu çağırması; fakat kurt demiş ki:

-Baş üstüne! Ben onu çekip alırım, fakat canımı size emniyet edemem, müsaade buyurunuz, ayaklarımızı bağlayım, ameliyat bittikten sonra çözer, giderim!

Arslan razı olmuş, pençelerini bağlatmış... Bağlatan sen misin?... Kurt hemen fırsat bu fırsattır demiş, arslanın yüzüne tükürmüş ve kaçmış. Tam o esnada tilki görünmüş:

-Vah, efendim, vah! Demiş, bu kurt ne alçak mahlûk imiş, nasıl cesaret etmiş de sizi tahkire kalkışmış... Merak buyurmayınız, ben şimdi pençelerinizi çözer, dikenini de çekip alır, hatta yarasını da yalar, iyi ederim!

Filvaki¹⁷⁶⁶ dediği gibi yapmış, dikenini almış, bağları çözmüş, yarayı yalamış ve eteğine varıp resm-i tazimi ba'de'l-ifa çekilip gitmiş... Gitmiş ama arslanın da içi bulanmış, hemen dışisine koşmuş:

-Kalk karı, demiş, topla pılyı pırtıyı, kurdun bağladığı, tilkinin çözdüğü bir yerde arslan barınamaz!

Onun gibi icabında kâh kurt ve kâh tilki olan bu dalkavuk İttihatçı bendelerinin yanında da yürekli ve cesaretli insan güç barınır!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11501-1071, 28 Teşrinisani 1921, s. 2]

¹⁷⁶⁵ Gelişme, açılma.

¹⁷⁶⁶ Hakikaten.

134. TASFİYE-İ AHLAK

Bizim matbaa camlarının taşlanması meselesi hayli dedikoduyu mucip¹⁷⁶⁷ oldu. Bir kısım ahali memnuniyet duydu:

-Şeytan taşlar gibi taşlamışlar!

Diye sevindiler, inşirah¹⁷⁶⁸ buldular. Diğer bir kısım ise hiddete geldi:

-Ahlaksızlık bu kadar olur, dediler; fikre karşı taşla mukabele olunmaz, bu bir nevi teredd-i ahlaktır¹⁷⁶⁹; gittikçe sukut¹⁷⁷⁰ ediyoruz!

Benim fikrimi sorarsanız hiç öyle değil.. Ben bu taşlanma hadisesinde bilakis bir silah, bir terakki ve bir itila¹⁷⁷¹ görüyorum; bu tecavüz bir fal-i hayrı mübeşşirdir¹⁷⁷²; bu hücumda bir mana-yı kemal mündemiç¹⁷⁷³.. Camların şangır şungur ettiğini haber aldığım dakikada:

-Elhamdülillah, dedim, on senede epey fark etmişiz... Böyle giderse bir on sene daha sonra kemali¹⁷⁷⁴ bulmuş olacağız!

Evet, bu bir terakkidir¹⁷⁷⁵, salaha¹⁷⁷⁶ doğru bir yürüyüştür. Zira on sene evvelini bir düşününüz: O zaman cam kırılan bu yerde bir kafa parçalanmış bulunacaktı... Yani on sene evvel olsaydı camların taşlığa benim, onun veya sizin, hülasa¹⁷⁷⁷ bir insanın cesedi serilecekti!

Cam ile adam arasındaki fark ne ise on senelik terakkimizin derecesi de odur, o kadardır; insan kıracak iken cam kırmakla iktifa¹⁷⁷⁸ edildiği bir devrede artık işlerin daha fenalaştığından, ahlakın daha bozulduğundan bahsetmek abes olur.

¹⁷⁶⁷ Sebep olan.

¹⁷⁶⁸ Gönülde duyulan ferahlık.

¹⁷⁶⁹ Yozlaşmış huy.

¹⁷⁷⁰ Düşme.

¹⁷⁷¹ Yükselme.

¹⁷⁷² Müjdeleyen.

¹⁷⁷³ Bir şeyin içinde saklı olan.

¹⁷⁷⁴ Mükemmellik.

¹⁷⁷⁵ İlerleme.

¹⁷⁷⁶ Düzelmeye.

¹⁷⁷⁷ Özetle.

¹⁷⁷⁸ Önündeki örneğe uyma.

Binaenaleyh¹⁷⁷⁹ matbaaya gelip de yerlerde cam kırıklarını görünce, bila-ihiyar, derin bir:

-Oh! Çekmiş, uzun bir:

-Elhamdülillah! Demişim. Nasıl demeyeyim ki o yerlerde cam değil, kırılmış bir can bulacak ve o koca kaldırım taşına bedelde bir sivri Browning kurşunu görecektim. Artık bunu ben mi görecektim, yahut, bir başkası mı beni o yerde ve o cam halinde görecekti, o ciheti tahmin edemiyorum... Fakat hangi nokta-i nazardan bakılsa bu cam kırılma hadisesi bir vaka-i hayriyedir ve buna kızmak değil, sevinmek icap eder.

Kafamızı kıramadıkları için camımızı kırmakla iktifaya mecbur oldukları zaman bize hiddetlenmek değil neşelenmek düşer; binaenaleyh gazete sahipleri neden bu hayırlı hadiseyi bir ziyafetle muharrirlerine tesit¹⁷⁸⁰ ettirmediler, neden şu on senelik terakkiyi lisan-ı sitayişle¹⁷⁸¹ sütunlarına kaydetmediler, hayret ediyorum!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11503-1073, 30 Teşrinisani 1921, s. 2]

¹⁷⁷⁹ Bundan dolayı.

¹⁷⁸⁰ Kutlama.

¹⁷⁸¹ Övgü.

135. TASFİYE

İaşe¹⁷⁸² suistimalatı, nihayet, mahkemelere düştü.

İaşe mücrimleri¹⁷⁸³ muhakeme ediliyor.

İaşede de tasfiye¹⁷⁸⁴ başladı! Orada da lekeliler lekesizlerden ayrılıyor! Fetebarekallah! Hele bir düşününüz: İaşe Harb-i Umumi'de ve mütareke mukaddemesinde ne idi? Ne yaman bir irtikâp¹⁷⁸⁵ anafuru, bir irtişa¹⁷⁸⁶ akıntısı, bir suistimal girdabı idi... Orada neler çalınmadı, neler yutulmadı, neler deve edilmedi, ne münazaralara kılıflar bulunmadı, ne küplere kulplar takılmadı... Kimler çalınmadı, ne miktarlar çalınmadı... Onlar hesaba, kitaba, deftere, divana sığar hayırsızlıklar değildi ki... O ne dehşat¹⁷⁸⁷ bir ocak, bir kazan, bir tekke, bir yatak idi... Zannediyorduk ki gün gelecek bu mürtekibler¹⁷⁸⁸, ölünün gözünden sürmeyi çeken, hızırın külahını kapatan bu haydutlar ceza görecek... Zehî¹⁷⁸⁹ tasavvur-u batıl¹⁷⁹⁰! İşte nihayet iş ufala küçüle, kubbe iken habbe olarak mahkemeye düştü: Una kepek karıştırdıkları töhmetiyle dört zavallı maznun¹⁷⁹¹ huzu-ı adalete çıktı!

Yani çıka çıka bu beş senelik iaşe dalaverelerinden bir una kepek karıştırmak cürmü meydana çıkabildi. Una kepek değil, haşa sümme haşa daha neler, ne yenip yutulmaz nesnelere karıştıranlar bile olmuştu!

Onlar hep temize çıktı; artık bu dava ile de o iaşe defteri kapandı, rafa kondu!

Harp mücrimleri¹⁷⁹² için de böyle olmadı mı? Memleketi ateşe, mağlubiyete, izmihlale sokan o sürü sürü İttihatçılardan elde beş kişi kaldı: Enver ve hempaları... O kızıl defteri bunlarla kapadık, çekmeceye attık!

---

¹⁷⁸² Yedirip içirme.

¹⁷⁸³ Suçlu.

¹⁷⁸⁴ Arıtma, saflaştırma.

¹⁷⁸⁵ Rüşvet alma.

¹⁷⁸⁶ Günah işleyen, rüşvet alan.

¹⁷⁸⁷ Çok korkunç.

¹⁷⁸⁸ Günah işleyen, rüşvet alan.

¹⁷⁸⁹ Ne güzel.

¹⁷⁹⁰ Geçersiz.

¹⁷⁹¹ Kesin olarak bilinmeyen.

¹⁷⁹² Suçlu.

Ya işkence mücrimleri¹⁷⁹³? Aynı hal: O tırnak sökenler, domuz topu yapanlar, kızgın yumurta sokanlar, hepsi unutuldu.

İki haysiyetli zabıt, üç haşarıya ikişer sille aşk ettiklerinden dolayı senelerce mahkemelerde süründü, cezaya çarpıldı. O işkenceciler defteri de bu suretle ateşe atıldı!

Hülasa¹⁷⁹⁴ cemiyet-i mukaddese artık pür ü pak oldu, bir on üç yıl daha hükümrân olmaya hak kazandı!

Yaşasın tasfiye!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11504-1074, 1 Kânunuevvel 1921, s. 2]

---

¹⁷⁹³ Suçlu.

¹⁷⁹⁴ Özetle.

136. DAYAK ATMAK HEVESİ

Geçen gün vapurda yanıma dört genç tesadüf etti, derdinin de bir büyük mektepte talebe oldukları bir nebze derslerinden bahsetmelerinden anlaşıldı. Fakat bahis derhal başka çeşit mevzulara döküldü. Birisi dedi ki:

-Dün akşam bir kızdım ki... Canım tahin helvası istedi, satıcıyı çağırdım, meci diyeyi verdim, “Almam beyim, parçası kopuk!” demesin mi? “İlle alacaksın!” dedim, o “Olmaz!” dedi... Şeytan “Hemen herifi yakasından tut, bir temiz patakla!” diyordu; az daha kafasını, gözünü yaracaktım!

Öbürleri:

-Hay hay, keşke dövseydin!

Dediler ve biraz şuradan, buradan konuştular. Sonra ikincisi anlattı:

-Şu bekçiler yok mu, dedi, ne kaba şeyler be... Gelip tam penceremin altında sopa vurup duruyorlar. Geçenlerde kafam kızdı, az daha aşağı inip elinden tokmağını kaparak sırtında paralayacaktım!

Öbürleri buna da:

-Neye yapmadın, keşke vursaydın!

Dediler. O sırada bilet memuru geldi, mevki farkı istedi. Vermemeye kalkıştılar ve atıştılar. Üçüncüsü hiddete geldi, memura:

-Şimdi suratına çarparım ha!

Dedi. Öbürleri:

-Çarp! Çarp!

Diye teşvik ettiler. Fakat bereket memurun nezaketiyle mesele kapandı. Bu sefer dördüncüsü dedi ki:

-Bu bir şey değil, ben dün, az daha gişedekini yakasından çekip altına alacak ve kemiklerini kıracaktım... Bir yüzlük verdi ki ele alınacak şey değil!

Öbürleri:

-Kırmadığına hata etmişsin, öldürsen isabet ederdin!

Dediler. Bunu da işittikten sonra artık orada duramadım, usulcacık güverteye sıvıştım!

Aman Allah'ım, bu ne müthiş dayak atma arzusu... Bu ne garip gaye!!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11506-1076, 3 Kânunuevvel 1921, s. 2]

137. KADINLARIN HAKKI

(Landru) idama mahkûm olmuş!

On kadınla bir erkeği parça parça kesip evvela cazır cazır kebab ve sonra da kömür, kül eden bir katil için idam kâfi bir ceza mıdır?

İdam nedir ki... Beş, on dakikalık bir heyecandan ibaret! Siyasetgâha sevk edilenler -bittabi tahmin ederek söylüyorum- aynen dışçıye giden erkek veya doğurmaya hazırlanan bir kadın gibi helecan geçirseler gerektir. Hem bunda dış ağrısıyla tevlit¹⁷⁹⁵ sancısı da yok... Yani daha hev¹⁷⁹⁶! Bana kalırsa kadınlar (Landru)nun idamını kâfi bir ceza addetmemekle mükelleftirler.

On kadın öldüren bir erkek nihayet idam ile mücazat görebiliyor; yani on kadının ölümü sonunda bir erkeğin öldürülmesiyle hallüfas¹⁷⁹⁷ edilmiş oluyor... Bu hesaba nazaran şayet her erkek on kadın öldürse ve ona bedelde kendisi öldürülse yekûn¹⁷⁹⁸ itibariyle bu işte erkekler kazançlı, karlı çıkacak demektir! Hatta kadın ve erkek cinsini addeden dünya yüzünde müsavi¹⁷⁹⁹ farz etsen bu muhasebe nihayet kadın cinsinin külliye inkırazıyla¹⁸⁰⁰, erkek cinsinin ise onda bir zayıyla¹⁸⁰¹ ziyan görmesiyle neticelenecek!

Hem bir cihet daha var: On kadın öldüren bir erkeğin muhakemesi neden sade erkeklere tevdi ediliyor? Kadınların bu meseleye vaziyet etmelerinden tabi bir hak olamaz! Alel husus sırf erkeklerden mürekkep olan (jüri) heyetinin (Landru)nun tahfif-i mücazâtı için mazbata¹⁸⁰² imzalamaları da gösteriyor ki erkek kısmı kadın sınıfının imhasına karşı adeta müsamahakâr¹⁸⁰³ davranıyor!

Hayır, (Landru) için idam gayr-i kâfi bir cezadır; hususuyla on kadını kül eden bu caninin ipini de bir erkek çekecek! Hiç olmazsa -bu defa- kadınlara o hakkı

¹⁷⁹⁵ Doğurma.

¹⁷⁹⁶ Kolaylık.

¹⁷⁹⁷ Halletme.

¹⁷⁹⁸ Toplam.

¹⁷⁹⁹ Eşit.

¹⁸⁰⁰ Sonu gelme.

¹⁸⁰¹ Kaybolma, yok olma.

¹⁸⁰² Tutanak.

¹⁸⁰³ Hoşgörülü.

vermelidir: (Landru)nun kafasını kesecek olan bıçağın sustasına¹⁸⁰⁴ bir kadın basmalı,
(Landru) ölümü bir kadın eliyle bulmalıdır!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11507-1077, 4 Kânunuevvel 1921, s. 2]

---

¹⁸⁰⁴ Emniyet yayı.

138. ÜÇ DAVA

Bugün bizi meşgul eden üç dava var, üç cinayet davası...

Birisinde iddia olunuyor ki bir erkek on kadını öldürmüş, kesmiş ve yakmış... Fakat ortada bu on cinayetten ne bir damla kan mevcut, ne bir parça iz... Yalnız on kadından küre-i arzda eser kalmamış, hepsi meçhul ve mâdum¹⁸⁰⁵... Mâdum oldukları içindir ki herkese kanaat geliyor, erkek o on Havva'yı öldürmüştür deniliyor ve (Landru) idama mahkûm oluyor!

İkincisinde vaka yine bir erkek iki kadını vurup öldürmesinden ibaret... Görüyorsunuz a, kadınların şu erkeklerin elinden çekmedikleri çile, uğramadıkları bela yok... Bu vaka Şişli Tepelerinde vuku buluyor ve otomobil karakola iki cesetle bir mecruh getiriyor. Yani hadise تنها bir yerde vuku bulmakla beraber hiç olmazsa ortada ikisi canlı, biri mecruh¹⁸⁰⁶ üç şahitle iki meyt¹⁸⁰⁷ var! Öyle olmakla beraber mesele bir sır şekline dökülmek isteniyor, dava vekilleri:

-Hamdi Bey katil olmadıktan başka bir mecruhtur da... Üçünü de başkaları vurmuştur! Diyor; iş muğlakiyet¹⁸⁰⁸ kesp edip kalıyor.

Üçüncüsüne gelince: Bu büsbütün hayret-averdir¹⁸⁰⁹! Vaka mahkeme huzurunda cereyan ediyor; bin kişinin gözü önünde güpegündüz bir adam öldürülüyor, fakat -ne haldir ki- kimse bu adamın kimin tarafından öldürüldüğünü görmüyor, göremiyor ve müddeimûmî¹⁸¹⁰ ayağa kalkıp:

-Silah atarken yakalanılan maznun¹⁸¹¹ müttehim¹⁸¹² değildir; filvaki¹⁸¹³ o silah attı ama öldüren başkasıdır!

---

¹⁸⁰⁵ Var olmayan.

¹⁸⁰⁶ Yaralanmış.

¹⁸⁰⁷ Ölü.

¹⁸⁰⁸ Anlaşılmaz olma durumu.

¹⁸⁰⁹ Hayret verici.

¹⁸¹⁰ Savcı.

¹⁸¹¹ Şüphe duyulan.

¹⁸¹² Suçlanan.

¹⁸¹³ Hakikaten.

Diyor ve mücrim¹⁸¹⁴ adeta ihâfe¹⁸¹⁵ yahut nümâyîş¹⁸¹⁶ kastiyla havaya bir el silah atmış oluyor, iş bu dereceye iniyor!

Bu üç davadan artık ne mana çıkarılacağını ben size bırakıyorum! Mamafih ille fikrimi sorarsanız söyleyeyim:

-Bütün bu işlerden anlıyorum ki vurmak vurulmaktan yeğdir!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11510-1080, 7 Kânunuevvel 1921, s. 2]

---

¹⁸¹⁴ Suçlu.

¹⁸¹⁵ Tehdit etme.

¹⁸¹⁶ Gösteri.

139. KİRLİ YAZILAR

Dün bir namuslu, haysiyetli aileyi ziyarete gitmiştim. Odada çoluk çocuk oturmuş, sobanın etrafında gazete okuyorlar, vakit geçiriyorlardı:

-Nedir o okuduğunuz, dedim, devam ediniz, ben de dinlerim!

On üç yaşındaki genç kız elindeki varakpareyi küçük biraderine uzattı. Dikkat ettim, halinde bir hicap¹⁸¹⁷ vardı. Biraderi de sıkılmış göründü:

-Bırakalım, ne lüzum var, dedi, tatsız şeyler!

Yaşlı bir hanım:

-Hem de terbiyesizce yazılmış! Dedi.

Gazeteyi aldım. Bu Karagöz'ün son nüshası idi; şöyle göz gezdirdim ve ben de bu temiz muhitte böyle mülevves¹⁸¹⁸ tek yer bulmasından dolayı hiddetimden kıpkırmızı kesildim. Neden mi? Diyeceksiniz... Bilmem ki iktibasa¹⁸¹⁹ elim varacak mı? Size, kemal-i hicapla, işte, numune olarak, bir deftere istinsah¹⁸²⁰ edeyim:

“Günün Şakaları:

İki yeni gelin arasında:

-Böyle beyaz ipekler içinde kendimi melek zannediyorum.

-Evet, yalnız bir fark var, melekler yemezler, hâlbuki bizim yediklerimiz şöyle dursun, yiyeceğimizin hesabı yok!”

Nasıl? Ne buyursunuz? İşte, diğer mündericatından¹⁸²¹ bir derece hafif bulduğum için derç¹⁸²² etmek cesaretini hissettiğim fıkra böyle bî-edebane öyle bayağı, murdar¹⁸²³ bir fıkra... İşte o kabil¹⁸²⁴ fıkralarla dolu olan bu varakpare¹⁸²⁵,

¹⁸¹⁷ Utanma.

¹⁸¹⁸ Pis, kirli.

¹⁸¹⁹ Bir söz veya fikrayı aynen veya anlam olarak kendi söz veya yazısına aktarma.

¹⁸²⁰ Kopya etmek.

¹⁸²¹ Kitap, gazete, dergi vb. içinde bulunanlar, içindekiler.

¹⁸²² İçine alma, biriktirme.

¹⁸²³ İğrenç, pis.

¹⁸²⁴ Türlü.

¹⁸²⁵ Önemsiz yazı, gazete

belki mahalle kahvelerinde sekiz, on çapkının kahkahalarını celp edebilir, sekiz, on kirli muhitte yer bulabilir, fakat nasıl olur da hanımların, kızların, çocukların ellerinde vapurlarda, tramvaylarda gezer, okunur ve aile mütalaalarına¹⁸²⁶ zemin teşkil eder.

Lama da Lam Cime de Cim

Türküsü hiç olmazsa apaçık değil, rumuz içinde, harflerle, işaretlerle hayâsızlığını işaret ediyor... Bu yazılar ise en kaba, en müstehcen manaları sarahaten¹⁸²⁷ muhtevi... Neden bunlar hakkında bu derece ihmalkârız? Neden heyet-i hükûmet ki muhafaza-i hilafe fevkalade itinalarıyla tanınmış zevattan¹⁸²⁸ müteşekkildir¹⁸²⁹, bu bî-edebane yazıların revacına¹⁸³⁰ lakayt¹⁸³¹ kalıyor? Siyasi ima, fıkra ve fikirlerinden bin kere daha zehirli olan şu hayâsızlıklar için siyasi meselelerde gösterdiğimiz fazla ithiyatı¹⁸³² neden yapmıyoruz? Niçin aile sahipleri, babalarımız ve analarımız yavrularının gözleri önünden bu mülevvesanı def etmiyor? Kendimizin ve karilerimizin haysiyeti işbu varakpareden daha bazı fıkralar almaktan bizi men etti; fakat şayet hakkında lazım gelen kararlar ittihaz¹⁸³³ ve tatbik¹⁸³⁴ edilmezse -sırf temin meni için- seçtiğimiz yazılarından bir çok numuneler koyacağız... Koyacağız ki belki bir mizah gazetesi olmak dolayısıyla rüesa-yı devletten¹⁸³⁵ gözünden irak kalıyorsa bu vesile ile görülsün ve levsin¹⁸³⁶ derecesi anlaşılsın.

Kolera ile, verem ile, çekirge ile, her muzır, murdar, tehlikeli, marazla mücadele edilen bir zamanda bu zehirli yazıların, bu murdar hastalıkla mücadele herhâlde faydalı olacaktır!

Bu matbuatın temyiz kısmına bir vazifedir!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11511-1081, 8 Kânunuevvel 1921, s. 2]

¹⁸²⁶ Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı bir biçimde düşünme.

¹⁸²⁷ Üstü kapalı olmayarak.

¹⁸²⁸ Zat, saygı değer kimseler.

¹⁸²⁹ Şekil ve suret kazanan.

¹⁸³⁰ İtibar.

¹⁸³¹ Kayıtsız, ilgisiz.

¹⁸³² Tedbirli davranış.

¹⁸³³ Kabul etme.

¹⁸³⁴ Uygulama.

¹⁸³⁵ Devlet başkanları.

¹⁸³⁶ Kir, pislik.

140. İKBAL SEVDASI

Öyle tahmin ediyorum ki zavallı Said Halim Paşa ahiret kapısından içeri sokulur sokulmaz Behbud Han¹⁸³⁷ ile bir köşede tatlı tatlı konuşan Talat Paşa derhal ayağa kalkmış:

-Vay Paşam, sefa geldiniz, sizi buraya vakitsiz böyle hangi rüzgâr attı? Biz sizden evvel Nazımla Bahattin Şakir'in vüruduna¹⁸³⁸ muntazırdık¹⁸³⁹, isticlal¹⁸⁴⁰ etmişler, her ne ise şöyle buyurunuz, başköşeye!

İltifatıyla müşarünileyh¹⁸⁴¹ teşrifatıyla fart¹⁸⁴² riayetini bildiği için -hayatta olduğu gibi- kendi eliyle baş sedire oturtmuştur. Said Halim Paşa biraz nefes aldıktan sonra:

-Bu zat kimdir?

Diye Behbud Han'ı sormuş ve:

-Eser-i fahîmânelerine iktifa eden Turanlı bir vatanperver!

Cevabından mutmain¹⁸⁴³ olarak Talat Paşa'ya serzenişe başlamıştır. Demiştir ki:

-A Talat Bey, haydi sen bir biçare, fakir kimse idin, görmediğini gördün, yemediğini yedin, şu siyaset ve komitecilik sayesinde adama döndün... Lakin bana kastın ne idi? Ben dünyanın her türlü nimetlerine iptidadan¹⁸⁴⁴ naildim, sahib-i servet idim, mesut yaşayıp gidiyordum, sen şeytan gibi beni iğva¹⁸⁴⁵ etmese, ikbale olan arzundan bil-istifade¹⁸⁴⁶ yolumdan döndürmese idin şimdi ben hala hayatta, ya Boğaziçi'ndeki sAhilhanemde, ya Mısır'daki sarayımda, yahut da Şanzelize'deki konağımda bulunacak, daha yirmi, otuz, kırk sene, belki daha fazla yaşamaktan

¹⁸³⁷ Behbud Han Cevanşir Azerbaycan eski içişleri bakanı.

¹⁸³⁸ Gelme, erişme, ulaşma, varma.

¹⁸³⁹ Bekleyen, gözleyen.

¹⁸⁴⁰ Acele etme.

¹⁸⁴¹ Adı geçen.

¹⁸⁴² Aşırılık.

¹⁸⁴³ Şüphe, korku ve endişelerden kurtulup rahatlamış, gönül huzuruna kavuşmuş, emniyete ermiş.

¹⁸⁴⁴ Başlangıçtan.

¹⁸⁴⁵ Baştan çıkarma.

¹⁸⁴⁶ Faydalanarak.

nasibedar olacaktım! [Yarasını göstererek] Beni bak ne hallere soktun, [etrafa bakarak] ne yerlere getirdin, [sair-i ahiret arkadaşlarını bil-irâe] ne çeşit insanların içine soktun... Şayet sadarete gelmeseydi idim belki ahirette daha şerefli bir yer dahi ihraz¹⁸⁴⁷ edebilirdim. Bana kıydın!

Talat Paşa -ki zekâ sahibi bir kimse idi- bu ithamat¹⁸⁴⁸ üzerine derhal müşarünileyhin kulağına eğilmiş ve şöyle söylemiştir:

-Aman Paşam, ihtiyatsızca konuşma, ahiret deyip geçmeyelim, burada da yapılacak işler, geçilecek mesnetler var... Şu gördüğün ümmet-i merhumeyi niçin - hayatta olduğu gibi- ahirette de biz idare etmeyelim? Hele bekleyiniz, kariben Nazım ile Enver vesair eski rüfekamızda¹⁸⁴⁹ gelsinler, bir darbe-i hükûmet yapar,

 burada sahib-i mesnet olan Mahmud Şevket Paşa'yı devirir ve yerine sizi geçiririz!

Bu parlak vaat üzerine muhakkak Paşa-yı müşarünileyh¹⁸⁵⁰ sükûta karar vermiş ve o saatten itibaren -tıpkı dünya yüzünde olduğu gibi- Talat Paşa'dan gelecek emirlere -ikbal sevdasıyla- harfiyen itaat etmiştir.

Ah bu insanlar... Ölümünden bile ders-i intibah¹⁸⁵¹ almazlar!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11513-1083, 10 Kânunuevvel 1921, s. 2]

¹⁸⁴⁷ Kazanma.

¹⁸⁴⁸ Suçlama.

¹⁸⁴⁹ Arkadaşlar.

¹⁸⁵⁰ Adı geçen.

¹⁸⁵¹ İbret alma.

141. ACARLIK

Şu Enver ve hempaları amma acar¹⁸⁵² mahlûklarmış... Acarede yaptıkları darbe-i hükûmete ömrüm oldukça şaşacağı! Aman Allah'ım İstanbul neresi? Berlin neresi? Moskova neresi? Acare neresi?!.. Bunlar ne ayağına tiz¹⁸⁵³, ne yorulmaz mahlûkat! Faraza¹⁸⁵⁴ ben, tesadüf, talih yardım etse idi de Enver'in yerinde bulunmuş olsaydım, bu devleti o harbe soksa idim, saktuktan sonra da bir temiz soysa ve kemiklerini kırsaydım, ondan sonra da kaçsa idim ne yapardım? Ne mi yapardım?.. Rahat bir memleket seçer, bir rahat ev alır, bir rahatça köşeye geçer, istirahat ederdim... Hem ne kadar zaman istirahat ederdim, bilir misiniz? Ben yirmi sene diyeyim, siz ahir ömrüme kadar anlayınız... Herhalde, bir defa daha, ismimi dünyanın hiçbir gazetesinde ve cismimi küre-i arzın hiçbir yerinde göremezdiniz. Tam manasıyla sırra kadem basardım, sır olurdum. Bu derecesini bile yapmasam muhakkak ki aklımdan ne Moskova'yı geçirirdim, ne Acare'yi... İlle saraylarda pür-debdebe¹⁸⁵⁵ ömür sürdükten sonra Sovyet Cumhuriyeti teşkil etmeyi hayalime getirmezdim!

Enver ve hempaları ise kaçtıkları günden beri Avrupa ve Asya'da mekik dokuyorlar. Kâh buradalar, kâh Kafkasya ardındalar, hülâsa¹⁸⁵⁶ daima seferber haldeler. Bu ne hayat, bu ne hareket, bu ne faaliyettir?.. Bütün bunlar ne için? Nereye varmak için? Ne yapmak için? Her ciheti bertaraf onların bu dönüp dolaşması oturduğum yerden benim başımı döndürüyor, gözlerimi karartıyor. Seyrinden sersama¹⁸⁵⁷ döndüm!

Hülâsa icabında keçi gibi dik yamaçlara tırmanan, lüzumunda köstebek gibi yerlere gömülen, bazen havada uçan, bazen su altında dolaşan ve yorulmak, bıkmak, utanmak bilemeyen şu mahlûkatın şerrinden insan Allah'a sığınmalıdır. Devre-i hükûmetlerinde muhalefete nasıl cesaret ettiğime şaşıyor ve o hareketimi bugün mecnunluk addediyorum. Zira görüyorum ki sade hükûmet iken değil -onu herkes, muhaliflerden başka kim olsa yapar- idbâr¹⁸⁵⁸ zamanlarında bile üzerlerine durgunluk,

---

¹⁸⁵² Tuttuğunu koparır, güçlü.

¹⁸⁵³ Çabuk, seri.

¹⁸⁵⁴ Diyelim ki.

¹⁸⁵⁵ Görkem dolu.

¹⁸⁵⁶ Özetle.

¹⁸⁵⁷ Sersem.

¹⁸⁵⁸ Talihsizlik.

uyuşukluk, ümitsizlik çökmüyor! Bu hale bakmalıyız da kimlerle omuz öpmeye kalkıştığımızı anlamalıyız. İşte acara hadisesi meydanda: Buna adıyla, sanıyla acarlık derler! Acar adamlar vesselam!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11514-1084, 11 Kânunuevvel 1921, s. 2]

142. YAPMA ÇİÇEK

Geçenlerde Bab-1 Ali caddesinde acayip bir manzaraya şahit oldum: Ben yokuşu çıkıyordum, karşıdan, baktım ki, rengârenk çiçeklere müstağrak¹⁸⁵⁹ bir asker, bir heybetli zâbit¹⁸⁶⁰ iniyor. Göğsü, elleri, başı, vücudunun, kısım-ı ulyâsı¹⁸⁶¹, dediğim gibi bir şükûfezar¹⁸⁶²... Adeta müteharrik¹⁸⁶³ bir demet, bir çiçek sepeti, bir hadîka-ı seyyar! Böyle laleler, kasımpatıları, su nergisleri içinde dolaşan bu sahib-i seyf kimdi? Yaklaşınca anladım: Bu bir Rus cenerali [generali] idi, iri göğüslü, turba sakallı, boz kaputlu, muhteşem, mehip¹⁸⁶⁴, pür-vakar ve ciddiyet bir Rus kumandanı... Bab-1 Ali caddesinde yapma çiçek satıyor ve kendisine alıcı gözle bakanlara derhal, mütebessimane¹⁸⁶⁵, demetlerini uzatarak:

-Yirmi kuruş! Çok ucuz! Çiçek! Çiçek!

Diyor, sahte, bayağı, çi ve ruhsuz malını sokmaya çabalıyordu. O sırada mektepli bir hanım kız alıcı çıktı. Kendi elleri, kendi gözleri ve kendi teni bu kağıt çiçeklerden değil, sahici güllerden, zambaklardan ve nergislerden bile bin kat daha latif, daha şirin ve daha canlı olan bu kızcağız herhalde o boyalı kağıt parçalarını beğenmekle hem hüsnünü şaibedar¹⁸⁶⁶ ediyor, hem de adeta: “Güzelim ama tabiatsızım!” diye âleme çirkin, fena bir cihetini gösteriyordu... Fakat ben ondan, bu tabiat ve intihap¹⁸⁶⁷ meselesinden ziyade şimdi Rus ceneralini düşünüyordum; kendi kendime diyordum ki:

-Aman Allah’ım, sır ve hikmet ki hayran kalıyorum... Şu ceneral bundan dört yıl evvel kim bilir istikbaline dair ne başka türlü hülyalar kurar, hayatta ne başka çeşit nimetler beklerdi... Mesela Çar ordusunun başında, müstebit¹⁸⁶⁸ ve kahhar-ı harp ederken belki de İstanbul’a girmeyi aklından geçirirdi; ama böyle verangel

¹⁸⁵⁹ Dalmış.

¹⁸⁶⁰ Eskiden orduda rütbesi teğmenden binbaşıya kadar olan subay.

¹⁸⁶¹ Çok yüksek.

¹⁸⁶² Çiçek bahçesi.

¹⁸⁶³ Hareket eden, çalışan.

¹⁸⁶⁴ Heybetli.

¹⁸⁶⁵ Gülümsercesine.

¹⁸⁶⁶ Lekeli.

¹⁸⁶⁷ Seçme, seçilme.

¹⁸⁶⁸ Zorba, despot.

bakiyyetü's-suyûfi¹⁸⁶⁹ olarak değil, trompete çaldırıp azamet satarak... Hatta belki de ismen işittiği Bab-ı Ali caddesinde dolaşmayı da kurardı, kılıcı belinde, maiyeti¹⁸⁷⁰ ardında, mahmuz¹⁸⁷¹ şakırdatıp kılıç şakırdatarak... Hâlbuki bugün o şehirde ve o caddede yapma çiçeklere müstağrak satıcılık ediyor. Yani caka ve azamet satmayı memul ettiği yerde hanım kızlara suni laleler satıyor! Dünyada bundan ibret-amiz¹⁸⁷² bir manzara mı olur?

İşte bunun içindir ki ceneral Papulas'a tavsiye ederim, hülyadan ve manevradan¹⁸⁷³ vakit buldukça biraz yapma çiçek yapmayı öğrensin ve bilsin ki pür-zafer girip de caka satacağım zannettiği yerlerde şu kahpe felek adama sattıra sattıra nihayet çiçek sattırır!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11515-1085, 12 Kânunuevvel 1921, s. 2]

¹⁸⁶⁹ Kılıçtan kurtulan kimseler.

¹⁸⁷⁰ Birlik, beraberlik, yanında bulunma.

¹⁸⁷¹ Ata binenlerin, hayvanı dürterek hızlandırmak için çizme ökçelerinin arkasına taktıkları sivri demir parçası veya ufak dişli çelik çark.

¹⁸⁷² İbret veren.

¹⁸⁷³ Hile, dolap, oyun.

143. SULU MEŞE

Dün gece hiç uyumadım. Zira damdan mütemadiyen kiremitler düşüyor ve mütemadiyen panjurlar vuruyordu. Öyle bir hal ki sanki Mehmetçe, arkasına sekiz kişi takmış, damlardan takır tukur yürüyerek ve silah patlatarak, pür-nümayiş¹⁸⁷⁴, bacadan odama geliyordu... Lambayı yaktım, oturdum, fakat soğuktan donmak işten bile değildi, (Hoh!) dediğim zaman göz gözü görmüyordu, mütemadiyen muhitime sis ve pus salıveriyordum. O ne rüzgar, o ne fırtına, o ne bora, o ne kasırga, o ne tayfun idi!. Adeta ev, takımıyla uçmaya çabalıyor, ikide bir sanki kanat vurarak şöyle kendisini boşluğa salıverir gibi oluyordu.

Birden hatırıma memurlar geldi, hani odun alan, odunları ayaklarına kadar gönderilen memurlar...

-Oh, dedim, hiç olmazsa bunlar taht-ı muhafazada... Şimdi sabah oldu mu kalkarlar, sobalarını ağızına kadar doldururlar, verirler ateşi, kuru meşeler başlar mı çatırdamaya, alev alev yanmaya... Şaka değil bu meşe kurusu, alevi de latiftir, sıcaklığı da, kuru da... İki nöbet yandı mı, çek ateşi mangala, sür cezveyi, bak keyfine... Böyle sıcacık odadan kışı seyretmek ve fırtınayı dinlemek hoş mudur, hoş!

Fakat meğerse ben nikbinane¹⁸⁷⁵ tahayyülatımda aldandım. Sabahleyin ilk rast geldiğim memura:

-İşiniz kekâh, değil mi?

Der demez bir ah, bir ah cân-gâh¹⁸⁷⁶ kopardı, şaşıra kaldım:

-Donduk birader, dedi, donduk!

Odonlar kuru meşe değil, çingene meşesi çıktı... Yanmaya başlar başlamaz her tarafından, hani şehremanetinin işlemeyen arazözleri¹⁸⁷⁷ vardı, onun gibi bir sudur boşanıyor, sobanın içinde ateşle su bir mücadeledir tutuşuyor... Biz de karşıdan endişe

¹⁸⁷⁴ Gösteri dolu.

¹⁸⁷⁵ İyimsir.

¹⁸⁷⁶ Acı, sıkıntı.

¹⁸⁷⁷ Motorlu sulama aracı.

ve titreme arasında Şu kavgayı seyrediyoruz; nihayet su galebe¹⁸⁷⁸ ediyor, sobada sönüyor, işte odun hikâyesinin mâhasalı¹⁸⁷⁹ bu!

Evet, başkalarından da tahkik ettim. Bu odunlar kadar sulusu nadir bulunur dediler, adeta Şeftali, karpuz, kavun gibi usareden¹⁸⁸⁰ ibaretmiş, ateş temas eder etmez şıkır şıkır her aralığında sular sızıyor, sızıyor değil, şakır şakır akıyormuş!

İşte bu itibarlardır ki benim bir teklifim var: Mademki yangınlarımızı susuz söndürmek çaresini arıyoruz, artık bu sulu meşeyi kimseye tevzi¹⁸⁸¹ etmeyelim, kerestesini yapalım, badema¹⁸⁸² inşaatımızda bunları kullanalım. Maazallah yangın çıktı mı, sularda kendiliğinden fışkırmaya başlar ve, sobalarımızda olduğu gibi, nihayet ateşi büsbütün itfa¹⁸⁸³ mümkün olur!

Böyle nadide odun hiç sobada harcanır, ısınmak için israf edilir mi?

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11516-1086, 13 Kânunuevvel 1921, s. 2]

¹⁸⁷⁸ Galibiyet.

¹⁸⁷⁹ Sonuç.

¹⁸⁸⁰ Besi suyu.

¹⁸⁸¹ Dağıtmak.

¹⁸⁸² Bundan sonra.

¹⁸⁸³ Söndürme.

144. ANADOLU’NUN KIŞI

İşitiyoruz ki geçen ilkbaharda teker teker veya çiftler çiftler veyahut da sürü sürü Anadolu’ya akın eden siyaset leylekleri şimdi, kışın hululuyla¹⁸⁸⁴ beraber artık İstanbul’a dönüyor, İstanbul’a geliyorlarmış... Altı ay evvel, açık havada, mest ve gurur, Ankara ovasına doğan, keyifli keyifli süzülüp giden bu politika kuşları bugün Ilgaz Tepelerinin tipilerinde kanat parçalayıp Karadeniz dalgalarında pençe pençeye tepıştikten sonra süngüleri düşük bir halde şehrimizi sobalı damlarında tünemeye gelirlerken kendi kendime dedim ki:

-Evet, bu biçarelerin hakları var, yazın ne ise ne ama kışın değme hamiyetli Anadolu’nun soğuşuna dayanamaz! O bürudet¹⁸⁸⁵ insana nihayet “Ben şahımı bu kadar severim!” dedirtir, adamı canından bezdirir!

Anadolu’nun kışı hakikaten korkunçtur. Şunun için korkunçtur ki çoğu yerinde yakacak odun yoktur; mesela Ankara odunun en az bulunduğu bir kasabadır, ara sıra çarşıya indirilen bembeyaz kavak ağaçları lahzada¹⁸⁸⁶ erir, kav gibi yanıp ne kor bırakır, ne sıcaklık verir... Binaenaleyh¹⁸⁸⁷ böyle ağaç yetişmez ovalarda odunun yerini tezek tutar, fakat kokusuna ve dumanına dayanmak şartıyla... Payitahtın kuru meşe alevine bakarak kutu kolonyası rayihasına müstağrak¹⁸⁸⁸ peri-i nazımdan ilham alan şairlere zannetmem ki tezek ateşi ve tezek kokusu aynı neşeyi ve aynı kudreti versin!

Anadolu’da güzel, durgun, ılık bir sonbahardan sonra kış birden bire geliverir; filvaki¹⁸⁸⁹ İstanbul’da da bazen böyle olur, lakin şu farkla ki orada artık bir daha güzel hava bulmak, ılık güneşe erişmek, nefes almak mümkün olamaz. Kış gayet ağır ruhlu, soğuk çehreli, sevimsiz bir misafir gibi insafsızca, tam yedi ay için gelir.

---

¹⁸⁸⁴ Gelip çatma.

¹⁸⁸⁵ Soğukluk.

¹⁸⁸⁶ An.

¹⁸⁸⁷ Bundan dolayı.

¹⁸⁸⁸ Batmış, dalmış.

¹⁸⁸⁹ Hakikaten.

Bu yedi ay hayat ova yerlerde inkıtama¹⁸⁹⁰ uğrar. Zaten halk sonbaharın ilk ayında, harman sonunda kışa hazırlanmak için uğraşılır. Yabancı bir adam o velveleli hazırlığı görünce hayrete düşer:

-Nedir, der, ne oluyor? Ambarlar hububatla, avlular mahrukatla¹⁸⁹¹ doluyor, kış esnasında alışveriş, gidiş geliş duracak mı?

Filvaki¹⁸⁹² bunlar durmaz; durmaz ama tedariki o kadar müşkülât kesp eder, tahte's-sıfır¹⁸⁹³ bir havada odun bulmak, erzak almak, dolaşmak ve didişmek o derece zor bir iş olur ki insanın anasından emdiği sütü burnundan getirir.

Bir gece fırtına ve tipi başlar, günlerce sürer ve yerler arşın arşın karlarla dolar; sonra sıra ayaza gelir... Çeşmeler donar, sular kesilir, hatta soğuk ve don bazen o dereceyi bulur ki kapıyı açmaya imkân kalmaz. O zaman -odun bol ise- evlerde hayat nispeten keyiflidir, ocağa kütükleri yığarsınız, ayrıca sac sobaya da kuru dalları doldurursunuz, verirsiniz çırayı... Zaten odalar basık, camlar kâğıtlanmış, duvarlar halı kaplıdır. Ocakta ve sobada bir çatırtı, bir alev, bir neşedir kopar. Yanar, yanar, yüzünüz ateşten kavrulur, alev gözlerinizi yakar, fakat yine (Hoh!) dediniz mi ağzınızdan duman fişkirir. Ateş kenarında derece on beşi, yirmiyi bulur, lakin cama yaklaştınız mı sekize, yediye düşer. Ne yaksanız, kaç soba kursanız bütün evi ısıtmak kabil olamaz.

Sofaya çıkınca donacak gibi olursunuz, ellerinizdeki kaynar ibrik beş dakika sonra incimada¹⁸⁹⁴ başlar, artık siz el, yüz yıkamanın müşkülâtını bir düşününüz. Bereket ki bu soğuk muhitte mide tam kalorisini alır: Bol kırmızı biberli tarhana ve un çorbası, hindi dolması, kaz kızartması, ördek yahnisi ve hamur işleri adamın donmuş kanına can, hareket ve hayat verir.

Böyle, kara kışlarda ah o sabah olmak bilmeyen uzun geceler!.. Akşam yapacak iş ve gidecek yer olmadığı cihetle üç yorgan ve iki battaniye altında büzülüp erkenden yatarsınız, bu ağır yük altında kemikleriniz sızlar, fakat katlanmaya mecbursunuzdur, tepemden başlayarak nasıl bir gece donuvermediğime çoğu sabah

¹⁸⁹⁰ Kesinti.

¹⁸⁹¹ Odun, kömür.

¹⁸⁹² Hakikaten.

¹⁸⁹³ Sıfırın altında.

¹⁸⁹⁴ Donma, katılaşma.

hayret ederdim! Böyle yerde hiç yorgan ağırlığından şikayet mi edilir?.. Lakin birkaç aydan beri kandiğiniz uykulardan, uzun uykulardan dolayı sabaha yakın, dörtte, beşte bir uyanırsınız ki gözleriniz cin gibi parlar, uykudan eser yoktur. Şimdi ne yapacaksınız? Daha camların ışıldamasına üç, dört saat vakit var. Velev ki kalktınız, lambayı ve sobayı yaktınız, kahvenizi içtiniz, sonra? Sonra ne yapacaksınız? Sağa sola döner, düşünür, ah eder, yine döner, yine düşünür, yine ah edip ya sabır çekersiniz. Neden sonra tekrar, bîhûş, dalar gibi olurken bakarsınız ki aydınlık başlamış... Pencerenizin size taktim ettiği manzara ekseriya hiç de hoş değildir: Karlarla örtülü bir sürü ev enkazı... Sokaklar bomboş, yollar tek ve تنها, ovalar ve dağlar ise korkunç, bakarken tüyleriniz ürperir!

Ya böyle bir zamanda handan hana, yaylı açık arabalarda seyahati düşününüz!

Akşamleyin buz kesmiş bir halde konak yerinde arabadan inersiniz. Toprak döşeli bir oda... Şayet ormanlık arazi dâhilinde iseniz ortada bir sac soba vardır, hancı derhal içine tahta parçaları atar... Bir çaryek¹⁸⁹⁵ sonra o zulmet¹⁸⁹⁶ içinde soba kıpkırmızı kesilmiştir, gürültüsü dünyayı tutar, bu keyifli bir manzaradır. Fakat o odadaysanız -yana yakıla- bir miktar tezek temin edersiniz, ocağa atılır, aheste yanan ateşle bunlar biraz kok kömürünü andırılır ama o sıcaklığı vermezler, bir de dumanına takat getirilmez. Mamafih bu da bir nimettir. Bazı yerlerde tezek bile elde edilemez, bir dirhem kömür ve bir kıymık parçası da bulunmaz. Gocuğunuza sarılır, iki lokma soğuk et yuttuktan sonra sefil, perişan, mahrum bir halde uykuya varırsınız!

Hoş, bereket ki Anadolu'nun her tarafı böyle değildir. Fakat bugün elimizde duran yerler -deniz kenarları hariç- hep soğuk, ıssız, ekseriyetle de mahrukatsız mıntıkalarlardır. Bilmem ki Büyük Millet Meclisi'ni ne ile ısıtıyorlar? O soğuğa sade hararetli münakaşa ile mukavemet¹⁸⁹⁷ etmek hamiyet damarını okşayıp ısıtan lakırdılarıyla karşı koymak mümkün olamaz.

Alelhusus ara sıra Tunalı Hilmi'nin soğuklukları da inzimam¹⁸⁹⁸ edince müzakere salonunun incimadından bile korkulur. Lakin soğuk memleketlerde fikri ve

---

¹⁸⁹⁵ Çeyrek.

¹⁸⁹⁶ Karanlık.

¹⁸⁹⁷ Direnme.

¹⁸⁹⁸ Üstüne ekleme.

bedeni faaliyetsiz daha fazla öleceği cihetle bence meclisi fazla ısıtmak da doğru değildir. Ne donduracak, ne de gevşetecek bir hararet ister.

Anadolu'nun kışı asıl umransızlıktan dolayı müthiştir. Yol yoktur, vasıta nakliye yoktur, mahrukat yoktur, mesken yoktur, hülasa¹⁸⁹⁹ soğuğa mukavemet etmek ve soğuktan müteessir¹⁹⁰⁰ ve mutazarrır¹⁹⁰¹ olmamak için ne lazımsa yoktur. Bir vilayet çam kütüklerini baltalar ve insafsızca yakıp karşısında keyif çatar; öte yanda ise diğer bir vilayet manda ve öküz arkasında mahrukat toplamaya çabalar ve diz boyu kar içinde ateşsiz yaşar. Doğramacılık iptidai¹⁹⁰² bir halde olduğundan çerçeveler hesapsızdır, mimari olmadığı cihetle de evler mukavemetsizdir; hâlbuki bazı Tatar köyleri vardır ki kaynar bir kazan sayesinde -kaloriferli gibi- bütün ev sınımsız olur, içindekiler ise yaz ortasında gibi meskenlerinde ferih¹⁹⁰³, fahur¹⁹⁰⁴ dolaşır gezerler, rahat yaşarlar.

Hülasa Anadolu'da kış cidden mukavemetsizdir. İşte bu sebepten dolayı olacak ki tepelerde ilk karlar görününce baharda oraya muhaceret¹⁹⁰⁵ eden politika leylekleri artık İstanbul'a dönüyorlar, bir zamanda burada laklakiyat¹⁹⁰⁶ yapmak için sıcak bacalarda tünemeye geliyorlar.

Sefa geldiniz, siyaset hacı babaları!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11517-1087, 14 Kânunuevvel 1921, s. 3]

---

¹⁸⁹⁹Özetle.

¹⁹⁰⁰ Üzüntülü, kederli.

¹⁹⁰¹ Zara gören.

¹⁹⁰² İlkel.

¹⁹⁰³ Sevinçli.

¹⁹⁰⁴ Çok övünen.

¹⁹⁰⁵ Yerleşilen.

¹⁹⁰⁶ Boş lakırdılar.

145. KARAYELİN MÜDAFAASI

Şu geçen geceki fırtınanın birçok zararları oldu, fakat bunlara faydalı zararlar demek lazımdır. Zira neyi tahrip etti ise çürük, hurda, eski, esassız şeylerdi: Tahta havaleler, kurşun kaplamalar, saç levhalar, Unkapanı Köprüsü ve Taksim'deki çınar gibi... Bunların bir gece yarısı, el ayak çekildikten sonra yıkılıvermeleri kadar faydalı ne olabilir? Onlar ne olsa bir aralık devrilmeye, düşmeye, yıkılmaya mahkûm idiler; işte, binayeten Allah ü teala, en az zararlı bir surette fena buldular, birçok kanlı hadisat ve vefayata meydan kalmadı!

Alelhusus Unkapanı Köprüsünün şu vesile ile ortadan kalkışı adeta bir nimet addolunabilir. Zira bir zamanlar darülhatıra tesmiye¹⁹⁰⁷ ettiğim o bi an cisr-i salhurde¹⁹⁰⁸ iki suretle muzır idi. Üzerinden geçmeye teşebbüs edenler ya aralıklarından Haliç'e düşerler, yahut da külhan beylerinin tecavüzüne uğrarlar, yara, bere içinde kalırlardı... Şehremaneti iki başına birer levha koymuştu: (Vuku bulacak kazalardan dolayı mesuliyet kabul edilmez.) Artık bu asırda, bir Avrupa payitahtında bu haldeki bir köprünün adem-i mevcudiyeti herhalde mevcudiyetinden faydalı olurdu. İşte karayel emaneti de, şehri de, halkı da nihayet bu belalı geçitten kurtardı. Binaenaleyh¹⁹⁰⁹ şayet cismi veya dili olsa da konuşmak imkânı bulursa idi bu derece lanetle, hakaretle ismini zikrettiğimiz o fırtına bize böyle söyler, o geceki cinayetlerini bu suretle tevil¹⁹¹⁰ eder, hareketini bu tarzda faydalı gösterir, derdi ki:

-Taksim'deki çınarı yıktım, zira kökleri çürümüşü, bir gün ansızın devrilecek, yüzlerce kişiyi öldürecekti; o bu muameleyi hak etmişti. Köprüye gelince, vücudunu kaldırdığımdan dolayı bana minnettar olmanız lazım gelir, size bu hareketimle lütufkârlık ettim, insaniyet gösterdim. Akıllıca düşünmeniz icap etse böyle beni tahkir edeceğinize namımı hürmetle anar ve şu hizmetlerimden dolayı teşekkür ederiniz!

İşte deli olsaydı o fırtına kendisini böyle müdafaa ederdi. Talat (Paşa) gibi kör ve zalim bir siyaset fırtınası da hatıratında aynı lisamı kullanıyor:

¹⁹⁰⁷ Adlandırma.

¹⁹⁰⁸ Eski köprü.

¹⁹⁰⁹ Bundan dolayı.

¹⁹¹⁰ Başka bir aman ile yorumlama.

-Bu devleti yıktım ama zaten çürümüştü!

Diyor. Bakalım bundan sonrakiler de kendilerini bu tarzda mı müdafaa edecekler: Karayel fırtınası gibi...

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11518-1088, 15 Kânunuevvel 1921, s. 2]

146. ZAVALLI KARAGÖZ

Bana öyle geliyor ki Bursa'da medfun¹⁹¹¹ Karagöz dünya yüzünde ne kadar mesut ve memnun yaşadı ise ahrette de o derece azap çekti ve çekmektedir. Neden? Derseniz izah edeyim: Hayatta iken tatlı sohbetleri, latif sözleri, ruhlu tenkitleri ve mülatafeleriyle¹⁹¹² şan kazanan ve nam alan biçare Karagöz öldükten sonra hayalini bize bıraktı ve bir takım nadan¹⁹¹³, bayağı, kaba ve münasebetsiz adamlar ağızlarına ne saçma, manasız ve hayâsız söz gelirse ona izafeten¹⁹¹⁴ perdelerde söylemeye başladı. Karagöz'ü fart-ı takdir ve muhabbetimizle dünyanın en gayz¹⁹¹⁵ bir şahsiyeti haline soktuk. Önüne gelen kimse, latife-gû¹⁹¹⁶ ve mizah-ı aşına addederek -bunca senelerden beri- zavallı Karagöz'ü, bu mahbup¹⁹¹⁷ milleti kabalıklarını sarfa vesile addetti ve ona söyletemediği saçma bırakmadı. Filvaki¹⁹¹⁸ bir zamanlar hakikaten değerli zevat yetişmiş ve hayal oynatmakta maharet göstermiş... Lakin bu bine nispetle birdir. Mütebakisi¹⁹¹⁹ ta mahalle ve köy kahvelerinden başlayarak daima Karagöz merhumun ruhunu rencide etmekten başka bir şey yapmamışlardır.

Binaenaleyh¹⁹²⁰ namına işlenen bu kabahatlerden ve cinayetlerden dolayı Karagöz ahirette hakikaten elemli, dertli bir hayat sürmüş, ismi altında oynanan bu bayağı oyunları işittikçe daima tüyleri ürpermiş, kan başına çıkmıştır. Biçarenin elinde kuvvet ve iktidar yok ki dünya yüzüne verâ-yı perdeden bir gün rû-nümûn olsun da bu herzevekilleri¹⁹²¹, bu hayâsızları sustursun... Hayır, Karagöz'ün bedbaht ruhu uzaktan, hem pek uzaktan, pek çok uzaklardan şu bayağılıkları seyre mecburdur ve müdahale hakkından, kudretinden de mahrumdur, nasıl yüreği yanmaz? Nasıl kan ağlamaz? Muhakkak ki Hacivat'la karşı karşıya her gün bu felaketten bahsederler ve:

-Haysiyetimizi pay-mal ettiler!

¹⁹¹¹ Defnedilmiş.

¹⁹¹² Latife etme.

¹⁹¹³ Cahil.

¹⁹¹⁴ Bir şey veya kimseye mal edilerek.

¹⁹¹⁵ Öç alma arzusu ile bilenmiş öfke, kızgınlık.

¹⁹¹⁶ Şakacı.

¹⁹¹⁷ Sevilen.

¹⁹¹⁸ Hakikaten.

¹⁹¹⁹ Geriye kalan.

¹⁹²⁰ Bundan dolayı.

¹⁹²¹ Üstüne vazife olmayan şeylere karışan.

Diye birbirlerine yanar, yakılırlar.

Bereket ki sinematograf bas bayağı maskaralar elinde kalan şu hayal oyunlarının vücudunu kaldırdı. Sinema mevcuduna hayır dua edenlerin başında hiç şüphesiz Karagöz mevcuttur. Fakat şimdi de bu isimle çıkan gazete biçarenin canına tak dedirtiyor. Her nüshasını ahiretten haber alan Karagöz'ümüz o kabalıkları, o adilikleri ve ahlaksızlıkları okutup seyrettikçe dünya yüzünde nam bıraktığına bin kere pişman olur. Şayet ölümlerle muhabere için bir alet ihtira¹⁹²² edilecek olursa eminim ki en evvel bu makinenin başına âlem-i ukbâdan Karagöz geçecek ve matbuat cemiyetine hitaben:

-Alo! Alo! Efendiler! Ayaklarınızdan öpeyim, yarınki nüshanızda benim Karagöz gazetesiyile hiçbir münasebetim olmadığını sarahaten¹⁹²³ yazınız!

Diyecekti.

İşte bu sebepten dolaydır ki ne zaman Karagöz gazetesini görsem Bursa'nın biçare Karagöz'ünü hatırlar ve zavallı sanatkâra izafeten yapılan şu bayağılıklardan dolayı daima acırım!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11519-1089, 16 Kânunuevvel 1921, s. 2]

¹⁹²² Daha önce benzeri olmayan bir şey icat etme.

¹⁹²³ Apaçık.

147. KÖPRÜ BELASI

Evvelki gün, hani o soğuk, rüzgârlı ve yağmurlu gün evime erken döndüm. Saat beş sularında soyunmuş, dökünmüş, köşe pencereme oturmuştum. Fırtına pencereleri sarsıyor, yağmur camları dövüyor, dışarıda sel, çamur, sağanak, kıyamet kopuyordu. Birden o saatte köprünün iki başı hatırıma geldi:

-Allah geçenlerin yardımcısı olsun!

Dedim ve içimin ürperdiğini duydum. Aman yarabbi, böyle selli, sağanaklı soğuk havalarda, saat beşe doğru o köprünün başı ne haldir? Ne mahşerdir? Ne felakettir? Geçenlerde bir akşam hırşımdan ağlayacak gibi oldum: Yerler derya, yürümüyor, yüzüyoruz, gökten ise tufan-âsâ¹⁹²⁴ su iniyor her tarafımız sırsıklam; soğuk dirseğiniz kamçı gibi adamın yüzünü yakıyor... Vapura beş dakika kalmış, koşsam yetişeceğim, yetişeceğim ama kuruşu bulmak lazım... O vaziyette, o kalabalık, o hava, o felaket esnasında bütün atkımı, paltomu, ceketimi çözdüm, yelek ceplerinde dört metalik arıyorum... Çaryek bulsam verip geçeceğim ama aksi gibi liradan başka kalmamış... Gişenin önü mahşer-allah ... Şemsiyemi kapadım, izdihama sokuldum, tam beş dakika geçti de ancak paramı bozdurabildim. Şimdi elimde bir kuruş vardı, fakat köprü tahsildarları bu sırsıklam insan selinin önüne kazık gibi dizilmişler, ancak birer birer salıveriyorlar, halkı cendereye¹⁹²⁵ sokuyorlardı. Oradan nasılsa geçtim ve koşmaya başladım. Kaç kişiye çarptım, kaç kişi bana çarptı, bunun sayısını Allah bilir... Ben merdivenlerden indim, vapur kalktı... İşte o zaman köprüye dönüp bir nazar fırlattım, bu nazarda her mana vardı; elime bir bomba tutuştursalar derhal temeline atardım!

Hürriyet, meşrutiyet, cihat, millîyet, hepsi iyi, iyi ama bir köprü parasından bizi kurtaramadıktan sonra bütün bunlar ne işe yarar? On üç senedir bu kadar eâzım-ı ümmet yetişti, nazırlar gördük, mebuslar dinledik, projeler işittik, fakat hiç biri bu derece basit bir meseleyi halle muvaffak olamadı, bir köprü müruriyesini¹⁹²⁶ -münasip bir tarzda- kaldıramadı. Mesela köprünün azami hasılatı hesap edilerek bu meblağın

¹⁹²⁴ Tufan gibi.

¹⁹²⁵ Baskı makinesi, baskı.

¹⁹²⁶ Geçmelik.

belediye rüsumuna¹⁹²⁷ zımmı, yahut da, telefon gibi lüks bir eşya üzerine tarhı¹⁹²⁸ kabil değil midir? Elbette kabildir. Lakin bu cesareti kim gösterecek? Şu köprü derdi beni böyle fırtınalı akşamlarda o derece hiddetlendiriyor, şehirden öyle bezdiriyor ki köprüsüz bir memlekette, mesela Ankara'ya bile can atacağım geliyor!

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11521-1091, 18 Kânunuevvel 1921, s. 2]

---

¹⁹²⁷ Vergiler.

¹⁹²⁸ Vergi koyma.

148. ÜMİT VE TESELLİ

Gazetede okuyunca:

-Eyvah!

Demişim... Bilmem siz de benim gibi (Eyvah!) demez misiniz: Beyoğlu caddesinden geçerken hamalın biri yerde bir çanta bulmuş, almış ve bittabi içinde ne olduğunu merak ederek şöyle, kenarından açıp bakmış... Banknotla lebalep dolu! Al, yürü, kaç, bir kapalı yere sığın ve saysana... Hayır, cidden hamalcasına bir iş yapmış, yan köşeden sokağa sapmak ve herkesin gözü önünde başlamış mevcudu tadata¹⁹²⁹... Tükenir şey değil ki... Bin lira mı, iki bin lira mı, üç bin, beş bin, on bin lira mı? On bin, on beş bin, yirmi bin, otuz bin, kırk bin, elli bin liranın lafı mı olur? Çıkınız, çıkınız, ta yüz bin liraya, evet, yüz bin liraya çıkınız, sonra bu yüz bine bir de otuz bin lira zam ediniz, işte çantanın mevcudu bu, yani, yüz otuz bin lira!! Hamal böyle yüzer, beşer, yüzer, biner liralıkları, yani çoğumuzun hayal meyal yalnız şeklini bile bildiğimiz veya hatırlayabildiğimiz yepyeni, tertemiz, boyalı ve nefis cila kokulu evrak-ı naktiyeyi sayıp dururken bir polis çıka gelmiş:

-Nedir o?

Demiş, ne olacak, tarih-i beşeriyetin henüz bir mislini kaydetmediği bir hamakat¹⁹³⁰! 130 bin liralık çanta bulup da sokak ortasında saymaya kalkışan ahmağın hali budur: Derhal yakalamışlar ve servetini elinden almışlar! Geliniz de buna:

-Eyvah!

Diye yanmayınız! A adam, Ağa Camiine kadar mı gidemezdin? Orada elbette kapalı bir köşe bulur, merakını def eder, kâğıtları gömleğinin ardına saklar, çantayı parçalar ve ferih¹⁹³¹, fahur¹⁹³² çıkar, Anadolu mu olur, Yunanistan veya Bulgaristan mı, hatta yaya, kapağı bir emin mahalleye atardın... Ondan sonra, bir sene geçsin gel, hamallar kâhyası sen ol!

¹⁹²⁹ Sayma.

¹⁹³⁰ Ahmaklık, budalalık.

¹⁹³¹ Neşeli.

¹⁹³² Çok övünen.

İş bu yüz otuz bin liraya konmakta... Ve hiçbir zaman talih yüz otuz bin lirayı bir adama bu kadar kolay kazandırmamış ve bu kadar da çabuk kaybettirememiştir. Şimdi, bu biçarenin Üsküdar veya Eyüp iskelesinde:

-Götürelim, efendi!

Diye bohça, zenbil, paket ve eşya yüklenirken bilmem içi cayır cayır yanar mı, yanmaz mı? Bana gelir ki artık onun için yaşamak haramdır ve saray-ı bîrununa yollanmaktan başka çare de kalmamıştır. Hâlbuki emin olunuz, insana Allah tesellisini verir:

-Belki bir daha bulurum!

Dedirterek ila-ahiril-ömr¹⁹³³ gözü yerde, pür ümit, sokak sokak dolaştırır ve yaşattırır. Zaten dünyanın meselesi bu: Bir aralık ele geçirip sonra kaybettiğini tekrar bulmak meselesi... Enver Buhara'da, Cemal Kandahar'da, ben burada, sen şurada, o Ankara'da hep o ümitte, ahmaklığımızla kaybettiğimizi tekrar bulmak ümit ve tesellisinde değil miyiz?

Hep bunun için uğraşmıyor, bunun için gözümüz bir yere dikili, pür-ümit yaşamıyor muyuz?

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11525-1095, 22 Kânunuevvel 1921, s. 2]

---

¹⁹³³ Ömrümün sonuna kadar.

149. EDEBÎ KOMİTECİLİK

Siyasiyatınki de hemen hemen öyle ama edebiyatınki büsbütün kuru gürültü ve kuru kalabalık! Birkaç haftadır gazetelerde ve mecmualarda sık sık edebî musahabe, mübâhase¹⁹³⁴ ve mülakatlara tesadüf etmeye başladık; yine ortaya bir hayli dahi, üstat ismi atıldı; zemmler¹⁹³⁵ ve medhlerle sütunlar doluyor; “Şiire getirilen yeni ses”, “Nesre getirilen ruh” ve “Nazma sinen mana” gibi çoğumuzun anlayamadığı bazı ilmî ve ulvî tabirat yine meydan aldı. Hülasa¹⁹³⁶ edebiyat âlemi çalkalanmak istidadında... Ne oldu? Bu rüzgâr ne taraftan esti? Ne kadar sürecek? Ne tahribat yapacak? Pek bilinemez ama her halde geçen karayelin yıktığı gibi asırdide ve köklü çınarları yıkamayacak, bu şöhret-i edebiyeleri, ne derece şiddet kesp etse, yine devirmeye muvaffak olamayacak...

Hoş eminim ki (Peyâm-Sabah) karilerinin en münevverlerini bile İstanbul’da bir edebiyat âlemi mevcut olduğundan bî-haberdirler. Ortada eser ve müessir olmadıktan sonra edebiyat âlemi diye bir âlemin mevcut olmamasından tabi ne vardır? Makul ve mantıki düşünenler edebiyattan dem vuranlara:

-Canım bu âlem hangi kitaplardan ve hangi muharrirlerden teşekkül ediyor?

Diye sorsalar kuru gürültüden başka bir cevap alamayacaklardı. Bu kuru gürültü ve kuru kalabalık içinde kendilerine birer mevki yapabilmiş olanlara da şimdi üç nadire-i zeka hücum vaziyetine geçmişler. Üç kişi aralarında bir cemiyet-i hafiye, bir komite teşkil ederek:

-Yıkalım!

Demişler. Bir müddetten beri her şehir ta kâlen ve kalemen¹⁹³⁷ tecavüze başladılar. Kendileri yapmaya muktedir olamayınca mevcudu yıkmak siyaseti işte bu üç edebiyat Bolşevikliğinin gayesi... Bir (Güller), bir (Hüzün ve Tebessüm) haksız tenkitlere uğrarken daha şöhretli ve daha metin üdebaya¹⁹³⁸ da bin bir hakaret

¹⁹³⁴ Üzerinde araştırma ve tartışma yapan kimse.

¹⁹³⁵ Kötülüğünü söyleme, yerme, çekiştirme.

¹⁹³⁶ Özetle.

¹⁹³⁷ Sözlü ve yazılı.

¹⁹³⁸ Edipler.

yağdırıyorlar. Bundan ne çıkacak? Bunun sonu ne olacak? Sanata karşı yapılan bu marazî vaadi politika nereye kadar varacak?

Bana öyle geliyor ki edebiyata bu iğrenç siyaseti sokanlara karşı sükût bir mukabele olamaz. Binaenaleyh¹⁹³⁹ bir mücadeleye ihtiyaç vardır. ben bu mücadelenin ön sınıfında bulunmakla memnun olacağım. Biraz da eser namına kuru gürültü ve muharrir namına da kuru kalabalıktan başka bir kemiyet¹⁹⁴⁰ ve keyfiyet teşkil edemeyen şu edebiyat komitecileriyle uğraşalım.

Hem bize, hem karilere bu bir değişiklik olur! Gel cedid-i lezzet...

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11526-1096, 23 Kânunuevvel 1921, s. 2]

---

¹⁹³⁹ Bundan dolayı.

¹⁹⁴⁰ Miktar, nicelik.

150. ENVER'İN İSTİKBALİ

Şimdi, yine söyleyeceğim, eski İttihatçılar ve yeni Millîciler ateş püskürecekler: Enver'in yeni siyaseti herhalde Ankara'daki vatanperveranenin siyaset-i hazırasından daha faydalı, daha mahirane... Evet, gazetelerde okumuşsunuzdur, Enver Paşa bugüne bugün Bolşevik aleyhtarı imiş, Bolşeviklere hasım kesilmiş, hem öyle kalen¹⁹⁴¹, kalemen değil, musallehen¹⁹⁴²... “Ben, demiş, Orta Asya'nın istiklalini ilan ettim, sakın tanınamaklığa kalkışmayınız, vuruşuruz!” Yaşa be mübarek, ne keskin, ne cakalı, ne afilli, ne yaman bir serdarsın! Anan seni böyle günler, böyle yerler, böyle emirler, böyle nehyler¹⁹⁴³ için doğurmuş... Buhara yaylalarında (serdarü'l alî) şimdi gözümün önüne geliyor: Turanın kapı eşiğinde çadırını kurmuş, gözleri ufuklarda düşman bekliyor, yani Bolşevikleri bekliyor. Hem hakkı da var ya, zaten Türkiye'yi azılı Moskof düşmanlığıyla harbe sokanların o siyasette, Moskof aleyhtarlığında devamından, sebatinden¹⁹⁴⁴ tabi ve doğru ne olabilir ki... Enver politikasına devam ediyor, hem bu sefer Rusya Avrupalı dost ve müttefiklerinden büsbütün tecrit¹⁹⁴⁵ edilip yapa yalnız, harap ve muzmahil¹⁹⁴⁶ hale girdikten sonra... Beş sene evvel Sarıkamış'ta yenilen Enver galiba şimdi orada muzaffer olacak! Hâlbuki bugün aynı yerde Ankara zimamdaranı¹⁹⁴⁷ Moskof murahhaslarıyla dost dest-bedest vifak¹⁹⁴⁸! Anlaşılır iş değil, vesselam!

Fakat, ne dersiniz deyiniz, herhalde Enver'in takip etmek istediği siyaset bana daha müsmir¹⁹⁴⁹ görünüyor. Dünyaya darılıp Bolşeviklerle el ele vermekten ise dünya ile el ele verip Bolşevikliğe darılmak herhalde daha makul, daha emin olur! Zaten bugünkü muhalefetin arzusu, emeli de bu değil midir? Demek ki Enver doğru yolu tutmaya başladı; Enver muhaliflerin siyasetini kabul etti; Enver muhalif oldu!

Yaşasın Enver!

¹⁹⁴¹ Sözlü.

¹⁹⁴² Silahlı.

¹⁹⁴³ Olumsuzluklar.

¹⁹⁴⁴ Kararlılık gösterme.

¹⁹⁴⁵ Ayrı tutma.

¹⁹⁴⁶ Darmadağın olmuş.

¹⁹⁴⁷ Yöneten, idare eden.

¹⁹⁴⁸ Aynı düşüncede.

¹⁹⁴⁹ Verimli.

Kendisine bir beli kılıçlı baş bulamadığından dolayı bugüne kadar bir türlü bir baltaya sap olmayan muhalefet için bu hadise kaçırılır fırsat değildir. Binaenaleyh¹⁹⁵⁰ yarın öbür gün, bir sene, veya iki sene sonra İstanbul gazetelerinde şöyle bir fıkra görürsen bunu bir hadise-i tabiye telakki etmekten başka yapacak bir şey yoktur:

“Dün muhalif fırka Enver Paşa'nın riyasetinde içtima ederek ittihaz-ı mukarrerat¹⁹⁵¹ eylemiştir.”

Deli, dolu ama, hiç başsız olan muhalifler için, yine bu bir kazançtır.

Aydede

[**Peyâm-Sabah**, nu:11527-1097, 24 Kânunuevvel 1921, s. 2]

---

¹⁹⁵⁰ Bundan dolayı.

¹⁹⁵¹ Alınan kararlar.

151. KARNIMIZIN MEVCUDU

Geçenlerde Avrupa'nın bir tarafında nehirden başsız kolsuz bir kadın bedeni çıkarmışlar ve feth-i meyyit¹⁹⁵² yaparak hangi tabakaya mensup olup olmadığını anlamak için midesinin muhteviyatını tetkik etmişler: Bir tutam lahana salatası ile azıcık da sucuk parçası bulmuşlar. Binaenaleyh¹⁹⁵³ fakr u zaruret¹⁹⁵⁴ tabakasına mensubiyeti muhakkak imiş... Öyle ya, süklon kızartması veya barbunya tavası çıkmamış a! İşte bunun içindir ki, daima söylerim, parasız gezerken en büyük korkum bir kazaya kurban olmaklığım ve bu münasebetle nakd-ı vücudumun gazete sütunlarına geçmesidir. Mesela “Üzerinde yalnız on üç kuruş on paradan başka para namına bir şey zuhur etmemiştir.” Dediler mi yüreğime indiği gün o gün olacaktır. Şayet o kaza daha evvel yüreğime indirmemişse... Şimdi belaya bakın ki sade cebimizdekileri değil, midemizdekileri de sayacaklar: “Üzerinde on üç kuruş on paradan, karnında da bir nebze peynirle bir yarım simitten başka para ve gıda namına bir şeycikler zuhur etmemiştir!” diyecekler, haysiyetimizi büsbütün pay-mal edecekler!

Bu mide muayenesini okuyalı beri sokağa çıkarken cebimin mevcudunu bir hatırdan geçirdiğim gibi karnımın muhteviyatını şöyle bir hatırlıyorum... Şayet dolgunsa müsterih¹⁹⁵⁵ oluyorum. Hem sade bu değil, o muayene meselesi şu cihetten de beni meşgul ediyor: Nasıl evvelleri elbisenin azameti kesesinin mevcuduna uymayan bazı adamlar bilirse şimdi de yakasındaki loter karnındaki tahin helvasıyla münasebet almayan süslü zevata tesadüf etmekteyim be muazzep¹⁹⁵⁶ olmuştum. Evet, karnımızda neler var, neler yok, onu ne unvan, ne elbise, ne kadir ve azamet hiç biri belli etmez zannolunur ama bana göre öyle değil... Ekseriya sezer gibi oluyorum! Bir de gazetelerdeki vefat ve irtihal¹⁹⁵⁷ haberleri de beni meşgul ediyor, kimi ölmüş duysam, hemen “Açlıktan!” diyeceğim geliyor. Herhalde kana kana yiyip doymuş

---

¹⁹⁵² Ölü.

¹⁹⁵³ Bundan dolayı.

¹⁹⁵⁴ Yoksul.

¹⁹⁵⁵ Rahat, huzurlu.

¹⁹⁵⁶ Azap çeken.

¹⁹⁵⁷ Dünyadan göç etme, ölme.

adam bana kolay kolay ölmez gibi görünüyor. Hoş, şu son sekiz senede her istediğini yiyerek sû-i hazımdan ölen adam dünya yüzünde mevcut olmasa gerektir.

Hani bir fikra vardır: Hüngür hüngür ağlayan bir adama, bir meraklı sormuş:

-Ne var? Ne oldu? Ne ağlıyorsun? Demiş.

-Babam öldü de...

-Neden öldü?

-Çok yemiş de ondan, sû-i hazımdan!

Öbürü, zahir, aç bir adammış, kızmış:

-Be herif, demiş, ağlayacağına babanın açlıktan ölmediğine sevin!

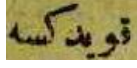
Demiş... Bana kalırsa buna sade oğlu değil, o meyt bile sevinmeli, böylesi sevine sevine, güle güle ölmelidir!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11529-1099, 26 Kânunuevvel 1921, s. 2]

152. AKILLI BALIKLAR

Ringa balıkları insanlardan, alehusus bizlerden daha akıllı çıktılar!

Dün (Peyâm-Sabah) da okudum: Şimdiye kadar bu mevsimde muayyen¹⁹⁵⁸ yollardan seyrüsefer ederek avcılarının ağına düşen ve milyonlarca zayıat veren ringalar bir müddetten beri malum geçitlerde artık görünmez olmuşlar. Balıkçılar, nafîle yere Şimal Denizi'ni arayıp tarıyorlar, İzlanda ve civarında fırtınalar ve dalgalarla beyhude çarpşıyorlarmış... bol, ringalardan eser görünmüyormuş! İşte bundan dolayı bir zamanlar amele ve rençper sofralarını dolduran ringalar, el hâleti hazihi¹⁹⁵⁹ ancak zenginlerin kârı olmuş, ringayı ancak ashab-ı servet yiyebiliyormuş!

Ringalar akıllanmışlar!

Zahir, nihayet, bu hesapsız kırılıp dökülmeler, ve fiyat vermeler, mahv ve muzmahil olmalar üzerine aralarında bir meclis kurmuşlar, demişler ki: -Kendimizi bildik bileli aynı rehberlerin ardına düşer, aynı yollardan geçer ve aynı telefata¹⁹⁶⁰ uğrarız. Kurtulup gelenler bilirler ki bu gidiş doğru değildir ve bu rehberlerin ardından yürüyüş tehlikelidir. Zira beş gün, on gün, pür-keyif ve sefa, dalgaları yarıp arıza ve mânasız olur orta gittikten sonra önümüze ağlar, dalyanlar ve balıkçılar tesadüf eder, hevenk hevenk iplere asılır ve poyraza ağzımızı açarak son nefesimizi veririz... Ondan sonra ne oluruz, nemizi ne yaparlar, görüp bilmiyoruz ama tuzlandığımızı, tuz tabakası altından kurtulup gemi bordasından kaçmaya muvaffak olanlarımız söylüyorlar. Ey, bu hal daha ne kadar devam edecek, daha ne kadar zaman aynı felakete doğru sürüklenecek. Aynı girdaba düşecek, aynı yolda ve aynı rehberler ardında gitmekten aynı zararlara uğrayacağız? Buna bir çare bulalım!

Mecliste hepsi akıllılığa başlarlar, hepsi ukalalığa başlarlar, kimi uçalım, kimi yatalım, kimi kalalım gibi gayr-ı kabil icra tekliflerde bulunurlar. Nihayet bir yaşlısı:

-Yolumuzu değiştirelim!

¹⁹⁵⁸ Belirli.

¹⁹⁵⁹ Şimdiki.

¹⁹⁶⁰ Can kaybı.

Der; kabul ederler ve onları artık sahil-i selamete îsâl¹⁹⁶¹ edecek yeni rehberler ardında, açık denizlerde seyahate çıkarlar. O eski yolları, eski kafaları, eski rehberleri değiştirmek sayesinde ki işte yakalarını zarardan, telefattan ve nesillerini inkırazdan kurtarırlar!

Ah, acaba bizlerde şimdiye kadar milyonlarca telefata sebebiyet veren şu eski yoldan döner, o felaket-i saiki aynı rehberleri teper ve aynı ringalar gibi neslimizi inkırazdan sıyanet¹⁹⁶² eder, buna muvaffak olur muyuz?

Keşke balıklardan fazla alıklık etmesek ama... Bu akıl bizde ne gezer!?

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11530-1100, 27 Kânunuevvel 1921, s. 2]

---

¹⁹⁶¹ Erişme.

¹⁹⁶² Koruma, muhafaza etme.

153. BİR İNSAFSIZ

Beyoğlu kâtip-i adillerinden biri bilmem ne kadar bin lirayı yemiş, yutmuş, ortadan sır olmuş! Haftalardan beri gazete sütunları bu meselenin tafsilatıyla dolu... Müfettişler, heyetler, layihalar, hülasa¹⁹⁶³ her yangından sonraki haller... Şöyle olmuş, böyle olmuş. Fakat badema¹⁹⁶⁴ şöyle olacaktı, böyle olacaktı, bu gibi vukuatın önüne geçilecek kanunlar, nizamlar, usuller vaz edilecekti! Bunlar yapıla dursun herhangi muhbir, herhangi zata:

-Bu işten evvelce hiç haberdar olunamadı, bir şüphe hasıl edilemedi mi?

Diye sorunca muhakkak:

-Yok nereden haberimiz olacak! Nereden hükmedeceğiz?

Gibi bir cevap alıyor, firari veya muhtefi¹⁹⁶⁵ kâtip-i adil hakkında zerre kadar şüpheyi düşülmediğini söylüyor. Hâlbuki dün, bu muhtelis¹⁹⁶⁶ memurun bir komşusu bana dedi ki!

-Aman efendim, iş şüphelenilmeyecek gibi değildi ki... Nedim Bey'in tarzı hayatı ceng ü çegâne¹⁹⁶⁷, zevküsefadan ibaretti. Nezdine kimler gelmez, orada kimler eğlenmez, ziyafetlerinde kimler bulunmazdı... Biralar kasalarla, şampanyalar sandıklarla taşınır, hizmetçilikle Rus dilberlerinden biri gider, biri gelirdi. Bu mükellef, sefi hayata ne köyde, ne de dairede vakıf olmayan kimse kalmamıştı.. Köşkün pencerelerinden taşan aydınlık mesafeleri tenvir eder, saz, söz sedaları afaki¹⁹⁶⁸ tutardı!

Anlaşılan bu kâtip-i adil aylardan beri kâinata:

-Ben çalışıyorum! Ben çırpıyorum! Ben para yiyorum!

Diye haykırmış, naralar atmış ve bunu sağır kadı bile duymuş da yine kimsenin hatırına ondan şüphelenmek gelmemiş, mesul-i zevattan kimse bu işler kaç para ile

¹⁹⁶³ Özetle.

¹⁹⁶⁴ Bundan sonra.

¹⁹⁶⁵ Gizli.

¹⁹⁶⁶ Hırsızlık yapan.

¹⁹⁶⁷ Saz eğlentisi.

¹⁹⁶⁸ Rastgele.

olur, bu adam bu kadar serveti nereden bulur diye düşünmemiş!... Hatta sofrasında keklik kızartması yiyenler ve arabasında türküsünü çağırınlar bile işi sezmemiş!

Ve minel acayip... Biz ne hüsn-i zan sahibi adamlarmışız! Lakin benim bu işte asıl kızdığım cihet nedir, bilir misiniz? O kâtip-i adil ayda helalinden dört, beş yüz lira kazanırmış... Şu herkesin alın teriyle dört lira bile kazanamadığı bir devirde dört yüz lirayı der-cep eden şımarığın bununla iktifa¹⁹⁶⁹ etmeyerek üstelik bir dört yüz lira da haramdan alması, bu imansızlığa cüreti beni çıldırttı.

İşte bu sebep içindir ki şu kanaatsiz, insafsız ve sefih memurun hakkından öyle mahâkim-i adliyenin değil bir Mehmet Çe'nin gelmesine -bir defaya mahsus olarak- derhal rıza gösteririm!

Ne diyeyim! Allah benim gibileri değil, asıl onu ve onun gibileri Mehmet Çe'nin hışmına¹⁹⁷⁰ uğratsın!

Aydede

[Peyâm-Sabah, nu:11531-1101, 28 Kânunuevvel 1921, s. 2]

---

¹⁹⁶⁹ Ötündeki örneğe uyma.

¹⁹⁷⁰ Öfke, gazap.

SONUÇ

Türk edebiyatının önemli isimlerinden Refik Hait Karay'ın hikâye, roman, makale, deneme, tiyatro türünde pek çok eseri bulunmaktadır. Bunlardan pekçoğu gerek yazarın sağlığında gerek ölümünden sonra kitaplaştırılmıştır. Kimi yazıları ise süreli yayınlarda kalmıştır.

Mütareke döneminde İttihat ve Terakki cemiyetine muhalif bir tutum sergileyen Refik Halid, mizah gücüyle kaleme aldığı metinlerini süreli yayın organlarıyla okuyucuya ulaştırmıştır.

Böylelikle süreli yayınlarla ilişkisi II. Meşrutiyetten sonra başlayan Refik Halid'in Peyâm-Sabah gazetesinde fıkra, hikâye ve tiyatro olmak üzere üç farklı yazı türünde eserler kaleme aldığı görülür. Refik Halid'in 1 Haziran 1921 - 31 Aralık 1921 tarihleri arasında Peyâm-Sabah gazetesinde toplam 183 adet yazısı bulunmaktadır. Bu yazılar arasında 118 adeti "Aydede", 57 adeti "Refik Halid", 8 adeti ise R.Hı imzasını taşımaktadır. Çalışmamızda tespit edilen 183 metnin 153 tanesi Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmıştır. Geri kalan 30 adet metin ise Refik Halid'in çeşitli kitaplarında günümüz Türkçe'si ile yer almaktadır.

Bu yazı türleri muhtevalarına göre tasnif edildiğinde 89 adet metinle en çok siyasi, hemen ardından 81 adet metinle toplumsal konular yer almaktadır. Sayılarından da anlaşılacağı üzere dönemin siyasi ve toplumsal yapısına ayna tutmuştur.

Refik Halid Karay'ın, Peyâm-Sabah gazetesinde Refik Halid ve Nakş-ı Berâb sütununda, "Aydede" imzasıyla yazdığı metinler fıkra türünün örneğidir. Bu yazılarda genel olarak Millî Mücadele, Kuvâ-yı Milliye aleyhtarlığı ön plandadır. Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa'nın isimlerini metinlerinde çokça zikreden Refik Halid, bu paşaların kendi çıkarları uğruna savaştıklarını ve vatan neferlerini feda ettiklerini iddia eder. İstanbul'da ve Anadolu'da sıkça çıkan yangınlar, bu yangınlardan zarar gören insanlardan bahseder. Aynı zamanda yangınzedeler için toplanan yardım paraları ve bu yardımların amacı için kullanılmamasını anlatır. İtfaiye takımlarının eksik, tulumbarın bozuk olması ve tüm bu yanlışların düzeltilmemesi karşısında muhalif bir tavrı vardır.

Güçlü bir gözlem yeteneğine sahip olan yazar, metnlerinde sosyolojik gözlemlere de yer vermiştir. Toplum içindeki yozlaşmaları, usulsüzlükleri, ekonomik sıkıntıları, işlenen cinayetleri metnlerine konu alır. Yazılarında psikolojik tahlillere de yer vermiştir. Yazarın Peyâm-Sabah gazetesiyle aynı dönemlerde neşredilen çeşitli gazeteler (İkdam, İleri, Takvim, Zavallı Karagöz v.b), bu gazetelerin yöneticileri ve sütunlarındaki eserlerle ilgili eleştirileri de vardır.

Refik Halid' "R.Hı" imzasıyla kaleme aldığı hikâyeleri ise diğer metnlerine göre daha çok bireysel konulara yöneliktir. Hikâyelerinde dili sade ve akıcıdır. Ayrıca yazarın "Refik Halid" imzalı "Gizli Fikir" adında bir adet tiyatro eseri de vardır.

Refik Halid, yeri geldiğinde çeşitli benzetmeler ve cümlelerle hicvinin keskin olduğunu ifade etmiştir. Hicvindeki bu keskinlik en çok Nakş-ı Berâb sütununda yazdığı fıkralarında kendini gösterir. "Aydede" müstearını kullandığı yazılarda eleştirilerinin daha baskın olması temkinli davrandığının göstergesidir. Bu sivrilik okuyucuyu etkileyen aynı zamanda da kafasını karıştırmayan ustalıktadır.

Yazarın, incelediğimiz metinlerde, sözü her fırsatta siyasete dayandırdığı temayülü görülür. Örneğin sebzelere dair sayfalarca tasvirler yaparken bile tek bir cümleyle dahi olsa sözü bir şekilde İttihat ve Terakkiye getirmiştir. Latin harflerine aktardığımız metinler arasında toplamda 178 kez çeşitli biçimlerde İttihat kelimesi geçmiştir.

Metnin muhtevasına göre kullandığı dil ve üslubunu şekillendirmiştir. Bazı metinlerinde anlatım akıcı ve sade bir dil üslubu varken bazı metinlerinde ise Arapça tamlamaları sıklıkla kullanmıştır.

Toplumsal ve siyasi yazılarında genel olarak alaycı bir tavır benimseyen yazar, kimi eserlerini sade, akıcı ve anlaşılır bir üslupla yazmıştır. Aynı zamanda okuyucunun ilgisini canlı tutabilmek adına sohbet üslubunu da tercih etmiştir. Renkli tasvirler yapmış ve anlatımını fıkralarla süslemiştir. Metinlerini halka ulaştırmak için süreli yayın organlarını kullanan yazar, kimi yazılarında ise açıklayıcı anlatım tekniğini kullanmıştır.

1921 yılının Haziran ayından Aralık ayına doğru gidildikçe yazarın metinlerini daha çok toplumsal konulara yönelttiği görülür. Yazarın bu yazılarında daha sade bir dil kullandığı görülür.

Refik Halid Karay, 77 yıllık ömrüne 61 adet kitap sığdırmıştır. Kitaplarının arasında yer alan Mizah metinlerinin yer aldığı kitap serisinde çalışmamıza konu olan haziran-aralık ayları arasında Peyâm-Sabah'ta yazdığı yalnızca 30 adet yazıya yer vermiştir. Yazarın onca metninin arasından sadece bu 30 yazıyı alması ve bu metinleri seçerken nelere önem verdiği dikkat çekicidir.

Türk edebiyatının bilhassa nesir sanatının parlak ve güçlü kalemi olan Refik Halid Karay'ın henüz okurla buluşmamış bu metninin onun fikri, siyasi ve edebî çehresini/portresini yansıtmada tamamlayıcı rol oynadığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Şerif **Edebiyatımızın Zirvesindekiler Refik Halid Karay**, Akçağ Yayınları, (1.Baskı), Ankara 2004.

KARAY, Refik Halid, **Aydede 1922**, (Hazırlayan: Mustafa APAYDIN), İnkılap Kitapevi, İstanbul 2020.

KARAY, Refik Halid, **Minelbab İnelmihrab**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2021.

ÜNAL, Yenal, **Yakın Dönem Türk Tarihinde Refik Halid Karay**, Yeditepe Yayınevi, (1. Baskı) İstanbul 2013.

KARAY, Refik Halid, **Bir Avuç Saçma**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Bir İçim Su**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **İlk Adım**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Makyajlı Kadın**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Tanrı'ya Şikâyet**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Ago Paşa'nın Hatıratı**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2017.

KARAY, Refik Halid, **Ay Peşinde**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Deli**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2017.

KARAY, Refik Halid, **Guguklu Saat**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Kirpinin Dedikleri**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2018.

KARAY, Refik Halid, **Sakın Aldanma, İnanma; Kanma**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Tanıdıklarım**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2019.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitapevi Yayınları, (25. Baskı), Ankara 2008.

PARLATIR, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi (7. Baskı), Ankara 2014.

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 10.05.2022

<https://www.kamusiturki.com/> Erişim Tarihi: 17.03.2022

<https://www.lexiqamus.com/tr#> Erişim Tarihi: 17.03.2022

<http://lugatim.com/> Erişim Tarihi: 10.05.2022

<https://www.osmanlicasozlukler.com/> Erişim Tarihi: 10.05.2022

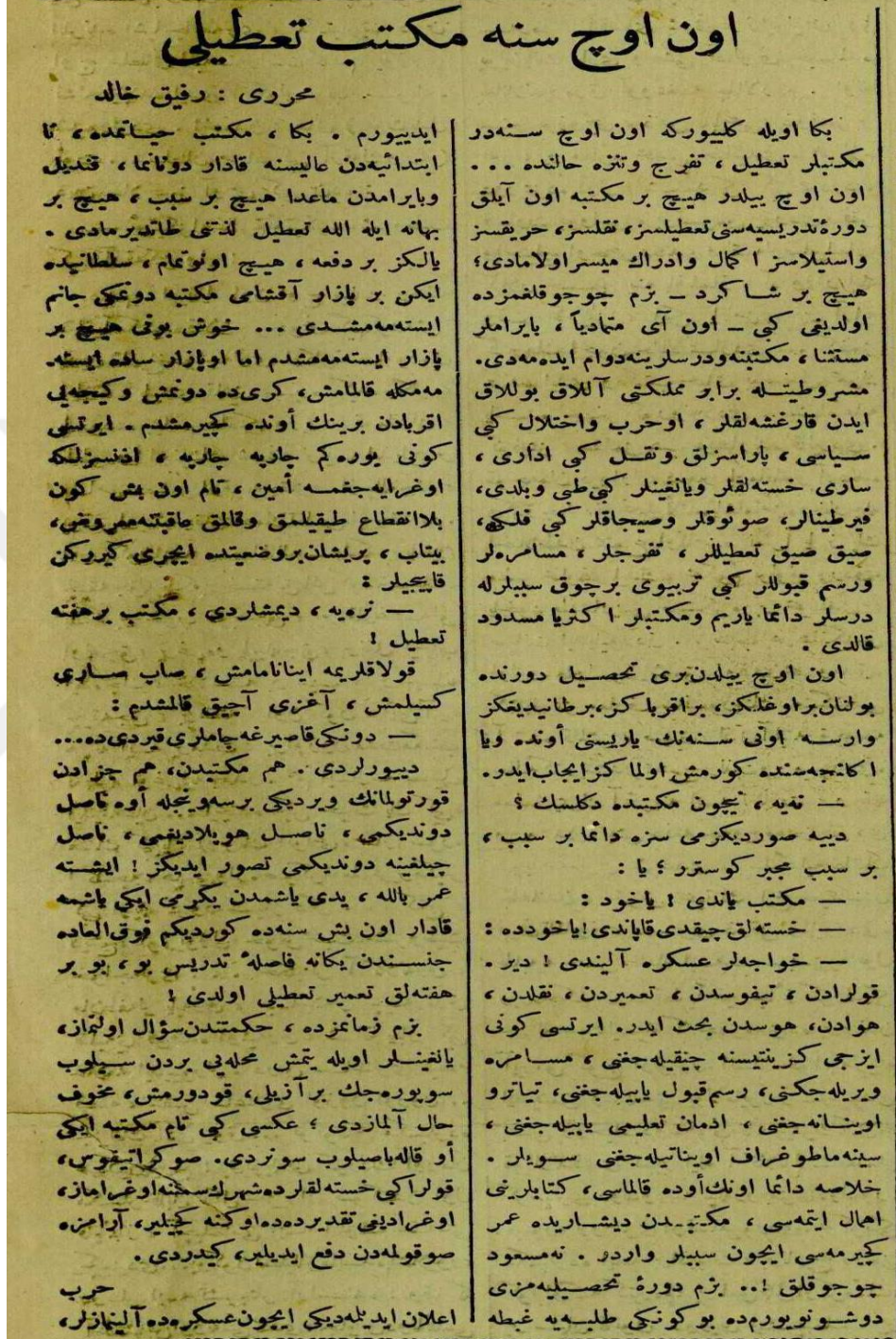
<https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/> Erişim Tarihi: 25.09.2021

<http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 14.04.2022

<http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/> Erişim Tarihi: 21.08.2021

EKLER

EK 1: PEYÂM-SABAH'TAN ÖRNEK SAYFALAR

On Üç Sene Mektep Tatili

[Peyâm-Sabah, nu:11447-1017, 4 Teşrinievvel 1921, s. 1]

نهلر دیندی؟ نهلر سویله نندی؟

ئولوردن ، مزارلردن ، تابوتلردن قورقاييز اما
بو آلتزدن كچرسه بز بيله تيرتير نتره رز!

★

بري طرف — هيچ برفرقه دن اولماديغمه
نه اصابت ايتشم!

★

يام يام قيله سي رئيسي — آدم ييردييه
ساده بزم آديز چيتمش! . . .

★

بر اوجاچي معلم — شو مكتوبي (شدت
بيان) . نمونه اوله رق طلبه مه يازديرهم!

★

دوقتور — خانم افندي ، نه در راحتسز لفتكز؟
خسته خانم — كيجه لري اويويامبورم ،
اويوسه م بيله قارمه قاريشق رويالر كورويورم ،
هايقيره هايقيره اويانديورم ، بكا نچره دن بري
كيريور كي كليور!

دوقتور — [كندی كنديسنه] الله ، لله!
اوج كوندربوتون قادين خسته لرم بويله سويله بورلر.
بونلر برشيدن قورقشلر اما نه دن؟

★

اتحادجي اوصاحي — [اوشاغی چاغيره رق]
محمد! محمد! چه . . .

مخالف مسافري — [سارارهرق وسوزني
كسه رك] نه؟ محمد چه مي؟

اوصاحي — خايير افندم ، «محمد!
چكيجي كتير! ديه چكدم!

★

اتحادجي خانم — براوغلمك آدي (عزيم)،
ايك: جيديسنگ (بدری) . . . ان شالله يكي دوغوراجتم
اوغلان اولورسه (محمد چه) قويايم!

★

ديگر بري — نه اولوردی ، حاضر يازمشكن
بردانه سني ده علي كمال بكة كوندرسه ایدی! . . .

★

بر ذات — مکتوب ايچون اويدورمه
ديبورلر . . .

مخاطبي — اوني مرسل اليك آتيسندن
آكلايه جفز!

★

اوبله تخمين ايدييورم كه آنقره دن آلدنيم
كچنكي مکتوب استانبول محيطنده تأثيرسز ونفوذسز
قالمادی . ابي ويا كوتو ، آز ويا چوق ، لهده
ويا عليه ، دوغرو ويا ياكلش هر كس اوني
خلقتنه ، ذهنيته ، منفعتنه وفرقه سنه كوره برر
درلو تفسير ايتدی ، هر طرفدن آبري آبري
سسلريوكسه لدی وباشقه باشقه ، طالع لمر ساورولدی ،
خلاصه ييچيم ييچيم نهلر سويله نندی ونه لافز نلقلر
ايدلدي . . . بن البته بونلري برر بررديكليه من ،
ايشيده مندم . فقط عجباً تخمين دخي ايدمه منيدم؟
يچون ايدمه يم؟ ساده بنجي نوميك دكل ،
نيانات وحيواناتك بيله اشبو مکتوب حقنده نهلر
سويله بوب نهلر دوشونه بيله چكلريني كسدبرمك ،
بكا كوره ايشيدن بيله اولمسه كرك . . . هله
او كه كاغدي قويايم ، قلمی آله آلام و جيفاراي
يا قام ، البته منوحات شو تيجر به مده ده بعضي نتيجه لر
آله ايتمه يارديم ايدر!

★

بر مخالف — [وقتيله مکتوب صاحبه
توقه خانه ده كي تشرفي خاطر ليه رق] شاقايه كلير
ايش دكل ، اوفوركن طيرنا قلم صيرلايور!

★

بر اتحادجي — استانبول نه آداملردن محروم
قالمش! يازيق! يازيق!

★

طلعت (پاشا) — [آخرتدن] ياز به
ميارك! روجم شاد اولويور!

★

بر والده — [اويومايان چوجوغنه خطاباً]
اويويوروم ، سو كرا چاغيريم ها! بق ،
چوجوقلري قايديورمش . . .

★

بر صيرنلان — نم بيله تويلرم تورپردی!

★

شاه اسماعيل — صاغلمده قارشى قارشى به
كله مده دك اما بوراده بر برده بولوشه جقمزه شبيهه
يوق! باري بويله بر كوزي قانديسنگ قورشونيله
ئولسه يدم . . . اجلم كوزي ياشيدسندمش!

★

سرورلر — [قارغه لردن خبر آله رق]

ی
کوره
عزل
حقنده
هنوز
سكز
تعيني

وام
الر
وت
این
بیه
ش
(
بت
لب
ره

ق
ر
ر
ت
د
ب
ه

Neler Dendi? Neler Söylendi?

[Peyâm-Sabah, nu:11489-1059, 16 Teşrinisani 1921, s. 1]

نقش برآب

بوكون بك آچيلمش، بك كشايش بولاشدى.
عجبا نه دن؟

نه دن اولدىغى آقشام غزته لرندن او كرندم؟
قله ئوپا طرا واپورى ايله رآفت پاشانك ينه بولى سياحتى
بو انكشاشه وسيله اولمشدى . اعلى ، ديه جك
يوق... ان شاه خېرى ، اساملى وفعلى نتيجه لر
الده ايدلير . لكن واپورلده فكر سياسى
برو ياغانداسى يايىق ايچون حيثىلى آداملر ظن
تتم كه بويله وسيله لر بگله سينلر... اونلر ايچون
قله ئوپا طرا واپورندن خبر آلمغه احتياج يوقدر!
بوضف احلاقه باقدغچ، انسانك وطنندن ،
وطنداشندن بيله صوغوبه چنى كلييور . هانى
بر حكايه وارد: آرسلانك آياغنه ديكن باطمش،
بردرو چيقاراماش، ياردمنه قوردى چاغيرمش؟
فقط قورد ديمش كه :

— باش اوستنه ! بن اونى چكوب آليرم ،
فقط جامى سزه امانت ابد هم ، مساعده بو بورىكز ،
اياقلىرىكزى باغلام ، عمليات ييتدكدن سو كرا
چوزهر ، كيدهرم !

آرسلان راضى اولمش، نچي لر بنى باغلامش...
باغلانان ستميسك... قورت همان فرصت بو
فرصتدر ديمش ، آرسلانك بوزينه تو كورممش
وقاچمش . نام او ائشاده تيلكى كورومش :

— واه ، افندم ، واه ! ديمش ، بو قورت
نه آلاق مخلوق ايمش ، نامل جسارت ايمش ده
سزى تحقيره قالدشمش... صراف بو بورمايكز ،
بن شيمدى نچي لر يكزى چوزهر ، ديكنى ده
چكوب آلير ، حتى ياراسنى ده يالار ، ابى ابدهرم !
فى الواقع ديديكى كې بايمش ، ديكنى آلمش ،
باغلىرى چوزمش ، يازايى يلامش واتكته واروب
رسم تهظى بولايغا چكوبوب كيتمش...
كيتمش اما آرسلانك ده ايچى بولامش ، همان
دشمنه قوشمش :

— قالى قارى ، ديمش ، طوبلا پيلى
پېرىنى ، قوردك باغلا دىنى ، تيلكىنىك چوزديكى
بر برده آرسلان بارينامار !

اونك كې ايچابنده كاه قورت وكاه تيلكى
اولان بودالفاروق اتحادى بنده لرنيك ياننده ده
بوروكلى وجسارتلى انسان كوچ بارينير !

آى دده

آرسلانله قورت و تيلكى

دون صباح ، تصادآ ، رجال سامورين و معزولين
واپورينه كيرمشم... يان كوشه ده بربر بولدم ،
مخويتكارانه صغيندم . آلمده غزته طاتلى طاتلى
احمد راسمى او قوبوردم ، اطرافده برهيجان ،
بر حرارت ، بر نطفه بردازلى ، بر جسارت حس
ايندم . او كسوروكار قوتلى ، حسباللر يوكسك
مسلى ، آغزلك كيش صحت برنده ، وطن پرورلك
طاشين بر حال ايدى . هر طرفده بر فوق الماده لك
واردى ؛ آتوب طوعنى بولى آچيلمش ، بو ذواته
بر حرت ، بر قورت و برليك دى . ايچلرندن
بريسى ، بر عقل و ذعان زوكوردى ، ياننده كى
قوبو اتحادى نزدنده كندىسى معذور كو ستمك
ايچون آئنده طوتدنى (پيام صباح) ي
بوور شد دوق :

— موزع آله طوتوشدورممش ، نيم ده
دالغينغمه گلش ؛ آلمشم ، او قونورور قپاره مى؟
دييور وسويله نوب دور بيوردى . تا ابلك
سطرندن اعلان ستونلرينه قادر تقيد اتمك
ايچون وسيله آرابوردى ؛ فقط نه جاهلانه ،
نه يايغى بر محله قهوه سى تقيدى... مثلا :

— تومش آدامله اوغراشيليرى ؟ ديهه
باشلا يارق متصل ، ساچه صابان صابوب دو كو-
بوردى . او برلى ايسه آغيز قولاقلرده ذوق
ايله ، كيف ولتله ديكله بورلردى .

بركت كه شويله كوز كزدردم ، (پيام
صباح) سكر ، اون آلمده آچيلمش او قونو-
بوردى . بو اتحادى بنده سنك شو شپارىقلى
نره دن كلييوردى ؟ ناصل بر خبر آلمش ، نه
ايشتمش ، نه ژده لر تباغ اتمشدى ؟ زيرا بن
بيلدردم كه او اذعان سز كوه زهك دېلى آتچق
مساهد خبرلر دو بولدىنى دملمده اوزار ، اطرافه
تتيدلر سالار ، سو كرا احوالده تبدل كورونجه
ايچنه چكيلير وسلاملر بنى ده كيشدير ، فكرى
صورولسه :

— آمان قدم ، بو ايشلردن بر خير گلز!
ديبارك بن طرفلقدن بحث آچار ، حسن نيتتى
موضوع مقال ايدردى :

نقش برآب

صولی میشه

دون کیچه هیچ اویویامدم . زیرا دامدن
 متمادی کره میتلر دوشو یور و متمادی بانجورلر
 وورویوردی . اوبله بر حال که سانکه محمد چه ،
 آرقه سنه سکنز کیشی طاقش ، داملردن تا فور
 توقرر یورویوردی و سلاح پاطلاده رق ، برنمایش ،
 با جادن اودامه کلیدیوردی ... لامبانی یا قدم ،
 اوطوردم ، فقط صوئوقدن دوکتی ایشدن بیله
 دکلدی ، (هوه !) دبدیکم زمان کوز کوزی
 کورویوردی ، متمادی محطمه سیس و بوس
 صالیوریوردی . اونه روزکار ، اونه فیرطینا ،
 اونه بورا ، اونه قاصیرغه ، اونه طبقون ایدی .
 عادتا او ، طاقیله اوچقه چاپالایور ، ایکیده بر
 سانکه قاناد وورده رق شویله کندیسنی بوشلغه
 عالیوررکی اولویوردی .
 بردن خاطریمه مأمورلر کلدی ، هانی اودون
 آلان ، اودونلری آیاقلرینه قاناد کونده ریلن
 مأمورلر ...

— اوح ، دیدم ، هیچ اولمازسه بونلر
 تحت محافظه ده ... شیمدی صباح اولدیمی قانقلرلر ،
 صوبالرینی آغزینیه قاناد دولدورورلر ، ویرلر
 آتشی ، قورو میشه لر باشلاری جانیردامغه ،
 آله و آله و یانغه ... شاقادکل بو دیشه قوروسی ،
 آله وی ده لطیفدر ، صیجاقلی ده ، قوری ده ...
 ایکی نوبت یاندیمی ، چک آتشی مانغاله ، سور
 جزوه بی ، باقی کیفکه ... بویله صیجاق او دادن
 قیشی سیر ایتک و فیرطینانی دیکلمک خوشمیدر ،
 خوش !

فقط مکرسه بن بونیکینانه تخیلاتمه آلدانمشم .
 صباحین ایلك راست کلدیکم مأموره :
 — ایشیکز که گاه ، دکلی ؟
 دیر دیز برآه ، برآه جانکه قورباردی ،
 شاشیرا قالم :

— دوکتق برادر ، دبدی ، دوکتق !
 اودونلر قورو میشه دکل ، چنکاه میشه سی
 چقدی ... یانغه باشلار باشلاماز هر طرفدن ،
 هانی شهرماندکله ایشله مه بن آرزوزلری واردر ،
 اونک کی برصودر بوشایدیور ، صوبانک اینجده
 آتشله صو بر مجادله بدر طونوشویور ... بزده
 قارشیدن اندیشه و تترمه آراسنده شو قانغانی
 سیر ایدیورر ؛ نهایت صو غلبه ایدیورر ، صوباده
 سوئویورر ، ایشنه اودون حکایه سنک ماحصل بو !
 اوت ، باشقه لر نلدزد ، تحقیق ایتدم . بو اودونلر
 قاناد صولوسی نادر بولونور دبدیلر ، مادتا
 شفتالی ، قارپوز ، قارون کی عصاره دن عبارتشم ،
 آتش تماش ایدر ایتز شقیق شقیق هر آرقانندن
 صولر صیزیورر ، صیزیورر دکل ، شاقیر شاقیر
 آقیورر ش !

ایشته بو اهدبارله درکه بنم بر تکلیفم وار :
 مادامکه یانغینلر بمزی صوسز سوندرمک چاره سنی
 آرایورر ، آرقق بوسونی دبدی کیسه به نوزیح
 ایتیم ، کرسته سنی باپلم ، بعدما انشا آتزدده
 بونلری قولانالم . معاذه یانغین چقدیمی ، صولرده
 کند بلکندن فیشقیرمه باشلار و ، صوبالریزده
 اولدیمی کی ، نهایت آتشی بسبتون اطفامکن
 اولور !

بویله نادیده اودون هیچ صوباده خوجانیر ،
 ایصینمی ایچون اسراف ایدیایم ؟

آی دده

ÖZGEÇMİŞ

